

आर्थिक वर्ष २०७३/७४

को

मन्त्रालयगत प्रगति विवरण

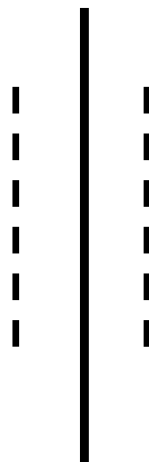

नेपाल सरकार
अर्थ मन्त्रालय
२०७४

आर्थिक वर्ष २०७३/७४
को

मन्त्रालयगत प्रगति विवरण

नेपाल सरकार
अर्थ मन्त्रालय
२०७४

प्राकथन

नेपालको संविधानको धारा ११९ को उपधारा (२) मा प्रत्येक आर्थिक वर्षको वार्षिक अनुमान व्यवस्थापिका संसद समक्ष पेश गर्दा अघिल्लो आर्थिक वर्षमा प्रत्येक मन्त्रालयलाई छुट्याइएको रकम र त्यस्तो खर्च अनुसारको लक्ष्य हासिल भयो वा भएन त्यसको विवरण पनि साथै पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । आर्थिक सामाजिक विकासका लागि राज्यले गरेको लगानी, स्वीकृत क्रियाकलाप र ती निकायहरूको वित्तीय खर्चको वास्तविकता व्यवस्थापिका संसद मार्फत नागरिकहरू समक्ष प्रस्तुत गर्ने संवैधानिक व्यवस्था अनुरूप सम्बन्धित मन्त्रालय/निकायहरूले तयार गरेको विवरण एकीकृत गरी प्रस्तुत गरिएको छ ।

यस विवरणले सार्वजनिक निकायहरूको गतिविधिलाई थप पारदर्शी र उत्तरदायी बनाउन महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने कुरामा म विश्वस्त छु । प्रस्तुत विवरणमा सबै मन्त्रालयहरूको संक्षिप्त परिचय, दूरदृष्टी, उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्षेत्र, विद्यमान नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था, संगठनात्मक संरचना, गत आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को यथार्थ खर्च र प्रगति, चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को चैत्र मसान्तसम्मको विनियोजित बजेट एवं खर्चको विवरण तथा २०७३ फागुन मसान्तसम्म सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू र बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको प्रगति संक्षिप्त रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । २०७३ चैत्र मसान्तसम्म राजस्व संकलनको प्रगति विवरण, सार्वजनिक संस्थानमा सरकारले गरेको ऋण लगानी विवरण र आर्थिक ऐन, २०७३ बमोजिम सम्बन्धित निकायको सिफारिसमा प्रदान गरिएको राजस्व छुटको विवरण र चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बैशाखसम्म नेपाल सरकारलाई प्राप्त वैदेशिक सहायताको विवरण समेत समावेश गरिएको छ ।

चालु आर्थिक वर्षमा कार्यान्वयनमा ल्याइएको "समृद्ध नेपालको लागि दिगो आर्थिक विकासको तत्कालीन कार्यान्वयन कार्ययोजना-२०७३", पुँजीगत खर्च वृद्धि गर्न अवलम्बन गरिएका तात्कालिक उपाय, पुनर्निर्माणमा गरिएको लगानी, ऊर्जाको सहज उपलब्धता, बढ्दो आर्थिक क्रियाकलाप, सुशासन जस्ता क्षेत्रमा सकारात्मक संकेत देखिनु, अनुकूल मौसम, समयमै रासायनिक मल, विउ विजनको सहज आपूर्तिको कारण कृषि क्षेत्रमा उल्लेख्य वृद्धि हुनु, निर्वाध यातायात सञ्चालन, बन्द हडतालमा आएको न्यूनता जस्ता कारणले अढाइ-दशक पछि चालु आर्थिक वर्षमा आर्थिक वृद्धि ६.९४ प्रतिशत पुग्ने अनुमान रहेको छ । यसबाट आर्थिक समृद्धिको बाटोमा अघि बढ्न थप बल पुगेको महशुस गरेको छु र यसलाई निरन्तरता दिंदै आगामी वर्षमा दिगो र उच्च आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्न कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयनमा ल्याउने विश्वास दिलाउन चाहान्छु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत प्रगति विवरणबाट मन्त्रालयको भौतिक तथा वित्तीय गतिविधि, सम्पादित महत्वपूर्ण कार्यहरू र मन्त्रालयगत सार्वजनिक स्रोत परिचालनको बारेमा व्यवस्थापिका संसदलाई यथार्थ स्थिति जानकारी हुने विश्वास लिएको छु । प्रस्तुत प्रतिवेदन नेपाल सरकारका सार्वजनिक निकायहरूको गतिविधिमा चासो राख्ने सरोकारवाला सबैलाई उपयोगी हुने देख्दछु । प्रतिवेदन तयार गर्नका लागि आवश्यक विवरण उपलब्ध गराई सहयोग पुऱ्याउने सबै निकाय र प्रतिवेदनलाई सम्पादन गरी तयार गर्न खटिएका अर्थ मन्त्रालयका सबै कर्मचारीलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहान्छु ।

कृष्णबहादुर महरा
उपप्रधान तथा अर्थमन्त्री

प्रस्तुत प्रगति विवरणको सम्बन्धमा

- प्रस्तुत प्रगति विवरणमा विनियोजन ऐनद्वारा नेपाल सरकारका मन्त्रालयहरूलाई आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा विनियोजित बजेटबाट प्राप्त भएका उपलब्धीको वास्तविक विवरण र आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को विनियोजित बजेटबाट २०७३ फागुन मसान्तसम्म हासिल भएका उपलब्धीहरूलाई समावेश गरिएको छ
- प्रस्तुत प्रगति विवरणमा उल्लिखित विभिन्न मन्त्रालयहरूको कार्य क्षेत्र नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ (संशोधन सहित) बमोजिम उल्लेख गरिएको छ ।
- प्रस्तुत विवरणमा उल्लेख गरिएका सूचना तथा तथ्याङ्क, प्रगति विवरण लगायतका जानकारीहरू सम्बन्धित मन्त्रालयहरूले उपलब्ध गराएका सूचनाका अतिरिक्त महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको खर्च व्यवस्थापन सम्बन्धी सूचना प्रणालीमा आधारित रही प्रस्तुत गरिएको छ ।

अर्थ मन्त्रालय

विषय-सूची

क्र.सं.	विषय	पृष्ठ संख्या
१	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	१-२४
२	अर्थ मन्त्रालय	२५-५९
३	आपूर्ति मन्त्रालय	६०-६६
४	उद्योग मन्त्रालय	६७-८१
५	ऊर्जा मन्त्रालय	८२-१०४
६	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	१०५-११५
७	कृषि विकास मन्त्रालय	११६-१३९
८	खानेपानी तथा सरसफाई मन्त्रालय	१४०-१४९
९	गृह मन्त्रालय	१५०-१६१
१०	जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय	१६२-१७३
११	परराष्ट्र मन्त्रालय	१७४-१८९
१२	पशुपंक्षी विकास मन्त्रालय	१९०-१९९
१३	भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय	२००-२०९
१४	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	२१०-२३०
१५	महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	२३१-२३९
१६	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	२४०-२५०
१७	रक्षा मन्त्रालय	२५१-२५६
१८	वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय	२५७-२७२
१९	वाणिज्य मन्त्रालय	२७३-२८२
२०	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	२८३-२८९
२१	शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय	२९०-२९७
२२	शिक्षा मन्त्रालय	२९८-३१४
२३	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	३१५-३२६
२४	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	३२७-३४८
२५	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	३४९-३६६
२६	सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	३६७-३७५
२७	सहरी विकास मन्त्रालय	३७६-३९६
२८	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	३९७-४०४
२९	सिँचाई मन्त्रालय	४०५-४२२
३०	सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय	४२३-४३६
३१	स्वास्थ्य मन्त्रालय	४३७-४५२
अनुसूचीहरू: १. वैदेशिक सहयोग सम्बन्धमा भएका सम्झौताहरूको विवरण २. विभिन्न कार्यालय, संघ/संस्था तथा व्यक्तिहरूलाई दिइएको राजस्व छुटको विवरण		

संवैधानिक निकाय/मन्त्रालयगत व्यय विवरण

अनुदान संख्या	मन्त्रालय/निकाय	आ.व. २०७२/७३ को खर्च	आ.व. २०७३/७४ को खर्च	आ.व. २०७३/७४ को संशोधित अनुमान
१०१	राष्ट्रपति	३२७,५९६	२८६,२६६	२९७,२२९
१०२	उपराष्ट्रपति	५७,३८४	३५,४३६	३५,४३७
२०२	व्यवस्थापिका - संसद	१,२२३,२१०	१,४२०,६६३	१,४४२,७०७
२०४	अदालत	३,४४०,४१७	४,१४४,८६०	४,०८९,०१८
२०६	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	७१६,४९४	१,१११,८६८	१,०७८,४७६
२०८	महालेखा परीक्षकको कार्यालय	३७६,३१३	५२१,८८१	४७८,२०४
२१०	लोक सेवा आयोग	५२७,६९१	५८८,६८६	५७८,२५५
२१२	निर्वाचन आयोग	४३२,०३०	६०१,८६९	१०,०६५,४२९
२१४	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	८७,०८०	१६७,७३०	१८९,५३५
२१६	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	६६६,८६७	७५९,३३०	८१७,२१९
२१८	न्याय परिषद्	४७,१३६	५१,४४१	४९,८७७
३०१	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	१०,५७४,४१७	८९,७६५,३७५	९५,९८२,३७४
३०५	अर्थ मन्त्रालय	४,४३५,५८२	११,४९५,१२९	१०,३६२,९६७
३०६	आपूर्ति मन्त्रालय		९२५,१९९	८८४,१४६
३०७	उद्योग मन्त्रालय	२,३२८,८६२	७,०५५,७६२	६,२६३,०१४
३०८	उर्जा मन्त्रालय	१,४६०,६९२	१३,२०१,५५१	१२,७३५,८०४
३११	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	१०५,९९०	२१४,४००	२०५,५५९
३१२	कृषि विकास मन्त्रालय	२२,०९५,०७७	२७,४३८,२६९	२४,४०७,६०२
३१३	खानेपानी तथा सरसफाई मन्त्रालय		२२,०७५,७१९	१९,६०७,७४२
३१४	गृह मन्त्रालय	३९,५३०,७९२	४४,४०६,२५४	४९,४४८,६२२
३२५	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	३,०४८,६२२	५,९१३,०३२	५,२८८,०९०
३२६	परराष्ट्र मन्त्रालय	४,१४४,२९३	५,६४३,३३२	५,४४७,४५८
३२७	पशुपन्छी विकास मन्त्रालय		८,४६५,५८२	७,६५७,२१८
३२९	वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय	९,९५०,४१८	१३,७७२,३२१	१२,६११,१०६
३३०	वाणिज्य मन्त्रालय	१,५८०,९६९	१,३३९,३९५	१,१०५,३३६
३३१	जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय	५,४८८,८३२	८,३३३,९७२	७,०९५,१८०
३३२	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय		८५४,२६०	७८३,५२४
३३६	भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय	३,४४७,४६६	५,८१५,१५७	५,४२२,३५०
३३७	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	४२,८५५,२७६	७९,१८७,७०१	६८,५५५,९३३

अनुदान संख्या	मन्त्रालय/निकाय	आ.व. २०७२/७३ को खर्च	आ.व. २०७३/७४ को खर्च	आ.व. २०७३/७४ को संशोधित अनुमान
३४०	महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	१,८०८,१७६	२,४२०,७०३	२,२४३,०३९
३४३	युवा तथा खेलकूद मन्त्रालय	१,८७२,१३२	२,४००,५७०	२,३३८,७२८
३४५	रक्षा मन्त्रालय	३३,४५९,४२३	३६,०१९,९१४	३५,६७८,३६५
३४७	शहरी विकास मन्त्रालय	२१,३१०,३९७	२३,५०७,४६५	२१,३४१,४४१
३४९	शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय	२,३४३,९०८	३,१३६,९८२	३,०६९,५८५
३५०	शिक्षा मन्त्रालय	९०,६८९,४८८	११६,३६२,२१५	१०७,३१९,०४१
३५२	सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालय	१,०६५,७४७	१,६७९,३७४	१,७३५,४६१
३५६	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	७७५,३९४	९५७,९८०	१,०२९,५७८
३५७	सिंचाइ मन्त्रालय	२०,०५०,१५५	२४,४६२,४९५	२१,८३१,१९४
३५८	सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय	३,६२८,९१९	४,१३१,९३७	४,०९३,६२५
३६५	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	६३,३३९,७१४	११६,७४०,५०३	१०५,०५४,४२१
३७०	स्वास्थ्य मन्त्रालय	२९,२२९,८१६	४०,५६३,३०७	३६,६६३,९२८
३७१	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	९०२,२३५	१,०७५,७३५	९५०,३०९
३९१	राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय	६०१,१५१	१,१०४,५०१	९८४,२६३
५०१	अर्थ मन्त्रालय- वित्तीय व्यवस्था	३७,५१७,३७२	७२,२११,७३३	६२,७३१,५३८
५०२	अर्थ मन्त्रालय- आन्तरिक ऋण भुक्तानी	५५,६९७,१०८	३५,३३९,५०३	३६,२७२,०२६
५०३	अर्थ मन्त्रालय- वैदेशिक ऋण भुक्तानी (बहुपक्षीय)	१७,५५७,५१४	२६,०८३,४४०	२४,९४३,३५६
५०४	अर्थ मन्त्रालय- वैदेशिक ऋण भुक्तानी (द्विपक्षीय)	३,५४८,२९३	४,७४३,८४०	४,७७२,५८५
६०१	अर्थ मन्त्रालय- कर्मचारी सुविधा तथा सेवानिवृत्त सुविधा	२७,६२१,९५३	७६,१७७,१२६	६८,००२,७२१
६०२	अर्थ मन्त्रालय- विविध	२९,०४७,१८४	१०४,२०९,५९१	४१,८२६,१६०
	जम्मा	६०१,०१५,५८४	१,०४८,९२१,३५४	९३५,८६६,७७५

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

१) पृष्ठभूमी

सार्वजनिक प्रशासनको सर्वोच्च निकायको रूपमा रहने यस कार्यालयले समग्र सार्वजनिक नीति तर्जुमाको संयोजन तथा नीति कार्यान्वयनको अनुगमन सम्बन्धी कार्य गर्दछ । विधेयक तथा अध्यादेश स्वीकृतिको प्रक्रियालाई अगाडि बढाउने, नियम तथा आदेश स्वीकृत गरी जारी गराउने कार्य गर्नुका साथै नेपाल सरकारको तत्कालीन, मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन नीति तथा रणनीतिको तर्जुमा, स्वीकृति तथा कार्यान्वयनको अनुगमन र मूल्याङ्कनको कार्य यस कार्यालयले गर्दछ । सार्वजनिक नीतिहरू कार्यक्रमको माध्यमबाट अन्ततः सार्वजनिक सेवामा परिणत हुने हुँदा मुलुकमा समग्र सार्वजनिक सेवा प्रवाहको अनुगमन एवं मूल्यांकन समेत गरी नीति कार्यान्वयनको उद्देश्य प्राप्तिसम्म यस कार्यालयले महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको छ । यस कार्यालयले नेपाल सरकारका मन्त्रालय एवं निकायहरूबाट सम्पादन हुने कार्यको रेखदेख, नियन्त्रण, निरीक्षण, समन्वय तथा अनुगमन र मूल्याङ्कनको कार्य गर्दछ । देशको राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक, प्रशासनिक तथा शान्ति सुव्यवस्थाको गतिविधि बारेमा अद्यावधिक जानकारी लिने तथा अनुगमन गर्ने, व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास, शासकीय सुधार तथा भ्रष्टाचार नियन्त्रण, सदाचार प्रवर्द्धन, प्रशासनिक पुनर्संरचना, द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय सन्धि/सम्झौता वा सहमति कार्यान्वयनको अनुगमन, मानवअधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यहरू समेत गरी आएको छ ।

२) दीर्घकालीन सोच

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयलाई सुशासनको नेतृत्वदायी र उत्कृष्ट निकायको रूपमा स्थापित गर्ने ।

३) उद्देश्य

- प्रशासन यन्त्रलाई विश्वसनीय, परिणाममुखी, उत्तरदायी र सक्षम बनाउने ।
- सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई दक्ष र प्रभावकारी बनाउने ।
- सार्वजनिक नीति तथा योजना कार्यान्वयनलाई नतिजामूलक बनाउने ।
- मानव अधिकारको प्रवर्द्धन गर्ने ।
- विद्युतीय शासनलाई बढावा दिने ।
- मन्त्रालय तथा निकायहरूको प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा रेखदेख र नियन्त्रण गर्ने ।
- विकास निर्माण कार्यलाई पारदर्शी तथा जनमैत्री बनाउने ।
- शून्य सहनशीलता मार्फत् भ्रष्टाचार निवारण गर्ने ।
- सदाचार पद्धतिलाई प्रोत्साहन गर्ने ।

४) रणनीतिहरू

- भौतिक पूर्वाधार विकासमा समन्वय एवं सुधार गर्ने ।
- विद्युतीय शासन प्रणालीको विकास एवं विस्तार गर्ने ।
- डेस्क प्रणालीमा आधारित वर्तमान संगठन संरचनालाई थप सुदृढ गर्ने ।

- कार्यसम्पादन सूचक मार्फत् नतीजामूलक व्यवस्थापन पद्धति लागू गर्ने ।
- गुनासो व्यवस्थापनलाई सुदृढ गर्ने ।
- सार्वजनिक सेवा प्रवाहको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- भूकम्प पछिको पुनर्निर्माण कार्यमा सहजीकरण गर्ने ।
- मानव अधिकारको संरक्षण एवं प्रवर्द्धन गर्ने ।
- संघीयता कार्यान्वयनको विषयमा समन्वय एवं सहजीकरण गर्ने ।

५) कार्यक्षेत्र

नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७२ अनुसार यस कार्यालयबाट सम्पादन हुने कार्यहरू देहायबमोजिम तोकिएका छन्:

- मन्त्रिपरिषद्को कार्य,
- नेपाल सरकारको कार्यविभाजन र मन्त्रालयहरूको गठन, विघटन तथा सङ्गठन संरचना हेरफेर,
- नेपाल सरकारको कार्यसम्पादन नियमावली,
- विभिन्न मन्त्रालयको कार्यको रेखदेख, नियन्त्रण, निरीक्षण, सुपरीवेक्षण, समन्वय, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन,
- मन्त्रिपरिषद्का निर्णयको कार्यान्वयन तथा सोको अनुगमन,
- विधेयक, अध्यादेश, नियम तथा आदेशको तर्जुमा, स्वीकृति वा जारी,
- नेपाल सरकारको अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन नीति तथा रणनीतिको तर्जुमा, स्वीकृति, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- देशको राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक, प्रशासनिक गतिविधि तथा शान्ति सुव्यवस्थाको अद्यावधिक जानकारी तथा अनुगमन,
- व्यवस्थापिका-संसद्को अधिवेशन आह्वान र अन्त्य,
- केन्द्रीयस्तरमा व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास तथा अनुगमन,
- शासकीय सुधार, सुशासन तथा सङ्घीय ढाँचाको प्रशासन पुनर्संरचना,
- द्विपक्षीय वा बहुपक्षीयस्तरमा भएका सन्धि, सम्झौता वा सहमति कार्यान्वयनको अनुगमन,
- प्रधानमन्त्रीको निर्देशन कार्यान्वयन,
- मानवअधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन,
- सुशोभन,
- विपद् व्यवस्थापनको अद्यावधिक जानकारी र निर्देशन,
- भ्रष्टाचारविरुद्धको नीति, योजना तथा त्यसको कार्यान्वयन,
- प्रधानमन्त्री दैवीप्रकोप/सहायता कोष सञ्चालन,
- प्रधानमन्त्रीको आन्तरिक तथा बाह्य जनसम्पर्क र सञ्चार,
- प्रचलित कानूनबमोजिम प्रमाणीकरण गर्नुपर्ने लिखत,
- क्षेत्रीय प्रशासन,
- लगानी बोर्ड,
- नयाँ नेपाल निर्माण कोष,

- अदालतको फैसला कार्यान्वयनको अनुगमन,
- राष्ट्रपति र उपराष्ट्रपतिको कार्यालय,
- संवैधानिक परिषद्,
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग,
- लोकसेवा आयोग,
- राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग,
- राष्ट्रिय योजना आयोग,
- राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र,
- सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय,
- नेपाल ट्रेडको कार्यालय,
- गरिबी निवारण कोष,
- प्रधानमन्त्री र मन्त्रिपरिषद्सम्बन्धी अन्य कार्यहरू।

६) कानूनी व्यवस्थाहरू

(क) ऐन तथा नियमावलीहरू:

- नेपालको संविधान
- सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३
- नेपाल ट्रेड ऐन, २०६४
- भूकम्पबाट प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माण सम्बन्धी ऐन, २०७२
- भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९
- सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४
- लगानी बोर्ड ऐन, २०६८
- भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धि, २००३
- नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७२
- नयाँ नेपाल निर्माण कोष (सञ्चालन) नियमावली, २०६८
- सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) (प्रथम संशोधन) नियमावली, २०६८
- प्रधानमन्त्री सहायता कोष नियमावली, २०५९
- सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) नियमावली, २०६५
- राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र (कार्यसञ्चालन) नियमावली, २०६५

(ख) निर्देशिका, कार्यविधि, गठन आदेश लगायतका अन्य कानूनी व्यवस्थाहरू:

- आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को नीति तथा कार्यक्रम
- आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को नेपाल सरकारको बजेट बक्तव्य
- तत्काल सुधार कार्ययोजना, २०७२
- सुदूरपश्चिम क्षेत्र विकास गठन आदेश, २०६९
- कर्णाली क्षेत्र विकास गठन आदेश, २०६९

- नेपाल सरकारका अति विशिष्ट तथा विशिष्ट श्रेणीका पदाधिकारीले गर्ने विदेश भ्रमण, दिवा तथा रात्रीभोज एवं उपहार सम्बन्धी निर्देशिका, २०७२
- सवारी साधन (सञ्चालन तथा मर्मत) सम्बन्धी निर्देशिका, २०७२
- सरकारी निर्णय प्रक्रिया सरलीकरण निर्देशिका, २०६५
- व्यावसायिक इजाजत सम्बन्धी पोर्टल निर्देशिका, २०६९
- क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र सम्बन्धी निर्देशिका, २०७०
- हेलो सरकार कक्ष सञ्चालन निर्देशिका, २०६८
- हेलो सरकार फेसबुक सञ्चालन निर्देशिका
- सरकारी निर्णय प्रक्रिया सरलीकरण निर्देशिका, २०६५
- सेवा केन्द्र सम्बन्धी निर्देशिका, २०६५
- सेवा अभियान निर्देशिका, २०६५
- राष्ट्रिय स्वयंसेवा अभियान निर्देशिका, २०६९
- सार्वजनिक निकायको बैठक तथा कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०६९
- भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धीको कार्यान्वयन सम्बन्धी राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजना, २०६९
- लैङ्गिक विभेदमा आधारित हिंसाविरुद्ध कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०६८
- शासकीय तथा आर्थिक सुधारको तत्कालीन कार्ययोजना, २०६९
- आयोजना सहजीकरण समिति, २०६९
- जातीय भेदभाव र छुवाछुत अन्त्य तथा दलित अधिकार प्रवर्द्धनसम्बन्धी कार्यविधि, २०७३
- चौथो मानव अधिकार राष्ट्रिय कार्ययोजना (२०७१/७२-२०७५/७६)
- सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४ बमोजिम गठीत केन्द्रीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति।

मन्त्रिपरिषद् सामाजिक समितिबाट भएका निर्णयहरू

- "सबै प्रकारका जातीय भेदभाव उन्मूलन सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिको आवधिक प्रतिवेदन" परराष्ट्र मन्त्रालय मार्फत UN Committee on Elimination of All forms of Racial Discrimination मा पठाउन स्वीकृति दिने ।
- जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी पेरिस सम्झौता अनुमोदनको लागि व्यवस्थापिका-संसदमा पेश गर्न स्वीकृति गर्ने ।
- "सङ्घाभर्ना दिनका लागि पर्सा जिल्ला अन्तरगत बसोबास गराइएका बसोबासीहरूको जग्गा दर्ता सम्बन्धी समिति गठन (पहिलो संसोधन) आदेश २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "तनहुँ जिल्ला साविक दुलेगौडा खैरिनटार र ढोरफिर्दि गाउँ विकास समितिको हाल शुक्ल गण्डकी नगरपालिका अन्तरगत बसोबास गरेका अव्यवस्थित बसोबासीहरूको नाममा जग्गा दर्ता सम्बन्धी समिति गठन (पहिलो संसोधन) आदेश, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने महासन्धि (CEDAW) १९७९ को छैटौँ आवधिक प्रतिवेदन CEDAW समितिमा पठाउने ।
- "अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि समावेशी शिक्षा नीति, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- मौरी प्रवर्द्धन नीति, २०७३ स्वीकृत गर्ने ।
- प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना स्वीकृति सम्बन्धमा राष्ट्रिय योजना आयोग तथा सम्बद्ध मन्त्रालय र निकायहरूको समन्वयमा कार्यान्वयन गर्न सैद्धान्तिक सहमति दिने ।

- सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४ को दफा ३८ बमोजिम नेपाल सरकारका मुख्यसचिवको अध्यक्षतामा गठित केन्द्रीय अनुगमन तथा मूल्यांकन समितिका तीन(३) वटा बैठक सम्पन्न भएका छन्। संयुक्त बजार अनुगमनलाई प्रभावकारी तुल्याउने विषयमा मिति २०७३।०५।१४ गते ४५औँ बैठक बसी १७ वटा निर्णयहरू कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित निकायमा पठाइएको । पूँजीगत खर्चलाई गतिशीलता दिने विषयमा मिति २०७३।०७।२९ गते ४६औँ बैठक बसी ६ वटा निर्णयहरू कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धीत निकायमा पठाइएको । अनुगमन समितिहरू लाई थप गतिशीलता दिने एवं अन्य जनचासोका समसामयिक विषयमा मिति २०७३/०९/२६ गते ४७ औँ बैठक भई १७ वटा निर्णयहरू कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धीत निकायमा पठाइएको । हालसम्म सम्पन्न तीनवटै बैठकबाट भएका ४० वटा निर्णयहरूको कार्यान्वयन अवस्थाबारे निरन्तर अनुगमन गरिएको छ ।
- सबै मन्त्रालय/मन्त्रालयस्तरीय निकायहरूको नतिजामूलक कार्यसम्पादन सूचकको प्रारम्भिक मस्यौदा प्रतिवेदन तयार गरिएको छ । अनलाइन अनुगमनका साथै कार्यसम्पादन करारका लागि समेत उक्त सूचकहरू उपयोग गर्न थप परिमार्जनका लागि कार्यदल गठन गरी सम्बन्धित मन्त्रालय/मन्त्रालयस्तरीय निकायहरूसँग छलफल अघि बढाइएको छ ।
- २०७३ श्रावण देखि फागुन मसान्तसम्म मन्त्रिपरिषद्का विभिन्न ४ वटा समितिहरूको ३५ पटक बैठक बसी ६२ वटा निर्णयहरू भएको छ ।

मन्त्रिपरिषद् विधेयक समितिबाट भएका निर्णयहरू

- स्थानीय स्वायत्त शासन (आठौँ संशोधन) नियमावली, २०७३ स्वीकृत गर्ने ।
- "राष्ट्रिय प्रशारण (आठौँ संशोधन) नियमावली, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "राष्ट्रिय युवा परिषद् नियमावली, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "राष्ट्रिय चिकित्सा शिक्षा सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक, २०७३" व्यवस्थापिका-संसदमा पेश गर्न स्वीकृति दिने ।
- "संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय सम्बद्ध सार्वजनिक निकायका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको नियुक्ति र मनोनयन सम्बन्धी मापदण्ड, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "विद्युत (चौथो संशोधन) नियमावली, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन (दशौँ संशोधन) नियमावली, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय सम्बद्ध सार्वजनिक निकायका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको नियुक्ति र मनोनयन सम्बन्धी मापदण्ड, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "मतदाता नामावली सम्बन्धी कानुनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक" व्यवस्थापिका-संसद समक्ष पेश गर्न स्वीकृति

दिने ।

- "राजनीतिक दल सम्बन्धी कानुनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक" व्यवस्थापिका-संसद समक्ष पेश गर्न स्वीकृति दिने ।
- "निर्वाचन आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार सम्बन्धी कानुनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक" व्यवस्थापिका-संसद समक्ष पेश गर्न स्वीकृति दिने ।
- "ऊर्जा मन्त्रालय सम्बद्ध सार्वजनिक निकायका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको नियुक्ति र मनोनयन सम्बन्धी मापदण्ड, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- नागरिक उड्डयन सुरक्षा नियमावली, २०७३ स्वीकृत गर्ने ।
- "राष्ट्रिय महिला आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार सम्बन्धी प्रचलित कानुनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक" व्यवस्थापिका-संसद समक्ष पेश गर्न स्वीकृति दिने ।
- "संघीय संसदका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको पारिश्रमिक र सुविधा सम्बन्धी विधेयक" व्यवस्थापिका-संसद समक्ष पेश गर्न स्वीकृति दिने ।
- "कम्पनी (पहिलो संशोधन) ऐन, २०७३" व्यवस्थापिका-संसदसमक्ष पेश गर्न स्वीकृति दिने ।
- "उद्योग मन्त्रालय सम्बद्ध सार्वजनिक निकायका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको नियुक्ति र मनोनयन सम्बन्धी मापदण्ड, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "बोनस (पाँचौं संशोधन) विधेयक २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "सम्पत्ति शुद्धिकरण (मनीलाउण्डरिङ्ग) निवारण नियमावली, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "खुप विश्वविद्यालय विधेयक" व्यवस्थापिका-संसद समक्ष पेश गर्न स्वीकृति दिने ।
- "स्वास्थ्य मन्त्रालय सम्बद्ध सार्वजनिक निकायका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको नियुक्ति र मनोनयन सम्बन्धी मापदण्ड, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- नेपाल सरकार (कार्य सम्पादन) (चौथो संशोधन) नियमावली, २०७३ स्वीकृत गर्ने ।
- "सार्वजनिक खरिद (चौथो संशोधन) नियमावली, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "मानव शरीरको अङ्ग प्रत्यारोपण (नियमित तथा निषेधागर्ने) नियमावली, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- राष्ट्रिय प्रसारण (आठौं संशोधन) नियमावली, २०७३ स्वीकृत गर्ने ।
- "स्थानीय तहको निर्वाचन सम्बन्धी व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक, २०७३" व्यवस्थापिका-संसदसमक्ष पेश गर्न स्वीकृति दिने ।
- मारोकेस सन्धि, २०१३ को अनुमोदनको लागि व्यवस्थापिका-संसदमा पेश गर्ने ।
- खानी तथा खनिज पदार्थ (चौथो संशोधन) नियमावली, २०७३ स्वीकृत गर्ने ।
- "स्वास्थ्य संस्था स्थापना, सञ्चालन तथा स्तरोन्नति मापदण्ड सम्बन्धी (दोस्रो संशोधन) निर्देशिका, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "नागरिक राहत, क्षतिपूर्ति तथा आर्थिक सहायता सम्बन्धी (दश्रो संशोधन) कार्यविधि, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय सम्बद्ध सार्वजनिक निकायका पदाधिकारी तथा सदस्यको नियुक्ति र मनोनयनसम्बन्धी मापदण्ड, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "नेपाल विशेष सेवा (सत्रौं संशोधन) नियमावली, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "आपूर्ति मन्त्रालय सम्बद्ध सार्वजनिक निकायका पदाधिकारी तथा सदस्यको नियुक्ति र मनोनयनसम्बन्धी मापदण्ड, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "भाषा आयोगका सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक" व्यवस्थापिका-संसदसमक्ष पेश गर्न स्वीकृति दिने ।
- "सुरक्षित कारोबार नियमावली, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "वातावरण संरक्षण (पाँचौं संशोधन) नियमावली, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "अर्थ मन्त्रालय सम्बद्ध सार्वजनिक निकायका पदाधिकारी तथा सदस्यको नियुक्ति र मनोनयनसम्बन्धी मापदण्ड, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "प्रधान न्यायाधीश तथा सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीशहरूको पारिश्रमिक, सेवाका शर्त र सुविधा सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक" व्यवस्थापिका-संसदसमक्ष प्रस्तुत गर्न स्वीकृति दिने ।
- "उच्च अदालत तथा जिल्ला अदालतका न्यायाधीशहरूको पारिश्रमिक, सुविधा तथा सेवाका अन्य शर्त सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक" व्यवस्थापिका-संसदसमक्ष प्रस्तुत गर्न स्वीकृति दिने ।
- कानून किताव (व्यवस्था र वितरण) (पाँचौं संशोधन) आदेश, २०७३ र केन्द्रीय कानून पुस्तकालय विकास समिति (गठन) (पहिलो संशोधन) आदेश, २०७३ स्वीकृत गर्ने ।
- "वस्तु विनिमय बजारका सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक" व्यवस्थापिका-संसदसमक्ष प्रस्तुत गर्न स्वीकृति दिने ।

- भूकम्प पिडित आवास निर्माण अनुदान कार्यविधि सम्बन्धमा सचिवको अध्यक्षतामा बैठक बसी कार्यविधिको संशोधित मस्यौदामा गुठी जग्गा, मोही लागेको जग्गा, बस्ती स्थानान्तरण गर्नुपर्ने र सार्वजनिक जग्गामा बसोबास गरेका व्यक्तिहरूलाई व्यवस्थापन गर्ने विषय समावेश गरी सहजीकरण गरिएको छ ।

मन्त्रिपरिषद् आर्थिक तथा पूर्वाधार समितिबाट भएका निर्णयहरू

- "जनता आवास कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- भूकम्पबाट प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माणको लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन सम्बन्धी (पहिलो संशोधन) कार्यविधि, २०७३ स्वीकृत गर्ने ।
- माथिल्लो त्रिशुली १ जलविद्युत आयोजनाको आयोजना विकास सम्झौता स्वीकृत गर्ने ।
- "रोजगार अनुमती प्रणाली (सञ्चालन तथा व्यवस्थापन) निर्देशिका, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "अनलाइन सञ्चारमाध्यम सञ्चालन निर्देशिका, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- दक्षिण एशियाली उपक्षेत्रीय आर्थिक सहयोग (सासेक) सूचना राजमार्ग आयोजनाको परामर्श सेवा सम्बन्धी खर्चको भेरिएशन स्वीकृत गर्ने ।
- "जैविक ऊर्जा रणनीति, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।
- "राष्ट्रिय सहरी विकास रणनीति" स्वीकृत गर्ने ।
- "राष्ट्रिय बौद्धिक सम्पत्ति नीति, २०७३" स्वीकृत गर्ने ।

- नेपाल सरकारको मिति २०७३।१०।२५ को निर्णय अनुसार विकास निर्माण, राजस्व परिचालन र सार्वजनिक सेवा प्रवाहको निरीक्षण गर्ने गरी प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयका सचिवको संयोजकत्वमा उच्चस्तरीय अनुगमन समिति गठन गरिएको छ । अर्थ मन्त्रालय, राष्ट्रिय योजना आयोग, सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय र राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रका सह-सचिव सदस्य तथा आर्थिक तथा पूर्वाधार महाशाखा हेर्ने सह-सचिव सदस्य सचिव रहने उक्त समितिले आवश्यकतानुसार जिल्ला, क्षेत्र, प्रदेश तथा केन्द्रमा सञ्चालन भएका विकास निर्माणका कार्यहरू, राजस्व परिचालनको अवस्था, सार्वजनिक सेवा प्रवाहको अवस्था र समस्याबारेमा स्थलगत अवलोकन गरी प्रतिवेदन पेश गर्ने जिम्मेवारी तोकिएको छ । समितिले पहिलो चरणमा काठमाण्डौ उपत्यका, भद्रपुर, विराटनगर, विरगञ्ज, भैरहवा, नेपालगञ्ज, धनगढी र पोखरामा टोली खटाई मुकाम कायम गरी आसपासका जिल्लाहरूमा सचिव सहितको टोलीबाट निरीक्षण र अनुगमन गर्ने कार्य सम्पन्न गरेको छ ।
- नेपाल सरकारका महत्वपूर्ण राष्ट्रिय नीतिहरू Web Site मा राख्ने व्यवस्था मिलाइएको छ । पर्यटन नीति, २०६५ को प्रभाव परीक्षण तथा विश्लेषण गरिएको छ । साथै, विभिन्न चार वटा नीतिहरू परीक्षणका लागि विज्ञ समुह गठन गरी कार्य अगाडि बढाइएको ।
- कार्यालयका महत्वपूर्ण सूचना प्रवाहका लागि १६१८०७०७०११११ को अडियो नोटिस बोर्ड सञ्चालन गरिएको ।
- नेपालको संविधानको अनुसूची ५, ६, ७, ८ र ९ तथा संविधानका अन्य धाराहरूमा उल्लेखित अधिकार तथा कार्य जिम्मेवारीहरूको विस्तृतीकरण, Cluster wise विभाजन तथा संघ र प्रदेशमा रहने संभावित मन्त्रालयहरूको पहिचान सम्बन्धमा दुई दिवसीय कार्यशाला गोष्ठी सम्पन्न भएको ।
- नेपालको संविधान बमोजिम संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार एवं कार्यजिम्मेवारीको विस्तृतीकरण गर्ने कार्य सम्पन्न भएको ।
- डडेल्धुरामा नेपाल सरकारका मुख्य सचिवको प्रमुख आतिथ्यतामा प्रदेश नं. ७ का क्षेत्रीय निकायका प्रमुखहरू, प्रमुख जिल्ला अधिकारीहरू र स्थानीय विकास अधिकारीहरू समेत सहभागी भएको संघीयता कार्यान्वयन तथा प्रशासन पुनःसंरचना सम्बन्धी गोष्ठी आयोजना गरिएको ।
- झापा, अर्घाखाँची, गुल्मी, संखुवासभा र रामेछाप गरी ५ जिल्लामा संघीयता कार्यान्वयन तथा प्रशासन पुनःसंरचना सम्बन्धमा सरोकारवालाहरूसँग एकदिवसीय अन्तरक्रिया सम्पन्न गरिएको ।

- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार सूचीको कार्य विस्तृतीकरण सम्बन्धी प्रतिवेदन नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत भएको ।
- नागरिक तथा राजनीतिक अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुबन्ध, १९६६ को ऐच्छिक अभिलेख (Optional Protocol to International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) मा रहेको प्रावधान अन्तर्गत नेपाल राज्यका विरुद्ध विभिन्न व्यक्तिहरूका तर्फबाट संयुक्त राष्ट्रसंघीय मानव अधिकार समितिमा दायर गरिएका उजुरीहरूको सम्बन्धमा सम्बन्धीत समितिबाट नेपालको स्थायी नियोग, जेनेभा मार्फत् पठाइएको ।
- चौथो मानव अधिकार कार्ययोजना र लैङ्गिक हिंसा अन्त्य तथा लैङ्गिक सशक्तिकरण राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजना सम्बन्धमा अनुशीक्षण/अन्तरक्रिया/जिल्लास्तरीय अनुगमन गोरखा, तनहुँ, मोरङ र झापा, संखुवासभा, सुनसरी र सिराहा जिल्लामा सम्पन्न गरिएको ।
- मानव अधिकार परिषद्को विशेष प्रणाली अन्तर्गतका Secretariat of the human Rights Council Advisory Committee ले पठाएको Questionnaire of secretariat of the Human Rights Council Advisory Committee on Regional Arrangements for the promotion and protection of human rights को सम्बन्धमा जवाफ तयार गरी परराष्ट्र मन्त्रालय मार्फत जेनेभा पठाइएको
- नेपाल सरकार (कार्यसम्पादन नियमावली), २०६४ मा चौथो संशोधन गरिएको ।
- लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको १६ दिने अभियानको अवसरमा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न भएको ।
- नेपालको संविधानको धारा ५३ मा उल्लिखित राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति र दायित्व कार्यान्वयनका सम्बन्धमा गरेका काम र प्राप्त उपलब्धि सहितको आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को वार्षिक प्रतिवेदन नेपाल सरकारले राष्ट्रपति समक्ष पेश गर्ने प्रयोजनको लागि अन्तिम मस्यौदा तयार गरिएको छ ।
- नेपाल सरकारका मुख्यसचिवको अध्यक्षतामा ११ वटा सचिव बैठकहरू बसी सार्वजनिक सेवा प्रवाह प्रभावकारी बनाउने, प्रशासन पुनःसंरचनाका लागि गठित कार्यदलको कार्यविस्तृतीकरण प्रतिवेदनको कार्यलाई सहयोग गर्ने, राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण निर्देशक समितिले तयार गरेको पुनर्निर्माण कार्ययोजनाको उच्च प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गर्ने, सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूबाट विभिन्न समयमा भएका विशेष सम्बोधन तथा निर्देशनको कार्यान्वयन गर्ने, भूकम्पका कारण क्षति भएका सरकारी भवनहरू तथा सांस्कृतिक एवं पुरातात्विक महत्वका सम्पदाहरूको पुनर्निर्माण कार्यलाई तिव्रता दिने, पूँजीगत खर्च बढाउन प्रभावकारी रूपमा कार्य सम्पादन गर्ने, बेरुजु फछ्यौट गर्ने कार्यलाई उच्च प्राथमिकता दिने, स्थानीय तह व्यवस्थापन र सेवा प्रवाह व्यवस्थापन गर्ने, आसन्न निर्वाचन सफलता पूर्वक सम्पन्न गर्ने सम्बन्धमा विभिन्न ७९ वटा निर्णयहरू उक्त बैठकबाट भएका छन् ।
- सुशासन (सञ्चालन तथा व्यवस्थापन) ऐन, २०६४ को दफा ४१ मा भएको व्यवस्था अनुरूप व्यवस्थापिका संसद समक्ष पेश गर्न आर्थिक वर्ष २०७२/०७३ को शासकीय सुधार तथा सुशासनको वार्षिक प्रतिवेदनको अन्तिम मस्यौदा तयार गरिएको ।
- प्रशासनिक पुनःसंरचनासँगै राज्य व्यवस्था सञ्चालन, विकासको व्यवस्थापन तथा सार्वजनिक सेवा वितरणमा थप सुधार ल्याई जनताको जीवनस्तरमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन एवम् सार्वजनिक पदाधिकारीहरूमा थप व्यवसायिक निष्ठा, इमान्दारिता र उत्तरदायित्व अभिवृद्धि गराउन नेपाल

सरकारको निर्णयानुसार नेपाल सरकारका मुख्यसचिवज्यूको संयोजकत्वमा राष्ट्रिय सदाचार नीति तर्जुमाका लागि एक उच्चस्तरीय कार्यदल गठन भई कार्य थालनी भएको ।

- हेलो सरकारमा प्राप्त हुन आएका ९८७३ गुनासा मध्ये ६१३४ (६२.१३ प्रतिशत) गुनासाहरू फछ्यौट गरिएको ।
- मौजुदा सिसिटिभी प्रणालीलाई आइपी क्यामेरामा परिवर्तन गरी परिमार्जन गर्नका लागि लागत अनुमान, Specification निर्माण आदि कार्य भै बोलपत्र आव्हान गरिएको ।

ख) सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय

- विद्युतीय खरिद प्रणाली सञ्चालन मार्गनिर्देशिका, २०७३ जारी गरिएको ।
- नमूना बोलपत्रको कागजात नेपाली भाषामा अनुवाद गरी नमूना बोलपत्रहरू तयार गरिएको ।

ग) राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र

- आर्थिक वर्ष २०७२।७३ मा सम्पन्न गरेका कार्य एवं उपलब्धीहरू, सुशासन कायम गर्न नेपाल सरकारलाई प्रदान गरिएका सुझावहरू समेत समेटिएको वार्षिक प्रतिवेदन राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र (कार्यसञ्चालन नियमावली), २०६५ अनुरूप सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूसमक्ष हस्तान्तरण गरिएको ।
- NVC Investigation Training Combating Fraud and Corruption विषयक दुई दिने कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको ।
- Road Sector Development program (RSDP) तर्फका ६ वटा, Road Sector Safety Program (RSSP) तर्फका ४ वटा र अन्य आयोजनातर्फका ३ आयोजनाहरूको प्राविधिक परीक्षण सम्बन्धी मूल्यांकन कार्य भइरहेको ।
- Strategic Road Network (SRN) तर्फ १५ वटा, नेपाल प्रहरीतर्फ १० वटा, Strengthening National Rural Transport Programme (SNRTP) तर्फ ३९ वटा प्याकेजहरूको प्राविधिक परीक्षणको Inception Report तयार गरिएको ।
- विकास आयोजनाको प्राविधिक परीक्षणका लागि दक्ष जनशक्ति तयार गर्न २१ दिने प्राविधिक परीक्षक तालिम सम्पन्न गरिएको ।
- विकास आयोजनाहरूको प्राविधिक परीक्षण गर्दा औल्याइएका अपरिपालना प्रतिवेदन (Non Compliance Report (NCR) सच्याए नसच्याएको सम्बन्धमा उदयपुर, सिन्धुली र मकवानपुर जिल्लामा स्थलगत अनुगमन गरिएको ।
- ४३० वटा सरकारी कार्यलयहरूमा नागरिक बडापत्रको अवस्था अनुगमन गरिएको ।
- ५५० जना सेवाग्राहीहरूसँग सार्वजनिक निकायले प्रदान गरेका सेवाबारेमा धारणा बुझ्न सेवाग्राही सर्भेक्षण गरिएको ।

घ) नेपाल ट्रष्टको कार्यालय

- तीन जिल्लामा सघन सम्पत्ति खोजवीनको कार्य सम्पन्न भएको ।
- गोकर्ण पर्खाल निर्माण, रत्नमन्दिर बगैँचा क्यारी निर्माण तथा रत्नमन्दिर पर्खाल निर्माण एवं मर्मत कार्य सम्पन्न भएको ।

ड) राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण

२०७२ साल वैशाख १२ गतेको विनाशकारी भूकम्प र तत्पश्चातको पराकम्पहरूबाट मानवीय, भौतिक एवं प्राकृतिक स्रोतको ठूलो क्षति भयो । भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त संरचनाको दिगो, दरिलो र योजनावद्ध रूपमा यथाशीघ्र निर्माण कार्य सम्पन्न गर्न राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरणको गठन गरिएको हो । पुनर्निर्माण र नवनिर्माणका लागि विपद्पछिको आवश्यकता आंकलन प्रतिवेदन, विपद् पश्चातको पञ्चवर्षीय योजना तथा पुनर्निर्माण सम्बन्धी खाका तयार पारिएको छ । राष्ट्रिय पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापना नीति, २०७२, भूकम्पबाट प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माण सम्बन्धी ऐन, २०७२ र नियमावली, २०७२ समेत कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।

निजी आवास अनुदान

- भूकम्पबाट पीडित लाभग्राहीलाई उपलब्ध गराइने अनुदान रकममा रु. २ लाखबाट वृद्धि गरी रु. ३ लाख कायम गरिएको छ जसअनुसार पहिलो किस्तामा रु. ५० हजार, दोस्रो किस्तामा रु. १ लाख ५० हजार र तेस्रो किस्तामा रु. १ लाख पाउने गरी अनुदान वितरण कार्यविधिमा संशोधन गरिएको छ ।
- भूकम्पबाट अति प्रभावित १४ जिल्लाका ६५३९९३ लाभग्राही पहिचान भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को दोस्रो चौमासिकसम्म ५५४६१४ घरधनीसँग अनुदान सम्झौता भई बैंक खातामा पहिलो किस्ता स्वरूप रु. ५० हजार जम्मा भएको । साथै, मापदण्ड पूरा गरी निर्माण सुरु भएका घरधनीलाई दोस्रो र तेस्रो किस्ता बापतको रकम पनि उपलब्ध गराउन सुरु भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को प्रथम आठ महिनासम्ममा १ हजार ४ सय ३८ जना घरधनीले दोस्रो किस्ता बापतको रु. १ लाख ५० हजार रकम प्राप्त गरेका छन् । साथै, ४४ जना घरधनीले तेस्रो किस्ता बापतको रु. १ लाख रकम पनि प्राप्त गरेका छन् ।
- आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को प्रथम आठ महिनासम्म ४४ हजार ४ सय ५७ जना लाभग्राहीले आफ्नो घर निर्माण कार्य थालनी गरेका छन् । १७ हजार २ सय ४० जना लाभग्राहीले आफ्नो निजी घर आफै निर्माण गरेका छन् । २५ हजार २ सय ६८ जना लाभग्राहीले दोस्रो किस्ता बापतको रु. १ लाख ५० हजार प्राप्तिमा लागि निवेदन दिएका छन् । यसमध्ये ७ हजार ७ सय ५९ घरको दोस्रो किस्ता भुक्तानीको लागि प्रमाणीकरण भएको छ । भूकम्पबाट तुलनात्मक रूपमा कम क्षति पुगेका १७ जिल्लामा Verification Model बाट सर्वेक्षण कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको छ ।
- आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को प्रथम आठ महिनासम्ममा १७ हजार ३ सय ६ जना व्यक्तिलाई सिकर्मी डकर्मीको तालिम दिइएको छ । त्यसैगरी २ हजार ५ सय प्राविधिकलाई प्रशिक्षक तालिम र Inspection Manual सम्बन्धी तालिम दिइएको छ । नेपाली सेनाका २ सय जना प्राविधिकलाई प्रशिक्षक तालिम दिइएको छ ।

शैक्षिक संस्थाको पुनर्निर्माण:

- भूकम्पबाट पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने विद्यालयको संख्या ७ हजार ९ सय २३ रहेको छ । विभिन्न राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थासँग १ हजार २ सय ५० विद्यालय निर्माणका लागि समझदारी भएको छ । ती संस्थाबाट आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को प्रथम आठ महिना सम्म ३ सय २५

विद्यालयको निर्माण सम्पन्न भएको छ भने ९ सय २५ विद्यालयको निर्माण कार्य भइरहेको छ । विद्यालय व्यवस्थापन समिति मार्फत भूकम्प प्रभावित ३१ जिल्लाका १ हजार ६२ विद्यालय पुनर्निर्माण गर्ने तथा भूकम्प अति प्रभावित १४ जिल्लामा १/१ वटा नमूना विद्यालय निर्माण गर्ने कार्य भइरहेको छ ।

स्वास्थ्य संस्थाको पुनर्निर्माण:

- भूकम्पबाट ९ सय २९ स्वास्थ्य संस्थाको क्षति भएको छ । पूर्ण क्षति भएका स्वास्थ्य संस्था ४ सय ४०, आंशिक क्षति भएका २ सय १० र सामान्य क्षति भएका २ सय ७९ छन् । चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को प्रथम आठ महिनासम्म २ सय स्वास्थ्य संस्थाको पुनर्निर्माण सम्पन्न भएको छ । विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय दातृ संस्था तथा मित्रराष्ट्रको सहयोगमा भूकम्प प्रभावित जिल्लाका क्षतिग्रस्त अस्पताल, स्वास्थ्य केन्द्रको मर्मत, प्रवलीकरण एवं निर्माण कार्य प्रारम्भ भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा भूकम्पबाट अति प्रभावित १४ जिल्लाका क्षतिग्रस्त स्वास्थ्य संरचनाहरूको विस्तृत इञ्जिनियरिङ अध्ययन सम्पन्न भएकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को प्रथम आठ महिनासम्म अन्य प्रभावित १७ जिल्लामा भएको क्षतिको विस्तृत इञ्जिनियरिङ कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- स्वास्थ्य संस्थाको निर्माण कार्य सँगै सहयोगी संस्थाका तर्फबाट स्वास्थ्य संस्थाका लागि आवश्यक औषधि, उपकरण लगायत मेडिकल तथा अन्य सामग्रीहरू जस्तै: फर्निचर, सोलार जडान आदि आवश्यकता अनुसार उपलब्ध भएको छ । भूकम्पबाट अति प्रभावित जिल्लाका घाइतेको पुनर्स्थापना, प्रजनन स्वास्थ्य शिविर, मनोसामाजिक उपचार, खानेपानी तथा सरसफाइ, पोषण, लैंगिक हिंसा विरुद्धका कार्यक्रम, थप स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्था लगायतको प्रभावले स्वास्थ्य सेवा लिनेको संख्यामा वृद्धि भएको छ ।

पुरातात्विक सम्पदाको पुनर्निर्माण:

- विनासकारी भूकम्पबाट उपत्यका लगायत २५ जिल्लाका करिब ७ सय ५० सांस्कृतिक सम्पदाहरू प्रभावित भएका छन् । ती मध्ये १ सय ३३ पूर्ण रूपमा क्षति भएका छन् । बाँकी आंशिक तथा सामान्य क्षति भएका छन् । चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा महत्त्वपूर्ण १ सय ३२ वटा सम्पदाहरूको संरक्षण तथा पुनर्निर्माण सम्पन्न गर्ने अनुमान छ । क्षतिग्रस्त ऐतिहासिक र पुरातात्विक महत्त्वका सम्पदाहरूको पुनर्निर्माण गर्दा सम्पदाको मौलिकता कायम राख्न परम्परागत सीप भएका कालिगढ र निर्माण सामग्रीको प्रयोगमा जोड दिइएको छ । काठमाडौं उपत्यका भित्र विश्व सम्पदा सूचीमा रहेका प्राचीन सम्पदाहरूको पुनर्निर्माण कार्य भइरहेकोमा बौद्धनाथ मन्दिरको निर्माण सम्पन्न भइसकेको छ ।

सरकारी भवन पुनर्निर्माण:

- भूकम्पबाट पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने सरकारी भवन (सुरक्षा निकायका भवन बाहेक) २ हजार ६ सय ८८ र मर्मत गर्नुपर्ने भवन ३ हजार ७ सय ७६ रहेका छन् । क्षति भएका विभिन्न सरकारी भवनको निर्माण प्रकृया अगाडि बढाइएको छ । आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को प्रथम आठ महिनासम्ममा ५१ वटा भवनको निर्माणका लागि ठेक्का सम्झौता भएको छ । प्रवलीकरण गर्नुपर्ने २ सय ८२

भवन मध्ये ३२ वटा भवनको प्रवलीकरण सम्पन्न भएको छ । ९९ भवनहरूको विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइनको कार्य भइरहेको छ । विभिन्न जिल्लाका ४४ वटा सरकारी भवनहरूको निर्माण सुरु भएको छ । २ सय ८८ वटा अस्थायी प्रकृतिका संरचना निर्माण गर्नुपर्नेमा ७६ वटाको निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ । सुरक्षा निकायका क्षतिग्रस्त ९ हजार २ सय ८० भवन मध्ये सामान्य क्षति भएका ५ सय ८३ भवनको निर्माण सम्पन्न भएको छ । चालु आर्थिक वर्षमा ६ सय ८ भवनको निर्माण सम्पन्न हुने अनुमान छ ।

भूकम्पबाट पूर्ण तथा आंशिक रूपमा क्षति भएका ७ हजार ७ सय ४९ खानेपानी आयोजना मध्ये ३ सय ६३ आयोजनाको पुनर्निर्माण सम्पन्न भएको छ । १ सय ४६ खानेपानी आयोजना चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा सम्पन्न हुने अनुमान छ । भूकम्प प्रभावित जिल्लाहरूमा आर्थिक पुनर्स्थापना तथा जीविकोपार्जन कार्य सञ्चालन गरी भूकम्प पीडितको उत्थान गर्न कृषि विकास मन्त्रालय, पशुपंछी विकास मन्त्रालय, उद्योग मन्त्रालयलाई आर्थिक पुनर्स्थापना तथा जीविकोपार्जन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न बजेट उपलब्ध गराइएको छ ।

गुनासो व्यवस्थापन

लाभग्राहीको सूचीमा नपरेका घरधनीहरूले दर्ता गराएको २ लाख ४ हजार गुनासोमध्ये ९३ हजार गुनासो संबोधन भैसकेका छन् । संबोधन भएका गुनासोहरू लाभग्राहीमा पर्ने गरी फछ्यौट भएका गुनासोहरूको कार्यान्वयनको लागि CLPIU-MoFALD मार्फत जिल्लाहरूमा नामावली पठाइएको छ । बाँकी गुनासाहरू फछ्यौटको लागि स्थलगत निरीक्षण लगायतका कार्य सहरी विकास मन्त्रालय DLPIU अन्तर्गत खटेका जनशक्तिबाट गराउने गरी कार्य अगाडि बढेको छ ।

क) लगानी बोर्डको कार्यालय

■ काठमाडौं उपत्यका फोहोरमैला व्यवस्थापन परियोजना

काठमाडौं उपत्यकाको फोहोर मैला व्यवस्थापनको लागि काठमाडौं जिल्लाका लागि छनोट भएको प्रस्तावक Nepwaste र ललितपुर, भक्तपुर, कीर्तिपुरको फोहोर मैला व्यवस्थापनको लागि छनोट भएको प्रस्तावक Clean valley Company (CVC) ले बुझाएका विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनहरू (DPR) लगानी बोर्डको २३ औं बैठकले शर्त स्वीकृत गरी लगानी बोर्डको प्रमुख कार्यकारी अधिकृतको अध्यक्षतामा रहेको । परियोजना विकासकर्ता वार्ता टोली र प्रस्तावक कम्पनीहरूबीच परियोजना विकास सम्झौता वार्ता भैरहेको ।

■ लगानी सम्मेलन

- नेपालमा लगानी गर्न इच्छुक स्वदेशी तथा विदेशी लगानीकर्ताहरूलाई नेपालमा लगानीका सम्भावनाहरू छन् भन्ने सन्देश सम्प्रेषण गर्नको लागि नेपाल सरकार, उद्योग मन्त्रालय र लगानी बोर्डको कार्यालयको संयुक्त प्रयासमा सन् २०१७ मार्च २ र ३ तारिकमा राष्ट्रियस्तरको लगानी सम्मेलन सम्पन्न भई करिब रु.१४ खर्ब बराबरको वैदेशिक लगानीका आशय व्यक्त भएको छ ।

मुख्यमुख्य उपलब्धिहरू:-

क) जग्गा अधिकरण र हस्तान्तरण सम्बन्धी कार्यहरू-

अरुण तेस्रो र माथिल्लो कर्णाली जलविद्युत आयोजना ।

ख) परियोजना विकास सम्झौता (PDA) गर्ने सम्बन्धमा वार्ता भईरहेको-

काठमाडौं उपत्यका फोहोरमैला व्यवस्थापन आयोजना , अपर मर्स्याङ्दी जलविद्युत आयोजना ।

ग) सम्भाव्यता अध्ययनको कार्य भईरहेको-

तामाकोशी तेस्रो आयोजना पश्चिम सेती जलविद्युत आयोजना।

घ) सिमेन्ट उद्योग स्थापना-

डाङ्गगोटे सिमेन्ट उद्योग, होङ्गशी, रिलाएन्स सिमेन्ट उद्योग र हुजिङ सिमेन्ट उद्योग।

ड) रासायनिक मल कारखाना स्थापना गर्न सम्भाव्यता अध्ययनको प्रतिवेदन प्राप्त भएको।

■ काठमाडौं उपत्यकामा रेलमार्ग

- नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्को मिति २०७२/११/१७ को निर्णयले काठमाडौंमा मोनोरेल परियोजना विकास तथा सञ्चालन लगानी बोर्ड अन्तर्गत हुने निर्णय भएको र लगानी बोर्डको २५ औं बैठकको निर्णयानुसार काठमाडौं उपत्यकामा मेट्रो मोनोरेल सञ्चालन सम्बन्धी भएका अध्ययन तथा प्राप्त प्रस्तावको अध्ययन गरी सुझाव पेश गर्न राष्ट्रिय योजना आयोगका भौतिक पूर्वाधार हेर्ने माननीय सदस्यज्यूको अध्यक्षतामा गठन भएको समितिले अध्ययन कार्य प्रारम्भ गरेको छ।

■ लगानी योग्य विभिन्न परियोजनाहरूको पहिचान तथा अध्ययन

- लगानी बोर्डको कार्यालयले १२२ भन्दा बढी विभिन्न परियोजनाहरू (सम्भाव्यता अध्ययन भएका र Project Idea Note-PIN को रूपमा रहेका) पहिचान गरी बोर्डमा पेश गरेको र बोर्डको निर्णय बमोजिम ८ वटा आयोजनाहरूको सूची सार्वजनिक जानकारीको लागि कार्यालयको वेबसाइटमा राखिएको।

ख) गरिबी निवारण कोष

- आय आर्जन उपपरियोजना अन्तर्गत स्थानीय उत्पादन समूहद्वारा उत्पादित हस्तकलाका सामग्रीहरूको माग बमोजिमको गुणस्तर सुधार र बजार पहुँच सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन, अघिल्लो आर्थिक वर्षको तेस्रो किस्ता निकासा सम्पन्न भएको, चालु आ.व.को कार्यक्रम अन्तर्गत सामुदायिक संस्थाको प्रस्ताव तयारी, सम्झौता र पहिलो किस्ता निकासा कार्य भइरहेको।
- सामुदायिक भौतिक पूर्वाधार उपपरियोजना अन्तर्गत क्रमागत तथा चालु आ.व.का २२० वटा आयोजनाहरूको अनुगमन तथा ६२ वटा आयोजनाहरूको लेखाजोखा सम्पन्न तथा अन्यको आवश्यक कार्य भैरहेको, क्रमागत ७३ वटा तथा चालु आ.व.का गरी ८८ वटा योजनाहरूको प्रथम किस्ता निकासा भैसकेको र अन्यको निकासा हुने क्रममा रहेको।
- सामाजिक परिचालन तर्फ २२ जिल्लाका सहयोगी संस्थाका सबै कर्मचारीहरूलाई घुम्तीकोष व्यवस्थापन र निर्देशिका सम्बन्धी तालिम दिइएको, १५ जिल्लाहरूको घुम्तीकोष कार्यसम्पादन लेखाजोखा सम्पन्न, नियमित ५५ र सिर्जनशील ३ जिल्लाका साझेदार संस्थाहरूसँग सम्झौता सम्पन्न गरी सामाजिक परिचालन, घुम्तीकोष परिचालनको कार्य भइरहेको।
- भूकम्प प्रभावित सहयोग कार्यक्रम अन्तर्गत कोषको कार्यक्रम क्षेत्रका १४ जिल्लाहरूबाट संकलित तथ्याङ्कका आधारमा सामुदायिक संस्थामा अभिलेख व्यवस्थापन अनुदान निकासा भैरहेको र घुम्तीकोषको लगानीमा पुगेको क्षतिको पुनर्भरण अनुदान निकासा दिने क्रममा रहेको, भूकम्पले सामुदायिक पूर्वाधारमा पुगेको क्षतिको प्राविधिकद्वारा लेखाजोखा प्राप्त भई पुनरावलोकनको कार्य भैरहेको। घरधनीलाई भूकम्प प्रतिरोधी घर निर्माणसम्बन्धी अभिमुखीकरण १२ जिल्लामा सम्पन्न भएको तथा समुदायस्तरमा तालीम सञ्चालन गर्न ७० जना प्रशिक्षकहरूका लागि सेवाप्रदायक छनौट कार्य सम्पन्न भएको र तालीम सञ्चालन कार्य आरम्भ भएको।

ग) कर्णाली विकास आयोग

- कर्णाली विकासको १० वर्षे योजनाको मस्यौदा तयार भएको छ। उक्त योजनाको पृष्ठपोषणको लागि आयोगका सदस्य सहितको टोलीद्वारा केन्द्र तथा कर्णालीक्षेत्रका ५ वटै जिल्लामा छलफल तथा कार्यक्रम सम्पन्न भएको ।
- कर्णालीको स्वास्थ्य, शिक्षा र महिला सम्बन्धी योजनाको कार्यशर्त तयार भएको ।

घ) सुदूरपश्चिम विकास आयोग

- प्रगति स्थिति: (भौतिक-८२%, वित्तीय-५६%)
- उच्च शिक्षा एवं प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको विकासका लागि सम्भाव्यता अध्ययन (कञ्चनपुर जिल्लाका लागि) सम्पन्न हुने चरणमा रहेको ।
- विषयगत कार्यालयहरूको अनलाइन रिपोर्टिङका लागि सम्झौता भई कार्य सम्पन्न हुने चरणमा रहेको
- खसड क्षेत्रको डकुमेन्टरी निर्माण र राष्ट्रिय टेलिभिजनबाट प्रसारणको कार्य सम्झौता भई सम्पन्न हुने चरणमा रहेको ।
- भूमिअधिकारबाट बञ्चित मुक्त कमैया, हलिया, कमलरी र वादी समुदायको जीवनस्तर उकास्ने सम्बन्धी अवस्था विश्लेषण सम्बन्धी कार्य सम्झौता भई सम्पन्न हुने चरणमा रहेको ।
- भूउपग्रह चित्रको सहायताबाट प्राकृतिक विश्लेषण र नक्साङ्कनको कार्य गर्न प्रकृया अघि बढाइएको ।
- सुदूरपश्चिम क्षेत्रका महिलाहरूको सशक्तीकरणका लागि जनचेतना अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रमको वित्तीय प्रगति ८३ प्रतिशत भएको ।

ङ) सूचना प्रविधि विकास आयोजना

आर्थिक तथा पूर्वाधार विकास महाशाखा अन्तर्गत एशियाली विकास बैंकको अनुदान सहयोगमा सूचना प्रविधिका माध्यमले विद्युतीय सुशासन पद्धति अवलम्बन गरी ग्रामीण क्षेत्रका समुदायहरूको आर्थिक तथा सामाजिक स्थितिमा सुधार गर्न सूचना प्रविधि विकास आयोजना सञ्चालनमा ल्याइएको छ । ३८ जिल्लाका ग्रामीण क्षेत्रका समुदायहरूमा सूचना प्रविधिको सेवामा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्य राखी आर्थिक वर्ष २०६५/६६ मा सुरु भएको यस आयोजनाको कूल ३ करोड १० लाख लागतमध्ये एशियाली विकास बैंकको अनुदान सहयोग २ करोड ५० लाख र नेपाल सरकारको ६० लाख अमेरिकी डलर रहेको । यस आयोजनाको कार्यक्षेत्र यस प्रकार रहेको छ:

- सरकारी कार्यालयहरूबीच तार रहित (Wireless Connectivity) स्थापना गरी इलाका, जिल्ला र केन्द्रीय तहसम्म विद्युतीय सञ्जाल निर्माण गर्ने ।
- जग्गा धनीपूर्जा (लालपूर्जा) र रेकर्डसम्बन्धी कारोबारमा वैज्ञानिक रूपले कम्प्युटरकृत कार्य पद्धति अवलम्बन गर्दै भू-सूचना तथा भूमि प्रशासन व्यवस्थापन गरी सहजता ल्याउने ।
- नागरिकहरूको लागि बहुउद्देश्यीय राष्ट्रिय परिचयपत्र (National ID) बनाउने ।
- सवारी साधन दर्ता र सवारी अनुमतिपत्रलाई वैज्ञानिक, सर्वसुलभ र कम लागतमा उपलब्ध हुन सक्ने गरी अनलाइन पद्धति अवलम्बन गर्ने ।
- सरकारी सेवालाई पारदर्शी, सहज र पहुँचयोग्य बनाउने ।
- लोक सेवा आयोगबाट लिइने परीक्षा प्रणालीलाई अझ व्यवस्थित गर्ने ।

- स्थानीय जनसमुदाय, विद्यालयका छात्रछात्राहरू र कृषक एवम् उपभोक्ताहरूका लागि स्थानीयस्तरमा सूचना सेवा केन्द्र (Tele Center) का माध्यमले विद्युतीय सञ्चार प्रविधिमा सहज पहुँच र कम्प्यूटरकृत प्रविधिमा उत्प्रेरणा ल्याउने (Computer Friendly) जस्ता कार्यक्रमहरू सुरु गर्ने ।
- सरकारी सूचना तथ्याङ्क केन्द्र (Government Information Data Centre) स्थापना गरी कार्य सुरु गर्ने ।

१०) आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन अवस्था:

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति																												
३७५	ठूला आयोजना र महत्वपूर्ण कार्यक्रमहरूको अनुगमन सम्माननीय प्रधानमन्त्री स्वयंबाट गरिने व्यवस्था गरिनेछ। आयोजना कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित मन्त्री, अर्थ मन्त्री, राष्ट्रिय योजना आयोगका उपाध्यक्ष र सम्बन्धित सचिवहरू यस्ता आयोजनाको अनुगमनमा प्रत्यक्ष संलग्न हुने गरी विशेष अनुगमन कक्षको व्यवस्था गरिनेछ।	- मिति २०७३/०१/११ देखि नेपाल टेलिभिजनद्वारा प्रशारण हुँदै आएको प्रधानमन्त्री सँग सीधा कुरा कार्यक्रमको हालसम्म २८ भाग प्रशारण भइसकेको छ। श्रव्य दृश्य सामाग्रीका आधारमा कार्यक्रमको अभिलेखिकरण गरी प्राप्त गुनासाहरूको कार्यान्वयन अवस्था सम्बन्धमा नियमित रूपमा सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूलाई अवगत गराइने गरिएको छ। - सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूबाट निम्न राष्ट्रिय गौरवका आयोजना लगायत अन्य आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा निरीक्षण सम्पन्न भएको छ:- <table><tr><th>आयोजना तथा कार्यक्रमको नाम</th><th>निरीक्षण मिति</th></tr><tr><td>मेलम्ची खानेपानी आयोजना</td><td>२०७३/०६/०७</td></tr><tr><td>सिक्टा सिँचाई आयोजना</td><td>२०७३/०६/०९</td></tr><tr><td>तामाकोसी जलविद्युत आयोजना</td><td>२०७३/०७/२३</td></tr><tr><td>मध्यपहाडी लोकमार्ग खोटाङ र संखुवासभा</td><td>२०७३/०७/२३</td></tr><tr><td>प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण आयोजना, कैलाली</td><td>२०७३/०९/०६</td></tr><tr><td>अरूण तेस्रो आयोजना</td><td>२०७३/०७/२३</td></tr><tr><td>चमेलिया जलविद्युत आयोजना, दार्चुला</td><td>२०७३/०८/२३</td></tr><tr><td>कुलेखानी जलविद्युत आयोजना</td><td>२०७३/०९/०२</td></tr><tr><td>वि.पि. कोइराला क्यान्सर अस्पताल र भरतपुर अस्पताल</td><td>२०७३/०६/०९</td></tr><tr><td>एकीकृत वस्तीको अवलोकन र शिलान्यास लाप्राक, गोरखा</td><td>२०७३/०६/२१</td></tr><tr><td>विराटनगर जुटमील र सिराहा क्याम्पस</td><td>२०७३/०७/२६</td></tr><tr><td>भोजपुरमा आगालागीबाट भएको क्षतिको निरीक्षण</td><td>२०७३/०८/०७</td></tr><tr><td>सिन्धुलीका आयोजनाहरू मरिन नदी पुलको शिलान्यास र कृषि क्याम्पसको अवलोकन</td><td>२०७३/०८/०९</td></tr></table>	आयोजना तथा कार्यक्रमको नाम	निरीक्षण मिति	मेलम्ची खानेपानी आयोजना	२०७३/०६/०७	सिक्टा सिँचाई आयोजना	२०७३/०६/०९	तामाकोसी जलविद्युत आयोजना	२०७३/०७/२३	मध्यपहाडी लोकमार्ग खोटाङ र संखुवासभा	२०७३/०७/२३	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण आयोजना, कैलाली	२०७३/०९/०६	अरूण तेस्रो आयोजना	२०७३/०७/२३	चमेलिया जलविद्युत आयोजना, दार्चुला	२०७३/०८/२३	कुलेखानी जलविद्युत आयोजना	२०७३/०९/०२	वि.पि. कोइराला क्यान्सर अस्पताल र भरतपुर अस्पताल	२०७३/०६/०९	एकीकृत वस्तीको अवलोकन र शिलान्यास लाप्राक, गोरखा	२०७३/०६/२१	विराटनगर जुटमील र सिराहा क्याम्पस	२०७३/०७/२६	भोजपुरमा आगालागीबाट भएको क्षतिको निरीक्षण	२०७३/०८/०७	सिन्धुलीका आयोजनाहरू मरिन नदी पुलको शिलान्यास र कृषि क्याम्पसको अवलोकन	२०७३/०८/०९
आयोजना तथा कार्यक्रमको नाम	निरीक्षण मिति																													
मेलम्ची खानेपानी आयोजना	२०७३/०६/०७																													
सिक्टा सिँचाई आयोजना	२०७३/०६/०९																													
तामाकोसी जलविद्युत आयोजना	२०७३/०७/२३																													
मध्यपहाडी लोकमार्ग खोटाङ र संखुवासभा	२०७३/०७/२३																													
प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण आयोजना, कैलाली	२०७३/०९/०६																													
अरूण तेस्रो आयोजना	२०७३/०७/२३																													
चमेलिया जलविद्युत आयोजना, दार्चुला	२०७३/०८/२३																													
कुलेखानी जलविद्युत आयोजना	२०७३/०९/०२																													
वि.पि. कोइराला क्यान्सर अस्पताल र भरतपुर अस्पताल	२०७३/०६/०९																													
एकीकृत वस्तीको अवलोकन र शिलान्यास लाप्राक, गोरखा	२०७३/०६/२१																													
विराटनगर जुटमील र सिराहा क्याम्पस	२०७३/०७/२६																													
भोजपुरमा आगालागीबाट भएको क्षतिको निरीक्षण	२०७३/०८/०७																													
सिन्धुलीका आयोजनाहरू मरिन नदी पुलको शिलान्यास र कृषि क्याम्पसको अवलोकन	२०७३/०८/०९																													

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति														
		<table><tr><td>ललितपुरदेखि सिंहदरवारसम्म साझा बसमा यात्रा</td><td>२०७३/०८/१२</td></tr><tr><td>सिसनीय पुल दाङ्ग शिलान्यास</td><td>२०७३/०८/२२</td></tr><tr><td>दोधारा चादनी सुर्खु बन्दरगाह निर्माणस्थलको अवलोकन</td><td>२०७३/०८/२२</td></tr><tr><td>ढल्केवर सव स्टेशन निरीक्षण</td><td>२०७३/०८/२९</td></tr><tr><td>हुम्ला सिमीकोट र हिल्साका आयोजनाहरू</td><td>२०७३/०९/०५</td></tr><tr><td>गोरखाको दरौदी "ए" जलविद्युत आयोजनाको उद्घाटन</td><td>२०७३/०९/०८</td></tr><tr><td>गुरिल्ला ट्रेल र युद्ध संग्रहालय रूकुम तथा सहिद मार्ग अवलोकन, रोल्पा</td><td>२०७३/०९/०९</td></tr></table>	ललितपुरदेखि सिंहदरवारसम्म साझा बसमा यात्रा	२०७३/०८/१२	सिसनीय पुल दाङ्ग शिलान्यास	२०७३/०८/२२	दोधारा चादनी सुर्खु बन्दरगाह निर्माणस्थलको अवलोकन	२०७३/०८/२२	ढल्केवर सव स्टेशन निरीक्षण	२०७३/०८/२९	हुम्ला सिमीकोट र हिल्साका आयोजनाहरू	२०७३/०९/०५	गोरखाको दरौदी "ए" जलविद्युत आयोजनाको उद्घाटन	२०७३/०९/०८	गुरिल्ला ट्रेल र युद्ध संग्रहालय रूकुम तथा सहिद मार्ग अवलोकन, रोल्पा	२०७३/०९/०९
ललितपुरदेखि सिंहदरवारसम्म साझा बसमा यात्रा	२०७३/०८/१२															
सिसनीय पुल दाङ्ग शिलान्यास	२०७३/०८/२२															
दोधारा चादनी सुर्खु बन्दरगाह निर्माणस्थलको अवलोकन	२०७३/०८/२२															
ढल्केवर सव स्टेशन निरीक्षण	२०७३/०८/२९															
हुम्ला सिमीकोट र हिल्साका आयोजनाहरू	२०७३/०९/०५															
गोरखाको दरौदी "ए" जलविद्युत आयोजनाको उद्घाटन	२०७३/०९/०८															
गुरिल्ला ट्रेल र युद्ध संग्रहालय रूकुम तथा सहिद मार्ग अवलोकन, रोल्पा	२०७३/०९/०९															
३६४	सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधिको आधिकारिक उपयोगलाई बढावा दिइनेछ। सेवाग्राही र सेवा प्रदायकहरूको बीचमा अनुचित कार्य र भ्रष्टाचारजन्य कार्यहरू हुन नदिन अनुगमनलाई सघन तुल्याइनेछ। सरकारी निकायहरूमा बिचौलियाको निगरानी गरिनेछ।	- सरकारी कार्यालयहरूबीच ताररहित सञ्जाल स्थापना गरी इलाका, जिल्ला र केन्द्रीय स्तरमा विद्युतीय सञ्जाल निर्माण गर्ने, भू-सूचना तथा भूमि प्रशासन कार्यप्रणालीमा कम्प्युटरकृत पद्धति अवलम्बन गर्ने, बहुउद्देश्यीय राष्ट्रिय परिचयपत्र बनाउने, सवारी साधन दर्ता र सवारी अनुमति पत्रलाई सूचना प्रविधि मैत्री बनाउने, लोकसेवा आयोगबाट लिइने परीक्षा प्रणालीलाई थप व्यवस्थित गर्ने लगायतका उद्देश्य राखी आर्थिक वर्ष २०६५/६६ बाट एसियाली विकास बैंकको अनुदान सहयोगमा ३१० लाख अमेरिकी डलर कूल लागत (नेपाल सरकारको ६० लाख डलर) मा सञ्चालित सूचना सञ्चार तथा प्रविधि विकास आयोजना (ICT Project) को हालसम्मको भौतिक प्रगति ८२.३०% तथा वित्तीय प्रगति ५३.६४% रहेको छ । - सम्माननीय प्रधानमन्त्री पुष्पकमल दाहाल 'प्रचण्ड' ज्यूले मिति २०७३/०४/२३ गते सबै मन्त्रालय/मन्त्रालयस्तरीय निकायहरूलाई दिनुभएको २८ बुँदे निर्देशनका आधारमा तयार भएको 'आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा कार्यान्वयन गर्ने प्राथमिकताहरू र सो को कार्यान्वयन कार्ययोजना' को कार्यान्वयन अवस्थाबारे आवधिक रूपमा अनलाइन अनुगमन गरी प्रतिवेदन प्राप्त गर्न सफ्टवेयर विकास गरी http://gunaso.opmcm.gov.np मा अपलोड गरिएको छ। नेपाल सरकारका ४१ वटा मन्त्रालय/मन्त्रालयस्तरीय														

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
		निकायहरूले यस सम्बन्धमा गरेका उपलब्धिहरू उक्त अनलाइन पोर्टलबाटै अद्यावधिक गर्न सक्ने भएकाले कागजविहीन/कमकागज (Paperless/Less paper) युक्त अनुगमन प्रणालीमा थप सहयोग पुगेको छ । सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४ को दफा ३८ बमोजिम नेपाल सरकारका मुख्यसचिवको अध्यक्षतामा गठित केन्द्रीय अनुगमन तथा मूल्यांकन समितिका तीन (३) वटा बैठक सम्पन्न गरिएका छन् । सबै मन्त्रालय/मन्त्रालयस्तरीय निकायहरूको नतिजामूलक कार्यसम्पादन सूचकको प्रारम्भिक मस्यौदा प्रतिवेदन तयार गरिएको छ । अनलाइन अनुगमनका साथै कार्यसम्पादन करारका लागि समेत उक्त सूचकहरू उपयोग गर्न थप परिमार्जनका लागि कार्यदल गठन भई सम्बन्धित मन्त्रालय/मन्त्रालयस्तरीय निकायहरूसँग छलफल अघि बढाइएको छ ।
२९६	प्रधानमन्त्रीको नेतृत्वमा जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत उन्मुलन कार्यान्वयन उच्चस्तरीय समिति गठन गरिनेछ । प्रत्येक वर्ष जेठ २१ गते जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत उन्मुलन दिवस मनाइनेछ ।	नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०७३/०५/२९ गतेको निर्णयानुसार जातीय भेदभाव र छुवाछुत अन्त्य तथा दलित अधिकार प्रवर्धन सम्बन्धि कार्यविधि, २०७३ स्वीकृत भई प्रधानमन्त्रीको संयोजकत्वमा उच्च स्तरीय समिति गठन भएको ।
२४	निर्धारित समय भित्रै पुनर्निर्माण र पुनर्स्थापनाका कार्यहरू सम्पन्न गर्न स्रोत र साधनको अभाव नहुने व्यवस्था मिलाउने ।	निजी आवास अनुदानको लागि अर्थ मन्त्रालयमा थप ७५ अर्ब बजेट निकासा गर्न अनुरोध गरिएको छ । अन्य पूर्वाधार निर्माणका लागि आवश्यक पर्ने रकम व्यवस्थापनका लागि समेत अर्थ मन्त्रालयसँग छलफल भइरहेको छ । भारतीय सरकारतर्फको रु. ७५ अर्बको LOC को क्षेत्रगत सीमा तोक्ने काम र खर्च गर्ने ढाँचा (Modality) सम्बन्धमा अर्थ मन्त्रालयसँग समन्वय गरी कार्य भइरहेको छ ।
२५	लाभग्राही सर्वेक्षणबाट पहिचान गरिएका सबै भूकम्प पीडित	उपत्यका बाहिरका भूकम्प अतिप्रभावित ११ जिल्लामा ५,३१,९६४ लाभग्राहीको पहिचान भएकोमा २०७३

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
	घरधनीहरूलाई किस्ताबन्दीमा उपलब्ध गराउन घोषणा गरिएको अनुदान रकम सरल तरीकाले उपलब्ध गराउने । • भूकम्प पिडितहरूको घर निर्माणका लागि थप रु. तीन लाख सामूहिक जमानीमा निर्व्याजी रूपमा ऋण उपलब्ध गराउने ।	साल पौष मसान्त सम्म ४,७७,३९० घरधनीसँग अनुदान सम्झौता सम्पन्न भई त्यस मध्ये ४,५७,७५७ घरधनीको बैंक खातामा पहिलो किस्ताको रु. ५०,०००।— रकम जम्मा भएको छ । उपत्यकाको ३ जिल्लाको सर्भेक्षण सम्पन्न गरी ९४०७२ लाभग्राहीको पहिचान भएको र पौष मसान्त सम्म ७०८६५ जना लाभग्राहीहरूसँग अनुदान सम्झौता सम्पन्न गरी १९०८६ जना लाभग्राहीको बैंक खातामा पहिलो किस्ता बापतको रकम जम्मा गरिएको छ । बाँकी १७ जिल्लाको निजी आवास सर्भेक्षण कार्य हाल जारी रहेको छ । • भूकम्पपिडितहरूको घर निर्माणका लागि थप ३ लाख रूपैयाँ सामूहिक जमानीमा विना धितो निर्व्याजी रूपमा कर्जा प्रवाह गर्न नेपाल राष्ट्र बैंकबाट आवश्यक कार्यविधि तयार गर्ने कार्य भइरहेको छ ।
२६	• नयाँ निर्माण हुने सार्वजनिक संरचनाहरूलाई भूकम्प प्रतिरोधी समेत बनाइनेछ । • निजीस्तरमा निर्माण गरिने संरचनाहरूलाई भूकम्प प्रतिरोधी बनाउन प्रोत्साहित गरिनेछ ।	• नयाँ निर्माण हुने सार्वजनिक संरचनाहरू भूकम्प प्रतिरोधी बनाउनको लागि सहरी विकास मन्त्रालय मार्फत प्रक्रिया अगाडि बढाइएको छ । • सहरी विकास मन्त्रालयमार्फत विभिन्न १७ प्रकारका निजी घरहरूको डिजाइन तयार गरी सार्वजनिक गरिएको र गा.वि.स. तथा न.पा.का वडाहरूमा पठाइएको । भूकम्प प्रतिरोधी निजी आवास निर्माणको लागि प्रत्येक गा.वि.स. तथा न.पा. मा रहने गरी २७०० इन्जिनियरहरू सहरी विकास मन्त्रालयमार्फत खटाइएको छ । सहरी विकास मन्त्रालयले १७ प्रकारका अतिरिक्त अन्य ६ प्रकारका डिजाइनहरूको स्वीकृत गरेको छ । विद्यालयहरूको पुनर्निर्माण गर्न ८२ वटा फोटो टाइप नक्सा तयार गरिएको छ । विभिन्न चार विश्वविद्यालयहरूमा इन्जिनियरिङ (सिभिल आर्किटेक्चर) स्नातक तह अन्तिम वर्षमा अध्ययनरत करीब ४३०० विद्यार्थीहरूलाई तालीमको क्रममा ३ हप्ता सम्मको लागि स्थानीय स्तरमा खटाउन तयारी गरिएको छ ।

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
२७	आगामी तीन वर्षभित्र शिक्षा र स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित संरचनाहरू र पाँच वर्षभित्र सम्पूर्ण पूर्वाधारहरूको पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापनाको कार्य सम्पन्न गरिनेछ।	विद्यालय भवनहरू पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापनाको लागि शिक्षा मन्त्रालय अन्तर्गत केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाई स्थापना गरी भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त विद्यालय भवनहरू निर्माणको लागि आ.व. २०७३/७४ मा शिक्षा मन्त्रालयलाई १० अर्ब ९३ करोड ३४ लाख ९९ हजार रूपैयाँको अख्तियारी पठाइएको छ। प्राथमिक विद्यालय निर्माणको लागि विद्यालय व्यवस्थापन समिति मार्फत निर्माण गर्न कार्यविधि स्वीकृत गरिएको छ। त्रिभुवन विश्वविद्यालय लगायतका संघ संस्थाहरूमा सम्बन्धित मन्त्रालयका CLPIU मार्फत अख्तियारी दिने गरी मापदण्ड स्वीकृत भएको छ।
२८	पुनर्निर्माण भइरहेका बस्तीहरूमा एकीकृत सेवा प्रवाहको व्यवस्था मिलाइनेछ। ती बस्तीहरूमा सडक, खानेपानी, बिजुली, सरसफाई, विद्यालय, स्वास्थ्य केन्द्र लगायतका पूर्वाधारको एकीकृत विकास गरिनेछ।	जोखिम युक्त ४७५ बस्ती मध्ये ११७ वटाको भौगर्भिक अध्ययन गर्दा ५६ बस्तीहरू स्थानान्तरण गर्नुपर्ने देखिएको र बाँकी ३५८ वटा जोखिमयुक्त बस्तीहरू मध्ये १४ वटा टोलीबाट २०० वटाको अध्ययन भइसकेको छ। साथै, स्थानीय तहबाट माग भएको २० स्थानको समेत अध्ययन भएको छ। जोखिमयुक्त बस्ती स्थानान्तरणको लागि अपनाउनु पर्ने विधि र मोडालिटी सम्बन्धमा विकल्पहरू सहितको प्रतिवेदन तयारी अन्तिम चरणमा पुगेको छ।
२९	मेरो धरहरा म बनाउँछु। अभियानमा सरिक हुन र धरहरा पुनर्निर्माणमा योगदान गर्न अपिल गर्ने।	‘मेरो धरहरा म बनाउँछु।’ अभियान सञ्चालन भएको र पौष मसान्तसम्म धरहरा पुनर्निर्माण कोषमा रु. ८,३९,२९,३०३।- जम्मा भएको छ। धरहरा पुनर्निर्माणको लागि Detailed Design सम्पन्न भएको छ। नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०७३/०९/२९ गतेको निर्णयबाट धरहरा निर्माणको जिम्मा नेपाल टेलिकमलाई दिने निर्णय भएको छ।
३६३	भ्रष्टाचारमुक्त, सदाचारयुक्त र अनुशासित सार्वजनिक सेवाको विकासमा जोड दिइनेछ।	- गत आ.व. बाट जिम्मेवारी सरी आएका ६२२ र चालु आ.व.को पौषमसान्तसम्म दर्ता भएका ५०७ वटा गरी ११२९ वटा उजुरीमध्ये ५६३ वटा (४९.८७ प्रतिशत) उजुरी गुनासोहरू छानवीन गरी फछ्यौट गरिएको छ। ३०० जना सेवाग्राहीसँग सार्वजनिक निकायहरूले

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
		प्रदान गरेका सेवाहरू बारेमा सर्भेक्षण गरी सोको प्रतिवेदन सेवाप्रदायक, नागरिक समाज, संचारकर्मी र राजनीतिक दलका प्रतिनिधि समेतको सहभागितामा सञ्चालन भएको अन्तरक्रियात्मक गोष्ठीमा प्रस्तुत गरिएको छ। • केन्द्रको लागि प्राविधिक परीक्षण प्रयोगशाला सहितको भवनको Frame Structure तयार भई थप कार्य भइरहेको छ। साथै, प्रयोगशालाका लागि General Equipment जडान कार्य भइरहेको छ। • Road Sector Development Program (RSDP) तर्फ ६ वटा र Road Sector Safety Program (RSSP) तर्फ ४ प्याकेजको ६ वटा गरी जम्मा १२ वटा आयोजनाको प्राविधिक परीक्षणका लागि प्रक्रिया अगाडि बढाइएको छ।
३६४	सेवाग्राही र सेवा प्रदायकहरूको बीचमा अनुचित कार्य र भ्रष्टाचारजन्य कार्यहरू हुन नदिन अनुगमनलाई सघन तुल्याइनेछ।	• उजुरी व्यवस्थापन प्रणाली (CMS) प्रयोगमा ल्याइएको छ। • सार्वजनिक पदधारण गरेका पदाधिकारीहरूले कानुन बमोजिम तोकिएको म्यादभित्र सम्पत्ति विवरण बुझाए नबुझाएको अनुगमन गरी सम्पत्ति विवरण नबुझाउनेहरूको विवरण आवश्यक कारवाहीको लागि अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगमा पठाइएको छ।
३६५	भ्रष्टाचार सम्बन्धी सामाजिक सचेतना, भ्रष्टाचार विरुद्ध शुन्य सहनशिलताको मान्यता र सदाचार पद्धतिको प्रवर्धन गरिनेछ।	• विभिन्न ६ जिल्लामा 'भ्रष्टाचार नियन्त्रण: हाम्रो साझा दायित्व' विषयक भ्रष्टाचार विरुद्धको सचेतना गोष्ठी सम्पन्न भएको छ।
३८६	सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ र नियमावली, २०६४ लाई समय सापेक्ष संशोधन गर्ने।	सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ र नियमावली, २०६४ लाई संशोधन गरिएको छ।

१२. आ.व. २०७२/७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०१०११३	मन्त्रिपरिषद्	१६९,३१५	१६६,४०१	९८.२८
३०१०१३३	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	७,३१४,४१७	७,३०१,३१३	९९.८२
३०१०१५३	गरिवी निवारण कोष	३,५६८,६७५	२,३२२,१५९	६५.०७
३०१०२०३	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय	४६,९०७	३९,५६६	८४.३५
३०१०२२३	नेपाल ट्रष्टको कार्यालय	३४,२५८	२९,९०४	८७.२९
३०१०२५३	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	९२,७४५	७७,८३१	८३.९२
३०१०३०३	क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालयहरू	८३,९७६	६८,२७९	८१.३१
३०१०३१३	लगानी बोर्डको कार्यालय	३३,४७२	२१,३१५	६३.६८
३०११०१३	सूचना र प्रविधि विकास आयोजना	४५,५९२	६,५६९	१४.४१
३०११०२३	कर्णाली विकास आयोग	२०,६२४	१४,७६६	७१.६०
३०११०३३	सुदूर पश्चिम विकास आयोग	१७,६४०	१४,६७०	८३.१६
३०११०५३	पुनर्निर्माण प्राधिकरण	१५२,७४०	८२,६९२	५४.१४
	जम्मा	११,५८०,३६१	१०,१४५,४६५	८७.६१

पूँजीगत खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०१०१३४	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	३७,६३५	३६,६६७	९७.४३
३०१०२०४	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय	१७,३००	१४,१३४	८१.७०
३०१०२२४	नेपाल ट्रष्टको कार्यालय	९,७००	९,६६३	९९.६२
३०१०२५४	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	७०,५४९	४७,७५५	६७.६९
३०१०३०४	क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालयहरू	५,१४५	४,२६९	८२.९७
३०१०३१४	लगानी बोर्डको कार्यालय	७५,३३०	८,८५४	११.७५
३०११०१४	सूचना र प्रविधि विकास आयोजना	७७८,३९५	२१५,१९७	२७.६५
३०११०२४	कर्णाली विकास आयोग	४४०	४१५	९४.३२
३०११०३४	सुदूर पश्चिम विकास आयोग	४१४	४१४	१००.००
३०११०५४	पुनर्निर्माण प्राधिकरण	११८,४००	९१,६३१	७७.३९
	जम्मा	१,११३,३०८	४२८,९९९	३८.५३

१३. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०१०११३	मन्त्रिपरिषद्	१७९,७२८	१३५,२३४	७५.२४
३०१०१३३	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	२०३,२००	१२६,७२५	६२.३६
३०१०१५३	गरिबी निवारण कोष	३,८२२,८६६	१,२५१,०५९	३२.७३
३०१०२०३	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय	१६४,९६१	३१,१५७	१८.८९
३०१०२२३	नेपाल ट्रष्टको कार्यालय	३१,९०८	२०,७८१	६५.१३
३०१०२५३	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	९१,६०७	५५,०३४	६०.०८
३०१०३०३	क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालयहरू	९३,९८०	५५,९५८	५९.५४
३०१०३१३	लगानी बोर्डको कार्यालय	६२,३७६	२९,३९०	४७.१२
३०१०३२३	राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण	२०३,०८५	८८,५८३	४३.६२
३०११०१३	सूचना र प्रविधि विकास आयोजना	१०,२५६	१,०५९	१०.३३
३०११०२३	कर्णाली विकास आयोग	२३,९६१	१०,७५२	४४.८७
३०११०३३	सुदूर पश्चिम विकास आयोग	२३,०३२	५,८९७	२५.६०
३०१८०१३	राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण कोष	५६,२४५,४१०	२६,२५१,१६९	४६.६७
	जम्मा	६१,१५६,३६९	२८,०६२,७९८	४५.८९

पूँजीगत खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०१०१३४	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	५१,२२५	३,७२०	७.२६
३०१०२०४	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय	१५,३९०	२,२९८	१४.९३
३०१०२२४	नेपाल ट्रष्टको कार्यालय	२१,८८६	१३,६८७	६२.५४
३०१०२५४	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	७४,१५१	१३,०५६	१७.६१
३०१०३०४	क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालयहरू	२१,९८४	२,६३६	११.९९
३०१०३१४	लगानी बोर्डको कार्यालय	७४,९२५	९,६९५	१२.९४
३०१०३२४	राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण	१६,१९५	८,३४२	५१.५१
३०११०१४	सूचना र प्रविधि विकास आयोजना	८३१,३६५	६,९४१	०.८३
३०११०२४	कर्णाली विकास आयोग	८२५	१५०	१८.१८
३०११०३४	सुदूर पश्चिम विकास आयोग	१,३२६	८४४	६३.६५
३०१८०१४	राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण कोष	५१,९२१,०३२	३,७१५,७३६	७.१६
	जम्मा	५३,०३०,३०४	३,७७७,१०५	७.१२

♦ ♦ ♦

अर्थ मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

मुलुकको वित्तीय तथा मौद्रिक क्षेत्रसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण गतिविधिहरूको व्यवस्थापन गर्ने दायित्व अर्थ मन्त्रालयमा रहेको छ । सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन, वित्तीय व्यवस्थापन, राजस्व संकलन, समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व, आर्थिक विकास, वैदेशिक सहायता व्यवस्थापन, विदेशी विनिमय तथा नेपाल सरकारको अल्पकालीन र दीर्घकालीन खर्च व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यको लागि यो मन्त्रालय स्थापना भएको हो ।

२. दृष्टिकोण:

सबल वित्तीय र आर्थिक व्यवस्थापनको माध्यमबाट दिगो, फराकिलो तथा उच्च दरको आर्थिक वृद्धि हासिल गरी समग्र अर्थतन्त्रको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

३. ध्येय:

आन्तरिक राजस्वको आधारलाई सुदृढ गर्दै उपलब्ध वित्तीय स्रोतको प्रभावकारी र समुचित उपयोगबाट समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व कायम गर्नमा सहयोग पुऱ्याउने ।

४. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- आर्थिक व्यवस्थापन सुधार कार्यमा योगदान दिने ।
- प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा, प्राथमिक शिक्षा र ग्रामीण पूर्वाधार विकास जस्ता सामाजिक-आर्थिक पूर्वाधार र बढी मात्रामा गरिवी निवारणोन्मुख क्षेत्र अनुकूल हुने गरी सार्वजनिक खर्चको प्राथमिकीकरण गर्ने ।
- बढी भन्दा बढी राजस्व वृद्धि हुने उपाय अवलम्बन गर्ने ।
- प्रभावकारी र दक्ष सेवाको प्रत्याभूतिको लागि बजेट सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- मागमा आधारित वैदेशिक सहयोग परिचालन गर्ने र वैदेशिक सहयोगको प्रभावकारितामा सुधार गर्ने ।
- सार्वजनिक संस्थानहरूमा प्रभावकारी वित्तीय व्यवस्थापन अभ्यासहरूको प्रत्याभूति गर्ने र तिनीहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरूमा सुधार गर्ने ।
- विभिन्न मन्त्रालय, विभाग र निकायहरूको लागि भएको बजेट विनियोजन र तिनीहरूले प्रदान गर्ने सेवा प्रवाह प्रणाली बीचमा प्रभावकारी सम्बन्ध स्थापित गर्ने ।

५. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू देहायानुसार रहेका छन्:

- आर्थिक तथा राजस्व नीति, आर्थिक प्रशासन र नियन्त्रण सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- आर्थिक विश्लेषण;

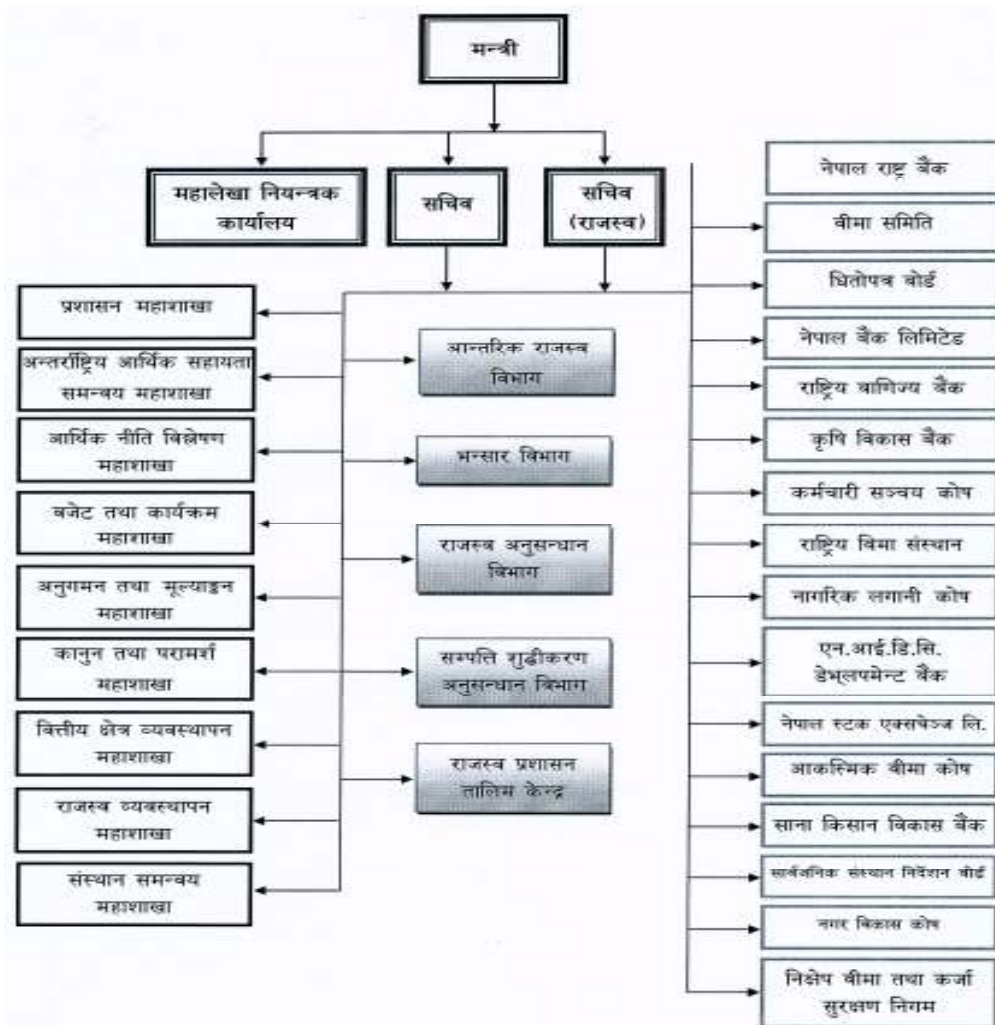
- आर्थिक साधनहरूको बाँडफाँड;
- मुद्रा, मौद्रिक नीति निर्धारण र कार्यान्वयन;
- नेपाल राष्ट्र बैंक, बैकिङ्ग (नेपाल औद्योगिक विकास निगम समेत), वित्तीय संस्था तथा बीमा;
- आय व्यय विवरण (बजेट);
- राजस्व नीति र योजना;
- राजस्व प्रशासन एवं राजस्व संकलन;
- राजस्व अनुसन्धान;
- सामान्य मूल्य नीति;
- सामाजिक तथा आर्थिक विकासको लागि अन्तर्राष्ट्रिय सम्पर्क र समन्वय;
- आर्थिक, बैकिङ्ग तथा मुद्रा विषयक अन्तर्राष्ट्रिय सम्पर्क तथा समन्वय;
- बैदेशिक ऋण, अनुदान तथा अन्य द्विपक्षीय एवं बहुपक्षीय सहायता;
- विदेशी मुद्रा विनिमय तथा नियन्त्रण;
- सार्वजनिक ऋण तथा नियन्त्रण;
- तलब, भत्ता, दैनिक भ्रमण भत्ता, निवृत्तीभरण, उपदान लगायत आर्थिक दायित्व र सेवा सुविधा सम्बन्धी विषय;
- सरकारी स्वामित्वमा रहेका संस्थानहरूको नियमन, नियन्त्रण, समन्वय र निर्देशन तथा तलब, भत्ता, बोनस, लगानी र लाभांश सम्बन्धी नीति निर्धारण;
- विश्व बैंक, अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष, एसियाली विकास बैंक, अन्तर्राष्ट्रिय विकास संस्था तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्था ;
- सरकारी कोषको व्यवस्थापन, सञ्चालन तथा प्रशासन;
- लेखा नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन;
- सार्वजनिक प्रतिष्ठानको निजीकरण, अनुगमन र नियमन;
- सार्वजनिक संस्थानको प्रशासन, नीति निर्माण र समन्वय;
- राजस्व र आर्थिक प्रशासन तालिम;
- पूँजी बजार;
- सार्वजनिक लगानी;
- महालेखा परीक्षकको कार्यालय;
- कर्मचारी सञ्चय कोष;
- नागरिक लगानी कोष;
- सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड;
- सम्पत्ति शुद्धीकरण;
- युवा स्वरोजगार सम्बन्धी;
- अवकाश कोष;
- नेपाल लेखापरीक्षण सेवाको सञ्चालन;
- नगर विकास कोष;

६. कानुनी व्यवस्था:

अर्थ मन्त्रालयलाई निर्दिष्ट गरिएका कार्यहरू सम्पादन गर्ने सिलसिलामा मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायहरूले निम्नानुसारका कानुन प्रयोग गरी आफ्नो कार्य सम्पादन गर्ने गरेका छन् ।

- नेपालको संविधानको संघीय आर्थिक कार्यप्रणाली सम्बन्धी विषयमा उल्लिखित धाराहरू ।
- सार्वजनिक निजी साझेदारी नीति, २०७२
- विकास सहायता नीति, २०७१
- निकासी पैठारी नियन्त्रण ऐन, २०१३
- विदेशी विनिमय (नियमित) गर्ने ऐन, २०१९
- राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१
- मदिरा ऐन, २०३१
- मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२
- राजस्व चुहावट (अनुसन्धान तथा नियन्त्रण) ऐन, २०५२
- आयकर ऐन, २०५८
- अन्तःशुल्क ऐन, २०५८
- भन्सार ऐन, २०६४
- सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण ऐन, २०६४
- कसूरजन्य सम्पत्ति तथा साधन (रोक्का, नियन्त्रण र जफत) ऐन, २०७०
- सालवसाली आर्थिक ऐन, संघीय विनियोजन ऐन, संघीय राष्ट्र ऋण उठाउने ऐन, संघीय ऋण तथा जमानत ऐन
- भन्सार नियमावली, २०६४
- मूल्य अभिवृद्धि कर नियमावली, २०५३
- आयकर नियमावली, २०५९
- अन्तःशुल्क नियमावली, २०५९
- मदिरा नियमावली, २०३३
- निजी गुण्टा, झिटी भारी सम्बन्धी सूचना
- WTO/WCO का विभिन्न अनुबन्धहरू
- SAARC/SAFTA का सम्झौता र अनुबन्धहरू
- BIMSTEC
- नेपाल सरकारका निर्णयहरू आदि ।
- World Bank (WB), Asian Development Band(ADB), Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)

७ अर्थ मन्त्रालयको संगठन संरचना:

८. आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

८.१. सार्वजनिक व्यवस्थापन एवं सामान्य प्रशासन तर्फ

- अर्थ मन्त्रालय र मातहतका विभागहरूमा मानव संसाधन योजना, क्षमता विकास, कार्यसम्पादन करार मूल्याङ्कन, पुरस्कार सजाय व्यवस्थापन जस्ता महत्वपूर्ण कार्यहरूलाई प्राथमिकतासाथ निर्धारित समयभित्र, गुणात्मक र नतीजामूलकरूपमा सम्पादन गरी सार्वजनिक प्रशासनबाट सम्पादन गरिने कार्यलाई उन्नत, परिष्कृत, नवप्रवर्तनशील बनाउने कार्य गरिएको ।
- यस मन्त्रालयबाट सम्पादन भए गरेका आर्थिक गतिविधिहरूलाई विगत २५ वर्षदेखि नेपाल टेलिभिजनबाट नियमितरूपमा प्रसारण हुँदै आएको "अर्थको अर्थ" कार्यक्रम चालु आर्थिक वर्षमा समेत निरन्तररूपमा सञ्चालन गरिएको ।
- राजनीतिक परिवर्तन पश्चात मुलुकमा आर्थिक सामाजिक परिवर्तन अपरिहार्य रहेको परिवेशमा नागरिकको आर्थिक समुन्नति र समृद्धिको आकांक्षालाई परिपूर्ति गर्न राजस्व परिचालनका थप

- श्रोतहरूको पहिचान, राजस्वको आधार एवं दायरा विस्तार, व्यापार घाटा न्यूनीकरण, संघीय व्यवस्थामा सञ्चारक्षेत्रको भूमिका विषयमा विषय विज्ञहरूबाट अध्ययन कार्य गरिएको ।
- अर्थ मन्त्रालय र अन्तरगत विभागहरूमा कार्यरत कर्मचारीहरूको अध्ययन विदा, असाधारण विदा, सरुवा बढुवा, दण्ड-पुरस्कार लगायतका व्यक्तिगत विवरणलाई अद्यावधिक गर्ने कार्यहरू गरिएको ।
 - यस आर्थिक वर्षमा सेवा प्रवेश गरेका नेपाल प्रशासन सेवा, राजस्व समूह, रा.प.तृतीय श्रेणीका शाखा अधिकृतहरूलाई राजस्व प्रशासन तालीम केन्द्रबाट सञ्चालन गरिएको सेवा प्रवेश तालीममा चालू आर्थिक वर्षदेखि भन्सार तथा कर प्रशासन सम्बन्धमा इण्टर्नशीप गराई व्यवहारिक तालीम दिई गुणात्मकरूपमा क्षमता विकास गर्ने कार्यको प्रारम्भ गरिएको ।
 - निजामती सेवा ऐन, २०४९ तथा नियमावली, २०५० सुशासन व्यवस्थापन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४ तथा नियमावली, २०६५ बमोजिम अर्थ सचिव र विभागीय प्रमुखहरूकाबीचमा वार्षिक कार्यसम्पादन, कार्य प्रगति, मूल्याङ्कन लगायतका विषयहरूमा कार्यसम्पादन करार गरी सार्वजनिक सेवालाई परिमाणमुखी, प्रशंसायोग्य बनाउने कार्यलाई निरन्तरता दिइएको ।
 - महालेखा परीक्षकको कार्यालयबाट वित्तीय अनुशासन कायम गर्ने संवैधानिक, कानून प्रबन्ध अनुरूप सालबसाली रूपमा गरिने अन्तिम लेखा परिक्षण र यसैको आधारमा तयार गरिएको सोको प्रतिवेदन राष्ट्रपतिसमक्ष पेश हुने र यसबाट प्रत्येक मन्त्रालयको बेरुजु औल्याउने तथा वित्तीय अनुशासनका सुधारका विषयहरूमा सुझाव दिइएको हुन्छ । उक्त प्रतिवेदनमा वित्तीय अनुशासनको प्रकृया अवलम्बन गर्दै वार्षिक कार्ययोजना बनाई बेरुजु न्यूनीकरण/फछ्यौट गर्दै आइरहेको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ बैशाख मसान्तसम्म ३८ प्रतिशत बेरुजु सम्परीक्षण भइसकेको र बाँकि बेरुजु फछ्यौट कार्य निरन्तररूपमा प्राथमिकतासाथ सम्पादन हुँदै आएको छ ।
 - यस मन्त्रालय र अन्तरगत विभागहरूको नाममा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट निर्णय भई कार्यान्वयन हुन बाँकी मिसिलहरूमध्ये चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को प्रारम्भमा २४ रहेकोमा २०७३, चैत्र मसान्तसम्म ८ वटा फछ्यौट भइसकेको र बाँकी रहेका मिसिलहरूलाई प्राथमिकतासाथ सम्पादन गर्दै आइरहेको ।
 - सम्बृद्ध नेपालको लागि दिगो आर्थिक विकासको तत्कालिन कार्यान्वयन कार्ययोजना २०७३, कार्यान्वयनको चरणमा रहेको ।

८.२ राजस्व व्यवस्थापन तर्फ

आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा राजस्व संकलनको प्रगति विवरण (रु. लाखमा)

आर्थिक वर्ष २०७३/७४ चैत्र महिनासम्मको राजस्व असुलीको स्थिति								
सि.नं.	राजस्व शीर्षक	वार्षिक लक्ष्य	चैत्र महिना सम्मको		वार्षिक लक्ष्यको तुलनामा %	चैत्रको लक्ष्यका तुलनामा	चैत्रसम्मको लक्ष्यका तुलनामा	गत वर्षको लक्ष्यको तुलनामा
			लक्ष्य	असूल				
१.	भन्सार महसुल	१,०४७,४०१	७५४,१२८	८३४,२४९	८०	१०९	१११	१३९
	पैठारी	९१८,७३०	६६१,४८६	७३२,८३३	८०	१०७	१११	१३०
	निकासी	९,८९४	७,१२४	८३६	८	९	१२	१४
	पूर्वाधार कर	७३,६१३	५३,००१	६६,८८५	९१	१४७	१२६	

आर्थिक वर्ष २०७३/७४ चैत्र महिनासम्मको राजस्व असुलीको स्थिति								
सि.नं.	राजस्व शीर्षक	वार्षिक लक्ष्य	चैत्र महिना सम्मको		वार्षिक लक्ष्यको तुलनामा %	चैत्रको लक्ष्यका तुलनामा	चैत्रसम्मको लक्ष्यका तुलनामा	गत वर्षको लक्ष्यको तुलनामा
			लक्ष्य	असूल				
	अन्य आय	६,०९८	४,३९०	२,८७७	४७	६८	६६	७७
	कृषि शुल्क	३९,०६६	२८,१२७	३०,८१८	७९	१०८	११०	१२८
२	मूल्य अभिवृद्धि कर	१,६४७,२०४	१,१९१,९२०	१,१६८,५३२	७१	१०१	९८	११५
	आन्तरिक	५९३,२८८	४३३,१००	४३०,५४७	७३	१०४	९९	१२४
	पैठारी	१,०५३,९१६	७५८,८२०	७३७,९८५	७०	१००	९७	१११
३	अन्तः शुल्क	८०९,४२६	५६९,२७९	६१८,३००	७६	९८	१०९	१३२
	आन्तरिक	४५०,२५२	३१०,६७४	३२३,६४६	७२	१२३	१०४	१२८
	पैठारी	३५९,१७४	२५८,६०५	२९४,६५४	८२	६९	११४	१३७
४	स्वास्थ्य सेवा शुल्क	९,६८९	८,८१७	७,६११	७९	८१	८६	१०१
५	शिक्षा सेवा शुल्क	७,५६२	६,२७७	५,९४५	७९	१०७	९५	१११
६	आयकर	१,२७५,२२३	८९२,७३६	९५३,९५६	७५	११४	१०७	१२५
	आयकर	१,१४१,८९८	७९९,३२९	८६९,४४७	७६	११५	१०९	१२७
	वहालकर	३७,५२४	२२,५१४	२७,७८७	७४	१२५	१२३	१४६
	व्याजकर	९५,८०१	७०,८९३	५६,७२२	५९	६०	८०	९४
७	रजिष्ट्रेशन	१४०,४२४	११७,९५६	१४९,३७७	१०६	९५	१२७	१४९
८	सवारी साधन कर	७५,४०९	६२,५८९	७०,९७९	९४	२५८	११३	१३३
९	अन्य	९३,५८०	७१,१२०	४५,७०५	४९	६	६४	७६
	जम्मा कर राजस्व	५,१०५,९१८	३,६७४,८२४	३,८५४,६५४	७५	१०७	१०५	१२६
१०	गैर कर राजस्व	५५३,०४७	४०३,७२४	३३४,८१५	६१	५१	८३	९६
	कुल राजस्व	५,६५८,९६५	४,०७८,५४८	४,१८९,४६९	७४	९६	१०३	१२३

अन्य कार्यहरु:

- प्रधानमन्त्रीबाट व्यवस्थापिका संसदमा प्रस्तुत भएका विषयहरूमध्ये राजस्व व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित विषयको कार्ययोजना बनाई निरन्तर कार्यान्वयन भइरहेको ।
- अर्थ मन्त्रालय अन्तर्गत स्वायत्त निकायको रूपमा रहने गरी केन्द्रीय राजस्व बोर्डको गठन सम्बन्धी विधेयकको मस्यौदा तयार भएको ।
- कर कानूनहरूलाई सरल बनाउन एकीकृत कर संहिता तर्जुमाका लागि विधेयकको प्रारम्भिक मस्यौदा तयार भएको ।
- आर्थिक वर्षको प्रारम्भमै राजस्व व्यवस्थापन महाशाखाले अर्थ मन्त्रालय र मातहतका सबै विभागहरूबाट चालु आर्थिक वर्षमा सम्पादन गर्ने प्रस्तावित नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न मुख्य मुख्य कृयाकलापहरूको समय-सारिणी सहितको कार्यान्वयन कार्ययोजना तयार गरी लागू गरिएको ।
- राजस्व असुली कार्य र राजस्व चुहावट नियन्त्रण कार्यमा संलग्न अर्थ मन्त्रालय अन्तर्गतका आन्तरिक राजस्व विभाग, भन्सार विभाग र राजस्व अनुसन्धान विभागका प्रमुखले आ-आफ्ना मातहत कार्यालयका कार्यालय प्रमुखहरूसँग तत्तत् कार्यालयहरूका लागि तोकिएका वार्षिक लक्ष्य हासिल गर्ने गरी कार्य सम्पादन सम्झौता सम्पन्न गरिएको ।

- पाँचौं चरणको भन्सार सुधार तथा आधुनिकीकरण रणनीति तथा कार्ययोजना सन् २०१७-२०२१ स्वीकृत भई कार्यान्वयनको क्रममा रहेको ।
- व्यापारिक वस्तुहरूको आन्तरिक ओसारपसार सम्बन्धी नियमन निर्देशिका, २०६५ को पहिलो संशोधन कार्यान्वयनमा ल्याइएको ।
- न्यून विजकीकरण भएका वस्तुहरू खरिद गर्ने कार्य भन्सार कार्यालयहरूमा शुरूवात गरिएको र आन्तरिक राजस्व विभागतर्फ सो सम्बन्धी कार्यविधि तयार भई छलफलको क्रममा रहेको ।
- E-commerce र E-Payment सम्बन्धी अवधारणापत्र स्वीकृत भई आन्तरिक राजस्व विभागमार्फत अध्ययनको चरणमा रहेको ।
- राजस्व छुट सम्बन्धी विषयलाई पारदर्शी बनाउन र विवरणलाई एकीकृत गर्न राजस्व छुट सम्बन्धी Software तयार भई कार्यान्वयनमा ल्याइएको ।
- व्यवस्थापिका-संसदबाट अनुमोदन भएको विश्व भन्सार संगठनद्वारा प्रतिपादित भन्सार कार्यविधिहरूको सरलीकरण तथा सामञ्जस्यीकरण सम्बन्धी संशोधित अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धी (International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures) लाई सोको जानकारी बुझाउनु पर्ने Instrument of Accession विश्व भन्सार संगठनलाई बुझाइएको ।
- मेची र विराटनगर भन्सार कार्यालयमा गरिएको Time Release Study को प्रतिवेदन तयार भई सार्वजनिक गरिएको ।
- Nepal National Single Window प्रणाली विकासका लागि पहिलो चरणमा १६ विभिन्न निकायहरू पहिचान गरी खरिद प्रक्रिया यकिन गर्ने सम्बन्धमा Two Stage Bidding मा आधारित भई First Stage Bid को लागि सूचना प्रकाशन गरी प्राप्त भएका प्रस्तावहरूको मूल्याङ्कन भइरहेको ।
- विभिन्न मुलुकहरूसँग दोहोरो कर मुक्ति सम्झौता गरी लगानी आकर्षित गर्ने क्रममा मित्रराष्ट्र बंगलादेशसँग गर्न लागिएको सम्झौताको अन्तिम मस्यौदा तयार गरी राय प्रतिक्रियाको लागि कानुन मन्त्रालयमा पठाइएको ।

भन्सार तर्फ

- भन्सार विभागले चालु आर्थिक वर्षको चैत मसान्तसम्म रु.१७७ अर्ब राजस्व संकलन गर्ने लक्ष्य लिएकोमा सो अवधिमा रु. १९१ अर्ब राजस्व संकलन गरी लक्ष्यको तुलनामा १०७ प्रतिशत प्रगति हासिल गरेको ।
- भन्सार प्रशासनबाट सम्पादन हुने कार्यहरूलाई सरल, सहज तथा पारदर्शी बनाई व्यापार सहजीकरण गर्ने उद्देश्यले नाडा अटोमोवाईल्स एशोसिएशन अफ नेपाल र क्यान महासंघबीच सूचना, ज्ञान, सीप आदानप्रदान गर्न समझदारी पत्र (MOU) मा हस्ताक्षर गरिएको ।
- भन्सार विभाग, त्रिभुवन विमानस्थल, मेची, विराटनगर, वीरगंज तथा भैरहवा भन्सार कार्यालयमा सेवान्नाही सेवा कक्ष र हेल्प डेस्कको स्थापना गरी भन्सारसम्बन्धी कुनै पनि जिज्ञासाका सम्बन्धमा सेवान्नाहीको समस्या समाधान गर्ने गरिएको ।
- भन्सार कार्यालयबाट निकासी पैठारीसम्बन्धी सूचना, तथ्याङ्क, विवरणलाई एकीकृत गरी भन्सार विभागमा डाटा सेन्टर स्थापना गरी सञ्चालनमा ल्याइएको ।

- भन्सार कार्यालयका क्रियाकलाप तथा गतिविधिका बारेमा विभागबाट २४ सै घण्टा प्रत्यक्ष अनुगमन/निगरानी गर्ने उद्देश्यले विराटनगर तथा वीरगंज भन्सार कार्यालयमा भिडियो कन्फरेन्स प्रणालीको सुरुवात गरिएको । साथै कैलाली, कन्चनपुर, गौर, सर्लाही, सुनसरी तथा रसुवा भन्सार कार्यालयको अनुगमन/निगरानी गर्न आई.पि. क्यामेरा जडान गरिएको ।
- भन्सार मूल्याङ्कनलाई यथार्थपरक बनाउन करिव ३ लाख ५० हजार मालवस्तुको बजार मूल्य संकलन गरी मूल्याङ्कनमा सूचनाको रूपमा प्रयोग गर्न प्रणालीमा आवद्ध गरिएको ।
- हार्मोनाईज्ड प्रणालीको छैठौँ संस्करण (२०१७) अनुरूप वस्तु वर्गिकरण शीर्षक तथा उपशीर्षक अद्यावधिक गरिएको ।
- भन्सार मूल्यांकनसम्बन्धी कानुनी व्यवस्थाको परिपालनास्तर सुधार गर्न तथा मूल्याङ्कनमा एकरूपता कायम गर्न दुई पटक मूल्याङ्कन तथा व्यवस्थापन गोष्ठी सम्पन्न गरिएको ।
- न्यून विजकीकरण गरी पैठारी गरिएका मालवस्तु खरिद गरी बजार मूल्यलाई अनुरूप बनाउन न्यून विजकीकरण मालवस्तु खरिद गर्ने निर्देशिका तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको ।
- राजस्व चुहावट नियन्त्रणका लागि जिल्लामा गठित राजस्व चुहावट नियन्त्रण समितिको बैठकलाई निरन्तरता र नियमित बनाइ सूचना आदानप्रदान गरी संभावित स्थानमा थप निगरानी गर्ने गरिएको ।
- भन्सार विभागको प्रयोगशालामा आधुनिक यन्त्र तथा उपकरणहरू खरिद गरी आधुनिकीकरण र व्यवस्थित बनाइएको । साथै, वीरगंज, विराटनगर तथा भैरहवा भन्सार कार्यालयमा प्रयोगशाला स्थापना गरी सञ्चालनमा ल्याइएको । प्रयोगशालाको परीक्षणपश्चात मात्र जाँचपास गरिनुपर्ने मालवस्तुको हकमा परीक्षण प्रमाणपत्रको आधारमा मात्र जाँचपास गर्नुपर्ने व्यवस्थालाई कडाईका साथ लागू गरिएको ।
- विभागको वार्षिक लक्ष्य प्राप्ति गर्न, कार्यसम्पादन प्रक्रिया र पद्धतिलाई सरलीकरण/सहजीकरण गर्न, वार्षिक कार्ययोजना अनुरूप प्रगति हासिल गर्न विभागका उपमहानिर्देशक, निर्देशक तथा भन्सार कार्यालयका प्रमुखहरूसँग कार्य सम्पादन सम्झौता गरिएको ।
- परिवर्तित सन्दर्भ अनुरूप संगठनको आवश्यकता र औचित्यको आधारमा विभाग तथा अन्तर्गतका कार्यालयको संक्षिप्त संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण गरी संगठनलाई कार्यमूलक र चुस्त बनाउन प्रस्ताव गरिएको ।

आन्तरिक राजस्व तर्फ

- आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा राजस्व संकलनको वार्षिक लक्ष्य रु.२३३ अर्ब ६० करोड रहेको छ भने फागुन महिनासम्मको लक्ष्य रु.१३५ अर्ब ७९ करोड रहेकोमा रु.१३८ अर्ब ९३ करोड संकलन भई लक्ष्यको तुलनामा १०२.३१ प्रतिशत हासिल भएको छ। जुन वार्षिक लक्ष्यको ५९.४८ प्रतिशत हुन आउँछ ।
- मूल्य अभिवृद्धि कर निर्देशिका, २०६९ (प्रथम संशोधन २०७३) र आयकर निर्देशिका, २०६६ (दोश्रो संशोधन २०७३) परिमार्जन भई प्रकाशनको लागि प्रेशमा गएको ।
- दीर्घकालिन करार निर्देशिका, २०७३ प्रकाशन भएको ।
- एस.एम.एस. र मोबाइल एप सेवा सञ्चालन गरिएको ।

- मूल्य अभिवृद्धि करमा दर्ता भएका सबै करदाताले रु. १ लाख भन्दा बढीको खरिद बिक्रीको विवरण कर विवरणासाथ पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था श्रावण महिनादेखि नै लागू गरिएको ।
- कर छुट पाउने संस्थाको अभिलेख व्यवस्थित गरी सूचना प्रविधिमा आवद्ध गर्ने कार्य सुरु भएको ।
- वार्षिक रु.१ करोडसम्मको कारोबार गर्ने तोकिएका करदाताले आफ्नो आय विवरण आफै प्रमाणित गर्ने व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याइएको ।
- Government Integrated Data Center मा सूचनाको Data Base तथा Application Back Up गर्ने कार्य सुरु गरिएको ।
- करदाता शिक्षा कार्यक्रमलाई नियमितता र निरन्तरता दिँदै हाल सम्म ६११ करदाता शिक्षा संचालन गरिसकिएको ।
- शिक्षा सेवा शुल्क र स्वास्थ्य सेवा करलाई सूचना प्रविधिको मूल प्रणालीमा आवद्ध गर्न सफ्टवेयर विकास गर्ने कार्य सम्पन्न भई मूल प्रणालीमा आवद्ध गर्ने प्रक्रियामा रहेको ।
- औद्योगिक प्रतिष्ठानको प्रदर्शनी कक्ष, बिक्री कक्ष, पसल, होटल र रेष्टुरेन्ट तथा बार लगायतका वस्तु तथा सेवाको बिक्री गर्ने स्थानमा प्रदर्शन गरिने मूल्यमा मूल्य अभिवृद्धि कर सहितको मूल्य अंकित गर्नुपर्ने व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गरिएको ।
- स्थायी लेखा नम्बर तथा मूल्य अभिवृद्धि कर दर्ताको दरखास्त फारामको ढाँचा परिमार्जन गर्न Know Your Taxpayer अभियान सञ्चालन गरी दर्ता प्रक्रियालाई अझ बढी व्यवस्थित बनाउने कार्य अन्तर्गत दर्ता दरखास्त, कारोवारसम्बन्धी सूचना परिवर्तन लगायतका फारामहरू परिमार्जन गरी लागू गरिएको ।
- Electronic Cash Register तोकिएका करदाताहरूमा लागू गर्दै जानको लागि प्रक्रिया सुरु गरिएको ।
- कर प्रशासनसँग महत्त्वपूर्ण कागजातहरूलाई Digital Documentation को रूपमा सुरक्षित राख्ने कार्य भइरहेको ।
- करको दायरा विस्तार तथा आन्तरिक राजस्व विभागबाट भएका महत्त्वपूर्ण कार्यात्मक विवरण:

करदाताको प्रकार	आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को चैत्र मसान्तसम्म थप संख्या	२०७३ चैत्र मसान्तसम्म कूल करदाता संख्या
व्यवसायिक स्थायी लेखा नंबर (BPAN)	८८९३४	९२५९७७
व्यक्तिगत स्थायी लेखा नंबर (PPAN)	७१५०४	६७३९२६
जम्मा	१६०४३८	१५९९८७
मूल्य अभिवृद्धि कर (VAT) मा दर्ता	१३४१९	१७६१३६
अन्तः शुल्क इजाजत	४८४६२ (नविकरण तथा दर्ता)	
अन्य महत्त्वपूर्ण कार्यात्मक विवरण:		
पूर्ण कर परीक्षण करदाता संख्या		१९७३
अनुसन्धानमूलक कर परीक्षण करदाता संख्या		५६१
चालु वर्षको कर परीक्षण करदाता संख्या		३९०

करदाताको प्रकार	आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को चैत्र मसान्तसम्म थप संख्या	२०७३ चैत्र मसान्तसम्म कूल करदाता संख्या
नन् फायलर कर परीक्षण करदाता संख्या		१५५
बजार सर्भेक्षण करदाता संख्या		७२९७
अवैध मदिरा कानूनी कारवाही करदाता संख्या		१८१
पुरानो वक्यौता कर संकलन गरी वक्यौता घटाएको रकम (रु. लाखमा)		२५,६९४
कर वक्यौता राख्ने करदाताहरूको कानूनी कारवाही संख्या		४८९

राजस्व चुहावट अनुसन्धान तर्फ

- आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को चैत्र मसान्तसम्म राजस्व अनुसन्धान विभागबाट देहाय बमोजिमको राजस्व असुल भएको छ ।

सि.नं.	राजस्व शीर्षक	२०७३ चैत्र महिनासम्मको प्रगति (रु. हजारमा)
१	भन्सार महसुल	२९,६६,५१
२	मूल्य अभिवृद्धि कर	८०,२४,३९
३	अन्तःशुल्क	४,४१,४२
४	आयकर	१६,२१,१२
५	अन्य	३,१६,९४
जम्मा		१,३३,७०,३८

- आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को चैत्र मसान्तसम्ममा कुल धरौटी रकम रु. १ अर्ब १० करोड ५९ हजार दाखिला गराइएको ।
- आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को चैत्र मसान्तसम्ममा गत आर्थिक वर्ष २०७२/७३ बाट जिम्मेवारी सरी आएको समेत कुल ६४३ मुद्दा संख्यामध्ये ५१८ वटा मुद्दाको निर्णय भएको ।
- आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को चैत्र मसान्तसम्ममा विदेशी विनिमयतर्फ गत आर्थिक वर्ष २०७२/७३ बाट जिम्मेवारी सरी आएको समेत कूल २२७ वटा मुद्दाहरूमध्ये ४३ वटा मुद्दा दायर गरिएको र १८४ वटा मुद्दाहरू अनुसन्धानको क्रममा रहेका छन् ।
- यस आर्थिक वर्ष को चैत्र मसान्तसम्ममा लिलाम बिक्री मुद्दा संख्या २६८ रहेको र सो लिलाम बिक्रीबाट रु. ७ करोड ४७ लाख ४८ हजार राजस्व प्राप्त भएको छ ।

८.३ संस्थान समन्वयतर्फ

- आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित सार्वजनिक संस्थानसँग सम्बन्धित विषयहरूको कार्यान्वयन गर्न र कार्यरत कर्मचारीहरूको तलब भत्ता वृद्धि भएकोमा सोको स्केल निर्धारण गरी सबै संस्थानहरूलाई परिपत्र गरिएको ।

- निजीकरण समितिको बैठकबाट वीरगन्ज चिनी कारखाना र वुटवल धागो उद्योग लिज मोडालिटीबाट सञ्चालन गर्न मन्त्रिपरिषद्बाट निर्णय भई राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गर्ने कार्य अघि बढेको ।
- सार्वजनिक संस्थान सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत सबै सार्वजनिक संस्थानहरूको वित्तीय, प्रशासनिक तथा सेवा प्रवाह सम्बन्धी विवरण राख्न कम्प्युटर सफ्टवेयर निर्माण गरी अर्थ मन्त्रालयको डाटावेशमा सफ्टवेयर जडान गरिएको ।
- नेपाल वायुसेवा निगमले जहाज खरिद गर्ने प्रयोजनको लागि कर्मचारी सञ्चय कोष र नागरिक लगानी कोषबाट ऋण प्रदान गर्न नेपाल सरकार जमानी बस्ने गरी मन्त्रिपरिषद्मा प्रस्ताव पेश गर्न सहमति प्रदान गरिएको ।
- संघीयता कार्यान्वयनका सन्दर्भमा सार्वजनिक संस्थानहरूको व्यवस्थापन एवं सञ्चालन प्रभावकारी बनाउनका गठित समितिबाट प्रतिवेदन तयार गरी नेपाल सरकार प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयमा पेश भएको ।
- आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को वजेट वक्तव्यमा उल्लेख भए अनुसार राष्ट्रिय आपूर्ति कम्पनी गठनका सम्बन्धमा समिति गठन गरी कार्य प्रकृया अघि बढेको ।
- अर्थ मन्त्रालयसम्बद्ध सार्वजनिक निकायमा पदाधिकारीको नियुक्ति, मनोनयन सम्बन्धी मापदण्ड, २०७३ तयार गरी मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृति भएको ।
- विभिन्न सार्वजनिक संस्थानहरूको शेयर एवं ऋण सम्बन्धमा ती संस्थान र महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको अभिलेखको बीचमा भएको फरक हिसाब मिलान गर्नको लागि समिति गठन गरी हालसम्म उक्त रकमको हिसाब मिलान भइसकेको ।
- सार्वजनिक प्रतिष्ठान तथा निजी क्षेत्रका कम्पनीहरूले वितरण गर्ने बोनसलाई व्यवस्थित गराउन बोनस ऐन संशोधन विधेयक व्यवस्थापिका-संसदमा पेश भएको ।

८.४ आर्थिक नीति विश्लेषणतर्फ

- सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन दीर्घकालमा सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन कार्यालय स्थापना गर्ने गरी तत्कालका लागि अर्थ मन्त्रालयको आर्थिक नीति विश्लेषण महाशाखामा सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन ईकाई राख्ने महालेखा नियन्त्रक कार्यालयमा सफ्टवेयरको हाउजीड गर्ने र ऋण व्यवस्थापनको सचिवालयको स्थापना गर्ने कार्यको प्रक्रिया सुरु भएको ।
- सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन Debt Operation and Management Software (DOMS) को Design, Supply and Installation को लागि सम्झौता भई कार्य प्रारम्भ भएको ।
- सार्वजनिक निजी साझेदारी विधेयकको प्रारम्भिक मस्यौदा तयार भएको ।
- सार्वजनिक निजी साझेदारी केन्द्र (PPP Centre) को स्थापना सम्बन्धमा राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालयबाट संगठन संरचना र कर्मचारी व्यवस्थापनको लागि संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण भएको ।
- एशियाली विकास बैंकको अनुदान सहयोगमा संचालित Capital Market and Infrastructure Capacity Support Project सञ्चालनमा रही कार्यान्वयनमा रहेको ।

- बेलायत सरकार, अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहयोग संस्था (DFID) को सहयोगमा वित्तीय पहुँच कार्यक्रम (Access to Finance Programme) अन्तर्गत सुदूर पश्चिमाञ्चल, मध्य पश्चिमाञ्चल तथा भूकम्प प्रभावित क्षेत्रमा वित्तीय संस्थाको शाखा, Extension Counter विस्तार गरिनुका साथै वित्तीय सचेतना अभिवृद्धिका कार्यक्रम संचालन गरिएको ।
- वित्तीय पहुँच कार्यक्रम (Access to Finance Programme) अन्तर्गत मोबाईल बैङ्किङबाट वित्तीय सेवा सञ्चालनका लागि नेपाल दुरसञ्चार प्राधिकरण, दुरसञ्चार सेवाप्रदायक र नेपाल राष्ट्र बैंकका बीचमा कार्यक्रमको समन्वय भएको ।
- चालु आर्थिक वर्षमा राष्ट्र ऋण उठाउने ऐन, २०७३ बमोजिम रु.१ खर्ब ११ अर्ब आन्तरिक ऋण उठाउने लक्ष्य राखिएकोमा २०७३ चैत्र मसान्तसम्म रु. ३० अर्ब २४ करोड आन्तरिक ऋण उठाइएको ।
- नेपालको संविधानको कार्यान्वयन र संघीयताको व्यवस्थापनको सम्बन्धमा नेपालको संघीय आर्थिक नीति तर्जुमाको काम सुरु भएको ।
- Macroeconomic Indicators का सूचना एवं तथ्याङ्क संकलन गरी Dash Board मा अध्यावधिक गरिएको ।
- विप्रेषणको आप्रवाह र अर्थतन्त्रमा यसको प्रभाव सम्बन्धमा यस महाशाखाबाट र मध्यपूर्वमा कच्चा तेलको मूल्यमा आएको गिरावटले नेपालको अर्थतन्त्र एवं रोजगारीमा पर्ने प्रभावको अध्ययन नेपाल राष्ट्र बैंकबाट गराई प्रतिवेदन पेश गरिएको ।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण नियमावली, २०७३ जारी गरिएको ।
- सन् २०१९/२० मा हुने पारस्परिक मूल्यांकनको तयारीको लागि सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी स्व:मूल्यांकनको कार्य अगाडि बढाइएको ।
- नगद कारोवार सीमांकनसम्बन्धी अध्ययन सम्पन्न गरी सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण ऐन बमोजिम आगामी २०७४ साल श्रावण १ गते देखि लागू हुने गरी रु. दश लाखको सीमा कायम गर्ने व्यवस्था नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्बाट भएको निर्णय कार्यान्वयनका लागि नेपाल राष्ट्र बैंकमा पठाइएको ।
- दातृ निकायहरूले विभिन्न आयोजनाहरू सञ्चालन गर्न उपलब्ध गराएको ऋण तथा अनुदान रकम उक्त आयोजना सञ्चालन गर्न जिम्मेवारी पाएका निकायहरूलाई उपलब्ध गराउन नेपाल सरकारको निर्णयानुसार विभिन्न निकायहरूबीच सहायक ऋण तथा अनुदान सम्झौता सम्पन्न भएको छ ।
- पोखरा क्षेत्रीय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निर्माण आयोजनाको कार्यान्वयनको लागि २०७३।०२।२३ मा नेपाल सरकार र नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरणबीच सहायक ऋण सम्झौता सम्पन्न भएको ।
- आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को प्रथम आठ महिनामा देहायका ९ वटा निकायहरूमा नेपाल सरकारको निर्णयानुसार ऋण लगानीको तमसुक बनाई रु. ५,५८,८१,४४,४२९ (पाँच अर्ब अन्ठाउन करोड एकासी लाख चवालिस् हजार चार सय उनान्तीस मात्र) ऋण लगानी गरिएको ।

ऋण लगानी तमसुक सम्बन्धी विवरण २०७३/०७४

सि.नं.	निकाय	रकम (रु. लाख)	तमसुक मिति
१	जनक शिक्षा सामग्री केन्द्र लि.	१२०.००	२०७३/११/०९
२	नेपाल बिधुत प्राधिकरण	४३,०००.००	२०७३/०८/३० र ११/०६
३	साना किसान विकास बैंक लि.	१०,०००.००	२०७३/०७/३० र १०/२७
४	नेपाल ओरिण्ड म्याग्नेसाईट प्रा.लि.	२११.००	२०७३/०६/११ र १०/२४
५	नेपाल औषधी लिमिटेड	८९६.४२	२०७३/६/१८ र १०/२४
६	नेपाल मेटल कम्पनी लिमिटेड	५४.१०	२०७३/०६/१४ र १०/२०
७	साझा प्रकाशन लि.	२००.००	२०७३/०९/२४
८	गोरखकाली रबर उद्योग लि.	३००.००	२०७३/०६/१९
९	नेशनल ट्रेडिड लि.	१,०९९.९३	२०७३/०६/०५
	जम्मा	५५८८१.४४	

सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान तर्फ

- सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतंकवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारणसम्बन्धी रणनीति तथा कार्ययोजना (२०६८-२०७३) को समीक्षा तथा प्रगति प्रतिवेदन तयार गरिएको र स्व:मूल्यांकनको कार्य सम्पन्न भई दोश्रो रणनीति नबनेसम्मको लागि क्रियाकलापमा आधारित अल्पकालीन रणनीति लागू गरिएको ।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतंकवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानीको जोखिम मूल्यांकनसम्बन्धी अध्ययन नेपाल राष्ट्र बैंकको समन्वयमा सम्पन्न भएको ।
- विभागको Digital Documentation को निमित्त Software विकास गर्न Terms Of Reference र Document तयार भई E.O.I . समेत आव्हान भइसकेको ।

२०७३ फागुन मसान्तसम्मको उजुरी, अनुसन्धान तथा मुद्दासम्बन्धी प्रगति

क्र.स.	विवरण	संख्या	कैफियत
१	हालसम्म प्राप्त उजुरी	१११६	
२	प्रारम्भिक जाँचबुझमा रहेका उजुरी	५९३	
३	विस्तृत अनुसन्धानमा रहेको उजुरी	२०४	
४	विशेष अदालतमा दर्ता भएका अभियोग पत्र	३४	
५	विशेष अदालतबाट फैसला भएका मुद्दा	२२	
६	विभागको पक्षमा फैसला भएका मुद्दा	१९	
७	विपक्षी पुनरावेदनमा गएका मुद्दा	४	
८	तामेलीमा गएका उजुरी	२८५	

८.५ वित्तीय क्षेत्र व्यवस्थापनतर्फ

- भूकम्प पीडितहरूलाई प्रदान गरिने कर्जाको पुनर्तािलीकरण गर्ने कार्य सम्पन्न भएको ।
- नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८, बैंकिंग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ तथा कर्मचारी सञ्चय कोष ऐन, २०१९ को संशोधन गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको ।
- निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण कोष ऐन, २०७३ तथा बैंक तथा वित्तीय संस्थासम्बन्धी ऐन, २०७३ कार्यान्वयनमा आएको ।
- वस्तु विनिमय बजारसम्बन्धी ऐन, २०७३ को विधेयक व्यवस्थापिका-संसदमा पेश गरिएको ।
- वीमा ऐन, २०७३ को विधेयकको मस्यौदा तर्जुमा सहमतिका लागि नेपाल सरकार, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा पठाइएको ।
- नागरिक लगानी कोष ऐन, २०४७ लाई संशोधन गर्न बनेको विधेयकको मस्यौदा सहमतिका लागि कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा पठाउने प्रक्रियामा रहेको ।
- धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा आएको ।
- धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापारी तथा बजार निर्माता) नियमावली, २०६४ तथा क्रेडिट रेटिङ्ग नियमावली, २०६८ मा संशोधन गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको ।
- ग्रामीण स्वावलम्बन कोष नीति, २०७३ को मस्यौदा तयार भई स्वीकृतिको प्रकृत्यामा रहेको ।
- आर्थिक पुनरूद्धार कोष (स्थापना र सञ्चालन) कार्यविधि, २०७२ लाई संशोधन गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको ।
- व्यवसायिक कृषि तथा पशुपन्छी कर्जामा प्रदान गरिने व्याज अनुदानसम्बन्धी कार्यविधि, २०७३ स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा ल्याइएको ।
- द्वन्द्वको कारण विस्थापित विभिन्न बैंकहरूका शाखा पुनःस्थापना गर्ने कार्य निरन्तररूपमा अघि बढाइएको ।
- अर्थ मन्त्रालय अन्तर्गतका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको सञ्चालक समितिका पदाधिकारीहरूको बैठक भत्तामा समसामयिक समायोजन गरी एकरूपता कायम गरिएको ।
- एन.आई.डि.सि. डेभलपमेन्ट बैंकलाई राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक लिमिटेडमा गाभ्नेसम्बन्धी नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को निर्णय कार्यान्वयनका लागि कार्यदल गठन गरी कार्य प्रारम्भ गरिएको ।
- पूर्वाधार विकास बैंक स्थापनाको कार्य अघि बढाइएको ।

८.६ अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहायता समन्वयतर्फ

❖ वैदेशिक सहायताको प्रतिबद्धता:

चालु आर्थिक वर्षको वैशाख मसान्तसम्ममा जम्मा २१ वटा विकास आयोजना कार्यान्वयनको लागि रु. २ खर्ब २२ अर्ब ७४ करोड ३९ लाख ४० हजार बराबरको वैदेशिक सहायताको प्रतिबद्धता भएको छ । यस मध्ये रु. १ खर्ब ७७ अर्ब १३ करोड १४ लाख बराबरको सहुलियत ऋण (७९.५२%) र रु.४५ अर्ब ६१ करोड २५ लाख ४० हजार बराबरको अनुदान सहायता (२०.४८%) रहेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोही अवधिमा जम्मा २६ वटा विकास आयोजना कार्यान्वयनको लागि रु. १ खर्ब ८४ अर्ब ६६ लाख ९० हजार बराबरको वैदेशिक सहायताको प्रतिबद्धता प्राप्त भएको थियो । यसमध्ये रु.६७ अर्ब ६१ करोड १६ लाख ९० हजार अनुदान (३६.७४%) र रु.१ खर्ब १६ अर्ब ३९ करोड ५० लाख बराबरको सहुलियत ऋण सहायता (६३.२६%) रहेको थियो ।

❖ वैदेशिक सहायतामा संलग्न आयोजनाहरूको प्रगति समीक्षा:

- आयोजना कार्यान्वयन प्रगति समीक्षा (NPPR) को वार्षिक बैठकले पारित गरेको कार्ययोजनाको तेस्रो पुनरावलोकन बैठक २० फेब्रुअरी, २०१७ (०९ फागुन, २०७३) मा अर्थ मन्त्रालयमा सम्पन्न भयो । सो बैठकले विभिन्न ५ वटा छानिएका मन्त्रालयहरू कृषि, शिक्षा, ऊर्जा, भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात र संघीय मामिला तथा स्थानीय विकासले तयार गरेका कार्य योजनाको प्रगतिको सुक्ष्म पुनरावलोकन गरेको थियो । आगामी दिनहरूमा प्रणाली भित्रैबाट अनुगमन गर्ने प्रयासस्वरूप राष्ट्रिय विकास समस्या समाधान समितिका बैठकहरूमा पनि यिनै कार्ययोजनालाई अगाडि राखेर छलफल गरिने कुरा सहभागीहरूलाई जानकारी गराइयो । साथै, सो समीक्षा बैठकमा NPPR 2017 को आयोजनाको विषयमा समेत छलफल गरि NPPR 2017 आर्थिक वर्ष २०७४।७५ को बजेट घोषणा पश्चात आयोजना गर्ने समेत सहमति भएको ।
- एसियाली विकास बैंकको सहयोगमा संचालनमा रहेका विभिन्न आयोजनाहरूको आयोजना प्रमुख, सम्बन्धित मन्त्रालय तथा बैंकका पदाधिकारीहरूको उपस्थितिमा आवधिक रूपमा (त्रैमासिक एवं वार्षिक) समीक्षा आयोजना गरी आयोजना कार्यान्वयनमा देखिएका समस्याहरूको समाधान गर्न तथा आयोजनागत तोकिएका ठेक्का तथा भुक्तानी सम्बन्धी वार्षिक लक्ष्यहरू हासिल गर्न सहजीकरण गरिएको ।
- विश्व बैंकको सहयोगमा सञ्चालनमा रहेका आयोजनाहरूमध्ये बैंकले कार्यान्वयनमा समस्या रहेको भनि औल्याएका आयोजनाहरूको कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्न सम्बन्धित आयोजना प्रमुख, मन्त्रालय एवं बैंकका पदाधिकारीहरूको संयुक्त बैठक आयोजना गरी समस्या समाधानमा सहजीकरण गरिएको ।
- भारतीय निर्यात-आयात बैंकको सहूलियतपूर्ण ऋण सहायतामा नेपालमा सञ्चालित विकास आयोजनाहरूको कार्यान्वयन अवस्थाको समीक्षा गर्न नेपाल र भारत सरकारका प्रतिनिधिहरूको सहभागितामा पाँचौँ समीक्षा बैठक LOC Third Review Meeting २०७३ फागुन १० (२१ फरवरी, २०१७) मा काठमाडौँमा सम्पन्न भयो । उक्त बैठकमा भारतीय निर्यात आयात बैंकको ऋण सहायताको प्रभावकारी परिचालनको लागि प्रक्रियागत सरलीकरण गर्ने विषयमा दुई पक्षबीच छलफल गरिएको थियो । अघिल्लो बैठकले पारित गरेको प्रकृया सरलीकरणको सूचीलाई अझै सुधार गर्ने सहमति यो बैठकमा भयो । यसबाट भारतीय निर्यात-आयात बैंकको सहूलियतपूर्ण ऋण सहायतामा सञ्चालित विकास आयोजनाहरूको कार्यान्वयनमा तीव्रता आएको छ । बैठकमा भारत निर्यात आयात बैंकको ऋण सहयोग पहिलो चरण (युएस डलर १०० मिलियन), दोस्रो चरण (युएस डलर २५० मिलियन), तेस्रो चरण (युएस डलर ५५० मिलियन) र भूकम्प पुनर्निर्माण सहायता स्वरूप प्राप्त चौथो चरण (७५० मिलियन) सहयोगको हालसम्मको कार्यान्वयन स्थितिका विषयमा समीक्षा गरिएको थियो । उक्त सहयोगबाट सञ्चालित आयोजनाहरूको अनुगमनलाई प्रभावकारी बनाउन हरेक चौमासिक अवधिमा संयुक्त अनुगमन समुहबाट अनुगमन गर्ने सहमति भएको ।

❖ विश्व बैंक र अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषको वार्षिक बैठकमा सहभागिता

सन् २०१६ को विश्व बैंकका समूह र अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषको संयुक्त वार्षिक बैठक २०७३ आश्विन २०-२३ (६-९ अक्टुबर, २०१६) मा संयुक्त राज्य अमेरिकाको वासिङ्गटन डि.सी. मा सम्पन्न भयो । उक्त संयुक्त बैठकमा माननीय उपप्रधानमन्त्री तथा अर्थमन्त्री कृष्णवहादुर महराको नेतृत्वमा अर्थ सचिव श्री शान्तराज सुवेदी, नेपाल राष्ट्र बैंकका गभर्नर चिरञ्जीवि नेपाल लगायतको नेपाली प्रतिनिधिमण्डलले भाग लिएको थियो । विश्वका १८८ वटा देशका प्रतिनिधिहरूको उपस्थिति रहेको उक्त संयुक्त बैठकलाई नेपालले भूकम्पपछि पुनर्निर्माणमा गरेको प्रगतिका बारेमा विकास साझेदारहरू समक्ष जानकारी गराउने अवसरको रूपमा लिएको थियो । विश्व बैंकको संयुक्त वार्षिक बैठकले गरिबीको अन्त्य गर्ने र समुन्नति आपसमा बाँड्ने दुई प्रमुख उद्देश्यहरू प्राप्तमा भएका प्रगतिहरू र आगामी रणनीतिहरूका बारेमा छलफल भएको थियो । बैठकको संयुक्त प्लेनरी बैठकलाई संवोधन गर्दै उपप्रधान तथा अर्थमन्त्री कृष्णवहादुर महाराले नेपाल सहश्राव्दी विकास लक्ष्य प्राप्तीका उपलब्धीहरूलाई संस्थागत गर्दै दीगो विकासका लक्ष्य प्राप्तमा अगाडि बढिरहेको कुरा उल्लेख गर्नु भयो । साथै गत वर्ष नेपालले व्यहोर्नु परेको विनासकारी भूकम्प र सँगसँगै व्यहोर्नु परेको व्यापार तथा आपूर्ति अवरोधले नेपालको विकासको गतिलाई सुस्त बनाएको भएता पनि अन्य आर्थिक परिसूचकहरू सकारात्मक रहेका तथा नेपालले संविधान निर्माण पश्चात यसको प्रभाकारी कार्यान्वयन गर्दै आर्थिक विकासको अभियानमा जुटेको र यसका लागि ऊर्जा लगायतका ठूला पूर्वाधार निर्माणमा बैंकको गुणस्तरीय सहयोगको आवश्यकता रहेको कुरा व्यक्त गर्नु भयो ।

❖ स्थानीय दाता समूह बैठक (Local Donor Meeting) मा सहभागिता

नेपालको विकास प्रयासमा साझेदारी गर्ने स्थानीय दातृ समुदायसँग नियमितरूपमा संवाद र अन्तरक्रिया गर्ने संयन्त्रको रूपमा रहेको Local Donors' Meeting अर्थ मन्त्रालयमा मिति २०७३/०९/०४ (१९ डिसेम्बर २०१६) सम्पन्न भयो । माननीय उपप्रधान तथा अर्थमन्त्रीको अध्यक्षतामा सम्पन्न उक्त बैठकमा नेपालमा कार्यरत स्थानीय दातृ निकायको उपस्थिति रहेको थियो ।

❖ सार्क अर्थमन्त्री तथा अर्थ सचिवहरूको आठौँ बैठकमा सहभागिता

सार्क सदस्य राष्ट्रहरूका बीचमा आपसी आर्थिक सहयोग अभिवृद्धि गर्ने, दक्षिण एशियाली क्षेत्रको समसामयिक आर्थिक तथा वित्तीय सहयोगको अवस्थाको समीक्षा गर्ने, सातौँ सार्क अर्थमन्त्री तथा अर्थ सचिवहरूको बैठकबाट सिफारिस गरिएका विषयको कार्यान्वयनको प्रगति समीक्षा गर्ने, सार्क सदस्य राष्ट्रहरूबीच अधिकतम पूँजी प्रवाह र क्षेत्रीय तहमा दीर्घकालीन लगानी बढाउने, सदस्य राष्ट्रहरूबीचमा स्थानीय मुद्रामा व्यापारिक कारोबार गर्ने विषयमा मुद्रा सट्टेवाजी प्रबन्ध (Currency Swap Arrangement) मा छलफल गर्ने, सार्क विकास कोष सुदृढीकरण गरी सामाजिक, आर्थिक तथा पूर्वाधारसँग सम्बन्धित क्षेत्रमा उपयोग गर्ने र सार्क लगानी प्रवर्द्धन तथा लगानीको सुरक्षासम्बन्धी विषयहरूमा छलफल गरी निर्णय लिन २०७३ भाद्र ९-१० (२५-२६ अगष्ट २०१६) मा सार्क अर्थमन्त्री तथा अर्थ सचिवहरूको आठौँ बैठक पाकिस्तानको ईस्लामावादमा सम्पन्न भयो । उक्त बैठकमा द्विपक्षीय सम्बन्धको विस्तार मार्फत यस क्षेत्रमा बहुपक्षीय व्यापारमा जोड दिने, सार्क क्षेत्रमा एक आपसमा आवद्धता तथा व्यापार सहजीकरणको लागि पूर्वाधार विकासमा जोड दिने सहमति भयो ।

- ❖ **सार्क विकास कोषको बोर्ड अफ डाइरेक्टरको बैठकहरूमा सहभागिता**
२०७३ फाल्गुण १ (१२ फ्रेब्रुअरी २०१७) मा आयोजित सार्क विकास कोषको बैठकमा सार्क विकास कोषको सुदृढीकरण एवं सार्क क्षेत्रको सामाजिक, आर्थिक तथा पूर्वाधारसँग सम्बन्धित क्षेत्रमा कोषको लगानी तथा सहयोग उपयोग गर्ने र सार्क लगानी प्रवर्द्धन तथा लगानीको सुरक्षासम्बन्धी विषयहरूमा छलफल गरी नेपालको तर्फबाट प्रभावकारी भूमिका निभाइएको ।
- ❖ **Nepal- Japan Policy Dialogue Meeting**
जापान सरकारको सहयोगमा नेपालमा सञ्चालित विभिन्न परियोजनाहरूको कार्यान्वयन अवस्थाको बारेमा छलफल गर्नको लागि अर्थ मन्त्रालय, अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहायता समन्वय महाशाखाका प्रमुख तथा जापानी राजदूतावासका Deputy Chief of Mission Mr. Shiniya Machida को संयुक्त अध्यक्षतामा १५ नोभेम्बर २०१६ (३० कार्तिक २०७३) मा अर्थ मन्त्रालयमा Nepal- Japan Policy Dialogue Meeting सम्पन्न भयो । उक्त बैठकमा जापान सरकारको सहयोगमा सञ्चालित परियोजनाहरूको प्रगति, मुख्य मुख्य समस्याहरू र अझ प्रभावकारी रूपमा कसरी सञ्चालन गर्न सकिन्छ भन्ने विषयमा छलफल भएको गरी सम्बद्ध मन्त्रालयहरूलाई तोकिएको समयमै परियोजना कार्यान्वयन गर्न आग्रह गरेको थियो ।
- ❖ **बेलायतको अन्तर्राष्ट्रिय विकास विभाग (DFID) को नेपाल सहायता रणनीतिक योजना (२०१६ – २०२१)सम्बन्धी छलफल सम्पन्न :**
बेलायत सरकारले आर्थिक वर्ष २०१६/१७ देखि २०१९/२० सम्म विभिन्न क्षेत्रमा नेपाललाई प्रदान गर्ने सहायतासम्बन्धी सम्झौता पत्रमा मार्च १, २०१७ मा हस्ताक्षर सम्पन्न भयो । सम्झौतामा बेलायत सरकारले नेपाल सरकारलाई पुनर्निर्माण, जलवायु परिवर्तनको जोखिम न्यूनीकरण, आर्थिक वृद्धि र विकास, स्थानीय स्तरमा रोजगारी र पूर्वाधारको विकास, शासकीय सुधार तथा संस्थागत सुदृढीकरण लगायतका विभिन्न क्षेत्रहरूमा वार्षिक करिब ९० मिलियन पाउण्ड अनुदान सहायता उपलब्ध गराउने र उक्त सहायता सरकारी कोष प्रणाली अन्तर्गत एवं DFID स्वयंले प्राविधिक सहायताको मिश्रित रूपमा प्रवाह गर्ने विषय समावेश गरिएको छ ।
- ❖ **Nepal -German दुई पक्षीय विकास सहायतासम्बन्धी वार्ता**
जर्मन सरकारले नेपाल सरकारलाई नवीकरणीय ऊर्जा, दीगो आर्थिक विकास, वाणिज्य तथा व्यापार स्वास्थ्य, सहकारी तथा गरिवी निवारण, स्थानीय निकाय, राजस्व प्रशासन सुदृढीकरण तथा भूकम्प पछिको पुनर्निर्माण र अन्य विभिन्न क्षेत्रमा सहायता प्रदान गर्दै आएको छ । प्रत्येक दुई दुई वर्षमा हुने दुई पक्षीय वार्ता २२ र २३ नोभेम्बर, २०१७ मा काठमाडौंमा सम्पन्न भयो ।
- ❖ **अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूलाई AMP पुनर्ताजगी तालिम :**
अर्थ मन्त्रालय, अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहायता समन्वय महाशाखाको आयोजनामा यस अवधिमा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूलाई AMP पुनर्ताजगी तालिम सञ्चालन गरियो । जम्मा १०५ जना सहभागीले सहभागिता जनाएको उक्त तालिममा विवरण प्रविष्टि गर्ने तथा प्रतिवेदन तयार गर्ने तरिका बारे जानकारी प्रदान गरिएको थियो । सो अवसरमा अर्थ मन्त्रालयद्वारा प्रकाशित विकास सहायताको

प्रतिवेदनबाट अन्तराष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूले देश विकासको लागि दिएको योगदानहरूको बारेमा विश्लेषणात्मक प्रस्तुति गरिएको थियो ।

❖ **विकास सहायता प्रतिवेदन (Development Cooperation Report, DCR) प्रकाशन**

सहायता सूचना व्यवस्थापनका सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई आर्थिक वर्ष २०१५/१६ मा वैदेशिक सहायता प्रदान गर्ने द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय दातृ निकाय, वैदेशिक सहायता परिचालनको क्षेत्रगत विवरण, सहायता रकममध्ये अनुदान तथा ऋण रकमको तुलनात्मक विवरणका साथै वैदेशिक सहायता परिचालनको अवस्था लगायतका वैदेशिक सहायतासम्बन्धी विश्लेषणात्मक विवरण समावेश भएको विकास सहायता प्रतिवेदन (Development Cooperation Report, DCR) प्रकाशन गरी उप प्रधानमन्त्री तथा अर्थमन्त्रीबाट विमोचन गरिएको ।

❖ **विकास सहायता प्रभावकारितासम्बन्धी Aid Literacy Program सम्पन्न**

अर्थ मन्त्रालय, अन्तराष्ट्रिय आर्थिक सहायता समन्वय महाशाखाको आयोजनामा यस अवधिमा सुदूर पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र र मध्य पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रका विभिन्न सरकारी निकायका पदाधिकारीहरूका लागि नेपालगञ्जमा र पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रका विभिन्न सरकारी निकायका पदाधिकारीहरूका लागि पोखरामा Aid Literacy Program सम्पन्न गरिएको छ । जम्मा ७५ जना पदाधिकारीहरूको संलग्नता रहेको उक्त कार्यक्रममा नेपालमा विभिन्न विकास साझेदारहरूबाट प्राप्त अनुदान तथा ऋण सहायता परिचालनको अवस्थाका बारेमा छलफल गर्नुका साथै विकास सहायताको प्रभावकारी परिचालन सम्बन्धमा जानकारी दिइएको थियो ।

❖ **Development Finance Assessment सम्बन्धी कार्यशाला**

दीगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिको लागि विभिन्न स्रोत परिचालनको आवश्यकता महसुस गरिएको सन्दर्भमा Addis Ababa Action Agenda-2015 ले Integrated National Financing Framework लागू गर्न सुझाव दिएको थियो । यसको लागि विकास सहायता प्राप्त गर्ने विभिन्न मुलुकहरूले आ-आफ्नो मुलुकको विकासमा प्रयोग हुने स्रोत साधनको उपयोगको विश्लेषण गरी के कसरी र कस्ता खाडल पुरा गर्न सकिन्छ भनी नीतिगत सुझाव दिनका लागि अध्ययन गर्ने प्रतिवद्धता जाहेर गरे अनुसार नेपालमा पनि सन् २०१६ जुलाई देखि अध्ययनको काम भई रहेको छ । यसै सिलसिलामा सन् २०१६ सेप्टेम्बरमा अर्थ मन्त्रालय, राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय, नेपाल राष्ट्र बैंक, विभिन्न मन्त्रालय र अन्य निकायहरूका पदाधिकारीहरूको उपस्थितिमा काठमाडौंमा Development Finance Assessment सम्बन्धी कार्यशाला गोष्ठी सम्पन्न गरिएको ।

❖ **Green Climate Fund सम्बन्धी अन्तर्क्रिया कार्यक्रम**

राष्ट्रिय निकायहरूले हरित जलवायु कोष (Green Climate Fund) मार्फत सोझै वित्तीय पहुँच प्राप्त गर्नका लागि उक्त कोषसँग सम्बन्धन हुनुपर्ने भएकोले त्यस्तो सम्बन्धन प्राप्त गर्नका लागि अपनाउनुपर्ने आवश्यक प्रक्रियाको विषयमा जानकारी दिने उद्देश्यले विभिन्न सरकारी निकाय, बैंक तथा वित्तीय संस्था र नीजि क्षेत्रका पदाधिकारी तथा प्रतिनिधिहरूको उपस्थितिमा काठमाडौंमा अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको । त्यसैगरी बैंक तथा वित्तीय संस्था र नीजि क्षेत्रका पदाधिकारी तथा प्रतिनिधिहरूको

उपस्थितिमा sharing & Consultation Meeting on "Private Sector Engagement in Climate Relevant Activity in Nepal" विषयक कार्यशाला गोष्ठी सम्पन्न गरिएको ।

• **जलवायु वित्तकोष (Green Climate Fund) मार्फत सोझै श्रोत परिचालन गर्न राष्ट्रिय निकायलाई सम्बन्धन गर्ने:**

जलवायु वित्त कोषमा राष्ट्रिय निकायहरूको पहुँच बढाई उक्त कोषमार्फत सोझै श्रोत परिचालन गर्न दुईवटा राष्ट्रिय निकायलाई सम्बन्धन (Accreditation) गर्ने उद्देश्यले बैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र र राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषलाई मनोनयन गरिएको । उक्त दुवै निकायलाई GCF सचिवालयबाट सम्बन्धन दिए पश्चात बैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्रले ५० मिलियन यु९०डलर र राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषले .एस. डलरसम्म .एस.मिलियन युGCF मार्फत जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यूनीकरण र अनुकूलनको लागि वित्त परिचालन गर्न सोझै पहुँच प्राप्त गर्न सक्नेछन् ।

• **जलवायु वित्तकोष मार्फत स्रोत परिचालन गर्ने परियोजना प्रस्ताव तयार गर्ने**

जलवायु वित्तकोष मार्फत स्रोत परिचालन गर्ने उद्देश्यले GCF Readiness Program अन्तर्गत २ वटा उत्कृष्ट अवधारणा पत्र छनौट गर्ने सिलसिलामा कृषि विकास मन्त्रालय र पशुपंक्षी विकास मन्त्रालयले विश्व खाद्य तथा कृषि संगठनलाई Multilateral Implementing Entity प्रस्ताव गरी पेश गरेको परियोजना लागत ११५ यु.एस.डलर भएको Promotional Transformative and Climate Resilient Agriculture for Sustainable Livelihoods and Food Security in Nepal र वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयले IUCN लाई Multilateral Implementing Entity प्रस्ताव गरी पेश गरेको परियोजना लागत २० मिलियन यु.एस. डलर भएको Building Adaptive Capacity and Resiliency of the Climate Vulnerable Communities and Ecosystem in Gandaki and Koshi River Basin विषयक अवधारणा पत्र छनौट गरिएको ।

८.७ अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापनतर्फ

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको शासकीय स्वरूप संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहको हुने तथा नेपालको राज्यशक्तिको प्रयोग संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले संविधान तथा कानून बमोजिम गर्ने व्यवस्था नेपालको संविधानमा गरिएको छ ।

नेपालको संविधानले अंगिकार गरेको संघीयताको कार्यान्वयनको लागि वित्तीय संघीयताको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ । संविधानले प्रदान गरेको संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोतको पहिचान, परिचालन, बाँडफाँट र अन्तरसरकारी वित्त हस्तान्तरणको व्यवस्था मिलाउने कार्यको अतिरिक्त बजेट व्यवस्थापन, आर्थिक कार्यविधि, वित्तीय अनुशासन कायम गर्ने जस्ता कार्यहरू सम्पादन गर्न नेपाल सरकारबाट अर्थ मन्त्रालय अन्तर्गत अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन महाशाखाको स्थापना गरिएको ।

माथि उल्लिखित कार्यसम्पादन गर्न गठन भएको अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन महाशाखाको संगठन संरचना, कर्मचारीहरूको दरबन्दी तथा कार्य विवरण तयार गरी प्रशासन महाशाखा मार्फत सामान्य प्रशासन मन्त्रालयमा पठाउने कार्य सम्पन्न भएको छ । साथै अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापनसम्बन्धी अवधारणा पत्र तयार गरी प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय र अर्थ मन्त्रालय अन्तर्गत रहेको राजस्व परामर्श

समितिमा पठाइएको, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन विधेयक र राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग विधेयकको मस्यौदा तयार गरी कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा पठाइएको र प्रदेश तथा स्थानीय तहको आर्थिक कार्यविधिसम्बन्धी नमूना विधेयकको मस्यौदा तयार गर्नको लागि महालेखा नियन्त्रक कार्यालयका सह-महालेखा नियन्त्रकको संयोजकत्वमा एक कार्यदल गठन गरिएको ।

८.८ बजेट तथा कार्यक्रमतर्फ

- बजेट तर्जुमा दिग्दर्शन र कार्य सञ्चालन निर्देशिका परिमार्जन गरिएको ।
- बजेट कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउन कार्यक्रम स्वीकृति र संशोधन LMBIS मार्फत गर्ने व्यवस्था मिलाइएको ।
- अख्तियारी दिने व्यवस्था सरलीकरण गर्न व्यवस्थापिका संसदबाट बजेट स्वीकृत भएपछि LMBIS मा प्रविष्टि भएका कार्यक्रमहरू योजना आयोगबाट स्वीकृति लिनु नपर्ने गरी स्वतः कार्यान्वयनमा जाने व्यवस्था मिलाउन लागिएको ।
- सूचना प्रविधिमा आधारित बजेट निर्माण प्रकृत्यालाई मूर्तरूप दिन पूर्णरूपमा LMBIS मार्फत बजेट तयारी कार्य भइरहेको ।
- भूकम्प, बाढी, पहिरो, आगलागी, महामारी जस्ता प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक लगायत अन्य आकस्मिक वा अप्रत्याशित कारणबाट सिर्जना भएको विपदको परिस्थितिमा तत्काल चाहिने खर्चको व्यवस्थापनको लागि संघीय आकस्मिक कोषको सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक, २०७३ तर्जुमा गरी पेश गरिएको ।
- उच्च प्रतिफलयुक्त एवं आर्थिक-सामाजिक दृष्टिकोणले महत्त्वपूर्ण रहेका पूर्वाधारमा लगानी केन्द्रित गर्न, राष्ट्रिय गौरवका आयोजना र प्राथमिकताप्राप्त आयोजनाहरूलाई श्रोतको सुनिश्चितता प्रदान गरिएको र आवश्यकता अनुसार थप रकम निकासा उपलब्ध गराइएको ।
- नेपालको संविधानले परिलक्षित गरे अनुरूप सार्वजनिक, नीजि र सहकारी क्षेत्रको विकास मार्फत राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई समाजवादउन्मुख, आत्मनिर्भर, स्वतन्त्र र उन्नतिशील बनाउँदै आर्थिक विकासको प्रतिफललाई न्यायोचितरूपमा वितरण सहितको आर्थिक सम्वृद्धि हासिल गर्न स्रोतको प्रभावकारी विनियोजन संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा गरिने गरी आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमा कार्य भइरहेको ।
- बजेट व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित रहेका निकाय, आम सञ्चार र जनताबीचमा बजेट चक्रका सबै चरणको समन्वय, सञ्चार, जानकारी, सहयोग र पृष्ठपोषणको वातावरण निर्माण र बजेट सुशासन कायम गर्न Mobile Application (Mob App) सञ्चालनको कार्य प्रारम्भ गरिएको ।
- योगदानमा आधारित निवृत्तभरणसम्बन्धी कानूनको मस्यौदा तयार भई कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा राख्नको लागि पठाइएको ।

८.९ अनुगमन तथा मूल्याङ्कनतर्फ

- प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयका सचिवको नेतृत्वमा गठित अनुगमन महाशाखाका सहसचिव सदस्य रहेको केन्द्रीय अनुगमन टोलीले ठूलो बजेट भएका ८ वटा मन्त्रालयहरू भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात, सहरी विकास, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास, खानेपानी तथा

- सरसफाई, स्वास्थ्य र संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय, कृषि विकास मन्त्रालय र सिँचाई मन्त्रालय तथा सडक विभाग र सहरी विकास विभागको सघन अनुगमन गरिएको ।
- राष्ट्रिय गौरवका र प्राथमिकता प्राप्त २५ करोडभन्दा बढी परियोजना लागत भएका निर्माणाधीन परियोजनाहरूको समग्र बजेट विनियोजन, ठेक्कापट्टाको स्थिति, खर्चको अवस्था त्यसको सबल र दुर्बल पक्ष समेतको स्थलगत अनुगमन गरी पृष्ठपोषण एवम् कार्ययोजना परिमार्जन समेत गर्न ५ सदस्यीय अनुगमन टोलीको गठन भई अनुगमन भएको ।
 - चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को दोस्रो चौमासिकसम्म मन्त्रालयस्तरीय विकास समस्या समाधान समिति (MDAC) को बैठक सम्पन्न गरी निम्नबमोजिमका निर्णय तथा निर्देशन गरियो:
 - मन्त्रालय अन्तर्गतका विकास आयोजनाहरूको विनियोजित रकम जुनसुकै स्रोतको भए पनि तुरुन्त फुकुवा दिने/ निकास दिने ।
 - अर्थ मन्त्रालय र अन्तर्गतका अधिकांश निकायहरूको दोस्रो चौमासिक अवधिसम्मको पुँजीगत खर्च र विकास आयोजनाहरूको प्रगति सन्तोषजनक नदेखिएकोले चालु आर्थिक वर्षको बाँकी अवधिमा आयोजना कार्यान्वयनलाई तीब्रता दिई बजेटको ८० प्रतिशत भन्दा माथि पुँजीगत खर्च पु-याउन सम्बन्धित सबै पक्ष विशेषरूपमा क्रियाशील रहने ।
 - चालु आर्थिक वर्षको बजेट खर्च र भौतिक प्रगतिको आधारमा आगामी आर्थिक वर्षको बजेट विनियोजन गर्ने । चालु आर्थिक वर्षमा ५० प्रतिशत भन्दा कम रकम खर्च गर्ने निकाय/आयोजनाको बजेट छुट्याउँदा खर्च हुने भरपर्दो आधारविना विनियोजन नगर्ने व्यवस्थाको थालनी गर्ने ।
 - भूकम्पपीडितलाई घर निर्माण गर्न दिने २ प्रतिशत व्याजदरको सहूलियतपूर्ण कर्जाको कार्यविधिलाई सरल बनाई भूकम्पपीडितको पहुँचयोग्य बनाउने व्यवस्था नेपाल राष्ट्र बैंक र वित्तीय क्षेत्र व्यवस्थापन महाशाखाले मिलाउने । साथै सामूहिक जमानीमा ऋण दिनेसम्बन्धी कार्यविधि बनाई लागू गर्ने ।
 - उप-प्रधान तथा अर्थमन्त्रीको अध्यक्षतामा बढी बजेट हुने मन्त्रालयका सचिवहरूको उपस्थितिमा अर्धवार्षिक अवधिको पुँजीगत खर्चको समीक्षा बैठक आयोजना गरी निम्न बमोजिमका निर्णयहरू गरिएको ।
 - मन्त्रालयहरूले फागुन मसान्तभित्र आयोजना कार्यान्वयनलाई तीब्रता दिई लक्ष्य अनुसार पुँजीगत खर्च गर्ने । २०७३ फागुन मसान्तसम्म पनि काम शुरू नभएका आयोजनाहरूको बजेट र काम शुरू भए पनि लक्ष्य अनुसार खर्च हुन नसकेको रकम २०७३ चैत्र १ गते भित्र अनिवार्य रूपमा समर्पण गर्ने ।
 - पुनर्निर्माणको कार्यलाई उच्च प्राथमिकता दिई छिटो सम्पन्न गर्ने ।
 - Detail Project Report (DPR)** भएका आयोजनाहरूमात्र आगामी आर्थिक वर्षको बजेटमा समावेश गर्ने ।
 - स्थानीयस्तरमा नदीजन्य निर्माण सामग्रीमा देखिएको समस्या संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले समन्वय गरी तत्काल समाधान गर्ने ।

- सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन बमोजिम सूचना माग गर्ने १२ जनालाई नियमानुसार सूचना उपलब्ध गराइएको ।
- हेलो सरकारबाट प्राप्त ५११ वटा गुनासाहरू नै फछ्यौट गरिएको ।
- अर्थ मन्त्रालयको गुनासो सुनवाई कक्ष (विगुल) मा प्राप्त ३ वटा गुनासाहरू फछ्यौट गरिएको ।

८.१० महालेखा नियन्त्रक कार्यालय

- दोस्रो चरणको सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन सुधार रणनीति स्वीकृत भएको ।
- कम्प्युटर प्रणालीमा आधारित राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (Revenue Management Information System-RMIS) विदेशस्थित कुटनीतिक नियोगहरू र नेपालमा थप ३५ जिल्लाहरूमा समेत गरी कूल ५० जिल्लामा लागू गरिएको । कुल राजस्वको करिव ९७ प्रतिशत राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (RMIS) भित्र अभिलेखन भएको छ ।
- सबै (७९) कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरू तथा अन्य केही कार्यालयहरूमा रहेको कम्प्युटर प्रणालीमा आधारित सरकारी लेखा प्रणाली (Computerized Government Accounting System-CGAS) सुधारको लागि कार्य भईरहेको छ ।
- भुक्तानी पाउनेको रकम सम्बन्धित पार्टीकै खातामा सिधै जम्मा हुने व्यवस्था (e-payment system) Piloting को रूपमा सिंहदरबारस्थित कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट सुरुवात गरिएको छ । यसलाई चरणबद्ध रूपमा सबै जिल्लामा लागू गरिने छ ।
- एकल खाता कोष प्रणाली (TSA) मार्फत बजेट खर्चको विवरण दैनिक रूपमा Display गरी जानकारी गराउने व्यवस्था गरिएको ।
- Accounting Manual तयार गरी स्वीकृत गरिएको ।
- TSA, RMIS, FMIS लगायत सूचना प्रविधि संचालनसम्बन्धी TOT तालिम सम्पन्न गरिएको ।
- International Public Sector Accounting Standard – IPSAS अनुसार Nepal Public Sector Accounting Standard – NPSAS अनुसारको केन्द्रीय आर्थिक विवरण ३१ वटा केन्द्रीय निकायले तयार गरी लेखापरीक्षणका लागि महालेखापरीक्षकको कार्यालयमा पेश गरिएको ।
- सम्बन्धित मन्त्रालयहरूले आफ्नो आम्दानी तथा खर्चको विवरण Financial Management Information System बाटै प्राप्त गर्न सक्ने व्यवस्था मिलाइएको ।

९. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमहरूको २०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
३४८	वित्तीय क्षेत्र विकास रणनीति कार्यान्वयनमा ल्याउने	वित्तीय क्षेत्र विकास रणनीति, २०७३ स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा आएको ।
३४९	नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन संशोधन विधेयक, बैंक तथा वित्तीय संस्थासम्बन्धी विधेयक, निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण विधेयक, कर्मचारी सञ्चय कोष ऐन संशोधन विधेयक र बैंकिङ्ग कसूरसम्बन्धी ऐन संशोधन विधेयक पारित गरी कार्यान्वयन गर्ने	नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, बैंकिङ्ग कसूरसम्बन्धी ऐन, कर्मचारी सञ्चय कोष ऐन, निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण कोष ऐन, बैंक तथा वित्तीय संस्थासम्बन्धी ऐनको संशोधन व्यवस्थापिका-संसदबाट पारित भई कार्यान्वयनमा आएको ।
३५०	विदेशी विनिमय नियमित गर्ने ऐन र नागरिक लगानी कोष ऐनका संशोधन विधेयकहरू, बीमा विधेयक र कमोडिटी बजारसम्बन्धी विधेयक आगामी आर्थिक वर्षमा व्यवस्थापिकासंसदमा- प्रस्तुत गर्ने ।	विदेशी विनिमय नियमित गर्ने ऐन र विदेशमा लगानी गर्न प्रतिवन्ध लगाउने ऐन संशोधन गर्ने सम्बन्धी अवधारणा पत्र तयार भई कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयबाट सैद्धान्तिक सहमति प्राप्त भएको । कमोडिटी बजारसम्बन्धी विधेयक मन्त्रिपरिषदमा पेश गरिएको ।
३५१	सरकार र निजी क्षेत्रको साझेदारीमा पूर्वाधार विकास बैंक स्थापना गर्ने	पूर्वाधार विकास बैंक स्थापना गर्न स्वीकृत प्राप्त भइ कारवाही अघि बढेको ।
	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई ग्रामीण क्षेत्रमा सेवा विस्तार गर्न उत्प्रेरित गर्ने	वित्तीय पहुँच अभिवृद्धिसम्बन्धी कार्यक्रमको Steering Committee को सचिवालयको कार्य, स्वीकृत कार्यक्रम अनुसार वित्तीय पहुँचको असल अभ्यासको अध्ययन अवलोकन भ्रमण, सरोकारवाला निकाय/पदाधिकारीसँग छलफल/अन्तर्क्रिया गर्ने कार्य भइरहेको ।
	मोबाइल बैंक र शाखारहित बैंकहरूलाई प्रवर्द्धन गर्ने	विस्तारित कक्ष र शाखारहित बैंकिङ्ग सुविधा पुऱ्याउने कार्यलाई तीव्रता दिइएको ।
३५२	धितोपत्र बजारमा उत्पादनमूलक कम्पनीहरूलाई सूचीकृत हुन प्रोत्साहित गर्ने	नेपाल धितोपत्र बोर्डबाट अध्ययन भई काम अगाडि बढिरहेको ।
	पब्लिक कम्पनीको रूपमा स्थापना हुने उद्योग व्यवसायलाई प्रोत्साहन गर्ने	

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
३५३	बीमा कम्पनीहरूलाई ग्रामीण क्षेत्रमा पहुँच विस्तार गर्ने सरकारी सम्पत्ति, सांस्कृतिक र पुरातात्विक धरोहरहरूको बीमा गर्ने व्यवस्था मिलाउने निजी घरहरूको बीमा गर्नुपर्ने	कार्यान्वयन गर्न बीमा समितिबाट सबै बीमा कम्पनीहरूलाई निर्देशन जारी गरिएको ।
३५४	बीमा कम्पनीहरूले आफ्नो बीमा सेवाको न्यूनतम पाँच प्रतिशत लघु बीमामा अनिवार्य रूपमा प्रवाह गराउने व्यवस्था गर्ने	
३५५	सवारी साधन बीमा अन्तर्गत तेस्रोपक्ष बीमा सरह सवारी साधनमा यात्रा गर्ने यात्रुहरूको बीमा गराउने	२०७३ साउनबाट कार्यान्वयनमा ल्याइएको ।
३५६	ग्रामीण स्वावलम्बन कोष, गरिबी निवारण कोष र युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोषका सहूलियतपूर्ण कर्जालाई निरन्तरता दिने । युवा तथा साना व्यवसायी केन्द्रित सहूलियतपूर्ण कृषिकर्जा कार्यक्रमहरूलाई बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले अनिवार्य रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने व्यवस्था गर्ने	निरन्तरता दिइएको । यी कोषहरूबाट आआफ्ना - कार्यक्रमहरू विस्तार भइरहेको । वाणिज्य बैंकहरूले विपन्न वर्गमा प्रवाह गर्ने कर्जामध्ये २ प्रतिशत कर्जा बैंक स्वयमले प्रत्यक्ष रूपमा विपन्न वर्गमा लगानी गर्नुपर्ने व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । त्यसैगरी व्यवसायिक कृषि परियोजनाको धितोमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट प्रवाह हुने रु. १० लाख सम्मको कर्जालाई विपन्न वर्ग कर्जामा गणना गर्ने व्यवस्था मिलाइएको ।
३५७	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा अगाडि बढाउने	वित्तीय साक्षरता नीतिको मस्यौदा तयार भई सरोकारवालाहरूसँग छलफल भइरहेको ।
३५८	कर्मचारी सञ्चय कोष, नागरिक लगानी कोष, निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण कोष एवं बीमा क्षेत्रमा रहेको वित्तीय स्रोत परिचालन गरी परियोजना विशेष ऋणपत्र जारी गर्ने	यस्ता वित्तीय स्रोतको परिचालन स्रोतको परिचालनसम्बन्धी अवधारणा, विधि तथा प्रक्रियाको सम्बन्धमा अध्ययन एवं आवश्यक तयारी भइरहेको ।

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
३५९	अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहायतालाई पूँजी निर्माण र उत्पादकत्व बढाउने क्षेत्रमा परिचालन गर्ने	परियोजनाको मूल्यांकन तथा सहायतासम्बन्धी वार्ता तथा सम्झौताहरूमा यसलाई ध्यान दिइएको । यस्ता परियोजनाहरू समेटिएको आयोजना बैंकको अवधारणालाई अगाडि बढाइएको । विकास सहायता नीति बमोजिम सबै सहायता रकमलाई राष्ट्रिय प्रणालीमा ल्याउने प्रयास भइरहेको । प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा मात्र अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहायता परिचालन गर्ने गरी वार्ता र सम्झौतालाई अगाडि बढाइएको । आयोजना कार्यान्वयन क्षमता बढाउन र अन्तर निकाय समन्वयलाई जोड दिइएको । सहयोग रकमको प्रभावकारिता मूल्याङ्कन निरन्तर भइरहेको ।
३६०	अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहायतालाई राष्ट्रिय प्राथमिकताका क्षेत्रमा राष्ट्रिय प्रणालीमार्फत परिचालन गर्ने	
३६१	सहायता रकमको पूर्ण परिचालन र सहायतामा सञ्चालित आयोजनाहरू निर्दिष्ट समयभित्रै सम्पन्न गर्न कार्यान्वयन गर्ने निकाय, अर्थ मन्त्रालय र सम्बन्धित दातृपक्षबीचको समन्वयलाई प्रभावकारी बनाउने	
३६२	अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरूले परिचालन गर्ने सहयोग र सहयोगबाट प्राप्त प्रतिफलको प्रभावकारी अनुगमन गर्ने सहयोग परिचालनबाट सम्बन्धित क्षेत्रमा परेको प्रभावको लेखाङ्कन गर्ने	
३७५	ठूला आयोजना र महत्वपूर्ण कार्यक्रमहरूको अनुगमन प्रधानमन्त्री स्वयंबाट गरिने व्यवस्था गर्ने	प्रधानमन्त्रीबाट मेलम्ची खानेपानी, जयरामघाट पुल, सिक्टा सिंचाई, रानीजमरा कुलरिया सिंचाई, मध्यपहाडी लोकमार्गको भोजपुर र दिक्तेल खण्ड, उत्तर-दक्षिण-कोशी-रानी-किमाथाका सडक खण्ड आयोजनाहरू अनुगमन भएको ।
	आयोजना कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित मन्त्री, अर्थमन्त्री, राष्ट्रिय योजना आयोगका उपाध्यक्ष र सम्बन्धित सचिवहरू यस्ता आयोजनाको अनुगमनमा प्रत्यक्ष संलग्न हुने गरी विशेष अनुगमन कक्षको व्यवस्था गर्ने	उपप्रधान तथा अर्थमन्त्रीको अध्यक्षतामा बढी बजेट विनियोजन भएका मन्त्रालयहरूका सचिवहरूसँग ६ महिनाको बजेट कार्यान्वयनको अवस्था बारे विस्तृत छलफल गरिएको । छलफलका क्रममा समस्या पहिचान गरी समाधानको लागि सक्रिय रही लक्ष्य बमोजिम खर्चको प्रगति हासिल गर्न बजेटको अर्धवार्षिक समीक्षा गरिएको । प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयका सचिवको संयोजकत्वमा अर्थ मन्त्रालयका सह-सचिव समेत सदस्य रहेको

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
		उच्चस्तरीय अनुगमन समिति गठन गरी यसले पूर्वदिखि पश्चिमसम्म विभिन्न जिल्ला र पुँजीगत बजेट बढी भएका ६ वटा मन्त्रालय तथा ३ वटा विभागहरूको अनुगमन गरेको ।
३७६	निर्धारित समय र लागतमा कार्य सम्पन्न गर्ने, निर्माण गुणस्तर कायम गर्ने र निर्णयकर्ता तथा निर्माण सम्बद्ध निर्माण व्यवसायी परिणामप्रति जवाफदेही हुने प्रणालीको विकास गर्ने	सार्वजनिक खरिद ऐनमा संशोधन गरिएको
३७७	कानूनले तोकेको समयभित्र अख्तियारी नदिई काममा ढिलाइ गर्ने पदाधिकारीलाई कानूनबमोजिम विभागीय सजाय गर्ने व्यवस्था गर्ने	यसका लागि मन्त्रालयहरूलाई जिम्मेवार बनाईएको । अनुगमनको क्रममा र अर्थ मन्त्रालयमा समीक्षा गर्दा यसलाई प्राथमिकता दिइएको र कुनै पनि परिस्थितिमा अख्तियारी नरोक्न र खण्डीकरण नगर्न निर्देशन दिइएको ।
३७८	बजेटमा प्रस्तुत गरिएका कार्यक्रमहरूलाई स्रोतको अभाव हुन नदिने व्यवस्था गर्ने	सबै बजेटको एकै पटक अख्तियारी दिइएको । थप बजेट मागलाई आवश्यकता र औचित्यको आधारमा संबोधन गरिएको ।
३७९	आर्थिक कार्यविधि ऐनमा संशोधन गरी रकमान्तर प्रक्रियालाई सरल बनाउने, स-साना रकमान्तरका लागि अर्थ मन्त्रालय आउनु नपर्ने व्यवस्था गर्ने	आर्थिक कार्यविधि ऐनमा समसामयिक परिवर्तन गरी संघीय आर्थिक कार्यविधि ऐनको मस्यौदालाई कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा पठाइएको ।
३८०	औद्योगिक क्षेत्र, आयोजना क्षेत्र, राजमार्ग र सार्वजनिक निकायलाई बन्द, हडताल निषेधित क्षेत्र घोषणा गर्ने	प्रस्तुत गरिएका समग्र विषयहरूलाई औद्योगिक व्यवसाय ऐन मार्फत सम्बोधन गर्ने गरी तर्जुमा गरिएको सो विधेयकमा सकारात्मक राय दिइएको । सम्बन्धित सबै पक्षहरूसँग समन्वय गरी सहयोगको अपेक्षा गरिएको ।
३८२	बजेटको तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमन गर्न र राजस्वका वर्तमान दर एवं प्रक्रियाका बारेमा नियमित अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्न अर्थ मन्त्रालयमा विज्ञसहितको समिति	स्थायी संरचनाको रूपमा रहेको राजस्व परामर्श समितिमा विज्ञहरू राखी अध्ययन हुने गरेको । बजेट तर्जुमाको लागि विभिन्न क्षेत्रका विषय विज्ञहरूसँग निरन्तर संवाद र अन्तर्क्रिया भइरहेको ।

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
	बनाउने	
३८३	पूर्वाधार आयोजना अनुगमन तथा निर्देशन उच्चस्तरीय समितिलाई प्रभावकारी तुल्याउने	राष्ट्रिय गौरवका र प्राथमिकता प्राप्त २५ करोडभन्दा बढी परियोजना लागत भएका निर्माणाधिन परियोजनाहरूको समग्र बजेट विनियोजन, ठेक्कापट्टाको स्थिति, खर्चको अवस्था त्यसको सबल र दुर्बल पक्षसमेतको स्थलगत अनुगमन गरी पृष्ठपोषण एवम् कार्ययोजना परिमार्जन समेत गर्न अनुगमन तथा मूल्याङ्कन महाशाखाका सह-सचिवको संयोजकत्वमा ५ सदस्यीय अनुगमन टोलीको गठन भई अनुगमन भइरहेको । यसैक्रममा गौतम बुद्ध क्षेत्रीय बिमास्थल, बुटवल बेलहिया व्यापारिक मार्ग आयोजना, ववई सिंचाई आयोजना वर्दिया, रानी जमरा कुलरिया सिंचाई आयोजना कैलाली, भेरी ववई बहुउद्देश्यीय आयोजना सुर्खेत, साना किसान विकास बैकद्वारा सञ्चालित कार्यक्रमहरू, व्यवसायिक कृषि आयोजना, सडक विभाग, शहरी विकास विभाग, लुम्बिनी क्षेत्र विकास कोष, उत्तर दक्षिण कोशी राजमार्ग आयोजना संखुवासभाको अनुगमन गरिएको । प्रधानमन्त्री स्वयंबाट केही ठूला आयोजनाहरूको अनुगमन भएको । प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयका सचिवको संयोजकत्वमा उच्चस्तरीय अनुगमन समिति गठन गरिएको ।
३८४	छानिएका आयोजनाहरूको लागत अनुमानलाई तेस्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन गर्ने प्रणालीको शुरुवात गर्ने	
	प्रतिष्ठित र अनुभवी फर्महरूबाट छानिएका ठूला आयोजनाहरूको सुपरीवेक्षण गर्ने प्रणालीको सुरुवात गर्ने	
३८५	पर्याप्त अध्ययन भएका र निर्माण पूर्वका चरणहरू पूरा भएका आयोजनाहरूलाई मात्र ठेक्का प्रक्रियामा लग्ने	सार्वजनिक खरिद ऐन तथा नियमावली लगायत प्रचलित कानुनी व्यवस्था बमोजिम प्रकृया पूरा गरी तर्जुमा गरिएका आयोजनाहरूलाई बहुवर्षीय ठेक्काको लागि स्रोत सुनिश्चित गरिएको ।
	निश्चित मापदण्ड पूरा गरेका आयोजनाहरूलाई मात्र बहुवर्षीय ठेक्का प्रक्रियाको स्वीकृति दिने	
३८६	सार्वजनिक खरिद ऐन संशोधन विधेयक व्यवस्थापिका-संसदको यसै अधिवेशनबाट पारित गर्ने	सार्वजनिक खरिद ऐन संशोधन विधेयक व्यवस्थापिकासंसदको यसै अधिवेशनबाट पारित भई-कार्यान्वयनमा आइसकेको ।
३८७	आयोजनाका लागि आवश्यक पर्ने	सम्बन्धित मन्त्रालयबाट लेखि आएमा आवश्यकता

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
	प्राविधिक जनशक्तिको दरबन्दी सुरूमा नै एकैपटक स्वीकृत गर्ने र छोटो प्रक्रियाबाट प्रतिस्पर्धाको आधारमा योग्यलाई कार्यसम्पादन सम्झौता गरी आयोजना अवधिभरका लागि नियुक्त गर्ने	अनुसार सहमति दिने गरिएको । आयोजनाको आवश्यकता बमोजिम दरबन्दी स्वीकृत गर्ने गरिएको ।
३८८	ठूला निर्माणहरूका लागि आवश्यक उपकरणहरू उपलब्ध गराउन निजी क्षेत्र समेतको लगानीमा हेभी इक्विपमेण्ट लिजिङ्ग कम्पनी स्थापना गर्ने	यस सम्बन्धमा भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालयमा आवश्यक तयारी भइरहेको ।
३८९	निर्माण सम्पन्न भएपछि कम्तीमा पाँच वर्षसम्म सम्बन्धित निर्माण व्यवसायीले नै मर्मत गर्नुपर्ने प्रावधानको व्यवस्था गर्ने	सार्वजनिक खरिद ऐनमा नै व्यवस्था गर्न र ठेक्का सम्झौतामा उल्लेख गर्न सम्बन्धित निकायहरूबाट पहल भइरहेको ।
३९०	आयोजना तयारी र विकासमा स्वदेशी ज्ञान, सीप र अनुभव उपयोग गरी आयोजनामा अपनत्व कायम गर्न आयोजना तयारीका लागि छुट्टै बजेट विनियोजन गर्ने	यस प्रयोजनको लागि स्रोतको सुनिश्चितता गर्न प्रक्रिया अगाडि बढाइएको । मन्त्रालयहरूबाट माग भई आएमा निकास दिन सकिने ।
३९८	एकीकृत कर संहिता विधेयक व्यवस्थापिका-संसदमा प्रस्तुत गर्ने	एकीकृत कर संहिता विधेयकको प्रारम्भिक मस्यौदा तयार भएको ।
३९९	संघीयता कार्यान्वयनको लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको संघीय वित्त व्यवस्थापन विधेयक र प्रदेश तथा स्थानीय तहको नमूना कर कानुनको ढाँचा व्यवस्थापिका-संसदमा प्रस्तुत गर्ने	संघीयता कार्यान्वयनको लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको संघीय वित्त व्यवस्थापन विधेयक र प्रदेश तथा स्थानीय तहको नमूना कर कानुनको ढाँचा मस्यौदा तयार गरी कानुन, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा पठाइएको ।
४०१	विद्युतीय व्यापारलाई करको दायरामा ल्याउन क्षमता अभिवृद्धि, विद्युतीय प्रणालीको नवीनतम प्रविधिको प्रयोग र अनुसन्धान तथा विकासमा जोड दिने	कर प्रशासनमा विद्युतिय प्रणालीको प्रयोगलाई विस्तार गर्दै गरिएको ।

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
४०२	आयआर्जन र व्यवसाय गर्ने सबैलाई स्थायी लेखा नम्बर प्रदान गरी थप तीन लाख नयाँ करदातालाई करको दायरामा ल्याउने	यस अवधिमा आयकर तर्फ व्यक्तिगत स्थायी लेखा नं लिने १४३८०२ र मूल्य अभिवृद्धि कर तर्फ ११९९० थप करदातालाई करको दायरामा ल्याइएको,
४०३	वार्षिक रु. ४० लाख भन्दा बढी आय भएकालाई आय विवरण लिई सूचना बैंक बनाउने व्यवस्थालाई उच्च प्राथमिकता साथ कार्यान्वयन गर्ने	४० लाख भन्दा बढी व्यक्तिगत आय हुनेले आयविवरण दाखिला गर्ने फाराम तयार भै कार्यान्वयनमा आएको ।
४०७	व्यापार सहजीकरणका लागि कानुन एवं प्रणाली सुधारबाट भन्सार प्रक्रिया सरलीकरण, सामान्जस्थीकरण र आधुनिकीकरण गर्ने	भन्सार कार्यालयहरूमा Asycuda World system विस्तारको क्रममा मेची भन्सारको अतिरिक्त सुर्खवा बन्दरगाह भन्सार कार्यालय बीरगंजमा समेत कार्यान्वयनमा ल्याइएको,
४०८	भन्सार जाँचपास पछिको परीक्षण प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने	भन्सार जाचपास पछिको परिक्षण कार्यालयबाट भइरहेको ।
४०९	निकासी पैठारी व्यापारलाई व्यवस्थित गर्न आयात र निर्यात संकेत नम्बरको शुरुवात गर्ने	निकासी पैठारी व्यापारलाई व्यवस्थित गर्न आयात निर्यात संकेत नम्बर (Exim Code) प्रदान गर्ने काम शुरू गरिएको छ ।
४१०	सवारी साधनहरूको भन्सार जाँचपास गर्दा उत्पादक, उत्पादकको आधिकारिक विक्रेता र आधिकारीक खरिदकर्ता बीचको त्रिपक्षीय संझौतालाई भन्सार मूल्याङ्कनको आधार बनाउने व्यवस्था गर्ने	भन्सार विभागबाट कार्यान्वयनमा आएको ।
४११	मदिरा, वियर, वाईन, चुरोट लगायतका सूतीजन्य तथा मदिराजन्य बस्तुमा लगाउदै आएको अन्तःशुल्क स्टिकरलाई प्रविधिमा आधारित अनुगमन र परीक्षण (Track and Trace) गर्न सक्ने प्रणालीको कार्यान्वयन गर्ने	आन्तरिक राजस्व विभागबाट आवश्यक तयारी र थप अध्ययन भइरहेको ।
४१३	गैरकर संकलन गर्ने निकायहरूलाई कानुनबाटै जिम्मेवार र उत्तरदायी	कानुन तथा संरचनात्मक सुधारको लागि आवश्यक तयारी भइरहेको ।

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
	बनाउने गरी कानूनी तथा संरचनात्मक सुधार गर्ने	
४१८	आर्थिक क्रियाकलाप विस्तार भएका क्षेत्रमा मोबाइल करदाता शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन र ठूला करदाताको हेरचाह र रेखदेखका लागि विशेष कक्षको स्थापना गर्ने	ठूला करदाता कार्यालयमा विशेष कक्षको स्थापना भएको । आन्तरिक राजस्व कार्यालय र करदाता सेवा कार्यालयबाट विगत देखि नै नियमित रूपमा आर्थिक क्रियाकलाप विस्तार भएका क्षेत्रमा मोबाइल करदाता शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको ।
४१९	गैर करका दरहरूलाई प्रत्येक दुई वर्षमा आर्थिक वर्ष अगाडि परिमार्जन गर्ने व्यवस्था मिलाउने	सबै मन्त्रालय/ निकायलाई गैरकरका दर परिवर्तन गर्न आवश्यक भए सो बारे लेखी पठाउन पत्राचार भएको तथा सम्बन्धित मन्त्रालयबाट गैरकरका दरहरू परिमार्जन गर्न सहमति माग हुँदा सहमति प्रदान गर्ने गरिएको ।
४३०	राजस्वसँग सम्बद्ध विद्युतीय सूचना प्रणालीलाई अन्तरआवद्धता हुने गरी एकीकृत सूचना प्रविधिको विकास गर्ने	यससम्बन्धी अध्ययन प्रतिवेदन प्राप्त भई छलफलको क्रममा रहेको ।
४३२	विक्रम संवत् २०७५ साल सम्ममा कर भुक्तानी विद्युतीय माध्यमबाट गर्न सक्ने गरी पूर्वाधारको विकास गर्ने	यससँग सम्बन्धित अवधारणा पत्रलाई परिमार्जन सहित अन्तिमरूप प्रदान गर्ने काम अन्तिम चरणमा रहेको । यससँग सम्बन्धित निकायहरूबाट पूर्वाधार तयार भइरहेको तथा केन्द्रीय समन्वय समितिले कार्य प्रगतिको अनुगमन गर्ने काम भइरहेको ।
४३३	भन्सार जाँचपासको वेभमा आधारित आशिकुडा प्रणालीलाई थप दश मुख्य भन्सार कार्यालयहरूमा विस्तार गर्ने	मेची, सुर्खुवा वन्दरगाह, वीरगंज, भैरहवा र मेची भन्सार कार्यालयमा ASYCUDA WORLD प्रणालीलाई कार्यान्वयनमा ल्याइएको । कृष्णनगर, नेपालगञ्ज, त्रिभुवन विमानस्थल, कैलाली, रसुवा र जलेश्वर भन्सार कार्यालयहरूमा यो प्रणाली लागू गर्ने गृहकार्य भइरहेको ।
४३४	विद्युतीय माध्यमबाट सेवा प्रवाह गर्न नेपाल राष्ट्रिय एकद्वार प्रणालीको पूर्वाधार विकास गरी वि.सं. २०७७ देखि सञ्चालनमा ल्याउने	Nepal National Single Window को प्रणाली विकासका लागि पहिलो चरणमा १५ विभिन्न निकायहरू पहिचान गरी खरिद प्रक्रिया यकिन गर्ने सम्बन्धमा Two Stage Bidding मा आधारित भई
४३५	डिपार्टमेन्टल स्टोर र व्यवसायिक संरचनामा रहेका सबै करदाताले	First Stage Bid मा प्राप्त भएका प्रस्तावहरूको मूल्याङ्कनको कार्य भइरहेको ।

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
	अनिवार्यरूपमा विद्युतीय प्रणालीबाट बिजक जारी गर्नुपर्ने व्यवस्था गर्ने	
४३६	मालवस्तुको आन्तरिक ओसार पसारलाई थप व्यवस्थित गर्न र व्यापार विचलन रोक्न विद्युतीय सूचना प्रणालीको उपयोग गर्ने	
४३७	न्यून विजकीकरण गरिएका मालवस्तु सम्बन्धित भन्सार, राजस्व अनुसन्धान तथा आन्तरिक राजस्व विभाग अन्तर्गतका कार्यालयबाट खरिद गर्ने	न्यून विजकीकरण भएका वस्तुहरू खरिद गर्ने कार्य भन्सार कार्यालयहरूमा सुरुवात भएको र आन्तरिक राजस्व विभागले आवश्यक तयारी गरिरहेको ।
४४१	नागरिक र सरकारको साझा प्रयासबाट वित्तीय अपराध तथा राजस्व चुहावट नियन्त्रणका लागि सूचना संकलन गर्ने	नियमित रूपमा सूचना संकलन भइरहेको ।
४४२	यस आर्थिक वर्ष भित्र केन्द्रीय राजस्व बोर्डको गठन गर्ने	केन्द्रीय राजस्व बोर्डसम्बन्धी विधेयकको मस्यौदा तयार भई छलफलको क्रममा रहेको ।
४४३	प्रमुख भन्सार कार्यालयहरूमा अत्याधुनिक एक्सरे मेशिन जडान गर्ने	मेशिन जडान गर्ने कार्य शुरू भएको ।
४४४	राजस्व संकलनलाई सरल बनाउन एकल राजस्व शीर्षकको संभाव्यता अध्ययन गर्ने	महालेखा नियन्त्रक कार्यालयले सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने कार्य अघि बढाएको ।
	१५ जिल्लामा सञ्चालनमा रहेको राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणालीलाई थप ३५ जिल्ला र विदेश स्थित नियोगमा विस्तार गर्ने	थप ३५ जिल्लामा विस्तार भैसकेको । विदेश स्थित नियोगमा विस्तारको समेत तयारी भइरहेको ।
४४५	राजस्व प्रशासन तालिम केन्द्रलाई क्षमता विकास र विषयगत दक्षता हासिल गर्न सक्ने प्राज्ञिक संस्थाको रूपमा विकसित गर्ने	आवश्यक तयारी भइरहेको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा विनियोजित बजेट तथा खर्चको यथार्थ अवस्था:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं	मन्त्रालय/कार्यालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०५०११३	अर्थ मन्त्रालय	२५७,२९४	२४२,७८६	९४.३६
३०५०१२३	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय	११०,४२१	९७,१२८	८७.९६
३०५०१३३	निवृत्तिभरण व्यवस्थापन कार्यालय	४७,६१४	४२,७४२	८९.७७
३०५०१४३	कुमारी चोक तथा केन्द्रीय तहसिल कार्यालय	१४,५५३	११,६४१	७९.९९
३०५०१५३	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरू	४९४,७६७	४४४,६४२	८९.८७
३०५०१७३	राजस्व प्रशासन तालिम केन्द्र	४७,९४०	३२,४७५	६७.७४
३०५०१८३	भंसार विभाग भंसार) सुदृढीकरण समेत(	८५,९९३	६८,०३०	७९.११
३०५०१९३	भंसार कार्यालयहरू (गस्ती टोली समेत(	७१६,७७५	५८४,२७८	८१.५१
३०५०२०३	आन्तरिक राजस्व विभाग (अन्तशुल्कसुदृढीकरण समेत(	२५६,७२४	२१०,१६८	८१.८७
३०५०२१३	आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरू	९०८,२११	७१२,९७२	७८.५०
३०५०२२३	राजस्व अनुसन्धान विभाग	६२,०७२	५४,१४३	८७.२३
३०५०२३३	राजस्व अनुसन्धान ईकाई कार्यालयहरू	६५,४०२	६०,४४१	९२.४२
३०५०२४३	ऋण असुलीपुनरावेदन न्यायधिकरण	८,७५६	६,२५५	७१.४४
३०५०२५३	ऋण असुली न्यायधिकरण	२६,३५५	२५,८७१	९८.१६
३०५०२८३	सम्पत्ति शुद्धिकरण अनुसन्धान विभाग	९१,६१४	५८,११४	६३.४३
३०५०२९३	अन्तर्राष्ट्रिय संघ, संस्था सदस्यता शुल्क अनुदान विविध	१,२३४,१३३	१८३,८३४	१४.९०
३०५१०३३	कृषि विकास बैंक , विविध	१५,८१२	१५,८१२	१००.००
३०५१०४३	साना किसान विकास बैंक (वित्तीय संस्था(, विविध	७०,०००	७०,०००	१००.००
३०५१०५३	लघु विमा सहयोग कार्यक्रम पशु) ,बाली,स्वास्थ्य (	१५२,४३०	१५२,४३०	१००.००
३०५१०६३	शीत घर निर्माण ब्याज) अनुदान(	१३१,०००	५,०००	३.८२
३०५१०९३	सार्वजनिक संस्थान सुधार कार्यक्रम	३५०,०००	७,०९१	२.०३
३०५१११३	युवा स्वरोजगार कोष	१००,०९०	५३,५५५	५३.५१
३०५११४३	बजेट तथा निवृत्तिभरण सुधार आयोजना	२७,५००	११,१९९	४०.७२
३०५११५३	आर्थिक प्रशासन सुधार कार्यक्रम	१४१,६९०	८५,९४७	६०.६६
३०५११७३	पूँजीबजार तथा पूर्वाधार क्षमता सहयोग आयोजना	२२९,०७८	१७,८९४	७.८१

मन्त्रालयगत प्रगति विवरण, २०७४

ब.उ.शी.नं	मन्त्रालय/कार्यालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०५११९३	सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड	१३,९४५	१०,०७५	७२.२५
३०५३२०३	वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि कार्यक्रम	२५,५००	१,४४६	५.६७
३०५३२१३	भन्सार सुधार कार्यक्रम	९५,१६४	३०,७०१	३२.२६
३०५३२२३	कृषी तथा पशुपालन ब्याज अनुदान	१,२००,०००	-	-
	जम्मा	६,९८०,८३३	३,२९६,६७०	४७.२२

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं	मन्त्रालय/कार्यालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०५०११४	अर्थ मन्त्रालय	२४,४५४	१९,९४२	८१.५५
३०५०१२४	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय	९,२५०	७,२८६	७८.७७
३०५०१३४	निवृत्तिभरण व्यवस्थापन कार्यालय	४,३९०	४,२७६	९७.४०
३०५०१४४	कुमारी चोक तथा केन्द्रीय तहसिल कार्यालय	९६०	९६०	१००.००
३०५०१५४	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरू	१५२,३००	१२४,०६१	८१.४६
३०५०१७४	राजस्व प्रशासन तालिम केन्द्र	३८,५००	९,३९८	२४.४१
३०५०१८४	भन्सार विभाग भन्सार) सुदृढीकरण समेत(	२४,५००	८,९६८	३६.६०
३०५०१९४	भन्सार कार्यालयहरू (गस्ती टोली समेत(	१८४,९९०	१०२,०८५	५५.१८
३०५०२०४	आन्तरिक राजस्व विभाग (अन्तशुल्कसुदृढीकरण समेत(	२१२,७५०	२१२,३७८	९९.८३
३०५०२१४	आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरू	२७१,८७४	१४१,५४२	५२.०६
३०५०२२४	राजस्व अनुसन्धान विभाग	१५७,९९५	८५,८९४	५४.३७
३०५०२३४	राजस्व अनुसन्धान ईकाई कार्यालयहरू	२७,१००	१७,५४०	६४.७२
३०५०२४४	ऋण असुलीपुनरावेदन न्यायधिकरण	१५०	१४८	९८.६७
३०५०२५४	ऋण असुली न्यायधिकरण	१,०५५	६४६	६१.२३
३०५०२८४	सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग	६५,०७५	६,८४७	१०.५२
३०५१११४	युवा स्वरोजगार कोष	२,३७५	५६९	२३.९६
३०५११५४	आर्थिक प्रशासन सुधार कार्यक्रम	२८५,५५४	८१,८३७	२८.६६
३०५११९४	सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड	३८०	३८०	१००.००
३०५३२०४	वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि कार्यक्रम	५००	-	-
३०५३२१४	भन्सार सुधार कार्यक्रम	१,०६८,२२८	३१४,१७८	२९.४१
	जम्मा	२,५३२,३८०	१,१३८,९३५	४४.९७

११. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं	मन्त्रालय/कार्यालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०५०११३	अर्थ मन्त्रालय	२७९,६१३	१९३,९३१	६९.३६
३०५०१२३	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय	११८,०००	८०,८२७	६८.५०
३०५०१३३	निवृत्तिभरण व्यवस्थापन कार्यालय	५०,०९९	३३,४४०	६६.७५
३०५०१४३	कुमारी चोक तथा केन्द्रीय तहसिल कार्यालय	१४,७१९	८,५८७	५८.३४
३०५०१५३	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरू	५९५,२३७	३२०,७६१	५३.८९
३०५०१७३	राजस्व प्रशासन तालिम केन्द्र	५३,०४०	२७,५७४	५१.९९
३०५०१८३	भंसार विभाग भंसार) सुदृढीकरण समेत(	८९,१६२	६२,८३३	७०.४७
३०५०१९३	भंसार कार्यालयहरू (गस्ती टोली समेत(	८२१,५९१	४५७,९६६	५५.७४
३०५०२०३	आन्तरिक राजस्व विभाग (अन्तशुल्कसुदृढीकरण समेत(	८२८,७०१	४१५,०३५	५०.०८
३०५०२१३	आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरू	९९१,९१५	५५८,७९१	५६.३३
३०५०२२३	राजस्व अनुसन्धान विभाग	११९,८७८	५०,१२३	४१.८१
३०५०२३३	राजस्व अनुसन्धान ईकाई कार्यालयहरू	९८,३२१	६०,५१६	६१.५५
३०५०२४३	ऋण असुलीपुनरावेदन न्यायधिकरण	९,५७५	४,०२१	४१.९९
३०५०२५३	ऋण असुली न्यायधिकरण	२६,१०७	१९,८५८	७६.०६
३०५०२८३	सम्पत्ति शुद्धिकरण अनुसन्धान विभाग	८५,६१५	४१,०१६	४७.९१
३०५०२९३	अन्तर्राष्ट्रीय संघ, संस्था सदस्यता शुल्क अनुदान विविध	८५९,५८२	१२५,११५	१४.५६
३०५१०३३	कृषि विकास बैंक , विविध	१५,८१२	८,८८०	५६.१६
३०५१०४३	साना किसान विकास बैंक (वित्तीय संस्था), विविध	१४६,६००	७०,०००	४७.७५
३०५१०५३	लघु विमा सहयोग कार्यक्रम पशु) ,बाली,स्वास्थ्य (	५०८,५८०	१५३,५९२	३०.२०
३०५१०६३	शीत घर निर्माण ब्याज) अनुदान(	३,०००	२,०००	६६.६७
३०५१०९३	सार्वजनिक संस्थान सुधार कार्यक्रम	१२,७९०	६,६७१	५२.१६
३०५१११३	युवा स्वरोजगार कोष	१०५,०२६	४१,१५९	३९.१९
३०५११४३	बजेट तथा निवृत्तिभरण सुधार आयोजना	२७,४९६	१८,१९४	६६.१७
३०५११५३	आर्थिक प्रशासन सुधार कार्यक्रम	१२३,२४४	२६,४७२	२१.४८
३०५११७३	पूँजीबजार तथा पूर्वाधार क्षमता सहयोग आयोजना	२५८,८००	३,७२७	१.४४
३०५११९३	सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड	९,८२१	१,२५२	१२.७५
३०५३२०३	वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि कार्यक्रम	१५,२५०	२,००७	१३.१६

ब.उ.शी.नं	मन्त्रालय/कार्यालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०५३२१३	भन्सार सुधार कार्यक्रम	८४,०९०	२३,६३१	२८.१०
३०५३२२३	कृषी तथा पशुपालन व्याज अनुदान	२,३००,०००	-	-
३०५३२३३	नगर बिकास कोष	५९९,६००	५८,८००	९.८१
३०५३२४३	नगरपालिका फोहोर व्यवस्थापन सुधार कार्यक्रममटिडिएफ-	१०५,०००	४७,२००	४४.९५
	जम्मा	९,३५६,२६३	२,९२३,९७९	३१.२५

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं	मन्त्रालय/कार्यालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०५०११४	अर्थ मन्त्रालय	२६,३४२	११,१८९	४२.४८
३०५०१२४	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय	९,३००	४,८५३	५२.१८
३०५०१३४	निवृत्तिभरण व्यवस्थापन कार्यालय	८,५९०	४,२८३	४९.८६
३०५०१४४	कुमारी चोक तथा केन्द्रीय तहसिल कार्यालय	१,१७०	१,०७७	९२.०५
३०५०१५४	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरू	१९७,२१७	१०१,५००	५१.४७
३०५०१७४	राजस्व प्रशासन तालिम केन्द्र	२८,९००	८,६७४	३०.०१
३०५०१८४	भन्सार विभाग (भन्सार सुदृढीकरण समेत)	१४,०००	१,८१४	१२.९६
३०५०१९४	भन्सार कार्यालयहरू (गस्ती टोली समेत)	१२१,६०३	३४,२४६	२८.१६
३०५०२०४	आन्तरिक राजस्व विभाग (अन्तःशुल्कसुदृढीकरण समेत)	२३,७३०	१२,६४७	५३.३०
३०५०२१४	आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरू	२६६,९५७	८६,५५८	३२.४२
३०५०२२४	राजस्व अनुसन्धान विभाग	११५,७३०	८१,४८०	७०.४१
३०५०२३४	राजस्व अनुसन्धान ईकाई कार्यालयहरू	३०,५००	३,५९५	११.७९
३०५०२४४	ऋण असुलीपुनरावेदन न्यायधिकरण	६,२१६	७६	१.२२
३०५०२५४	ऋण असुली न्यायधिकरण	१०,०१३	९,५३१	९५.१९
३०५०२८४	सम्पत्ति शुद्धिकरण अनुसन्धान विभाग	२८,६४५	६,५७१	२२.९४
३०५१११४	युवा स्वरोजगार कोष	२,३७५	२७१	११.४१
३०५११५४	आर्थिक प्रशासन सुधार कार्यक्रम	२७७,२०६	१३,४४७	४.८५
३०५११९४	सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड	३८०	-	-
३०५३२१४	भन्सार सुधार कार्यक्रम	१,०४५,८६९	२४२,८७७	२३.२२
	जम्मा	२,२१४,७४३	६२४,६८९	२८.२१

♦ ♦ ♦

आपूर्ति मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

विगतमा वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय एउटै मन्त्रालयको रूपमा रहेकोमा वि.सं. २०७२/९/९ मा आपूर्तिसम्बन्धी विषयलाई हेर्न छुट्टै आपूर्ति मन्त्रालय गठन भएको छ । राष्ट्रिय हितको प्रवर्द्धन गर्न वस्तु तथा सेवाको स्वस्थ र प्रतिस्पर्धात्मक वितरण प्रणालीको माध्यमबाट गुणस्तरयुक्त उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको सहज र सर्वसुलभ हुने वातावरणको सुनिश्चितता सहित उपभोक्ताको हक र हितको संरक्षण गर्दै आपूर्ति व्यवस्था दिगोरूपमा प्रभावकारी र भरपर्दो बनाउनु यस मन्त्रालयको मुख्य कार्य रहेको छ । मन्त्रालय अन्तर्गत आपूर्ति व्यवस्थापन तथा उपभोक्ता हित संरक्षण विभाग, नेपाल खाद्य संस्थान, नेशनल ट्रेडिङ लिमिटेड, साल्ट ट्रेडिङ कर्पोरेशन लिमिटेड र नेपाल आयल निगम सञ्चालित छन् ।

२. दूरदृष्टि:

राष्ट्रिय हितको प्रवर्द्धन गर्न वस्तु तथा सेवाको स्वस्थ र प्रतिस्पर्धात्मक वितरण प्रणालीको माध्यमबाट गुणस्तरयुक्त उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको सहज र सर्वसुलभ हुने वातावरणको सुनिश्चितता सहित उपभोक्ताको हक र हितको संरक्षण गर्दै आपूर्ति व्यवस्था दिगोरूपमा प्रभावकारी र भरपर्दो बनाउने ।

३. लक्ष्य :

उपभोक्ताको हक हित संरक्षण गर्दै गुणस्तरयुक्त उपभोग्य वस्तु तथा सेवा सर्वसुलभ ढंगले वितरणको आपूर्ति व्यवस्था सुदृढ गर्ने ।

४. उद्देश्य:

- उपभोक्ताको हित संरक्षण गर्दै दैनिक उपभोग्य वस्तु तथा सेवा नियमित र सहजरूपमा आपूर्ति हुने व्यवस्था मिलाउनु ।
- कृतिम अभाव, कालोबजारी र अस्वाभाविक मुल्य वृद्धिलाई नियन्त्रण गर्ने तथा विपद्को समयमा समेत उपभोग्य वस्तुको आपूर्ति हुने व्यवस्था सुनिश्चित गर्नु ।
- आपूर्ति व्यवस्थालाई दीगो सुनिश्चित गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाउनु ।

५. रणनीति:

- वस्तु तथा सेवाको सहज एवं मितव्ययी आपूर्तिको लागि सरकारी, निजी, सामुदायिक र सहकारी संस्थाहरूबीच प्रभावकारी समन्वय गर्ने ।
- लोककल्याणकारी राज्यको अवधारणाअनुरूप नीतिगत तथा संरचनागत सुधार गरी आधारभूतवस्तु र सेवाको कम लागतमा आपूर्ति व्यवस्थापन गर्ने ।
- दैनिक उपभोग्य वस्तु तथा सेवालाई सुलभ बनाउन नियमित रूपमा बजार अनुगमन गरीकानुनअनुसार बजार नियमन गर्ने ।
- विपद्को समयमा पनि वस्तु तथा सेवाको आपूर्ति सहज बनाउन संस्थागत क्षमता विकास तथा भण्डारण क्षमता वृद्धि गर्ने ।

५.१ कार्यनीति:

- खाद्यान्न, पेट्रोलियम पदार्थ, औषधिलगायतका आधारभूत आवश्यकताका वस्तुहरूको उत्पादन, भण्डारण र वितरण क्षमता अभिवृद्धि गरी आपूर्ति व्यवस्था सहज एवम् सुलभ तुल्याइनेछ । (१)
- स्थानीय स्तरमा खाद्यान्न उत्पादन वृद्धि तथा खाद्य आनीबानीमा परिवर्तन ल्याउन आहारपरिवर्तन कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ । (१)
- प्रक्रियागत सरलीकरण र संस्थागत सुधारमार्फत व्यापारको कारोबार लागत घटाउन विशेषजोड दिइनेछ । (२)
- प्रतिस्पर्धा प्रवर्द्धन तथा उपभोक्ता हित संरक्षणसम्बन्धी कानुनी व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन एवम् अनुगमन गरी आन्तरिक व्यापार र आपूर्ति व्यवस्थालाई सहज र प्रभावकारी तुल्याइनेछ । (२)
- क्षेत्रगत पहिचानका विशेष उत्पादनहरूलाई बजार पहुँच पुऱ्याउनका लागि सहजीकरण गरिनेछ । (२)
- कर्णालीलगायत दुर्गम क्षेत्रहरूमा खाद्यान्नमा आत्मनिर्भर बनाउनको लागि एकीकृत कार्यक्रमसञ्चालन गरिनेछ । (२)
- सहज आयातमार्फत वस्तु र सेवाको आपूर्ति व्यवस्था गर्न व्यापार विविधीकरणमा जोडदिइनेछ । (२)
- आपूर्ति व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित निकायहरूलाई केन्द्रदेखि स्थानीय तहसम्म सबल, प्रभावकारी र उत्तरदायी बनाइनेछ । (२)
- न्यून आय वर्गको हित संरक्षण गर्नका लागि सार्वजनिक आपूर्ति प्रणालीलाई सुलभ, पारदर्शी र दैनिक उपभोग्य वस्तु तथा सेवा नियमित र सहज रूपमा आपूर्ति हुने व्यवस्था सुनिश्चित गर्न आपूर्ति नीति, २०६९ मा परिमार्जन गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ । (३)
- उपभोक्ता जागरण तथा सशक्तिकरण कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गरिनेछ । (३)
- बजार अनुगमन सघन एवम् नियमित बनाउँदै सूचना प्रविधिको प्रयोग बढाई कालोबजारी नियन्त्रणका लागि आवश्यक कानुनी, संस्थागत तथा प्रक्रियागत सुधार गरिनेछ । (३)
- खाद्यान्न, औषधी र पेट्रोलियम पदार्थको सङ्कटकालीन मौज्जात कायम गरिनुका साथै यस्ता वस्तुहरूको भण्डारण क्षमता बढाउँदै लगिनेछ । (४)
- पेट्रोलियम पदार्थको आपूर्ति र वितरण व्यवस्थालाई विविधीकरण गर्न आवश्यक कानुनी र संस्थागत प्रावधानहरूको विकास गरिनेछ । (४)

६. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम आपूर्ति मन्त्रालयलाई निर्दिष्ट गरिएका कार्यहरू देहायका छन् ।

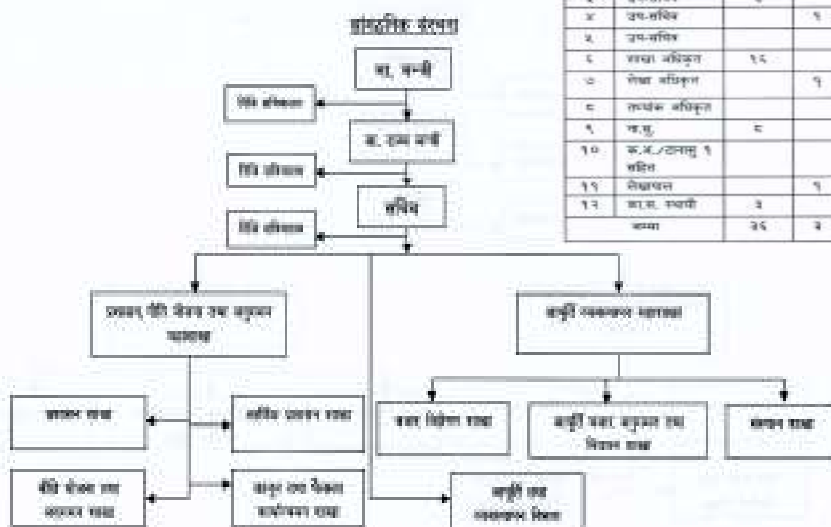
- आपूर्तिसम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- आपूर्ति विषयक अध्ययन, अनुसन्धान र सर्वेक्षण,
- अत्यावश्यक वस्तुको आपूर्ति तथा नियमन, निकासी प्रवर्द्धन
- आपूर्तिसम्बन्धी सार्वजनिक संस्थान, समिति, प्रतिष्ठान, कम्पनी आदिको सञ्चालन,
- खाद्य तथा अन्य उपभोग्य र अत्यावश्यक वस्तुसम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,

- पेट्रोलियम पदार्थको पैठारी, प्रशोधन, भण्डारण, आपूर्ति र नियमन,
- उपभोक्ताको हक, हित र अधिकारको संरक्षण,
- सिण्डिकेट र कार्टेलिङ्गको नियन्त्रण,
- आन्तरिक बजार व्यवस्थापन तथा प्रतिस्पर्धा प्रवर्द्धन।

७. कानुनी व्यवस्था:

- नेपालको संविधान, २०७२
- राष्ट्रिय आपूर्ति नीति, २०६९
- निकासीपैठारी (नियन्त्रण) ऐन, २०१३
- उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०५४
- प्रतिस्पर्धा प्रवर्द्धन तथा बजार संरक्षण ऐन, २०६३
- निकासी पैठारी नियमहरू, २०३४
- उपभोक्ता संरक्षण नियमावली, २०५६
- प्रतिस्पर्धा प्रवर्द्धन नियमावली, २०६६
- पेट्रोलियम पदार्थ तथा एल.पि.ग्याँस कारोबार (नियमन) आदेश, २०६९
- पेट्रोलियम पदार्थ गुणस्तर विनियम, २०६४
- बिक्रेता विनियमावली, २०६५
- निरीक्षण अधिकृत निर्देशिका, २०५८
- एकीकृत सेवा केन्द्र सञ्चालन निर्देशिका, २०६५
- संयुक्त बजार अनुगमन निर्देशिका, २०६९
- नेपाल आयल निगमको प्रबन्ध पत्र तथा विनियमावली, २०२७
- टैंक ट्रकबाट पेट्रोलियम पदार्थ ढुवानी विनियमावली, २०५३
- वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रमा गर्नुपर्ने सुधारका सम्बन्धमा श्वेतपत्र, २०६८
- मातहत विभाग एवं संस्थान तथा कंपनी सम्बन्ध निर्देशिका, विनियम तथा कार्यविधिहरू

८. मन्त्रालयको संगठन संरचना:

९. चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा मन्त्रालयबाट सम्पादन गरिएका मुख्य मुख्य कार्यहरू:

- नेपाल सरकार र चीन सरकारबीच २०७३ कार्तिक ३ तदनुसार अक्टोबर, १९, २०१६ मा "उपभोक्ता हित संरक्षणको विषयमा सहयोग विस्तार" सम्बन्धी Memorandum of Understanding (MoU) मा हस्ताक्षर भएको।
- आपूर्ति मन्त्रालयको आयोजनामा २०७३ असोज ५ र ६ तदनुसार सेप्टेम्बर, २१-२२, २०१६ मा SARRC Food Bank Board को नवौं बैठक नेपालमा सफलतापूर्वक सम्पन्न गरिएको।
- २०७३ सालको चाड पर्वलाई लक्षित गरी नुनमा प्रति के.जी. रु.२ र चीनिमा प्रति के.जी. रु.५ र एल.पी. ग्याँसमा प्रतिसिलिण्डर रु. ५० छुट गरी काठमाडौं उपत्यका लगायत २४ जिल्लामा सहूलियत दरको सुपथ मूल्य पसल संचालन गरी विक्री वितरणको व्यवस्था मिलाइएको।
- २०७३/४/३१ देखि २०७३/५/१७ सम्म संयुक्त विशेष बजार अनुगमन संचालन गरी अनुगमनबाट बरामद गरिएका करिब रु.३ करोडका सामानहरू सार्वजनिक स्थलहरूमा नष्ट गरिएको।
- आपूर्ति मन्त्रालय र आपूर्ति व्यवस्थापन तथा उपभोक्ता हित संरक्षण विभाग समेतबाट यस आ.व. को फागुन मसान्तसम्ममा जम्मा २५९५ वटा व्यवसायिक फर्महरूको अनुगमन गरी कैफियत देखिएका फर्म/कम्पनीहरूलाई सुधारका लागि निर्देशन दिइएको।
- तोकिएका दुर्गम जिल्लाहरूमा चालु आ.व. को फागुनमसान्तसम्म १०२१२ मे.टन खाद्यान्न ढुवानी भइसकेको।
- फागुन मसान्तसम्ममा कालिकोट, मुगु, जुम्ला र हुम्लाबाट ३६८.५० क्वीन्टल सिमी र २५०.२५ क्वीन्टल फापर खरिद गरी विक्री वितरणको व्यवस्था मिलाइएको।
- तोकिएका दुर्गम जिल्लाहरूमा चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्म ५८४००.०४ क्वी. नून ढुवानी भइसकेको।

- नेपाल अधिराज्यभरको लागि कम्तिमा ६ महिनालाई पुग्ने गरी नूनको सञ्चय गरिएको ।
- कम्तिमा ९० दिनलाई पुग्ने गरी पेट्रोलियम पदार्थ र एल.पि. ग्याँसको भण्डारण गृह निर्माणका लागि प्रदेशगत रूपमा जमीन प्राप्ति गर्ने कार्य भइरहेको,
- नेपाल भारत बीच मोतीहारी-अंलेखगञ्ज पाइपलाइन परियोजना निर्माण भइरहेको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको २०७३ फागुन महिनासम्मको प्रगति विवरण

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
२००	न्यूनतम ९० दिनको माग धान्न सक्ने गरी नेपाल आयल निगमको भण्डारण क्षमता वृद्धि गर्न काभ्रेपलाञ्चोक पाँचखाल, तनहुँको खैरेनीटार र नुवाकोटको बटार/बेवावतीमा आगामी आर्थिक वर्षभित्र जग्गा प्राप्ति, विस्तृत परियोजना प्रस्ताव र स्रोत व्यवस्थापन कार्य सम्पन्न गरी निर्माण कार्य प्रारम्भ गर्ने । काभ्रेपलाञ्चोकमा १० हजार मेट्रिक टन एल.पी. ग्याँसको भण्डारण संरचना निर्माण गर्न सम्भावना अध्ययन गर्ने ।	• प्रदेशगत रूपमा आगामी आर्थिक वर्ष २०७७/०७८ सम्मलाई आवश्यक पर्ने पेट्रोलियम पदार्थ र एल.पी.ग्याँसको माग प्रक्षेपन गर्ने कार्य सम्पन्न भएको । • सात वटै प्रदेशमा प्रदेशगत रूपमा भण्डारणगृहहरूको वर्तमान क्षमता र थप निर्माण गर्नु पर्ने क्षमता समेत यकिन गर्ने कार्य सम्पन्न भई सकेको । • प्रदेशगतरूपमा रहने भण्डारणगृह निर्माण स्थलहरूको जिल्ला तथा स्थल यकिन भई सकेको । • विभिन्न प्रदेशमा भण्डारणगृह निर्माण गर्न आवश्यक पर्ने जमिन खरिद गर्न लाग्ने बजेट नेपाल आयल निगमको संचालक समितिबाट स्वीकृत भएको । • झापा, सर्लाही/महोत्तरी, चितवन, रूपन्देही, धादिङ, तनहु र धनगढीमा जग्गा/जमिन खरिद गर्ने प्रकृयाको लागि बोलपत्र आह्वान भई सकेको र चितवनमा बोलपत्र मुल्याङ्कनको कार्य समेत सम्पन्न भई सकेको ।
२०१	सरकारी स्वामित्वमा रहेका नेशनल ट्रेडिङ लिमिटेड, नेपाल खाद्य संस्थान, कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेड र टिम्बर कर्पोरेशन अफ नेपाल लिमिटेड जस्ता संस्थाहरूलाई गाभेर राष्ट्रिय आपूर्ति कम्पनी निर्माण गर्ने ।	राष्ट्रिय आपूर्ति प्राधिकरण स्थापनासम्बन्धी कार्य हाल अर्थ मन्त्रालयको संस्थान समन्वय महाशाखाबाट भइरहेको
२०२	कर्णाली लगायतका दुर्गम तथा हिमाली जिल्लाहरूमा खाद्यान्न तथा नुनको	• तोकिएका दुर्गम जिल्लाहरूमा माघ मसान्तसम्ममा ७८१९.१९ मे.टन खाद्यान्न ढुवानी गरिएकोमा

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
	आपूर्ति नियमित एवं सहज बनाउन उपलब्ध गराउँदै आएको ढुवानी अनुदानलाई निरन्तरता दिने ।	फागुन महिनामा थप २३९२.३७ मे.टन ढुवानी गरी जम्मा १०२११.५७ मे.टन खाद्यान्न ढुवानी सम्पन्न भएको । • तोकिएका जिल्लाहरूमा माघ मसान्तसम्ममा ४५८३४.०१ क्वीन्टल आयोडिन नुन ढुवानी भएकोमा फागुन महिनामा १२५६६.०३ क्वीन्टल थप नुन ढुवानी भई फागुन मसान्तसम्ममा जम्मा ५८४००.०४ आयोडिन नुन ढुवानी सम्पन्न भएको ।
	सुख्खा प्रभावित जिल्लाहरूमा थप खाद्यान्न आपूर्ति गर्न ढुवानी अनुदानको अवस्था मिलाउने ।	तोकिएका दुर्गम जिल्लाहरूमा नियमित रूपमा ढुवानी अनुदान दिइ खाद्यान्न तथा नुन उपलब्ध गराउँदै आएको र खडेरी ग्रस्त जिल्ला र वस्तीहरूमा आवश्यकता परेमा थप खाद्यान्न उपलब्ध गराउन पहल गरिने ।
२०३	उपभोक्ताहरूको हकहित संरक्षण गर्न प्रचलित कानूनहरूमा समयानुकूल संशोधन एवं परिमार्जन गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने ।	उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०५४ को अन्तिम मस्यौदा माथि अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न भई ऐन निर्माण अन्तिम चरणमा पुगेको ।
२०४	वितरण प्रणाली सुदृढीकरण र बजार अनुगमन कार्यलाई प्रभावकारी रूपमा अगाडि बढाउने ।	माघ महिनासम्ममा उपत्यका बाहिर र भित्र गरी २१५९ पटक बजार अनुगमन भएकोमा फागुन महिनामा ४२६ पटक थप बजार अनुगमन भई फागुन मसान्तसम्ममा जम्मा २५९५ पटक बजार अनुगमन सम्पन्न भई आवश्यक कारवाहि भएको ।

११. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च		रु. हजारमा		
ब.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
६०२०२३३	आपूर्ति मन्त्रालय	९७४६.२६९	८६८२.९८६	८९.०९
६०२०२३३	आपूर्ति व्यवस्थपन तथा उपभोक्ता हित संरक्षण विभाग	१६६०८.१६९	११०९२.७४०	६६.७९
३३००१५३	खाद्यान्न ढुवानी कार्यक्रम (नेपाल खाद्य संस्थान)	४१४३८०.६७८	४१४३८०.६७८	१००
३३०१०३३	कण्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	१२३२०५	१२३२०५	१००

ब.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	(साल्ट ट्रेडिङ लिमिटेड)			
	जम्मा	५६३९४०.११६	५५७३६१.४०४	९८.८३

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

ब.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
६०२०२०४	आपूर्ति मन्त्रालय	१६९००	१६८७६.९१०	९९.८६
६०२०२०४	आपूर्ति व्यवस्थपन तथा उपभोक्ता हित संरक्षण विभाग	८३००	७७८९.६७७	९३.८५
३३००१५४	खाद्यान्न ढुवानी कार्यक्रम (नेपाल खाद्य संस्थान)	१८०००	१८०००	१००
	जम्मा	४३२००	४२६६६.५८७	९८.७६

१२. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा पहिलो ८ महिनाको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च

रु. हजारमा

ब.उ.शि.नं.	योजना/कार्यक्रमको नाम	विनियोजन	खर्च	प्रतिशत
३०६०११३	आपूर्ति मन्त्रालय	९७८६५	५९०५५	६०.३४
३०६०१२३	आपूर्ति व्यवस्थपन तथा उपभोक्ता हित संरक्षण विभाग	६८४७३	२०६५८	३०.१६
३०६०१३३	खाद्यान्न ढुवानी कार्यक्रम (नेपाल खाद्य संस्थान)	५२५०१	२७८५९९	५०.०६
३०६१०१३	कण्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम (साल्ट ट्रेडिङ लिमिटेड)	१७४९९९	९१३५६	५२.२०
	जम्मा	८६६३४७	४४९६६८	५१.९०

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

ब.उ.शि.नं.	योजना/कार्यक्रमको नाम	विनियोजन	खर्च	प्रतिशत
३०६०११४	आपूर्ति मन्त्रालय	१४८००	१३८८५	९३.८५
३०६०१२४	आपूर्ति व्यवस्थपन तथा उपभोक्ता हित संरक्षण विभाग	१४०१०	१०५७४	७५.५१
३०६०१३४	खाद्यान्न ढुवानी कार्यक्रम (नेपाल खाद्य संस्थान)	३००००	००	००
	जम्मा	५८८१०	२४४५९	४१.५८

◆ ◆ ◆

उद्योग मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि

देशलाई औद्योगिकीकरणतर्फ उन्मुख गराई दिगो औद्योगिक विकास गर्न आवश्यक नीति, ऐन, नियम तर्जुमा गरी औद्योगिक विकासका माध्यमद्वारा रोजगारीका अवसर सिर्जना, औद्योगिक उत्पादन, निर्यात प्रवर्द्धन तथा विदेशी मुद्रा आर्जन गरी उच्च आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य हासिल गर्न नेपाल सरकारको केन्द्रीय निकायको रूपमा यस मन्त्रालयको छुट्टै स्थापना भएको हो । औद्योगिक क्षेत्रमा निजी, स्वदेशी तथा विदेशी लगानी आकर्षित गर्नको लागि औद्योगिक पूर्वाधार निर्माण गर्दै लैजाने, मौजुदा औद्योगिक पूर्वाधारहरूको उपयोग गर्ने, निर्यात प्रवर्द्धनमा जोड दिने, विशेष आर्थिक क्षेत्रको निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने र लघु, घरेलु तथा साना उद्योगहरूको प्रवर्द्धनको माध्यमबाट गरिवी न्यूनीकरण गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई प्रवर्द्धन गर्ने क्षेत्रमा यस मन्त्रालयको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिताद्वारा दिगो एवं बृहतर आधार सहितको आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रको विकास तथा गरिवी न्यूनीकरण गर्न उद्योग क्षेत्रको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । औद्योगिकीकरणमा हुने लगानीले उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि, व्यापक रोजगारी सिर्जना, स्थानीय श्रोत साधन, सीप र प्रविधिको उपयोगको माध्यमबाट आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धनमा योगदान गर्दछ । यसका निम्ति निजी क्षेत्रलाई लगानीप्रति आकर्षित तुल्याउँदै र वैदेशिक लगानीलाई नविनतम प्रविधिकासाथ भित्र्याउँदै मुलुकको उच्च, दिगो र फराकिलो आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्न उद्योग क्षेत्रको महत्वलाई बढावा दिनु नै अहिलेको आवश्यकता हो । देशलाई औद्योगिकीकरणतर्फ उन्मुख गराई दिगो औद्योगिक विकास गर्न आवश्यक नीति, ऐन, नियम तर्जुमा गरी औद्योगिक विकासका माध्यमद्वारा रोजगारीका अवसर सिर्जना, औद्योगिक उत्पादन, निर्यात प्रवर्द्धन तथा विदेशी मुद्रा आर्जन गरी उच्च आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य हासिल गर्न नेपाल सरकारको केन्द्रीय निकायको रूपमा यस मन्त्रालयको २०६५।५।१५ मा छुट्टै स्थापना गरिएको हो ।

२. दृष्टिकोण:

दिगो एवं बृहत आधारसहितको औद्योगिक विकासद्वारा राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा उद्योग क्षेत्रको योगदानमा वृद्धि गरी गरिवी निवारणमा सहयोग पुऱ्याउने ।

३. ध्येय:

- मुलुकको आर्थिक विकासमा उल्लेख्य योगदान पुऱ्याउने गरी औद्योगिक क्षेत्रको उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्नु ।
- औद्योगिक क्षेत्रमा स्वदेशी लगानी प्रवर्द्धन एवं वैदेशिक लगानी तथा प्रविधि आकर्षित गर्नु ।
- औद्योगिक उत्पादनलाई उच्च गुणस्तरयुक्त एवं प्रतिस्पर्धात्मक बनाउँदै आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धन गर्नु ।
- सन्तुलित प्रादेशिक विकासका लागि उद्योग क्षेत्रको योगदान बढाउनु ।

४. रणनीति:

- उद्योगहरूलाई आवश्यक स्रोत र साधन माथिको पहुँच, उर्जा र अन्य भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था तथा नीति निर्माण र कार्यान्वयनमा जोड दिने ।
- स्थानीय स्रोत एवं सीपको उपयोग र बजारसँगको सम्बन्ध विस्तारमार्फत सन्तुलित प्रादेशिक विकासलाई बढवा दिने गरी लघु, घरेलु, साना, मझौला तथा ठूला उद्योग स्थापना र सञ्चालनलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- लगानीमैत्री वातावरण सिर्जना गर्न आवश्यक नीति तथा ऐनको परिमार्जन, तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने ।
- गैरआवासीय नेपालीहरूलाई नेपालमा लगानी गर्न प्रोत्साहित गर्ने ।
- पिछ्छडीएका गरीब समूहमा उद्यमशीलता विकास गरी लाभमूलक रोजगारी सिर्जना गर्न जोड दिने ।
- बौद्धिक सम्पतिको अधिकार संरक्षणसम्बन्धी प्रणालीगत कार्यको व्यवस्थापन गर्ने ।

४.१. समष्टिगत लक्ष्य:

औद्योगिक उत्पादन, उत्पादकत्व तथा गुणस्तर वृद्धि गरी आयात प्रतिस्थापन एवं निर्यात प्रवर्द्धनद्वारा आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रको विकासमा उद्योग क्षेत्रको योगदान बढाउने ।

५. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम यस मन्त्रालयको कार्य क्षेत्र देहायबमोजिम रहेको छ : -

- उद्योग तथा औद्योगिक विकाससम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- खानी तथा खनिज पदार्थ अन्वेषणसम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यान्वयन,
- खानी तथा खनिज विकास विषयक अध्ययन, तालिम, अन्वेषण तथा सर्वेक्षण,
- औद्योगिक विकास,
- औद्योगिक क्षेत्रहरू तथा औद्योगिक संघ—संस्थाहरू,
- औद्योगिक नियोगहरू,
- संयुक्त राष्ट्रसंघीय औद्योगिक विकास संगठन तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय औद्योगिक संगठन,
- वैदेशिक लगानी प्रवर्द्धन,
- औद्योगिक लगानी प्रवर्द्धन,
- घरेलु तथा ग्रामीण सीप र उद्योगको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन,
- नाप, तौल र गुणस्तर निर्धारण तथा प्रवर्द्धन,
- उद्योगसम्बन्धी सार्वजनिक प्रतिष्ठान,
- उत्पादकत्व वृद्धि विषयक नीति तथा कार्यक्रम,
- औद्योगिक प्रविधि विकास र प्रविधि हस्तान्तरण,
- औद्योगिक जनशक्तिको विकास तथा तालिम, अन्वेषण तथा सर्वेक्षण,
- औद्योगिक प्रवर्द्धन र संरक्षण,

- कम्पनी प्रशासन,
- औद्योगिक सम्पत्ति र प्रशासन,
- संगठित संस्थाको दामासाही प्रशासन,
- विशेष आर्थिक क्षेत्र,
- नेपाल इन्जिनियरिङ्ग सेवा अन्तर्गतका माइनिङ्ग, जियोलोजी, केमेष्ट्री, केमिकल, मेटालर्जिकल, मेट्रोलोजी समूहको सेवा सञ्चालन ।

६. कानूनी व्यवस्था:

ऐनहरू

- औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७३
- विशेष आर्थिक क्षेत्र ऐन, २०७३
- विदेशी लगानी तथा प्रविधि हस्तान्तरण ऐन, २०४९
- कम्पनी ऐन, २०६३
- पेटेन्ट, डिजाइन र ट्रेडमार्क ऐन, २०२२
- औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान ऐन, २०५३
- स्ट्याण्डर्ड नाप र तौल ऐन, २०२५
- खानी तथा खनिज पदार्थसम्बन्धी ऐन, २०४२
- प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन ऐन, २०१४
- नेपाल गुणस्तर (प्रमाण चिन्ह) ऐन, २०३७
- वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३
- साझेदारी ऐन, २०२०
- दामासाहीसम्बन्धी ऐन, २०६३
- वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४
- श्रम ऐन, २०४८
- अध्यागमन ऐन, २०४९
- लगानी बोर्ड ऐन, २०६८
- गैह्र आवासीय नेपाली ऐन, २०६४
- सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६४
- सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४

नियमहरू

- प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन नियमावली, २०३४
- नेपाल गुणस्तर (प्रमाण चिन्ह) नियमावली, २०४०
- वातावरण संरक्षण नियमावली, २०५४
- खानी तथा खनिज पदार्थ नियमावली, २०५६
- घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति सेवा सर्त नियमावली, २०५५

- अध्यागमन नियमावली, २०६५
- खनिज सर्भेक्षण (भत्ता तथा सुविधा) नियमहरू, २०२४
- आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४
- निजामती कर्मचारीको आचरणसम्बन्धी नियमावली, २०६५
- भ्रमण खर्च नियमावली, २०६४
- सार्वजनिक खरीद नियमावली, २०६४
- सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) नियमावली, २०६५
- सूचनाको हकसम्बन्धी नियमावली, २०६५

नीतिहरू

- विदेशी लगानी नीति, २०७१
- औद्योगिक नीति, २०६७
- राष्ट्रिय बौद्धिक सम्पत्ती नीति २०७३ ,

निर्देशिकाहरू

- घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०५८
- लघु घरेलु तथा साना उद्योग कर्जा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०६५
- सार्वजनिक निकायमा स्वदेशी वस्तुको उपयोग गर्नेसम्बन्धी निर्देशिका, २०७२
- प्रविधि विकास कोष निर्देशिका, २०७०
- कम्पनी निर्देशिका, २०७२
- महिला उद्यमशिलता विकासकोष निर्देशिका ,
- विशेष आर्थिक क्षेत्र निर्देशिका २०७०

गठन आदेशहरू

- नेपाल व्यवसाय मञ्च (गठन आदेश), २०६७
- घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति (गठन आदेश), २०५०

अन्तर्राष्ट्रिय सन्धी सम्झौताहरू

देश	सम्झौताको शिर्षक	सम्झौता मिति
India	Agreement between the Government of Nepal and the Government of India for the Promotion and Protection of Investments	२१ अक्टोबर, २०११
Finland	Agreement between the Government of the Republic of Finland and the Government of Nepal on the Promotion and Protection of Investments	३ फेब्रुअरी, २००९
Mauritius	Agreement between the Government of the Republic of Mauritius and Government of Nepal for the Promotion and Reciprocal Protection of Investments	३ अगष्ट, १९९९
United Kingdom of Great Britain	Agreement between Government of Nepal and the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland for the Promotion and Protection of Investments	२ मार्च, १९८३

and Northern
Ireland

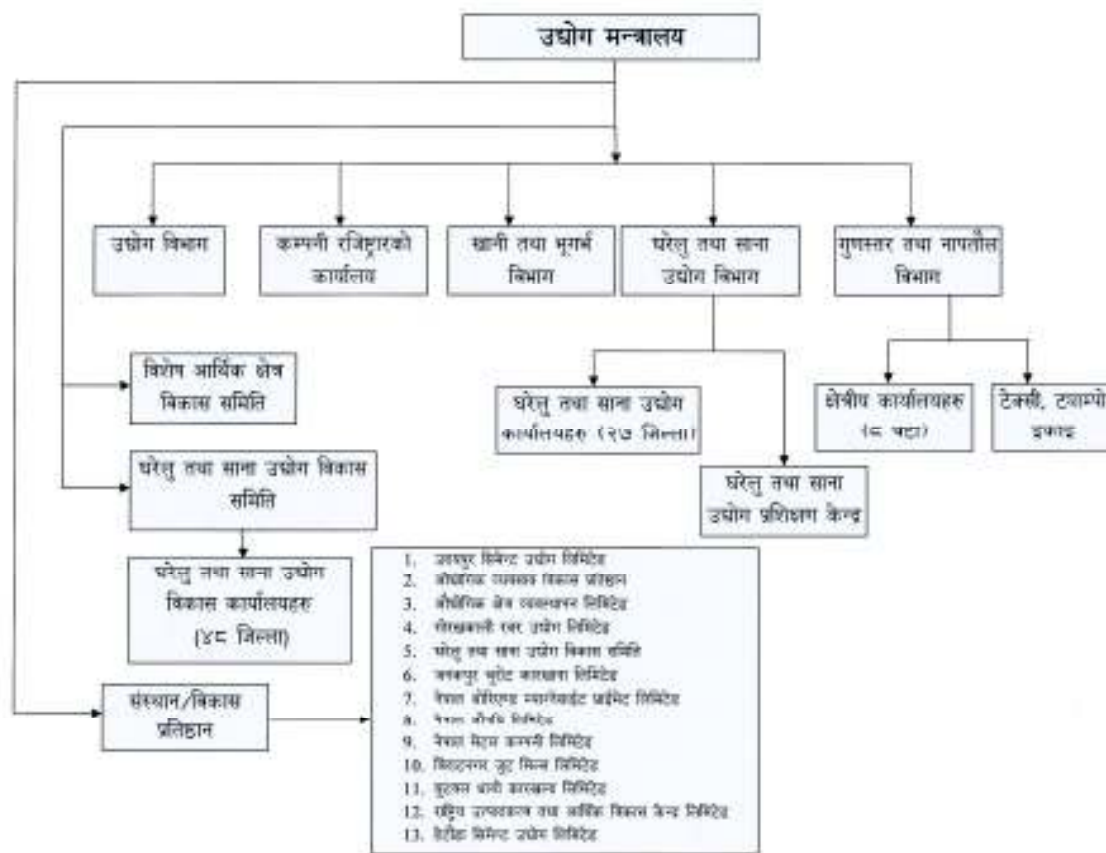
Germany Treaty between the Federal Republic of Germany and the Government of Nepal concerning the Encouragement and Reciprocal Protection of Investments

२० अक्टोबर, १९८६

France Agreement between Government of Nepal and the Government of the Republic of France on the Reciprocal Promotion and Protection of Investments

२ मे, १९८३

७. मन्त्रालयको संगठन संरचना:

८. चालु आर्थिक वर्ष २०७३।७४ को फाल्गुण मसान्तसम्ममा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू

नीतिगत तथा कानुनी सुधार

- विशेष आर्थिक क्षेत्र (Special Economic Zone, SEZ) ऐन, २०७३ जारी भएको ।
- औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७३ जारी भएको ।
- औद्योगिक व्यवसायसम्बन्धी नियमावलीको मस्यौदा तयार गर्नका लागि समिति गठन भई कार्य अगाडि बढाइएको ।
- कम्पनी ऐन, २०६३ को संशोधन विधेयक व्यवस्थापिका संसदबाट पारित भएको ।

- खानी तथा खनिज पदार्थ नियमावलीको चौथो संशोधन भएको ।
- विशेष आर्थिक क्षेत्रसम्बन्धी नियमावलीको मस्यौदा तयार भई कानून मन्त्रालयमा सहमतिको लागि पठाइएको ।
- राष्ट्रिय बौद्धिक सम्पत्ति नीति, २०७३ मन्त्रिपरिषदबाट स्वीकृत भएको ।
- प्रविधि विकासकोष नियमावलीको मस्यौदा तयार भएको ।
- पेट्रोलियम नियमावली सैद्धान्तिक स्वीकृतिको लागि मन्त्रिपरिषदमा पेश भएको ।
- वैदेशिक लगानी तथा प्रविधि हस्तान्तरणसम्बन्धी ऐन कानून मन्त्रालयमा छलफल भईरहेको ।

संरचनागत तथा प्रक्रियागत सुधार

- निजी क्षेत्रका समस्याहरूको समाधानका लागि नेपाल सरकार र निजी क्षेत्रको साझेदारीमा मन्त्रालयमा नेपाल व्यवसाय मंच (Nepal Business Forum) को सचिवालय स्थापना गरी कर्मचारी व्यवस्था गरिएको ।
- उद्योगी व्यवसायी तथा सरोकारवालालाई सूचना प्रवाह गर्न बिराटनगर, बिरगंज, पोखरा, भैरहवा, नेपालगञ्ज तथा धनगढीमा औद्योगिक लगानीकर्ता सूचना केन्द्रको स्थापना गरिएको ।
- उद्योग विभागमा सूचना केन्द्रको स्थापना गरी कर्मचारीको व्यवस्था गरिएको तथा उद्योग विभागमा Online System सुरुवात भएको ।
- उद्योग विभाग र कम्पनी रजिष्ट्रार कार्यालयबीच online Integration भई कार्य प्रकृया सुरु भएको ।

लघु, घरेलु तथा साना उद्योग विकास र प्रवर्द्धन

- लघु, घरेलु तथा साना उद्यमीलाई प्रविधिमा सहयोग पुर्याउन प्रविधि हस्तान्तरण कार्यविधि स्वीकृत भई कार्यन्वयनमा गएको ।
- महिला उद्यमशिलता विकास कोषबाट चालु आ. ब. मा ४६ जिल्लामा कर्जा प्रवाह गर्ने गरी प्रस्ताव आव्हान गरिएको । हाल ८०० भन्दा बढी प्रस्तावहरूको मुल्यांकन कार्य भईरहेको ।
- उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम तथा भगत सर्वजीत सिल्प उत्थान कार्यक्रम जस्ता नयाँ कार्यक्रम संचालनका लागि निर्देशिकाहरू स्वीकृत भई कार्यक्रम कार्यन्वयन भईरहेको ।
- लघु, घरेलु तथा साना उद्योगीलाई उद्योग व्यवसाय संचालन गर्न, उद्योगको विकासमा ऋण प्रवाह गर्न उद्योग, अर्थ मन्त्रालय, नेपाल राष्ट्र बैंक, बैंकर्स एसोसिएसन तथा निजी क्षेत्रका प्रतिनिधिहरू सम्मिलित एक संयन्त्र गठन गरिएको ।

बस्तु तथा सेवाको गुणस्तर सुधार

- LPGसम्बन्धी नेपाल गुणस्तर ५३३ लाई अनिवार्य गर्न मन्त्रिपरिषदबाट स्वीकृत भई राजपत्रमा सूचना प्रकाशन भएको ।
- Taxi मिटर E-Billing System कार्यान्वयन भईरहेको, हाल;सम्म ३००० Taxi मा जडान भईसकेको ।

औद्योगिक क्षेत्र तथा विशेष आर्थिक क्षेत्र स्थापना तथा विस्तार

- ७ वटै प्रदेशमा कम्तिमा एक वटा औद्योगिक क्षेत्रको स्थापनाका लागि बिस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको लागि बोलपत्र आव्हान गरी कार्य प्रकृया अघि बढेको । करीब ५०% कार्य सम्पन्न भइसकेको ।

खानी तथा खनिजजन्य वस्तुहरूको अन्वेषण र विकास

- इमाडोलमा ग्याँस को उत्पादन परिक्षण कार्य भएको, । टेकुमा ग्याँस Drilling कार्यको लागि सम्झौता भई कार्य प्रारम्भ भएको ।
- भूकम्प मापनका लागि थप ५ वटा GPS Station स्थापनाको लागि JICA बाट उपकरण प्राप्त भई अस्थाई रूपमा, हाल सञ्चालित २१ Seismic Station हरूको Digital System मा स्तरउन्नति गरिएको । चिन सरकारबाट १० वटा GPS र Seismic Station को लागि स्थान पहिचान भईसकेको ।

सार्वजनिक संस्थान व्यवस्थापन

- मन्त्रालय सम्बद्ध सार्वजनिक संस्थानका निकायका पदाधिकारी तथा सदस्यको नियुक्तिसम्बन्धी मापदण्ड, २०७३ नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषदबाट स्वीकृत भई लागु भएको ।
- उक्त मापदण्ड बमोजिम यस मन्त्रालय अन्तर्गतका सार्वजनिक संस्थानका निकायका पदाधिकारीहरूको नियुक्तिका लागि छनोटसम्बन्धी कार्यविधि, २०७३ स्वीकृत भएको ।
- नेपाल औषधि लिमिटेडको संचालनका लागि अर्थ मन्त्रालय बाट रकम निकासा भएको ।
- हेटौडा कपडा उद्योगको पुन संचालनका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गर्न कार्यदल गठन भई प्रतिवेदन प्राप्त भएको ।
- हेटौडा तथा उदयपुर सिमेन्ट उद्योगको स्तरउन्नतिका लागि सम्भाव्यता अध्ययन भईरहेको ।
- बिरगंज चिनी कारखाना र बुटवल धागो कारखाना लिज मोडेलमा संचालन गर्ने गरी मन्त्रिपरिषदबाट निर्णय भई प्रक्रिया शुरू भएको ।

अन्य उल्लेखनिय उपलब्धीहरू

- अन्तराष्ट्रिय लगानी सम्मेलन सम्पन्न भएको ।
- राष्ट्रिय खनिज नीति, २०७३ को मस्यौदा मन्त्रिपरिषदमा पेश भएको ।
- चितवनमा औद्योगिक क्षेत्र स्थापना भएको ।
- विशेष आर्थिक क्षेत्र नियमावली स्वीकृतिको लागी मन्त्रिपरिषदमा पेश भएको ।
- उद्योग विभागका कार्यहरू Online बाट संचालन भएको ।
- Company Register Forum को सदस्यता प्राप्ति भएको ।
- भैरहवा विशेष आर्थिक क्षेत्र सञ्चालनमा आइसकेको ।

९. आ.व. (२०७३/७४) को बजेट वक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमहरूको दोस्रो चौमासिक अवधिसम्मको

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति अवस्था
१६४	नेपाल लाई आकर्षक लगानी गन्तव्यको रूपमा विकास गर्न नीतिगत र कानुनी सुधार गर्ने ।	विशेष आर्थिक क्षेत्र विकाससम्बन्धी ऐन, २०७३ र औद्योगिक व्यवसायसम्बन्धी ऐन, २०७३ तथा कम्पनी ऐन, २०७३ संसदबाट पारित भईसकेको । विदेशी लगानी ऐनका सम्बन्धमा राय

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति अवस्था
		सहमतिको लागि कानून न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालयमा पठाईएको ।
	व्यवसायिक लागतका सूचकहरूमा सुधार गर्ने ।	उद्योग विभाग र कम्पनी रजिस्ट्रारको कार्यालयमा Online प्रणाली बाट सेवा प्रवाह सुरु गरिएको, घरेलु तथा साना उद्योग विभागमा उद्योगहरूको डाटा बेस तयार गर्ने कार्य आगाडी बढाईएको ।
	प्रत्यक्ष विदेशी लगानी आकर्षित गर्न अनुकूल कानून निर्माण, सुमधुर श्रम सम्बन्ध स्थापना , शान्तिपूर्ण बातावरण र लगानी सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।	- विशेष आर्थिक क्षेत्र विकाससम्बन्धी ऐन र औद्योगिक व्यवसायसम्बन्धी ऐन, २०७३ तथा कम्पनी ऐन, २०७३ संसदबाट पारित भइसकेको । - विदेशी लगानी ऐनका सम्बन्धमा राय सहमतिको लागि कानून न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालयमा पठाईएको ।
१६५	विदेशी लगानी तथा प्रविधि हस्तान्तरण ऐन, कम्पनी ऐन, दामासाही ऐन, एन्क्रिडिटेसन ऐन, खानी ऐन, पेट्रोलियम पदार्थ तथा प्राकृतिक ग्यास ऐन संशोधन एवं नयाँ निर्माण गर्ने ।	विदेशी लगानी ऐनका सम्बन्धमा राय सहमतिको लागि कानून न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालयमा पठाईएको ।
१६६	कानुनी र संरचनात्मक सुधार गरी उद्योग व्यवसायको दर्ता, खारेजी र दायित्व फरफारकका सम्पूर्ण प्रक्रियालाई सरल,स्पस्ट र पारदर्शी बनाउने ।	कम्पनी ऐन, २०७३ पारित भैसकेको । उद्योग विभाग र कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयमा online सेवा प्रारम्भ भएको ।
१६७	औद्योगिक तथा व्यवसायिक प्रयोजनका लागि आवश्यक जग्गा सहजरूपमा खरिद गर्न पाउने व्यवस्था गर्न हदबन्दी भन्दा बढी जग्गा राख्न छुट दिने आदेश, २०६८ मा संशोधन गर्ने ।	यस मन्त्रालयबाट आवश्यक सुझाव एवं राय सहित भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयमा पठाईएको ।
१६९	लगानीको रणनीतिक सोच भएका नव प्रवर्तनकारी उद्यमशील युवाहरूलाई लगानीको बिउ, पुंजी उपलब्ध गराउन रु. १ अर्बको चयालेज फन्ड व्यवस्था गर्ने ।	अर्थ मन्त्रालय बाट यससम्बन्धी कार्य अगाडि बढीरहेको ।
	चयालेज फन्ड र प्राइभेट ईक्विटिको	अर्थ मन्त्रालय बाट यससम्बन्धी कार्य अगाडि

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति अवस्था
	उपयोग र संचालनसम्बन्धी नीतिगत र कानुनी ब्यस्था गर्ने ।	बढीरहेको ।
१७०	पुनरुद्धार कोषलाई प्रभावकारी रूपमा परिचालन गर्ने ।	यस सम्बन्धमा नेपाल राष्ट्र बैंकबाट कार्य भइरहेको ।
१७१	कृषि, बनजन्य र खनिज उद्योगले विशेष उद्योग सरहको आयकर छुट दिने ।	नयाँ औद्योगिक व्यवसाय ऐन संसदबाट पारित भई कार्यान्वयनमा आएको ।
१७३	ठुला उद्योग व्यवसाय संचालन गरिने क्षेत्रमा सडक र विद्युत प्रसारण लाईन निर्माण गर्ने ।	-चालु आ. व. २०७३/२०७४ मा २४ वटा सिमेन्ट उद्योग खानीस्थल पहुँच मार्ग निर्माण र १८ वटा सिमेन्ट उद्योगहरूको विद्युत प्रसारण लाईन विस्तार तथा सब-स्टेशन निर्माणका लागि बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृत भई कार्यान्वयन भइरहेको ।
	उद्योग व्यवसाय लाई नियमित विद्युत आपूर्तिका लागि डेडीकेटेड फिडर उपलब्ध गराउने ।	चालु आ. व. २०७३/२०७४ मा २४ वटा सिमेन्ट उद्योग खानीस्थल पहुँच मार्ग निर्माण र १८ वटा सिमेन्ट उद्योगहरूको विद्युत प्रसारण लाईन विस्तार तथा सब-स्टेशन निर्माणका लागि बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृत भई कार्यान्वयन भइरहेको ।
१७४	यस वर्ष नेपाल लगानीकर्ता शिखर सम्मेलन आयोजना गर्ने ।	१९-२० फागुन २०७३ मा लगानीकर्ता शिखर सम्मेलन आयोजना सम्पन्न भएको ।
१७५	झापाको दमक, सर्लाहीको मुर्तिया, मकवानपुरको हेटौँडा, रूपन्देहीको मोतिपुर, बाँकेको नौबस्ता, सुर्खेतको बिरेन्द्रनगर, कैलालीको लम्की र कञ्चनपुरको दैजिमा औद्योगिक क्षेत्र स्थापना कार्य अगाडि बढाउने ।	७ वटै प्रदेशमा कम्तिमा एक वटा औद्योगिक क्षेत्रको स्थापनाका लागि बिस्तृत परियोजना प्रतिवेदन (DPR) तयार गर्ने कार्य भइरहेको ।
	सिमरामा तयारी पोसाक उत्पादन क्षेत्रको स्थापना कार्य आगामी २ वर्षभित्र सम्पन्न गर्ने ।	जग्गाको प्लट तयार गरी Internal Road पिच गर्ने क्रममा रहेको ।
	सार्वजनिक निजी साझेदारीमा सुर्खेतमा जडिबुटी, जुम्ला र मुस्ताङमा स्याउ प्रशोधन केन्द्र स्थापना गर्ने ।	नेपाल उद्योग बाणिज्य महासंघसंग समन्वय गरी सो को कार्यविधि तयारको क्रममा रहेको ।
१७७	आगामी २ वर्ष भित्र काठमाडौँ	काठमाडौँ उपत्यकाभित्रका औद्योगिक क्षेत्रहरूलाई

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति अवस्था
	उपत्यकाभित्रका औद्योगिक क्षेत्रहरूलाई उपत्यका बाहिर स्थानान्तरण गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।	उपत्यका बाहिर स्थानान्तरण गर्नका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गर्न प्रकृया सुरु भएको ।
१७८	सरकारी स्वामित्वमा रहेका रूपण उद्योगहरूको स्वामित्व सरकारमा नै रहने गरी लगानी व्यवस्थापन र सञ्चालन गर्न निजी क्षेत्रलाई लिजमा उपलब्ध गराउने ।	• नेपाल औषधि लिमिटेड र हेटौडा कपडा उद्योगको पुन सञ्चालनका लागि सम्भाव्यता अध्ययनका लागि गठित कार्यदलको प्रतिवेदन प्राप्त भइ सञ्चालनका लागि गृहकार्य भैरहेको । • हेटौडा सिमेन्ट तथा उदयपुर सिमेन्ट उद्योगको स्तरउन्नति गरी पूर्ण क्षमतामा सञ्चालनका लागि सम्भाव्यता अध्ययन भईरहेको । • नेपाल औषधी लिवाट औषधी उत्पादन कार्य . शुरू भएको ।
१८०	खानी, खनिज, पेट्रोलियम, ग्यासजन्य बस्तुहरूको मौज्दात पहिचान गरि बृहत राष्ट्रिय खानी इन्भेन्ट्री तयार गर्ने	पाँच वर्षीय कार्ययोजना तयार गरी कार्यन्वयन भईरहेको ।
	खानी तथा खानीजन्य उद्योगमा लगानी गर्न निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गर्ने ।	खानी तथा खनिज पदार्थ नियमावली संशोधनका लागि मन्त्रिपरिषदमा पेश भएको । राष्ट्रिय खनिज नीति, २०७३ को प्रस्ताव मन्त्रिपरिषदमा पेश गर्न प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषदको कार्यालयमा पेश गरिएको । खानी तथा खानीजन्य उद्योग पहुँच मार्ग र बिद्युतीकरणका लागि बजेट विनियोजन भई कार्यन्वयनका लागि आगाडी बढेको ।
१८१	महिला उद्यमीहरूलाई परियोजनाको आधारमा बिना धितो सहूलियत ब्याजदरमा ऋण प्रवाह गर्ने ।	रु १८ करोड बजेट विनियोजन भएको, महिला उद्यमशिलता कोष सञ्चालन कार्यविधि संशोधनका लागि मन्त्रिपरिषदमा पेश हुने क्रममा रहेको, चालु आर्थिक वर्षमा ४६ जिल्लामा कर्जा प्रवाह गर्ने गरी प्रस्ताव आव्हान गरिएको सो सम्बन्धमा उद्योग मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय, नेपाल राष्ट्र बैंक, बैंकर्स एसोसिएसन रसम्बन्धीत निजी क्षेत्रका प्रतिनिधिहरू सम्मिलित एक संयन्त्र गठन गरिएको ।
१८२	दलित समुदायको परम्परागत सिप र पेशालाई आधुनिकीकरण एवं प्रवर्धन गर्न	कार्यविधि स्वीकृत भई कार्यक्रम कार्यान्वयको चरणमा रहेको ।

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति अवस्था
	भगत सर्वजित शिल्प उत्थान तथा विकास केन्द्र स्थापना गर्ने ।	
१८३	सरकारी निजी साझेदारीमा चितवनमा इन्डस्ट्रीयल सेन्टर फर एक्सिलेन्स स्थापना गर्ने ।	नेपाल उद्योग परिसंघसंग समन्वय भईरहेको ।

१०. आ.ब. २०७२/७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०७०११३	उद्योग मन्त्रालय	४६,०७०	३८,६०९	८३.८१
३०७०१२३	उद्योग विभाग	३३७,३५२	३३५,१३८	९९.३४
३०७०१३३	खानी तथा भूगर्भ विभाग	७०,९३९	६०,१९८	८४.८६
३०७०१४३	घरेलु तथा साना उद्योग विभाग	६६,७३५	६०,६०१	९०.८१
३०७०१५३	केन्द्रिय कारागार कारखाना	४,९४८	३,६३९	७३.५४
३०७०१६३	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग	४६,१७६	४०,६७८	८८.०९
३०७०१७३	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल कार्यालयहरू	४१,५०८	३६,६७५	८८.३६
३०७०१८३	कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय	३४,१०६	३३,८४१	९९.२२
३०७०१९३	सैनिक सामग्री उत्पादन निर्देशनलय	१४९,२९६	१४९,२९४	१००.००
३०७१०१३	वातावरणीय क्षेत्र सहयोग कार्यक्रम-उर्जा कार्यक्रम समेत	१६,४३१	४,१५२	२५.२७
३०७१०२३	खनिज अन्वेषण तथा विकास आयोजना	३,६६१	३,१२६	८५.३९
३०७१०३३	पेट्रोलियम अन्वेषण परियोजना	८,२३९	५,७७७	७०.१२
३०७१०४३	भू-वैज्ञानिक सर्भेक्षण तथा अनुसन्धान आयोजना	१,३८३	१,१८२	८५.४७
३०७१०५३	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	२६,५३४	२५,०१७	९४.२८
३०७१०६३	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (समिति)	७४,१६१	६८,६०५	९२.५१
३०७१०७३	घरेलु तथा साना उद्योग प्रशिक्षण केन्द्र	३०,६३१	२८,६३२	९३.४७
३०७१०८३	औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम (विशेष आर्थिक क्षेत्र समेत)	१५,८३२	१३,९४२	८८.०६
३०७१०९३	औद्योगिक लगानी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	८,५११	६,३८८	७५.०६

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०७११२३	लघु उद्यम विकास कार्यक्रम	१,०३०,३२०	१७४,११८	१६.९०
३०७११४३	नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति (उद्योग कार्यक्रम)	१०,०००	५,९३८	५९.३८
३०७११५३	ग्रामीण उद्यम तथा विप्रेषण परियोजन (समृद्धि)	२४१,५००	१,३५६	०.५६
३०७८०१३	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (४८ जिल्ला)	२७९,४०७	२४५,३३५	८७.८१
३०७८०२३	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (२७ जिल्ला)	१७६,७२८	१४०,९८९	७९.७८
	जम्मा	२,७२०,४६८	१,४८३,२३०	५४.५२

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०७०११४	उद्योग मन्त्रालय	१५,८९१	१३,८९१	८७.४१
३०७०१२४	उद्योग विभाग	२७,१८०	२७,०९१	९९.६७
३०७०१३४	खानी तथा भूगर्भ विभाग	२६,४६०	८,४५८	३१.९७
३०७०१४४	घरेलु तथा साना उद्योग विभाग	१७,३४०	१०,४४५	६०.२४
३०७०१५४	केन्द्रिय कारागार कारखाना	९,२८०	५,८७०	६३.२५
३०७०१६४	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग	३६,९१०	२३,७१५	६४.२५
३०७०१७४	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल कार्यालयहरू	२१,९१५	१५,२७३	६९.६९
३०७०१८४	कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय	१०,०७६	८,१०१	८०.४०
३०७०१९४	सैनिक सामग्री उत्पादन निर्देशनलय	१७१,००७	१७१,००६	१००.००
३०७१०१४	वातावरणीय क्षेत्र सहयोग कार्यक्रम-उर्जा कार्यक्रम समेत	२२०	२२०	१००.००
३०७१०२४	खनिज अन्वेषण तथा विकास आयोजना	१७,२३१	७,५८५	४४.०२
३०७१०३४	पेट्रोलियम अन्वेषण परियोजना	२,१९९	१,७७६	८०.७६
३०७१०४४	भू-वैज्ञानिक सर्भेक्षण तथा अनुसन्धान आयोजना	६३,५५०	५,४६५	८.६०
३०७१०५४	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	८,०५०	५,६६१	७०.३२
३०७१०६४	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (समिति)	१०,३२७	५,२९१	५१.२३
३०७१०७४	घरेलु तथा साना उद्योग प्रशिक्षण केन्द्र	२,८०८	२,६००	९२.६०
३०७१०८४	औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	८६८,३२०	३७६,९५०	४३.४१

	(विशेष आर्थिक क्षेत्र समेत)			
३०७१०९४	औद्योगिक लगानी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	५६०	५६०	१००.००
३०७११२४	लघु उद्यम विकास कार्यक्रम	३६,३६०	२६,३९४	७२.५९
३०७११४४	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति (उद्योग कार्यक्रम)	१६,०००	६,२०५	३८.७८
३०७११५४	ग्रामीण उद्यम तथा विप्रेषण परियोजना (समृद्धि)	८५,०००	१,८०१	२.१२
३०७८०१४	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (४८ जिल्ला)	१०८,०२२	८६,५८५	८०.१५
३०७८०२४	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (२७ जिल्ला)	४५,३८५	३४,७१९	७६.५०
	जम्मा	१,६००,०९१	८४५,६६२	५२.८५

११. आ.व. २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०७०११३	उद्योग मन्त्रालय	९१,२४६	२९,३०७	३२.१२
३०७०१२३	उद्योग विभाग	३३५,१०२	२९,१५४	८.७०
३०७०१३३	खानी तथा भूगर्भ विभाग	१४०,२८५	११८,९११	८४.७६
३०७०१४३	घरेलु तथा साना उद्योग विभाग	३०३,२७२	२१६,१२३	७१.२६
३०७०१५३	केन्द्रिय कारागार कारखाना	५,२३३	२,८२६	५४.००
३०७०१६३	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग	५८,९३६	३३,५४२	५६.९१
३०७०१७३	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल कार्यालयहरू	४७,७९७	३३,५३२	७०.१६
३०७०१८३	कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय	३५,०७३	२८,०२५	७९.९०
३०७०१९३	सैनिक सामग्री उत्पादन निर्देशानलय	१८६,४२४	२९,४२५	१५.७८
३०७१०१३	वातावरणीय क्षेत्र सहयोग कार्यक्रम-उर्जा कार्यक्रम समेत	१६,२६३	२,२४६	१३.८१
३०७१०२३	खनिज अन्वेषण तथा विकास आयोजना	१३,४३१	४,९०२	३६.५०
३०७१०३३	पेट्रोलियम अन्वेषण परियोजना	८,९३०	५,३७६	६०.२०
३०७१०४३	भू-वैज्ञानिक सर्भेक्षण तथा अनुसन्धान आयोजना	६,५६५	७०५	१०.७४
३०७१०५३	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	५२,६०१	२८,२९७	५३.८०
३०७१०६३	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (समिति)	२३०,३०८	८७,४७८	३७.९८
३०७१०७३	घरेलु तथा साना उद्योग प्रशिक्षण केन्द्र	४४,८७१	२३,२८८	५१.९०

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०७१०८३	औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम (विशेष आर्थिक क्षेत्र समेत)	२१,४८९	१०,३०६	४७.९६
३०७१०९३	औद्योगिक लगानी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१०,४७३	४,३०२	४१.०८
३०७११२३	लघु उद्यम विकास कार्यक्रम	९८१,९११	१२१,२६३	१२.३५
३०७११४३	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति (उद्योग कार्यक्रम)	९,९४६	१,६३६	१६.४५
३०७११५३	ग्रामीण उद्यम तथा विप्रेषण परियोजना (समृद्धि)	२४९,४४०	११,१८१	४.४८
३०७८०१३	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (४८ जिल्ला)	२८४,३५१	१९१,८४७	६७.४७
३०७८०२३	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (२७ जिल्ला)	१८०,८३२	१११,५२९	६१.६८
	जम्मा	३,३१४,७७९	१,१२५,२०१	३३.९४

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०७०११४	उद्योग मन्त्रालय	२६,०१५	१,८०७	६.९५
३०७०१२४	उद्योग विभाग	६४,५८८	२२,३३६	३४.५८
३०७०१३४	खानी तथा भूगर्भ विभाग	१६,७४०	५,२१८	३१.१७
३०७०१४४	घरेलु तथा साना उद्योग विभाग	१४८,०००	२४०	०.१६
३०७०१५४	केन्द्रिय कारागार कारखाना	१,०१५	५९९	५९.०१
३०७०१६४	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग	२९,०००	६,८२४	२३.५३
३०७०१७४	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल कार्यालयहरू	२४,५००	८,९८०	३६.६५
३०७०१८४	कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय	१२,४००	७,७५२	६२.५२
३०७०१९४	सैनिक सामग्री उत्पादन निर्देशानलय	२२३,४२१	६७,७०२	३०.३०
३०७१०१४	वातावरणीय क्षेत्र सहयोग कार्यक्रम- उर्जा कार्यक्रम समेत	३,१७८	-	-
३०७१०२४	खनिज अन्वेषण तथा विकास आयोजना	२५९,८५७	१०८,७४३	४१.८५
३०७१०३४	पेट्रोलियम अन्वेषण परियोजना	१,५८१	९७९	६१.९२
३०७१०४४	भू-वैज्ञानिक सर्भेक्षण तथा अनुसन्धान आयोजना	१८,८१५	६,३०१	३३.४९
३०७१०५४	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	१६,४४५	८,७२७	५३.०७
३०७१०६४	घरेलु तथा साना उद्योग विकास	१४,२७९	५,३७८	३७.६६

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	कार्यक्रम (समिति)			
३०७१०७४	घरेलु तथा साना उद्योग प्रशिक्षण केन्द्र	२,४५९	६६४	२७.००
३०७१०८४	औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम (विशेष आर्थिक क्षेत्र समेत)	२,४९१,८५६	५२८,६४९	२१.२२
३०७१०९४	औद्योगिक लगानी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१३	-	-
३०७११२४	लघु उद्यम विकास कार्यक्रम	४६,१४५	१८,३६४	३९.८०
३०७११४४	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति (उद्योग कार्यक्रम)	७,९०४	१,५४९	१९.६०
३०७११५४	ग्रामीण उद्यम तथा विप्रेषण परियोजन (समृद्धि)	४९,९३६	१३,४८०	२६.९९
३०७८०१४	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (४८ जिल्ला)	२७७,७०६	४७,९५३	१७.२७
३०७८०२४	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (२७ जिल्ला)	१००,०००	११,३०२	११.३०
	जम्मा	३,८३५,८५३	८७३,५४७	२२.७७

◆ ◆ ◆

ऊर्जा मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

नेपालको जलविद्युत नै ऊर्जा को महत्वपूर्ण एवं भरपर्दो संभाव्य स्रोत हो । ऊर्जा राष्ट्रिय विकासको मेरुदण्ड र आधुनिक जीवन शैलीको अपरिहार्य आवश्यकता भएकाले नेपालले पछिल्ला आवधिक योजनाहरूमा जलविद्युत विकासलाई उच्च प्राथमिकता दिदै आएको छ । जलविद्युत विकासमा पूँजीसघन प्रविधिको प्रयोग हुने हुनाले यस क्षेत्रमा सरकारी, निजी र सामुदायिक लगानी आकर्षण गर्ने प्रयास भैरहेको छ । साथै वैदेशिक लगानी भित्र्याउन पनि प्रयत्न भैरहेका छन् । खास गरेर विद्युत ऐन, २०४९ तथा जलविद्युतसम्बन्धी अन्य नीतिहरू र आवधिक योजना समेतबाट जलविद्युतको उत्पादन तथा वितरणमा निजी क्षेत्र र समुदाय समेतलाई संलग्न गराउन विभिन्न प्रवर्द्धनात्मक तथा प्रोत्साहनात्मक व्यवस्थाहरू गरिएका छन् । यसरी राष्ट्रिय एवं वैदेशिक लगानीको वातावरण तयार गर्दै जाँदा पनि मुलुकले प्राविधिक हिसावले जडान गर्न सकिने क्षमताको करिब २ प्रतिशत मात्र विद्युत जडान गर्न सकेकोले थप नीतिगत सुधार, संस्थागत सुदृढीकरण, प्रभावकारी कार्यान्वयन र समयवद्ध नतिजामुखी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धतिको अवलम्बन आवश्यक देखिएको छ । विद्यमान ऊर्जा संकट समाधान गर्न एकातिर प्रभावकारी अल्पकालीन कार्यक्रम तय गरी कार्यान्वयन गर्नु आवश्यक छ भने अर्कातिर ऊर्जा माग र आपूर्तिबीच निरन्तर सन्तुलन कायम गर्न समयवद्ध रूपमा न्यून लागतका आयोजनाहरू सम्पन्न गर्नु पर्ने देखिएको छ ।

२. दृष्टिकोण:

देशको सर्वाङ्गीर्ण विकासको लागि पर्याप्त विद्युत आपूर्ति गरी नेपाली जनताको जीवन स्तरमा सुधार ल्याउने र सबै जनतालाई भरपर्दो रूपमा गुणस्तरीय, दिगो तथा सर्वसुलभ विद्युत सेवा उपलब्ध गराई जलविद्युतलाई निर्यात योग्य वस्तुका रूपमा स्थापित गर्नु ऊर्जा मन्त्रालयको दृष्टिकोण रहेको छ ।

३. उद्देश्य:

भरपर्दो र गुणस्तरीय जलविद्युत सेवाको विस्तार गरी सबै जनता र क्षेत्रको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्नु ।

४. रणनीति

- जलविद्युतमा लगानी बढाई विद्युत उत्पादनमा वृद्धि गर्ने ।
- विद्युतको प्रसारण व्यवस्थालाई थप सुदृढ तथा विस्तार गर्ने ।
- वितरण प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाई विद्युतको पहुँच सर्वसुलभ बनाउने ।
- विद्युत उत्पादन समिश्रणको माध्यमबाट उर्जा सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्ने ।

४.१ लक्ष्य:

जलविद्युतलाई आर्थिक क्रियाकलापसँग आबद्ध गरी विकास कार्यमा टेवा पुऱ्याउने ।

५. कार्य क्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली २०७२, बमोजिम यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू:

- ऊर्जा उत्पादन, व्यवस्थापन, उपयोग, सुरक्षा, प्रवर्द्धन र विकास सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा; कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- ऊर्जाको उपयोग सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, सर्वेक्षण तथा कार्यान्वयन;
- ऊर्जासम्बन्धी बहुउद्देश्यीय योजनाको समन्वय, निर्माण, सञ्चालन तथा प्रवर्द्धन;
- ऊर्जासम्बन्धी जनशक्तिको विकास;
- नवीकरणीय ऊर्जाको विकास;
- ऊर्जा विकास तथा विद्युत् विकाससम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन, निर्माण, सञ्चालन, सम्भार र विकास;
- ऊर्जा सम्बन्धी कम्पनी तथा संस्थाको समन्वय र प्रशासन;
- ऊर्जा विकासमा निजी क्षेत्रको लगानी प्रवर्द्धन (लगानी बोर्डको कार्यक्षेत्रबाहेक);
- ऊर्जाको उपयोगसम्बन्धी राष्ट्रिय, क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सम्पर्क;
- ऊर्जाको उपयोग सम्बन्धी द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय संयन्त्रको संयोजन, वार्ता तथा सन्धि सम्झौता;
- जलस्रोत सम्बन्धी द्विपक्षीय वार्ता, बहुपक्षीय सन्धि सम्झौता;
- विद्युतको नियमन, रोयल्टी तथा महसुलदरको निर्धारण र कार्यान्वयन;
- नेपाल विद्युत् प्राधिकरण तथा ऊर्जा क्षेत्रसँग सम्बन्धित निकायसँग समन्वय;
- अन्य मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रमा नपरेको जल तथा त्यसको उपयोग र ऊर्जा सम्बन्धी कार्य;
- नेपाल इन्जिनियरिङ सेवाअन्तर्गत देहायका समूह, उपसमूहको सञ्चालन-
 - (क) इलेक्ट्रिकल इन्जिनियरिङ समूह;
 - (ख) मेकानिकल इन्जिनियरिङ समूह;
 - (ग) सिभिल इन्जिनियरिङ समूहको हाइड्रोपावर उपसमूह ।

६. कानुनी व्यवस्था:

- विद्युत ऐन, २०४९
- जलस्रोत ऐन, २०५०
- विद्युत नियमावली, २०५०
- विद्युत चुहावट नियन्त्रण नीति, २०५८
- जल विद्युत विकास नीति, २०५८
- जल विद्युत आयोजना अनुमति पत्र सम्बन्धी निर्देशिका, २०६८
- बुढीगण्डकी जलविद्युत आयोजना विकास समिति (गठन) आदेश, २०६९
- नलसिंह गाड जलविद्युत आयोजना विकास समिति (गठन) आदेश, २०६९
- जलस्रोत रणनीति, २०५८
- जलस्रोत योजना, २०६९
- आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०५५

७. ऊर्जा मन्त्रालयको संगठनात्मक स्वरूप:

- ने.वि.प्रा.को अनुसार दैनिक अधिकतम माग करिब १,२५० मेगावाट तथा ऊर्जा करिब १ करोड ८८ लाख युनिट रहेको ।
- आन्तरिक उत्पादन करिब ४९० मेगावाट (३४५ NEA Peak + १४५ IPP) तथा भारतबाट करिब ३९० मेगावाट सम्म आयात भएको । आन्तरिक उत्पादन औशतमा करिब ३०० मेगावाट रहेको ।
- दैनिक करिब २४ लाख युनिट उर्जा र ३७० मेगावाट अधिकतम क्षमता (Evening Peak) नपुग ।

- काठमाण्डौ उपत्यकाभित्र लोडशेडिङ्गको अवस्था नरहेको तर काठमाण्डौ उपत्यका बाहिरलोडशेडिङ्ग निकै कम रहेको । औद्योगिक क्षेत्रमा भने पीक समयमा ४ घण्टा लोडशेडिङ्ग रहेको । हाल देशभरी Domestic ग्राहककालागि लोडशेडिङ्ग नरहेको । विराटनगर कोरिडोरका उद्योगमा ४ घण्टा बीरगञ्ज कोरिडोरका उद्योगमा ६ घण्टा लोड शेडिङ्ग रहेको । भैरहवा कोरिडोरका उद्योगमा प्रसारण प्रणाली क्षमता का कारण ६ घण्टाभन्दा केही बढी लोड शेडिङ्ग रहेको । काठमाण्डौ र पोखरामा लोड शेडिङ्ग नरहेको ।

२. अनुमतिपत्रको स्थिति

जलविद्युत् आयोजनाहरूको विभिन्न चरणका अनुमतिपत्रहरूको फागुन मसान्तसम्मको स्थिति

सि न	किसिम	सख्या	क्षमता मेगावाट	कूल क्षमता
१	उत्पादन अनुमतिपत्र प्राप्त गरीसंचालनमा रहेका	५९ (>१) १३(<१)	८८७ १०	८९७
२	उत्पादन अनुमतिपत्रजारी भईनिर्माणकोविभिन्न चरणमा रहेका	१२७ (>१) १३(<१)	३,५१४ १०	३,५२४
३	उत्पादन अनुमति पत्रकोलागि निवेदन दिएका	५२ (>१) ४(<१)	५,४१४ ४	५,४१८
४	सर्वेक्षण अनुमतिपत्र जारी भएका	१२० (>१) १७१(<१)	६,६८० १२२	६,८०२
५	सर्वेक्षण अनुमतिपत्रकोलागि दर्खास्त दिएका	१४३ (>१) ५५(<१)	३,७१४ ४६	३,७६०
	<u>जम्मा</u>	<u>७५७</u>	<u>२०,४०१</u>	<u>२०,४०१</u>

विकास को विभिन्न चरणमा रहेका जलविद्युत् आयोजनाहरू

सि न	किसिम	सख्या	क्षमता मेगावाट
१	विभिन्न चरणको अनुमति पत्र प्राप्त र अनुमतिको प्रकृत्यामा रहेका जलविद्युत् आयोजनाहरू	७५७	२०,४०१
२	नेपाल सरकारबाटविकास भईरहेका (बुढी गण्डकी, नलसिगाड र बुढी गङ्गा समेत)	३७	७,०००
३	कर्णाली चिसापानी	१	१०,८००

सि न	किसिम	सख्या	क्षमता मेगावाट
४	पञ्चेश्वर र सप्तकोशी	२	६,४८०+ २४० ३,८९७
	<u>जम्मा</u>	<u>७९७</u>	<u>४८,८१८</u>

यसका साथै एक मेगावाटभन्दा ठूला २३ वटा गरी १५५.५ मेगावाट र एक मेगावाटभन्दा साना ६ वटा गरी ५.५ मेगावाट (कूल १६१ मेगावाट) क्षमताका सौर्य ऊर्जा आयोजनाको तथा एक वटा १८ मेगावाट क्षमताको बायोमास विद्युत् आयोजनाको सर्वेक्षण अनुमतिपत्र जारी भएको ।

३. उत्पादन तर्फ

- यस आ.व. मा हालसम्म ७ वटा आयोजनाहरू सञ्चालनमा आएको । यसबाट प्रणालीमा १०४.२६ मेगावाट विद्युत् थप भएको ।
- भारतबाट करीब ३७० मेगावाट बराबरको विद्युत् आयात भैरहेको ।

४. प्रसारण तर्फ

- २२० के भि स्तरको खिम्ती – ढल्केबर प्रसारण लाइनको निर्माण कार्य सम्पन्न गरी १३२ के भि भोल्टेज लेभलमा चार्ज गरिएको ।
- १३२ के भि स्तरको कुलेखानी – मातातीर्थ प्रसारण लाइनको दोश्रो सर्किट तान्ने कार्य पूरा गरी चार्ज गरिएको । कोहलपूर-महेन्द्रनगर १३२ के भि लाइनको दोश्रो सर्किट तान्ने कार्य पूरा भएको र चार्ज हुन बाँकी ।
- १३२ के भि स्तरका रक्सौल –परवानीपूर तथा कुशाहा – कटैया प्रसारण लाइनहरूको निर्माण सम्पन्न भएको ।
- चपाली सबश्टेशन [१३२/६६ (८० एम भि ए) र १३२/११ (३० एम भि ए)] निर्माण कार्य पूरा गरी चार्ज भएको ।
- काबेली कोरिडोरको ३ वटा सबश्टेशन चार्ज भएको ।

५. वितरण तर्फ

- भूमिगत वितरण प्रणाली अन्तर्गत महाराजगञ्ज वितरण केन्द्र र महाराजगञ्ज वितरण केन्द्र अन्तर्गतका लाईनमा भूमिगत केबलिङ्गको कार्य शुरू गरिने भएको । छिटै Tender मा जाने भएको ।
- Smart Meter र Smart Grid को अवधारणा अगाडि बढाइएको । यस आ व देखि काठमाण्डौ उपत्यकाबाट Smart Meter जडानको कार्य अघि बढाइने ।
- वितरण प्रणाली विस्तारकालागि थप रु. ५ अर्ब भन्दा बढीको बजेट सुनिश्चित गरी कार्यक्रम सञ्चालन गरिने भएको ।

- विद्युत् चुहावट समग्रमा २.८ प्रतिशत बिन्दु कम भएको । गत आ व को पौष मसान्तसम्मको चुहावटको तूलनामा यस वर्षको विद्युत् चुहावट ४.२% ले कम भएको ।
- ६. राष्ट्रिय ऊर्जा संकट निवारण तथा विद्युत विकास दशक सम्बन्धी कार्ययोजना, २०७२ को कार्यान्वयनको हालसम्मको अवस्था
 - क) कानूनी सुधारको व्यवस्था
 - विद्युत नियमन आयोग ऐनको मस्यौदा विधेयक समितिबाट स्वीकृत भएको ।
 - विद्युत नियमावलीमा संशोधनगरी १०० मेगावाट सम्मको आयोजनाहरूको अनुमतिपत्र विद्युत विकास विभागबाटै जारी गर्ने व्यवस्था भएको ।
 - ख) नीतिगत निर्णय
 - सौर्य ऊर्जा विकास सम्बन्धी कार्यविधि तयारी कार्य भइरहेको ।
 - मौसमी र समय अनुसार विद्युत् खरिद दर समायोजन गर्ने सम्बन्धमा कार्यदलको प्रतिवेदनलाई नेविप्रा बाट लागू हुने प्रकृत्यामा रहेको ।
 - एकिन भएका र नदी बेसिन गुरु योजनामा परेका जलाशययुक्त विद्युत् आयोजनाहरूलाई प्रभाव नपार्ने गरी अन्य पूर्वाधार विकासका लागि राष्ट्रिय योजना आयोगबाट मापदण्ड स्वीकृत भएको ।
 - जलविद्युत् आयोजनाहरूमा जनताको लगानी आकर्षण गर्ने लगानीको अवसर प्रदान गर्ने अभिप्रायले नेपालको पानी, जनताको लगानी प्रतिबद्धता सर्वेक्षण काम भइरहेको । यसकालागि Web Portal को व्यवस्था गरिएको ।
 - लिउ र तिर (Take and Pay) प्रावधानको सट्टा नेपाल विद्युत प्राधिकरणबाट लिउ वा तिर (Take or Pay)को प्रावधान लागु भैसकेको ।
 - चिनी उद्योगको बगासबाट सह-उत्पादनका रूपमा उपलब्ध हुने विद्युत उर्जा मन्त्रालयले करार गरी नेपाल विद्युत प्राधिकरणले खरीद गर्ने सम्बन्धमा विद्युत खरीद सम्झौताको मस्यौदा तयार भैसकेको र आगामी वर्षदेखि कार्यान्वयनमा जाने भएको ।
 - राष्ट्रिय उत्पादन कम्पनी लि. र राष्ट्रिय प्रसारण ग्रीड कम्पनी लि. गठन भई यिनमा प्रमुख कार्यकारी अधिकृतहरूको समेत नियुक्ती भई कार्य सञ्चालन भएको ।
 - ग) प्रशासनिक निर्णय तथा प्रक्रियागत सुधार
 - सरकारको बास्केटमा रहेका जलविद्युत् आयोजनाहरूको विकास गर्ने कार्यलाई निर्देशिका/कार्यविधि मार्फत व्यवस्थित गरिएको ।
 - परिवर्त्य मुद्रामा विद्युत् खरिद सम्झौता (पिपिए) गर्ने सम्बन्धमा प्रतिवेदन तयार भई कार्यान्वयनको चरणमा रहेको ।
 - प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धी प्रक्रिया सरलीकृत गर्न विद्युत विकास विभागमा पूनरावलोकन समिति गठन भई सरलिकृत रूपमा कार्य भइरहेको ।
 - घ) प्रशासनिक निर्णय तथा प्रक्रियागत सुधार

- देश भरिका विभिन्न जिल्लाहरूमा ग्रामिण विद्युतिकरण गर्ने कार्य तदारूकताकासाथ अगाडी बढाइएको ।
- राष्ट्रिय विद्युत् उत्पादन कम्पनी र राष्ट्रिय प्रसारण ग्रीड कम्पनी स्थापना भएको ।
- नेपाल विद्युत् प्राधिकरणको होल्डिङ कम्पनीको रूपमा
 - विद्युत व्यापार कम्पनी तथा परामर्श कम्पनीस्थापना भएको ।
 - माथिल्लो अरूण ज. वि.आ., दुधकोशी जलाशययुक्त ज. वि.आ., तामाकोशी-५ ज. वि.आ., उत्तरगंगा जलाशययुक्त ज. वि.आ., तमोर जलाशययुक्त ज. वि.आ., मोदी ज. वि.आ., आँधीखोला जलाशययुक्त ज. वि.आ. हरूकोलागि छुट्टा छुट्टै कम्पनी स्थापना भएको । यी आयोजनाहरू सम्बन्धित कम्पनी मार्फत अगाडि बढाइने भएको ।
 - NEA बोर्डले Pole तथा Transformer कम्पनी स्थापना गर्ने निर्णय गरेको ।

९. आ.व. २०७३/०७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमासिक अवधिसम्मको प्रगति विवरण:

बजेट वक्तव्यका बुँदाहरू	नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
३२.	आगामी वर्ष आधारभूत रूपमा लोडसेडिङ्ग अन्त्य गर्ने, दुई वर्षभित्र पूर्णरूपमा लोडसेडिङ्गको अन्त्य गर्ने, तीन वर्षभित्र वर्षायाममा आत्मनिर्भर हुने र दश वर्षभित्र निर्यात गर्ने स्पष्ट मार्गचित्रका साथ जलविद्युत उत्पादन, प्रसारण र वितरणका आयोजनाहरू कार्यान्वयन गरिनेछ ।	काठमाडौं उपत्यकाभित्र लोडशेडिङ्गको अवस्था नरहेको तर काठमाण्डौ उपत्यका बाहिर लोडशेडिङ्ग निकै कम रहेको । औद्योगिक क्षेत्रमा भने पीक समयमा ४ घण्टा लोडशेडिङ्ग रहेको । हाल देशभरी Domestic ग्राहककालागि लोडशेडिङ्ग नरहेको । विराटनगर कोरिडोरका उद्योगमा ४ घण्टा वीरगञ्ज कोरिडोरका उद्योगमा ६ घण्टा लोड शेडिङ्ग रहेको । भैरहवा कोरिडोरका उद्योगमा प्रसारण प्रणाली क्षमता का कारण ६ घण्टाभन्दा केही बढी लोड शेडिङ्ग रहेको । काठमाण्डौ र पोखरामा लोडशेडिङ्ग नरहेको । दुई वर्षभित्र पूर्णरूपमा लोडसेडिङ्गको अन्त्य गर्ने, तीन वर्षभित्र वर्षायाममा आत्मनिर्भर हुने र दश वर्षभित्र निर्यात गर्ने सोचका साथ द्रुत गतिमा अगाडि बढाइएको ।
३३.	(क) ऊर्जा संकट निवारण तथा विद्युत विकास दशक सम्बन्धी कार्ययोजना, २०७२ लाई प्राथमिकता साथ कार्यान्वयन गर्न बजेट व्यवस्था	ऊर्जा संकट निवारण तथा विद्युत विकास दशक सम्बन्धी कार्ययोजना, २०७२ अन्तर्गत कानूनी सुधारको व्यवस्था, नीतिगत निर्णय, प्रशासनिक निर्णय तथा प्रक्रियागत सुधारका कार्यहरू भइरहेका

बजेट वक्तव्यका बुँदाहरू	नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
	गरेको ।	।
	(ख) विद्युत नियमन आयोग र ऊर्जा संकट निवारण विधेयकहरू एवं विद्युत ऐन र विद्युत चुहावट नियन्त्रण ऐनलाई संशोधन गर्ने विधेयकहरू आगामी आर्थिक वर्ष व्यवस्थापिका-संसद्समक्ष पेश गरिने।	विद्युत नियमन आयोग ऐनको मस्यौदा विधेयक समितिबाट स्वीकृत भई व्यवस्थापिका संसदमा टेबल भएको। विद्युत नियमावलीमा संशोधनगरी १०० मेगावाट सम्मको आयोजनाहरूको अनुमतिपत्र विद्युत विकास विभागबाटै जारी गर्ने व्यवस्था भएको।
३४.	नेपालको सम्पूर्ण सम्भाव्य जलविद्युत क्षमताको यकीन गर्न जनरल सर्भे गर्ने अवधि तोकी उत्पादन शुरू गर्ने र उत्पादनलाई लक्षित गरी प्रसारण लाइनहरूको निर्माण गर्ने रणनीति अवलम्बन गरिने ।	विद्युत विकास विभागबाट विभिन्न किसिमका आयोजनाहरूको Prefeasibility Study-2 nos, feasibility Study -36 nos., Detail Engineering Design-5 nos. को अध्ययन गर्ने काम, Screening Ranking-50 nos का कार्यहरू गरी आयोजना छान्ने काम भईरहेको छ। गुरु योजना बनेको र उत्पादनलाई लक्षित गरी प्रसारण लाइनहरूको निर्माण कार्य नेपाल विद्युत प्रधिकरण र राष्ट्रिय प्रसारण ग्रीड कम्पनी मार्फत कार्य अगाडि बढाइएको।
३५.	(क) चमेलिया र कुलेखानी तेस्रो आयोजनाहरू एक वर्ष भित्र सम्पन्न गरी राष्ट्रिय प्रसारण लाइनमा जोडिने ।	चमेलिया जलविद्युत आयोजना • प्रवेशमार्ग निर्माण कार्य अन्तर्गत १२ कि. मी. गोकुलेश्वर-बलांच सडक upgrade अन्तर्गत cross drain, drain wall निर्माण कार्य चालु। • मुख्य सिभिल निर्माण कार्य चालु(२३२ मी Tunnel squeezing मध्ये २३२ मी सम्पन्न। • Electromechanical, hydromechanical तथा १३२ केभी प्रसारण लाइन निर्माण कार्यको उपकरण जडान कार्य अन्तिम चरणमा रहेको। • सल्लाहकार सेवा चालु । <u>कुलेखानी तेस्रो जलविद्युत आयोजना</u> • पावरहाउस निर्माण ९६% सम्पन्न । • हेडवर्कस कार्य ९५% सम्पन्न । • मुख्य सुरुङ खन्ने कार्य सम्पन्न तथा लाइनिङ कंक्रीट ९९.६% सम्पन्न ।

बजेट वक्तव्यका बुँदाहरू	नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
		• फोरवे निर्माण कार्य ९५% सम्पन्न । • Penstock tunnel खन्ने कार्य सम्पन्न तथा concreting ९३% सम्पन्न । • टेलरेस निर्माण सम्पन्न । • Turbine spiral casing, generator foundation, draft tube, EOT crane, earthing र Embedded pipes को जडान कार्य सम्पन्न । • प्रसारण टावर फेब्रिकेशन सम्पन्न । • पेनस्टक पाइपको erection कार्य ३५४ मि. सम्पन्न । • स्वीचयार्डमा earthing कार्य सम्पन्न ।
	(ख) माथिल्लो तामाकोशी र माथिल्लो त्रिशुली ३ए दुई वर्षभित्र सम्पन्न गरी राष्ट्रिय प्रसारण लाइनमा जोडिने ।	माथिल्लो तामाकोशी जलविद्युत आयोजना • Headworks मा concreting कार्य ८६.५ प्रतिशत सम्पन्न । • मुख्य सुरुङ खन्ने कार्य ८५.८ प्रतिशत सम्पन्न । • Tailrace सुरुङ खन्ने कार्य सम्पन्न । • विद्युतगृह र ट्रान्सफर्मर Cavern खन्ने कार्य सम्पन्न । • विद्युतगृह र ट्रान्सफर्मर Cavern concrete कार्य ९४.३ प्रतिशत सम्पन्न । • अडिटलगायत अन्य सुरुङ खन्ने कार्य ८५.३ प्रतिशत सम्पन्न । माथिल्लो त्रिशुली ३ ए जलविद्युत आयोजना • अडिट निर्माण तथा Access tunnel र Tailrace खन्ने कार्य सम्पन्न । • हेडरेस टनेल (४०७६ मि.) खन्ने कार्य ९५ प्रतिशत सम्पन्न । • २२० के.भी. D/C टावर र फाउण्डेशनको कार्य भइरहेको, ६७ वटा फाउण्डेशन सम्पन्न । • डबल सर्किट १३२ के.भी. / २२० के.भी. टावर उत्पादन सम्पन्न र साइटमा पुगिसकेको ।

बजेट वक्तव्यका बुँदाहरू	नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
		१३२ के.भी. / २२० के.भी. प्रसारण लाइन टावरको drawing approved stage मा रहेको। २२० के.भी. मातातीर्थ सबस्टेशनको जग्गा अधिग्रहण कार्य चालु।
	(ग)रसुवागढी आयोजना तीन वर्षभित्र सम्पन्न गरी राष्ट्रिय प्रसारण ग्रीडमा जोडिनेछ ।	हालसम्म करिब ३०% प्रगति हासिल भएको ।
३६.	आगामी १० वर्षभित्र नदी बहावमा आधारित आयोजनाहरूबाट छ हजार र जलाशययुक्त आयोजनाहरूबाट चार हजार गरी १० हजार मेगावाट जलविद्युत उत्पादन गरिनेछ ।	ऊर्जा संकटलाई लक्षित गरी माग भए अनुसारको विभिन्न RoR-36 nos-3104.3 Mw र Reservoir-7 nos.-1781 Mw आयोजनाहरूको सर्वेक्षण अनुमति पत्र, विद्युत उत्पादनको अनुमति पत्र विद्युत प्रसारणको सर्वेक्षण अनुमति पत्र, विद्युत प्रसारणको अनुमति पत्र दिनेकाम भईरहेको ।
३७.	(क) जनता र सरकारको संयुक्त लगानीमा तुलनात्मक रूपमा आकर्षक प्रतिफल दिने जलविद्युत आयोजनाहरू निर्माण गर्न घर घरमा बिजुली जन जनमा शेयर कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । यस्ता आयोजनामा सरकारको न्यूनतम ५१ प्रतिशत र इच्छुक नेपाली नागरिक र गैरआवासीय नेपालीको अधिकतम ४९ प्रतिशत शेयर लगानी हुने प्रबन्ध गरिनेछ ।	निर्माणको चरणमा जाने समयमा शेयर लगानीको व्यवस्था गरिने।
	(ख) सुनकोशी, दूधकोशी, ठोसे खिम्ती शिवालय, नौमुरे, बबई, नलिसं गाड, उत्तरगंगा जस्ता जलविद्युत आयोजनाहरूलाई यो मोडलबाट निर्माण गर्न विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी स्रोत जुटाइनेछ	यी आयोजनाहरूको सम्भाव्यता अध्ययन कार्य भैरहेको।
	(ग) यी आयोजनाहरू निर्माण एवं	उत्तरगंगा र दुधकोशी जलाशययुक्त आयोजनाहरूको

बजेट वक्तव्यका बुँदाहरू	नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
	सञ्चालन गर्न छुट्टै जलविद्युत कम्पनी स्थापना गरिनेछ ।	अध्ययन सम्पन्न भएपश्चात कम्पनी मोडलबाट अगाडि बढाउने तर्फ नेपाल विद्युत प्राधिकरणबाट कारवाही भैरहेको ।
३८.	(क) एक हजार दुई सय मेगावाट क्षमताको बुढीगण्डकी जलाशययुक्त जलविद्युत आयोजनाको निर्माण कार्य आगामी आर्थिक वर्षदेखि प्रारम्भ गरिनेछ ।	- विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन, बोलपत्र सम्बन्धि कागजात, विस्तृत वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार भई स्वीकृत भएको । - गोर्खा जिल्लाको घ्याल्चोक सिउरेनिटार स्थित क्याम्प साईटको लागि १३३ रोपनी जग्गा अधिग्रहण एवम् मुआब्जा वितरण भई सो स्थानमा कार्यालयबाट कार्य सञ्चालन भइरहेको । - गोर्खा जिल्ला तर्फका ३०,०७८ रोपनी र धादिङ जिल्ला तर्फका २८,०७५ रोपनी सहित ५८,१५३ रोपनी निजी जग्गा आयोजनाको लागि अधिग्रहण गरिएको । - गोर्खा जिल्ला तर्फका ३०,०७८ रोपनी जग्गा मध्ये गोरखाको आरूघाट र आरखेत बजार क्षेत्र बाहेक र धादिङ जिल्ला तर्फका २८,०७५ रोपनी मध्ये आरूघाट र खहरे बजार क्षेत्र बाहेकका क्षेत्रका जग्गाहरूको मुआब्जा निर्धारण सम्पन्न भएको ।
	(ख) मुआब्जा वितरण लगायत प्रशासनिक कार्यहरू गर्न अधिकार सम्पन्न छुट्टै कार्यालय स्थापना गरिनेछ ।	- वातावरण, मुआब्जा वितरण, पुनर्स्थापना इकाई मन्त्रीपरिषद्बाट स्वीकृत भई सो को संयोजक नियुक्त भई कार्य भैरहेको । - मुआब्जा वितरणका लागि पठाइएकोमा २.५ अर्बका दरले गोरखा जिल्लामा रु. ३३ करोड ८९ लाख १ सय ९९ जनालाई र धादिङ जिल्लामा २२ जनालाई रु. ३ करोड ३ लाख गरी जम्मा २२१ जनालाई रु ३६ करोड ९२ लाख वितरण गरी सकिएको ।
३९.	स्वच्छ ऊर्जा विकासका लागि उपभोक्तालाई अतिरिक्त भार नपर्ने	लागू भई संकलन भइरहेको ।

बजेट वक्तव्यका बुँदाहरू	नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
	गरी नेपाल आयल निगमले आयात गर्ने पेट्रोल डिजेल र हवाई इन्धनमा भन्सार बिन्दुमै प्रति लिटर रु. ५ का दरले पूर्वाधार कर लगाउने प्रस्ताव गरेको छु । यसरी संकलन भएको कर रकम बुढीगण्डकी जलविद्युत आयोजनाको निर्माण कार्यमा गर्ने व्यवस्था मिलाएको छु ।	
४०.	(क) तनहुँ सेती जलाशययुक्त आयोजनाको निर्माण कार्यलाई तीव्रता दिइनेछ ।	सिभिल निर्माण कार्य आयोजनाको Package-1 (HeadWorks) तथा Package-2 (Waterway, Powerhouse and Related Equipment) को पूर्व योग्यता छनोट भई सफल आवेदकहरूबाट बोलपत्र माग गर्ने अन्तिम अवस्थामा रहेको । पूर्वाधार निर्माण कार्य अन्तर्गत चापाघाट देखि पावर हाउससम्मको करिब ६ कि.मि. सडक, कन्स्ट्रक्सन पावरको लागि ३३।११ के.भि., ८ एम.भि.ए. को सबस्टेशन निर्माण कार्य अन्तिम अवस्थामा रहेको र आवास तथा कार्यालय भवन निर्माण कार्य भइरहेको । विद्युत गृहमा Rock Mechanical Test (RMT) लगायत अन्य भौगर्भिक अध्ययन कार्य चालु रहेको ।
	(ख) पश्चिम सेती जलविद्युत आयोजनालाई प्राथमिकताकासाथ अगाडि बढाइनेछ ।	पश्चिम सेती जलविद्युत आयोजना लगानी बोर्ड मार्फत अगाडि बढाइदै आएको ।
	(ग) तामाकोशी तेस्रो, तल्लो अरूण जस्ता जलविद्युत आयोजनाहरू इपिसिएफ ढाँचामा निर्माण गर्न अन्तर्राष्ट्रिय कम्पनीहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।	उक्त आयोजनाका विद्युत उत्पादन कम्पनी मार्फत विकास गर्ने मन्त्रालय स्तरको निर्णय भइ अनुमतिपत्र प्राप्त गर्ने प्रकृत्यामा रहेको । अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरूबाट प्राप्त केही प्रस्तावहरूका अध्ययन भइरहेको ।
४१.	नेपाल र मित्र राष्ट्र भारतको मैत्री परियोजनाको रूपमा निर्माण हुने	विस्तृत अध्ययन गरी प्रतिवेदनमा ऊर्जा मन्त्रालयको राय सुझाव पञ्चेश्वर विकास प्राधिकरणमा

बजेट वक्तव्यका बुँदाहरू	नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
	पञ्चेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजना कार्यान्वयनको लागि नेपालको तर्फबाट गर्नुपर्ने सम्पूर्ण कार्यहरू प्राथमिकताका साथ अघि बढाइनेछ	पठाइएको ।
४२.	(क) माथिल्लो कर्णाली, अरूण तेस्रो र माथिल्लो मर्स्याङ्गदी लगायत भारतीय कम्पनीहरूको लगानीमा निर्माण हुने जलविद्युत आयोजनाहरूको कार्यान्वयनमा सहजीकरण गरिनेछ ।	अरूण तेस्रोको कार्यान्वयनको लागि सहजीकरण गर्ने कार्य भैरहेको। माथिल्लो कर्णाली र माथिल्लो मर्स्याङ्गदीको हकमा लगानी बोर्ड मार्फत अगाडि बढाइने ।
	(ख) चिनियाँ सहयोगमा अध्ययन हुन गइरहेको किमाथाङ्का अरूणको अध्ययन कार्यमा आवश्यक सहयोग गरिनेछ ।	RFP(Request for Proposal) को मूल्याङ्कन भइरहेको ।
४३.	दश हजार मेगावाटभन्दा बढी क्षमताको कर्णाली चिसापानी बहुउद्देश्यीय आयोजनालाई मित्रराष्ट्र भारत, मित्रराष्ट्र चीन र नेपालको त्रिपक्षीय मैत्री परियोजनाको रूपमा विकास गर्न पहल गरिनेछ ।	कर्णाली चिसापानी बहुउद्देश्यीय आयोजना अध्ययन अन्तर्गत हाइड्रोलोजिकल अध्ययन र सामाजिक तथा वातावरणीय अध्ययन हाल भैरहेको ऊर्जा संकट निवारण कार्ययोजना अन्तर्गत कर्णाली चिसापानी बहुउद्देश्यीय आयोजनाको Feasibility Study अध्यावधिक गर्ने कार्यक्रम प्रस्ताव गरिएको ।
४४.	(क) विद्युत प्रसारण तथा वितरण प्रणाली सुदृढीकरणमा विशेष ध्यान दिएको छु ।	विद्युत प्रसारण तथा वितरण प्रणाली सुदृढीकरणको कार्य निरन्तर रूपमा भइरहेको ।
	(ख) उत्पादित विद्युतलाई देशका सबै भागमा पुर्‍याउन र निर्यात गर्न उपयुक्त क्षमताका हाइटेक प्रविधियुक्त प्रसारण हाइवे निर्माण गरिनेछ ।	- हेटौडा-ढल्केवर-इनरूवा,मर्स्याङ्गदी कोरिडोर,कालीगण्डकी कोरिडोर जस्ता प्रसारण लाइन निर्माण कार्य चालु रहेको । - यसका साथै अन्य प्रसारण आयोजनाहरूको अध्ययन तथा निर्माणका कार्यहरू भैरहेको ।
४५.	(क) ढल्केवर-काठमाडौँ-हेटौडा ४०० के.भी. र हेटौडा-ढल्केवर-इनरूवा ४०० के.भी. प्रसारण लाइन निर्माण गर्न बजेट विनियोजन गरेको छु ।	हेटौडा-ढल्केवर-इनरूवा ४०० के.भी. प्रसारण लाइन निर्माण गर्ने सन्दर्भमा ७९२ टावरहरू मध्ये ४२१ टावरको निर्माण कार्य सम्पन्न भइसकेको ।

बजेट वक्तव्यका बुँदाहरू	नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
	(ख) ढल्केवर सबस्टेशनलाई स्तरोन्नति गर्ने कार्य आगामी मंसिर महिनाभित्र सम्पन्न गरिनेछ ।	- ढल्केवर सबस्टेशनको २२०के.भी.मा Charge गर्ने कार्य द्रुत गतिमा भैरहेको । - यो सबस्टेशन ४०० के.भी. मा स्तरोन्नति गर्न DPR को तयारी कार्य भैरहेको ।
४६.	(क) मेची-महाकाली प्रसारण लाइन, कर्णाली, गण्डकी र कोशी कोरिडोर प्रसारण लाइनको निर्माण कार्यलाई प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाइनेछ	<u>कालीगण्डकी कोरिडोर २२० के.भी. प्र ला सर्भेक्षण अध्ययन</u> - नयाँ बुटवल बर्दघाट खण्डको विस्तृत सर्भे कार्य सम्पन्न भएको र सर्भे report प्राप्त भएको । - कुश्मा-न्यू बुटवल खण्डको वातावरण अध्ययनको IEE प्रतिवेदनको सम्पूर्ण कार्य सम्पन्न भइ विद्युत बिकास विभागमा पेश गरिएको । - न्यू बुटवल-बर्दघाट खण्डको वातावरण अध्ययनको लागि वातावरण विभागसंग MoU भएको । - दाना-कुश्मा खण्डको प्रसारण लाइन सबस्टेशन निर्माण कार्यमा कुश्मा स/स क्षेत्रमा Levelling कार्य सम्पन्न, Compound Wall र Approach Road को काम सुरुवात भएको । - कुश्मा-न्यू बुटवल खण्डको प्रसारण लाइन सबस्टेशन निर्माण कार्यको लागि Technical Bid Evaluation सम्पन्न भइ स्वीकृति प्राप्त भएको । <u>कोशी कोरिडोर २२० के.भी. प्रसारण लाइन आयोजना</u> - इनरूवा-वसन्तपुर-तुम्लिङ्गटार खण्डको प्रसारण लाइनको वातावरणीय अध्ययन कार्य सम्पन्न र परीक्षण प्रतिवेदन मन्त्रालयबाट स्वीकृत । - वसन्तपुर-ताप्लेजुङ खण्डको प्रसारण लाइनको वातावरणीय अध्ययन कार्यको ToR तयार भई मन्त्रालयबाट स्वीकृत । - आयोजनाको Project Mangement Consultancy Services परामर्श सेवाको सम्झौता सम्पन्न र परामर्शदाताबाट आयोजनाको DPR तथा Tender

बजेट वक्तव्यका बुँदाहरू	नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
		Document तयार गर्ने कार्य भइरहेको ।
	(ख) मर्स्याङ्गदी-काठमाडौँ, समुन्द्रटार-त्रिशुली, काठमाडौँ-वीरगञ्ज—सिमरा कोरिडोर प्रसारणलाइनको निर्माण निर्धारित समयमै सम्पन्न गरिनेछ ।	<u>मर्स्याङ्गदी-काठमाडौँ २२० के.भी. प्र. ला. आ.</u> - मर्स्याङ्गदी-काठमाडौँ २२० के.भी. प्र. ला. निर्माण ठेक्कापट्टा व्यवस्था सम्बन्धि Tower Spotting का लागि Check Survey र Detail Survey कार्य सम्पन्न भइ Soil Testing कार्य र जग्गा पहिचान कार्य भइरहेको । - नयाँ मर्स्याङ्गदी GIS सबस्टेसन २२० के.भी. निर्माण र काठमाडौँ मातातिर्थ २२० के.भी. AIS सबस्टेसन निर्माणको ठेक्कापट्टा व्यवस्था सम्बन्धि Contract Agreement सम्पन्न भइ Survey कार्य भइरहेको । <u>समुन्द्रटार-त्रिशुली ३बी हब स/स १३२ के.भी. प्र. ला. आ.</u> - सबस्टेशन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय अध्ययनका लागि एशियाली विकास बैंकबाट परामर्शदाता नियुक्त गर्ने कार्य सम्पन्न भएको । - PSC(Project Supervision Consultant) को लागि Contract Negotiation सम्पन्न । <u>काठमाडौँ-वीरगञ्ज-सिमरा कोरिडोर प्र. ला. आ.</u> ५७९९ वटा पोल बदली गर्नुपर्ने लक्ष्य रहेकोमा ५७९९ वटा बदली भएको । २१४ कि.मी. ११ के.भी. लाइन निर्माण गर्नुपर्ने लक्ष्य रहेकोमा २१४ कि.मी. लाइन निर्माण भएको । ४०१ कि.मी. ०.४ के.भी. लाइन निर्माण गर्नुपर्ने लक्ष्य रहेकोमा ३४३ कि.मी. लाइन निर्माण भएको । ४६२ वटा वितरण ट्रान्सफर्मर जडान गर्नुपर्ने लक्ष्य रहेकोमा ४६२ वटा ट्रान्सफर्मर जडान भएको ।
४७.	(क) दुवही-जोगबनी-पुर्णिया, बर्दघाट-	<u>बर्दघाट-न्यू बुटवल-गोरखपुर ४०० के.भी. दोश्रो</u>

बजेट वक्तव्यका बुँदाहरू	नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
	न्यू बुटवल-गोरखपुर, नेपालगञ्ज—लखनऊ र अत्तरिया-बरेली अन्तरदेशीय प्रसारण लाइन निर्माण कार्यलाई प्राथमिकताका साथ अघि बढाइनेछ	<u>क्रस बोर्डर प्र. ला. आ.</u> MCC (Millennium Challenge Corporation, USA) मार्फत Feasibility Study सम्पन्न भई निर्माण सम्बन्धी निर्णयको प्रक्रियामा रहेको ।
	(ख) निर्माणाधीन १३२ के.भी. क्षमताका परवानीपुर-रक्सौल र कुशाहा- कटैया प्रसारण लाइन आगामी वर्ष सम्पन्न गर्न बजेट व्यवस्था गरेको ।	<u>परवानीपुर-रक्सौल प्रसारण लाइन</u> • प्रसारण लाइन तथा सबस्टेसन निर्माण कार्य सम्पन्न । <u>कुशाहा- कटैया प्रसारण लाइन</u> • प्रसारण लाइन तथा सबस्टेसन निर्माण कार्य सम्पन्न ।
४८.	विद्युत आयात निर्यातको वैकल्पिक व्यवस्था गर्न चिलिमे-केरूङ्ग प्रसारण लाइनको अध्ययन आगामी आर्थिक वर्षमा गरिनेछ ।	विद्युत आयात निर्यातको वैकल्पिक व्यवस्था गर्न चिलिमे-केरूङ्ग प्रसारण लाइनको अध्ययनको लागि इन्जिनियरिङ्ग सभेको कार्यका लागि चिनियाँ पक्षबाट अध्ययन भइरहेको ।
४९.	स्मार्ट ग्रीड एण्ड मिटरिङ्ग, भूमिगत केबलिङ्ग, मोनोपोल, जक्सनको प्रयोग तथा जि. आइ.एस. प्रविधिमा आधारित सबस्टेशनको व्यवस्था गरी वितरण प्रणालीलाई सक्षम र प्रभावकारी बनाइनेछ ।	<u>स्मार्ट ग्रीड एण्ड मिटरिङ्ग</u> उक्त कार्यको लागि बोलपत्र आव्हान भइ मुल्यांकनको सम्पन्न भइ मुल्यांकन प्रतिवेदन तयार गरि कमिटीमा पेश भएको र आशय पत्र दिने क्रममा रहेको । <u>मोनोपोल</u> बुटवल देखि लुम्बिनीको लागि लागत अनुमान तयार भइ बोलपत्र आव्हान भइसकेको । <u>जि.आइ.एस. प्रविधिमा आधारित सबस्टेशन</u> जोरपाटी वितरण केन्द्रको लागि GIS Implement गर्न परामर्शदाताको नियुक्त भइ कार्य अगाडी बढाइएको ।
५०.	(क)ठूला उपभोक्ताहरूको ऊर्जा उपयोगको दक्षता अभिवृद्धि गर्न इनर्जी अडिट शुरू गरिनेछ ।	ठूला उपभोक्ताहरूको ऊर्जा उपयोगको दक्षता अभिवृद्धि गर्न इनर्जी अडिटको लागि पूर्व तयारी भैरहेको ।
	(ख)सम्पन्न जलविद्युत	सम्पन्न जलविद्युत आयोजनाहरूको टेक्निकल

बजेट वक्तव्यका बुँदाहरू	नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
	आयोजनाहरूको टेक्निकल अडिट गरिनेछ ।	अडिट गर्नको लागि कार्य सूची तयार हुने क्रममा रहेको ।
५१.	(क) आगामी आर्थिक वर्षको प्रारम्भदेखि नै राष्ट्रिय प्रसारण ग्रीड कम्पनीले आफ्नो कार्य शुरू गर्नेछ ।	पुस महिनादेखि कार्य प्रारम्भ गरेको ।
	(ख) राष्ट्रिय जलविद्युत उत्पादन कम्पनी र राष्ट्रिय विद्युत व्यापार कम्पनी स्थापना गरिनेछ ।	विद्युत उत्पादन कम्पनी दर्ता भई कार्य प्रारम्भ गरेको । विद्युत व्यापार कम्पनी नेपाल विद्युत प्राधिकरणको मातहतमा रहने गरी दर्ता भएको ।
	(ग) जलविद्युत आयोजना, प्रसारण लाइन र वितरण प्रणालीको डिजाइन, विकास र सुपरिवेक्षण गर्ने लगायतका प्राविधिक विषयहरूमा परामर्श दिन विज्ञहरू रहेको छुट्टै संयन्त्र निर्माण गरिनेछ ।	यसका लागि नेपाल विद्युत प्राधिकरणको Holding को रूपमा रहने गरी नेपाल विद्युत प्राधिकरणको अधिकांश शेयर र विद्युत उत्पादन कम्पनी, जलविद्युत लगानी तथा विकास कम्पनी लिमिटेड र राष्ट्रिय प्रसारण ग्रीड कम्पनी लिमिटेड समेतको शेयर रहने गरी परामर्श सेवा कम्पनी गठनको प्रक्रियामा रहेको ।
५२.	विद्युत वितरण प्रणालीमा जनसहभागिता बढाई विद्युतमा सबैको पहुँच पुऱ्याउन सामुदायिक ग्रामिण विद्युतीकरण कार्यक्रममा थप बजेट विनियोजन गरेको छु ।	बजेट व्यवस्था भई कार्य भइरहेको ।
५३.	धेरै विद्युत खपत गर्ने परम्परागत तथा सी.एफ. एल. चीमको सट्टा विद्युत खपत कम गर्ने अन्तराष्ट्रिय गुणस्तर चिन्ह प्राप्त एल.इ.डी. चीमको प्रयोगलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।	धेरै विद्युत खपत गर्ने परम्परागत तथा सी.एफ. एल. चीमको सट्टा विद्युत खपत कम गर्ने अन्तराष्ट्रिय गुणस्तर चिन्ह प्राप्त एल.इ.डी. चीमको प्रयोगलाई नेपाल विद्युत प्राधिकरणले प्रचार प्रसार गरेको । नेपाल विद्युत प्राधिकरणले भारतबाट भारत सरकारले खरिद गर्ने गरेको दररेटमा नेपाल विद्युत प्राधिकरणलाई उपलब्ध गराउने गरी खरिद प्रक्रिया अगाडि बढाउने कार्य भैरहेको ।

१०. आ.व. २०७२/०७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय/आयोजना	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०८०११३	ऊर्जा मन्त्रालय	४३९२२.३३	३८५५९.९५	८७.७९
३०८११५३	राष्ट्रिय ऊर्जा संकट निवारण तथा विद्युत विकास दशक सम्बन्धी कार्ययोजना	५६५००	४३६.४४	०.७७
३०८०१२३	विद्युत विकास विभाग	७१५६२	५१३७८.५	७१.७९
३०८०१३३	विद्युत महसुल निर्धारण आयोग	४११५	२१७६.९४	५२.९०
३०८१०१३	जल तथा ऊर्जा आयोग	२९०९८	१७५२४	६०.२२
३०८१०२३	सिंचाई तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (जलशक्ति)	२८८७	९९४.२९	३४.४४
३०८१०३३	विद्युत विकासमा निजी क्षेत्रको प्रवर्द्धन	१२७०	११०३.०१	८६.८६
३०८१०४३	सप्तकोशी बहुउद्देश्यीय आयोजना	७७४८४	४१८२७	५३.९८
३०८१०५३	पंचेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजना	१६९५६	१११४३.२	६५.७२
३०८१०६३	जलविद्युत आयोजना अध्ययन	३९९९	३१४२.३१	७८.५८
३०८१०७३	जलविद्युत आयोजना सम्बन्धी मापदण्ड	५५४	४६६.४६	८४.१९
३०८१०९३	रोयल्टी व्यवस्थापन तथा वितरण	६०२१६९	५२९९३२.३६८	८८.००
३०८११२३	बुढीगंगा जलविद्युत आयोजना	२९००३	१७६३९.०६	६१.००
३०८११३३	बुढी गण्डकी जलविद्युत आयोजना विकास समिति	३३७४३४१	१७०५९५	५.११
३०८११४३	नलसिँगाड जलविद्युत आयोजना विकास समिति	२०८२२	१६००९	७६.८८
	जम्मा	४३३४६८२.३३	८९१७८४.३२	२०.५७

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय/आयोजना	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०८०११४	ऊर्जा मन्त्रालय	२७१५०	४३९४.३०	१६.१९
३०८०१२४	विद्युत विकास विभाग	१७५३२०	२८३६६.९८	१६.१८
३०८०१३४	विद्युत महसुल निर्धारण आयोग	२९०५	४०३.२१	१३.८८
३०८१०१४	जल तथा ऊर्जा आयोग	३१२००	९७४२.४९	३१.२३

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय/आयोजना	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३०८१०२४	सिंचाई तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (जलशक्ति)	२००	०	
३०८१०३४	विद्युत विकासमा निजी क्षेत्रको प्रवर्द्धन	७९१७	६०५१	७६.४३
३०८१०४४	सप्तकोशी बहुउद्देश्यीय आयोजना	२६८७३१	१६०८३	५.९८
३०८१०५४	पंचेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजना	१७२२६	१०१७५	५९.०६
३०८१०६४	जलविद्युत आयोजना अध्ययन	६१८५२१	३६९६३५.५३	५९.७६
३०८१०७४	जलविद्युत आयोजना सम्बन्धी मापदण्ड	२७३२४	८८९५.६७	३२.५६
३०८१०९४	रोयल्टी व्यवस्थापन तथा वितरण	८५०	८४०.९५	९८.९४
३०८११२४	बुढीगंगा जलविद्युत आयोजना	४०३५२१	१३८९४१.७८	३५
३०८११३४	बुढी गण्डकी जलविद्युत आयोजना विकास समिति	३३४७९८९	२२१२२	०.६६
३०८११४४	नलसिं गाड जलविद्युत आयोजना विकास समिति	४५४४७५	१३७१९९	३०.१८
	जम्मा	५३८३३२९	७५२८५०.९१	१३.८९

नेपाल विद्युत प्राधिकरण अन्तर्गत पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	आयोजना कार्यक्रमको नाम	वार्षिक बजेट	खर्च	प्रतिशत
५०१११९	जलाशययुक्त आयोजनाहरूको छनौट तथा संभाव्यता अध्ययन आयोजना	५४००००	१५०८२३	२७.९३
५०११२०	मझौला तथा ठूला जलविद्युत अध्ययन आयोजना	४२००००	२९४८८	७.०२
५०११३३	तनहुँ जलविद्युत आयोजना (१४० मे.वा.)	२४०००००	३४८२२४	१४.५१
५०११४८	माथिल्लो मोदी जलविद्युत आयोजना (४२ मे.वा.)			
५०११२१	माथिल्लो तामाकोशी जलविद्युत आयोजना (४५६ मे.वा.)	८६४७५००	४८२८३८३	५५.८४
५०११२२	माथिल्लो त्रिशुली-३ (ए) जलविद्युत आयोजना (६० मेवा)	१३५७७००	३८५७८६	२८.४१

ब.उ.शी.नं.	आयोजना कार्यक्रमको नाम	वार्षिक बजेट	खर्च	प्रतिशत
५०११०३	मध्य मर्स्याङ्दी जलविद्युत आयोजना (७० मेवा)	७०४२९	४७२६	६.७१
५०११२३	राहुघाट जलविद्युत आयोजना (३२ मे.वा.)	९५००००	६३७२७	६.७१
५०१११८	चमेलिया जलविद्युत आयोजना (३० मे.वा.)	१३०००००	५८६४८३	४५.११
५०३११४	कुलेखानी तेस्रो जलविद्युत आयोजना (१४ मे.वा.)	४५००००	३४२६२६	७६.१४
५०१११०	जलविद्युत सुदृढीकरण आयोजना	८८८०००	४५६०९५	५१.३६
५०११०५	१३२ केभी तथा अन्य भोल्टेज स्तरका प्रसारण लाईन विस्तारआयोजनाहरू	११८९९०३०	६५१२९४६	५४.७४
५०११०६	थानकोट-चापागाउँ-भक्तपुर १३२ केभी (२८ कि.मी.)	१०००००	१९९०६	१९.९१
५०११५०	नेपाल भारत विद्युत प्रसारण तथा व्यापार आयोजना	७९४५०००	१३६१३२६	१७.१३
५०११०७	अन्य ३३ केभी तथा सबस्टेशन आयोजनाहरू	६५४६००	१९१०१६	२९.१८
५०११११	सामुदायिक तथा अन्य ग्रामिण विद्युतीकरण आयोजना	२००००००	५५९६५०	२७.९८
५०११७४	तामाकोशी पाँचौ जलविद्युत आयोजना	१८००००	७११५६	३९.५३
५०११७२	पुर्ननविकरणीय तथा क्षमता विस्तार आयोजना	५३२००००	२३	०.००० ४३
	जम्मा	४५१२२२५९	१५९१२३८४	३५.२७
	कूल जम्मा	५०५०५५८८	१६६६५२३४.९१	३२.९७

१०. आ.व.२०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा प्रथम आठ महिनाको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय/आयोजना	विनियोजन	अनुमानित खर्च	प्रतिशत
३०८०११३	ऊर्जा मन्त्रालय	२४७९४४	२२९३३०.४८	९२.४९
३०८०१२३	विद्युत विकास विभाग	७२२५६.००	४०१८८.८२३	५५.६२

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय/आयोजना	विनियोजन	अनुमानित खर्च	प्रतिशत
३०८०१३३	विद्युत महसुल निर्धारण आयोग	३०८४.००	६४८.३१९	२०.०२
३०८१०१३	जल तथा ऊर्जा आयोग	२७२३२	१२४३०	४५.६४
३०८१०२३	सिंचाई तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (जलशक्ति)	२८७०	७६५	२६.६६
३०८१०३३	विद्युत विकासमा निजी क्षेत्रको प्रवर्द्धन	२६१२.००	१२८०.६०५	४९.०३
३०८१०४३	सप्तकोशी बहुउद्देश्यीय आयोजना	१३०३५	५५९२	४२.८९
३०८१०५३	पंचेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजना	१७०२१	७०४२.६	४१.३७
३०८१०६३	जलविद्युत आयोजना अध्ययन	१३२९.००	५९९.२०२	४५.०९
३०८१०७३	जलविद्युत आयोजना सम्बन्धी मापदण्ड	९०५.००	६६३.२३०	७३.२९
३०८१०९३	रोयल्टी व्यवस्थापन तथा वितरण	५९९१५३.००	५९५२१५.८३८	९९.३४
३०८११२३	बुढीगंगा जलविद्युत आयोजना	२५२४०	११२४०.३७८	४५.००
३०८११३३	बुढी गण्डकी जलविद्युत आयोजना विकास समिति	३२५९६	१०४६	३२.००
३०८११४३	नलसिं गाड जलविद्युत आयोजना विकास समिति	२२७०७	१३१०४	५७.७०
	जम्मा	१०६७९८४	९१२१०३.८७	८५.४०

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय/आयोजना	विनियोजन	अनुमानित खर्च	प्रतिशत
३०८०११४	ऊर्जा मन्त्रालय	२५४१०	२७३१.२५	१०.७५
३०८११५४	राष्ट्रिय ऊर्जा संकट निवारण तथा विद्युत विकास दशक सम्बन्धी कार्ययोजना	८१५०००	६१६०.००	०.७५
३०८०१२४	विद्युत विकास विभाग	१६३३६४.००	२७१४५.१३२	१६.६२
३०८०१३४	विद्युत महसुल निर्धारण आयोग	२७०२.००	०	
३०८१०१४	जल तथा ऊर्जा आयोग	३१७५५	१६३९	५.१६
३०८१०२४	सिंचाई तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (जलशक्ति)	९९८००	०	

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय/आयोजना	विनियोजन	अनुमानित खर्च	प्रतिशत
३०८१०३४	विद्युत विकासमा निजी क्षेत्रको प्रवर्द्धन	७९७५.००	२४८९.४५७	३१.२२
३०८१०४४	सप्तकोशी बहुउद्देश्यीय आयोजना	१३८२०८	११५२४	८.३३
३०८१०५४	पंचेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजना	१२३०७	०	
३०८१०६४	जलविद्युत आयोजना अध्ययन	६९८१६१.००	४४६११.३७०	६.३९
३०८१०७४	जलविद्युत आयोजना सम्बन्धी मापदण्ड	२४२७२.००	९२३५.७७१	३८.०५
३०८१०९४	रोयल्टी व्यवस्थापन तथा वितरण	८००	६००	७५.००
३०८११२४	बुढीगंगा जलविद्युत आयोजना	३५२९७४	७०५९५.६८	२०.००
३०८११३४	बुढी गण्डकी जलविद्युत आयोजना विकास समिति	५०२८७००	५०१३७००	९९.७०
३०८११४४	नलसिँ गाड जलविद्युत आयोजना विकास समिति	४४९७९०	२९७०२८	६६.०४३
	जम्मा	७०३६२१८	५४८१२९९.६६	७७.९०

नेपाल विद्युत प्राधिकरण अन्तर्गत प्रथम आठ महिनाको पूँजीगत खर्चको अवस्था

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	आयोजना कार्यक्रमको नाम	वार्षिक बजेट	खर्च	प्रतिशत
५०१११९	जलाशययुक्त आयोजनाहरूको छनौट तथा संभाव्यता अध्ययन आयोजना	४६७५००	११८०९२	२५.२५
५०११२०	मझौला तथा ठूला जलविद्युत अध्ययन आयोजना	९६७०००	१६८४१	१.७४
५०११३३	तनहुँ जलविद्युत आयोजना (१४० मे.वा.)	१०७००००	२६४५०६	२४.७२
५०११४८	माथिल्लो मोदी जलविद्युत आयोजना (४२ मे.वा.)	१०००००	५९६५	५.९७
५०११२१	माथिल्लो तामाकोशी जलविद्युत आयोजना (४५६ मे.वा.)	१००००००	३१०६७९०	३१०.६८
५०११२२	माथिल्लो त्रिशुली-३ (ए) जलविद्युत आयोजना (६० मे.वा.)	१९८००००	२१३१३८	१०.७८
५०११२३	राहुघाट जलविद्युत आयोजना (३२ मे.वा.)	१२०००००	३५७२४	२.९८

ब.उ.शी.नं.	आयोजना कार्यक्रमको नाम	वार्षिक बजेट	खर्च	प्रतिशत
५०१११८	चमेलिया जलविद्युत आयोजना (३० मे.वा.)	७०००००	६६१९८०	९४.५७
५०३११४	कुलेखानी तेस्रो जलविद्युत आयोजना (१४ मे.वा.)	६०००००	१६००००	२६.६७
५०१११०	जलविद्युत सुदृढीकरण आयोजना	८१००००	१७४१७२	२१.५०
५०११०५	१३२ केभी तथा अन्य भोल्टेज स्तरका प्रसारण लाईन बिस्तार आयोजनाहरू	१३२०९०००	३३५५५५२	२५.४०
५०११०६	थानकोट-चापागाउँ-भक्तपुर १३२ केभी (२८ कि.मी.)	६००००	६७००	११.१७
५०११५०	नेपाल भारत विद्युत प्रसारण तथा व्यापार आयोजना	३०६००००	१०१५१९५	३३.१८
५०११०७	अन्य ३३ केभी तथा सबस्टेशन आयोजनाहरू	७५५३००	९८७४१	१३.०७
५०११११	सामुदायिक तथा अन्य ग्रामिण विद्युतीकरण आयोजना	२००००००	१८७९२५	९.४०
५०११७४	तामाकोशी पाँचौ जलविद्युत आयोजना	१८००००	२९९४८	१६.६४
५०११७२	पुर्ननविकरणीय तथा क्षमता विस्तार आयोजना	६०८००००	४२६६२	०.७०
	जम्मा	३४२३८८००	९४९३९३१	२७.७३
	कुल जम्मा	४१२७५०१८	१४९७५२३.६६	३६.२८

♦ ♦ ♦

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय कानुनी राज्यको अवधारणाअनुरूप नेपाल कानूनको तर्जुमा, मौजुदा कानूनहरूमा समसामयिक संशोधन लगायत न्याय प्रशासनसँग सम्बन्धित कार्यहरू सम्पादनको लागि नेपाल सरकारको केन्द्रीय निकाय हो । सम्बत् २००७ सालदेखि २०१२ सालसम्म कानून तर्जुमा गर्ने कार्य कानून विभागले गरेको थियो । २०१३ सालमा कानून विभागको नाम "कानून मन्त्रालय" राखियो । २०१५ सालमा तत्कालीन नेपाल सरकारको कार्य विभाजन नियमावलीले कानून मन्त्रालयको नाम "कानून तथा संसदीय प्रबन्ध मन्त्रालय" राखी ऐन, नियम, आदेशहरूको तर्जुमा र जाँच गर्ने, अरू मन्त्रालयमा नपरेको विषयमा कानून बनाउने, पढा, कबुलियत सम्झौता समेतका सरकारी लिखतहरूको मस्यौदाको तर्जुमा गर्ने कार्यभार सुम्पियो । २०१८ सालमा संसदीय प्रबन्ध मन्त्रालय खारेज गरी "कानून तथा न्याय मन्त्रालय" नामाकरण गरियो । २०४७ सालमा कानून मन्त्रालयको नाम "कानून, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय" राखियो । २०५२ सालमा संसदीय मन्त्रालय बेग्लै गठन भई "कानून तथा न्याय मन्त्रालय" नामाकरण गरिएकोमा २०५७ सालमा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालयको खारेजी सँगै कानून तथा न्याय मन्त्रालयको नाम पुनः "कानून, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय" कायम गरिएकोमा हाल नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०७२/६/१४ को निर्णय अनुसार यस मन्त्रालयको नाम "कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय" कायम भएको हो ।

२. दीर्घकालीन सोच/दृष्टिकोण

नेपाली जनताको इच्छा र आकांक्षा अनुकूलको कानुनी संरचना, न्याय अनुभूत गर्न सक्ने न्याय प्रबन्ध र देश विकास तथा राज्य सञ्चालनका लागि आवश्यक कानून तर्जुमा गर्ने ।

३. उद्देश्य/ध्येय

- कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट कानुनी शासनको प्रतिफल जनतामा पुऱ्याउने,
- कानुनी सहायताको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्ने,
- संविधान प्रदत्त मौलिक हक र विश्वव्यापी रूपमा अवलम्बन गरिएका मानव अधिकारहरूको प्रवर्द्धन र संरक्षण गर्ने ।

४. रणनीतिहरू:

४.१ समष्टिगत लक्ष्य

ऐन, अध्यादेश, नियम र आदेश बनाउने सम्बन्धमा परामर्श दिने, मस्यौदा गर्ने, मस्यौदा जाँच गर्ने, नेपाल सरकारको लागि आवश्यक पर्ने राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानुनी विवादको सम्बन्धमा आवश्यक राय परामर्श दिने, कानूनको एकीकरण तथा संहिताकरण, नेपाल कानून, अन्तर्राष्ट्रिय कानून, न्याय प्रणाली र न्याय प्रशासनको अनुसन्धान, पुनरावलोकन, सुधार तथा न्याय प्रशासनसम्बन्धी काम गर्ने ।

४.२ कार्यनीतिगत लक्ष्य

- न्यायमा आम जनताको समान पहुँच अभिवृद्धि गरी कानूनको शासन सुदृढ गर्ने,
- कानून निर्माणमा सरोकारवालाहरूको सहभागिता सुनिश्चित हुने व्यवस्था गर्ने,
- सर्वसुलभ, छिटो, छरितो न्याय सम्पादन गरी त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने,
- मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण र सम्बर्द्धनका लागि राज्यका निकायहरूलाई परिचालन गर्ने,
- मानव अधिकारको विषयलाई सबै क्षेत्रगत विषय, विकास नीति, योजना र कार्यक्रमहरूमा समावेश गर्ने ।

४.३ रणनीतिक उद्देश्य

- कानूनको शासनलाई प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक कानूनको पहिचान तथा सुधार गर्ने तथा मानव अधिकारको मूल्य मान्यता अनुसारको कानूनको विकास हुने अवसरको सृजना गर्ने,
- न्याय सेवामा कार्यरत जनशक्तिलाई कानूनको व्यवहारिक प्रयोग तथा समसामयिक विषयमा आवश्यक तालीमको व्यवस्था गर्ने,
- न्यायको विकेन्द्रीकरण गर्ने, कानुनी सहायतामा अभिवृद्धि गर्ने तथा मेलमिलाप लगायत विवाद समाधानका बैकल्पिक उपायहरूको प्रयोगमा अभिवृद्धि गर्ने,
- ऐन तथा नियम संग्रहको अद्यावधिक प्रकाशन तथा वितरण गर्ने, गराउने,
- कानून कार्यान्वयनलाई जोड दिन जिल्लास्तरमा मानव अधिकार लगायतका महत्त्वपूर्ण कानुनी व्यवस्थाहरूको सम्बन्धमा सचेतना कार्यक्रमक सञ्चालन गर्ने, गराउने ।

५. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नु पर्ने कार्यहरू देहायानुसार रहेका छन्:

- ऐन, अध्यादेश, नियम र आदेशको तर्जुमा;
- नेपाल कानून, अन्तर्राष्ट्रिय कानून, न्याय प्रणाली र न्याय प्रशासनको अनुसन्धान, पुनरावलोकन र सुधार;
- नेपाल राजपत्रमा प्रकाशन हुने सूचनाहरूको सम्पादन;
- कानुनी राय तथा परामर्श;
- अन्तर्राष्ट्रिय करार तथा अन्य लिखतको मस्यौदा र सो सम्बन्धी परामर्श;
- सरकारी मुद्दा फिर्ता, मिलापत्र र नेपाल सरकारलाई सरोकार पर्ने मुद्दाको प्रतिरक्षा;
- देहायका विषयमा प्रदान गरिने कानुनी राय-
 - (क) द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय सन्धि सम्झौताको अनुमोदन, हस्ताक्षर, सम्मिलन वा स्वीकृति वा समर्थन;
 - (ख) अन्तर्राष्ट्रिय वा अन्तरसरकारी संस्थाको सदस्यता प्राप्ति;
 - (ग) अन्तर्राष्ट्रिय कानुनी दायित्व;
 - (घ) अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन र वार्तामा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनको विषयमा अपनाउनुपर्ने दृष्टिकोण;
- नोटरी पब्लिक तथा नोटरी पब्लिक परिषद्;

- अन्तर्राष्ट्रिय कानुनी विवाद;
- अन्तर्राष्ट्रिय कानूनसम्बन्धी संस्था र सम्मेलन;
- नेपाल सरकारलाई आवश्यक पर्ने कानून तथा कानुनी लिखत र सन्धिको अनुवाद;
- नेपाल पक्ष भएका सन्धिको केन्द्रीय अभिलेखीकरण;
- कानूनको एकीकरण तथा संहिताकरण;
- सन्धि, सम्झौताहरूको प्रकाशन;
- सर्वोच्च अदालत र अन्तर्गतका अदालतसम्बन्धी काम, न्याय प्रशासन, मुद्दा र अदालती लगत तथा सरकारी मुद्दाको अभिलेख;
- विशेष अदालत, प्रशासकीय अदालत, श्रम अदालत तथा यस्तै प्रकृतिका अन्य अदालत तथा न्यायाधीकरण;
- निःशुल्क कानुनी सहायता;
- कानून किताबको व्यवस्था तथा प्रकाशन;
- विवाद समाधानका वैकल्पिक उपाय;
- कानून तथा न्यायसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ, संस्थासँग सम्पर्क सहयोग र समन्वय;
- व्यवस्थापिका-संसदसम्बन्धी नीति, योजना र कार्यक्रमको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन;
- व्यवस्थापिका-संसद, व्यवस्थापिका-संसद सचिवालय तथा सो सम्बन्धी सेवाका कर्मचारीको सेवा सञ्चालन;
- व्यवस्थापिका-संसदको वैदेशिक सम्पर्क र समन्वय;
- अन्तर-व्यवस्थापिका संघ (आई.पी.यू.);
- सरकारी तथा गैरसरकारी विधेयक;
- सरकारी आश्वासन तथा सङ्कल्पको कार्यान्वयन;
- संविधानसभा अदालत;
- महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय;
- न्याय परिषद;
- न्याय सेवा आयोग;
- राजस्व न्यायाधीकरण;
- न्यायिक जाँचबुझ आयोग;
- नेपाल कानून आयोग;
- नेपाल कानून व्यवसायी परिषद;
- राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान;
- नेपाल न्याय सेवाको सेवा सञ्चालन ।

६. कानुनी व्यवस्था:

(क) ऐन:

- नेपाल कानून व्याख्यासम्बन्धी ऐन, २०१०

- मुलुकी ऐन, २०२०
- सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीशहरूको पारिश्रमिक, सेवाको शर्त र सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०२६
- राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१
- नेपाल सन्धि ऐन, २०४७
- न्याय परिषद् ऐन, २०७३
- न्याय सेवा आयोग ऐन, २०७३
- सर्वोच्च अदालत ऐन, २०७३
- न्याय प्रशासन ऐन, २०७३
- पुनरावेदन तथा जिल्ला अदालतका न्यायाधीशहरूको पारिश्रमिक, सुविधा तथा सेवाका अन्य शर्तसम्बन्धी ऐन, २०४८
- सरकारी मुद्दा सम्बन्धी ऐन, २०४९
- कानूनी सहायता सम्बन्धी ऐन, २०५४
- महान्यायाधिवक्ताको पारिश्रमिक सेवाको शर्त र सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०५४
- मध्यस्थता ऐन, २०५५
- करार ऐन, २०५६
- विशेष अदालत ऐन, २०५९
- नोटरी पब्लिक सम्बन्धी ऐन, २०६३
- नेपाल कानून आयोग ऐन, २०६३
- राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान ऐन, २०६३
- सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४
- मेलमिलापसम्बन्धी ऐन, २०६८
- पारस्परिक कानूनी सहायता ऐन, २०७०

(ख) नियमावली:

- न्याय सेवा आयोग (कार्यविधि) नियम, २०२७
- राजस्व न्यायाधिकरण नियमावली, २०३०
- उच्च अदालत नियमावली, २०७३
- सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९
- नेपाल न्याय सेवा (गठन, समूह तथा श्रेणी विभाजन र नियुक्ति) नियमहरू, २०५०
- जिल्ला अदालत नियमावली, २०५२
- कानूनी सहायता नियमावली, २०५५
- सरकारी मुद्दासम्बन्धी नियमावली, २०५५
- सरकारी वकीलसम्बन्धी नियमावली, २०५५
- न्याय परिषद् (कार्यविधि) नियमावली, २०५६
- मध्यस्थता (अदालती कार्यविधि) नियमावली, २०५९

उद्देश्य लिएर तत्कालीन नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०३८।३।१८ को निर्णय अनुसार न्याय सेवा तालिम केन्द्रको स्थापना भएको हो ।

यस केन्द्रले न्याय सेवाका विभिन्न श्रेणीका कर्मचारीको अतिरिक्त न्याय सम्पादनको क्षेत्रमा काम गर्नुपर्ने प्रशासकीय तथा अर्धन्यायिक निकायमा कार्यरत कर्मचारीहरूको लागि समेत आवश्यक तालीमको आयोजना तथा सञ्चालन गर्दै आएको छ। तालीम केन्द्रलाई व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गर्न मन्त्रालयका सचिवको अध्यक्षतामा एक सञ्चालक समिति रहने व्यवस्था छ ।

(ग) कानून किताब व्यवस्था समिति:

विकास समिति ऐन, २०१३ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी जारी गरिएको आदेश बमोजिम २०२१ सालमा स्थापना भएको यस कानून किताब व्यवस्था समितिको प्रमुख उद्देश्य नेपाली कानूनको प्रकाशन, विक्री वितरण गर्ने र नेपाली कानूनलाई विदेशी भाषामा, विदेशी वा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्ने गराउने तथा प्रकाशन गर्ने रहेको छ ।

८. चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ फागुन मसान्त सम्ममा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- नेपालको संविधान बमोजिम बनाउनु पर्ने धारागत तथा मन्त्रालयगत कानूनहरूको विवरण तयार गरी नेपालको संविधान कार्यान्वयन गर्नको लागि १ सय १० विषयमा संघीय कानून, २२ विषयमा प्रदेश कानून र ६ विषयमा स्थानीय तहका कानून बनाउनु पर्ने गरी पहिचान गरिएको छ। पहिचान गरिएका विषयमध्ये सम्बन्धित मन्त्रालयका सचिव समेतका अधिकृतहरूसँग छलफल गरी प्राथमिकीकरण गरिएको, जसमा ७१ वटा विषय पहिलो प्राथमिकता, ३६ वटा विषय दोस्रो प्राथमिकता र बाँकी विषयहरू तेस्रो प्राथमिकतामा रहेका छन्।
- नेपालको संविधान जारी भएपश्चात मौजुदा ऐनहरूमा तत्काल गर्नु पर्ने संशोधनका विषयहरू अध्ययन तथा पहिचान गरी केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐनबाट तत्काल संशोधन गर्ने, सम्बन्धित ऐनको संशोधनको लागि बेग्लै मस्यौदा गर्नु पर्ने, हालको ऐनलाई खारेज गरी नयाँ ऐन बनाउनु पर्ने र खारेज गर्नु पर्ने ऐनहरूको पहिचान गरिएको छ ।
- देवानी संहिता, अपराध संहिता, देवानी कार्यविधि संहिता, फौजदारी कार्यविधि संहिता र फौजदारी कानूनमा सजाय निर्धारण गर्ने विधेयकहरू व्यवस्थापिका-संसद विधायन समितिबाट पारित भई व्यवस्थापिका संसदको बैठकमा प्रतिवेदन पेश गर्ने क्रममा रहेको छ ।
- संविधान कार्यान्वयनको लागि निर्माण गर्नु पर्ने कानूनहरू मध्येमा ३६ वटा ऐन व्यवस्थापिका संसदबाट पारित भई प्रमाणीकरण भई लागू भइसकेको र ४ वटा व्यवस्थापिका संसदबाट पारित भई प्रमाणीकरण हुन बाँकी (२०७३।१२।१८ सम्मको अध्यावधिक) रहेको छ।
- संविधानका अन्तरवस्तु, मानव अधिकार, महिला, बाल अधिकार, ज्येष्ठ नागरिकका अधिकार, अपाङ्गता भएका व्यक्तिका अधिकार, जातिय भेदभाव र छुवाछुत विरुद्धका कानूनी व्यवस्था, लैङ्गिक हिंसा विरुद्धका कानूनी व्यवस्था समेटिएको "कानूनी शिक्षा सचेतना पुस्तिका" को परिमार्जन, प्रकाशन र वितरण गरिएको छ।

- मानव अधिकार र मानवीय कानून सम्बन्धी स्थानीयस्तरमा सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रमहरू जम्मा २५ वटा जिल्लाहरूमा सञ्चालन गरिएको यस्ता कार्यक्रमहरूमा ४०९५ जना सहभागी भई लाभान्वित भएका थिए।
- लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको राष्ट्रिय कार्ययोजना अन्तर्गत कानूनी सुधार सचेतना कार्यक्रम ससरी, रौतहट, मोरङ, कैलाली र सिराहा जिल्लामा सञ्चालन गरिएको थियो। लाभान्वित सहभागी संख्या १ हजार २ सय ४५ रहेको थियो।
- जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत विरुद्धको कानूनी अभियान स्थानीय तहमा ७ वटा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको थियो। कास्की, सुनसरी, सिराहा, कैलाली जिल्लामा जम्मा १ हजार ८ सय ८७ जनाको सहभागितामा सञ्चालन भएको थियो।
- मानव अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिहरू सिद्धान्त तथा मूल्य मान्यता र Emerging Issues को बारे मानव अधिकार र मानवीय कानून कार्यान्वयन गर्ने निकायसँग सम्बन्धित सरकारी अधिकारी एवम् सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम दोलखा जिल्लामा सञ्चालन भएको थियो।
- निः शुल्क कानूनी सहायता कार्यक्रमको प्रभावकारिताको स्थलगत अनुगमन अन्तरक्रिया कार्यक्रम अर्घाखाँची, धनकुटा, सिन्धुपाल्चोक जिल्लामा २ सय ५४ जनाको सहभागितामा कार्यक्रम सञ्चालन भएको थियो।
- अपराधसम्बन्धी वेसलाइन सर्वेक्षणको नतिजा प्रचार प्रसार कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ।
- मन्त्रालयको काम कारवाहीहरू योजनावद्ध ढङ्गबाट अगाडि बढाई ऐन, अध्यादेश, नियम र आदेश बनाउने सम्बन्धमा परामर्श दिने, मस्यौदा गर्ने, मस्यौदा जाँच गर्ने, नेपाल सरकारको लागि आवश्यक पर्ने राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनी विवादको सम्बन्धमा आवश्यक राय परामर्श दिने, कानूनको एकीकरण तथा संहिताकरण, नेपाल कानून, अन्तर्राष्ट्रिय कानून, न्याय प्रणाली र न्याय प्रशासनको अनुसन्धान, पुनरावलोकन, सुधार तथा न्याय प्रशासनसम्बन्धी काम गर्ने समष्टिगत लक्ष्य हासिल गर्ने उद्देश्यले मन्त्रालयको रणनीति योजनाको प्रारम्भिक मस्यौदा तयार गरिएको छ।

९. आ.व. २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमासिक अवधिसम्मको प्रगति विवरण

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
११	संविधानले व्यवस्था गरेका नागरिकका मौलिक हकहरू कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने कानून तर्जुमा गरिनेछ।	- व्यवस्थापिका-संसदमा देहायका विधेयकहरू विचाराधीन रहेका छन् - यातना तथा निर्मम, अमानवीय वा अपमानजनक व्यवहार (नियन्त्रण) विधेयक - सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक - अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार सम्बन्धी कानूनलाई एकीकरण र संशोधन गर्न बनेको

ब.ब.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
		विधेयक • श्रमसम्बन्धी कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक • जातीय भेदभाव र छुवाछुत (कसूर र सजाय) (पहिलो संशोधन) विधेयक कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयले सहमति प्रदान गरिसकेको तर व्यवस्थापिका-संसदमा दर्ता हुन बाँकी रहेको छ। • मौलिक हकको कार्यान्वयनको लागि विद्यमान कानूनको अध्ययन र पुनरावलोकन भइरहेको छ। ती मध्ये गोपनीयताको हक तथा ज्येष्ठ नागरिकको हक सम्बन्धमा अध्ययन भइरहेको छ।
१२	संघीयता कार्यान्वयनका लागि आगामी आर्थिक वर्षमा १ सय ३८ विधेयक व्यवस्थापिका-संसद समक्ष प्रस्तुत गरिनेछ। संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका कानून निर्माण गरिनेछ।	• हालसम्मको अवधिमा ३७ वटा विधेयक व्यवस्थापिका-संसदबाट पारित भई प्रमाणीकरण पश्चात् ऐनको रूपमा लागू भइसकेका छन्। ३ वटा विधेयक व्यवस्थापिका-संसदबाट पारित भई प्रमाणीकरण हुन बाँकी छ। ३६ वटा विधेयक व्यवस्थापिका-संसदमा विचाराधीन रहेका छन्। ५ वटा विधेयकहरू व्यवस्थापिका संसदका विभिन्न समितिबाट पारित भएका छन्। ९ वटा विधेयकहरू कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयले सहमति प्रदान गरी व्यवस्थापिका संसदमा दर्ता हुन बाँकी छ।
३३३	न्यायमा सबैको पहुँच पुग्नेगरी न्याय सेवालाई सुदृढ गरिनेछ। स्वतन्त्र न्यायपालिकाको मान्यता अनुरूप न्याय प्रणालीलाई स्वतन्त्र, स्वच्छ, छरितो र पारदर्शी बनाउन आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छ। पुनरावेदन अदालतलाई उच्च अदालतमा रूपान्तरण गर्न आवश्यक कानूनी र संस्थागत	• सर्वोच्च अदालत ऐनलाई संशोधन गर्न बनेको ऐन, न्याय सेवा आयोगको काम, कर्तव्य, अधिकार र कार्यविधिका सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, न्याय प्रशासनसम्बन्धी कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको ऐन र न्याय परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार सम्बन्धी कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको ऐन मिति २०७३/५/२७ गतेको राजपत्रमा प्रकाशन भई लागू भई पुनरावेदन अदालत उच्च

ब.ब.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
	व्यवस्था मिलाइनेछ।	अदालतमा रूपान्तरण भई कार्य सञ्चालन भइसकेको छ।
३३४	जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत सम्बन्धी कसूर न्यूनीकरणसम्बन्धी कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गरिनेछ।	- माननीय कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रीको समुपस्थितिमा र युवा तथा खेलकुद मन्त्रीको प्रमुख आतिथ्यतामा दलित सभासद, अधिकारकर्मी, गैरसरकारी संस्था, पत्रकार लगायत १ सय १४ जनाको सहभागितामा जातीय छुवाछुत विरूद्ध कानूनी अभियान कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धी परामर्श र समन्वय अन्तरक्रिया गरिएको छ। - माननीय कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रीको समुपस्थितिमा दलित अधिकारका क्षेत्रका विज्ञहरूसँग जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत विरूद्धको नीतिगत, कानूनी र संस्थागत व्यवस्थासम्बन्धी हाते पुस्तिकाको मस्यौदाको सम्बन्धमा छलफल गरिएको र उक्त पुस्तिका तयार गरी प्रकाशन गरी वितरण गरिएको छ।
३६५	भ्रष्टाचार विरूद्ध सामाजिक सचेतना, भ्रष्टाचार विरूद्ध शून्य सहनशीलताको मान्यता र सदाचार पद्धतिको प्रवर्द्धन गरिनेछ।	- भ्रष्टाचार विरूद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धि अन्तर्गतको कार्ययोजना कार्यान्वयन सम्बन्धमा सर्लाही र पर्सा जिल्लाका १/१ वटा विद्यालयमा सम्पन्न अन्तरक्रिया कार्यक्रममा गरिएकोमा ४७० जना लाभान्वित भएका छन्। - भ्रष्टाचार विरूद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धि अन्तर्गतको कार्ययोजना कार्यान्वयन सम्बन्धमा स्याङ्जा जिल्लामा जिल्लास्थित सरकारी कार्यालयका प्रमुख, गैरसरकारी संस्था प्रतिनिधि, संचारकर्मी लगायत सरोकारवालाहरू गरी १ सय जनाको सहभागितामा जिल्लास्तरीय अन्तरक्रिया कार्यक्रम गरिएको छ।
३६९	तालिमलाई जनशिक्षको क्षमता विकास, उत्प्रेरणा र प्रभावकारी सेवा वितरणतर्फ केन्द्रित गरिनेछ। सार्वजनिक सेवामा नवप्रवेशीलाई	मन्त्रालयको रणनीतिक योजनाको प्रारम्भिक मस्यौदामा सुझाव तथा आवश्यक निर्देशन दिन र समन्वय गर्न निर्देशक समिति र कार्यसमितिले कार्य प्रारम्भ गरेको छ।

ब.ब.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
	अनिवार्य रूपमा सेवा प्रवेश तालिम प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।	• लोकसेवा आयोगबाट सिफारिस भई आएका नेपाल न्याय सेवा अन्तर्गतका ४८ जना शाखा अधिकृतहरूको तीन महिने सेवा प्रवेश तालिम सम्पन्न भएको छ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालू खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शि.नं	आयोजना/ कार्यक्रमको नाम	विनियोजन	खर्च	प्रतिशत
३११०११३	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	१०३४८१	६५९६२	६३.७४
३११०१२३	नेपाल कानून आयोग	२४३६३	१४६८२	६०.२६
३११०१३३	न्याय सेवा तालिम केन्द्र	१८८३४	१७६४१	९३.६७
	जम्मा	१४६६७८	९८२८५	६७.०१

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शि.नं	आयोजना/ कार्यक्रमको नाम	विनियोजन	खर्च	प्रतिशत
३११०११४	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	६९८०	६०८२	८७.१३
३११०१२४	नेपाल कानून आयोग	१४४६	१९५	१३.४९
३११०१३४	न्याय सेवा तालिम केन्द्र	१४२५	१४२५	१००.००
	जम्मा	९८५१	७७०२	७८.१८

११. आर्थिक वर्ष २०७३।७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३११०११३	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	१६३,५४६	७३,७६८	४५.११
३११०१२३	नेपाल कानून आयोग	३०,२३६	१७,४२२	५७.६२
३११०१३३	न्याय सेवा तालिम केन्द्र	१९,०७४	१४,६०९	७६.५९
	जम्मा	२१२,८५६	१०५,७९९	४९.७०

पूँजीगत खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३११०११४	कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	२,०२५	७७३	३८.१७
३११०१२४	नेपाल कानून आयोग	१,३३५	३८४	२८.७६
३११०१३४	न्याय सेवा तालिम केन्द्र	१,४४७	१,४१०	९७.४४
	जम्मा	४,८०७	२,५६७	५३.४०

◆ ◆ ◆

कृषि विकास मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

नेपालको कृषि विकाससम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालनको थालनी संस्थागत रूपमा विक्रम सम्बत् १९७८ मा चारखालमा स्थापित कृषि अड्डाबाट शुरू भएको हो। १९८२ सालमा सिंहदरबार परिसरमा कृषि प्रदर्शन फार्म खुल्यो। यसपछि कृषिको समग्र विकास गर्ने उद्देश्यले वि.सं.१९९४ मा कृषि परिषद्को गठन भयो। परिषद्बाट कृषि विकासको लागि कृषि फार्महरू खोल्ने, सर्भेक्षण कार्यहरू गर्ने जस्ता कार्यहरू भए। विक्रम सम्बत् १९९८ सालमा त्रिपुरेश्वरमा भेटेरीनरी हस्पिटलको स्थापना भयो। त्यसै सालमा नहर शाखाको समेत स्थापना भयो। वि.सं.२००० मा मकवानपुरको चितलाङ्ग र नुवाकोटको ककनीमा भेडा फार्महरू खुले।

वि.सं.२०३० सालमा सिंचाईसम्बन्धी कार्यक्षेत्र पनि कृषि मन्त्रालय अन्तर्गत समावेश गराई मन्त्रालयको नाम खाद्य, कृषि तथा सिंचाई मन्त्रालय राखियो। आर्थिक वर्ष २०४७/४८ देखि सहकारी आन्दोलन प्रभावकारी रूपमा अगाडि बढाउन साझा विकास विभागसम्बन्धी कार्यक्रमलाई कृषि मन्त्रालय अन्तर्गत समावेश गराए पश्चात् आर्थिक वर्ष २०५५/५६ देखि यस मन्त्रालयको नाम कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय भएको थियो भने नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्को मिति २०६९ जेष्ठ ५ गतेको निर्णयानुसार यस मन्त्रालयबाट सहकारी विभाग अलग भइसकेपछि यस मन्त्रालयको नाम कृषि विकास मन्त्रालय भएको हो। नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्को मिति २०७२ पौष ९ गतेको निर्णयानुसार कृषि विकास मन्त्रालयको नाम यथावतै भएपनि पशुसेवा विभाग अन्तर्गत संचालित कामहरूलाई समेटेर नयाँ पशुपंक्षी विकास मन्त्रालयको गठन भएपछि मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र सोहीअनुसार परिमार्जन भएको छ।

२. दूरदृष्टि:

निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीलाई व्यावसायिक एवं प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीमा रूपान्तरण गरी दीगो कृषि विकासको माध्यमबाट जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु यस मन्त्रालयको दीर्घकालीन दृष्टिकोण रहेको छ।

३. लक्ष्य:

देशको आवश्यकता र सम्भाव्यता अनुरूप कृषि विकाससम्बन्धी नीति तर्जुमा एवं कार्यान्वयन गर्ने मूल उद्देश्य बोकेको यस मन्त्रालयको लक्ष्य व्यावसायिक एवं प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीबाट उच्च एवं दीगो आर्थिक वृद्धि हाँसिल गरी खाद्य सुरक्षा तथा गरिबी निवारणमा योगदान पुऱ्याउनु रहेको छ।

४. ध्येय:

- कृषि उत्पादन एवं उत्पादकत्व बढाउने।
- व्यावसायिक तथा प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीका आधारहरूको विकास गरी क्षेत्रीय र विश्व बजारसँग प्रतिस्पर्धात्मक बनाउने।
- प्राकृतिक श्रोत, वातावरण र जैविक विविधताको संरक्षण, सम्वर्द्धन एवं सदुपयोग गर्ने।

५. रणनीति:

- कृषिजन्य उत्पादनको व्यवसायिकरण, विविधिकरण, गुणस्तर प्रवर्द्धन र ग्रामीण पूर्वाधारहरूको विकास र यान्त्रिकरण मार्फत् उत्पादन र उत्पादकत्व बढाई आय आर्जन र रोजगारीका अवसर वृद्धि गरी खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुनिश्चितता गर्ने।
- उन्नत र गुणस्तरीय बीउ विजनको सुरक्षा, विषादीका असरहरूलाई न्यूनीकरण, कृषि बाली तथा मत्स्य बीमाको माध्यमबाट उत्पादन लागत कम गरी प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता बढाउने।
- कृषिजन्य उत्पादनलाई अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रतिस्पर्धी बनाउन गुणस्तर मापदण्ड निर्धारण तथा अभिवृद्धि गर्ने।
- कम आयातन तथा उच्च मूल्यका बाली वस्तु उत्पादन गर्न प्रोत्साहित गरी मूल्य अभिवृद्धि हुने प्रशोधनमा आधारित कृषिजन्य उद्योगको विकासमा जोड दिने।
- खाद्य, कृषि तथा मत्स्यजन्य वस्तुहरूको गुणस्तर परीक्षण, प्रशोधन, अनुगमन र नियमनलाई स्थानीय स्तरका जनताको पहुँच हुनेगरी प्रभावकारी बनाउँदै बजारीकरणलाई प्रवर्द्धन गर्ने।
- कृषिजन्य जैविक विविधताको संरक्षण सम्बर्द्धन तथा सदुपयोग गर्दै जलवायु परिवर्तनका असर न्यूनीकरण गर्न अनुसन्धानमा आधारित वातावरण मैत्री कृषि प्रविधिहरूको विकास एवं विस्तार गर्ने।
- कृषिलाई सम्मानजनक र आकर्षक पेशाको रूपमा विकास गरी युवालाई व्यावसायिक कृषितर्फ आकर्षण गर्न प्रोत्साहित गर्दै कृषि क्षेत्रको विकास, अनुसन्धान, प्रसार र गुणस्तर परीक्षणमा संलग्न निकायहरूको सहकार्यमा प्राविधिक, कृषक/कृषि उद्यमी तथा सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।
- कृषि शिक्षा, अनुसन्धान र प्रसार बीचको त्रिपक्षीय सम्बन्धलाई मजबुत तुल्याई अनुसन्धानबाट विकास भएका प्रविधिहरूको विस्तारमा कृषि क्षेत्रमा कार्यरत सम्पूर्ण सरकारी तथा गैह्र-सरकारी संस्थाहरू बीच अन्तर निकाय समन्वय र सहकार्य कायम गर्दै कार्यान्वयनलाई नतिजा उन्मुख बनाउने।
- आधारभूत कृषि सूचना तथा तथ्याङ्क संकलन एवं विश्लेषण प्रणालीलाई समयानुसार आधुनिकिकरण गर्दै तथ्यमा आधारित (Evidence Based) कार्यक्रम तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउने।
- प्रत्येक विकास क्षेत्रहरूको विभिन्न भू-परिस्थितिकीय (Agro-eco Zone) क्षेत्रमा उन्नत प्रविधिहरूको प्रभावकारी अनुसरणको लागि नमूना प्रविधि गाउँ (Model Technology Village), कृषक पाठशाला (Farmers' Field School) र बाह्य अनुसन्धानलाई थप सुदृढिकरण गर्ने।

६. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू देहायनुसार रहेका छन्:

- कृषिसम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- खाद्यान्न, नगदे बाली (सजिवन तथा रबर प्लान्टसमेत), तरकारी र फलफूल खेतीको विकास तथा प्रवर्द्धन;
- कृषि रसायन तथा माटोसम्बन्धी अनुसन्धान र प्रविधि विस्तार;

- कृषि इन्जिनियरिङ्ग र उन्नत कृषि औजारको अनुसन्धान, विकास तथा विस्तार;
- बाली संरक्षण, अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण;
- कृषि प्रचार प्रसार तथा युवा कृषक कार्यक्रम;
- कृषि नर्सरी तथा बीउ विजनको विकास;
- मत्स्यपालन जलचरसम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, विकास तथा बजार प्रवर्द्धन;
- माहुरीपालन तथा रेशम खेती;
- कृषि क्षेत्रको व्यावसायीकरण, औद्योगिकीकरण र कृषिजन्य वस्तुको बजार व्यवस्थापन तथा विस्तार;
- प्राङ्गारिक, जैविक तथा रासायनिक मल;
- खाद्य गुणस्तर निर्धारण, अनुसन्धान, नियन्त्रण तथा विस्तार;
- खाद्य तथा प्लान्ट क्वारेन्टाइन;
- कृषि क्षेत्रको बीउ, विजन, बिरूवा, माछा आदिको जात, नस्लको गुणस्तर निर्धारण, प्रमाणीकरण तथा नियमन;
- कृषि क्षेत्रसँग सम्बन्धित विषयमा अध्ययन, अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण;
- खाद्य सुरक्षा;
- कृषि सूचना प्रणाली;
- कृषि वातावरण तथा विषादि व्यवस्थापन;
- प्राङ्गारिक खेती तथा प्राङ्गारिक प्रमाणीकरण;
- कृषिसम्बन्धी जैविक विविधता र जैविक प्रविधि (Bio-technology) को विकास तथा विस्तार;
- फसल तथा मत्स्य बीमा;
- कृषि वस्तु, सेवा र प्रविधिको सम्बद्धता, स्तरीकरण तथा प्रमाणीकरण;
- कृषिसम्बन्धी प्रयोगशालाको सम्बद्धतासम्बन्धी विषय;
- खाद्यान्नबाली र अत्यावश्यक वस्तुहरूको उत्पादन तथा बजार व्यवस्थापन;
- संयुक्त राष्ट्रसंघीय खाद्य तथा कृषि सङ्गठन, कृषि विकासका लागि अन्तर्राष्ट्रिय कोष तथा अन्तर्राष्ट्रिय कृषि संस्था;
- कृषि फार्म तथा कृषि केन्द्र;
- कृषिसम्बन्धी संस्थान, समिति तथा कम्पनी;
- नेपाल कृषि सेवाको सञ्चालन।

७. कानुनी व्यवस्था:

कृषि विकास मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र भित्र रही कार्यसम्पादन गर्नुपर्ने प्रचलित नीति, ऐन, नियमावली, आदेश, निर्देशिका, कार्यविधि, मार्गदर्शन एवं अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि, सम्झौताहरू निम्न बमोजिम रहेका छन्:-

(क) नीतिहरू

- दीर्घकालिन कृषि योजना प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नेसम्बन्धी नीतिगत तथा संस्थागत व्यवस्था, २०५०
- राष्ट्रिय बीउ विजन नीति, २०५६
- राष्ट्रिय चिया नीति, २०५७

- राष्ट्रिय मल नीति, २०५८
- राष्ट्रिय कफी नीति, २०६०
- सिंचाई नीति, २०६०
- राष्ट्रिय कृषि नीति, २०६१
- कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन नीति, २०६३
- कृषि जैविक विविधता नीति, २०६३ (पहिलो संशोधन, २०७१)
- पुष्प प्रवर्द्धन नीति, २०६९
- कृषि यान्त्रिकरण प्रवर्द्धन नीति, २०७१
- मौरी प्रवर्द्धन नीति, २०७३

(ख) ऐनहरू

- जलचर ऐन, २०१७
- खाद्य ऐन, २०२३
- बीउ विजन ऐन, २०४५
- जीवनाशक विषादि ऐन, २०४८
- सहकारी ऐन, २०४८
- नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् ऐन, २०४८
- राष्ट्रिय चिया तथा कफी विकास बोर्ड ऐन, २०४९
- राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड ऐन, २०४९
- बिरुवा संरक्षण ऐन, २०६४
- कृषि तथा मत्स्य बीमा लेख, २०६९

(ग) नियमावलीहरू

- सहकारी नियमावली, २०४९
- जीवनाशक विषादि नियमावली, २०५०
- खाद्य नियमावली, २०५७
- बीउ विजन नियमावली, २०६९

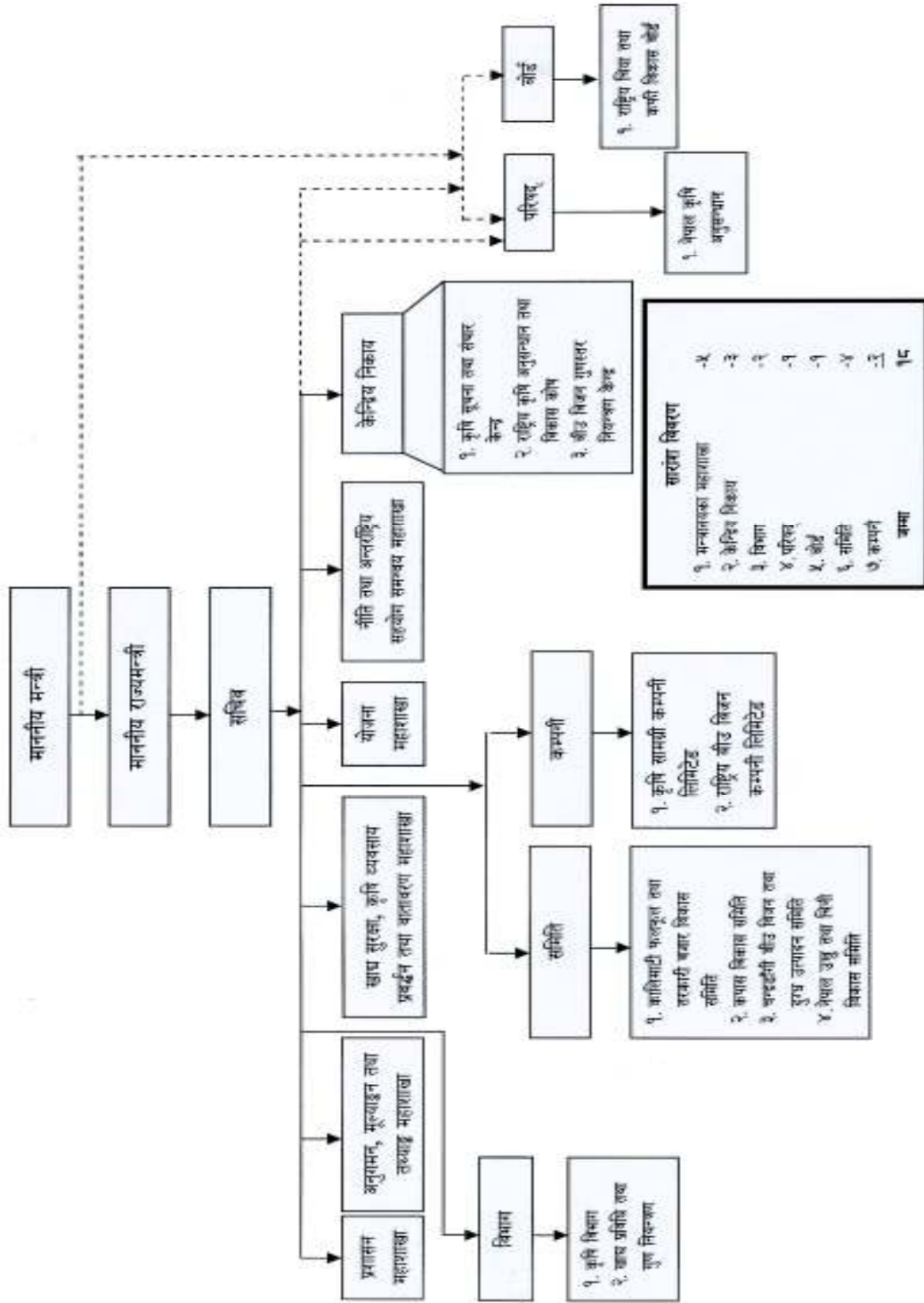
(घ) आदेशहरू

- कपास विकास समिति (गठन) आदेश, २०३७
- चन्द्रडाँगी बीउ विजन तथा दुग्ध विकास समिति (गठन) आदेश, २०५२
- रासायनिक मल (नियन्त्रण), आदेश, २०५५
- कालिमाटी फलफूल तथा तरकारी बजार विकास समिति (गठन) (तेश्रो संशोधन) आदेश, २०६३

(ङ) निर्देशिकाहरू

यस मन्त्रालयले विभिन्न समयमा झण्डै ९० वटा विभिन्न निर्देशिका, कार्यविधि, नर्मस् र कार्य योजना तयार गरी आफ्ना स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ। ती विवरणहरू मन्त्रालयको वेबसाइट www.moad.gov.np मा राखी सर्वसाधारण एवम् कार्यक्रम कार्यान्वयनकर्ताहरूलाई जानकारी दिने गरिएको छ।

८. मन्त्रालयको संगठन संरचना:

१. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- कृषि विकास रणनीति अनुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम अन्तर्गत कृषि उद्यम केन्द्र (AEC) लाई "एक गाउँ एक उत्पादन" र "एक जिल्ला एक उत्पादन" (OVOP & ODOP) कार्यक्रम संचालनार्थ, नेपाल फूल व्यवसायी संघ (FAN) लाई आलङ्कारिक फूल व्यवसायको प्रवर्द्धनार्थ अनुदान रकम उपलब्ध गराईएको, कृषकहरूलाई बाली र मत्स्य बीमाको प्रिमियममा ७५ प्रतिशत अनुदान वापत रकम उपलब्ध गराउने, सीप विकास तथा जनचेतना तालिम, कार्यक्रम अनुगमन, प्रगति समीक्षा कार्यक्रम र योजना तथा अनुगमन सुदृढिकरणका कार्यक्रमहरू भएको।
- कृषिको उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन विभिन्न बालीको लागि १ लाख ८८ हजार ५० मे.टन रासायनिक मल र ११४६.१६ मे.टन प्राङ्गारिक मल, ५०२८.३८८ मे.टन गहुँको उन्नत बीउ कृषकस्तरमा अनुदानमा बिक्री वितरण भएको।
- उच्च मूल्य जाने वस्तुमा ८७६ हेक्टर थप क्षेत्रफल विस्तारबाट ६६५९ मे.टन उच्च मूल्य वाली उत्पादन भई नेरू.९८३९६/- प्रति घरपरिवार आमदानी वृद्धि भएको जसमा लाभान्वित मध्ये ५८ प्रतिशत महिला रहेको।
- थप २७५ हेक्टरमा स्याउको व्यावसायिक बगैँचा स्थापना भएको, सुन्तला बगैँचा सुदृढिकरण कार्यक्रम लागु भएका जिल्लामा ३३ वटा प्लाष्टिक पोखरी निर्माण, ५७२ हेक्टर क्षेत्रफलमा रहेका पुरानो बगैँचा व्यवस्थापन भएको, २ लाख ५५ हजार ९ सय वटा फलफूलका बिरुवा उत्पादन भई १ लाख ४४ हजार ४ सय वटा फलफूलका बिरुवाहरू बिक्री वितरण भएको।
- हाइटेक ग्रीनहाउस निर्माणका लागि Kanjirowa Agro Farm Pvt Ltd धर्मस्थली-२, काठमाण्डौ र गौरीशंकर कृषि फार्म अ.न.पा.-१५, गुण्डु, भक्तपुरको प्रस्ताव छनौट गरिएको। यस अवधिसम्म विभिन्न तरकारी बालीको प्रजनन बीउ १८.२५ के.जी. र उन्नत बीउ ८६९.३६ के.जी. समेत जम्मा ८८७.५१ के.जी. बीउ उत्पादन एवं वितरण गरिएको।
- गुणस्तरीय बीउ उत्पादन, परीक्षण तथा बिक्री गर्न २००० मे.टन बीउका लागि ७५ हजार बीउ प्रमाणिकरण ट्याग छपाइ, विभिन्न बालीहरूको १७८ वटा नमूनाको क्रस चेक परीक्षणको लागि प्रतिवेदन तयारी, केन्द्रबाट बीउ प्रमाणीकरण १८ मे.टन, खेत निरीक्षण ४५ हेक्टर, बीउको लागि सिफारिश २९.७ हे. तथा बीउ नमूना परीक्षण ३५८ वटा भएको।
- मत्स्य विकास कार्यक्रम तर्फ फ्राइ २५ हजार ३६०, फिङ्गरलिङ्ग २४ लाख १८ हजार ११० र सौन्दर्य माछा ५ हजार ५०० वटा उत्पादन भइ कुल २४ लाख ४८ हजार ९७० वटा बिक्री वितरण भएको, विशेष मत्स्य उत्पादन कार्यक्रम अन्तर्गत पोखरी निर्माण तर्फ तराईका २० जिल्ला र मध्य-पहाडका इलाम, उदयपुर, सिन्धुली, मकवानपुर, तनहुँ, स्याङ्गा र सल्यान जिल्लामा गरी ३०० हेक्टर क्षेत्रफलमा सम्झौता भए मध्ये यस अवधिमा १४३ हेक्टर थप क्षेत्रफल वृद्धि भएको।
- खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम अन्तर्गत १ हजार १ सय ८५ पटक बजार निरीक्षण गरी खाद्य वस्तुका ८९० वटा नमूना संकलन, खाद्य तथा दाना उद्योगको उत्पादन स्वच्छता सम्बन्धमा ८७ वटा मुद्दा दायर, १५ हजार ३ सय ६९ खाद्य वस्तुका नमूनाहरूको प्रयोगशाला परीक्षण, क्षेत्रीय

- खाद्य क्वारेन्टाईन प्रयोगशालाहरूबाट आयात निर्यात प्रमाणिकरणको लागि खाद्य वस्तुका १० हजार ४ सय ९० नमूना जाँच परीक्षण भएको ।
- इन्टोमोप्याथोजेनिक निमाटोड उत्पादन ३००० हजार आई.जे., ट्राइकोडर्मा उत्पादन ६ क्विण्टल र रियरिङ्ग १० लाख, एन.पी.भी. २५ लि. उत्पादन भएको, यसका साथै बिरूवा स्वस्थताको प्रमाण-पत्र वितरण २४५४ वटा, पैठारी इजाजत-पत्र प्रदान १२२१२ वटा, विषादी पञ्जिकरण प्रमाण-पत्र वितरण ४०२ वटा, विषादी खुद्रा विक्रेता इजाजत-पत्र नयाँ ६९९ वटा र नविकरण ४५० वटा गरिएको ।
 - बृहत्तर धान उत्पादन आयोजना अन्तर्गत सिंचाई विभागसँगको सहकार्यमा ६९०० हे. सिञ्चित क्षेत्र पहिचान गरिएको, अभियानमुखि तेलहनबाली उत्पादन आयोजना अन्तर्गत ६५.९० मे.टन तोरीको उन्नत बीउ वितरण भएको, भटमास उत्पादन प्रवर्द्धन कार्यक्रम अन्तर्गत ५०% अनुदानमा ११०.९ मे.टन श्रोत तथा उन्नत बीउ र पूर्ण अनुदानमा २.३६ मे.टन राईजोबियम तथा ६० मे.टन सूक्ष्म तत्व वितरण गरिएको ।
 - कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन तथा बजार विकास कार्यक्रम तर्फ धरान, नवलपुर, सिन्धुलीमाडी, बुटवलमा कृषि बजारहरूको पूर्वाधार निर्माण र कोहलपुर, बाँके तथा खुर्कोटमा कृषि बजार हबको निर्माण हुँदै गरेको ।
 - साना सिंचाई निर्माण तर्फ लक्ष्य १५०० भएकोमा १८१८ वटा आयोजना छनौट भई ५१५ वटा आयोजनाको कार्य शुरू भएको र ३१ वटा निर्माण सम्पन्न भएको, प्लास्टिक पोखरी निर्माण तर्फ लक्ष्य ३६३७ भएकोमा २५९७ वटा आयोजना छनौट भई १५५२ वटा आयोजनाको कार्य शुरू भएको र १४७ वटा निर्माण सम्पन्न भएको, हिउ पोखरी निर्माण तर्फ लक्ष्य ६०४ भएकोमा ४३१ वटा आयोजना छनौट भई २५० वटा आयोजनाको कार्य शुरू भएको र ५ वटा निर्माण सम्पन्न भएको ।
 - एकीकृत जलश्रोत व्यवस्थापन आयोजना तर्फ २९२ वटा भकारो सुधार भएको, ६ पटक विभिन्न साना फार्म मेशिनरी वितरण भएको, २०७ हेक्टरमा बीजवृद्धि भएको, मोडेल कार्यक्रम अन्तर्गत थप ५७३ मे.टन बीउ आलु र ५०० मे.टन खायन आलु उत्पादन भएको र २ वटा आधुनिक फर्टिगेशन प्रणाली सहितको स्थाई पोलिहाउसको निर्माण हुँदै गरेको ।
 - माटोको गुणस्तर सुधारका लागि प्रयोगशालामा १४११ वटा माटोको नमूना विश्लेषण, घुम्टि प्रयोगशाला मार्फत् २० वटा र किट बक्स मार्फत् ४२ वटा माटो जाँच शिविर सञ्चालन गरी आवश्यक प्राविधिक सेवा प्रदान गरिनुका साथै विभिन्न १२९ थान मलखादका नमूना विश्लेषण गरी मलखाद गुणस्तर नियन्त्रणमा सहयोग गरेको ।
 - कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम अन्तर्गत सिञ्चित र सुख्खा क्षेत्र (चैते र वर्षे) का लागि धानको DRR ४४ नयाँ जात राष्ट्रिय बीउविजन समितिबाट उन्मोचन हुने क्रममा रहेको, धानको सैहरङ्ग सब १, ठिमी चम्सुर, पाटने पालुङ्गे नयाँ जात अनुमोदन, उन्मोचन तथा दर्ता उप-समितिबाट सिफारिश भएको, प्राविधिक उप-समितिमा पेश भएको धानको चैते ५ (PK ३३३१९), मकैको रामपुर हाइब्रिड ८, रामपुर हाइब्रिड १०, बेसारको नयाँ जात ZI०२०९ मा काम भइरहेको, श्रोत बीउ/बेर्ना उत्पादन तर्फ ४०३.२२ मे.टन (धान २०८.२६ मे.टन, मकै ४४.६८ मे.टन, गहुँ १८.१० मे.टन, अन्य खाद्यान्न बीउ उत्पादन (जौ, कोदो, फापर) २.५५ मे.टन, आलु १२ मे.टन, दलहन १.२८ मे.टन, तेलहन ९.३० मे.टन, जुट ०.९६ मे.टन, उखु ९८.११ मे.टन, तरकारी ०.७८ मे.टन, अदुवा ४.०

- मे.टन, बेसार १.२० मे.टन, हैचा १.९९ मे.टन) बीउ, ५ लाख ३६ हजार वटा तरकारी बेर्ना तथा १ लाख ४१ हजार प्रिबेसिक आलुका दाना उत्पादन भएको ।
- उच्च मूल्य कृषि वस्तु विकास आयोजना अन्तर्गत विभिन्न कोष मार्फत आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को द्वितीय चौमासिक अवधिमा ३२ वटा र हालसम्म ५७० वटा उप-आयोजनाहरूसँगको सम्झौता कार्य सम्पन्न भएको। हालसम्म संचालित कार्यक्रमहरूबाट १४ हजार ९०० कृषक परिवारहरू लाभान्वित भएको जसमा महिला सहभागिता ६२ प्रतिशत र दलित, जनजाति तथा सिमान्तकृत वर्गको सहभागिता ३२ प्रतिशत रहेको र प्रति परिवार रु.२२८०० ले आम्दानी वृद्धि भएको ।
 - रानी जमरा कुलेरिया सिंचाई आयोजना तर्फ ३१ हेक्टरमा मकैको ब्लक प्रदर्शन सञ्चालन भएको, १०० हेक्टरमा गहुँको बीजवृद्धि सञ्चालन भईरहेको, ३० हेक्टरमा तरकारीको ब्लक प्रदर्शन सञ्चालन भईरहेको, १७५ जना कृषकहरू कृषक पाठशालाबाट प्रशिक्षित भईरहेको ।
 - किसानलाई जलवायु परिवर्तन र कृषि प्रविधिवारे अद्यावधिक रहिरहन "हाम्रो कृषि" नामक मोवाईल एप्स तयार भई www.namis.gov.np मा अपलोड भएको र नियमित रूपमा अपडेट भईरहेको ।
 - कृषि प्रसार कार्यक्रम अन्तर्गत जिल्लास्तरमा विभिन्न बालीमा उन्नत प्रविधि प्रदर्शन २६ हजार २ सय २५ पटक, उन्नत बीउ किट वितरण ३३० हजार वटा, बीजवृद्धि (खाद्यान्न, तेलहन, दलहन, आलु, तरकारी) कार्यक्रम ८ हजार २ सय ८० हेक्टरमा सञ्चालन भएको, विभिन्न कृषि सामग्रीहरूमा मेटल बिन ३६४० वटा, थ्रेसर २६७ वटा, कर्न सेलर १३२९ वटा, मौरी घर १० हजार ५ सय ९२ वटा, च्याउ बीउ २ लाख ४० हजार ६ सय ३१ बोतल र माछा भुरा १२ करोड ९४ लाख ८४ हजार वितरण भएको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमासिक अवधिसम्मको प्रगति विवरण:

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	प्रगति विवरण
१०१	कृषि क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने स्पष्ट मार्गचित्रका साथ आगामी आर्थिक वर्षदेखि प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना कार्यान्वयनमा ल्याउने व्यवस्था मिलाइएको छ ।	- प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजनाको परियोजना दस्तावेज स्वीकृत भई यसै आर्थिक वर्षको द्वितीय चौमासिक देखि कार्यान्वयनमा आएको । - प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना सञ्चालनको लागि आवश्यक पर्ने पकेट, ब्लक, जोन र सुपरजोन सञ्चालन कार्यविधिहरू स्वीकृत भएको, ३० वटा जोन र ७ वटा सुपरजोनहरू सञ्चालनको लागि कर्मचारी खटाइ कार्यालय स्थापना भएको, कुल २१०० वटा मध्ये ३१७ वटा पकेट क्षेत्र घोषणा भई सञ्चालक समिति गठन भएको, कुल १५० वटा ब्लक मध्ये ४७

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	प्रगति विवरण
		वटा ब्लक सञ्चालक समिति गठन भएको, कुल ३० वटा मध्ये २२ वटा जोन सञ्चालक समिति गठन भएको ।
१०२	परियोजना कार्यान्वयनको लागि कृषि भूमिको उर्वरा शक्ति र बाली उत्पादन क्षमताको आधारमा विशिष्टीकृत कृषि उत्पादन क्षेत्रहरू निर्धारण गरिनेछ। सरकारी निजी क्षेत्र सहकारी र कृषि उद्यमीहरूको सहभागितामा यी क्षेत्रहरूमा कृषि कार्यहरू सञ्चालन गरिनेछ।	यस परियोजनाका परियोजना कार्यान्वयन इकाई (सुपरजोन र जोन) हरूमा सुपरजोन र जोन विकास कार्यक्रमका लागि तथा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयहरूमा ब्लक र पकेट विकास कार्यक्रम सञ्चालनका लागि अख्तियारी पठाइको। सम्बन्धित सुपरजोन र जोनहरूमा परियोजना कार्यान्वयन इकाई स्थापना भएको। जिल्लाहरूमा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयहरू मार्फत जिल्लाका प्राथमिकता प्राप्त बालीहरूमा पकेट क्षेत्र स्थापनाका लागि पकेट सञ्चालक समिति ब्लक स्थापनाका लागि ब्लक सञ्चालक समिति गठन गर्न जिल्ला कृषि विकास कार्यालयहरू मार्फत र ३० जिल्लामा तोकिएका बालीहरूमा जोन र ७ जिल्लाहरूमा ७ वटा बाली वस्तुहरूमा सुपरजोन सञ्चालनका लागि सञ्चालक समिति गठन गर्न परियोजना कार्यान्वयन इकाईहरू मार्फत सूचना आव्हान भई निवेदनहरू सकलन भईरहेको। हालसम्म २८ जिल्लामा ४७ ब्लक सञ्चालक समिति गठन भई कार्यक्रम प्रारम्भ भएको र २७ जिल्लाहरूमा ३१७ पकेट सञ्चालनका लागि सञ्चालक समिति गठन भएको। परियोजनाको क्षेत्रीयस्तर अभिमुखीकरण कार्यक्रम सम्पन्न भएको। जिल्लास्तर तथा सुपरजोन, जोन, ब्लक र पकेटहरूमा परियोजना अभिमुखीकरण कार्य सञ्चालन भइरहेको।

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	प्रगति विवरण
१०३	यस परियोजना अन्तर्गत विशिष्टकृत उत्पादन क्षेत्रलाई पकेट, ब्लक, जोन र सुपर जोनमा वर्गीकरण गरिनेछ। हुलाकी राजमार्ग आसपासमा ६ सय र मध्यपहाडी राजमार्ग तथा सहायक मार्ग आसपासमा दुई सय समेत गरी न्यूनतम १० हेक्टर क्षेत्रफलका दुई हजार एक सय साना व्यावसायिक कृषि उत्पादन पकेट क्षेत्रहरू स्थापना गरिनेछ। प्रत्येक जिल्लामा कम्तीमा एक सय हेक्टर क्षेत्रफलका दुई वटा कृषि उत्पादन ब्लकहरू स्थापना गरिनेछ। पाँच सय हेक्टर क्षेत्रफलका ३० कृषि उत्पादन तथा प्रशोधन जोन स्थापना गरिनेछ। प्रत्येक प्रदेशमा एक हजार हेक्टर क्षेत्रफलका सुपर जोन स्थापना गरिनेछ।	२८ जिल्लामा ४७ ब्लक सञ्चालक समिति गठन भई कार्यक्रम प्रारम्भ भएको र देशभरमा २७ जिल्लाहरूमा ३१७ पकेट सञ्चालनका लागि सञ्चालक समिति गठन भएको र अन्य ब्लक तथा पकेटहरू सञ्चालनका लागि सम्बन्धित सञ्चालक समिति गठन गर्न सूचना आव्हान भइरहेको।
१०४	साना व्यवसायिक कृषि उत्पादन पकेट क्षेत्रहरूमा उन्नत र गुणस्तरिय बीउ, बेर्ना, विरूवा र माछा भुरा सहज रूपमा उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाइनेछ। रासायनिक र प्राङ्गारिक मलमा अनुदान उपलब्ध गराइनेछ। सिंचाइका लागि कुलो र नहरहरू निर्माण गरिनेछ। आधुनिक कृषि ज्ञान तथा प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराइनेछ।	पकेट सञ्चालन गरी संचालित पकेटहरूमा उत्पादन सामग्रीहरूमा अनुदान सहयोगका लागि मिति २०७३।१०।२४ मा पकेट सञ्चालन कार्यविधि स्वीकृत भएको । यस कार्यक्रम सञ्चालनका लागि २७ जिल्लाहरूमा ३१७ पकेट सञ्चालक समिति गठन भई कार्यप्रारम्भ भएको र अन्य जिल्लाहरूमा सञ्चालक समिति गठन गर्नका लागि सूचना आव्हान भई निवेदन संकलन कार्य भई रहेको । कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेड मार्फत लागत सहभागितामा ब्लक जोन र सुपरजोनहरूमा रासायनिक मल वितरणमा सहजीकरणका लागि कृषि विकास मन्त्रालयमा पत्राचार भएको।

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	प्रगति विवरण
१०५	ब्लक क्षेत्रमा पकेट क्षेत्रमा उपलब्ध गराइने सुविधाका अतिरिक्त कृषि यन्त्र-उपकरण र औजारको सेट खरिदमा ५० प्रतिशत पुँजीगत अनुदान दिईनेछ। कृषि उपज संकलन केन्द्र, कृषि हाट बजार केन्द्र, प्राथमिक प्रशोधन केन्द्र, गोदाम घर र व्यवसायिक तालिम केन्द्र निर्माणको लागि ८५ प्रतिशत पुँजीगत अनुदान दिईनेछ।	विभिन्न कृषि यन्त्र उपकरण र औजार खरिदमा अनुदान उपलब्ध गराउन आवश्यक कार्यविधि स्वीकृत भएको। यस किसिमको अनुदान सम्बन्धित पकेट तथा ब्लक सञ्चालक समिति मार्फत उपलब्ध गराउन उक्त समिति गठन गर्नका लागि ४७ वटा ब्लक सञ्चालक समिति गठन भई मेशीनरी औजार उपलब्ध गराउन निवेदन माग गर्ने कार्य भइरहेको। बाँकी १०३ ब्लकहरूमा सञ्चालक समिति गठनका लागि जिल्ला कृषि विकास कार्यालयहरू मार्फत सूचना आवाहन गर्ने कार्य भएको।
१०६	कृषि जोनमा पकेट र ब्लकमा उपलब्ध गराइने सुविधाका अतिरिक्त बीउ, बेर्ना, विरूवा र माछा भुराका स्रोत केन्द्र स्थापना गर्न ८५ प्रतिशत र उत्पादन प्रशोधन केन्द्र, गोदाम घर र शीतभण्डारको स्थापना गर्न ५० प्रतिशत पुँजीगत अनुदान उपलब्ध गराइनेछ। कृषि उद्यमीहरूका लागि प्राविधिक शिक्षालयको व्यवस्था गरिनेछ।	आवश्यक कार्यविधि तयार भइ स्वीकृत भएको। जोनहरूमा यस किसिमको अनुदान सुविधा उपलब्ध गराउन जोन सञ्चालक समिति गठन गरी सो समिति मार्फत कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने व्यवस्था रहेको हुँदा सो समिति मार्फत उक्त कार्यक्रम सञ्चालन गर्न २२ वटा जोनहरूमा समिति गठन भई कार्य प्रारम्भ भएको र बाँकी ८ जोनमा समिति गठन गर्न सूचना आवाहन भएको। प्रत्येक जोनमा प्राविधिक शिक्षालय स्थापना गर्नका लागि आवश्यक कार्यविधि स्वीकृत भएको।
१०७	सुपर जोनमा पकेट, ब्लक र जोनमा उपलब्ध गराइने सुविधाका अतिरिक्त बीउ, बेर्ना, विरूवा, माछा भुराको मूल स्रोत केन्द्र, प्राङ्गारिक मल कारखाना र जैविक विषादि उत्पादन केन्द्र स्थापना गर्न ८५ प्रतिशत पुँजीगत अनुदान उपलब्ध गराइनेछ। आधुनिक प्रशोधन केन्द्र, कृषि औजार कारखाना, ठूला शीत भण्डार र गोदाम घर, र ठूला कृषि बजार (एग्री	यस परियोजना मार्फत चालु तथा पुँजीगत अनुदान उपलब्ध गराउने सम्बन्धमा आवश्यक पकेट, ब्लक, जोन र सुपरजोन सञ्चालन कार्यविधि स्वीकृत भएको। चालु तथा पुँजीगत अनुदान उपलब्ध गराउने सम्बन्धमा सुपरजोन सञ्चालक समिति गठन गरी सो कार्यक्रम सञ्चालन गर्न ५ वटा सुपरजोनहरूमा सञ्चालक समिति गठन गरी समिति मार्फत माग संकलन भइरहेको।

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	प्रगति विवरण
	मार्ट) को निर्माण गर्न ५० प्रतिशत पुँजीगत अनुदान दिईनेछ। बीउ एवं बालीको संरक्षण र माटो परीक्षणका सेवाहरू उपलब्ध गराइनेछ। माटो परीक्षण गरी उर्वरशक्ती र सो माटोमा खेती गर्न उपयुक्त बालीको विवरण सहितको माटो परीक्षण कार्ड कृषकहरूलाई उपलब्ध गराइनेछ।	सम्बन्धित ब्लक जोनहरूमा घुम्ती माटो परीक्षण सेवा सञ्चालन गर्ने कार्य भइरहेको। माटो व्यवस्थापन निर्देशनालयसँगको समन्वयमा ३ वटा सुपरजोनहरूमा मोबाइल भ्यान मार्फत माटो परीक्षण सेवा सञ्चालन भएको।
१०८	यी विशिष्टिकृत कृषि उत्पादन क्षेत्रहरूमा जेटी, जेटीए र कृषि विज्ञबाट निःशुल्क प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराइनेछ। बीउ परीक्षण, बाली संरक्षण र खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रणसम्बन्धी प्रयोगशाला सेवा निःशुल्क उपलब्ध गराइनेछ। यसका लागि १५ वटा मोबाइल प्रयोगशालाबाट सेवा सञ्चालन गरिनेछ।	यस परियोजना अन्तर्गतका ब्लकजोन र सुपरजोनहरू कृषि विकास कार्यालयहरू अन्तर्गत नियुक्त एक गाँउ एक प्राविधिक खटाउने कार्य भइरहेको र जोन र सुपरजोनहरूमा विज्ञ नियुक्तका लागि प्रक्रिया प्रारम्भ भएको। सुपरजोन झापामा विज्ञ नियुक्त भइसकेको। खाद्य तर्फ प्राविधिक समितिबाट आवश्यक Specification र लागत इस्टिमेट तयार भई टेण्डर आव्हान भएको।
१०९	कृषि तथा पशुपंक्षी बीमाको प्रिमियममा ७५ प्रतिशत अनुदान दिईनेछ। कृषि कर्जा सहज र सुलभ रूपमा प्राप्त गर्न सकिने व्यवस्था मिलाईनेछ। कृषि तथा पशुपंक्षी कर्जाको ब्याज दिइने अनुदान वृद्धि गरि ५ प्रतिशत पुर्याएको छ। ब्याज अनुदान अन्तर्गतको कृषि कर्जामा रहेको रु.१ करोडको अधिकतम सीमा हटाएको छ। कृषि बाली धितो राखी ऋण लिन सकिने व्यवस्था मिलाइनेछ। मुख्य बाली धान, गहुँ, मकै र उखुको न्यूनतम समर्थन मूल्य बाली लगाउनु पूर्व नै तोकिनेछ।	बाली तर्फ पौष मसान्त सम्म कुल १ करोड ३० लाख ९९ हजार १ सय ९५ अनुदान बराबर बीमा भएको। रु. १ करोड १० लाख ७० हजार निकास भई १७ वटा बीमा कम्पनीहरूलाई पौष मसान्त सम्मको अनुदान बापतको रकम भुक्तानी भएको। • वर्षे धान खरीद सम्बन्धमा मिति २०७३/०६/२० मा मन्त्रिपरिषद्बाट निर्णय भई कार्यान्वयन मा रहेको र अन्य बालीहरूको प्रक्रियामा रहेको। • गहुँको मूल्य निर्धारण गर्न आपूर्ती मन्त्रालयले मन्त्रिपरिषद्मा प्रस्ताव पेश गर्न अर्थ मन्त्रालय संग सहमती माग गरेको। • उखु बालीको २०७३/९/१२ को विभागीय मन्त्रीस्तरीय निर्णयानुसार रु.५३९.२० प्रति

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	प्रगति विवरण
		क्वीन्टल न्यूनतम खरीद मूल्य प्रस्ताव गरी उद्योग मन्त्रालयमा आवश्यक प्रक्रियाका लागि पेश भएको।
११०	केरा, आलु जस्ता बालीको टिस्यु कल्चर प्रयोगशाला र माछा पोखरी निर्माणका लागि ५० प्रतिशत पुँजीगत अनुदानको व्यवस्था गरेको छु।	यस परियोजना अन्तर्गत काभ्रे सुपरजोनको कार्यक्रममा आलुको टिस्यु कल्चर लेबोरेटरी स्थापनासम्बन्धी कार्यक्रम रहेकोमा उक्त सुपरजोनको सञ्चालक समिति गठन गर्नका लागि निवेदन संकलन भएको। उक्त समिति गठन पश्चात समितिको माग अनुसार कार्यक्रम सञ्चालन हुने।
		केराको Tissue Culture Lab स्थापना गर्न चितवन र नवलपरासीमा निजी कम्पनी/फर्म छनौट भई कार्यक्रम अगाडि बढेको।
		आलुको Tissue Culture Lab स्थापना गर्न ४ वटा फर्म कम्पनीहरू (काभ्रे, मकवानपुर, झापा, र कैलाली) को निजी कम्पनी फर्महरू छनौट भएको तथा २ वटा पुराना Tissue Culture Lab एवं Screen House सुदृढीकरण गर्न बर्दिया र ललितपुरको निजी कम्पनी छनौट भई कार्य अगाडी बढेको।
		यस परियोजना अन्तर्गत सुपरजोन, जोन र ब्लक मार्फत माछा पोखरी निर्माण गर्नका लागि आवश्यक कार्यविधि स्वीकृत भएको।

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	प्रगति विवरण
१११	कृषिउपज संकलन केन्द्र, सामुदायिक बीउ तथा कृषिउपज बैंक र पोष्ट हार्भेष्ट सेन्टर निर्माणमा ८५ प्रतिशत पुँजीगत अनुदान उपलब्ध गराइनेछ।	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना अन्तर्गत विभिन्न १८ वटा बाली वस्तुहरूका ब्लक, जोन र सुपरजोनहरूमा पोष्ट हार्भेष्ट सेन्टर स्थापनाका लागि आवश्यक कार्यविधि तयार भइ स्वीकृत भएको।
११२	तोकिएको क्षेत्रमा तोकिएको बालीको तोकिएको मात्रा वा सोभन्दा बढी उत्पादन गर्ने कृषक, कृषि उद्यमी, कृषि उद्यमी समूह र कृषि सहकारीहरूलाई प्रतिफलमा आधारित प्रोत्साहन अनुदान प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाएको छ।	प्रतिफलमा आधारित प्रोत्साहन अनुदान प्रदान गर्नका लागि आवश्यक कार्यविधि मिति २०७३।१०।२१ मा स्वीकृत भएको। अनुदान उपलब्ध गराउन आवश्यक उत्पादन लक्ष्य निर्धारण गर्नका लागि विभिन्न बालीहरूको क्रप कटीङ्ग गर्ने कार्य सम्पन्न भएको।
११३	बाली उत्पादन र भण्डारणको जोखिम कम गर्न उत्पादनमा आधारित कृषि बीमा कार्यक्रम प्रारम्भ गरी क्रमशः विस्तार गरिनेछ।	बाली तर्फ पौष मसान्तसम्म कुल १ करोड ३० लाख ९९ हजार १ सय ९५ अनुदान बराबर बीमा भएको। रु.१ करोड १० लाख ७० हजार निकासा भई १७ वटा बीमा कम्पनीहरूलाई पौष मसान्त सम्मको अनुदान बापतको रकम भुक्तानी भएको।
११४	यस परियोजनाको कार्यान्वयनबाट आगामी आर्थिक वर्षको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा करिब रु.३० अर्ब थप हुने अपेक्षा गरेको छ।	आर्थिक वर्षको अन्त्यमा प्राप्त हुने।
११५	कृषि उत्पादन वृद्धि चैते धान प्रवर्द्धनको कार्यक्रम ३५ जिल्लामा विस्तार गरिनेछ। बास्नादार धान उत्पादन प्रवर्द्धन कार्यक्रम २० जिल्लामा सञ्चालन गरिनेछ।	करीब ६९०० हे सिञ्चित क्षेत्रफल पहिचान भई कार्यक्रममा संलग्न हुने किसानहरूको आवेदन संकलन भएको। ३५ वटै जिल्लाहरूका अख्तियारी र कार्यक्रम पठाइसकिएको र क्षेत्र छनौट भएको, र मसिना तथा बास्नादार धान उत्पादन प्रवर्द्धन कार्यक्रम तेस्रो चौमासिकमा सञ्चालन हुने।
११६	मध्यपहाडी वृहत्तर मकै उत्पादन कार्यक्रम ४१ जिल्लामा विस्तार गरिनेछ। तराई-मधेश र बेशी क्षेत्रका १२ जिल्लामा अभियानमुखी मकै उत्पादन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न बजेटको व्यवस्था गरेको छ।	मध्यपहाडी वृहत्तर मकै उत्पादन कार्यक्रम अन्तर्गत ७४८.८ मे.टन उन्नत बीउ बितरण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ५१८ मे.टन बितरण भएको। त्यसैगरी ७ मे.टन श्रोत बीउ बितरण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ६ मे.टन बितरण भएको।

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	प्रगति विवरण
		अभियानमुखी मकै भटमास उत्पादन कार्यक्रम तर्फ विभिन्न जिल्लाहरूमा ७२.६ मे.टन वीउ अनुदानमा वितरण गर्ने वार्षिक लक्ष्य रहेकोमा हालसम्म ६५ मे.टन वीउ वितरण भई रोप्ने कार्य भएको र बाँकी चैत महिनामा वितरण हुने।
११७	हुलाकी राजमार्ग, पुष्पलाल (मध्यपहाडी) राजमार्गका आसपास र अन्य सम्भावित क्षेत्रहरूमा सरकारी, निजी क्षेत्र, सहकारी र स्थानीय समुदायको साझेदारीमा अभियानको रूपमा खाली वन क्षेत्रमा फलफूल जङ्गल (फ्रुट फरेष्ट) को विकास गरिनेछ।	मिति २०७३।६।१२ मा फलफूल नर्सरी स्थापना तथा सञ्चालन कार्यविधि स्वीकृत भई मिति २०७३।९।५ मा सम्बन्धित ५० वटा जिल्लालाई कार्यक्रम अख्तियारी पठाई कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको। फ्रुट फरेष्ट स्थापनाको लागि वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयमा रु.६ करोड पठाइएकोमा सोको कार्यान्वयन आउँदो वर्षायाममा हुने।
११८	सरकारी र सहकारी क्षेत्रको साझेदारीमा रेशम खेती विस्तारका लागि पहिलो चरणमा १५ जिल्लाका पाँच हजार हेक्टर क्षेत्रफलमा किम्बुका विरूवाहरू रोपिनेछ।	३५ हे. मा क्षेत्रविस्तार गर्ने गरी कार्यविधि तयार गरी कृषि विभागमा २०७३।४।२८ मा पेश गरीएकोमा मिति २०७३।९।५ गते कार्यविधि स्वीकृत भई आएकोले मिति २०७३।९।८ मा गोरखापत्रमा १ महिने सूचना प्रकाशन गरी अनुदानको लागी आवेदन प्रस्ताव गरी ११ वटा आवेदन सकलन भएको। आवेदन मूल्याङ्कन भईरहेको।
११९	बाँके, बर्दिया, दाङ लगायतका जिल्लाहरूमा कपास र पाँचथर, तेह्रथुम, गुल्मी लगायतका सम्भाव्य जिल्लाहरूमा रेशम खेती विकास तथा प्रशोधनको लागि विस्तृत गुरुयोजना तयार गरिनेछ।	गुरु योजना तर्जुमाका लागि विज्ञहरूको रोष्टर तयार गर्ने कार्य भईरहेको। कपास विकास समितिबाट बाँके बर्दिया तथा दाङ जिल्लामा कपास खेती विस्तार तथा प्रशोधनका लागि गुरु योजना तयार भएको।
१२०	बझाङ, बाजुरा, डोटी, डडेल्धुरा, डोल्पा, जाजरकोट, रूकुम, कालीकोट, मुगु, हुम्ला, रामेछाप, मकवानपुर, सोलुखुम्बु, मनाङ्ग, खोटाङ्ग, मुस्ताङ जिल्लामा ७५ हजार जैतुनका विरूवा वितरण गरिनेछ। जैतुन प्रशोधनको मेशीन खरिद एवं दुवानी र ग्रीन	जैतुन विरूवा खरिद तथा दुवानीका लागि मिति २०७३/७/१२ बोलपत्र प्रकाशन गरिएको छनौट गरिएको संस्थाले कार्यक्रम संचान सम्झौता नगरेको हुँदा मिति २०७३/१०/२५ मा पुन बोलपत्र प्रकाशन गरी १५ दिनको म्याद थपिएको र मिति २०७३/११/३० मा

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	प्रगति विवरण
	हाउस, नेड हाउस, सेट हाउस निर्माणको लागि ५० प्रतिशत पुँजीगत अनुदान दिने व्यवस्था मिलाएको छु।	मूल्याङ्कन भई खरीद तथा ढुवानीकर्ता छनौट भएको ।
		जैतुन प्रशोधन तथा अत्याधुनिक साधन सहितको नर्सरी स्थापनाको लागि मिति २०७३/७/३० मा प्रस्ताव पेश गर्न सूचना प्रकाशन गरिएको ।
१२१	ताप्लेजुङ्ग, सोलुखुम्बु, खोटाङ्ग, संखुवासभा दोलखा, रसुवा, गोरखा, मनाङ्ग, मुस्ताङ्ग, म्याग्दी, डोल्पा, मुगु, हुम्ला, बाजुरा, बझाङ्ग र दार्चुला जिल्लामा हिमाली आलु उत्पादन कार्यक्रम सन्चालन गरिनेछ ।	१६ हिमाली जिल्लामा २६ हजार २८ हेक्टरमा आलु खेती भइरहेको र यस वर्ष गत वर्ष भन्दा १०.५ प्रतिशत उत्पादनमा वृद्धि भई ३ लाख ७० हजार १६० मे.टन उत्पादन हुने अनुमान गरिएको। यसका लागि कृषि प्रसार कार्यक्रम अन्तर्गत विभिन्न २२ वटा क्रियाकलाप सञ्चालनमा रहेको ।
१२२	रासायनिक र प्राङ्गारिक मल तथा उन्नत बीउ बिजनमा अनुदान उपलब्ध गराईने छ।	१८८०५० मे.टन रासायनिक मल वितरण भएको । ९६० मे.टन प्राङ्गारिक मल बिक्री वितरण भएको । ५०२८.३८८ मे.टन उन्नत गहुँको बीउ बिक्री वितरण भएको ।
१२३	रासायनिक र प्राङ्गारिक मल कारखाना तथा जैविक विषादी कारखाना स्थापना र सञ्चालनका लागि सरकारी, निजी र सहकारीको साझेदारीमा स्थापना गरी सञ्चालन गर्ने व्यवस्था ।	जैविक विषादि उत्पादन समेत गर्नेगरी झापा र तनहुँ जिल्लामा जम्मा २ वटा IPM श्रोतकेन्द्र स्थापनाका लागि बोलपत्र स्वीकृत भइसकेको ।
१२४	किसान सामाजिक सुरक्षा किसान आयोग गठन गरिनेछ। कृषकहरूलाई कृषि मजदुर, सिमान्त कृषक, अर्ध व्यावसायिक र व्यावसायिक कृषक गरी चार भागमा वर्गीकरण गरिनेछ। किसानहरूको सहभागितामा किसानहरूकै लागि सामाजिक सुरक्षा कोष स्थापनाको सम्भाव्यता	किसान आयोग गठन भई आयोगका अध्यक्ष तथा अन्य पदाधिकारी नियुक्तिको प्रक्रियामा रहेको । परामर्शदाताबाट प्रतिवेदन प्राप्त भई मन्त्रालयको तर्फबाट अन्तिम रूप दिने कार्य भइरहेको । मन्त्रालयबाट अवधारणा पत्र तयार भई राष्ट्रिय योजना आयोग तथा अर्थ मन्त्रालयसँग राय माग

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	प्रगति विवरण
	अध्ययन गरिनेछ।	भएको।
३४१	सहकारी मार्फत मसला, चिया, कफी, अलैंची, अदुवा, जडिबुटी, फलफूल, तरकारी, माछा, मासु, मह र दूध जस्ता कृषि प्रशोधन तथा सामूहिक खेतीका लागि मापदण्डका आधारमा पूँजीगत अनुदान दिने व्यवस्था मिलाएको छु।	यससम्बन्धी गठित कार्यदलबाट मापदण्ड समेत मस्यौदा तयारी गर्ने कार्य भइरहेको। यससम्बन्धी गठित कार्यदलबाट मापदण्ड समेत मस्यौदा तयारी गर्ने कार्य भइरहेको।

११. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३१२०११	कृषि विकास मन्त्रालय	१९२७१३	१६६१०१	८६.१९
३१२०१२	कृषि विभाग	१६९५८४	४२९२६	२५.३१
३१२०१३	क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयहरू	७३३८३	५५०४७	७५.०१
३१२०२०	कपास विकास समिति	२५६२२	२१८७२	८५.३६
३१२०२१	चिया, कफि तथा अलैंची विकास बोर्ड	१०१६१२	९२३५९	९०.८९
३१२१०१	कृषि अनुसन्धान तथा विकास कोष	९०२४६	८८१६७	९७.७०
३१२१०२	दीर्घकालीन कृषि योजना अनुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम	५२१७४१	३३२७०६	६३.७७
३१२१०३	विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	६१०९७६६	५७९३३६८	९४.८२
३१२१०४	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर वृद्धि आयोजना	५४९७५९	३९५२१७	७१.८९
३१२१०५	कृषि विकास आयोजना, जनकपुर	२७९८७	२२५६७	८०.६३
३१२१०६	रेशम खेती विकास कार्यक्रम	७३१५२	६५०१३	८८.८७
३१२१०७	बागवानी विकास कार्यक्रम	३०९८६९	२३७१०६	७६.५२
३१२१०८	आलु तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	३६९०३३	३३२१४२	९०.००
३१२१०९	बीउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	२७०५७	२४६५८	९१.१३
३१२११०	मत्स्य विकास कार्यक्रम	४९९१००	३५५२२५	७१.१७
३१२१११	खाद्यपोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम	१२९९८३	११७४५८	९०.३६

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३१२११२	बाली संरक्षण कार्यक्रम	१७६१८२	१४४९३६	८२.२६
३१२११३	व्यवसायिक किट विकास कार्यक्रम	११०६९२	९५३७२	८६.१६
३१२११४	बाली विकास कार्यक्रम	२९०८७८	२२११३०	७६.०२
३१२११५	कृषि सूचना तथा संचार केन्द्र	४३२९१	३९९५२	९२.२९
३१२११६	कृषि प्रसार तथा तालिम कार्यक्रम	११४२७६	९४१६०	८२.४०
३१२११७	समुदाय व्यवस्थित सिञ्चित कृषि क्षेत्र कार्यक्रम (कृषि)	३६१२२	३१८८४	८८.२७
३१२११८	माटो परिक्षण तथा सुधार सेवा कार्यक्रम	७२४६९	६५४७३	९०.३५
३१२११९	कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन तथा बजार विकास कार्यक्रम	१२७५४२	७९७६८	६२.५४
३१२१२०	सहकारी खेती, साना सिंचाई तथा मल बीउ ढुवानी कार्यक्रम	२५११७३	२०५०३८	८१.६३
३१२१२२	व्यवसायिक कृषि तथा व्यापार आयोजना	१४३६७२४	५३७०५४	३७.३८
३१२१२४	एकिकृत जलश्रोत व्यवस्थापन आयोजना	१५२७०५	१०८७६२	७१.२२
३१२१३६	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम	१५८६९०८	१४१८७४१	८९.४०
३१२१४१	खाद्य संकट सम्बोधन कार्यक्रम	१७२४९६	१६७६०७	९७.१७
३१२१४३	उखु तथा चिनी विकास समिति	५४१५	४३३३	८०.०२
३१२१५३	उच्च मूल्य कृषि वस्तु विकास आयोजना	३७२६८५	३००९४०	८०.७५
३१२१५६	रानी जमरा कुलेरिया सिंचाई आयोजना-प्रणाली आधुनिकीकरण कृषि कार्यक्रम	९८३५०	७३१११	७४.३४
३१२१५७	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन तथा सूचना प्रणाली)	११८१२०	७९१९९	६७.०५
३१२१५८	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा आयोजना	१२९१३३६	१००९५१७	७८.१८
३१२१६०	किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रम	७२२२७३	४६९६४०	६५.०२
३१२१६२	नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति (कृषि कार्यक्रम)	३३७७२	२९२२०	८६.५२
३१२८०१	कर्णाली अञ्चल कृषि विकास आयोजना	३२६००	३१३८७	९६.२८
३१२८०२	कृषि प्रसार कार्यक्रम (जिल्लास्तर)	२५०३०१५	२२६५१६३	९०.५०
३१२८०५	घर बगैँचा कार्यक्रम (जिल्लास्तर)	७८७२७	६२९५०	७९.९६
	जम्मा	१९०९८३५८	१५६७७२६९	८२.०९

पूँजीगत खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३१२०११	कृषि विकास मन्त्रालय	६०००	१८२	३.०३
३१२०१२	कृषि विभाग	६३१६०	५९३२३	९३.९२
३१२०१३	क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयहरू	१३७०७	१२८१९	९३.५२
३१२०२१	चिया, कफि तथा अलैंची विकास बोर्ड	१२२१०	१२२१०	१००
३१२१०१	कृषि अनुसन्धान तथा विकास कोष	६५०	६३१	९७.०८
३१२१०४	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर वृद्धि आयोजना	६९००	११९४	१७.३०
३१२१०५	कृषि विकास आयोजना, जनकपुर	७८९७५	६९८२१	८८.४१
३१२१०६	रेशम खेती विकास कार्यक्रम	१९०४२	१७०८२	८९.७१
३१२१०७	बागवानी विकास कार्यक्रम	७०८६९	६७६४६	९५.४५
३१२१०८	आलु तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	४५९००	४२२१२	९१.९७
३१२१०९	बीउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	१९७५	१८७१	९४.७३
३१२११०	मत्स्य विकास कार्यक्रम	६६११३	४४१७१	६६.८१
३१२१११	खाद्यपोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम	५७९८०	३७३२७	६४.३८
३१२११२	बाली संरक्षण कार्यक्रम	३३८२२	२१६३५	६३.९७
३१२११३	व्यवसायिक किट विकास कार्यक्रम	६९४०	६७९०	९७.८४
३१२११४	बाली विकास कार्यक्रम	२८३९२	१३७७८	४८.५३
३१२११५	कृषि सूचना तथा संचार केन्द्र	७७००	४७०५	६१.१०
३१२११६	कृषि प्रसार तथा तालिम कार्यक्रम	३६८६४	२४९८०	६७.७६
३१२११७	समुदाय व्यवस्थित सिञ्चित कृषि क्षेत्र कार्यक्रम (कृषि)	२१७००	७०९५	३२.७०
३१२११८	माटो परिक्षण तथा सुधार सेवा कार्यक्रम	२३५३९	२२७८१	९६.७८
३१२११९	कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन तथा बजार विकास कार्यक्रम	१६८८६	१६७१६	९८.९९
३१२१२०	सहकारी खेती, साना सिंचाई तथा मल बीउ ढुवानी कार्यक्रम	२६५४६०	२५९२५२	९७.६६
३१२१२२	व्यवसायिक कृषि तथा व्यापार आयोजना	४१७८६६	११७३४८	२८.०८
३१२१२४	एकिकृत जलश्रोत व्यवस्थापन आयोजना	६२२००	५१३८६	८२.६१

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३१२१३६	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम	५००४८९	४६७५२१	९३.४१
३१२१४१	खाद्य संकट सम्बोधन कार्यक्रम	३५०००	३२७२७	९३.५१
३१२१४३	उखु तथा चिनी विकास समिति	२८४५	२७०८	९५.१८
३१२१५३	उच्च मूल्य कृषि वस्तु विकास आयोजना	५२२०	५२१०	९९.८१
३१२१५६	रानी जमरा कुलेरिया सिंचाई आयोजना-प्रणाली आधुनिकीकरण कृषि कार्यक्रम	१६५३०	१४७९८	८९.५२
३१२१५७	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन तथा सूचना प्रणाली)	९४०३४	८३९१७	८९.२४
३१२१५८	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा आयोजना	१९००२७	११२८०८	५९.३६
३१२१६०	किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रम	११९८४१	१००३४१	८३.७३
३१२१६२	नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति (कृषि कार्यक्रम)	५६१५	५५०८	९८.०९
	जम्मा	२३३४४५१	१७३८४९४	७४.४७

१२. चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च		(रु.हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३१२०११३	कृषि विकास मन्त्रालय	९१,३२४	५३,७२७	५८.८३
३१२०१२३	कृषि विभाग	२७९,४७८	१२७,७२५	४५.७०
३१२०१३३	क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयहरू	६१,८६९	४४,८०५	७२.४२
३१२०१४३	पशु सेवा विभाग	-	-	-
३१२०२०३	कपास विकास समिति	२५,४२१	१८,८४५	७४.१३
३१२०२१३	चिया, कफि तथा अलैंची विकास बोर्ड	५९,३७६	३९,५९४	६६.६८
३१२१०१३	कृषि अनुसन्धान तथा विकास कोष	११३,६१२	६१,१७१	५३.८४
३१२१०२३	कृषिविकास रणनीति अनुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम	६३१,९६२	६२,६२४	९.९१
३१२१०३३	विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	५,०४१,६७५	४,०४१,३०६	८०.१६
३१२१०४३	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर वृद्धि आयोजना	६९९,३३५	६३,००३	९.०१
३१२१०५३	कृषि विकास आयोजना (जनकपुर)	२३,७३७	१५,१४१	६३.७९
३१२१०६३	रेशम खेती विकास कार्यक्रम	६५,१२२	४१,७९२	६४.१७

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३१२१०७३	बागबानी विकास कार्यक्रम	३८०,३९६	१५४,९६७	४०.७४
३१२१०८३	आलु,तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	१९३,७८७	९३,११३	४८.०५
३१२१०९३	बीउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	३०,७६०	२०,९०७	६७.९७
३१२११०३	मत्स्य विकास कार्यक्रम	२७१,४५८	११२,५८९	४१.४८
३१२१११३	खाद्य पोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम	१४६,६२९	९८,१६५	६६.९५
३१२११२३	बाली संरक्षण कार्यक्रम	१७१,०४४	९२,०८१	५३.८३
३१२११३३	व्यवसायीक कीट विकास	५८,१६९	२३,२०४	३९.८९
३१२११४३	वाली विकास कार्यक्रम	३०१,०३२	११८,५८९	३९.३९
३१२११५३	कृषि सूचना तथा संचार केन्द्र	४९,०६५	२५,०६०	५१.०८
३१२११६३	कृषि प्रसार तथा तालिम केन्द्र	१०३,८२३	७४,०१७	७१.२९
३१२११७३	समुदाय व्यवस्थित सिञ्चित कृषि क्षेत्र कार्यक्रम(कृषि)	४६,८४७	२१,९४९	४६.८५
३१२११८३	माटो परीक्षण तथा सुधार सेवा कार्यक्रम	६१,०४३	३८,७३८	६३.४६
३१२११९३	कृषि व्यावसाय प्रवर्धन तथा बजार विकास कार्यक्रम	१०५,८६६	४२,७५९	४०.३९
३१२१२०३	सहकारी खेती, साना सिचाई तथा मल बीउ ढुवानी कार्यक्रम	३१०,८८७	३५,४००	११.३९
३१२१२२३	व्यावसायिक कृषितथा व्यापार आयोजना	१,७०२,०४८	३०६,०६२	१७.९८
३१२१२४३	एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना	१४१,९६३	६७,२३२	४७.३६
३१२१३६३	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम	१,६३६,२९०	१,१५९,८६९	७०.८८
३१२१४३३	चीनी तथा उखु बिकास समिति	५,३७६	२,०७८	३८.६५
३१२१५३३	उच्च मूल्य कृषि वस्तु विकास आयोजना	४०४,८२५	१८५,२५४	४५.७६
३१२१५४३	उच्च पहाड कृषि व्यवसाय तथा जिविकोपार्जन सुधार आयोजना	-	-	-
३१२१५६३	रानी जमरा कुलरिया सिचाई आयोजना—प्रणाली आधुनिकिकरण कृषि कार्यक्रम	६४,७९१	९,२६४	१४.३०
३१२१५७३	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण	१२५,१०६	२७,२१६	२१.७५

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	आयोजना (कृषि व्यवस्थापन तथा सूचना प्रणाली)			
३१२१५८३	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा आयोजना	१,४८६,०८८	६०४,६२४	४०.६९
३१२१६०३	किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रम	१,१३९,९०८	२४८,६७३	२१.८२
३१२१६२३	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति (कृषि कार्यक्रम)	१६,७७८	६,२६५	३७.३४
३१२१६३३	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना	४,६५९,६८१	१११,९१९	२.४०
३१२१६४३	नेपाल कृषि बजार विकास कार्यक्रम	१२५,८८०	-	-
३१२१६५३	नेपाल कृषि सेवा विकास कार्यक्रम	१३५,५०५	-	-
३१२८०१३	कर्णाली अन्चल कृषि विकास आयोजना	३१,७६६	१७,९३१	५६.४५
३१२८०२३	कृषिप्रसार कार्यक्रम	२,५०३,१७३	१,५८७,०७७	६३.४०
३१२८०५३	घर बगैचा कार्यक्रम	११४,९९६	११,४९८	१०.००
	जम्मा	२३,६१७,८९१	९,८६६,३०३	४१.७७

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३१२०११४	कृषि विकास मन्त्रालय	४,२७५	५५१	१२.८९
३१२०१२४	कृषि विभाग	४९,६५०	३२,५६२	६५.५८
३१२०१३४	क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयहरू	६,०००	४,२३१	७०.५२
३१२०२१४	चिया, कफि तथा अलैंची विकास बोर्ड	२५,९५८	१७,३२१	६६.७३
३१२१०१४	कृषि अनुसन्धान तथा विकास कोष	८९७	८८३	९८.४४
३१२१०२४	कृषिविकास रणनीति अनुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम	५,२००	-	-
३१२१०३४	विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	-	-	-
३१२१०४४	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर वृद्धि आयोजना	८,०००	१८८	२.३५
३१२१०५४	कृषि विकास आयोजना (जनकपुर)	५२,४००	२४,५८४	४६.९२
३१२१०६४	रेशम खेती विकास कार्यक्रम	१०,०००	६,१९१	६१.९१
३१२१०७४	बागबानी विकास कार्यक्रम	५३,६५२	२७,८४७	५१.९०
३१२१०८४	आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	४१,०४६	१२,६७३	३०.८८
३१२१०९४	बीउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण	२,९६५	१,९७०	६६.४४

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	कार्यक्रम			
३१२११०४	मत्स्य विकास कार्यक्रम	२८,६५०	१४,२९८	४९.९१
३१२१११४	खाद्य पोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम	१७३,८००	२२,२२१	१२.७९
३१२११२४	वाली संरक्षण कार्यक्रम	३०,३३०	२१,८०९	७१.९१
३१२११३४	व्यवसायीक कीट विकास	७,७००	४,९७३	६४.५८
३१२११४४	वाली विकास कार्यक्रम	२९,७९३	२२,२५७	७४.७१
३१२११५४	कृषि सूचना तथा संचार केन्द्र	११,८४७	५,०९७	४३.०२
३१२११६४	कृषि प्रसार तथा तालिम केन्द्र	२७,९४०	८,५५९	३०.६३
३१२११७४	समुदाय व्यवस्थित सिञ्चित कृषि क्षेत्र कार्यक्रम(कृषि)	११,०६०	७९	०.७१
३१२११८४	माटो परीक्षण तथा सुधार सेवा कार्यक्रम	१२,५००	८,३३८	६६.७०
३१२११९४	कृषि व्यावसाय प्रवर्धन तथा बजार विकास कार्यक्रम	२०,१८४	१२,३४२	६१.१५
३१२१२०४	सहकारी खेती, साना सिचाई तथा मल बीउ ढुवानी कार्यक्रम	३४६,८००	५७,०२१	१६.४४
३१२१२२४	व्यावसायिक कृषितथा व्यापार आयोजना	४८०,८००	१६८,८३७	३५.१२
३१२१२४४	एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना	४०,०००	१०,५८५	२६.४६
३१२१३६४	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम	४३६,६९७	१६७,९४०	३८.४६
३१२१४३४	चीनी तथा उखु विकास समिति	१,०००	८२२	८२.२०
३१२१५३४	उच्च मूल्य कृषि वस्तु विकास आयोजना	८,२००	७,०००	८५.३७
३१२१५६४	रानी जमरा कुलरिया सिचाई आयोजना—प्रणाली आधुनिकिकरण कृषि कार्यक्रम	३,९००	-	-
३१२१५७४	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन तथा सूचना प्रणाली)	७८,४७९	२६,३१५	३३.५३
३१२१५८४	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा आयोजना	१५५,७६२	१०,८१४	६.९४
३१२१६०४	किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रम	२५१,१९७	२८,७७८	११.४६
३१२१६२४	नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति (कृषि	७००	३००	४२.८६

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	कार्यक्रम)			
३१२१६३४	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना	१,१२६,५९४	२३३,४४३	२०.७२
३१२१६४४	नेपाल कृषि बजार विकास कार्यक्रम	१८,०००	-	-
३१२१६५४	नेपाल कृषि सेवा विकास कार्यक्रम	१२,१९०	-	-
३१२८०२४	कृषिप्रसार कार्यक्रम	२५४,५७०	१२८,८१६	५०.६०
	जम्मा	३,८२८,७३६	१,०८९,६४५	२८.४६

◆ ◆ ◆

खानेपानी तथा सरसफाइ मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको योजनाबद्ध विकाससम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूको तर्जुमा, कार्यन्वयन, अनुगमन, नियमन र मुल्याङ्कन गर्ने प्रयोजनका लागि नेपाल सरकार(मन्त्रीपरिषद्) को मिति २०७२ पुस ०९ गतेको निर्णयबाट यस खानेपानी तथा सरसफाइ मन्त्रालयको स्थापना भएको हो। नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ अनुसार यस मन्त्रालयले आफ्नो क्षेत्रगत लक्ष्य प्राप्तिमा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्दै आएको छ । खानेपानी, सरसफाइ तथा ढल निकासको राष्ट्रिय लक्ष्य प्राप्तिका लागि यस मन्त्रालयबाट संचालनमा आउने विकास आयोजनाहरूलाई राष्ट्रिय गौरवका, केन्द्रीय स्तरका, निश्चित कार्यक्षेत्र तोकिएका, केन्द्रीय/क्षेत्रीय/जिल्लास्तरबाट संचालन हुने तथा आयोजना गरी वर्गिकरण गरीएको छ । जिल्लागत बाँडफाँट गरिएका उक्त कार्यका लागि मन्त्रालय मातहतमा खानेपानी तथा ढल निकास विभाग, ग्रामिण खानेपानी तथा सरसफाइ कोष, मेलम्ची खानेपानी विकास समिति, काठमाडौं उपत्यका खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना कार्यान्वयन निर्देशनालय, काठमाडौं उपत्यका खानेपानी बोर्ड, काठमाडौं उपत्यका खानेपानी लिमिटेड, नेपाल खानेपानी संस्थान, खानेपानी तथा महशुल निर्धारण आयोग लगायतका निकायहरू संचालनमा छन् ।

२. दृष्टिकोण:

सुरक्षित, पर्याप्त, सेवामूलक, सर्वमान्य खानेपानी तथा सरसफाई सुविधामा सबै नागरिकको पहुँच वृद्धि गरी सार्वजनिक स्वास्थ्य र जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने ।

३. ध्येय:

- प्रभावकारी, उत्तरदायी, पारदर्शी खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको निर्माण गर्नु ।
- खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको एक ऐन, एक राष्ट्रिय नीति तथा एक राष्ट्रिय क्षेत्रगत विकास नीति (SDP) बनाई लागू गर्ने ।
- सम्बत २०७४ सम्ममा सबैको लागि आधारभूत खानेपानी र सरसफाइ सेवा पुर्याउने ।

४. लक्ष्य:

समष्टिगत लक्ष्य:

सहस्राब्दी विकास लक्ष्य अनुसार सन् २०१५ सम्म ७२ प्रतिशत जनसंख्यालाई खानेपानी सेवा र ५३ प्रतिशत जनसंख्यालाई सरसफाइ सेवा उपलब्ध गराउने लक्ष्य रहेकोमा राष्ट्रिय जल योजना, २००५ ले सन् २०१७ सम्म सबै नेपाली जनतालाई आधारभूत स्तरको खानेपानी सेवा र सरसफाइ सुविधा उपलब्ध गराउने लक्ष्य लिएको छ । २०७३ असार सम्ममा उच्च तथा मध्यम स्तरको खानेपानीमा पहुँच पुगेको जनसंख्या १५.८ प्रतिशत लाई २०७४ असार सम्ममा १९ प्रतिशत पुर्याउने ।

कार्यनीतिक लक्ष्यहरू:

काठमाडौं उपत्यकामा खानेपानीको दीर्घकालीन समस्या समाधान गर्न, बर्दो नदी प्रदूषणले जलीय पारिस्थितिक प्रणालीको हास, जथाभावी ढल निकास तथा नदी किनाराको अतिक्रमण भएकाले बागमती नदी प्रणालीको विकास, सम्बर्द्धन एवं प्रवर्द्धन गर्न तथा वातावरण सुधारका लागि सरोकारवालाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी बागमती, विष्णुमती, धोबीखोला लगायतका नदीनालाहरूलाई स्वच्छ, सफा र प्रदूषणमुक्त बनाउन पनि विभिन्न कार्यक्रमहरू संचालनमा छन् । उक्त लक्ष्यहरू हासिल गर्न स्थानीय निकाय, उपभोक्ता तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरूसँग एकीकृत तथा समन्वयात्मक रूपमा कार्य गर्ने साथै खानेपानी तथा सरसफाइको क्षेत्रको विकास तथा विस्तार गरी दिगो तथा समतामूलक खानेपानी तथा सरसफाई सुविधा उपलब्ध गराई जनस्वास्थ्यमा सुधार र जिवनस्तर माथि उकास्ने रणनीति अवलम्बन गरिएको छ ।

रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- सरसफाइलाई अभिन्न भागको रूपमा लिइनुको साथै उपेक्षित समूहहरूमा केन्द्रित भई सबै नेपालीहरूलाई सुरक्षित, सहज तथा पर्याप्त खानेपानी उपलब्ध गर्ने तथा सुनिश्चित गर्ने ।
- पानीजन्य रोगहरू मुलुकमा व्यापक रहेकोमा यसलाई कम गर्ने ।
- परम्परागत रूपमा पानी ल्याउने र घरेलु सरसफाई तथा Hygiene को जिम्मा लिएका महिलाहरू र बालबालिकाहरूले पाइराखेको असुविधालाई कम गर्ने ।

५. कार्यक्षेत्र:

नेपालसरकार(कार्यविभाजन) नियमावली, २०७२मा खानेपानी तथा सरसफाइ मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छ:

- खानेपानी सम्बन्धीनीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कन;
- खानेपानी सरसफाइ तथा ढल निकास;
- काठमाडौं उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड;
- काठमाडौं उपत्यका खानेपानी लिमिटेड;
- काठमाडौं उपत्यका खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना कार्यान्वयन निर्देशनालय;
- नेपाल खानेपानी संस्थान;
- मेलम्ची खानेपानी विकास समिति तथा मेलम्ची खानेपानी आयोजना र अन्य खानेपानीसँग सम्बन्धित विषय;
- खानेपानी महशुल निर्धारण आयोग;
- नेपाल इन्जिनियरिङ्ग सेवा सिभिल इन्जिनियरिङ्ग समूहको स्यानिटरी उपसमूहको सञ्चालन ।

६. कानुनी व्यवस्था:**ऐन:**

- नेपाल खानेपानी संस्थान ऐन, २०४६
- नेपाल खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड ऐन, २०६३
- खानेपानी महशुल निर्धारण आयोग ऐन, २०६३

- ### नियमावली:

- नीतिः

- ## गुरुर्योजना, योजना

- मापदण्ड**

- ## ગઠન આદેશ

- ग्रामिण खानेपानी तथा सरसफाई कोष विकास समिति गठन आदेश, २०५२
- मेलम्ची खानेपानी विकास समिति गठन आदेश, २०५८

७. मन्त्रालयको संगठन संरचना:

८. चालु आ. व. २०७३/७४ फाल्गुन मसान्त सम्ममा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू

- सन २०१७ सम्म राजधानी काठमाण्डौ उपत्यकाका जनतालाई मेलम्ची प्रथम चरण अन्तर्गत प्राप्त हुने १७ करोड लिटर पानी समानुपातिक रूपमा वितरण गर्ने उद्देश्यले स्थापित आयोजना कार्यान्वयन निर्देशनालयबाट चालु आ.व.को प्रथम आठ महिना सम्ममा २२० कि. मि. वितरण संजाल, ४० कि. मि. मुख्य प्रणाली र ५ वटा पानी पोखरीको बाँकी निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- वि. सं. २०७२ वैशाख १२ गतेको विनाशकारी भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त करिब ५२०० आयोजनाहरू मध्ये पछिल्लो चरणमा १३७९ वटा आयोजनाहरूको पुनर्स्थापना र पुनर्निर्माण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा २९७ वटा आयोजनाहरूको पुनर्स्थापना तथा पुनर्निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ। चालु आ.व. मा ९६० आयोजनाहरू पुनर्स्थापना गर्ने लक्ष्य रहेको छ।

९. आ.व. २०७३/७४ को बजेट बक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको दोश्रो चौमासिक अवधि सम्मको प्रगति विवरणः

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फाल्गुन मसान्तसम्मको प्रगति
२५४	आगामी तीन वर्षभित्र सबै नेपालीलाई आधारभूत खानेपानी र सरसफाइ सेवाउपलब्ध गराइने छ । आगामी आर्थिक वर्ष थप १२ लाख जनसंख्या खानेपानी तथा सरसफाइबाट लाभान्वित हुने कार्यक्रम प्रस्तुत गरेको छु।	• वार्षिक कार्यक्रम बमोजिम निर्माण कार्यको सम्झौता भएको र खानेपानीका पाइप, फिटिंग्स लगायत सामग्रीहरू उपलब्धभै सकेको र निर्माण कार्य अघि बढेको । पश्चिमा अंचल विकास क्षेत्रमा ३ वटा आयोजना र ९ वटा स्किम सम्पन्न भएको । • यस आ. व.मा ४३ न.पा. ३२५ गा.वि.स. खुल्ला दिसा मुक्त क्षेत्र घोषणा भएको । (समग्रमा हाल सम्म २४३५ गा.वि.स., १३२ न.पा. तथा ३८ जिल्ला खुला दिशा मुक्त घोषणा भइसकेको)
२५५	मेलम्ची खानेपानी आयोजनाको प्रथम चरणको सुरुङ्ग र पानी प्रशोधन केन्द्र निर्माणका अधिकांश कार्यहरू आगामी वर्षमा सम्पन्न हुनेछन् । उपत्यकाका सहरी क्षेत्रमा पानी वितरणका आवश्यक सरचनाहरू सोही अवधिमा तयार भइसक्ने छन । विक्रम सम्वत् २०७४ असोज महिनाभित्र पानी वितरण गर्न शुरू गरिनेछ ।	चालु आ.व.को हालसम्म ५२५२मीटर समेत गरी जम्मा २३१८४ मी. सुरुङ्ग निर्माण भएको । चालु आ.व.को हालसम्म ३२८४.१२ घ.मी. समेत गरी समग्रमा हालसम्म २१२२२.१२ घ.मी. कक्रिट ढलान कार्य सम्पन्न भएको छ । परामर्शदाता तथा निर्माण व्यवसायी छनौट गरि परिचालन गरिएको ।

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फाल्गुण मसान्तसम्मको प्रगति
२५६	मेलम्ची खानेपानी आयोजनाको दोश्रो चरण अन्तर्गत याङ्ग्री र लार्के नदीहरूबाट दैनिक थप ३४ करोड लिटर पानी काठमाण्डौ उपत्कामा ल्याई चक्रपथ बाहिरका क्षेत्रहरूमा वितरण गर्ने आवश्यक संरचनाहरूको निर्माण कार्य प्रारम्भ गरिनेछ । यसका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु ।	डिजाइन परामर्शदाता छनौट गरि परिचालन गरिएको ।
२५७	जनताको सहभागितामा खानेपानी आयोजना निर्माण गर्न सह-लगानीमा आधारित खानेपानी कार्यक्रमलाई सरकारले उच्च प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाउनेछ । सहरी खानेपानी आयोजना, सह-लगानीमा आधारित खानेपानी आयोजना र खानेपानीको गुणस्तर अभिवृद्धि गरिने ।	४ वटा आयोजनाहरू बोलपत्र आव्हान भएको तथा ८ आयोजनाहरूको DPR Final भई बोलपत्र आव्हान हुने क्रममा रहेको, ८ वटा आयोजनाहरूको DPR तयार गर्न consultant हरू सँग सम्झौता भएको, थप २ वटा आयोजनाहरूको DPR तयार गर्न RFP Issue गरी Consultant छनौट कार्य भै रहेको । ८ वटा नयाँ आयोजनाहरूको Feasibility Study का लागी परामर्शदाता छनौट भएको । - आयोजनाहरूको कार्यक्रम स्विकृत भइ जिल्लाहरूमा पुगिसकेको र निर्माण कार्यको लागि ठेक्का पट्टा / उपभोक्ता संस्थाहरूसङ्ग सम्झौता सम्पन्न भएको । २ गोटा खानेपानी गुणस्तर सुधार योजना सम्पन्न भइ ११६८० जनसंख्यालाभान्वित भएको । - दोस्रो साना सहरी खानेपानी अन्तर्गत ४ वटा सहीत हाल सम्म १७ वटा आयोजनाहरू सम्पन्न भइ ७६७७३ जनसंख्यालाभान्वित भएको - तेस्रो साना सहरी आयोजना अन्तर्गत ७ वटा आयोजनाहरूलाई निर्माणको दोस्रो चरणमा लैजान निर्माण कार्य सुचारुरूपमाभैरहेको । सल्यान खानेपानी आयोजना सम्पन्न ८४७६ जनसंख्या लाभान्वित ।
२५९	तराई-मधेशका २० जिल्लाका दिदीबहिनी तथा दाजुभाइहरूको स्वास्थ्यमा आर्सेनिकयुक्त खानेपानीले पारेको प्रतिकूल	सर्भेक्षण कार्यक्रमको consultant सँग सम्झौता सम्पन्न भइ Detailed सर्भेक्षण को लागि फिल्डमा खटिइ Design Report तयारी चरणमा रहेको । ठेक्का पट्टा प्रक्रिया अघि बढिसकेको ।

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फाल्गुण मसान्तसम्मको प्रगति
	असरलाई कम गर्न स्वच्छ खानेपानी आपूर्तिका लागि तराई-मधेश खानेपानी सुधार कार्यक्रम आगामी आर्थिक वर्षदेखि नै प्रारम्भ गर्ने व्यवस्था मिलाएको छु । स्यालोटेयुबवेललाई विस्थापन गरी सोलार पम्प जडितओभरहेड ट्याङ्कसहितको डिप बोरिङ्ग प्रणालीमार्फत खानेपानी आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउन प्रथम चरणमा एक सय आयोजनाहरू एकै पटक सञ्चालन गरिनेछ ।	
२६०	तराई-मधेश र भित्रि-मधेशका क्षेत्रमा खानेपानीको सहज र पर्याप्त व्यवस्था मिलाउन नयाँ प्रविधिमा आधारित थोक वितरण प्रणालीको निर्माण कार्य आगामी आर्थिक वर्षदेखि प्रारम्भ गरिनेछ ।	आयोजना पहिचान भइरहेको । परामर्श सेवा लिनको लागि EOI/RFP तयारीसम्बन्धी काम अन्तिम चरणमा पुगेको ।
२६१	तानसेन नगरपालिका, गोरखा नगरपालिका, हलेसी क्षेत्र, आगन-मौवा क्षेत्र, जुम्ला, सुर्खेत उपत्यका, गुल्मी र अर्घाखाँचीमा खानेपानीको व्यवस्था मिलाउन आगामी वर्ष वृहत् पम्पिङ्ग विशेष आयोजना कार्यान्वयन गर्न बजेट विनियोजन गरेको छु । रामेछाप, यासोक, तिमाल र पकरबास क्षेत्रका खानेपानी आयोजना आगामी तीन वर्षभित्र सम्पन्न भइ सक्ने गरी बजेट व्यवस्था गरेको छु ।	तानसेनको ठेक्का पट्टाको भएको । पकरबास, यासोक र तिमालमा निर्माण काम भइरहेको । काली गण्डकीखा.पा.आ, गोरखाको दरोदीपम्पीड, पाँचथरको आंगना मौवा खा.पा.आ., खोटाङको हलेसी क्षेत्र खा.पा.आ.को ठेक्का पट्टाको आव्हान भएको । रामेछाप वृहत् खापाआ को भेरिफीकेसनको काम भइरहेको, सुर्खेत को DPR तयारीको लागि RFP तयार गर्न अन्तिम चरणमा रहेको ।
२६२	खानेपानी प्रणालीको दिगो व्यवस्थापन र सञ्चालनका लागि	निर्माणाधिन आयोजनाहरूको कार्य सुरु रहेको, थप नयाँ आयोजनाहरूको Detail Estimate हुँदै गरेको ।

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फाल्गुण मसान्तसम्मको प्रगति
	निर्माणाधिन तीन हजार आयोजनाहरूको निर्माणलाई तीव्रता दिने र थप नयाँ दुई हजार आयोजनाहरूको निर्माण प्रारम्भ गर्ने ।	मर्मत गर्नुपर्ने आयोजनाहरूको लगत ईष्टिमेट तयार भइ मर्मत कार्य अगाडी बढेको ।
२६३	काठमाडौँ उपत्यकामा खानेपानी सेवा प्रदत्त निकायको सेवाको नियमन गरि गुणस्तरीय र वितरणको कार्यलाई प्रभावकारी बनाइनेछ । यसका लागि पानी वितरणको समय तालिका समेत सार्वजनिक गरिनेछ । निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित टैंकर, जार तथा बोटलिङ्ग गर्ने सेवा प्रदायक संस्थाहरूलाई नियमन तथा अनुगमनको दायरामा ल्याइनेछ ।	सेवा प्रदायक संस्थाको अनुगमन नियमित गरिएको । पानी वितरण तालिका सार्वजनिक नियमिति गरिएको । निर्देशिका तयारी भैसकेको ।

१०. आ.व. २०७२/७३ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	विनियोजन	खर्च	प्रतिशत
३४७१६६	वातावरणीय सरसफाई आयोजना	३५९१५५	२९४४७५	८१.९९
३४७१६७	राष्ट्रिय सुचनाव्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना	१३११८	१०२४६	७८.१०
३४७१६८	खानेपानी सेवा नियमनतथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	५०७८२०	४२३६२५	८३.४२
३४७१६९	डिप ट्यूबेल आयोजना (मर्मत सुधार)	३६६३७	३४७२१	९४.७७
३४७१७०	जनसाधन विकासकार्यक्रम	२६९०३	२४७९६	९२.१७
३४७१७१	खानेपानी गुणस्तरसुधार कार्यक्रम	२५९४००	२२१९३७	८५.५६
३४७१७५	जलवायुपरिवर्तन प्रभाव न्युनिकरण तथाप्रविधि प्रवर्द्धन आयोजना	४०००५	३६४५९	९१.१४
३४७१७७	ढल निर्माण तथाप्रशोधन कार्यक्रम	७३४०२	५३२३८	७२.५३
३४७१७९	दोस्रो साना सहरिखानेपानी तथा सरसफाई	७९०७१३	५४८२३४	६९.३३

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	विनयोजन	खर्च	प्रतिशत
	आयोजना			
३४७३१८	खानेपानी तथा सरसफाईसह-लगानी कार्यक्रम	३७२८०२	३१७१२८	८५.०७
३४७३१९	सुखखाक्षेत्र (रामेछाप बृहत, पकरवास, तिमाल र यासोक)	११७९०३	७६७७२	६५.११
	खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना			
३४७३५९	तेश्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना	११५१३२६	८२९८९८	७२.०८
३४७८०१	ग्रामिणखानेपानीसुधार आयोजना	३१०००	३१०००	१००.००
३४७८०२	खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	६०२३९९४	५४५१५६३	९०.५०
३४७८०५	उच्च/मध्यमस्तरीय खानेपानी आयोजनाहरू	९२१६७४	८३३७५३	९०.४६
३४७०१८	खानेपानी तथा ढल निकासविभाग	१३७३९८	८८९०८	६४.७१
३४७१७६	मेलम्ची खानेपानीआयोजना	४१५४७६४	३३६२३७७	८०.९३
५०११३५-१८२०	काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना	४५००००	११३६११	२५.२५
५०११६७-३०००	काठमाण्डौ उपत्यका ढल व्यवस्थान आयोजना	२००००००	३६०४९८	१८.०२
५०११४५-२७७६	काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी सुधार आयोजना	३९९५१३२	१९०६४८५	४७.७२
५०११४५-३२५५	काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी सुधार आयोजना	१२०५०४६	३८२०५१	३१.७०
३४७१७३	ग्रामिण खानेपानी तथा सरसफाई सुधार आयोजना	७१८७६६	६४७६९६	९०.११
५०११२८	काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड	४३००००	३३१३५४	७७.०६
५०११७७	ढल प्रशोधन केन्द्र	२५००००	०	०.००
	जम्मा	२१४६९१००	१६३८०८२४	७६.३०

११. आ.व. २०७३/०७४ मा विनियोजित बजेट एवं फाल्गुण मसान्त सम्मको खर्चको यथार्थ विवरण

खर्च

रु हजारमा

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट	खर्च	प्रतिशत
३१३११६	वातावरणीय सरसफाई आयोजना	३५९,१५५	१२५२४५	३४.८७
३१३१०१	राष्ट्रिय सुचना व्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना	१३,१६१	१५३१	११.६३
३१३१०२	खानेपानी सेवा नियमन तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	९५३,०५७	९४३८५	९.९०
३१३१०३	डिपटयूबेल आयोजना (मर्मत सुधार)	८९,४३६	१५४६०	१७.२९
३१३१०४	जनसाधन विकासकार्यक्रम	४१,६४३	६५९१	१५.८३
३१३१०६	खानेपानी गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	४०५,५४२	९६७५८	२३.८६
३१३१०९	जलवायुपरिवर्तन प्रभाव न्यूनीकरण तथा उपयुक्त प्रविधि प्रबर्द्धन आयोजना	१०१,१८२	२४७११	२४.४२
३१३११०	ढलनिर्माण तथा प्रशोधन कार्यक्रम	२०२,१३९	२३८००	११.७७
३१३१०७	दोश्रोसाना शहरि खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना	३६०,४५५	१४७२८७	४०.८६
३१३१११	खानेपानीतथा सरसफाइ सह—लगानी कार्यक्रम	८१२,४९९	२२५७४१	२७.७८
३१३११२	सुक्खाक्षेत्र (रामेछाप बृहत,पकरवास,तिमाल र यासोक) खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना	६०९,८३३	६९४७२	११.३९
३१३११३	तराइमधेश खानेपानी सुधार कार्यक्रम	३००,५५८	२०२	०.०७
३१३१०८	तेश्रोसाना शहरि खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना	१,६८०,६२४	८६६०४०	५१.५३
३१३८०१	ग्रामीणखानेपानी आयोजना	४५,०००	२४२३४	५३.८५
३१३८०२	खानेपानीतथा सरसफाइ कार्यक्रम	७,०८०,९९०	२०३३३१४	२८.७२
३१३८०३	उच्च /मध्यमस्तरिय ठूला खानेपानी आयोजनाहरू	८२५,०००	३४८२०८	४२.२१
३१३०१२	खानेपानीतथा ढल निकास विभाग	१२२,६४९	५२४८३	४२.७९
५०११२८	काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड	६४०,०००	७२९२०	११.३९
५०११७७	ढलप्रशोधन केन्द्र	८०,०००	०	०.
३१३११४	मेलम्ची खानेपानी आयोजना	५,९८४,९२९	२३६०११८	३९.४३
३१३११५	ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाइ	१,८०८,१०९	३९२०१६	२१.६८

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट	खर्च	प्रतिशत
	कार्यक्रम			
५०११३५	काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना निर्देशानालय	३२०,०००	४६२७७	१४.४६
५०११४५ (क)	काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी सुधार आयोजना	२,०५४,०५०	८८९३४७	४३.३
५०११४५ (ख)	काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी सुधार आयोजना	२,४७६,९६४	६५२०५६	२६.३२
५०११६७	काठमाण्डौ उपत्यका ढल व्यवस्थापन आयोजना	३,०४७,९०६	२१९८४१	७.२१
५०११२६	खानेपानी उत्पादन वृद्धि कार्यक्रम	१३२२७००	१५७६४४	११.९२
५०११२७	खानेपानी तथा ढल निकास कार्यक्रम	१४०५००	४०४६४	२८.८
३१३०११	खानेपानी तथा सरसफाईमन्त्रालय	२७८,४१९	२८२६२	१०.१५
	जम्मा	३२१५६५००	९०१४४०७	२८.०३
• खानेपानी मन्त्राय ब.उ.शी. नं. ३१३०११ बाट रु. २० करोड भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालयलाई मेलम्चीको पानीको पाइप गाड्दा भत्किएको सडक निर्माणका लागि दिइएको				

◆ ◆ ◆

गृह मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

जनताको अपेक्षा अनुरूप गृह प्रशासनलाई सञ्चालन गरी देशमा भरपर्दो शान्ति सुरक्षा प्रदान गर्ने, आमजनतामा शान्ति र सुरक्षाको प्रत्याभूति दिलाउने, गृह प्रशासनको प्रभावकारितामा अभिवृद्धि गर्ने र नेपाली नागरिकहरूको राष्ट्रिय पहिचानको प्रबन्ध गर्ने तथा स्थानीय प्रशासनलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्ने कुरालाई निर्देशक सिद्धान्तको रूपमा लिई "शान्ति र सुरक्षा, विधिको शासन: सुशासन मूल अभियान, सबैको गृह प्रशासन" भन्ने मूल उद्देश्य अनुरूप गृह मन्त्रालयले देशभरि नै शान्ति सुरक्षा र अमन चयन कायम गर्दै आएको छ ।

२. दृष्टिकोण:

सार्वभौम, अखण्ड, शान्त, समुन्नत र सुरक्षित नेपालको निर्माणमा क्रियाशील रहने ।

३. ध्येय:

- आन्तरिक सुरक्षा नीति कार्यान्वयनमा ल्याई शान्ति सुरक्षा प्रभावकारी बनाउने ।
- दण्डहिनताको अन्त्य गरी जवाफदेहिता बहन गर्ने प्रणालीलाई दृढतासाथ कार्यान्वयन गर्ने ।
- नागरिकता वितरण र राहदानी सिफारिस जस्ता सेवालाई थप प्रभावकारी तुल्याउने ।
- गृह प्रशासन सुदृढीकरण योजनालाई निरन्तर कार्यान्वयन गर्ने ।

४. रणनीति:

- नागरिकको सुरक्षाका लागि नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल र राष्ट्रिय अनुसन्धान विभागलाई समन्वयात्मक रूपमा परिचालन गर्ने ।
- गृह प्रशासनमा विधिको शासनलाई प्राथमिकतामा राखी जनतालाई सुशासनको प्रत्याभूति दिने ।
- सीमा क्षेत्र तथा औद्योगिक क्षेत्रको सुरक्षा व्यवस्थाका लागि सशस्त्र प्रहरी बलमार्फत छुट्टै निर्देशनालय खडा गरी समन्वयात्मक तवरबाट सुरक्षा व्यवस्थापन गर्ने ।
- नागरिकताको अभिलेखलाई राष्ट्रिय अभिलेखमा राख्ने प्रणाली विकसित गरी सञ्चालनमा ल्याउने ।
- लागू औषधको अवैध उत्पादन बिक्री वितरण एवं ओसार पसारलाई कडाईका साथ नियन्त्रण गर्ने ।
- राष्ट्रिय एकता, अखण्डता र सार्वभौमिक अक्षुण्णताको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्य अनुरूप आन्तरिक शान्ति सुव्यवस्था कायम गर्ने ।
- विपद् व्यवस्थापनको सन्दर्भमा जोखिम न्यूनीकरण पूर्व तयारी, प्रतिकार्य र पुनः लाभका कार्यमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय साझेदार संघ/संस्था एवं निकायहरूसँग प्रभावकारी समन्वय कायम गर्ने ।
- अध्यागमनका क्षेत्रमा बढ्दो कार्यचापलाई व्यवस्थित गर्न परम्परागत कार्य पद्धतिको सट्टा सूचना प्रविधिमा आधारित कार्यविधि लागू गर्ने र क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र लागू गर्ने ।
- सामुदायिक प्रहरीमा विशेष जोड दिने र प्रहरीलाई जनमैत्री तथा जनतालाई प्रहरी मैत्री बनाउने ।
- मानव अधिकार उल्लंघनकर्तालाई कानूनको दायरामा ल्याई मानव अधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्दै जाने ।

- मानव अधिकार घोषणा र अभिसन्धिप्रतिको प्रतिबद्धतालाई कार्यरूप प्रदान गर्ने ।

५. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- सुरक्षा निकायको एकीकृत र समन्वयात्मक परिचालनद्वारा सुरक्षा, विधिको शासन तथा सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने ।
- नागरिक सुरक्षाका लागि प्रविधि र पद्धति केन्द्रित प्रणालीको स्थापना र विकास तथा पेशागत विशिष्टताको प्रवर्द्धन गर्ने ।
- समाजको सुरक्षा र स्थायित्व तथा नागरिकलाई सबै प्रकारका त्रासबाट उन्मुक्ति दिलाउने ।
- सुरक्षाको प्रत्याभूतिद्वारा सबै नेपालीबाट सामाजिक, सांस्कृतिक र धार्मिक सद्भावको अभिवृद्धि गर्दै अखण्डता, राष्ट्रिय एकता र सार्वभौमिकताको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा योगदान पुऱ्याउने ।
- विपद्को एकीकृत र समन्वयात्मक व्यवस्थापन गर्ने ।
- कागजविहीन गृह प्रशासन, सुरक्षा व्यवस्थापन र अध्यागमनको विकास तथा प्रभावकारी नियमन गर्ने ।
- सुरक्षा व्यवस्थापनमा जनसहभागिता जुटाउन प्रयत्न गर्ने ।
- सक्षम प्रशासन र सुदृढ व्यवस्थापनको सुनिश्चितता प्रदान गर्ने ।
- मानव अधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने ।

६. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नु पर्ने कार्यहरू देहायानुसार रहेका छन्:

- आन्तरिक सुरक्षा सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- शान्ति, सुव्यवस्था तथा कानून र व्यवस्था;
- हातहतियार र खरखजानाको इजाजत र नियन्त्रण;
- विस्फोटक पदार्थ नियन्त्रण;
- विदेशी नागरिकको नियमन तथा नियन्त्रण;
- सवारी नियन्त्रण तथा उपत्यकामा रहेका सरकारी सवारी साधनको व्यवस्थापन;
- गैरसरकारी संघ/संस्था प्रशासन;
- क्षेत्रीय तथा स्थानीय प्रशासन नागरिकता;
- जनमत संग्रह;
- आप्रवासन तथा प्रवासन;
- तिर्थस्थान र तिर्थयात्री;
- कल्याण धन र बेवारिसे धन;
- चिट्ठा, जुवा आदिको नियन्त्रण;
- सार्वजनिक स्थानमा अवाञ्छनीय व्यवहारको रोकथाम, मादक पदार्थ र सार्वजनिक अपराध आदिको व्यवस्थापन;
- विपद् व्यवस्थापन
- सार्वजनिक विदाको घोषणा, उर्दी र सार्वजनिक उत्सव आदि;

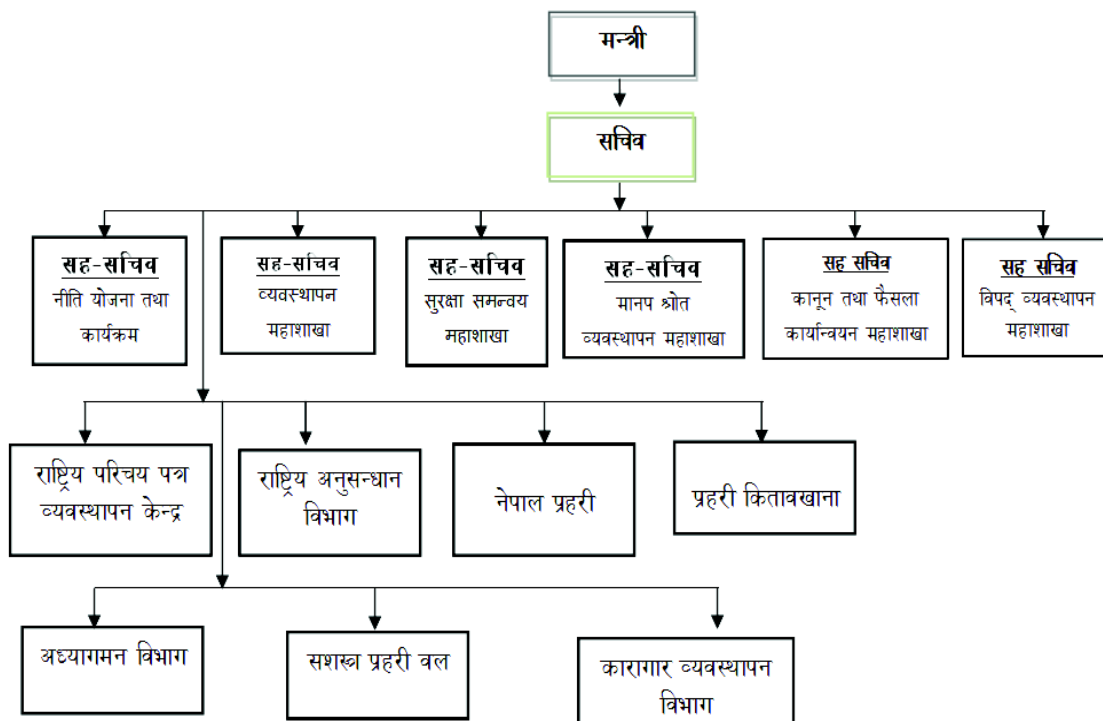
- सार्वजनिक चन्दा संकलनको नियमन र नियन्त्रण;
- अध्यागमन;
- सजायको माफी, मिनाहा, तथा परिवर्तन;
- विभूषण सम्बन्धी कार्य;
- शरणार्थी मामिला;
- जिल्लाको सदरमुकाम तथा सिमाना;
- राष्ट्रिय परिचयपत्र;
- लागू औषध नियन्त्रण र प्रशासन;
- अन्तर्राष्ट्रिय सीमा, सीमास्तम्भको सुरक्षा र सीमा प्रशासन;
- गृह प्रशासन, कारागार शान्तिसुव्यवस्था, लागू औषध, प्रकोप व्यवस्थापन, सुपुर्दगी लगायत विषयक राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय समन्वय र सम्पर्क;
- संगठित अपराध नियन्त्रण;
- बारूदी सुरङ्गको निवारण;
- धार्मिक विषय;
- सुपुर्दगी;
- कारागार व्यवस्थापन;
- प्रहरी कल्याण;
- निर्वाचन आयोग;
- नेपाल प्रहरी;
- सशस्त्र प्रहरी बल;
- राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग;
- प्रहरी कितावखाना;
- अन्य मन्त्रालयको कार्य विभाजनमा नपरेका विषय;

७. कानुनी व्यवस्था:

- स्थानीय प्रशासन ऐन, २०२८
- उपभोक्ता हित संरक्षण ऐन, २०५४
- कालो बजार तथा केही अन्य सामाजिक अपराध तथा सजाय ऐन, २०३२
- केही सार्वजनिक (अपराध र सजाय) ऐन, २०२७
- सार्वजनिक सुरक्षा ऐन, २०४६
- लागू औषध नियन्त्रण ऐन, २०३३
- जग्गा प्राप्ति ऐन, २०३४
- यातनासम्बन्धी क्षतिपूर्ति ऐन, २०५३
- दैवी प्रकोप (उद्धार) ऐन, २०३९
- विवाह दर्ता ऐन, २०२८ तथा नियमावली, २०२८
- संस्था दर्ता ऐन, २०३४ तथा नियमावली, २०३४

- सुशासन (व्यवस्थापन तथा संचालन) ऐन, २०६४ नियमावली, २०६५
- हातहतियार खरखजान ऐन, २०१९, नियमावली, २०२८
- खाद्य ऐन, २०२३ तथा नियमावली, २०२७
- कारागार ऐन, २०१९, नियमावली, २०२०
- प्रहरी ऐन, २०१२, नियमावली, २०४९
- छापाखाना र प्रकाशन ऐन, २०४८, नियमावली, २०४९
- सशस्त्र प्रहरी ऐन, २०५८, नियमावली
- नेपाल नागरिकता ऐन, २०६३, नियमावली, २०६३
- उमेर, नाम, जात सच्याउने नियमहरू, २०१७

द. संगठन संरचना तथा जनशक्तिको अवस्था:

९. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा मन्त्रालयबाट सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- मुलुकमा शान्ति सुरक्षा र अमनचयन राख्न विभिन्न कार्यहरू सम्पादन गरिएको ।
- बजार अनुगमन तथा आपूर्ति व्यवस्थापनसम्बन्धी कार्य भएको ।
- ट्राफिक व्यवस्थापन, सीमा बैठक, सीमा सुरक्षा, VVIP र VIP को भ्रमण लगायत अन्य विदेशी तथा स्वदेशी कार्यक्रमहरूमा सुरक्षा प्रदान गरिएको ।
- विपद् व्यवस्थापन अन्तर्गत उद्धार, राहत र पुनर्स्थापनासम्बन्धी कार्य गरिएको ।

- दैवी प्रकोप उद्धार ऐनलाई विपद् व्यवस्थापन ऐनद्वारा प्रतिस्थापन गर्ने कार्यका लागि कानून, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालयमा परामर्शको लागि पठाइएको । विपद् व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति, २०६६ लाई परिमार्जन गर्न सरोकारवालाहरूसँग छलफल गरिएको ।
- ठूलो विपद्को समयमा वैदेशिक सहायता परिचालनसम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमाको लागि कार्य प्रारम्भ गरिएको ।
- सबै क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय (५) लाई र ४९ जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्र स्थापना गरी सञ्चालन भइरहेको ।
- सबै क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय मातहत क्षेत्रीय गोदामघर प्रयोगमा ल्याइएको । गोदामघर संचालन कार्यविधि, २०७२ तर्जुमा गरी लागू गरिएको ।
- गोरखा भूकम्पसम्बन्धी विस्तृत प्रतिवेदन प्रकाशन गरिएको । Disaster Report, 2015 प्रकाशनमा ल्याइएको ।
- लागू औषध नियन्त्रणसम्बन्धी कार्य भएको ।
- पूर्व लागू औषध प्रयोगकर्ताहरू मध्ये १०० जनालाई यस आर्थिक वर्षमा सीपमूलक तालिम प्रदान गरिएको ।
- ६६ जना पूर्व लागू औषध प्रयोगकर्ताहरूलाई यस आर्थिक वर्षमा उपचारमा सघाउ पुर्याइएको ।
- यस आर्थिक वर्षमा गै.स.स. मार्फत लागू औषध नियन्त्रणसम्बन्धी अभिमूखीकरण कार्यक्रम संचालन गरी ४००० जनालाई सहभागी बनाइएको ।
- यस आर्थिक वर्षमा १७५० जनालाई सहभागी बनाई विद्यालय केन्द्रित लागू औषध नियन्त्रणसम्बन्धी जागरण कार्यक्रम संचालन गरिएको ।
- २० जिल्लाका विभिन्न ठाउँहरूमा गाँजा खेती नष्ट गरिएको ।
- टेलिभिजन च्यानलबाट श्रव्य दृश्य सामाग्री निर्माण गरी दुई पटक प्रसारण गरिएको ।
- गैर सरकारी संस्थाका प्रतिनिधि र विद्यार्थी संगठनका प्रतिनिधिहरूलाई एक वटा प्रशिक्षण कार्यक्रम संचालन गरिएको ।
- OST र पुनर्स्थापना केन्द्र लगायतका स्थानहरूमा ३० पटक अनुगमन गरिएको ।
- नागरिकता वितरण तथा राहदानी वितरणसम्बन्धी कार्य गरिएको ।
- जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरू र आपूर्ति व्यवस्थापन विभागबाट छुट्टाछुट्टै वा संयुक्त बजार अनुगमन टोली गठन गरी अनुगमन कार्य भइरहेको ।
- पेट्रोलियम पदार्थहरूको आपूर्ति र विक्रि वितरणको अवस्थालाई गृह मन्त्रालयको नियन्त्रण कक्षबाट Tracking गर्ने गरिएको ।
- २० वटा जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरूको भवन निर्माण भइरहेको ।
- विपद्को सूचना तत्काल प्राप्त गरी सम्बोधन गर्न ५४ वटा जिल्लाहरूमा "आपतकालीन कार्य सञ्चालन केन्द्र" स्थापना भई संचालन भइरहेको ।
- लागू औषध उपचार तथा पुनर्स्थापना केन्द्रको भवन निर्माण कार्य सम्पन्न भएको ।
- गृह मन्त्रालयको लागि आधुनिक भूकम्प प्रतिरोधात्मक भवन निर्माण कार्यको थालनी भई निर्माण कार्य अघि बढिरहेको ।

- ७५ जिल्ला तथा १० इलाका प्रशासन कार्यालयहरूको बीचमा आन्तरिक सञ्जाल निर्माण गरिएको ।
- हाल प्रयोगमा रहेका विभिन्न Software हरूको अध्यावधिक कार्य गरिएको ।
- मन्त्रालय अन्तर्गत विभिन्न ९ वटा Software सम्बन्धी तालिम संचालन गरिएको ।
- DRR Portal मार्फत विपद्को सूचनाहरू एकीकृत रूपमा प्रदान गर्ने गरिएको ।
- युनिक नम्बर सहितको बायोमेट्रिक स्मार्ट कार्डको रूपमा राष्ट्रिय परिचयपत्र वितरण गर्ने कार्य प्रक्रियामा रहेको ।
- आन्तरिक सुरक्षा नीति, २०७३ को मस्यौदा तयार भई निर्णय हुने प्रक्रियामा रहेको ।
- शान्ति सुरक्षालाई थप प्रभावकारी बनाउन विराटनगर, नेपालगंज, झापा लगायतका मुख्य मुख्य शहरहरूमा सी.सि.टि.भि. राखे कार्य भएको ।
- नागरिक वडापत्र, सार्वजनिक सुनुवाई र सूचना अधिकारीको व्यवस्था गरिएको ।
- अन लाइन भिसा एप्लीकेशनको कार्य अघि बढिरहेको ।
- नेपाल प्रहरी तथा सशस्त्र प्रहरीका विभिन्न दर्जाका कर्मचारीहरूलाई प्रविधि मैत्री तालिम प्रदान गरिएको ।
- भ्रष्टाचार निर्मूल पार्न भ्रष्टाचार विरुद्धको शुन्य सहनशीलताको नीति कार्य गर्न प्रमुख जिल्ला अधिकारीहरूलाई परिपत्र गरिएको ।
- गृह प्रशासनलाई संघीय संरचना अनुरूप लैजान व्यवस्थापन तथा सर्वेक्षण गर्ने कार्य अघि बढिरहेको ।
- तराईका जिल्लाहरूमा सुरक्षा गेष्ठी सम्पन्न गरी संविधान कार्यान्वयनको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गरिएको ।
- आगलागी, पैहो, हावाहुरी एवं चट्याङ लगायत विपद्का घटनाबाट मृत्यु भएका मृतक परिवारलाई सम्बन्धित जिल्लाबाट राहत वितरण गर्ने कार्य भएको ।
- त्रिभुवन विमानस्थल अध्यागमन कार्यालयलाई आधुनिकीकरण गर्न एवं प्रविधि मैत्री बनाउन वेबसाइट निर्माण गरिएको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमहरूको प्रगति विवरण:

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रम	कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनको अवस्था
३२८	स्थानीय प्रशासन, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल र राष्ट्रिय अनुसन्धान विभागको जनशक्तिलाई समन्वयात्मक रूपमा परिचालन गरी शान्ति, सुरक्षा र अमनचयनको विश्वसनीय वातावरण निर्माण गरिनेछ ।	स्थानीय प्रशासन, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल र राष्ट्रिय अनुसन्धान विभागको जनशक्तिलाई समन्वयात्मक रूपमा परिचालन गरी मुलुकमा शान्ति, सुरक्षा र अमनचयनको विश्वसनीय वातावरण निर्माण गरिएको ।

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रम	कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनको अवस्था
३२९	नागरिकता वितरण पूर्ण रूपमा कम्प्युटर प्रणालीबाट गरिनेछ । आगामी आर्थिक वर्षभित्र विद्युतीय प्रणालीबाट प्रवेशाज्ञा दिने व्यवस्था लागु गरिनेछ । राष्ट्रिय परिचयपत्र वितरण कार्य अघि बढाइनेछ ।	• ७५ वटा जिल्ला प्रशासन कार्यालय र ३५ वटा इलाका प्रशासन कार्यालयबाट नागरिकता वितरण पूर्ण रूपमा कम्प्युटर प्रणालीबाट गरिएको । • विद्युतिय प्रणालीबाट प्रवेशाज्ञा दिने व्यवस्था प्रकृत्यामा रहेको । • राष्ट्रिय परिचयपत्र वितरण कार्य अन्तिम चरणमा रहेको ।
३३०	मुख्य सहरहरूमा सिसि टिभीमार्फत अपराधिक गतिविधिहरूको निगरानी र नियन्त्रण गरिनेछ । राजधानी प्रवेश गर्ने मुख्य नाकाहरू लगायत सुरक्षा सम्बेदनशीलताका दृष्टिले महत्वपूर्ण स्थानहरूमा भेइकल डिजिटल चेक पोइन्ट स्थापना गरी सवारी आगमनका सम्पूर्ण सूचनाहरू चौबिसै घण्टा अनुगमन गर्ने स्वचालित प्रणालीको स्थापना गरिनेछ ।	मुख्य सहरहरूमा CCTV जडान गरी आपराधिक गतिविधिको अनुगमन गर्ने कार्य भईरहेको । बाँकी सहरहरूमा क्रमशः गर्दै लगिनेछ ।
३३१	विकास निर्माणका कार्यहरू सुचारु गर्न, ठुला आयोजनाहरूको सुरक्षाको प्रवन्ध मिलाउन र व्यवसायीक सुरक्षा प्रदान गर्नका लागि स्थानीय प्रशासन र प्रहरीलाई प्रभावकारी रूपमा परिचालन गरिने ।	विकास निर्माणका कार्यहरू सुचारु गर्न, ठुला आयोजनाहरूको सुरक्षाको प्रवन्ध मिलाउन र व्यवसायीक सुरक्षा प्रदान गर्नका लागि स्थानीय प्रशासन र प्रहरीलाई प्रभावकारी रूपमा परिचालन गरिएको ।
३३२	नुवाकोट र बाँकेको नौवस्तामा आगामी चार वर्षभित्र सम्पन्न हुने गरी कारागार निर्माण कार्य अगाडि बढाइने ।	• केन्द्रिय कारागार (नुवाकोट) को निर्माण कार्य प्रथम चरण सम्पन्न भई दोश्रो चरण सुरु भएको । • क्षेत्रीय कारागार नौवस्ता बाँकेको निर्माण कार्यको प्रथम चरण सम्पन्न भई दोश्रो चरण सुरु भएको ।
३३४	जातीय भेदभाव र छुवाछुतसम्बन्धी कसुर न्यूनीकरणसम्बन्धी कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा संचालन गरिने ।	जातीय भेदभाव र छुवाछुतसम्बन्धी कसुर न्यूनीकरणसम्बन्धी कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा संचालन गरिएको ।

१२. आ.व. २०७२/०७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरणः

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३१४०११३	गृह मन्त्रालय	३०८८०५	२७२०८८	८८.१०
३१४०१३३	राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग	८५०९५६	८०९७२७	९५.२०
३१४०१४३	समरजंग कम्पनी कार्यालय	१०२१४	८९११	८७.३०
३१४०१६३	जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरू	१०२६५२६	७४९६०८	७३.१०
३१४०१७३	सीमा प्रशासन कार्यालयहरू	२३७३६	१०६७३	४५
३१४०१८३	इलाका प्रशासन कार्यालयहरू	१९६५३८	१००६२७	५१.२०
३१४०१९३	कारागार व्यवस्थापन विभाग	११५९१	१०४५४	९०.२०
३१४०२०३	कारागार कार्यालयहरू	१०४१०९१	९९२४३२	९५.४
३१४०२१३	अध्यागमन विभाग	१००७४७	९३३३०	९२.७
३१४०२२३	अध्यागमन कार्यालयहरू	१२१२८४	१००५०६	८२.९
३१४०२३३	जुद्ध वारुणयन्त्र कार्यालय	७५४५	६५६५	८७.१०
३१४०२४३	प्रहरी प्रधान कार्यालय	२०७२४०२	१९७६६३०	९५.४
३१४०२५३	नेपाल प्रहरी अस्पताल	२६५४६३	२६५१९०	९९.९
३१४०२६३	राष्ट्रिय प्रहरी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	२८६९६२	२८४९०३	९९.३
३१४०२७३	क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालयहरू	३५९६७४१	३५७६९७०	९९.५
३१४०२८३	जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरू	१२८९२०७४	१२८३९१२९	९९.६
३१४०२९३	महानगरीय प्रहरी	३३५३४४५	३३४१९०२	९९.७
३१४०३०३	सशस्त्र प्रहरी बल	११३८६८७	११२८७१६	९९.२
३१४०३१३	प्रहरी किताबखाना	१२८६८	१९५९७	८२.४
३१४०३२३	राष्ट्रिय परिचयपत्र व्यवस्थापन केन्द्र	१७४६०	१२९८१	७४.४
३१४०३३३	महानगरीय सशस्त्र प्रहरी कार्यालय	१०६६४०९	१०६५३७०	९९.९
३१४०३४३	सशस्त्र प्रहरी बल तालिम केन्द्रहरू	२८८२४९	२८७९५०	९९.९
३१४०३५३	नेपाल ए.पी.एफ अस्पताल	१४९४५९	१४९३३०	९९.९१
३१४०३६३	क्षेत्रीय सशस्त्र प्रहरी बल कार्यालय	८२१२७२७	८२१००२६	९९.९६
३१४०३७३	सशस्त्र प्रहरी बल राजश्व भन्सार तथा औद्योगिक सुरक्षा बल	६७७१२०	६७६२८६	९९.८७

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३१४१०१३	लागू औषध नियन्त्रण कार्यक्रम	२१३६९	१७२४४	८०.७
३१४१०३३	सशस्त्र हिंसा नियन्त्रण तथा सामुदायिक सुरक्षा सुदृढीकरण कार्यक्रम	४७०००	००	०
३१४१०४३	महिला तथा बालबालिका सेवा केन्द्र	४८४१४	२४६७५	५१
	जम्मा	३७८४५८८४	३७०३१८२०	९७.८४

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३१४०११४	गृह मन्त्रालय	७४७५०	६५९८	८.९०
३१४०१३४	राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग	६३०९६	५२५२०	८३.३
३१४०१४४	समरजंग कम्पनी कार्यालय	१६६	१६४	९८.८
३१४०१६४	जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरू	३६९१००	३०३४५८	८३.३
३१४०१७४	सीमा प्रशासन कार्यालयहरू	१८०	९०	५०
३१४०१८४	इलाका प्रशासन कार्यालयहरू	६६५००	३९६९४	५९.७
३१४०१९४	कारागार व्यवस्थापन विभाग	१०३३५०	४९३२७	४७.८०
३१४०२०४	कारागार कार्यालयहरू	६८४१३	६५६८८	९६.१
३१४०२१४	अध्यागमन विभाग	२३६००	१७९२३	७६
३१४०२२४	अध्यागमन कार्यालयहरू	२३००	२२९६	९९.९
३१४०२३४	जुद्ध वारुणयन्त्र कार्यालय	२००	२००	१००
३१४०२४४	प्रहरी प्रधान कार्यालय	४२२६७०	३६४२३५	८६.२
३१४०२५४	नेपाल प्रहरी अस्पताल	१४९५२१	१४९२३६	९९.८
३१४०२६४	राष्ट्रिय प्रहरी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	२२१६९९५	१८४९४	०.९
३१४०२७४	क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालयहरू	१९७२३८.५	१९७१५६	९९.९५
३१४०२८४	जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरू	४४२२३५.१५१	४३८९५६	९९.३
३१४०२९४	महानगरीय प्रहरी	१८७९७८.३४९	१९७५३३	१०५.१
३१४०३०४	सशस्त्र प्रहरी बल	१४०४११	१४०१३५	९९.८
३१४०३१४	प्रहरी किताबखाना	९३४०	३५९२	३८.५
३१४०३२४	राष्ट्रिय परिचयपत्र व्यवस्थापन केन्द्र	६०५०	४६३८	७६.७

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३१४०३३४	महानगरीय सशस्त्र प्रहरी कार्यालय	३९१८४	३९१८५	१००
३१४०३४४	सशस्त्र प्रहरी बल तालिम केन्द्रहरू	८३००३	२१००२	२५.३
३१४०३५४	नेपाल ए.पी.एफ अस्पताल	३४८३८	३४८३८	१००
३१४०३६४	क्षेत्रीय सशस्त्र प्रहरी बल कार्यालय	१९३४९०	१८५४९०	९५.८६
३१४०३७४	सशस्त्र प्रहरी बल राजश्व भन्सार तथा औद्योगिक सुरक्षा बल	३२६६४	३२६६४	१००
३१४१०१४	लागू औषध नियन्त्रण कार्यक्रम	१६३५०	१६२९३	९९.७
३१४१०३४	सशस्त्र हिंसा नियन्त्रण तथा सामुदायिक सुरक्षा सुदृढीकरण कार्यक्रम	३००००	०	०
३१४१०४४	महिला तथा बालबालिका सेवा केन्द्र	१३२४६०	३७१२५	२८.१
	जम्मा	५१०६०८३	२४१८५३०	४७.३६

१३. आ.व.२०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	विनियोजित बजेट	अनुमानित खर्च	प्रतिशत
३१४०११३	गृह मन्त्रालय	४०२९४९.०३	१८९०२२	४६.९
३१४०१३३	राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग	८८०९६८.७५	६७४३७८	७६.६
३१४०१४३	समरजंग कम्पनी कार्यालय	९६०३.८५	८०३८	८३.७
३१४०१६३	जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरू	१०७४०३०.३१२	६६१४३५	६१.६
३१४०१७३	सीमा प्रशासन कार्यालयहरू	१८७८३	८५४१	४५.५
३१४०१८३	इलाका प्रशासन कार्यालयहरू	२९०१११.०६	१३९७२७	४८.२
३१४०१९३	कारागार व्यवस्थापन विभाग	१२५२७	८७७६	७०.१
३१४०२०३	कारागार कार्यालयहरू	१००१७६८	७७२५७४	७७.२
३१४०२१३	अध्यागमन विभाग	१०२९०६	८९५७७	८७.१
३१४०२२३	अध्यागमन कार्यालयहरू	१२३०९७	७६१०५	६१.९
३१४०२३३	जुद्ध वारुणयन्त्र कार्यालय	९१५८.१२८	६१९४	६७.७
३१४०२४३	प्रहरी प्रधान कार्यालय	३१०१६२५	१६३६५१५	५२.८
३१४०२५३	नेपाल प्रहरी अस्पताल	३५३५५०	२०५९९२	५८.३

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	विनियोजित बजेट	अनुमानित खर्च	प्रतिशत
३१४०२६३	राष्ट्रिय प्रहरी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	४५४५३२	३२११७२	७०.७
३१४०२७३	क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालयहरू	३७३८८१८	३१८४८७९	८५.२
३१४०२८३	जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरू	१४५४७६९२	११५७०३४७	७९.६
३१४०२९३	महानगरीय प्रहरी	३६४८३०३	३१५८९२१	८६.६
३१४०३०३	सशस्त्र प्रहरी बल	१३११७२६.२५	७३९३२१	५६.४
३१४०३१३	प्रहरी किताबखाना	१४०४७	१०९३४	७७.९
३१४०३२३	राष्ट्रिय परिचयपत्र व्यवस्थापन केन्द्र	१८२५३	१०२७७	५६.३
३१४०३३३	महानगरीय सशस्त्र प्रहरी कार्यालय	१०४४३२६	९५२९३९	९१.३
३१४०३४३	सशस्त्र प्रहरी बल तालिम केन्द्रहरू	३११५५६	२६०४३७	८३.६
३१४०३५३	नेपाल ए.पी.एफ अस्पताल	१३४८७१	१०७६७६	७९.९०
३१४०३६३	क्षेत्रीय सशस्त्र प्रहरी बल कार्यालय	८१८५९८२	७३०७१४२	८९.३
३१४०३७३	सशस्त्र प्रहरी बल राजश्व भन्सार तथा औद्योगिक सुरक्षा बल	६७६१२२	५९३६०७	८७.८
३१४१०१३	लागू औषध नियन्त्रण कार्यक्रम	१८७४०	९७२६	५१.९
३१४१०४३	महिला तथा बालबालिका सेवा केन्द्र	५४७१६	२८२८३	५१.७
३१४१०५३	त्रि-वर्षीय अपराध नियन्त्रण तथा अनुसन्धान कार्ययोजना	१०२७९	५११५	४९.७६
	जम्मा	४१५५१०४०	३२७३७६५०	७८.७८

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	विनियोजित बजेट	अनुमानित खर्च	प्रतिशत
३१४०११४	गृह मन्त्रालय	१०८११०	२०४३८	१८.९
३१४०१३४	राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग	११५१४९	५६०४७	४८.७
३१४०१४४	समरजंग कम्पनी कार्यालय	१७३	१५४	८९.१
३१४०१६४	जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरू	४१८३२०	१७६१४९	४२.१
३१४०१७४	सीमा प्रशासन कार्यालयहरू	६८४	१७१	२५

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	विनियोजित बजेट	अनुमानित खर्च	प्रतिशत
३१४०१८४	इलाका प्रशासन कार्यालयहरू	६२८६४	४५०१६	७१.६
३१४०१९४	कारागार व्यवस्थापन विभाग	७७७०४.२९१	६६१४९	८५.२
३१४०२०४	कारागार कार्यालयहरू	१०४६०८	६५७५३	६२.९
३१४०२१४	अध्यागमन विभाग	१७६७०	२५५८	१४.५०
३१४०२२४	अध्यागमन कार्यालयहरू	२५७८३	२२१५	०.९
३१४०२३४	जुद्ध वारुणयन्त्र कार्यालय	२७४.५	२१६	७८.७
३१४०२४४	प्रहरी प्रधान कार्यालय	६८१५६०	६०२५७	८.९०
३१४०२५४	नेपाल प्रहरी अस्पताल	११२१५४	३२१६४	२८.७
३१४०२६४	राष्ट्रिय प्रहरी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	२२८७४८३	३६०२५	१.६
३१४०२७४	क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालयहरू	१७५९५०	९२४५३	५२.६
३१४०२८४	जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरू	३९६२७५	२१३७६७	५४
३१४०२९४	महानगरीय प्रहरी	११९०४७	४२०८५	३५.४
३१४०३०४	सशस्त्र प्रहरी बल	३२९७०७	२००३०३	६०.८०
३१४०३१४	प्रहरी किताबखाना	३६८५	१५५९	४२.३
३१४०३२४	राष्ट्रिय परिचयपत्र व्यवस्थापन केन्द्र	३५७७०	१५६	०.५
३१४०३३४	महानगरीय सशस्त्र प्रहरी कार्यालय	३४३८९०	३२३०९	९.४
३१४०३४४	सशस्त्र प्रहरी बल तालिम केन्द्रहरू	३६२००	१२१०६	३३.५
३१४०३५४	नेपाल ए.पी.एफ अस्पताल	३५२३९	२२०९	६.३
३१४०३६४	क्षेत्रीय सशस्त्र प्रहरी बल कार्यालय	२२८४०३	६०१७२	२६.४
३१४०३७४	सशस्त्र प्रहरी बल राजश्व भन्सार तथा औद्योगिक सुरक्षा बल	३९३९०	३२९२	८.४
३१४१०१४	लागू औषध नियन्त्रण कार्यक्रम	१०४२०	४८३	४.७
३१४१०४४	महिला तथा बालबालिका सेवा केन्द्र	२०१५१९	५९८२०	२९.७
३१४१०५४	त्रि-वर्षिय अपराध नियन्त्रण तथा अनुसन्धान कार्ययोजना	९२८००	९२३	१
	जम्मा	६०६०८३२	१२८४९४९	२१.२०

◆ ◆ ◆

जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

जनसङ्ख्या र वातावरण क्षेत्रको विकास एवं विस्तारका लागि विगत ३/४ दशक देखि संस्थागत, नीतिगत एवं कार्यगत प्रयासहरू हुँदै आएका छन्। संस्थागत प्रयासका रूपमा वि.सं. २०५२ सालमा जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालयको स्थापना, वि.सं. २०५३ जेष्ठ २ गते विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको गठन, वि.सं.२०६१ सालमा वातावरण, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको गठन, वि.सं.२०६६ जेष्ठ २९ गते वातावरण मन्त्रालय र विज्ञान तथा प्रविधि छुट्टा छुट्टै मन्त्रालय गठन भएकोमा मिति २०६९/२/५ गते पुनः दुवै मन्त्रालय गाभिएर विज्ञान, प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालयको रूपमा सञ्चालन हुँदै आएकोमा नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०७२/९/९ को निर्णयानुसार साविक विज्ञान, प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालयबाट विज्ञान तथा प्रविधि हटाइ जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालयको गठन भए पश्चात नेपाल सरकार कार्य विभाजन नियामावली, २०७२ ले निर्दिष्ट गरेको कार्यक्षेत्र वमोजिम मन्त्रालयले जनसंख्या व्यवस्थापन, नवीकरणीय ऊर्जा, जल तथा मौसम सेवा, वातावरण एवं जलवायु परिवर्तन तथा वातावरण संरक्षणका क्षेत्रहरूमा महत्वपूर्ण कार्यहरू गर्दै आइरहेको छ ।

२. दृष्टिकोण

- जनसंख्या र वातावरणबीच समान्जस्यता कायम गरी दिगो विकासको माध्यमबाट जीवनस्तरमा गुणस्तरीय सुधार गर्ने ।
- आन्तरिक बसाई सराई व्यवस्थापन गर्दै शहरीकरणलाई व्यवस्थित गर्ने ।
- जनसंख्या व्यवस्थापन र प्रजनन स्वास्थ्यका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी जनसंख्या र आर्थिक तथा समाजिक विकासबीच सन्तुलन कायम गर्ने ।
- वातावरण व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाई स्वच्छ एवं स्वास्थ्य वातावरण सिर्जना गर्न तथा प्राकृतिक श्रोत एवं साधनको विवेकशील प्रयोगद्वारा दिगो विकास हासिल गर्नुका साथै जलवायु परिवर्तनबाट सृजित प्रतिकूल प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण एवं अनुकूलित बनाउदै लैजाने ।
- हरित विकासको अवधारणाअनुरूप मानवीय क्रियाकलाप र विकास प्रकृत्यालाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलित गराउँदै प्रदूषण न्यूनीकरण गर्नु ।
- वैकल्पिक ऊर्जा प्रविधिको विकास एवं विस्तारद्वारा अगामी २० वर्षभित्र कुल ऊर्जा खपतमध्ये १० प्रतिशत र विद्युतको पहुँच पुग्ने जनसंख्यामध्ये ३० प्रतिशतलाई नवीकरणीय ऊर्जाबाट विद्युत पुऱ्याउने ।

३. उद्देश्य

- जनसङ्ख्या, विकास र वातावरणबीच तादाम्यता कायम गरी जनसङ्ख्यालाई समग्र विकासको अभिन्न अङ्गको रूपमा व्यवस्थापन गर्नु ।
- आन्तरिक बसाईसराईको व्यवस्थापन गर्दै सहरीकरणलाई व्यवस्थित गर्नु ।
- दिगो विकासको लक्ष्य हासिल गर्न वातावरण संरक्षण गराउनु ।

- बढ्दो सहरीकरणबाट उत्सर्जित प्रदुषण न्यूनीकरण गराउनु ।
- वातावरण संरक्षण, प्राकृतिक प्रकोप न्यूनीकरण तथा रोजगारीका अवसर सिर्जना तथा गरीबी न्यूनीकरण गरी जनताको जीवनस्तर उकास्नु ।
- हरित विकासको अवधारणालाई प्रोत्साहन दिई मानवीय क्रियाकलाप र विकास निर्माणलाई वातावरण मैत्री बनाउदै जलवायु परिवर्तनबाट हुने प्रतिकूल असरलाई न्यूनीकरण गर्ने एवं अनुकूलित बनाउनु ।
- स्वच्छ र नवीकरणीय ऊर्जाको उत्पादन बढाई आधुनिक ऊर्जाको पहुँच बढाउने ।
- राष्ट्रिय विद्युत् प्रसारण लाइन नपुगेका तथा पुर्‍याउन लागत प्रभावकारी नभएका क्षेत्रहरूमा वैकल्पिक विद्युत् सेवाको पहुँच बढाई आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा टेवा पुर्‍याउनु ।
- नवीकरणीय ऊर्जालाई आर्थिक तथा सामाजिक क्रियाकलापसंग आवद्ध गरी ग्रामीण जनताको जीवनस्तर सुधार तथा रोजगारी एवं उत्पादकत्वमा वृद्धि गरी परम्परागत ऊर्जाको निर्भरतालाई कम गर्दै दिगो वातावरण विकासमा जोड दिने ।
- जल तथा मौसम सेवालालाई लक्षित वर्गसम्म प्रभावकारी र विश्वसनीय ढंगले सेवा प्रवाह गर्ने ।

४. रणनीति

- जनसङ्ख्यालाई समग्र विकासको अभिन्न अङ्गका रूपमा लिई सरोकारवाला निकायहरूबीचको समन्वयमा जनसङ्ख्या व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- ग्रामीण क्षेत्रमा पूर्वाधार विस्तार गरी आन्तरिक बसाइँसराइलाई कम गर्ने ।
- वातावरणीय नीति नियमको परिमार्जन र संस्थागत क्षमता विकास गरी दिगो विकासलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- विकास कार्यक्रममा वातावरण व्यवस्थापनलाई आन्तरिकीकरण गरी भरपर्दो र अनुभव गर्न सक्ने विकासको कार्यक्रमलाई अगाडि बढाउने ।
- वातावरण व्यवस्थापनको सम्बन्धमा भएका राष्ट्रिय/अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धतालाई ठोस कार्यान्वयनको माध्यमले राष्ट्रको विश्वसनीयतामा अभिवृद्धि गर्ने ।
- मौसम भविष्यवाणी प्रणाली भरपर्दो बनाई जलवायु परिवर्तन तथा वातावरणीय प्रभावको न्यूनीकरणमा जोड दिने ।
- वातावरण प्रवर्द्धन तथा जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी अध्ययन/अनुसन्धानमा जोड दिई भएका नकारात्मक असरलाई कम गर्ने ।
- ग्रामीण ऊर्जाको समुचित र दिगो विकास गर्ने ।
- वैकल्पिक ऊर्जाका माध्यमबाट ग्रामीण जनताको आर्थिक तथा सामाजिक अवस्थामा सुधार तथा वातावरणीय दिगोपनामा सहयोग पुर्‍याउने खालका एकीकृत कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिने ।
- नवीकरणीय ऊर्जामा पहुँच बढाई जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने र रोजगारीमा वृद्धि गर्ने ।

५. मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र

नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७२ को नियम २७ मा जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालयको कार्य क्षेत्र देहायबमोजिम उल्लेख गरिएको छः

- वातावरण तथा जनसंख्यासम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- वातावरण तथा जनसंख्यासम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान र सर्वेक्षण, तालिम र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गोष्ठी सम्मेलन आदि;
- वातावरण तथा जनसंख्यासम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थासँग सम्पर्क र समन्वय;
- सरकारी तथा गैरसरकारी संघ-संस्थाद्वारा कार्यान्वयन गरिएका वातावरण तथा जनसंख्यासम्बन्धी कार्यक्रमहरूको मूल्याङ्कन तथा समीक्षा;
- वातावरण तथा जनसंख्यासम्बन्धी जनशक्तिको विकास र उपयोग;
- वातावरण तथा जनसंख्याको क्षेत्रमा भएका प्रगतिहरूको अन्वेषण तथा अनुसन्धान;
- वातावरण सम्बद्ध विश्वविद्यालयहरूसँग सम्पर्क तथा समन्वय;
- वातावरण विषयक द्विपक्षीय र बहुपक्षीय सम्झौता तथा समझदारीपत्र;
- जल तथा मौसम विज्ञान विषयक अध्ययन, अनुसन्धान र भविष्यवाणी;
- जैविक प्रविधि (Bio Technology) को अध्ययन, अनुसन्धान, प्रवर्धन, विकास, उपयोग र नियमन;
- जलवायु परिवर्तन र अनुकूलन;
- वातावरण तथा जनसंख्या विषयसम्बन्धी प्रकाशन एवं प्रचार प्रसार;
- प्रदूषण नियन्त्रण, वातावरण संरक्षण र सन्तुलन;
- वैकल्पिक ऊर्जा विकास;
- संयुक्त राष्ट्रसंघ जनसंख्या कोष र जनसंख्या सम्बद्ध अन्तर्राष्ट्रिय संघ-संस्था;
- जनसंख्या व्यवस्थापन, जनसंख्या तथा वसाइसराइ नीति, योजना र कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन ।

६. कानूनी व्यवस्था

नीतिहरू

- राष्ट्रिय जनसंख्या नीति, २०७१
- जलवायु परिवर्तन नीति, २०६७
- नवीकरणीय ऊर्जा अनुदान नीति, २०७३
- ग्रामीण ऊर्जा नीति, २०६३
- जैविक ऊर्जा रणनीति, २०७३

ऐन तथा नियमहरू

- वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३
- वातावरण संरक्षण नियमावली, २०५४
- ओजोन तहलाई विनास गर्ने पदार्थको खपत (नियन्त्रण) नियमावली, २०५७

गठन आदेश, कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्डहरू

- वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन विकास समिति गठन आदेश, २०५३
- राष्ट्रिय वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, ई.स. १९९३
- वायु गुणस्तरसम्बन्धी मापदण्ड, २०६९

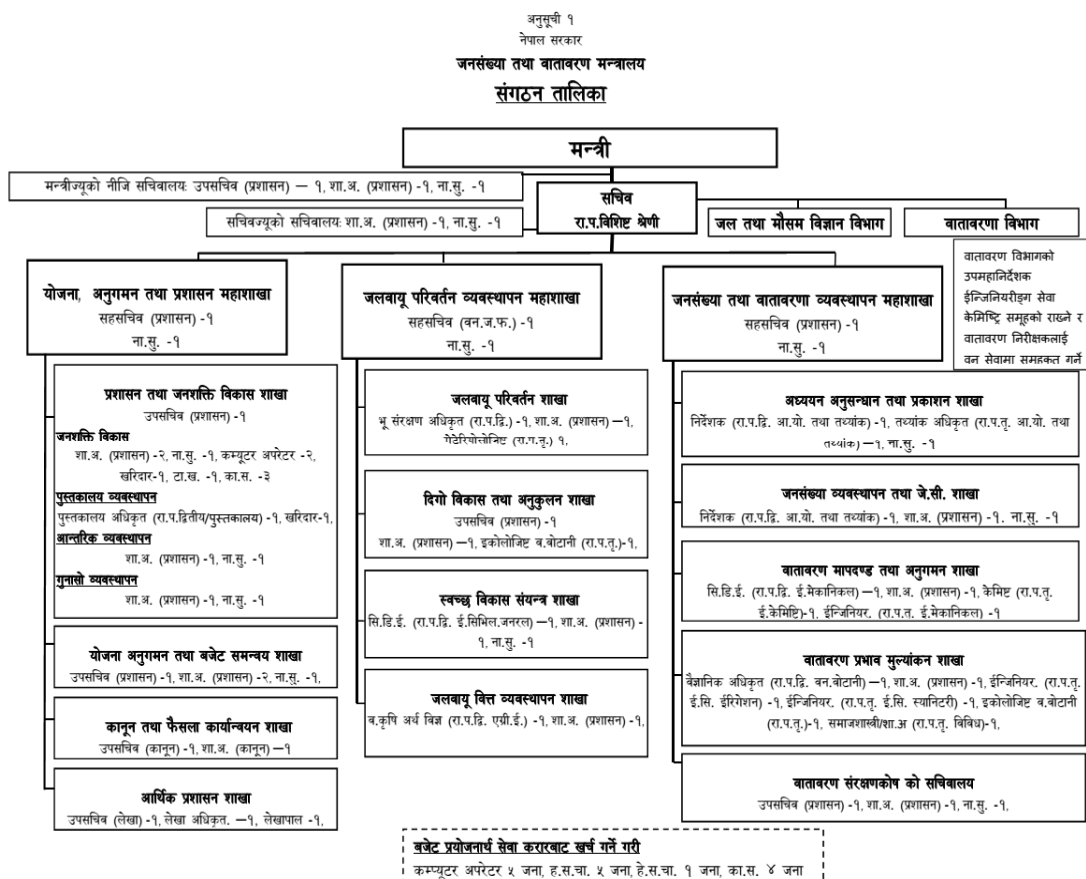
- सवारी प्रदुषणसम्बन्धी मापदण्ड, २०६९
- ध्वनीको गुणस्तरसम्बन्धी मापदण्ड, २०६९
- सिमेण्ट र क्रसर उद्योगबाट निष्काशन भई हावामा जाने धुलोसम्बन्धी मापदण्ड, २०६९
- डिजेल जेनेरेटरबाट निष्काशन भई हावामा जाने धुवासम्बन्धी मापदण्ड, २०६९
- औद्योगिक ब्वाइलरको सञ्चालनबाट निष्काशन हुने धुवाँ तथा चिम्नीको उचाइसम्बन्धी मापदण्ड, २०६९
- प्रदुषण गर्ने उद्योगहरू सतही पानीमा निष्कासन हुने औद्योगिक एफ्ल्यूएण्टसम्बन्धी मापदण्डहरू - १३ ओटा
- औद्योगिक एफ्ल्यूयन्ट सतह पानीमा पठाउनेसम्बन्धी मापदण्ड, २०५८
- औद्योगिक एफ्ल्यूयन्ट सार्वजनिक ढलमा मिसाउनेसम्बन्धी मापदण्ड, २०६०
- ईटा भट्टा उद्योगबाट निस्कने धुँवा तथा चिम्नीको उचाईसम्बन्धी मापदण्ड: २०६४
- प्रयोगमा आइरहेको सवारी साधनको वायु गुणस्तरसम्बन्धी मापदण्ड, २०५४,
- वातावरण संरक्षण कोष आर्थिक निर्देशिका, २०६५
- प्लाष्टिक झोला (नियमन तथा नियन्त्रण) निर्देशिका, २०६८
- पूरक वातावरणीय प्रभाव मूल्यङ्कनसम्बन्धी निर्देशिका, २०७१
- सहरी सौर्य ऊर्जा प्रणाली अनुदान तथा कर्जा परिचालन निर्देशिका, २०७२
- नवीकरणीय ऊर्जा अनुदान परिचालन कार्यविधि, २०७३
- दुर्गम स्थानका लघु तथा साना जलविद्युत आयोजनाका लागि थप आर्थिक सहयोग परिचालन कार्यविधि, २०७१
- संस्थागत सौर्य ऊर्जा प्रणाली अनुदान तथा परिचालन कार्यविधि, २०७०
- केन्द्रिय नवीकरणीय ऊर्जा कोष (सञ्चालन) निर्देशिका, २०७१

अन्तराष्ट्रिय सन्धी, सम्झौता, अनुवन्ध तथा सम्मेलनहरू (मुख्य, मुख्य मात्र)

- Convention of the World Metrological Organization, 1873
- Vienna Convention for the protection of the ozone layer, 1985
- Basel Convention on the control of the Trans-boundary moments of Hazardous Wastes their disposal, 1987
- Montreal Protocol on the substances that deplete the Ozone layer, 1987
- Amendment to the Montreal protocol on the substances that deplete the Ozone layer, 1990
- United Nations Framework Convention on Climate Change, 1997
- Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change, 1997
- Stockholm Convention Persistent Organic Pollutants, 2001
- United Nations Convention to Combat Desertification (UNCCD)
- Paris Agreement on Climate Change
- Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES)
- South Asia Co-operative Environment Programme (SACEP)

- अन्तराष्ट्रिय व्यापारमा केही हानिकारक रसायन एवं जीवनाशक विषादीको पूर्व जानकारी गराउने सहमतिको कार्यविधिसम्बन्धी रोटरेडाम महासन्धी ।

७. संगठन संरचना

८. चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ फागुन मसान्त सम्ममा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू

- सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूको अध्यक्षतामा राष्ट्रिय जनसंख्या परिषद्को बैठक सम्पन्न भई जनसंख्या व्यवस्थापनका निम्न विषयमा छलफल भएको ।
- नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदबाट जैविक ऊर्जा रणनीति, २०७३ स्वीकृत भएको तथा स्वीकृत रणनीतिलाई कार्यान्वयनमा ल्याईएको ।
- पारोसम्बन्धी Minamata Initial Assessment in Nepal परियोजना सञ्चालनको लागि सम्झौता दस्तावेजमा हस्ताक्षर गर्न नेपाल सरकार (मन्त्रीस्तर) बाट मिति २०७३।०७।१९ मा निर्णय भई कार्य अगाडि बढाइएको ।
- नेपालले पेरिस सम्झौतामा वैशाख १०, २०७२ (२२ अप्रिल २०१६) का दिन हस्ताक्षर गरेपछि सो सम्झौताको नेपालीमा अनुवाद गर्ने र संसदबाट अनुमोदन गराउने कार्य सम्पन्न भएको । यो सम्झौता ४ नभेम्बर २०१६ देखि कार्यान्वयनमा आएको ।

- २६-२७ सेप्टेम्बर २०१६ मा नेपाल सरकार, जनसङ्ख्या तथा वातावरण मन्त्रालयले डी.एफ.आई.डी. एक्सन अन क्लाइमेट टुडेको सहयोगमा दक्षिण एशियामा जलवायु समानुकूलन वृद्धिका लागि वित्तीय स्रोतसम्बन्धी दुई दिने क्षेत्रीय डाईलग (Regional Dialogue on Financing Climate Resilient Growth in South Asia) कार्यक्रम अफगानिस्तान, भारत, नेपाल र पाकिस्तानको सहभागितामा सम्पन्न गरेको ।
- क्योटो अभिसन्धि अन्तर्गत स्थापित अनुकूलन कोष (Adaptation Fund Board) मा सिधा पहुँच पुर्याउन कृषि विकास बैङ्कलाई राष्ट्रिय कार्यान्वयन निकाय (National Implementing Entity, NIE) को रूपमा कार्य गर्ने गरी विकास गरिएको ।
- एन.सी.सी.एस.पी. अन्तर्गत सम्पन्न स्थानीय अनुकूलनका कार्यहरू (लापा) को कार्यान्वयनबाट प्राप्त उपलब्धिहरूको बारेमा बंगलादेशको सांसदहरूलाई अनुभव आदान प्रदान गरिएको ।
- जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी महासन्धिको पक्ष राष्ट्रहरूको २२औँ सम्मेलनमा (COP22) सहभागिता भई नेपालले अल्पविकसित मुलुकहरूको साझा एजेण्डा बनाएको ।
- COP22 सम्मेलनका अवसरमा नेपालमा सम्पन्न जलवायु परिवर्तन एवम् अनुकूलनसम्बन्धी कार्यहरूका बारेमा राखिएको प्रदर्शनी कक्ष करिब २२,५०० ले अवलोकन गरेको ।
- माननीय मन्त्रीज्यूको प्रमुख आतिथ्य एवम् सचिवज्यूको अध्यक्षतामा सम्पन्न उक्त कार्यक्रममा संसदको वातावरण संरक्षण समितिका माननीय सभापति, राष्ट्रिय योजना आयोगका सदस्य, ४८ वटा अति कम विकसित मुलुकहरूको समन्वय समूहका अध्यक्ष तथा कंगोका वार्ताकार, भूटानका वार्ताकार, एक्सन अन क्लाइमेट टुडे, इसिमोड, हरित जलवायु कोष तथा युनेपका प्रतिनिधिहरू बक्ताको रूपमा सहभागी भएको ।
- दक्षिण-दक्षिण सहयोग (South South Cooperation), The Climate Vulnerable Forum, रेड तथा सामुदायिक वन, जलवायु वित्त, जलवायु अनुकूलन जस्ता साइड-इभेन्टमा जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालयका सचिवज्यू लगायत नेपाली प्रतिनिधि मण्डलका विभिन्न सदस्यहरूबाट नेपालको ज्ञान र अनुभव आदान-प्रदान गर्ने कार्य भएको ।
- राष्ट्रिय अनुकूलन योजना (National Adaptation Plan) तर्जुमा प्रक्रियाको कार्य भइरहेको सो तर्जुमा प्रक्रियामा ७ विषयगत तथा २ क्रसकटीड वर्किङ ग्रुप गठन भई कार्य भइरहेको ।
- राष्ट्रिय अनुकूलन योजना तर्जुमा प्रक्रियाको लागि हरित जलवायु कोषबाट अमेरिकी डलर २.९ मिलियन (२९ लाख) अनुदान सहयोग प्राप्त गर्न पहिलो राष्ट्रको रूपमा नेपाल सफल भएको । यसको लागि विभिन्न चरणमा प्राविधिक बैठकहरू भएको ।
- तेस्रो राष्ट्रिय संचार प्रतिवेदन तयारीको क्रममा हरित गृह ग्यास GHG Inventory को लागि कार्य भइरहेको ।
- EBA South Project को 4th Project Steering Committee को बैठक अन्तराष्ट्रिय प्रतिनिधि, मन्त्रालय र सरोकारवालाहरू सहितको संलग्नतामा सम्पन्न भएको ।
- SAARC को लागि नेपालको जलवायु परिवर्तन र वातावरण विषयमा राष्ट्रिय मुद्दासम्बन्धी प्रतिवेदन तयार गरिएको ।

- DFID बाट Climate Smart Development को लागि ५० मिलियन डलर प्राप्त हुने तथा सो को लागि कार्यक्रम तयार गर्नुमा भैरहेको
- जलवायु परिवर्तन मार्फत सन् २०१७ पश्चात् नयाँ कार्यक्रम तर्जुमा को लागि तयारी शुरू गरिएको ।
- Land Degradation Neutrality Target Setting गर्ने कार्य अगाडी बढाइएको ।
- ७२ घण्टे मौसम पूर्वानुमान प्रणालीको विधिवत सुरुवात गरिएको ।
- ईम्जा हिमनदीको जलसतह ३ मिटरले घटाउने कार्य सम्पन्न भएको ।
- Regional Integrated Multi-hazard Early Warning System (RIMES) सँगको सहकार्यमा सञ्चालित परियोजना अन्तर्गत कर्णाली र नारायणी बेसिनमा केन्द्र अपग्रेड कार्य भईरहेको ।
- कैलास परियोजना अन्तर्गत दार्चुला जिल्ला स्थित चमेलिया नदी जलाधारको उच्च पहाडी भुभागमा जल तथा मौसमी केन्द्र स्थापना गरिएको ।
- मौसमी राडार स्थापनार्थ विद्युत, सडक, पानी, भवन, तारबार, फेन्सिङ आदि निर्माण कार्यको प्रारम्भ भएको, सुर्खेतमा राडार स्थापनाको लागि टेन्डर आह्वान गरी सम्झौताको चरणमा रहेको तथा उदयपुर र पाल्पाका लागि जग्गा प्राप्ति र पुर्वाधार निर्माणको काम भईरहेको ।
- कोशी, नारायणी र कर्णाली बेसिन अन्तर्गतका केन्द्रहरूमा मर्मत तथा निर्माण कार्य सम्पन्न भएको ।
- जल तथा मौसमी केन्द्रहरूको निर्माण, मर्मत सम्भार तथा आधुनिकीकरणको कार्य हुदै गरेको ।
- राप्ती नदी बागासोतिमा रहेको बाढिपूर्वसूचना केन्द्रमा निर्माण कम्पाउण्ड वाल निर्माण तथा विद्युत जडान कार्यको डिजाईन तयार भएको ।
- विभागको नाममा रहेको बबरमहल स्थित जग्गामा सुविधा सम्पन्न आधुनिक वातावरण मैत्री भवन निर्माणकार्यको सम्झौता भई काम सुरु भएको ।
- चट्याङ सञ्जाल प्रणालीको स्थापना (Lightning Detector System) तथा उच्च वायुमण्डलीय अवलोकनका लागि रेडियोसोन्ड खरिद, जडान कार्यको LC खोल्ने चरणमा रहेको ।
- सतही मौसम मापन र सुरक्षित हवाईका लागि ८८ वटा स्वचालित मौसमी केन्द्र स्थापनार्थ आधुनिक उपकरणहरू खरिद र जडान तथा ७० वटा जल मापन केन्द्रहरूको पुनः यान्त्रीकरण तथा स्तरोन्नतिका लागि उपकरण खरिद, जडान र तालिमसहितको सञ्चालन कार्यको सम्झौता भई काम सुरु भएको ।
- नेपालको वायुगुण मापन केन्द्र सञ्जालको विकासको ढाँचा तयार भएको
- जल तथा मौसम विज्ञान विभागको कानुनी तथा वैधानिक आवरण र नियमावली तयार गर्ने कामको अवधारणापत्र तयार गरी कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा पठाईएको ।
- नवीकरणीय ऊर्जा अनुदान परिचालन कार्यविधि २०७३ स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा रहेको ।
- वागमती सफाई महान अभियानको २०० औं हप्ता पुरा भएको सन्दर्भमा माननीय मन्त्रीज्यूको नेतृत्वमा Sector 2 को वागमती सफाई कार्यमा मन्त्रालय तथा अन्तरगतका सम्पूर्ण कर्मचारीहरूको सहभागिता भएको ।
- U.S. Embassy को वायु गुणस्तर मापनसम्बन्धी तथ्यांक प्राप्त गर्ने र US-EPA Air Now Community संग आवद्ध रहनेसम्बन्धी समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर भएको ।

- नेपालले Adaptation Fund Board को अध्यक्षता सफलतापूर्वक सम्पन्न गरी हस्तान्तरण गरेको ।
- वातावरण संरक्षण परिषद्ले पूर्णता पाएको ।
- Tribhuvan University सहकार्य गरी Climate Change र Biodiversity सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय सम्मेलन सम्पन्न भएको ।

अन्य उपलब्धीहरू

- वातावरण संरक्षण नियमावली, २०५४ मा संशोधन गरी प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण (IEE) र वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकनको स्वीकृति लगायतका प्रक्रियामा सरलीकरण, राष्ट्रिय गौरवका आयोजना, विपद व्यवस्थापनसम्बन्धी आयोजना तथा नेपाल सरकारले तत्काल गर्नुपर्ने भनी तोकेका आयोजनाको हकमा प्रक्रियाका दिनहरू छोट्याइएको ।
- प्रस्तावित ३६ वटा आयोजनाहरूको EIA र २६ वटा आयोजनाहरूको SD/TOR प्रतिवेदन स्वीकृत भएको ।
- EIA स्वीकृत नगराई सञ्चालनमा आएका ६ वटा विभिन्न आयोजनालाई ऐनको प्रावधानबमोजिम प्रति आयोजना रु.१ लाख जरिवाना गरी EIA प्रक्रियामा ल्याइएको ।
- काठमाडौं उपत्यकामा प्लाष्टिक झोला प्रतिबन्धसम्बन्धी कार्यलाई निरन्तर अनुगमन गरी मापदण्ड विपरितका प्लाष्टिक झोला जफत गर्ने, वातावरण संरक्षण ऐन २०५३ अनुसार दण्ड जरीवाना गर्ने तथा प्लाष्टिक झोलाको विकल्पमा वातावरणमैत्री अन्य झोलाको प्रवर्द्धन गर्नुको साथै प्लाष्टिक झोलाको प्रयोगलाई निरुत्साहित गर्ने खालका जनचेतामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको, जसअनुसार विभिन्न कम्पनी तथा व्यक्तिहरूबाट मापदण्ड विपरितका ३,८०० के.जी. प्लाष्टिकका झोला जफत गर्नुका साथै रु. ६,४०,०००।- जरिवाना गरिएको ।
- मापदण्ड विपरित प्रदूषण गर्ने एनसेल प्रा.लि.लाई रु. ५०,०००।- जगदम्बा स्टिल प्रा.लि.लाई रु. ५०,०००।- र गोर्खाब्रुअरी प्रा.लि.लाई रु. ५०,०००।- जरीवाना गरिएको ।
- विभिन्न जिल्लाका १ सय २३ वटा उद्योग प्रतिष्ठानहरूको स्थलगत अनुगमन तथा निरीक्षण गरिएको, ५ वटा विभिन्न किसिमका आयोजनाहरूको वातावरणीय प्रभाव अनुगमन, ६ वटा आयोजनाहरूको वातावरणीय परीक्षण गरी मापदण्ड विपरित प्रदूषण गर्ने प्रदूषकबाट क्षतिपूर्ति गराई मापदण्डअनुरूप कार्य गर्न निर्देशन दिइएको ।
- बाढी भविष्यवाणीलाई भरपर्दो वनाउन बबई र डुडुवा खोलाको बाढी जोखिम नक्सा तयार गरिएको ।
- टोल फ्री नं. ११५५ बाट बाढीसम्बन्धी २४ घण्टे निःशुल्क सेवा प्रवाह तथा SMS मार्फत सूचना प्रवाह हुने व्यवस्था मिलाइएको ।
- दैनिक दुई पटक गणितीय मौसम पूर्वानुमान प्रवाह भएको ।
- खतराको सूचीमा रहेको इम्जा हिमतालको जलसतह ३ मिटर भन्दा बढीले काम सम्पन्न भएको ।
- जल तथा मौसम विज्ञान विभाग र UNDP को सहकार्यमा च्छो रोल्पा हिमतालको पूर्वसूचना प्रणाली स्थापना गरिएको ।

- United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) – अन्तर्गत जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी पेरिस सम्झौतामा अप्रिल २२, २०१६ मा हस्ताक्षर भई व्यवस्थापिका संसदबाट अनुमोदन भई कार्यान्वयनमा आएको ।
- UNFCCC को प्रावधान अनुसार नेपाल पक्ष राष्ट्र भएको नाताले नेपालले जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी Intended Nationally Determined Contribution (INDC) प्रतिवेदन र दोस्रो राष्ट्रिय सञ्चार प्रतिवेदन (SNC) तयार गरी UNFCCC को सचिवालयमा पेश गरिएको छ भने तेस्रो राष्ट्रिय सञ्चार प्रतिवेदन निर्माणको क्रममा रहेको ।
- जैविक ऊर्जाको दक्षतापूर्ण प्रयोग गर्दै उपलब्ध जैविक स्रोत र साधनको समुचित सदुपयोग गर्न तथा त्यसबाट वन जंगलको संरक्षणमा योगदान पुर्‍याउने उद्देश्यले जैविक ऊर्जा रणनीति, २०७३ तयार भई स्वीकृतिको क्रममा रहेको ।
- भूकम्प प्रभावित जिल्लाहरूमा नवीकरणीय ऊर्जाका प्रविधिहरूको जडानका लागि वेलायत सरकारले रु. १० मिलियन (करीव रु. १ अर्ब ५६ करोड) पाउण्ड स्ट्रलिङ उपलब्ध गराउने र उक्त रकम वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र (राष्ट्रिय ग्रामीण तथा नवीकरणीय ऊर्जा कार्यक्रम) मार्फत परिचालन हुनेसम्बन्धी नेपाल सरकार र वेलायत सरकारबीच सम्झौता पत्रमा हस्ताक्षर भएकोमा ५ मिलियन पाउण्ड स्ट्रलिङ अनुदान प्राप्त भएको छ ।

९. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमासिक अवधिसम्मको प्रगति विवरण

ब.व. को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	प्रगति/कार्यान्वयनको अवस्था
३१६	विकास र वातावरण बीच सन्तुलन कायम गर्न नीतिगत र कानुनी व्यवस्थालाई सरल, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाइनेछ। विकास आयोजनाहरूको वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन, छिटो छिर्तो र सरल रूपमा सम्पन्न गर्ने प्रणालीको विकास गरिनेछ ।	राष्ट्रिय गौरवका आयोजना, प्राकृति प्रकोप तथा विपदसंग सम्बन्धित आयोजना र नेपाल सरकारले तत्काल कार्यान्वयन गर्ने भनेका आयोजनाका लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्न वातावरण संरक्षण नियमावलीको चौथो संशोधनमार्फत प्रक्रियालाई छोट्याइएको ३५ दिन गरिएको ।
३१७	जलवायु परिवर्तनका प्रतिकुल प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण र अनुकूल गर्न अन्तराष्ट्रिय सहायता परिचालनका राष्ट्रिय क्षमताको विकास गरिनेछ ।	Adaption Fund को प्रयोग गर्न National Implementation Entity को रूपमा कृषि विकास बैकलाई तोकिएको । National Adaption Plan निर्माणको क्रममा रहेको ।

ब.व. को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	प्रगति/कार्यान्वयनको अवस्था
३१८	प्लाष्टिक तथा पोलीप्रोपिलिन झोलाको प्रयोगबाट मानव स्वास्थ्य, वातावरण र सहरी सौन्दर्यमा पर्ने प्रतिकूल प्रभावलाई अन्त्य गर्न प्लाष्टिक तथा पोली प्रोपिलिन झोला आयात निर्यात, बिक्री वितरण र उपयोग गर्न नपाइने व्यवस्था गरिएको छ। यस्तो झोला उत्पादनमा संलग्न उद्योगहरूलाई वैकल्पिक उत्पादनमा लाग्न प्रेरित गरिनेछ। यसका लागि मेशिनरी उपकरणमा एक प्रतिशत भन्सार महसूल लिई मूल्य अभिवृद्धि कर पूर्ण रूपमा छुट दिएको छ।	प्लाष्टिक तथा पोलीप्रोपिलिन झोलाको प्रयोग घटाउनका लागि प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको ।
३२०	काठमाडौँ उपत्यका भित्र नयाँ निर्माण गरिने घरहरूमा विद्युत लागि अनिवार्य रूपमा सोलार प्रणाली जडान गर्नुपर्ने व्यवस्था गर्ने ।	३०७६ सहरी सौर्य ऊर्जा जडान भएको तथा जडान कार्य भइरहेको ।
३२१	नवीकरणीय ऊर्जाको पहुँचमा वृद्धि गर्न हरेक घर ऊर्जा घर कार्यक्रम अन्तर्गत शिक्षाको लागि उज्यालो कार्यक्रम, कृषकको लागि सिँचाइ गर्न सौर्य पम्पिंग प्रणाली, बायोग्यास प्लान्ट, रूफटप सोलार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	ऊर्जा प्रविधिहरू जडानका लागि मान्यता प्राप्त कम्पनीहरू छनौट गरी सम्झौता गर्ने कार्य भैरहेको, शिक्षाको लागि उज्यालो कार्यक्रम तथा सिँचाइका लागि सौर्य पम्प जडान गर्न छनौट कार्य सम्पन्न भई जडान प्रक्रिया अगाडि बढेको ।
३२२	आर्थिक वर्षमा १ लाख बायोग्यास प्लान्ट, ९० हजार सुधारिएको चुलो र १ लाख घरधुरीमा सौर्य बत्ती जडान गर्ने ।	१५,७०६ बायोग्यास प्लान्ट ९६१ फलामे सुधारिएको चुलो, ३४,८०० सुधारिएको चुलो, ९,२९८ सौर्य बत्ती जडान भइसकेको तथा जडान कार्य भइरहेको ।
३२३	दलित तथा लोपोन्मुख समुदायका कक्षा १० मा अध्ययनरत छात्राहरूको लागि सौर्य ऊर्जामा आधारित २५ हजार सौर्य टुकी उपलब्ध गराउने ।	खरिद प्रक्रियाको लागि बोलपत्र मार्फत कम्पनी छनौट गरिएको र चाडै नै वितरण शुरू गरिने ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७२।७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३१०११३	जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय	७६,२२३	४६,३६१	६०.८२
३३१०१२३	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग	६२,४१७	४१,७१०	६६.८२
३३१०१७३	वातावरण विभाग	५४,२२९	४२,२३१	७७.८८
३३११०२३	जल विज्ञान कार्यक्रम	३०,७४७	२६,६४६	८६.६६
३३११०३३	हावापानी विज्ञान कार्यक्रम	४७,५६२	४२,०१०	८८.३३
३३११०४३	मौसम पूर्वानुमान कार्यक्रम	८,२३१	५,११६	६२.१६
३३११०५३	बाढी भविष्यवाणी	९,९००	८,५३८	८६.२४
३३११०८३	वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र	६११,३२२	५८५,०९३	९५.७१
३३१११०३	राष्ट्रिय ग्रामीण तथा नवीकरणीय ऊर्जा कार्यक्रम	४,८५६,१०१	३,१४७,०७६	६४.८१
३३११२२३	सुधारिएको ग्रामीण ऊर्जा सेवा कार्यक्रम कावेली प्रसारण आयोजना	५१,५६७	४७,४६३	९२.०४
३३११२३३	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना	२९४,५१७	१०३,७९३	३५.२४
३३११२७३	नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम	१,०२९,५०६	८००,८१४	७७.७९
	जम्मा	७,१३२,३२२	४,८९६,८५१	६८.६६

पूँजीगत खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३१०११४	जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय	७,२७५	४,९३४	६७.८२
३३१०१२४	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग	६,०८५	८०९	१३.२९
३३१०१७४	वातावरण विभाग	६८,७२५	३६,६८९	५३.३९
३३११०२४	जल विज्ञान कार्यक्रम	१८,८५५	९,५८५	५०.८४
३३११०३४	हावापानी विज्ञान कार्यक्रम	१६,०००	९,०६५	५६.६६
३३११०४४	मौसम पूर्वानुमान कार्यक्रम	९,२७६	५,०२७	५४.१९
३३११०५४	बाढी भविष्यवाणी	९,०८५	७,४५८	८२.०९
३३११०८४	वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र	२३,५१२	२२,२३७	९४.५८
३३११२२४	सुधारिएको ग्रामीण ऊर्जासेवा कार्यक्रम कावेली प्रसारण आयोजना	४,३००	३,९५६	९२

३३११२३४	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना	५४६,७३९	४४,४३४	८.१३
३३११२७४	नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम	२,६७२	१,८४४	६९.०१
	जम्मा	७१२,५२४	१४६,०३८	२०.५

११. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ फागुन मसान्त सम्मको खर्चको अवस्था

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३१०११३	जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय	१२६,२१८	४४,९५८	३५.६२
३३१०१२३	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग	६०,०५१	३७,६४७	६२.६९
३३१०१७३	वातावरण विभाग	१३९,०९९	२८,४६७	२०.४७
३३११०२३	जल तथा मौसम विज्ञान कार्यक्रम	९७,३७५	५८,०८१	५९.६५
३३११०८३	वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र	१,२१४,६५६	६०६,२४१	४९.९१
३३१११०३	राष्ट्रिय ग्रामीण तथा नवीकरणीय ऊर्जा कार्यक्रम	४,८६५,५२४	१,२०५,८२२	२४.७८
३३११२२३	सुधारिएको ग्रामीण ऊर्जासेवा कार्यक्रम कावेली प्रसारण आयोजना	४३,३१९	१,९८०	४.५७
३३११२३३	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना	२४५,८९२	२४,५३७	९.९८
३३११२७३	नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम	४२४,४१०	१३२,४४२	३१.२१
	जम्मा	७,२१६,५४४	२,१४०,१७५	२९.६६

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३१०११४	जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय	३,३९५	२,१५३	६३.४२
३३१०१२४	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग	३३६,०८४	३८८	०.१२
३३१०१७४	वातावरण विभाग	६५,३०८	१,४७४	२.२६
३३११०२४	जल तथा मौसम विज्ञान कार्यक्रम	४६,२२०	८,९००	१९.२६
३३११०८४	वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र	२७,७६०	३,०६३	११.०३
३३११२२४	सुधारिएको ग्रामीण ऊर्जासेवा कार्यक्रम कावेली प्रसारण आयोजना	१,२००	-	-
३३११२३४	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना	६३७,८७४	३५,९७६	५.६४
	जम्मा	१,११७,८४१	५१,९५४	४.६५

◆ ◆ ◆

परराष्ट्र मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

नेपालको संविधानले संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको माध्यमद्वारा दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र सम्वृद्धिको आकांक्षा पूरा गर्ने अभिप्राय राखेको छ । संविधानको धारा ५ ले राष्ट्रिय हितको परिभाषा तथा धारा ५१ (ड) ले नेपालको परराष्ट्र नीति सम्बन्धमा मार्गनिर्देश गरेको छ । नेपालको सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता, स्वाधीनता र राष्ट्रिय हितको रक्षा गर्न क्रियाशील रहँदै संयुक्त राष्ट्रसंघको बडापत्र, असंलग्नता, पञ्चशीलको सिद्धान्त, अन्तर्राष्ट्रिय कानून र विश्वशान्तिको मान्यताका आधारमा राष्ट्रको सर्वोपरि हितलाई ध्यानमा राखी स्वतन्त्र परराष्ट्र नीति सञ्चालन गर्ने राज्यको नीति रहेको छ । संविधानको मार्ग निर्देशन, अन्तर्राष्ट्रिय परिवेशमा भइरहेको परिवर्तन, क्षेत्रीय र बहुपक्षीय मञ्चहरूमा बढ्दै गएको सहभागिता एवं बदलिँदो विश्व व्यवस्थासम्बन्धी नवीन व्याख्याहरूका कारण उत्पन्न अवसरहरूको सदुपयोग गर्दै चुनौतीहरूको सामना गर्ने दिशामा नेपालको परराष्ट्र नीतिको कार्यान्वयन गर्न परराष्ट्र मन्त्रालयको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको छ ।

हाम्रा छिमेकी मित्रराष्ट्रहरू भारतले "पहिले छिमेक नीति" (Neighbours First Policy) र चीनले "निकट कूटनीति" (Peripheral Diplomacy) अवलम्बन गरे सँगै नेपालका लागि थप अवसरहरू प्राप्त भएका छन् । यी अवसरहरूबाट फाइदा उठाउन नेपालको कूटनीतिलाई सबल बनाउन आवश्यक छ । यसैगरी हाम्रो भू-राजनीतिक तथा रणनीतिक अवस्थिति र विकासको स्तरलाई मध्यनजर गर्दै परराष्ट्र नीतिका मूलभूत विषयहरूमा सहमति निर्माण गर्नुपर्ने धारणा व्यवस्थापिका-संसद, सञ्चार माध्यम, सम्बद्ध सरोकारवाला तथा विद्वत वर्ग समेतको रहेको छ । राष्ट्रिय हित प्रवर्द्धनमा नीतिगत अस्थिरताका कारण प्रतिकूल अवस्था सिर्जना हुनसक्ने भएकोले नेपालको परराष्ट्र नीतिमा राष्ट्रिय सहमति निर्माण गरी परराष्ट्र नीतिका प्राथमिकता निर्धारण गर्नु अपरिहार्य भएको छ ।

विगतमा परराष्ट्र नीतिको प्राथमिकतामा नपरेका आर्थिक मामिलाहरू अहिले परराष्ट्र नीतिको अग्र भागमा आएका छन् । परराष्ट्र नीतिको दायरामा विकास कूटनीति, जलवायु कूटनीति, श्रम कूटनीति र डायस्पोरा कूटनीतिजस्ता नयाँ एजेण्डा र आयामहरू समावेश भएका छन् । हाम्रा आधारभूत मान्यता र राष्ट्रिय हितलाई कायम राख्दै हामीले नेपालको परराष्ट्र नीतिको पुनर्मूल्याङ्कन गरी नयाँ दिशा दिन जरूरी भएको छ । नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध सञ्चालन र सुपरीवेक्षण गर्ने गुरुत्तर दायित्व बहन गरेको नेपाल सरकारको केन्द्रीय सरकारी निकायका रूपमा परराष्ट्र मन्त्रालयको प्रत्यक्ष निर्देशन, नियन्त्रण र सुपरीवेक्षणमा नेपालको परराष्ट्र सम्बन्धको कार्यान्वयन विदेशस्थित नेपाली कूटनैतिक नियोगहरूले गरिरहेका छन् ।

२. दृष्टिकोण:

समृद्ध, सवल, आधुनिक र न्यायपूर्ण नेपाल निर्माणमा अन्तर्राष्ट्रिय जगतको समझदारी र सहयोग यथोचित रूपमा जुटाउन क्रियाशील रहने ।

३. ध्येयः

द्विपक्षीय, क्षेत्रीय तथा बहुपक्षीय सम्बन्ध मार्फत दिगो शान्ति र राष्ट्रको समग्र विकासका लागि नेपालको परराष्ट्र नीतिलाई सशक्त माध्यमका रूपमा विकास गर्ने ।

४. रणनीतिक उद्देश्यहरूः

- विदेशी राष्ट्रहरूसँगको सम्बन्ध र विदेशमा नेपालको प्रतिनिधित्व गर्दै आर्थिक कूटनीतिलाई परराष्ट्र नीतिको अभिन्न अङ्गको रूपमा कार्यान्वयन गरी मुलुकको बृहत्तर आर्थिक तथा सामाजिक विकासको लक्ष्यमा परिचालित हुने ।
- परराष्ट्र नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि नियोगहरूको सञ्चालन, सुदृढीकरण र आवश्यकताअनुसार थप नियोगहरूको स्थापना गर्ने ।
- नेपाली उत्पादनको बजार विस्तारका लागि बहुपक्षीय (WTO, SAFTA, BIMSTEC, ACD, SCO) तथा द्विपक्षीय सम्झौताहरूबाट उपलब्ध भन्सार र परिमाण सीमा बिनाका बजार प्रवेशका सुविधाहरू (Duty Free Quota Free-DFQF) को उपयोग गर्दै निर्यात बजार विस्तार गर्ने ।
- प्रविधिको हस्तान्तरणबाट निर्यात क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- जलस्रोत, उद्योग, भौतिक पूर्वाधार, पर्यटन लगायतका नेपालका प्राथमिकताका क्षेत्रमा वैदेशिक लगानी बढाउन कूटनीतिक सम्बन्ध परिचालन गर्ने,
- आयोजना बैङ्क स्थापना गरी लगानी प्रवर्द्धन गर्ने,
- पर्यटन प्रवर्द्धन लागि एकीकृत, समन्वयात्मक प्रयासहरू बढाउँदै उपलब्ध कूटनीतिक माध्यमहरूको प्रयोगलाई बढाउने,
- पर्यटन क्षेत्रका व्यवसायीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
- गन्तव्य मुलुकहरूसँग द्विपक्षीय सम्झौता गर्दै वैदेशिक रोजगारीलाई थप सुरक्षित र मर्यादित बनाउने,
- वैदेशिक रोजगारमा संलग्न व्यवसायीको क्षमता अभिवृद्धि गरी थप जिम्मेवार बनाउने,
- विप्रेषणको उत्पादक प्रयोग, सीप, क्षमता र अनुभवलाई उद्यमशीलतामा परिणत गर्न सहयोग पुऱ्याउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहयोग परिचालन गर्दा त्यसको रणनीतिक एवं राजनीतिक पक्षमा कूटनीतिक समझदारी र समन्वयका आधारमा गर्ने,
- अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहयोगलाई राष्ट्रिय प्राथमिकताका क्षेत्रमा सरकारी प्रणालीमार्फत मात्र परिचालन गर्ने,
- छिमेकी मित्र राष्ट्रहरूको सहयोग र सहकार्यमा नेपालमा लगानी, पर्यटन अभिवृद्धि तथा नेपाली उत्पादनको बजार प्रवर्द्धनमा जोड दिने,
- नेपालको प्राकृतिक सम्पदाको दिगो उपयोगबाट छिमेकी मित्र राष्ट्रहरूसँगको अन्तरनिर्भरता बढाउने,
- ठूलो संख्यामा विदेशमा रहेका नेपालीहरू रहेका स्थानहरूमा नेपाली उत्पादनको निर्यात बढाउन तथा उनीहरूको सीप, क्षमता र साधन स्रोतलाई नेपालको विकास निर्माणमा उपयोग गर्न कूटनीतिक नियोगहरू परिचालन गर्न सहयोग गर्ने ।

५. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ अनुसार यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू देहायबमोजिम रहेका छन्:

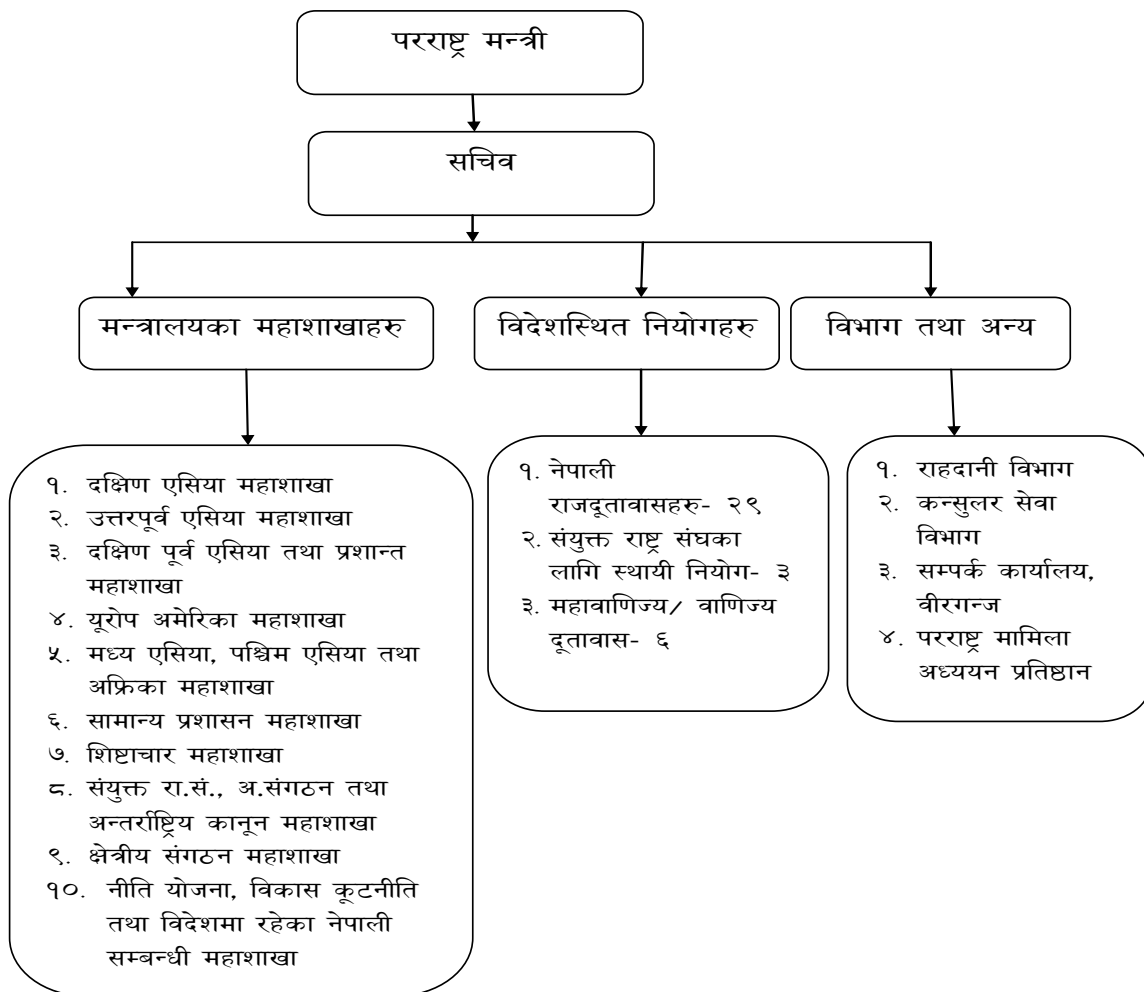
- नेपालको परराष्ट्र नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- विदेशी राष्ट्रहरूसँगको सम्बन्ध;
- विदेशमा नेपालको प्रतिनिधित्व;
- विदेशमा नेपालसम्बन्धी प्रचार प्रसार;
- राहदानी तथा विदेशमा दिइने भिसा;
- अतिथि सत्कार;
- शिष्टाचार (प्रोटोकल);
- नेपाल तथा अन्य देशका नागरिकको आ-आफ्नो सरकारबाट व्यक्ति माथिको दावा;
- कूटनीतिक संरक्षण तथा उन्मुक्ति;
- विदेशमा रहेका नेपाली नागरिकको अभिलेख तथा तिनीहरूको हक, हित र संरक्षण;
- गैरआवासीय नेपाली;
- आर्थिक कूटनीति;
- अन्तर्राष्ट्रिय तहमा जनस्तरीय तथा गैरसरकारी संस्थाको विकास र प्रवर्द्धन;
- वाणिज्यदूतसम्बन्धी अभ्यास (कन्सुलर प्राक्टिस);
- संयुक्त राष्ट्रसङ्घ, क्षेत्रीय सहयोगका लागि दक्षिण एसियाली सङ्गठन तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय वा क्षेत्रीय संस्था;
- नेपालस्थित विदेशी नियोग;
- कूटनीतिक तहमा हुने वार्ता र सम्झौतासम्बन्धी विषय (अन्य मन्त्रालयलाई तोकिएको विषय बाहेक);
- नेपाल परराष्ट्र सेवाको सञ्चालन ।

६. कानुनी व्यवस्था:

- राहदानी ऐन, २०२४,
- विदेशी राज्य र कूटनीतिक प्रतिनिधिको सुविधा तथा उन्मुक्तिसम्बन्धी ऐन, २०२७
- सुपुर्दगी ऐन, २०४५
- नेपाल सन्धि ऐन, २०४७
- निजामती सेवा ऐन, २०४९
- निजामती सेवा नियमावली, २०५०
- परराष्ट्र मन्त्रालय अन्तर्गत विदेशस्थित नेपाली नियोगहरूमा काम गर्ने नियोग प्रमुख तथा अन्य कर्मचारीका लागि नयाँ आर्थिक सरसुविधा (२०५२।२।२३)
- आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०५५
- विदेशस्थित नेपाली नियोगहरूमा काम गर्ने स्थानीय प्रशासनसम्बन्धी निर्देशिका, २०५९
- परराष्ट्र मन्त्रालय अन्तर्गत विदेशस्थित कूटनीतिक नियोगहरूका लागि आर्थिक कारोबारसम्बन्धी निर्देशिका, २०६०

- सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३,
- गैरआवासीय नेपालीसम्बन्धी ऐन, २०६४
- आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४
- सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४
- गैरआवासीय नेपालीसम्बन्धी नियमावली, २०६६
- परराष्ट्र सेवासम्बन्धी नियमहरू, २०६८
- परराष्ट्र अध्ययन प्रतिष्ठान विकास समिति (गठन) आदेश, २०६८
- कूटनैतिक आचारसंहिता, २०६८
- परराष्ट्र सेवाका कर्मचारीहरूका लागि तालिम नीति, २०६९
- परराष्ट्र मन्त्रालय र विदेशस्थित नियोगमा पदस्थापना तथा सुरूवा निर्देशिका (पहिलो संशोधन), २०७०
- राहदानी नियमावली (तेस्रो संशोधन), २०७१
- राहदानी निर्देशिका (पहिलो संशोधन), २०७१
- विदेशस्थित नेपाली नियोगहरूमा कार्यरत कर्मचारीहरूको स्वास्थ्योपचार सुविधासम्बन्धी निर्देशिका, २०७१
- आर्थिक कूटनीतिसम्बन्धी कार्यक्रम निर्देशिका, २०७१
- राजदूत तथा स्थायी प्रतिनिधिको स्वीकृत कार्यविवरण, २०७१
- परराष्ट्र मन्त्रालय र अन्तर्गतका विभाग, कार्यालय तथा विदेशस्थित नेपाली कूटनीतिक नियोगहरूको आन्तरिक नियन्त्रण कार्य प्रणाली निर्देशिका, २०७२
- परराष्ट्र मन्त्रालय र अन्तर्गतका विभाग, कार्यालय तथा विदेशस्थित नेपाली कूटनीतिक नियोगहरूको बेरुजु फछ्यौट कार्यविधि, २०७२
- विदेशस्थित नेपाली नियोगको सार्वजनिक खरिद कार्यविधि, २०७३
- The Charter of the United Nations
- United Nations Universal Declaration of Human Rights
- Vienna Convention on Diplomatic Relations, 1961
- Vienna Convention on Consular Relations, 1963
- Vienna Convention on Law of Treaties, 1969
- United Nations Convention on the Law of the Sea, 1982
- United Nations Framework Convention on Climate Change, 1992
- Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations, 1946
- Convention on the Privileges and Immunities of the Specialized Agencies, 1947

७. संगठन संरचना:

कर्मचारी विवरण

परराष्ट्र सेवा (२७८): परराष्ट्र सचिव-१, सहसचिव-१६, उपसचिव-४७, शाखा अधिकृत-९२, नायव सुब्बा-१२२

नेपाल प्रशासन सेवा (२४): सहसचिव-६, उपसचिव (सा.प्र.)-१०, शाखा अधिकृत (सा.प्र.)-८

नेपाल प्रशासन सेवा, लेखा समूह (२१): उपसचिव-२, लेखा अधिकृत-९, लेखापाल-१०

नेपाल न्याय सेवा, कानून समूह (३): उपसचिव-१, कानून अधिकृत-२

नेपाल प्रशासन सेवा, राजस्व समूह (२): उपसचिव-२

नेपाल विविध सेवा (४): कुक-२, हेड टेवल व्वाई-२

श्रेणी विहीन कर्मचारी (५१): हलुका सवारी चालक-१८, कार्यालय सहयोगी-३३

अन्य (९): सैनिक सहचारी (रा.प.प्र.श्रेणी सरह)-७, काउन्सेलर, प्रहरी (रा.प.प्र.श्रेणी सरह)-१, काउन्सेलर, राष्ट्रिय अनुसन्धान (रा.प.प्र.श्रेणी सरह)-१

करार सेवा : १२०

८. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

❖ द्विपक्षीय सम्बन्ध

क. भारतका महामहिम राष्ट्रपति श्री प्रणव मुखर्जीद्वारा नेपालको राजकीय भ्रमण: २०७३ कात्तिक १७ देखि १९ सम्म सम्माननीय राष्ट्रपति श्रीमती विद्यादेवी भण्डारीको निमन्त्रणामा भारतका महामहिम राष्ट्रपति श्री प्रणव मुखर्जीद्वारा नेपालको राजकीय भ्रमण भएको थियो ।

ख. सम्माननीय प्रधानमन्त्री श्री पुष्पकमल दाहाल 'प्रचण्ड' बाट भारतको राजकीय भ्रमण: २०७३ भदौ ३० देखि असोज ०२ सम्म सम्माननीय प्रधानमन्त्री श्री पुष्पकमल दाहाल 'प्रचण्ड' ले भारतका महामहिम प्रधानमन्त्री श्री नरेन्द्र मोदीको मैत्रीपूर्ण निमन्त्रणामा भारतको राजकीय भ्रमण गर्नुभयो । उक्त भ्रमणको अवसरमा सम्माननीय प्रधानमन्त्रीद्वारा भारतका महामहिम राष्ट्रपति श्री प्रणव मुखर्जीसंग शिष्टाचार भेट गर्नुभएको थियो । साथै, सम्माननीय प्रधानमन्त्रीद्वारा भारतका महामहिम प्रधानमन्त्रीसंग नेपाल-भारत सम्बन्धका विभिन्न आयामहरूका साथै जलस्रोत, भौतिक पूर्वाधार, वाणिज्य तथा पारवहन लगायतका विषयहरूमा भइरहेका सहकार्यहरूबारे द्विपक्षीय छलफल समेत भएको थियो ।

ग. उपप्रधानमन्त्री तथा गृह मन्त्री श्री विमलेन्द्र निधिद्वारा भारतको भ्रमण:

२०७३ भदौ २ देखि ६ सम्म माननीय उप-प्रधानमन्त्री तथा गृह मन्त्री श्री विमलेन्द्र निधिद्वारा सम्माननीय प्रधानमन्त्री श्री पुष्पकमल दाहाल 'प्रचण्ड' को विशेष प्रतिनिधिको रूपमा भारतको भ्रमण गर्नुभयो ।

घ. माननीय परराष्ट्र मन्त्री डा. प्रकाशशरण महतद्वारा भारतको भ्रमण:

२०७३ भदौ २६ देखि २८ सम्म माननीय परराष्ट्र मन्त्री डा. प्रकाशशरण महतले भारतको भ्रमण गर्नुभयो । उक्त भ्रमणको क्रममा माननीय परराष्ट्र मन्त्रीद्वारा भारतका महामहिम विदेश मन्त्री श्रीमती सुष्मा स्वराजसँग भेटघाट गर्नुभएको थियो । सो भेटवार्तामा नेपाल-भारत सहकार्यमा सञ्चालन भइरहेका आयोजनाहरूको शीघ्र कार्यान्वयन तथा अन्य द्विपक्षीय मामिलाहरूबारे गहन छलफल भएको थियो ।

ङ. परराष्ट्रमन्त्री डा. प्रकाशशरण महतद्वारा भारतको नयाँ दिल्लीमा दोश्रो रायसिना डायलगको उद्घाटन सत्रमा सम्बोधन:

२०७३ माघ ५ गते माननीय परराष्ट्रमन्त्री डा. प्रकाशशरण महतले भारतको नयाँ दिल्लीमा भारतीय विदेश मन्त्रालय तथा अब्जर्भर रिसर्च फाउन्डेसनद्वारा आयोजित दोश्रो रायसिना डायलगको उद्घाटन सत्रमा सम्बोधन गर्नुभएको थियो । उक्त सम्बोधनमा माननीय परराष्ट्रमन्त्रीद्वारा वर्तमान विश्वले सामना गरिरहेका चुनौति लगायत परिवर्तित विश्व परिवेशमा आवश्यक अन्तर्राष्ट्रिय सहकार्य उपर धारणा व्यक्त गर्नुभएको थियो ।

च. जापानसँग कूटनीतिक सम्बन्ध स्थापना भएको ६० औं वर्षगांठ:

नेपालको महत्वपूर्ण विकास साझेदार जापानसँग कूटनैतिक सम्बन्ध स्थापना भएको ६०औं वर्षगांठको उपलक्ष्यमा विशेष कार्यक्रम गरी हिरक जयन्ती मनाइयो । कूटनैतिक सम्बन्ध स्थापना भएको दिन (०१ सेप्टेम्बर २०१६) मा सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूको प्रमुख आतिथ्यतामा विशेष कार्यक्रम

आयोजना गरिएको । हीरक महोत्सवको अवसरमा उच्चस्तरीय भ्रमण आदानप्रदान गर्ने क्रममा जापानका परराष्ट्र राज्यमन्त्री H.E. Nobuo Kishi को ३१ अगष्ट देखि ०१ सेप्टेम्बर २०१६ सम्म नेपाल भ्रमण भएको । हीरक महोत्सवको अवसरमा हुलाक सेवा विभागसँगको समन्वयमा विशेष संस्मरणात्मक आवरणमा टाँचा लगाइएको । साथै, उक्त आवरणलाई टोकियोस्थित नेपाली दूतावासमा र नेपालस्थित जापानी दूतावासमा प्रचार प्रसारको लागि वितरण गर्न पठाइएको। सोही अवसरमा नेपाल र जापानको कला संस्कृति झल्कने विविध सांस्कृतिक कार्यक्रम आयोजना गरिएको ।

छ. मंगोलियाका परराष्ट्रमन्त्रीको नेपाल भ्रमण:

माननीय परराष्ट्र मन्त्रीज्यूको निमन्त्रणामा मंगोलियाका विदेश मन्त्री H.E. Mr. Tsend Munkh-Orgil ले डिसेम्बर १८-२०, २०१६ सम्म नेपाल भ्रमण गर्नु भएको। मंगोलियाका परराष्ट्रमन्त्रीको नेपाल भ्रमणको अवसरमा दुई देशबीच पर्यटन, संस्कृति तथा जनस्तरको सम्बन्ध विस्तार गर्ने सम्बन्धमा जोड दिइएको। भ्रमणका अवसरमा दुवै मुलुकका कूटनैतिक तथा विशेष राहदानीवाहकहरूलाई भिषा उन्मूक्ति प्रदान गर्नेसम्बन्धी सम्झौतामा हस्ताक्षर भएको । बहुपक्षीय मामिलाका विषयहरूमा दुवै मुलुकहरूबीच सहयोग र सहकार्य गर्ने सहमति भएको । यसै भ्रमणको अवसरमा नेपाल र मंगोलियाका परराष्ट्र मन्त्रालयकाबीच द्विपक्षीय परामर्श संयन्त्र स्थापना गर्ने समझदारी भए बमोजिम तयार पारिएको समझदारीपत्रको मस्यौदा मंगोलियपक्षसँग वार्ताको चरणमा रहेको ।

ज. चीनियाँ कम्युनिष्ट पार्टीका पोलिट व्यूरो सदस्यद्वारा नेपाल भ्रमण:

जनवादी गणतन्त्र चीनका H.E. Mr. Liu Qibao, Member of Political Bureau and Secretariat of Communist Party of China (CPC) Central Committee and Chief of the CPC Publicity Department ले २०१६ डिसेम्बर १८ देखि २० सम्म दुई दिने नेपाल भ्रमण गर्नुभएको ।

झ. चीनद्वारा पुनःनिर्माणका लागि सहायता उपलब्ध गराउन सम्झौता:

जनवादी गणतन्त्र चीन सरकारले नेपालको भूकम्पपश्चातको पुनः निर्माणका लागि उपलब्ध गराउने ३ बिलियन युआन मध्ये सन् २०१६ का लागि एक बिलियन युआन उपलब्ध गराउने सम्झौतामा २३ डिसेम्बर २०१६ मा चीनका लागि नेपालका महामहिम राजदूतज्यूले हस्ताक्षर गर्नुभएको । सो सम्झौतामा स्याफ्रुवेशी-रसुवागढी सडकको मर्मत तथा सुधार गर्ने, निजामती हस्पिटलको स्तरोन्नति तथा अन्य आपसी सहमतिमा अन्य विपत पश्चातका पुनर्निर्माणका परियोजनामा खर्च गर्ने सहमति भएको ।

ञ. काठमाडौं र छेन्दू शहरबीच भगिनी सम्बन्ध स्थापना गर्नेसम्बन्धी सम्झौता: नेपालको काठमाडौं महानगरपालिका र जनवादी चीनको छेन्दू शहरबीच भगिनी सम्बन्ध स्थापना गर्नेसम्बन्धी सम्झौतामा २३ डिसेम्बर २०१६ मा काठमाडौंमा सम्पन्न भएको ।

ट. नेपाल र चीनबीच Transit Transport Protocol तयार गर्नेसम्बन्धी बैठक:

नेपालका पूर्व प्रधानमन्त्री श्री के.पी. ओलीको सन् २०१६ को मार्चमा भएको भ्रमणका अवसरमा नेपाल र चीनबीच सम्पन्न पारवहन यातायात सम्झौताको Transit Transport Protocol तयार गर्ने तथा नेपाल र चीनबीच Protocol on Utilization of Highways in Tibet, China by Nepal for Cargo Transport लाई संशोधन गर्न पहिलो चरणको बैठक ल्हासामा २०१६ नोभेम्बर १७-१८ सम्म सम्पन्न भएको ।

ठ. चीनका रक्षा मन्त्रीद्वारा नेपाल भ्रमण:

माननीय रक्षा मन्त्रीको निमन्त्रणामा गणतन्त्र चीनका रक्षामन्त्री जनरल चाङ्ग वानक्वान (Gen. CHANG Wanquan) को नेतृत्वको एक प्रतिनिधिमण्डलद्वारा मार्च २३-२५, २०१७ सम्म नेपाल भ्रमण सम्पन्न गरेको ।

ड. सम्माननीय प्रधानमन्त्रीद्वारा मित्रराष्ट्र चीनको भ्रमण र Boao Forum लाई सम्बोधन: सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूले Boao Forum लाई सम्बोधन गर्ने गरी चैत्र १० देखि १६ तदनुसार मार्च २३ देखि २९, २०१७ सम्म जनवादी गणतन्त्र चीनको भ्रमण गर्नु भएको । भ्रमणका अवसरमा सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूको प्रतिनिधिमण्डलले चिनियाँ राष्ट्रपति, उप-प्रधानमन्त्रीद्वय तथा चिनको स्वशासीत क्षेत्र तिब्बतका पार्टी सचिव लगायत विभिन्न उच्च पदस्थ अधिकारिहरूसँग भेटघाट गर्नु भएको । सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूको भ्रमणले द्विपक्षीय सम्बन्ध थप मजबूत र प्रगाढ बनेको ।

ढ. जापानका पूर्व प्रधानमन्त्रीद्वारा नेपालको भ्रमण:

जापानका पूर्व प्रधानमन्त्री H.E. Dr. Yukio Hatoyama ले मार्च १८-२२, २०१७ सम्म नेपाल भ्रमण गर्नु भई भ्रमणका अवसरमा सम्माननीय प्रधानमन्त्री, विभिन्न राजनीतिक दलका प्रमुखहरू लगायत Business Community सँग समेत भेटघाट गर्नु भई नेपालमा लगानी बढाउन पहल गर्ने समेत बताउनु भएको । पूर्व प्रधानमन्त्रीको भ्रमणको समन्वय यस मन्त्रालयले गरेको ।

❖ द्विपक्षीय संयन्त्र**क. नेपाल-भारत संयुक्त आयोगको चौथो बैठक भारतको नयाँ दिल्लीमा सम्पन्न**

२०७३ कात्तिक ११ देखि १२ सम्म नेपाल-भारत संयुक्त आयोगको चौथो बैठक भारतको नयाँ दिल्लीमा सम्पन्न भएको थियो । माननीय परराष्ट्रमन्त्री डा. प्रकाशशरण महत तथा भारतका महामहिम विदेश राज्यमन्त्री श्री एम.जे. अकबरद्वारा उक्त बैठकको सहअध्यक्षता भएको थियो । उक्त बैठकमा नेपाल-भारत समबन्धका सम्पूर्ण पक्षहरूको सिंहावलोकन गरिएको थियो ।

ख. नेपाल भारत द्विपक्षीय अनुगमन संयन्त्रको बैठक

सम्माननीय प्रधानमन्त्री श्री पुष्पकमल दाहाल 'प्रचण्ड' को भारतको राजकीय भ्रमणका क्रममा नेपाल र भारत बीच भएको सहमतिअनुरूप परराष्ट्र सचिव तथा नेपालका लागि भारतीय राजदूतको सह-संयोजकत्वमा नेपाल-भारत द्विपक्षीय सहकार्यमा संचालित विकास तथा आर्थिक सहयोग सम्बन्धी आयोजनाहरूको अनुगमन तथा शीघ्र कार्यान्वयनका लागि गठित नेपाल भारत द्विपक्षीय निगरानी संयन्त्रको बैठकहरू २०७३ मङ्सिर १४ र २०७३ माघ १७ गते सम्पन्न भएका छन् । उक्त बैठक प्रत्येक दुई दुई महिनामा हुने गरेको छ ।

ग. नेपाल भारत प्रबुद्ध समूहको बैठक

२०७३ साउन १० देखि ११ सम्म नेपाल भारत प्रबुद्ध समूहको पहिलो बैठक काठमाडौँमा आयोजना भयो । तत्कालिन माननीय उप प्रधानमन्त्री तथा परराष्ट्रमन्त्री श्री कमल थापाद्वारा सो बैठकको उद्घाटन भएको थियो । समूहको दोश्रो बैठक नयाँ दिल्लीमा २०७३ असोज १७ देखि १८ सम्म नयाँ दिल्लीमा बसेको थियो । नेपाल तथा भारतका तर्फबाट चार-चार जना सदस्यहरूको मनोनयन गरी दुई देशबीचका सबै सन्धि तथा सम्झौता र समझदारीको पुनरावलोकन गर्ने, २१औँ शताब्दीको आवश्यकता र परिवर्तित

सन्दर्भ बमोजिम नेपाल-भारत सम्बन्धलाई अगाडि बढाउन आवश्यक भएमा त्यस्ता सन्धि, सम्झौता र समझदारीमा परिवर्तन गर्न सिफारिस गर्ने र दुई देशबीचको सम्बन्धलाई अझ मजबुत बनाउने उपाय सिफारिस गर्ने जिम्मेवारी प्रदान गरिएको छ ।

घ. नेपाल- गणतन्त्र कोरिया द्विपक्षीय परामर्श संयन्त्रको बैठक

नेपाल-गणतन्त्र कोरियाबीच द्विपक्षीय परामर्श संयन्त्रको तेस्रो बैठक अक्टोबर २१, २०१६ मा नेपालमा सम्पन्न भएको । बैठकमा द्विपक्षीय सम्बन्धका सबै विषयहरूमा छलफल भएको । EPS कोटा बढाउन विशेष अनुरोध समेत गरिएको र तदनुसार कोरिया सरकारले EPS अन्तर्गत सन् २०१८ मा कोरिया लैजाने नेपाली कामदारको संख्यामा करिब तीन गुणा वृद्धि गरी १०,२०० पुर्याएको छ ।

ङ. अन्य द्विपक्षीय परामर्श संयन्त्रको बैठक

आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को पहिलो आठ महिनामा नेपाल-भारत बीच स्थापना भएका सुरक्षा, कृषि, सीमा, हवाई सेवा, ऊर्जा, भौतिक पूर्वाधार तथा संस्कृतिसँग सम्बन्धित द्विपक्षीय संयन्त्रहरूको बैठक सम्पन्न भएका छन् ।

❖ संयुक्त राष्ट्रसंघ र बहुराष्ट्रिय कूटनीति

क. संयुक्त राष्ट्र संघको ७१ औं महासभामा नेपालको सहभागिता:

संयुक्त राज्य अमेरिकाको न्यूयोर्कमा सम्पन्न संयुक्त राष्ट्र संघको ७१ औं महासभामा नेपालको प्रतिनिधि मण्डलको नेतृत्व गर्दै माननीय परराष्ट्रमन्त्री श्री प्रकाश शरण महतले भाग लिनुभएको । सो महासभामा नेपालले विश्व शान्ति र सहयोग प्रवर्द्धनमा संयुक्त राष्ट्र संघको प्रभावकारी भूमिका प्रति प्रतिबद्धता व्यक्त गरेको । न्यूयोर्कमा भएको संयुक्त राष्ट्र संघीय ७१ औं महासभाको बैठकमा उपाध्यक्षको हैसियतले नेपालका तर्फबाट स्थायी प्रतिनिधि/राजदूतले महासभामा अध्यक्षता गर्नुभएको र यस अवसरलाई उपयोग गर्दै नेपालले विभिन्न मित्र राष्ट्रहरूसँग द्विपक्षीय सम्बन्धका विषयमा समेत छलफल गरी आफ्नो भूमिका बढाएको । संयुक्त राष्ट्र संघीय १५ वटा शान्ति मिसनहरूमा नेपालबाट ५,००० भन्दा बढी नेपाली शान्ति सेना, प्रहरी तथा सैन्य विशेषज्ञहरूबाट योगदान भइरहेको । न्यूयोर्कमा सम्पन्न संयुक्त राष्ट्र संघको ७१ औं महासभामा अति कम विकसित तथा भूपरिवेष्टित मुलुकका परराष्ट्र मन्त्रीहरूको बैठक हुँदा माननीय परराष्ट्रमन्त्रीज्यूबाट यी देशका चुनौती, साझा चासो र सहकार्य विषयमा नेपालको धारणा र प्रतिबद्धता व्यक्त भएको ।

ख. असंलग्न राष्ट्रहरूको १७ औं शिखर सम्मेलनमा नेपालको सहभागिता

बेनेजुएलामा १३-१८ सेप्टेम्बर २०१६ मा सम्पन्न असंलग्न राष्ट्रहरूको १७ औं शिखर सम्मेलनमा नेपाली प्रतिनिधि मण्डलको नेतृत्व गर्दै सम्माननीय उपराष्ट्रपति श्री नन्दबहादुर पुनले भाग लिनु लिई नेपालले परराष्ट्र नीतिको महत्वपूर्ण पक्षको रूपमा रहेको असंलग्नता, अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग, समझदारी र सद्भावका निम्ति पूर्ण प्रतिबद्धता जहेर गरेको

❖ व्यवस्थापिका संसदको विधायन समितिको प्रतिनिधिमण्डलद्वारा भारतको भ्रमण

२०७३ भदौ ०५ देखि १४ सम्म व्यवस्थापिका संसदको विधायन समितिको प्रतिनिधिमण्डलद्वारा भारतको भ्रमण गरिएको थियो । सो प्रतिनिधिमण्डलद्वारा भारतका कानून निर्माणसँग सम्बन्धित विभिन्न निकायहरूसँग अन्तरक्रिया गरिएको थियो ।

❖ नेपाली नागरिकहरूको उद्धार सहजीकरण

आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को पहिलो आठ महिनामा बंगलादेश तथा श्रीलंकामा अलपत्र परेका नेपाली नागरिकहरूको उद्धार गरी नेपाल फिर्ता ल्याउनको लागि सहजीकरण समेत भएको थियो ।

❖ उच्चस्तरीय परराष्ट्र नीति पुनरावलोकन कार्यदल गठन

संविधानका निर्देशक सिद्धान्त तथा हाम्रा आधारभूत मूल्य र मान्यताहरूलाई कायम राख्दै नेपालको सर्वोपरी राष्ट्रिय हितलाई प्रवर्द्धन गर्न बदलिँदो परिवेश सुहाउँदो सर्वसम्मत एवं गतिशील परराष्ट्र नीतिको दस्तावेज तयार गर्न र त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि ठोस सुझाव दिन माननीय परराष्ट्र मन्त्रीज्यूको संयोजकत्वमा राजनीतिक, सुरक्षा, आर्थिक तथा संस्थागत विषयका विज्ञहरू सम्मिलित उच्चस्तरीय परराष्ट्र नीति पुनरावलोकन कार्यदल गठन प्रक्रिया शुरू गरिएको ।

❖ परराष्ट्र मामिला अध्ययन प्रतिष्ठानको पुनर्संरचना

परराष्ट्र नीति र परराष्ट्र सम्बन्ध सञ्चालनका लागि नीति विश्लेषण तथा अनुसन्धान गर्न सबल Think Tank Institute को रूपमा विकास गर्ने गरी परराष्ट्र मामिला अध्ययन प्रतिष्ठानलाई पुनर्संरचना गर्न एक कार्यदल गठन गरिएको ।

❖ राहदानी सेवा सम्बन्धी गतिविधिहरू

क. राहदानी शुल्क समायोजन:

मलेशिया तथा मध्यपूर्वका मुलुकहरू (कतार, साउदी अरेबिया, संयुक्त अरब इमिरेट्स, बहराइन, ओमन, लेबनान, इराक, इरान, कुवेत, इजरायल, सिरिया, जोर्डन र यमन) मा रहेका नेपालीहरूको राहदानी नवीकरण गर्दा अमेरिकी डलर ८० लिने गरिएकोमा नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्को निर्णय बमोजिम ती मुलुकहरूमा रहेका नेपालीहरूको राहदानी नवीकरण गर्दा वा राहदानी लिँदा अमेरिकी डलर ५० वा सो बराबरको स्थानीय मुद्रा लिने गरी व्यवस्था भई लागू गरिएको ।

ख. RMIS प्रणाली कार्यान्वयन:

राजस्व आम्दानीलाई व्यवस्थित एवं पारदर्शी बनाउन चालु आर्थिक वर्षको सुरु देखि नै Revenue Management Information System (RMIS) प्रणाली कार्यान्वयनमा ल्याइएको ।

ग. Mobile App Launch

राहदानी विभागले प्रदान गर्दै आएको सेवालाई सरल, सहज, चुस्त, दुरुस्त र अनुमानयोग्य बनाउन राहदानी जारी प्रक्रियाका बारेमा सूचनामूलक सन्देश प्रवाह गर्न जनवरी ०३, २०७७ देखि विभागले Mobile App प्रयोगमा ल्याएको छ ।

घ. Digital Distribution प्रणाली कार्यान्वयन:

विभागबाट द्रुत सेवामार्फत् राहदानी लिन चाहने आवेदकहरूले सहज रूपमा राहदानी प्राप्त गर्न सक्नु र वितरण प्रणालीमा कुनै अवरोध नहोस् भन्ने अभिप्रायले राहदानी वितरणका लागि Digital Distribution System लागू गरिएको ।

ड. Digital Dispatch प्रणाली कार्यान्वयन:

जिल्ला प्रशासन कार्यालय/सङ्कलन केन्द्रहरूमा विभागबाट व्यवस्थित रूपमा राहदानी पठाउने अभिप्रायले विभागमा Digital Dispatch प्रणाली लागू गरिएको छ । जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरू/सङ्कलन केन्द्रहरूमा विभागबाट राहदानी पठाएतापनि प्राप्त नभएको भन्ने जस्ता गुनासाहरू प्राप्त हुने गरेकोमा Digital Dispatch प्रणाली लागू गरेपश्चात् त्यस किसिमका गुनासाहरू/समस्याहरू न्यूनिकरण भएको ।

च. Digital Archiving प्रणाली कार्यान्वयन:

विभागबाट राहदानी लिँदा पेश गरेका कागजातहरूलाई सुरक्षित राख्न र आवश्यक परेका बखत सहज रूपमा प्राप्त गर्न सकियोस् भन्ने अभिप्रायले यन्त्रवाचक राहदानी जारी गर्न सुरु गरेदेखिका आवेदकले पेश गरेका कागजातहरू Digital Archiving मा व्यवस्थित गर्ने कार्यको थालनी गरिएको ।

छ. राहदानी जारी:

चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को प्रथम आठ महिनामा कुटनीतिक, अफिसियल, ट्राभल, र साधारण गरी जम्मा ४ लाख २ हजार ९ सय ६४ थान राहदानी जारी गरिएको ।

ज. Recording of details of MRTDs in Interpol of Nepal Police:

हराएका राहदानीको विवरण नेपाल प्रहरीको इन्टरपोल शाखामा पठाइने र इन्टरपोल शाखाले Stolen and Lost Travel Documents (SLTDs) मा राख्ने गरेको छ । यो व्यवस्थाबाट Machine Readable Travel Documents (MRTDs) को दुरुपयोग रोकथाममा सहयोग पुगेको छ । साथै, साविकमा हराएको राहदानीको सट्टा अर्को राहदानी बनाउँदा प्रहरी प्रतिवेदन र पत्रपत्रिकाका सूचना निकाल्नु पर्ने व्यवस्था रहेकोमा सेवाग्राहीको सुविधालाई मध्यनजर राख्दै प्रहरी प्रतिवेदन र पत्रपत्रिकामा सूचना निकाल्नु नपर्ने गरी व्यवस्था गरिएको ।

झ. प्रत्यक्ष दर्ता एकाईको छाना मर्मत कार्य सम्पन्न:

विभागको प्रत्यक्ष दर्ता एकाई रहेको स्थानमा छाना चुहिने भएकोले शहरी विकास मन्त्रालयको जिल्ला आयोजना कार्यान्वयन इकाईको सहयोगमा सो छाना मर्मत गर्ने कार्य सम्पन्न भएको ।

ञ. ICAO को Symposium मा सहभागिता:

क्यानडाको मन्ट्रियलमा नोभेम्बर १५-१७, २०१६ मा अन्तर्राष्ट्रिय नागरिक उड्डयन सङ्गठनले आयोजना गरेको "Trim Symposium on MRTDs and Traveler's Identification Management" विषयक Symposium मा राहदानी विभागका पदाधिकारीहरूबाट सहभागिता जनाइएको ।

❖ कन्सुलर सेवासम्बन्धी गतिविधिहरू

क. **Online Legal Services आरम्भ:**

माननीय परराष्ट्र मन्त्री श्री प्रकाश शरण महतज्यूको समुपस्थितिमा २०७३ साल माघ १४ गतेदेखि Online Legal Services को आरम्भ गरिएको छ । यस सेवाबाट सेवाग्राही, कन्सुलर सेवा विभाग, विदेशस्थित नियोग, परराष्ट्र मन्त्रालय र सम्बन्धित सरोकार पक्षहरूलाई सेवा प्राप्त गर्न र प्रदान गर्नको लागि सहजता हुने अपेक्षा गरिएको ।

ख. **द्रुत कागजात प्रमाणिकरण:**

विगतमा सेवा लिन लामो समय लाग्ने गरेकोमा हाल कागजात प्रमाणिकरण सम्बन्धि सेवाहरूलाई कागजात पेश गरिएको आधा घण्टाभित्रै प्रदान गर्ने गरिएको ।

ग. **विदेशी नागरिक सम्बन्धी सेवामा सहजिकरण:**

विगतमा विदेशी नागरिकहरूलाई प्रदान गरिने भिसा तथा उन्मुक्ति सम्बन्धी सेवाहरू कागजात पेश गरिएको १ हप्तामा प्रदान गर्ने गरिएकोमा चालु आर्थिक वर्ष देखि यस किसिमका सेवाहरूलाई कागजात पेश भएको अर्को दिनै सेवा प्रदान गर्न आरम्भ गरिएको ।

घ. **Token Queue System शुभारम्भ:**

सेवाग्राहीहरूको भिड र चापलाई व्यवस्थित, सुचारु एवं प्रभावकारी बनाउनको लागि Token Queue System लाई शुभारम्भ गरिएको ।

ङ. **दुई घण्टाको थप सेवा प्रवाहको व्यवस्था:**

यस विभागमा सेवाग्राहीहरूको कार्यचापलाई ध्यान दिदै सेवाग्राहीहरूको सहजताको लागि दैनिक कार्यालय समयका अतिरिक्त थप दुई घण्टाको Service शुभारम्भ गरिएको ।

❖ **विभिन्न मुलुकका लागि नेपाली राजदूत नियुक्ति:**

नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्को २०७३।०७।१३ को निर्णयानुसार गणतन्त्र भारतका लागि नेपालको राजदूतमा श्री दीप कुमार उपाध्यायलाई तथा जनवादी गणतन्त्र चीनको लागि श्री लिलामणि पौड्याललाई राजदूत पदमा नियुक्त गर्ने सम्बन्धमा सम्बन्धित मुलुकहरूको सहमति लिने र ओहोदाका प्रमाणपत्र बनाउने कामहरू गरेको त्यसै गरी नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्को २०७३।०१।०७ को निर्णयानुसार विभिन्न मुलुकको लागि राजदूत नियुक्त गर्ने निर्णय भएकोमा सो निर्णयलाई कार्यान्वयन गर्ने क्रममा पाकिस्तानको लागि श्री सेवा लम्साल अधिकारी, ब्राजिलको लागि श्री ताराप्रसाद पोखरेल, संयुक्त राष्ट्र संघीय कार्यालय, भियनाको लागि श्री प्रकाशकुमार सुवेदी, जर्मनीका लागि श्री रमेशप्रसाद खनाल, इजिप्टको लागि श्री झबिन्द्रप्रसाद अर्याल, संयुक्त अधिराज्य बेलायतको लागि डा. दुर्गाबहादुर सुवेदी, बेल्जियम र युरोपियन युनियनको लागि श्री लोकबहादुर थापा, रूसी महासंघका लागि श्री ऋषिराम घिमिरेलाई नेपालको राजदूत नियुक्त गर्ने सम्बन्धमा सम्बन्धित मुलुकहरूको सहमति लिने र ओहोदाका प्रमाणपत्र बनाउने कामहरू गरेको ।

- ❖ **नेपालको लागि राजदूत नियुक्तिमा सहमति प्रदान गर्ने सम्बन्धमा नयाँ प्रक्रिया तर्जुमा:**
मित्रराष्ट्रहरूले नेपालका लागि राजदूत नियुक्ति गर्ने गरेको प्रस्तावमा सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूले सहमति प्रदान गर्ने र सो को जानकारी श्री राष्ट्रपतिको कार्यालय र परराष्ट्र मन्त्रालयमा दिने व्यवस्था मिलाउन नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्मा प्रस्ताव पेश गरी मिति २०७३।१२।०३ को निर्णयबाट नयाँ व्यवस्था गरिएको ।
- ❖ **विदेश स्थित नेपाली नियोगसँग सहप्रमाणीकृत गर्नेसम्बन्धी कार्य:**
नेपालसँग कूटनीतिक सम्बन्ध स्थापना भई आवासीय राजदूतावास स्थापना हुन बाँकी रहेका मुलुकहरूलाई विदेशस्थित नेपाली नियोगसँग सहप्रमाणीकरणसम्बन्धी नयाँ व्यवस्था गर्न नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्मा प्रस्ताव पेश गरिएकोमा मन्त्रिपरिषद्को मिति २०७३/११/०९ को निर्णयले सहप्रमाणीकरणसम्बन्धी नयाँ व्यवस्था भएको ।
- ❖ **ओहोदाको प्रमाणपत्र पेश:**
सम्माननीय राष्ट्रपति श्रीमती विद्यादेवी भण्डारीज्यू समक्ष मिति २०७३।०५।१३ मा इक्वेडर, स्लोभेनिया, मरिसस् मिति २०७३।०७।२५ मा कतार, स्वीटजरल्याण्ड, जनवादी गणतन्त्र चीन र क्यूबा, मिति २०७३।०९।०१ मा लक्जम्बर्ग, इथियोपिया, ताजिकिस्तान मिति २०७३।०८।१५ मा कुवेत, मंगोलिया, युक्रेन र पोर्चुगल र मिति २०७२।१२।१३ मा गणतन्त्र भारत र दक्षिण अफ्रिकाका नवनियुक्त राजदूतहरूले ओहोदाको प्रमाण पत्र पेश गर्नु भएको ।
- ❖ **विदाइ भोज आयोजना:**
३ श्रावण २०७३ मा नेपालको लागि कतारका महामहिम राजदूत Mr. Ahmed Jassim Mohammed Ali Al-Hamer लाई, १२ असोज २०७३ मा नेपालका लागि थाइल्याण्डका राजदूत महामहिम Vutti Vuttisant तथा नेपालका लागि जनवादी गणतन्त्र चीनका राजदूत महामहिम Wu Chuntai लाई, १० फाल्गुण २०७३ मा नेपालका लागि गणतन्त्र भारतका महामहिम राजदूत Ranjit Rae लाई तथा १७ फाल्गुण २०७३ मा सार्कका महासचिव श्री अर्जुन बहादुर थापालाई परराष्ट्र सचिवज्यूको तर्फबाट विदाइ भोज आयोजना गरिएको ।
- ❖ **ग्वानजाउका लागि महावाणिज्यदूतमा नियुक्त:**
जनवादी गणतन्त्र ग्वानजाउका लागि महावाणिज्यदूतमा नियुक्त हुनु भएका श्री रवि भट्टराईको मनोनयनमा चीन सरकारको सहमति लिई Letter of Commission बनाइएको ।
- ❖ **डेनमार्क राजदूतावासको घर जग्गा बिक्री सहमति:**
काठमाडौं, निल सरस्वतीस्थानमा रहेको डेनमार्क राजदूतावासको ६ रोपनी ६ आना २ पैसा २ दाम घर जग्गा बिक्री गर्ने नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्को मिति २०७३।११।१० को निर्णयानुसार स्वीकृति प्रदान गरिएको ।

९. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को बजेट वक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको प्रगति

विवरण:

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	सम्पादित कामको प्रगति विवरण
३३५	नेपालको आर्थिक विकासमा बाह्य सहायता एवं प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी बढाउन र अन्तराष्ट्रिय व्यापार प्रवर्द्धन गर्न आर्थिक तथा विकास कूटनीति परिचालन गरिनेछ ।	- विदेश स्थित नेपाली नियोगहरूलाई सम्बन्धित नियोगले प्रस्ताव गरेका विकास कूटनीतिका कार्यक्रमहरूका आधारमा बजेट विनियोजन गरिएको र प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी प्रवर्द्धन, पर्यटन प्रवर्द्धन, निर्यात व्यापार प्रवर्द्धन, नेपाली श्रमिक सचेतता तथा सुरक्षा आदि जस्ता कार्यक्रम गर्ने गरी निरन्तर आर्थिक तथा विकास कूटनीति परिचालन भइरहेको । - माननीय परराष्ट्र मन्त्रीको अध्यक्षतामा मिति २०७३।०९।१४ मा बसेको उच्चस्तरीय आर्थिक कूटनीति सञ्चालन तथा अनुगमन समितिको बैठकमा सहमति भए बमोजिम आर्थिक कूटनीतिका विभिन्न पक्षहरूमा देशगत विशेष रणनीति (Country Specific Strategy) बनाउने कार्य भइरहेको ।
३३६	आगामी आर्थिक वर्षभित्र राहदानी प्राप्त गर्न अनलाइन मार्फत निवेदन गर्न सकिने प्रणाली कार्यान्वयन गरिनेछ । ई-पासपोर्ट जारी गर्न आवश्यक पूर्वाधार तयार गरिनेछ ।	- राहदानी प्राप्त गर्न अनलाइन मार्फत निवेदन गर्न सकिने प्रणाली कार्यान्वयन आइसकेको । - Nepal Passport नामक Mobile Application बनाई लागू गरिएको । यसबाट पनि अनलाइनमार्फत निवेदन गर्न सकिने व्यवस्था गरिएको । - ई-पासपोर्टको सम्बन्धमा आवश्यक अध्ययन भइरहेको ।

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	सम्पादित कामको प्रगति विवरण
३३७	प्रधानमन्त्री श्री केपी शर्मा ओलीको राजकीय भ्रमणका बेलामा मित्रराष्ट्र भारत र मित्रराष्ट्र चीनसँग भएका द्विपक्षीय हितका सम्झौताहरू शीघ्र कार्यान्वयनका लागि परराष्ट्र सचिवको संयोजकत्वमा कार्यान्वयन तथा अनुगमन इकाई खडा गरिनेछ ।	• प्रधानमन्त्रीको राजकीय भ्रमणका समयमा सहमति भए बमोजिम नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्को २०७३ बैशाख ३० गतेको निर्णयानुसार परराष्ट्र सचिवको संयोजकत्वमा सरोकारवाला मन्त्रालय तथा निकायहरूको सहभागितामा अनुगमन समिति गठन भएको । • अनुगमन समितिको बैठक नियमितरूपमा हुने र सहमतिमा पुगेका विषयहरूमा भएको प्रगतिको समीक्षा गर्ने तथा समस्या समाधानका लागि भावी कार्यदिशा निर्धारण गर्ने कार्य भइरहेको । • यसका अतिरिक्त भारत तर्फको हकमा नेपाल-भारत सहयोगका परियोजनाहरूको कार्यान्वयन अनुगमन गर्न नेपालका तर्फबाट परराष्ट्र सचिव र भारतका तर्फबाट नेपालस्थित भारतीय राजदूतको नेतृत्वमा एक संयुक्त अनुगमन संयन्त्र निर्माण भएको । • नेपाल र भारत दुवै तर्फबाट निर्माण भएको प्रबुद्ध समूहले नेपाल-भारत बीच भएका सन्धी सम्झौताहरूको पुनरावलोकनका लागि कार्य गरिरहेको ।
३३८	प्रवासमा रहेका नेपाली नागरिकहरूले नेपालमा हुने संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको निर्वाचनमा मतदान गर्न पाउने व्यवस्था मिलाइनेछ । यसका लागि मतदाता नामावली संकलनको प्रबन्ध गरिनेछ ।	• प्रवासमा रहेका नेपाली नागरिकहरूले नेपालमा हुने संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको निर्वाचनमा मतदान गर्न पाउने मताधिकारको प्रयोगका लागि निर्वाचन सम्बन्धी कानूनमा नै आवश्यक परिमार्जन गर्नुपर्ने देखिएको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२६०११३	परराष्ट्र मन्त्रालय	३५,६७,८८	३१,६५,९३	८८.७३
३२६०१२३	नेपाली राजदूतावासहरू, स्थायी नियोगहरू र महावाणिज्य दूतावासहरू	२,३३,१५,७४	२,०३,२०,५३	८७.१५
३२६०१७३	सीमा नापी टोली	३,३२,२५	२,३६,०१	७१.०४
३२६०१८३	राहदानी विभाग	८७,२६,९६	८३,३२,९२	९५.४८

ब.उ.शी.नं	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२६०१९३	कन्सुलर सेवा विभाग	१,३२,३१	१,१३,९७	८६.१४
	जम्मा	३,६०,७५,१४	३,२१,६९,३७	८९.१७

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२६०११४	परराष्ट्र मन्त्रालय	११,३२,९९	२,५३,०३	२२.३३
३२६०१२४	नेपाली राजदूतावासहरू, स्थायी नियोगहरू र महावाणिज्य दूतावासहरू	६३,०६,१०	५७,७३,२७	९१.५५
३२६०१७४	सीमा नापी टोली	१०,९५,७९	९,१८,५६	८३.८३
३२६०१८४	राहदानी विभाग	५३,५५	३९,०४	७२.९०
३२६०१९४	कन्सुलर सेवा विभाग	३,२९	३,२९	९९.९४
	जम्मा	८५,९१,७२	६९,८७,१७	८१.३२

११. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२६०११३	परराष्ट्र मन्त्रालय	२८१,८६३	१८२,७२०	६४.८३
३२६०१२३	नेपाली राजदूतावासहरू, स्थायी नियोगहरू र महावाणिज्य दूतावासहरू	२,४८५,५९०	२,१२९,०७७	८५.६६
३२६०१७३	सीमा नापी टोली	२०,११४	१४,३६८	७१.४३
३२६०१८३	राहदानी विभाग	७८४,४५१	७३६,५४८	९३.८९
३२६०१९३	कन्सुलर सेवा विभाग	१४,७४५	९,०९३	६१.६७
	जम्मा	३,५८६,७६२	३,०७१,८०६	८५.६४

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२६०११४	परराष्ट्र मन्त्रालय	२३८,६१२	३,९७३	१.६७
३२६०१२४	नेपाली राजदूतावासहरू, स्थायी नियोगहरू र महावाणिज्य दूतावासहरू	२,१२४,९६०	२०७,१०७	९.७५
३२६०१७४	सीमा नापी टोली	४१,८३४	२४,०१९	५७.४२
३२६०१८४	राहदानी विभाग	३,५५०	९४७	२६.६८
३२६०१९४	कन्सुलर सेवा विभाग	५,८२५	१,०७२	१८.४०
	जम्मा	२,४१४,७८१	२३७,११८	९.८२

◆ ◆ ◆

पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

नेपाली अर्थतन्त्रको आशालागदो क्षेत्रलाई बढी व्यवस्थित गरी पशुधनको उत्पादन, प्रवर्द्धनका साथै पशुजन्य उद्योगको विकास र विस्तारका लागि पशुपन्छी विकास मन्त्रालयको स्थापना भएको छ । पशुपन्छी क्षेत्रमा आवश्यक नीति तथा कार्यक्रम मार्फत पशुपन्छीपालक कृषक, व्यवसायी तथा उद्यमीहरूका लागि आवश्यक सेवा प्रवाहलाई सहज र सुलभ बनाई गुणस्तरीय, स्वच्छ र दिगो पशुपन्छीजन्य उत्पादन पद्धतिद्वारा उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्दै व्यवसायीकरणका लागि निजी तथा सहकारी क्षेत्रबाट लगानी बढाउने वातावरण सिर्जना गर्नुका साथै भएको लगानीको संरक्षण गर्नु यस मन्त्रालयको उद्देश्य रहेको छ । यसका साथै पशु स्वास्थ्यको सम्वर्द्धन मार्फत पशु तथा पशुजन्य उत्पादनबाट मानवमा सर्न सक्ने रोगहरूको नियन्त्रण र रोकथाम गरी जनस्वास्थ्य संरक्षणमा योगदान गर्नु यस मन्त्रालयको प्रमुख कार्य हो ।

२. सौच:

पशुपन्छी क्षेत्रको दिगो विकासद्वारा खाद्य सम्पन्न र समृद्ध नेपालको निर्माण गर्ने ।

३. लक्ष्य:

दिगो पशुपन्छीजन्य उत्पादनका माध्यमले मुलुकलाई खाद्य तथा पोषणमा आत्मनिर्भर बनाई उच्च आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्ने ।

४. उद्देश्यहरू:

- परम्परागत एवं निर्वाहमुखी पशुपन्छीपालनलाई व्यवसायीकरण गर्दै मुलुकलाई पशुपन्छीजन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर बनाउने र पशुपन्छीजन्य पदार्थको निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने ।
- पशुपन्छी उत्पादक कृषक, समुदाय, सहकारी संस्था एवं उद्यमीहरूलाई स्थानीय तहबाटै एकीकृत रूपमा प्राविधिक सेवा, उन्नत नस्ल, दाना र आहारा, पशु स्वास्थ्य सेवा, सुलभ ऋण र पशु बीमा जस्ता सेवा उपलब्ध गराउने ।
- मुलुकलाई दुध, दुरध पदार्थ, मासु, अण्डा उत्पादन र उपभोगमा आत्मनिर्भर बनाई कुपोषण हटाउने तथा खाद्य तथा पोषण सुरक्षामा टेवा पुऱ्याउने ।
- पशुपन्छीपालनलाई महिला तथा युवा स्वरोजगारको माध्यम बनाई उनीहरूलाई पशुजन्य पदार्थको उत्पादन, प्रशोधन, व्यवस्थापन, बजारीकरण जस्ता कार्यमा लाग्न प्रोत्साहन गरी थप रोजगारी सिर्जना गर्दै राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा टेवा पुऱ्याउने ।
- आर्थिक तथा जनस्वास्थ्यको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण पशुपन्छी रोगहरूको रोकथाम, नियन्त्रण तथा उन्मुलन गरी स्वच्छ पशुजन्य उत्पादनमा अभिवृद्धि गर्ने ।
- पशुपन्छी विकास मन्त्रालयलाई नविनतम् खोजमा आधारित, प्रविधियुक्त, विशिष्टीकृत, परिणाममुखी र प्रतिस्पर्धी बनाउँदै कृषक समुदाय र उद्यमीहरूका लागि भरपर्दो सेवा उपलब्ध गराउने "किसानको साथी" मन्त्रालयको रूपमा विकास गर्ने ।

५. मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ अनुसार मन्त्रालयलाई तोकिएको कार्यक्षेत्र देहायबमोजिम रहेको छ ।

- पशु विकाससम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन,
- पशुपन्छीपालन तथा यसको विकास, व्यवस्थापन, नस्ल सुधार, दाना र चरनको अनुसन्धान तथा विकास,
- पशु चिकित्सा, औषधि उत्पादन तथा नियमन,
- दुध र दुग्ध पदार्थबाट बनेका वस्तुहरूको अनुसन्धान, विकास तथा बजार प्रवर्द्धन,
- पशु क्वारेन्टाईन सेवा,
- पशुपन्छीका जात, नस्लको गुणस्तर निर्धारण, प्रमाणीकरण तथा नियमन गर्ने,
- पशुपन्छीसँग सम्बन्धित विषयमा अध्ययन, अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण गर्ने,
- मासु तथा मासुजन्य पदार्थ र पशु छाला तथा अन्य पदार्थको विकास,
- पशुपन्छी बीमासम्बन्धी कार्य,
- पशु सेवा र प्रविधिको सम्बद्धता, स्तरीकरण तथा प्रमाणीकरण,
- पशु सेवासम्बन्धी प्रयोगशालाको सम्बद्धतासम्बन्धी कार्य,
- विश्व पशु स्वास्थ्य सङ्गठन,
- पशुपन्छी आहारा, पशुपन्छी फार्म तथा पशुपन्क्षी विकास केन्द्र,
- नेपाल कृषि सेवाका सम्बन्धित समूहको सञ्चालन ।
- पशुपन्क्षीको उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा वृद्धि गरी गरिवी निवारण तथा खाद्य सुरक्षामा सहयोग पुऱ्याउने ।
- पशुजन्य पदार्थको प्रशोधन र बजार प्रवर्द्धन गरी व्यवसायीकरणका आधारहरू सुदृढ गर्ने ।
- आर्थिक तथा जनस्वास्थ्यको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण पशुरोगहरूको नियन्त्रण र उन्मूलन गर्ने
- जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्धन र उपयोग गरी वातावरणमैत्री पशुपालन व्यवसाय पद्धतिको विकास गर्ने
- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन स्थानीय प्रविधि एवं प्रचलित पशु पालन खोज ।

६. कानुनी व्यवस्था:**ऐन तथा नियमावलीहरू**

• पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०५५	• नेपाल पशु चिकित्सा परिषद् नियमावली, २०५६
• पशु बधशाला तथा मासु जाँच ऐन, २०५५	• राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड ऐन, २०४८
• नेपाल पशु चिकित्सा परिषद् ऐन, २०५५	• खर्क जग्गा राष्ट्रियकरण ऐन, २०३१
• पशु बधशाला तथा मासु जाँच नियमावली, २०५६	

मापदण्डहरू

- पशु ढुवानी मापदण्ड, २०६४
- अण्डा ढुवानी मापदण्ड, २०७१
- भेटेरिनरी प्रयोगशाला सञ्चालन र परिक्षणको प्रक्रियाको मापदण्ड, २०६३
- जैविकी पदार्थसम्बन्धी भेटेरिनरी मापदण्ड, २०६३

कार्यविधिहरु:

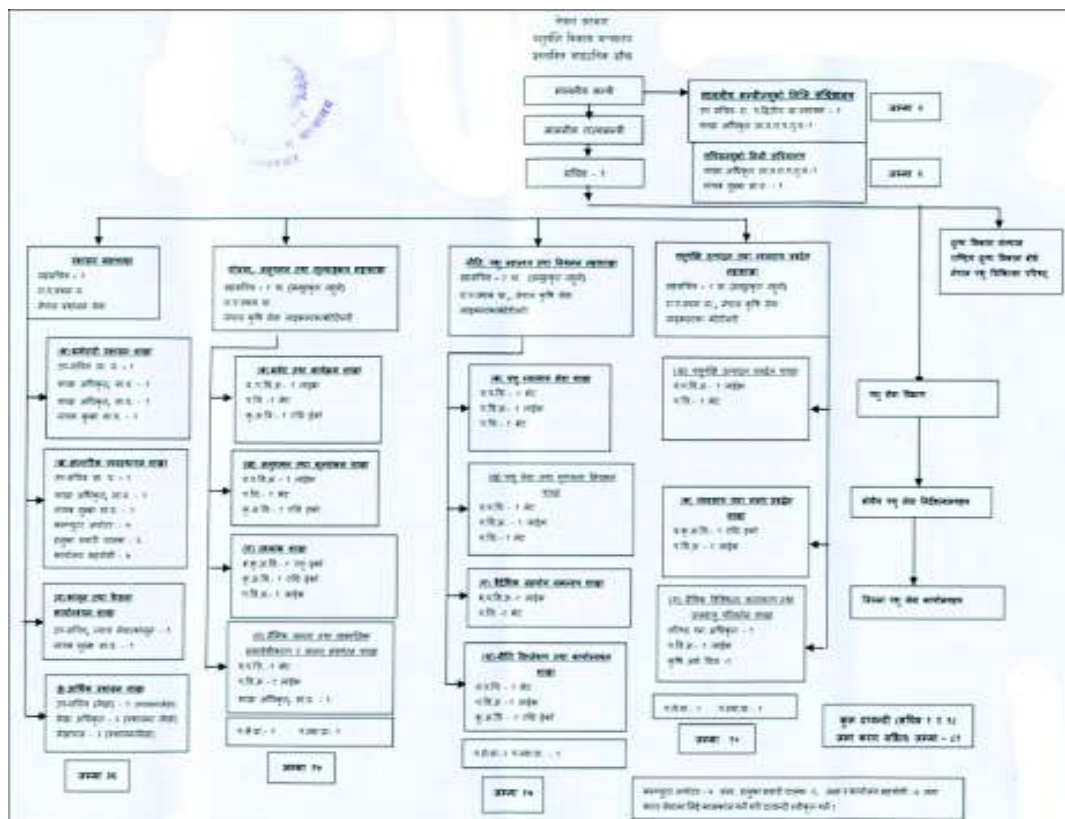
- पशु सेवासम्बन्धी अवधारणा पत्र अहान र पुरस्कृत गर्ने सम्बन्धि कार्यविधि, २०७२
- पशुनस्त्र सुधार राष्ट्रिय अभियान कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०६८ दोश्रो संशोधन, २०७०
- ग्रामीण यूवा स्वरोजगार प्रवर्द्धन पशु विकास कार्यक्रम कार्यविधि, २०६४ दोश्रो संशोधन, २०७०
- मिल्क एनालाइजर वितरण कार्यविधि, २०७०
- सहकार्यमा तरल नाईट्रोजन प्लान्ट सञ्चालन उत्पादन तथा आपूर्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०७१
- अनुदानमा मिल्किङ मेसिन वितरण कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७१
- प्रकृतिक प्रकोप प्रभावित जिल्लाहरूमा पशु सेवासँग सम्बन्धित तत्कालिन राहत कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७२
- चोरी विकास तथा संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि
- घाँसेवालीको व्यवसायिक बीउ उत्पादन तथा बजारीकरण सञ्चालन कार्यविधि, २०७०
- कृषकस्तरको पशुपन्छी पालन व्यावहारिक तालिम सञ्चालन कार्यविधि, २०७३
- भुकम्प पीडित कृषकहरूलाई अनुदानमा उन्नत कोरेली गाई उपलब्ध गराउने कार्यविधि, २०७१
- साझेदारीमा मासु चिस्यानघर स्थापना र पशु तथा पशुजन्य पदार्थको सुरक्षित ढुवानीका लागि ढुवानीको साधन खरिद कार्यक्रम कार्यविधि, २०७२
- पशु बधशाला र मासु जाँच प्राविधिक निर्देशिका, २०६४
- पशु सेवा विकास कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७२
- पशु सेवा विभाग अन्तर्गत सञ्चालित युवा लक्षित कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७१ प्रथम संशोधन, २०७२
- अनुदानमा मिल्किङ मेसिन वितरण कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७१
- सहकार्यमा तरल नाईट्रोजन प्लान्ट सञ्चालन, उत्पादन तथा आपूर्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०७१
- पशु आहारा विकास राष्ट्रिय अभियान कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०७०
- राष्ट्रिय खोरेत नियन्त्रण कार्यविधि, २०७०
- राष्ट्रिय खोरेत नियन्त्रण रणनीति, २०१५-२०२५
- पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७०
- राष्ट्रिय पि. पि. आर. रोग नियन्त्रण कार्यविधि, २०७०
- राष्ट्रिय स्वाइनफिभर रोग नियन्त्रण कार्यविधि, २०७०
- राष्ट्रिय रानी खेत रोग नियन्त्रण कार्यविधि, २०७१-२०७०
- राष्ट्रिय एच. एस. वि. क्यू रोग नियन्त्रण. कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७१
- पशु कल्याण निर्देशिका, २०७३
- आयात निर्यात सिफारिस, पशुजन्य उद्योग स्थापना तथा बिक्री वितरण अनुमतिसम्बन्धी कार्यविधि, २०७३

- नीतिहरुः

- ## आदेश

- वर्ड फ्लू रोग नियन्त्रण आदेश, २०६४

७. मन्त्रालयको संगठनात्मक संरचना:

द. आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ मा मन्त्रालयबाट सम्पादित महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- एक गा.वि.स. एक प्रविधिक कार्यक्रम अन्तरगत गत वर्ष ४९७ जना र यस आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ मा १००० जना प्राविधिकहरू गा. वि. स. स्तरमा परिचालन भएका छन् ।
- नेपाल एकिकृत ब्यापार रणनीति अन्तरगत भेडापालक कृषक समूहहरूलाई १०० वटा प्रशोधनको लागि कोरसा वितरण गरिएको छ ।
- उच्च पहाड कृषि व्यवसाय तथा जीविकोपार्जन(हिमाली) आयोजनाबाट कृषि व्यवसाय व्यवस्थापन तालिम ७ पटक र विकास अनुदान सम्झौता अनुसार ३४६ जना पशुपालन व्यवसायीहरूलाई अनुदान वितरण गरिएको छ ।
- सहकारी खेति कार्यक्रम अन्तर्गत बंगुरको खोर निर्माण तथा सुधार १० पटक कुखुराको खोर निर्माण तथा सुधार १० पटक भएको छ ।
- पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम अन्तर्गत रेविज भ्याक्सीन उत्पादन २१२०९ मात्रा र अन्य विभिन्न भ्याक्सीनहरू ९९ लाख ५३ हजार मात्रा, पि. पि. आर. खोप ३६ लाख ५५ हजार मात्रा उत्पादन भई पशुपन्छीहरूलाई महामारी रोगहरूबाट जोगाउन मद्दत पुगेको छ ।
- क्वारेन्टाइन चेकपोष्टहरूबाट पशुपन्छीहरू १४२६० संख्यामा क्वारेन्टाइन चेकजाँच गरी पशुपन्छीहरूमा रोगहरू भित्रीन, फैलिन र सर्नबाट बचाइएको छ ।
- पशु विकास कार्यक्रम अन्तर्गत जमेको वीर्य २,३४,६५७ मात्रा उत्पादन गरी तरल नाइट्रोजन ५०५६६ लिटर वितरण गरी मिशन तर्फ ६७१८८ कृत्रिम गरिएको छ भने भेडाको श्रोतकेन्द्र विकास ५ जिल्लामा, सामुदायीक बाखा श्रोतकेन्द्र विकास १५ जिल्लामा, गाईको बृहत्तर श्रोतकेन्द्र विकास ९ जिल्लामा, सहकार्यमा नमूनाको लागि मिल्किङ्ग पालर स्थापना २ वटा युवा लक्षित गाई/भैसी विकास कार्यक्रम १९४ वटा युवालक्षित बंगुर विकास कार्यक्रम २६ वटा र युवा लक्षित बाखा विकास कार्यक्रम ५५ वटा सञ्चालन गरिएको छ ।
- पशु आहारा विकास कार्यक्रम अन्तर्गत घाँस खेती ४२३४ हेक्टरमा र कन्ट्रायक्ट फार्मिङ्ग ५२५ हेक्टरमा गरिएको छ ।
- पशुपन्छी बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम अन्तर्गत पशु बधस्थल निर्माण सुधार ७ वटा, पशु हाटबजार निर्माण सुधार ७ वटा, पशु संकलन केन्द्र ४ वटा, साना डेरी उद्योग प्रवर्द्धन १९ वटा, मासुजन्य उद्योग प्रवर्द्धन १४ वटा, व्यवस्थित मिट मार्ट स्थापना ९ वटा, चिलिङ्गभ्याट २२ वटा, वितरण गरिएको छ ।
- पशु विकास फार्म अन्तर्गत बंगुरको पाठापाठी ४८० वटा, बाखाको पाठापाठी १०१ वटा, कुखुराको चल्ला १ लाख ६५ हजार उत्पादन गरिएको छ ।
- पशु सेवा तालिम तर्फ अधिकृत तालिम ६५ जवान, सहायकस्तर तालिम २२१ जवान र कृषक तथा व्यवसायी तालिम ३६५ जवानलाई दिएको छ भने क्षेत्रीयस्तरमा सहायक तालिम २२१ जना, क्षेत्रीयस्तर कृषक तालिम ३६५ जना र सेवा केन्द्रस्तर तालिम ६७८ पटक (६७८*२०=१३५६० जवान कृषकहरूलाई) तालिम सम्पन्न गरी कृषकहरूमा पशुपन्छी पालनका लागि सक्षम भएका छन् ।
- पशु सेवा प्रसारप्रसार कार्यक्रम अन्तर्गत उन्नत पशु वितरण ३५७ वटा, चल्ला ७२२४७ वटा, र पशुहरूमा २ लाख ११ हजार ४६३ पशु वस्तुहरूमा कृत्रिम गर्भाधान गरिएको छ ।

- पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम अन्तर्गत प्रयोगशाला सेवा १ लाख ३१ हजार २००, रोग नियन्त्रण खोप सेवा २ लाख ७३ हजार २००, उपचार सेवा ६ लाख ९४ हजार १०० र पशु शिविर १३२ पटक विभिन्न स्थानमा सम्पन्न गरी पशुवस्तुहरूलाई स्वस्थ राख्न सहयोग पुगेको छ ।
- कर्णाली अञ्चल पशु विकास कार्यक्रम अन्तर्गत पशुपालन स्थलगत तालिम २४ पटक, परजीवी नियन्त्रण १० पटक, कृषक समूह समितिहरूमा बाख्र, बोका, भेडा, थुमा गरी २८१ वटा पशु वितरण गरिएको छ र पशु स्वास्थ्य शिविर ९ पटक सञ्चालन गरी कर्णाली अञ्चलका कृषकहरूलाई पशुपालनमा सहयोग पुगेका छन् भने कर्णाली अञ्चलमै पशु नस्ल सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत बोका ५० वटा थुमा ३६ वटा, बंगुरको माउ १० वटा, विभिन्न कृषक समूहहरूलाई वितरण गरियो ।

दुग्ध विकास संस्था

दुग्ध विकास संस्थान द्वारा आ व २०७३/०७४ को अष्टमासिक अवधि सम्ममा भए गरेका मुख्य मुख्य उपलब्धीहरू निम्नतालिका अनुसार रहेका छन् ।

आ. व. २०७३/०७४को अष्टमासिकप्रगति						
सि. नं	प्रमुख कार्यहरूको विवरण	इकाई	दोस्रो चौमासिक लक्ष्य	दोस्रो चौमासिक प्रगति	प्रगतिप्रतिशत	ग्रामिणक्षेत्रमा कुल रकम प्रवाह
१	स्थानीय कच्चा दुध संकलन	लि.	५२२९२५१४	३८४९९१६७	७३.६२	रु. १ अर्ब ७० करोड २ लाख ७२ हजार १
२	प्रशोधित दुध विक्री	लि.	४२३९०५९१	३२३५५८१६	७६.३३	
३	चिज उत्पादन	के.जी.	१९१८०२	१४२१८४	७४.१३	
४	मखन उत्पादन	के.जी.	५५४९९३	४४२७८८	७९.७८	
५	स्किम मिल्क पाउडर उत्पादन	के.जी.	५६१०२०	४३४४२६	७७.४३	

९. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमासिक सम्मको प्रगति विवरण

बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
१२५	एक वर्षभित्र अण्डा, दुई वर्षभित्र मासु र तीन वर्षभित्र दुध उत्पादनमा आत्मनिर्भर हुने	कार्यक्रम सञ्चालनका लागि कार्यविधि स्वीकृत भएको । चल्ला हुर्काउने केन्द्र स्थापना कार्यक्रम १० जिल्लामा झापा, मोरङ, काभ्रे, चितवन, रूपन्देही, बाँके, बर्दिया, नवलपरासी, कैलाली र कञ्चनपुरमा चल्ला हुर्काइ ग्रामीण कुखुरा प्रवर्द्धन कार्यक्रम २० जिल्ला मध्ये बैतडी, डोटी, बाजुरा, गोरखा, सिन्धुपाल्चोक, म्याग्दी, लम्जुङ्ग, मनाङ्ग, इलाम, पाँचथर, दोलखा, सोलुखुम्बु, सिन्धुपाल्चोक, मुस्ताङ्ग, ताप्लेजुङ्ग र धादिङ्ग गरी १६ जिल्लाहरूले ५/५ हजारका दरले जम्मा ८० हजार ग्रामिण कुखुरा ब्रुडिङ्ग गर्न दिएको। साना किसान लक्षित कुखुरा प्रवर्द्धन कार्यक्रम २० जिल्ला मध्ये बागलुङ्ग जिल्लामा कार्यक्रम सञ्चालन भएको । बंगुर मिसन कार्यक्रम मिति २०७३।०५।०१ मा सूचना प्रकाशन भएको । १५९ प्रस्तावहरूको फिल्ड भेरीफिकेसन भैरहेको । १३ जिल्लाहरूमा ७८ वटा बंगुर खोर सुदृढीकरण भएको । पाडापालन कार्यक्रम: कार्यक्रम सञ्चालनका लागि कार्यविधि स्वीकृत भएको । मिति २०७३।५।२२ मा गोरखापत्रमा सूचना प्रकाशन भएको । विभिन्न २८ जिल्लाबाट प्राप्त ७४ प्रस्तावहरूबाट ४५ प्याकेज २८ जिल्लालाई बाँडफाँड गरी पठाइएको । धनुषामा ३, मोरङ्ग १, काठमाडौँ २, पाल्पा, भक्तपुर, सुर्खेत, झापा र कास्कीमा साझेदार छनौट भएको र अन्य जिल्लाहरूमा साझेदार छनौट प्रक्रियामा रहेको ।
	एक वर्षभित्र अण्डा, दुई वर्षभित्र मासु र तीन वर्षभित्र दुध उत्पादनमा आत्मनिर्भर हुने।	एकीकृत दुग्ध उत्पादन प्रवर्द्धन कार्यक्रम: कार्यविधि स्वीकृत भएको । रूकुम, झापा, सुनसरी, तेह्रथुम, धनुषा, ओखलढुंगा, मोरङ्ग, कैलाली, र धनकुटा गरी ९ जिल्लामा साझेदार छनौट भएको । रामेछापमा ४ वटा प्रस्ताव परेको । ३ जिल्लामा सिन्धुली, बागलुङ्ग र मोरङ्गमा सम्झौता भएको । बर्दियामा ५० प्रतिशत अनुदान दिएको । सिराहामा फिल्ड भेरीफिकेसन भइरहेको ।

बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
		युवा लक्षित व्यवसायिक गाई भैंसी पालन कार्यक्रम: ४५ जिल्लाबाट प्राप्त १५३४ निवेदनको प्रारम्भिक छनौट गरी केन्द्रीय प्रतिनिधिबाट फिल्ड भेरिफिकेशन भएको । १९४ वटा फार्महरू अनुदानको लागि छनौट भएको । ४५ जिल्लामा तरल नाइट्रोजन र बिर्य ढुवानी भई ९६६२३ गाई ३०७९६ भैंसी, र ९६३ बाखा गरी जम्मा १२८३८२ वस्तुहरूमा कृत्रिम गर्भाधान गरिएको ।
		माथि उल्लेखित कार्यहरू सम्पन्न गर्दा फागुन मसान्त सम्म रु २ अरब ८७ करोड रकम खर्च भएको ।
१२६	सार्वजनिक र निजी क्षेत्रको साझेदारीमा उन्नत गाई तथा उन्नत भैंसीका स्रोत केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।	कार्यविधि स्वीकृत भई साझेदार छनौटको लागि जिल्लाहरूबाट प्रस्ताव आव्हान गरेको । डोटीमा भैंसी र गोरखामा गाईको स्रोत केन्द्र सञ्चालक साझेदार छनौट भै ५० प्रतिशत अनुदान दिएको । रूपन्देही र कास्कीमा सम्झौता भएको । सुनसरी २, तनहुँ १, नवलपरासी ३ र बागलुङ्गमा २ गरी जम्मा ८ निवेदन परी साझेदार छनौट प्रकृया अगाडी बढेको ।
१२७	गाई भैंसीमा कृत्रिम गर्भाधान कार्यक्रमलाई ६२ वटा जिल्लामा सञ्चालन गर्ने	४५०२४३ डोज जमेको बिर्य उत्पादन भएको ।
१२९ ख	पशु विकास फार्म, पोखरामा बाखाको स्रोत केन्द्र स्थापना गरिने	आधुनिक बाखाको खोर निर्माण भैरहेको । २५ हेक्टरमा घाँस तथा डाले घाँस विकास भएको । बोयर बोका र बाखाको स्पेसिफिकेशन स्विकृत भई । बन्दिपुरबाट शुद्ध बोयर बोका ३ वटा र बाखा विकास फार्म बुढीतोलाबाट ७ वटा बोयर बोका जम्मा १० वटा खरिद भएको । बाखा अनुसन्धान केन्द्रबाट बोयर बाखाको पाठी १२ वटा उपलब्ध गराउन अनुरोध गरिएको ।
१३१	सरकारी, निजी, सहकारी क्षेत्रको साझेदारीमा नमुना बंगुर व्यवसाय पार्क स्थापना गरिने	बंगुर व्यवसाय औद्योगिक पार्क सञ्चालन कार्यविधि, २०७३ स्वीकृत भई प्रस्ताव आव्हानको सूचना प्रकाशन भएको ।
१३२	चितवन र धादिङ जिल्लालाई कुखुरा उत्पादनको	अनुगमन, अध्ययन, छलफल तथा नीतिगत व्यवस्था भएको तर बजेट नभएको ।

बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
	विशिष्टीकृत क्षेत्रको रूपमा विकास गरिने ।	
१३३	ग्रामिण कुखुरापालन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न कुखुराका चल्ला, ह्याचरी र खोर निर्माणका लागि अनुदान उपलब्ध गराउने	पशु विकास फार्म पोखरा र कुखुरा विकास फार्म खजुरालाई अख्तियारी सहितको कार्यक्रम पठाएको । पशु विकास फार्म पोखरामा नयाँ खोर निर्माण र कुखुरा विकास फार्म खजुरामा ह्याचरी स्थापना कार्य भइरहेको ।
१३४	व्यावसायिक पन्क्षी पालकलाई प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउन र अन्तराष्ट्रियस्तरको परीक्षण प्रयोगशाला निर्माण गरिने	५ वटै क्षेत्रीय पशु रोग अन्वेषण प्रयोगशालाहरू सुर्खेत धनगढीको विराटनगर, जनकपुर र पोखरामा निर्माण कार्य भइरहेको छ १४ वटा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयहरूका प्रयोगशालामा स्तरोन्नतीको लागि सूचना प्रकाशन भई निर्माण कार्य शुरू भएको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२७०११३	पशुपन्क्षी विकास मन्त्रालय	१३३,८४०	२८,५७३	२१.३५
३२७०१२३	पशु सेवा विभाग	३९८,९९९	१७६,३३८	४४.२०
३२७०१३३	क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशनालयहरू	५१,८६६	३२,७५४	६३.१५
३२७०१४३	नेपाल पशु चिकित्सा परिषद्	४,९८१	३,८३४	७६.९७
३२७१०१३	पशु स्वास्थ्य, रोग अन्वेषण सेवा तथा क्वारेन्टाईन कार्यक्रम	७७०,३६५	५१५,९०४	६६.९७
३२७१०२३	लाइभस्टक सेक्टर इन्फोभेसन आयोजना	६६,४२५	२,५९३	३.९०
३२७१०३३	पशु विकास सेवा कार्यक्रम	१,०८२,३७०	३१८,०६२	२९.३९
३२७१०४३	पशुसेवा तालिम तथा प्रसार कार्यक्रम	७१,४८६	४४,१३१	६१.७३
३२७१०५३	पशु आहारा सेवा कार्यक्रम	२०४,६१३	८१,०८१	३९.६३
३२७१०६३	पशुपन्क्षी बजार प्रवर्धन कार्यक्रम	५२२,८८९	१८,३५८	३.५१
३२७१०७३	पशुपन्क्षी विकास फार्महरू	१८४,१०१	११४,४२०	६२.१५
३२७१०८३	कृषि विकास योजना अनुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम	९२,९००	४०,०००	४३.०६
३२७१०९३	उच्च पहाडी कृषि व्यवसाय प्रवर्धन तथा	७२९,४२३	३१९,१८४	४३.७६

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	जिविकोपार्जन सुधार आयोजना			
३२७११०३	राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड	५९,९४३	२४,५९५	४१.०३
३२७११२३	नेपाल एकीकृत व्यापार रणनीति	४,६४५	१,०७१	२३.०६
३२७११३३	बङ्गुर तथा कुखुरा पालन सहकारी कार्यक्रम	४७,७०५	१५,०१५	३१.४७
३२७८०१३	पशुसेवा प्रसार कार्यक्रम	२,०६१,७५१	१,३३४,८६२	६४.७४
३२७८०२३	कर्णाली अञ्चल पशुविकास आयोजना	४९,०९३	२८,०८१	५७.२०
	जम्मा	६,५३७,३९५	३,०९८,८५६	४७.४०

पुँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२७०११४	पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	५५,०४५	८,३७०	१५.२१
३२७०१२४	पशु सेवा विभाग	१४१,०००	१,३७७	०.९८
३२७०१३४	क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशनालयहरू	२०,०००	१०,६३३	५३.१७
३२७१०१४	पशु स्वास्थ्य, रोग अन्वेषण सेवा तथाक्वारेन्टाईन कार्यक्रम	८५९,२१०	९५,६१३	११.१३
३२७१०२४	लाइभस्टक सेक्टर इन्फोभेसन आयोजना	८,५११	-	-
३२७१०३४	पशु विकास सेवा कार्यक्रम	३७७,७९२	५६,३६२	१४.९२
३२७१०४४	पशुसेवा तालीम तथा प्रसार कार्यक्रम	२६,४५०	५,४४८	२०.६०
३२७१०५४	पशु आहारा सेवा कार्यक्रम	२३,३२५	२,८२५	१२.११
३२७१०६४	पशुपन्छी बजार प्रवर्धन कार्यक्रम	६००	३६८	६१.३३
३२७१०७४	पशुपन्छी विकास फार्महरू	६५,५००	२४,८६३	३७.९६
३२७१०९४	उच्च पहाडी कृषि व्यवसाय प्रवर्धन तथा जिविकोपार्जन सुधार आयोजना	५५,५००	६,५२४	११.७५
३२७११०४	राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड	१,५४०	९७४	६३.२५
३२७८०१४	पशुसेवा प्रसार कार्यक्रम	३१४,४४३	१३२,२३१	४२.०५
३२७८०२४	कर्णाली अञ्चल पशुविकास आयोजना	५००	३००	६०.००
	जम्मा	१,९४९,४१६	३४५,८८८	१७.७४

◆ ◆ ◆

भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि

नेपालमा वैदिककालदेखि नै भूमिलाई राज्यको अधीनमा राखी भूमिको उपभोग गर्नेले निश्चित कर राज्यलाई बुझाउनुपर्ने प्रचलन थियो । जग्गाको उपयोग गरेवापत मालपोत असुली गर्ने कार्य कहिलेदेखि भयो भन्ने यथार्थ अभिलेख आधिकारिकरूपमा नपाइएता पनि भूमिकर उठाउने कुरा ऋग्वेद र अथर्ववेदमा समेत उल्लेख भएको पाइन्छ । राजा राम शाहले जग्गा प्रशासनमा हले, पाटे, कोदाले, माटो मुरी, विजन, माना आदिको आधारमा जग्गाको इकाई तोकी लगत राख्ने व्यवस्था गरेका थिए भने राजा जयस्थिति मल्लले जग्गा नापजाँच गराउने र विर्ता जग्गा विक्री गर्न र बन्धक राख्न पाउने नियम बसालेका थिए ।

वि.सं. १९१० मा मुलुकी ऐन लागू भएपछि मालपोत असुली, तहसिलका लागि कानुनीरूपमा जग्गा नापजाँच र जग्गाको लगत तयार पार्ने कार्यको सुरुवात भएको पाइन्छ ।

नापीसम्बन्धी काम राणा शासन कालमा सैनिक कार्यका लागि गरिन्थ्यो । त्यसैले नापी विभाग पनि रक्षा मन्त्रालय अन्तर्गत रहेको थियो । वि.स. १९८० सालतिरबाट रक्षा मन्त्रालय मातहतमा नापीको एउटा सानो टुकडीबाट नक्सा श्रेस्ता व्यवस्थापन तथा जंगीकार्य समेतको लागि नक्सा बनाउन नापजाँच सुरुवात गरीएको थियो । वि. सं. १९८० मा भक्तपुर जिल्लामा कित्ता नापी सुरु भयो । भूमिको समुचित व्यवस्थापन गर्ने क्रममा नेपालमा वि.सं. १९८५ देखि वि.सं. १९९० सम्ममा जग्गा नापजाँच गर्ने कार्य भएको थियो । वि.सं. १९९६ मा काठमाण्डौंमा नापी गोश्वाराको स्थापना भईभूमिको वास्तविक लगत तयार पार्ने कार्यको सुरुवात गरीयो ।

वि.सं. २०१५ देखि वि.सं. २०१७ सम्म मालपोत तथा भूमिकर र रजिष्ट्रेशनसम्बन्धी कार्य अर्थ मन्त्रालय अन्तर्गत रहेको देखिन्छ भने सरकारी तथा वन क्षेत्रको सर्भे र भूमिसुधारसम्बन्धी कार्य खाद्य, कृषि, नहर तथा वन मन्त्रालयले गरेको देखिन्छ । त्यसै गरी वि.सं. २०१७ देखि वि.सं. २०२१ सम्म मालपोत तथा भूमिकर, रजिष्ट्रेशन, गुठीहरू, सर्भे तथा नापी, विर्ता र भूमिसुधारसम्बन्धी कार्य अर्थ मन्त्रालय अन्तर्गत सम्पादन भएको पाइन्छ । वि.सं २०२१ देखि २०२४ सम्म भूमिसुधार मन्त्रालय अस्तित्वमा आएको देखिन्छ भने वि.सं. २०२४ देखि २०३८ सम्म भूमिसुधार, कृषि तथा खाद्य मन्त्रालयकोरूपमा परिवर्तन भएको देखिन्छ । यसै गरी वि.सं. २०३८ देखि २०४२ सम्म भूमिसुधार मन्त्रालय पुनः अस्तित्वमा आएको देखिन्छ । वि.सं. २०४३ देखि मन्त्रालयको नाम परिवर्तन भई भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयकोरूपमा रही आएको छ ।

२. दीर्घकालीन सौच

भूमिको वैज्ञानिक व्यवस्थापन, सामाजिक न्यायमा आधारित भूस्वामित्व र विवेकशील उपयोगको सुनिश्चितता तथा भूमि व्यवस्थापन सुशासन प्रवर्द्धन गरी दिगो आर्थिक विकासमा योगदान पुऱ्याउने ।

३. उद्देश्य

- भूमि तथा भूमि श्रोतको महत्तम उपयोगको वातावरण सिर्जना गर्ने ।
- भूमि प्रशासनसम्बन्धी सेवालाई सरल, सहज, पारदर्शी एवं प्रभावकारी बनाउने ।

- विकास तथा पूर्वाधार निर्माणका लागि आवश्यक नापनक्सा सेवा तथा भौगोलिक सूचनाहरूको सर्वसुलभता बनाउने।

४. रणनीति

४.१ समष्टिगत लक्ष्य

- राष्ट्रिय भूमि नीति तर्जुमा गर्ने तथा राष्ट्रिय भू-उपयोग नीति, २०७२ कार्यान्वयन गर्ने ।
- सरकारी सार्वजनिक जग्गाको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्ने ।
- वैज्ञानिक भूमिसुधारसम्बन्धी कार्यक्रमलाई व्यवस्थित, प्रभावकारी र समन्वयात्मक तवरबाट सञ्चालन गरी दिगो विकासमा योगदान पुऱ्याउने ।
- भूमि प्रशासनसम्बन्धी सेवा प्रवाह गर्ने निकायका जनशक्तिको क्षमता विकास तथा भौतिक अवस्थामा सुधार गर्ने ।
- भूमि प्रशासन प्रणालीको विद्यमान प्रविधिमा रूपान्तरण गर्दै भू-सूचना प्रणालीको विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- गाउँब्लक क्षेत्र तथा द्वन्द्वबाट भूमि लगत क्षति भएका जिल्ला वा क्षेत्रको नापनक्सा सम्पन्न गर्ने ।
- भौगोलिक सूचनाको सहज उपलब्धताका लागि पूर्वाधार एवं जनशक्तिको विकास गर्ने ।

४.२ रणनीतिक लक्ष्य

- वैज्ञानिक भूमिसुधार कार्यक्रमलाई व्यवस्थित, प्रभावकारी र समन्वयात्मक तवरमा सञ्चालन गरी आर्थिक समाजिक रूपले पछाडि परेका भूमिहीन वर्गको भूमिमा पहुँच बढाउने ।
- राष्ट्रिय भूमि नीति, भू-उपयोग नीति तथा योजनाको आधारमा उपलब्ध भूमिको समुचित उपयोग गरी खाद्य सुरक्षा, सुरक्षित आवास तथा सहरीकरण, दिगो पूर्वाधार विकास र वातावरण संरक्षण तथा विपद् जोखिम संवेदनशीलता निश्चित गर्ने ।
- आधुनिक प्रविधिमा आधारित भू-अभिलेखको आधारमा पारदर्शी भूमि व्यवस्थापन प्रणाली स्थापना गरी सरल र सहज सेवा प्रवाह सुनिश्चित गर्ने ।

४.३ कार्य नीतिगत लक्ष्य

- जमिनको हदबन्दी पुनरावलोकन, मोही व्यवस्थापन, जमिनको स्वामित्वको व्यवस्थापन र जमिनमा विपन्न भूमिहीनहरूको पहुँच पुऱ्याउने ।
- मुक्त कर्मैया तथा मुक्त हलिया पुनर्स्थापना कार्य सम्पन्न गर्ने ।
- अनधिकृत, अनियन्त्रित तथा अव्यवस्थित बस्ती विकासमा रोक लगाउने र असुरक्षित बस्तीलाई सुरक्षित बसोबास हुने गरी बस्ती विकासलाई व्यवस्थित गर्ने ।
- भूमि नीति र भू-उपयोग ऐन तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- प्रकोप जोखिम संवेदनशील भू-उपयोग नक्सा, तथ्याङ्क र भू-उपयोग योजना तयार गर्ने ।
- मालपोत र नापी कार्यालयहरूको सञ्जालीकरण गरी एकीकृत केन्द्रीय भू-सूचना प्रणालीको विकास गर्ने ।
- नवीनतम प्रविधिको प्रयोग गरी नक्सा तथा भौगोलिक सूचनाहरू तयार तथा अद्यावधिक गर्ने ।

- आधुनिक प्रविधियुक्त दक्ष जनशक्ति विकास गरी भूमि व्यवस्थापन सेवा क्षेत्रलाई वैज्ञानिक पेशाकोरूपमा स्थापित तथा विकास गर्ने।
- भूमि प्रशासनसम्बन्धी सम्पूर्ण सेवाहरू सरलीकृत, सूचना प्रणालीमा आधारित विकेन्द्रित र एकद्वार प्रणालीबाट प्रदान गर्ने।
- भूमिको अभिलेखलाई समय सापेक्ष, व्यवस्थित र वैज्ञानिक बनाउदै लैजाने।

५. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार, (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ अनुसार यस मन्त्रालयलाई तोकिएको कार्यक्षेत्र देहाय बमोजिम रहेको छ।

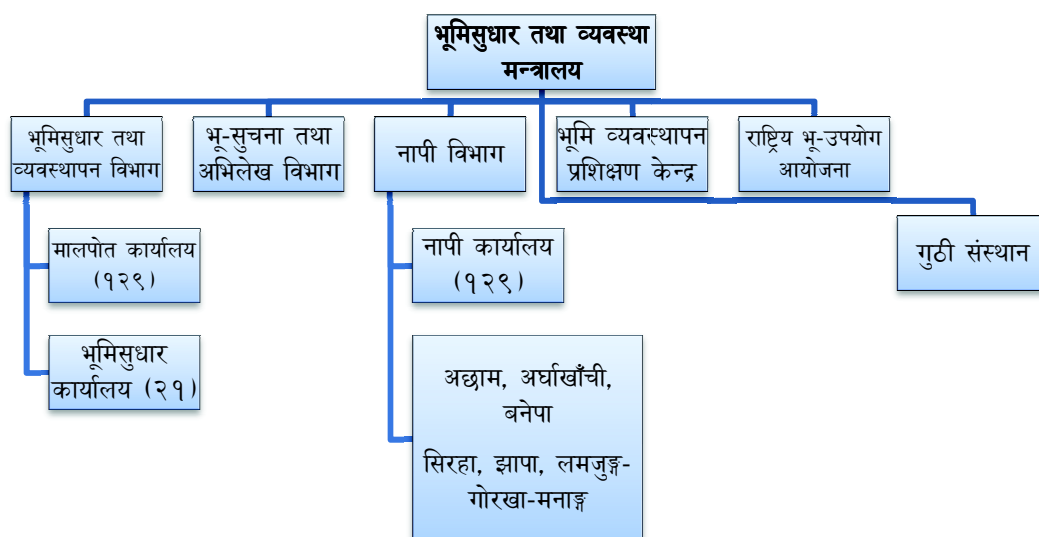
- भूमिसुधार तथा व्यवस्थासम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन ;
- मालपोत रजिष्ट्रेशन;
- जग्गा दर्ता, मूल्याङ्कन, जग्गा प्रशासन र राजश्व संकलन;
- सरकारी जग्गा र सार्वजनिक जग्गाको अभिलेख व्यवस्थापन तथा संरक्षण;
- भूमिसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन;
- अन्तर्राष्ट्रिय सीमा र सीमा स्तम्भको निर्माण, पुनःस्थापना तथा मर्मत संभार;
- जग्गा नापजाँचसम्बन्धी प्रशासन;
- अनिवार्य बचत योजना, ऋण वितरण तथा असुली;
- जियोडेटिकल नापी, टोपोग्राफिक नक्सा तयारी र हवाई सर्भेक्षण लगायत नाप नक्सासम्बन्धी कार्य;
- गुठी संस्थान र सार्वजनिक गुठी अन्तर्गतको जग्गा व्यवस्थापन;
- सुकुम्बासी समस्या;
- मुक्त कर्मैया, कम्लहरी र हलिया व्यवस्थापन;
- भू-उपयोगसम्बन्धी नीति तथा व्यवस्थापन;
- भौगोलिक सूचना पूर्वाधार;
- भू-सूचना तथा अभिलेख;
- सरकारी तथा पती जग्गा अभिलेख, संरक्षण;
- अन्य मन्त्रालयको कार्य विभाजनमा नपरेका भूमिसम्बन्धी विषय;
- नेपाल ईन्जिनियरिङ्ग सेवाको सर्भे समूहको सञ्चालन;

६. कानुनी व्यवस्था :

- मुलुकी ऐन, २०२० (जग्गा प्रशासनसँग सम्बन्धित महल)
- गुठी संस्थान ऐन, २०३३
- भूमिसम्बन्धी ऐन, २०२१ ।
- जग्गा नापजाँच ऐन, २०१९।
- मालपोत ऐन, २०३४ ।
- विर्ता उन्मुलन ऐन, २०१६।
- गुठी संस्थान नियमावली, २०४९।

- जग्गा नापजाँच नियमावली, २०५८ ।
- मालपोत नियमावली, २०३६ ।
- भूमिसम्बन्धी नियमहरू, २०२१ ।
- जग्गा प्रशासनसम्बन्धी कार्यविधि, २०६० भाग १ ।
- जग्गा प्रशासनसम्बन्धी कार्यविधि, २०६१ भाग २ ।
- जग्गा प्रशासनसम्बन्धी कार्यविधि, २०६२ भाग ३ ।
- नापी शाखा एवं नापी गोश्वाराको कार्यविधि, २०६० ।
- भूमिसुधार कार्य निर्देशिका, २०६० ।
- सरकारी सार्वजनिक जग्गा संरचना कार्य निर्देशिका, २०६२ ।
- जग्गा प्रशासन निर्देशिका, २०७३ ।
- सरकारी जग्गा दर्ता तथा लिजमा उपलब्ध गराउनेसम्बन्धी कार्यनीति, २०७१ ।
- Leveling निर्देशिका, १९८८ ।
- Triangulation निर्देशिका, १९७६ ।
- Astronomical निर्देशिका, १९८८ ।

७ संगठन संरचना

८. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ फागुन मसान्त सम्ममा सम्पादन भएका महत्त्वपूर्ण कार्यहरू :

- व्यवस्थित वसोबास आयोग गठन भई कार्य अगाडि बढेको ।
- रु.१७ अर्ब २४ करोड ४० लाख राजस्व संकलन भएको ।

१. भू-सूचना तथा अभिलेख कार्यक्रम

- ३५ वटा मालपोत कार्यालयको डिजिटल डाटा अद्यावधिक गरिएको ।
- विभिन्न नापी कार्यालयहरूमा रहेका ५०२ सिट नयाँ नापीवाट थप भएका संकलन गर्न छुट भएका कित्ता नापी नक्साको एमोनिया नक्सा संकलन गर्ने कार्य सम्पन्न भएको ।
- नापी तथा मालपोत कार्यालयमा सञ्चालनमा रहेका विभिन्न प्रणालीहरू सञ्चालन गर्न ७५ जना स्थानीय कर्मचारीहरूलाई सहजीकरण तालिम प्रदान गरिएको ।

२. मालपोत अभिलेख सुरक्षा तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम

- मालपोत कार्यालय रामेछापको भवन निर्माण कार्य सम्पन्न ।
- १५ वटा मालपोत कार्यालयहरूको भवन निर्माण चालु रहेको ।
- १० जिल्लामा भू-अभिलेख सूचना प्रविधि प्रणाली सञ्चालनमा आएको ।
- ४ वटा मालपोत कार्यालयहरूको कम्प्युटर ईन्ट्रि छुट डाटा ईन्ट्रि, रूजु तथा अद्यावधिक गर्ने कार्य सम्पन्न भएको ।

३. राष्ट्रिय भूउपयोग आयोजना-

- ७५ वटै जिल्लाको जिल्ला स्तरीय भू-उपयोग नक्शा र प्रोफाईल तयार गरिएको ।
- ८२५ गा.वि.स./न.पा. स्तरीय भू-उपयोग नक्सा तयार गर्नको लागि तयारी कार्य सम्पन्न भएको ।
- भू-उपग्रह चित्र/डाटा खरिद गर्ने कार्य सम्पन्न भएको ।

४. भूमिसुधार कार्यक्रम, मुक्त कर्मैया तथा हलिया पुनस्थापन

क. मुक्त कर्मैया वृत्ति विकास कार्यक्रम:

- २०७ मुक्त कर्मैया परिवारलाई जग्गा खरिद अनुदान रकम उपलब्ध गराइएको ।
- १७३ मुक्त कर्मैया परिवारलाई घर निर्माण अनुदान रकम उपलब्ध गराइएको ।
- १९७ मुक्त कर्मैया परिवारलाई काठ अनुदान रकम उपलब्ध गराइएको ।

ख. मुक्त हलिया पुनस्थापना कार्यक्रम:

- ७७ मुक्त हलिया परिवारलाई घर निर्माण अनुदान रकम उपलब्ध गराइएको ।
- २४१ मुक्त हलिया परिवारलाई जग्गा खरिद अनुदान रकम उपलब्ध गराइएको ।
- ७३ मुक्त हलिया परिवारलाई घर मर्मत अनुदान रकम उपलब्ध गराइएको ।

५. कित्ता नापी कार्यक्रम

क नापनक्सा कार्यक्रम

- ६३४ हेक्टर गाँउ ब्लक नापी गर्ने कार्य सम्पन्न ।
- ४२९ हेक्टर पुन नापी गर्ने कार्य सम्पन्न ।
- ३५५ हेक्टर डिजिटल नापी गर्ने कार्य सम्पन्न ।

ख विशेष नापी कार्यक्रम

- झापा र सिरहा जिल्लामा विशेष नापी कार्यालय स्थापना गरी नापनक्शा गर्ने कार्य चालू रहेको ।

- अछाम, अर्घाखाँची र पाल्पा जिल्लाको नापनक्शा तथा सेस्ता पुनःस्थापना कार्य चालु रहेको ।
- द्वन्द्वबाट क्षति भएका नक्सा/सेस्ता पुनःस्थापन कार्यक्रम/छुट १२०१६ हेक्टर जग्गा नापी कार्य सम्पन्न ।

ग नापी कार्यालय सुदृढीकरण कार्यक्रम

- १ वटा नापी कार्यालयको नयाँ भवन निर्माण कार्य सम्पन्न भएको ।
- २० वटा नापी कार्यालय भवनको निर्माण कार्य चालु रहेको ।
- मोरङ, पोखरा सुर्खेत र चितवन जिल्लामा ICT Project लागु गर्न आवश्यक पूर्वाधार लगायतको तयारी सम्पन्न ।

६. स्थलरूप नापी कार्यक्रम

क स्थलरूप कार्यक्रम

- दूरसम्बेदन विधिबाट १० सीट नक्सा अद्यावधिक गरिएको ।
- ३ सीट स्थलरूप नक्सा फिल्ड भेरिफिकेसन सम्पन्न ।
- १० सीट नियन्त्रण विन्दु सर्वेक्षण सम्पन्न ।
- बर्दिया जिल्लाको प्रशासनिक सीमा निर्धारण कार्य सम्पन्न ।

ख राष्ट्रिय भौगोलिक सूचना पूर्वाधार कार्यक्रम

- १३३ सीट Topographical database लाई National Standard मा परिमार्जन गर्ने कार्य सम्पन्न ।

७. खगोल तथा भूमापन कार्यक्रम

क जियोडेटिक नेटवर्क सुदृढीकरण

- पूर्व-पश्चिम राजमार्गको सुरु मध्यभाग र अन्त्यमा Fundamental Base को सर्वेक्षण सम्पन्न ।
- झापा जिल्लामा तेस्रो दर्जाका नियन्त्रण विस्तारका लागि सर्वेक्षण कार्य सम्पन्न ।
- ४० वटा तेस्रो दर्जाका नियन्त्रण विन्दुमा (सिरहा) पूर्वक्षण मनुमेन्टेसन तथा सर्वेक्षण कार्य सम्पन्न ।

ख समतलन नापी

- भिमान-सिन्धुली-खुर्कोट सडक खण्डको २० किमी सर्वेक्षण सम्पन्न ।

८. भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण कार्यक्रम

- ४७ जना ३ वर्षे Diploma in Geomatic Engineering अध्ययनरत ।
- सिनियर नापी तालिम अन्तर्गत २९ जना विभागीय कर्मचारीहरूको तालिम सञ्चालन भैरहेको ।
- जुनियर नापी तालिम अन्तर्गत २४ जना विभागीय कर्मचारीहरूको तालिम सञ्चालन भैरहेको ।

९. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमासिक अवधिसम्मको प्रगति विवरण

ब.व. को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
१५९	भौगर्भिक बनोट प्रकृति र क्षमताको आधारमा भूमिको वर्गीकरण गरिनेछ। आगामी तीन वर्ष भित्र सबै जिल्लाको भू-उपयोग नक्सा तयार गरिनेछ । भू-उपयोग नक्सा तयार भएका जिल्लाहरूमा जग्गाको वर्गीकरणसम्बन्धी व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ। एक प्रयोजनका लागि वर्गीकरण गरिएको भूमि अर्कै प्रयोजनमा प्रयोग गर्न निषेध गरिनेछ । भू-उपयोगसम्बन्धी विधेयक आगामी आर्थिक वर्ष व्यवस्थापिका-संसद समक्ष प्रस्तुत गरिनेछ ।	भू-उपयोग वर्गीकरण कार्यान्वयनका लागि भू-उपयोग ऐनको मस्यौदा तर्जुमा गरी छलफलमा रहेको ।
१६०	कृषि जमीन बाँझो राख्न नपाइने, बाँझो राखेमा सम्भावित औषत उत्पादनको २५ प्रतिशतसम्म जरिवाना लगाउने, यसको अभिलेख नापी कार्यालय सम्बन्धित नगरपालिका र गाउँ विकास समितिले राख्नुपर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।	कृषि जमीन बाँझो राख्न नपाईने व्यवस्था प्रस्तावित भू-उपयोग ऐनको मस्यौदामा प्रावधान राखिएको ।
१६१	मेचीदेखि महाकालीसम्मको सरकारी एवं सार्वजनिक गुठी जग्गामा भएका अतिक्रमण रोक्न अव्यवस्थित बसोबास र सुकुम्बासी समस्याको समाधान गर्न दुई वर्षको कार्यावधि तोकेर व्यवस्थित बसोबास आयोग गठन गरिनेछ ।	व्यवस्थित बसोबास आयोग गठन र स्थापना भई नीतिगत मापदण्ड तयार गर्ने कार्य भईरहेको ।
१६२	मुक्तकमैया पुनस्थापनाको बाँकी कार्य आगामी आर्थिक वर्ष सम्पन्न गरिनेछ। मुक्त हलिया पुनस्थापन कार्य आगामी दुई वर्षभित्र सम्पन्न गरिनेछ । आगामी आर्थिक वर्ष पुनस्थापन गर्नुपर्ने हरूवा चरूवाहरूको पहिचान गरी पुनस्थापन कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ ।	• मुक्त कमैया तर्फ जग्गा खरिद र घर निर्माण को कार्य सम्पन्न गर्न बजेट व्यवस्था भई कार्य भइरहेको । हलिया तर्फ ४ वटा जिल्लामा सम्पन्न हुने देखिएको र ८ जिल्लामा प्रमाणीकरण कार्य चालु रहेको ।
१६३	आगामी आर्थिक वर्षमा ३९ मालपोत तथा नापी कार्यालयहरूबाट जग्गा प्रशासनसम्बन्धी सेवाहरूलाई अनलाइन मार्फत प्रवाह गरिनेछ ।	चालु आर्थिक वर्षको अन्त्य सम्ममा २६ वटा मालपोत कार्यालयमा अनलाइन सेवा सुरु हुने र थप ३० वटा कार्यालयहरूमा अनलाइन सेवाका पूर्वाधार तयार भएको हुने ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३६०११३	भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय	६०३०१	५०,९५१	८४.४९
३३६०१२३	भूमिसुधार तथा व्यवस्थापन विभाग	६७५०८	५८,९६१	८७.३४
३३६०१३३	मालपोत कार्यालयहरू	८९७२४६	७९८,४०७	८८.९८
३३६०१४३	भूमिसुधार कार्यालयहरू	१३१६२८	१०४,४०४	७९.३२
३३६०१५३	नापी विभाग	२४४८८	१७,६२०	७१.९५
३३६०१६३	नापी कार्यालयहरू	८३६५६७	७२१,३७३	८६.२३
३३६०१७३	भू-सूचना तथा अभिलेख विभाग	३१३०१	२३,२६९	७४.३४
३३६१०१३	मालपोत अभिलेख सुरक्षा तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	६०१०३	३६,४९६	६०.७२
३३६१०२३	राष्ट्रिय भू-उपयोग आयोजना	२४९९५०	२४९,०९१	९९.६६
३३६१०३३	भूमिसुधार कार्यक्रम, मुक्त कर्मैया र हलिया पुनर्स्थापन	४२०६०१	३३७,०४५	८०.१३
३३६१०५३	भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण केन्द्र	६३७८०	५४,६८६	८५.७४
३३६१०६३	कित्ता नापी कार्यक्रम	२३२७५६	१६१७४४	६९.४९
३३६१०७३	स्थलरूप नापी (भूमि स्रोत) कार्यक्रम	८६९७३	७१,६२१	८२.३५
३३६१०८३	खगोल तथा भू-मापन कार्यक्रम	४६३४८	३९,०७०	८४.३०
	जम्मा	३,२०९,५५०.००	२,७२४,७३८	८४.८९

पूँजीगत खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३६०११४	भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय	१३९४२	१३८९१	९९.६३
३३६०१२४	भूमिसुधार तथा व्यवस्थापन विभाग	२१८०	२०२३	९२.८०
३३६०१३४	मालपोत कार्यालयहरू	२६३००	२५३१९	९६.२७
३३६०१४४	भूमिसुधार कार्यालयहरू	२७६०	२७३४	९९.०६
३३६०१५४	नापी विभाग	२५२०	२०६९	८२.१०
३३६०१६४	नापी कार्यालयहरू	४२२४०	४१००१	९७.०७
३३६०१७४	भू-सूचना तथा अभिलेख विभाग	८८९०	८२८८	९३.२३

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३६१०१४	मालपोत अभिलेख सुरक्षा तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	३१७०८२	२१७८२४	६८.७०
३३६१०२४	राष्ट्रिय भू-उपयोग आयोजना	४००	४००	१००.००
३३६१०३४	भूमिसुधार कार्यक्रम, मुक्त कर्मैया र हलिया पुनर्स्थापन	८०	७७	९६.२५
३३६१०५४	भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण केन्द्र	७२८२०	३६०७३	४९.५४
३३६१०६४	कित्ता नापी कार्यक्रम	५४३१६३	३४५५६३	६३.६२
३३६१०७४	स्थलरूप नापी (भूमि स्रोत) कार्यक्रम	११८१०	८६७८	७३.४८
३३६१०८४	खगोल तथा भू-मापन कार्यक्रम	२६१७७	१८८३०	७१.९३
	जम्मा	१०७०३६४	७२२७७०	६७.५२

११. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३६०११३	भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय	७७,४१३	४१,०९९	५३.०९
३३६०१२३	भूमिसुधार तथा व्यवस्थापन विभाग	५९,३६०	४८,५३३	८१.७६
३३६०१३३	मालपोत कार्यालयहरू	१,०६४,६४०	६९४,१३०	६५.२०
३३६०१४३	भूमिसुधार कार्यालयहरू	१३१,७२५	८५,३६९	६४.८१
३३६०१५३	नापी विभाग	२४,०३५	१६,५६८	६८.९३
३३६०१६३	नापी कार्यालयहरू	९८१,६६४	६२६,९१६	६३.८६
३३६०१७३	भू-सूचना तथा अभिलेख विभाग	२९,२९८	१५,०१०	५१.२३
३३६१०१३	मालपोत अभिलेख सुरक्षा तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	१५६,३३५	२३,९३८	१५.३१
३३६१०२३	राष्ट्रिय भू-उपयोग आयोजना	६१२,२३३	३४९,१५७	५७.०३
३३६१०३३	भूमिसुधार कार्यक्रम, मुक्त कर्मैया र हलिया पुनर्स्थापन	१,१२४,०२५	२९४,६८३	२६.२२
३३६१०५३	भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण केन्द्र	६९,२३९	४२,३१०	६१.११
३३६१०६३	कित्ता नापी कार्यक्रम	२८९,८०८	१२८,५०४	४४.३४
३३६१०७३	स्थलरूप नापी (भूमि स्रोत) कार्यक्रम	८६,४७९	५१,४७५	५९.५२
३३६१०८३	खगोल तथा भू-मापन कार्यक्रम	४८,४६०	३८,४८५	७९.४२
	जम्मा	४,७५४,७१४	२,४५६,१७७	५१.६६

पूँजीगत खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३६०११४	भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय	९,७६४	४,३४९	४४.५४
३३६०१२४	भूमिसुधार तथा व्यवस्थापन विभाग	१,१६६	९८	८.४०
३३६०१३४	मालपोत कार्यालयहरू	८३,८३४	४९,७८६	५९.३९
३३६०१४४	भूमिसुधार कार्यालयहरू	२,२६०	१,४७४	६५.२२
३३६०१५४	नापी विभाग	२,६४५	५८८	२२.२३
३३६०१६४	नापी कार्यालयहरू	६३,७३२	२९,६४६	४६.५२
३३६०१७४	भू-सूचना तथा अभिलेख विभाग	९,४७३	६९३	७.३२
३३६१०१४	मालपोत अभिलेख सुरक्षा तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	३४९,४८१	८८,४१७	२५.३०
३३६१०२४	राष्ट्रिय भू-उपयोग आयोजना	६५०	३३३	५१.२३
३३६१०३४	भूमिसुधार कार्यक्रम, मुक्त कर्मैया र हलिया पुनर्स्थापन	८०	८०	१००.००
३३६१०५४	भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण केन्द्र	१६,८४७	१,१५१	६.८३
३३६१०६४	कित्ता नापी कार्यक्रम	५३३,८६८	२६९,७४४	५०.५३
३३६१०७४	स्थलरूप नापी (भूमि स्रोत) कार्यक्रम	६,८३४	६,०२०	८८.०९
३३६१०८४	खगोल तथा भू-मापन कार्यक्रम	२६,२१७	१०,०७६	३८.४३
	जम्मा	१,१०६,८५१	४६२,४५५	४१.७८

◆ ◆ ◆

भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

देशको आर्थिक तथा सामाजिक क्षेत्रको विकासमा टेवा पुऱ्याउन विविध भौगोलिक क्षेत्र तथा आर्थिक क्षेत्रहरूलाई आर्थिक विकासका पूर्वाधार स्थल, जल, रेल तथा रज्जुमार्गहरूसँग आवद्ध गर्दै राष्ट्रिय यातायात प्रणालीको समुचित विकासगरी देशका ग्रामीण क्षेत्रका गाउँहरूलाई बजारसँग आवद्ध गरी आर्थिक क्रियाकलापहरूको अभिवृद्धि गर्ने र देशभित्र सञ्चालन हुने पर्यटन, कृषि, विद्युत आदि विभिन्न आर्थिक क्षेत्रसँग सम्बन्धित विविध क्रियाकलाप र आयोजनाहरूमा टेवा पुऱ्याउनु भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालयको मुख्य कार्य हो ।

२. दृष्टिकोण:

राष्ट्रिय एकीकरण, आर्थिक सामाजिक विकास, गरिबी निवारण र दिगो शान्तिको लागि पूर्वाधारको विकास गर्ने ।

३. ध्येय:

सडक, रेल, जलमार्ग तथा रज्जुमार्ग जस्ता पूर्वाधारको विकास गरी राष्ट्रिय रणनीतिक यातायात सञ्जाल मार्फत देशका विभिन्न भौगोलिक तथा आर्थिक क्षेत्रहरूलाई एक अर्कासँग आवद्ध गरी मुलुकको आर्थिक एवं सामाजिक विकास अभिवृद्धि गर्नुका साथै देशका ग्रामीण क्षेत्रहरूलाई स्थानीय बजारहरूसँग आवद्ध गरी पर्यटन, कृषि, विद्युत, उद्योग लगायत विभिन्न आर्थिक क्षेत्रसँग सम्बन्धित क्रियाकलाप एवं आयोजनाहरूलाई टेवा पुऱ्याउने ।

४. रणनीति:

- देशका विभिन्न भौगोलिक तथा आर्थिक क्षेत्रहरूलाई परिपूरक हुने गरी विभिन्न मार्गहरूलाई एक अर्कोसँग आवद्ध गरी आर्थिक तथा सामाजिक क्षेत्रको विकासमा टेवा पुऱ्याउन सडक, पुल, मूल बाटाहरू, रज्जुमार्ग र जलमार्गहरूको समष्टिगत विकास, विस्तार, प्रवर्द्धन गरी राष्ट्रिय यातायात प्रणालीको विकास गर्ने ।
- देशका ग्रामीण क्षेत्रका गाउँहरूलाई बजारसँग आवद्ध गर्नुका साथै पर्यटन, कृषि, विद्युत आदि विभिन्न आर्थिक क्षेत्रसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय महत्वका र अन्य आर्थिक क्षेत्रको विविध क्रियाकलाप एवं आयोजनाहरूमा टेवा पुऱ्याई सन्तुलन कायम गर्ने ।

५. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- स्थल, जल, रेल्वे तथा रज्जुमार्गको निर्माण र विकाससम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
- सडक (घोडेटो बाटो बाहेक) तथा पुल (झोलुङ्गे पुल बाहेक) निर्माण, मर्मत संभार एवं संरक्षणसम्बन्धी काम गर्ने ।

- विभिन्न स्थलमार्ग, जलमार्ग र रज्जुमार्गहरूको निर्माण र इन्जिनियरिङ्ग कन्सल्टेन्सी विषयक संस्थान तथा संगठनहरूसम्बन्धी कार्य गर्ने।
- भौतिक योजना क्षेत्रहरूका अन्तराष्ट्रिय वा क्षेत्रीय संघ संस्थाहरूसँग सम्पर्क र सहयोगसम्बन्धी कार्य गर्ने।
- स्थलमार्ग, जलमार्ग तथा रज्जुमार्गको निर्माणसँग सम्बन्धित अन्तराष्ट्रिय संघ संस्थाहरूको सम्पर्कसम्बन्धी कार्य गर्ने।
- नेपाल इन्जिनियरिङ्ग सेवाको हाईवे उपसमूह, सम्बन्धी नियुक्ति, सरुवा, बढुवा शुरू नियुक्तिको न्यूनतम शैक्षिक योग्यता र बढुवामा गणना हुने सम्बन्धित विषयको शैक्षिक योग्यता निर्धारण तथा विभागीय कारवाही आदिसम्बन्धी कार्य गर्ने।

६. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम यस मन्त्रालयलाई देहायका कार्यहरू गर्ने गरी कार्यक्षेत्र निर्धारण गरिएको छ:

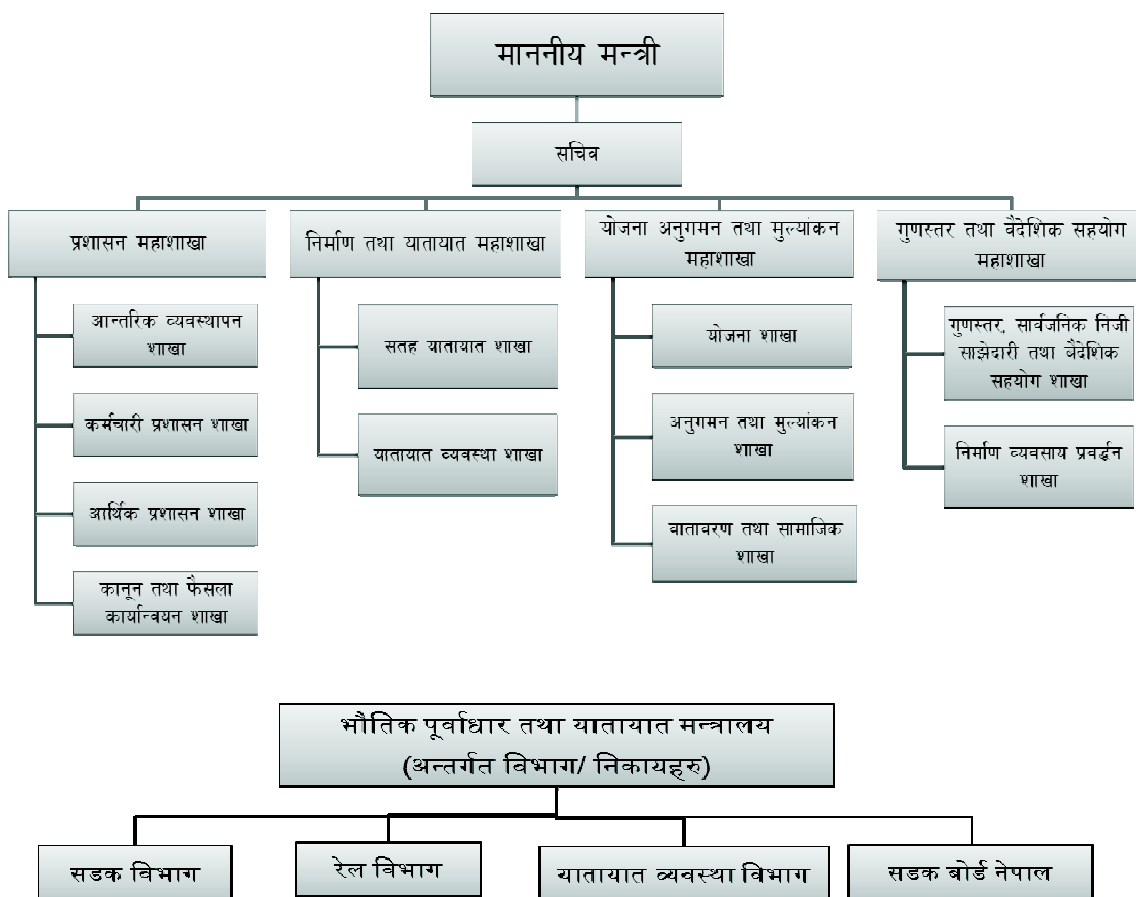
- भौतिक पूर्वाधारको विकास सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- यातायात (हवाई यातायात बाहेक) तथा परिवहन व्यवस्थापन र सञ्चालनसम्बन्धी नीति, योजना तर्जुमा, कार्यक्रम कार्यान्वयन, अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कन;
- स्थलमार्ग, जलमार्ग, रेलमार्ग, सव-वे, फ्लाईओभर र रज्जुमार्गको निर्माण तथा विकाससम्बन्धी नीति र योजनाको नियमन, स्वीकृति तथा कार्यान्वयन;
- रणनीतिक सडक (गोरेटो/घोडेटो बाटो र स्थानीय सडकबाहेक) तथा पुल (झोलुङ्गे पुल र स्थानीय पुलबाहेक) को निर्माण, मर्मत, सम्भार तथा संरक्षण;
- स्थलमार्ग तथा रज्जुमार्गको निर्माणसँग सम्बन्धित अन्तराष्ट्रिय संस्थासँगको सम्पर्क;
- यातायात (हवाई यातायातबाहेक) तथा परिवहन व्यवस्थापन र सञ्चालनसँग सम्बन्धित, कम्पनी तथा सङ्गठन;
- यातायात (हवाई यातायात बाहेक) सेवा नियमन, व्यवस्थापन र सञ्चालनसँग सम्बन्धित अन्तराष्ट्रिय संस्था तथा निकायसँग सम्पर्क सम्बन्धी कार्य;
- यातायातसम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, तथ्याङ्क सङ्कलन तथा विश्लेषण;
- सडक बोर्ड लगायत सडक, रेल तथा यातायात व्यवस्था सम्बन्धी अन्य निकाय;
- इन्जिनियरिङ्ग परिषद् तथा इन्जिनियरिङ्ग परामर्श सेवा (कन्सल्टेन्सी) र सो सम्बन्धी संस्था;
- रेलमार्ग, मेट्रो निर्माण सञ्चालन र सम्भार;
- नेपाल इन्जिनियरिङ्ग सेवा, सिभिल इन्जिनियरिङ्ग समूहको हाईवे र रेल उपसमूहको सञ्चालन ।

७. कानुनी व्यवस्था

- निजामती सेवा ऐन, २०४९ र निजामती सेवा नियमावली, २०५०
- नेपाल इन्जिनियरिङ्ग सेवा (गठन, समूह तथा श्रेणी विभाजन र नियुक्ति) नियमहरू २०५१
- नेपाल इन्जिनियरिङ्ग परिषद् ऐन, २०५५

- सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९
- सार्वजनिक सडक ऐन, २०३१
- वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ र वातावरण संरक्षण नियमावली, २०५४
- जग्गा प्राप्ती ऐन, २०५५
- आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४
- चालु चौधौ योजनामा सडकसम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रम
- २० Years Road Plan
- Road Board Act, २०५९
- Nepal Arbitration Act, २०५५
- National Transport Policy, २०५८
- The Department of Roads Strategy, १९९७ AD

८. मन्त्रालयको सङ्गठन संरचना

९. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को दोस्रो चौमासिकसम्ममा सम्पादन भएका महत्त्वपूर्ण कार्यहरू:

- नेपालको संविधानमा भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालयसम्बन्धी भएको प्रावधानलाई कार्यान्वयन गर्न आवश्यक नीति तथा कानुनी प्रक्रियागत तथा संगठनात्मक व्यवस्था मिलाउने सन्दर्भमा ऐन संसोधनको कार्य भइरहेको साथै गैर कर राजस्व परिमार्जनको लागि राय प्रतिक्रिया माग गरी कानुन तथा न्याय मन्त्रालयमा पठाइएको ।
- संघीय ढाँचाअनुरूपको ३ तहको कार्यसूची र सहयोगी अधिकार बमोजिम पुनः संरचना गर्ने र तदनुरूप जनशक्ति तथा क्षमता विकास योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने सन्दर्भमा अध्ययन र अन्तरक्रिया भई प्रारम्भिक प्रतिवेदन तयार गरिएको ।
- जल, वायु र ध्वनी भू-प्रदूषण रोक्नका लागि वातावरणीय मापदण्ड परिमार्जन गरी वातावरण मैत्री पूर्वाधार विकासमा जोड दिइएको छ । भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय/सडक विभागले सबै बहुवर्षीय सडक तथा योजनाहरूको डिपिआर अनिवार्य रूपले गर्ने गरिएको तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन अनिवार्य रूपले गर्ने गरिएको ।
- सबै रणनीतिक र प्रादेशिक केन्द्र जोड्ने सडकहरू न्यूनतम दुई लेन र कालोपत्रे स्तरमा निर्माण तथा स्तरोन्नति सुरु गरिएको ।
- पूर्व-पश्चिम राजमार्गको काकरभिट्टा-वुटवल खण्डलाई चार लेनको "द्रुत मार्गको" रूपमा निर्माण गर्ने कार्य प्रारम्भ गरिएको छ । विश्व बैंक र एशियाली विकास बैंकको सहयोगमा विस्तृत डिजाईनको लागि परामर्शदाता छनौट प्रक्रिया भइरहेको छ ।
- निर्माणाधीन पुष्पलाल मध्यपहाडी राजमार्गको विभिन्न खण्डमा सुरु गरिएको कालोपत्रे तथा पुलहरूको निर्माण कार्यलाई प्राथमिकताकासाथ अघि बढाइएको छ । यस आर्थिक वर्षको दोस्रो चौमासिकसम्ममा पुष्पलाल (मध्य-पहाडी) लोकमार्गको ७.५ कि.मि. कालोपत्रे, ७३ कि.मि. ग्राभेल कार्य र ६ वटा पुल निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- हुलाकी राजमार्ग अन्तर्गत विभिन्न सडक खण्डहरूको निर्माण चरणवद्ध रूपमा तोकिएको समयभित्र सम्पन्न गरिएको छ । यस आर्थिक वर्षमा हालसम्म १५१ कि.मी. सडक स्तरोन्नतिका लागि ठेक्का सम्झौता भई निर्माण कार्य शुरू भइसकेको । ३ वटा पुलको कार्य सम्पन्न । ४२५ कि.मी. सडकस्तरोन्नती कार्यको ठेक्का व्यवस्थापन गरिएको ।

उत्तर दक्षिण लेकमार्ग

- कालीगण्डकी कोरिडोर- यस आर्थिक वर्षमा हालसम्ममा १.२ किलोमीटर ट्रयाक निर्माण कार्य सम्पन्न, २.३ कि.मी. ग्राभेल स्तरमा निर्माण सम्पन्न ।
- कर्णाली कोरिडोरको हिल्सा- यस आर्थिक वर्षमा हालसम्ममा सिमिकोट खण्ड-हालसम्ममा २.५ कि.मी. ट्रयाक निर्माण सम्पन्न ।
- कोशी कोरिडोर (रानी-विराटनगर-ईटहरी-धनकुटा-लेगुवाघाट) खाँदवारी-किमाथांका- यस आर्थिक वर्ष मा हालसम्म ५.५ किलोमीटर ट्रयाक निर्माण सम्पन्न ।
- भेरी कोरिडोरको दुनै-मरिम-तिन्जे-धोको- यस आर्थिक वर्ष मा हालसम्म २.५ कि.मी. ट्रयाक निर्माण सम्पन्न ।

- सेती लोकमार्ग र महाकाली लोकमार्ग- यस आर्थिक वर्षमा हालसम्म १ कि.मी. ट्रयाक निर्माण कार्य सम्पन्न ।
- सेती लोकमार्ग (टिकापुर-बौनीया-लोडे-चैनपुर-ताक्लाकोट)- यस आर्थिक वर्षमा हालसम्म ६.५ किलोमीटर ट्रयाक निर्माण कार्य सम्पन्न ।
- काठमाडौं उपत्यकामा भइरहेको सडक विस्तार कार्य अन्तर्गत यस आर्थिक वर्षमा हालसम्म करिव ८ कि.मी. सडक कालोपत्रे भएको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमासिक अवधीसम्मको प्रगति विवरण

ब.व.को बुँदा नं	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
५४	पूर्व-पश्चिम राजमार्ग र उत्तर-दक्षिण कोरिडोरलाई आधुनिक सुरक्षित राजमार्गको रूपमा विकास र विस्तार गरिनेछ। आर्थिक, व्यापारिक र पर्यटकीय केन्द्रका साथै सबै प्रदेश र जिल्ला सदरमुकामहरूलाई आधुनिक, सुरक्षित र स्तरीय सडक सञ्जालमा आवद्ध गर्ने गरी सडक क्षेत्रका कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ ।	सबै रणनीतिक र प्रादेशिक केन्द्र जोड्ने सडकहरू न्युनतम दुई लेन र कालोपत्रे स्तरमा निर्माण तथा स्तरोन्नति सुरु गरिएको
५५	नेपालको आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक रूपान्तरणमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउन सक्ने चिरप्रतीक्षित काठमाडौं—निजगढ द्रुत मार्गको निर्माण कार्य आगामी आर्थिक वर्षदेखि प्रारम्भ गरिनेछ। यसको अङ्गको रूपमा बुधुने—हेटौँडा द्रुतमार्ग निर्माण गर्ने र आयोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक प्राविधिक जनशक्तिसहितको विशिष्टीकृत आयोजना कार्यालय स्थापना गरिनेछ । आयोजनाको अनुगमन र सहजीकरण गर्न विशेष संयन्त्र निर्माण गरिनेछ। आयोजना सम्पन्न गर्नको लागि आवश्यक स्रोत साधनको अभाव नहुने व्यवस्था मिलाएको छु ।	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय र नेपाली सेना बीच विशेष संयन्त्र स्थापना गरी सो मार्फत प्रस्तुत आयोजनाको काठमाडौं—निजगढ खण्डको निर्माण कार्य आगाडि बढाउनका लागि नेपाली सेनालाई व्यवस्थापन जिम्मेवारी दिने प्रक्रिया आगाडि बढेको ।
५६	तराई-मधेशको समग्र विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने हुलाकी राजमार्गको निर्माण कार्य समयमै सम्पन्न हुन नसक्दा तराई-मधेशका दिदीबहिनी तथा दाजुभाइहरू आधारभूत यातायात सेवाबाट समेत वञ्चित रहनुपरेको वास्तविकतालाई हृदयङ्गम गर्दै मित्रराष्ट्र भारतको अनुदान सहायता र नेपाल सरकारको आफ्नै स्रोतसाधन उपयोग गरी यो राजमार्गको	हालसम्म १५१ कि मी सडक स्तरोन्नतिका लागि ठेक्का सम्झौता भई निर्माण कार्य सुरु भइसकेको । ३ वटा पुलको Foundation कार्य सम्पन्न

ब.व.को बुँदा नं	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
	निर्माण कार्य द्रुत गतिमा अघि बढाउने व्यवस्था मिलाएको छु।	। ४२५ कि. मी. सडक स्तरोन्नति कार्यको ठेक्का व्यवस्थापन गरिएको । ५.५ कि.मी. सडक कालोपत्रे सम्पन्न।
५७	हुलाकी राजमार्गको प्रथम चरणको ५१८ किलोमिटर सडक डेडिकेटेड डबल लेन स्तरमा स्तरोन्नति गर्ने कार्य आगामी तीन वर्षभित्र सम्पन्न गरिनेछ। दोस्रो चरणको ११५२ किलोमिटर सडक डेडिकेटेड डबल लेन स्तरमा निर्माण गर्न विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी आगामी आर्थिक वर्षदेखि निर्माण कार्य शुरू गर्ने व्यवस्था मिलाएको छु।	हालसम्म १५१ कि मी सडक स्तरोन्नतिका लागि ठेक्का सम्झौता भई निर्माण कार्य सुरु भइसकेको । ३ वटा पुलको Foundation कार्य सम्पन्न । ४२५ कि. मी. सडक स्तरोन्नति कार्यको ठेक्का व्यवस्थापन गरिएको । ५.५ कि.मी. सडक कालोपत्रे सम्पन्न।
५८	पुष्पलाल (मध्यपहाडी) राजमार्गको निर्माण कार्य आगामी पाँच वर्षभित्र सम्पन्न गर्ने गरी बहुवर्षीय ठेक्का लगाइनेछ। यो राजमार्गलाई सुरुङ मार्गसहितको डेडिकेटेड एक्सप्रेस हाइवेको रूपमा विकास गरिनेछ।	७३ कि. मी. ग्रावेल, ७.५ कि. मी. कालोपत्रे, तथा ६ वटा पुल निर्माण कार्य सम्पन्न भएको ।
५९	मदन भण्डारी राजमार्ग (बसन्तपुर-गुफापोखरी-सभापोखरी-दुङ्गेसाँघु-दोभान) को विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी आगामी आर्थिक वर्षदेखि निर्माण कार्य प्रारम्भ गरिनेछ।	DPR तयार गर्ने कार्य भइरहेको ।
६०	पूर्वाञ्चल र मध्यमाञ्चलका भित्री मधेश र चुरे क्षेत्रमा यातायातको पहुँच वृद्धि गरी आर्थिक विकासको ढोका खोल्ने सम्भावना बोकेको ३१८ किलोमिटर लामो धरान-चतरा-गाइघाट-कटारी-सिन्धुलीबजार-हेटौँडा सडक आधुनिक पूर्वाधारसहित तीन वर्षभित्र सम्पन्न गर्ने लक्ष्यका साथ निर्माण कार्य अगाडि बढाउने ।	धरान —चतरा —गाइघाट —कटारी —सिन्धुली बजार — हेटौँडा सडक (३१८ कि.मी.) लाई दुई लेनमा स्तरोन्नति गर्ने कार्य भई रहेको छ ।
६१	गल्छी-त्रिशुली-मैलुङ्ग-स्याफ्रुबेंसी-रसुवागढी सडक आगामी दुई	गल्छी-त्रिशुली 'बेन्नावती'

ब.व.को बुँदा नं	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
	वर्षभित्र सम्पन्न गरिनेछ । गल्छी-मलेखु-लोथर-भण्डारा-ठोरी खण्डको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी आगामी आर्थिक वर्षदेखि निर्माण कार्य शुरू गरिनेछ ।	मैलुंग (४८ कि.मि.) सडकलाई दुई वर्ष भित्र दुई लेनमा निर्माण सम्पन्न गर्ने लक्ष्यका साथ ठेक्का व्यवस्थापन भई काम सुचारु भईसकेको छ ।
६२	कोशी कोरिडोर अन्तर्गत खाँदबारी-किमाथाङ्गा खण्डको ट्रयाक खोली धनकुटादेखि किमाथाङ्गासम्म डेडिकेटेड डबल लेन स्तरमा स्तरोन्नति गर्ने ।	५.५ किलोमीटर ट्रयाक निर्माण सम्पन्न ।
६३	कालीगण्डकी कोरिडोर अन्तर्गत जोमसोम-कोरला खण्डको सडकको संरचना तयार गर्ने कार्य आगामी दुई वर्षभित्र गरिनेछ । कालिगण्डकी कोरिडोरको रिडी-बाग्लुङ-बेनी-जोमसोम-कोरला खण्डलाई डेडिकेटेड डबल लेन स्तरमा निर्माण गरिनेछ ।	१.२ किलोमीटर ट्रयाक निर्माण कार्य सम्पन्न, २.३ कि. मी. ग्रावेल स्तरमा निर्माण कार्य सम्पन्न ।
६४	हुम्लाको सदरमुकाम सिमीकोटलाई उत्तरी नाका हिल्सासँग जोड्ने सडक निर्माण सम्पन्न गर्न बजेट विनियोजन गरेको छु । नेपाली सेनाद्वारा निर्माणाधीन खुलालुलैफु कालिकोटबाट सिमीकोटसम्मको सडकका लागि आवश्यक बजेट व्यवस्था गरेको छु । डोल्पा सदरमुकामलाई एक वर्षभित्र र हुम्ला सदरमुकामलाई दुई वर्षभित्र सडक सञ्जालमा जोडिनेछ ।	२.५ कि.मी. ट्रयाक निर्माण सम्पन्न ।
६५	तराई-मधेशका सबै जिल्लामा पूर्वपश्चिम राजमार्गदेखि जिल्ला सदरमुकाम हुँदै दक्षिणी सिमावर्ती नाका जोड्ने सडकहरूलाई चार लेनस्तरका आधुनिक सडकका रूपमा निर्माण गर्ने कार्य आगामी आर्थिक वर्षदेखि शुरू गरिनेछ । यसबाट तराई-मधेस आर्थिक केन्द्रको रूपमा विकास हुने विश्वास गरेको छु ।	ठेक्का व्यवस्थापन प्रक्रिया-मा रहेको छ ।
६६	पश्चिमी हिमाली क्षेत्रको आर्थिक सामाजिक विकास गर्न मनाङ्ग-मुस्ताङ्ग-डोल्पा-जुम्ला सडकको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी निर्माण कार्य प्रारम्भ गरिनेछ ।	Feasibility study को लागि Contract Agreement भइसकेको ।
६७	आगामी आर्थिक वर्षमा बृहत् लुम्बिनी चक्रपथ (लुम्बिनी-भैरहवा-त्रिवेणी-दुम्कीबास-गैँडाकोट-राम्दी-रिडी-तम्घास-	DPR तथा Feasibility study को कार्य

ब.व.को बुँदा नं	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
	सन्धिखर्क-गोरूसिङ्गे-तौलिहवा-लुम्बिनी)को विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी निर्माण कार्य आरम्भ गरिनेछ।	सञ्चालनमा रहेको
६८	स्वर्ण सगरमाथा बृहत् चक्रपथ (ओखलढुङ्गा-सोलु सल्लेरी-खोटाङ दिक्तेल-ओखलढुङ्गा) को विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी निर्माण कार्य अघि बढाइनेछ। साँघुटार-ओखलढुङ्गा-कुईभीर सडक स्तरोन्नति गरी कालोपत्रे गरिनेछ।	DPR को कार्य भैरहेको।
७०	पूर्व पश्चिम राजमार्ग (काँकडभिट्टा-बुटवल-गङ्गाचौकी), पृथ्वी राजमार्ग (काठमाडौँ-पोखरा), अरनिको राजमार्ग (सूर्यविनायक-धुलिखेल-तातोपानी) र भैरहवा-लुम्बिनी-तौलिहवा-बहादुरगञ्ज सडकलाई चार लेनको आधुनिक राजमार्गको रूपमा स्तरोन्नति गरिनेछ।	ठेक्का व्यवस्थापन अन्तिम चरणमा रहेको छ।
७१	बुटवल-तानसेन-पोखरा, कोहलपुर-सुर्खेत, पोखरा-कुश्मा-बेनी, महाकाली कोरिडोर (ब्रम्हदेव-झुलाघाट-दार्चुला-टिङ्कर), भेरी कोरिडोर (जाजरकोट-दुनै-मरिम-तिन्जे धो), मेची कोरिडोर, सेती राजमार्ग र दमक चक्रपथलाई डेडिकेटेड डबल लेनका हुने गरी निर्माण तथा स्तरोन्नति गरिनेछ। नारायणघाट-मुग्लिङ्ग खण्डमा त्रिशुली नदीको पश्चिम किनारातर्फ दुई लेनको राजमार्ग निर्माण गरिनेछ।	सम्बन्धित कार्य निर्माण प्रक्रियामा रहेको।
७२	बहुवर्षीय ठेक्का स्वीकृति दिइएका निर्वाचन क्षेत्र सडकहरूको निर्माणलाई निरन्तरता दिएको छ। यी आयोजनाहरू शीघ्र सम्पन्न हुने गरी बजेट विनियोजन गरेको छ।	
७३	आगामी आर्थिक वर्षमा पृथ्वी राजमार्गको नागढुङ्गामा सुरुङ्गमार्ग निर्माण गर्ने कार्य शुरू गरिनेछ। सडक यातायातको दूरी कम गर्न काठमाडौँ-रसुवागढी सडकको छहरे खण्ड र सुरक्षित यात्रा सुनिश्चित गर्न सिद्धार्थ राजमार्गको सिद्धबाबा खण्डमा सुरुङ्गमार्ग निर्माणको विस्तृत अध्ययन तथा परियोजना प्रस्ताव तयार गर्न बजेट विनियोजन गरेको छ। यी स्थानहरूमा अध्ययन सम्पन्न भई विस्तृत परियोजना प्रस्ताव तयार हुनासाथ सुरुङ्गमार्ग निर्माण कार्य प्रारम्भ गरिनेछ।	नागढुङ्गा — नौबिसे सुरङ्ग मार्ग (Tunnel) निर्माणकार्यको लागि जापान सरकारसँग ऋण सम्झौता भई निर्माणको लागि परामर्शदाता छनोट भई कार्य बढाइएको छ।

ब.व.को बुँदा नं	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
७६	सबै सडकहरूलाई संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय गरी तीन तहमा वर्गीकरण गरिनेछ। सडकहरूको राइट अफ वे तय गरिनेछ। सडक क्षेत्रमा हुने अतिक्रमण रोकिनेछ।	सडकहरूको राइट अफ वे र सडक क्षेत्रमा हुने अतिक्रमण सम्बन्धि कार्य भइरहेको।
७७	पूर्व-पश्चिम विद्युतीय रेलमार्गको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी निर्माण कार्य आरम्भ गरिनेछ। काठमाडौँ-वीरगञ्ज रेलमार्गको सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ।	-बर्दिवास-काकरभिट्टा खण्ड (९४७ कि.मी.) को DPR तयार गर्ने कार्य भैरहेको । -बुटवल गङ्गुचौकी खण्ड (४२१ कि.मी.) को DPR तयारीको लागि परामर्शदाता छनौट कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको ।
७८	रसुवागढी-काठमाडौँ-पोखरा-लुम्बिनी रेलमार्गको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन दुई वर्षभित्र तयार गरी निर्माण कार्य प्रारम्भ गरिनेछ।	DPR तथा निर्माणको लागि मित्रराष्ट्र चीन सरकारसँग अनुरोध भइरहेको (अर्थ मन्त्रालय मार्फत) ।
७९	बर्दिवास-सिमरा रेलमार्गको ट्रयाक बेडको निर्माण आगामी आर्थिक वर्षमा सम्पन्न गरी ट्रयाक विछ्याउने कार्य आरम्भ गरिनेछ।	यस आर्थिक वर्षमा १५ कि.मी. मा ट्रयाकवेड निर्माण भइरहेको ।
८०	काठमाडौँ उपत्यकामा मेट्रो रेलमार्गको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी निर्माणका लागि स्रोतको व्यवस्थापन गरिनेछ।	IBN सँग समन्वयको कार्य भइरहेको ।
८२	आगामी आर्थिक वर्षदेखि सबै सवारी साधनहरूमा हाई सेक्युरिटी इम्बोस्ड नम्बर प्लेट प्रयोग गर्ने व्यवस्था लागू गरिनेछ।	Personalization Center विभाग परिसरमा स्थापना भई कर्मचारीहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने क्रममा रहेको ।
८३	सबै सवारी चालक अनुमति पत्र र सवारीधनी प्रमाणपत्रलाई	नयाँ बोलपत्र तयार गर्न

ब.व.को बुँदा नं	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
	आगामी पाँच वर्षभित्र स्मार्ट कार्डमा रूपान्तरण गरिनेछ।	उपसमितिमा छलफल भइरहेको।
८५	काठमाडौं उपत्यकाभित्र सञ्चालन हुने ट्याक्सीमा डिजिटल मिटर प्रणाली अनिवार्य गरिनेछ।	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभागबाट सूचना जारी गरी यस सम्बन्धी कार्य भइरहेको।
८६	भन्सार छुटका सवारी साधनमा पहिचान खुल्ने गरी अलग रङ्गका नम्बर प्लेट राख्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। जुन प्रयोजनका लागि भन्सार सुविधा उपलब्ध गराइएको हो, सोभन्दा फरक प्रयोजनमा प्रयोग गरेको पाइएमा त्यस्ता सवारी साधनहरू जफत गरिनेछ।	संघीयता अनुकूल हुने गरी ऐन संसोधन सम्बन्धी कार्य प्रक्रियामा रहेको।

११. आर्थिक वर्ष २०७२/०७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३७०११३	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	५३,४५८	५०,५०८	९४.४८
३३७०१२३	सडक विभाग	८८,५१९	६८,२३०	७७.०८
३३७०१३३	क्षेत्रीय सडक कार्यालयहरू	२४,८०१	२१,९००	८८.३०
३३७०१४३	डिभिजन सडक कार्यालयहरू	३३७,६५१	३२६,३३५	९६.६५
३३७०१५३	हेभी इक्विपमेन्ट डिभिजनहरू(यान्त्रिक कार्यालयहरू समेत)	२२४,०६७	२०८,९३४	९३.२५
३३७०१६३	मेकानिकल तालिम	१५,२४७	११,७५८	७७.१२
३३७०१७३	प्रयोगशाला	९,३४७	८,९७९	९६.०६
३३७०२२३	रेलवे विभाग	१०,६२९	८,८६६	८३.४१
३३७०२६३	यातायात व्यवस्था विभाग	३०,५५०	२४,२२०	७९.२८
३३७०२७३	अंचल यातायात व्यवस्था कार्यालयहरू	२९६,२७२	२८३,२९६	९५.६२
३३७१०१३	सगरमाथा लोकमार्ग(गाईघाट-दिक्तेल खण्ड)	३,४१५	३,३८५	९९.१२
३३७१०२३	वि.पी. लोकमार्ग(बनेपा-सिन्धुली-बर्दिबास) पहिरो रोकथाम समेत	८,४०१	५,८४२	६९.५४
३३७१०५३	महाकाली लोकमार्ग (दार्चुला-टिडकर	५,१०८	३,९६२	७७.५७

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	खण्ड)			
३३७१०६३	कान्ति लोकपथ	५,४८६	५,३३८	९७.३०
३३७११०३	गणेशमान सिंह मार्ग- (थानकोट-चित्लाड)	३,५४९	३,२०३	९०.२५
३३७१२०३	सालझण्डी-सन्धिखर्क-ढोरपाटन सडक	५,३७१	४,९८३	९२.७८
३३७१२५३	धरान-चतरा-गाईघाट-सिन्धुलीबजार-हेटौडा	६,०९३	४,८७९	८०.०८
३३७१२९३	मैलुङ्ग - स्याप्रुवेशी -रसुवागढी	८७८	५९७	६८.००
३३७१३३३	सडकसुधार आयोजना	२३,३८२	१९,८४३	८४.८६
३३७१३६३	११किलो छेपेटार-भालुस्वारा-बारपाक	५,७३३	५,०२४	८७.६३
३३७१३७३	शहिद मार्ग (तिला-घर्तिगाउ-थवाङ-रुकुमकोट)	५,४८३	५,३६४	९७.८३
३३७१३८३	पुष्पलाल लोकमार्ग(मध्य पहाडी लोकमार्ग)	२९,०७९	२७,४४५	९४.३८
३३७१४१३	काठमाडौं-तराई मधेश फाष्ट ट्रयाक	७,२८७	५,९४३	८१.५६
३३७१४२३	सडक क्षेत्र विकास आयोजना	१५,५८५	१०,८१९	६९.४२
३३७१४३३	काठमाडौं-भक्तपुर सडक विस्तार	४,३३४	३,०३६	७०.०५
३३७१४५३	उत्तर दक्षिण लोकमार्ग(कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी)	१८,११३	१४,८४६	८१.९६
३३७१४९३	काठमाडौं उपत्यका सडक विस्तार आयोजना	१२,७६७	१२,५०७	९७.९६
३३७१६५३	सडक बोर्ड	४,३९९,१५४	४,३९९,१५५	१००.००
३३७१९६३	बाढीजन्य क्षति पुननिर्माण आयोजना	२,१४२	९६९	४५.२३
३३७१९८३	सेती लोकमार्ग(टिकापुर -लोडे-चैनपुर-ताक्लाकोट)	७२८	५८०	७९.६७
३३७२२४३	हुलाकी राजमार्ग (पुलहरू समेत)	२२,८३४	२०,१४७	८८.२३
३३७३०३३	काठमाण्डौं दिगो शहरी यातायात आयोजना	३१०,०३८	१२,०९२	३.९०
३३७३०४३	उपक्षेत्रीय यातायात अभिवृद्धि आयोजना	२१,८९२	१७,५९१	८०.३५
३३७३०६३	जल मार्ग	२,७४५	६९३	२५.२५
३३७३०७३	रेलवे तथा मोनो रेल विकास आयोजना	१३,८९३	६,५०६	४६.८३
३३७३१२३	व्यापारीक मार्ग विस्तार आयोजना	१४,८७८	१३,५६५	९१.१८
३३७३१४३	यातायात आयोजना तयारी सहयोग	१,३७२	६६५	४८.४७
३३७३२०३	रणनीतिक सडक पुल निर्माण तथा पुल	१५,५३२	१०,१४४	६५.३१

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	पुलेसा संरक्षण			
३३७३२३३	तम्घास - सिमलटारी -ठूला बेशी - प्यूठान सडक	५,३५४	५,०६५	९४.६०
३३७३२५३	सितापाईला—धार्के सडक आयोजना	२०७	-	-
३३७३२६३	सासेक रोड कनेक्टीभिटी प्रोजेक्ट	१९,०८२	१२,५२९	६५.६६
३३७३२७३	चक्रपथ विस्तार आयोजना	४,०७९	२,२३९	५४.८९
३३७३२९३	अन्य उत्तर दक्षिण सडकहरू	४,५५८	३,७२४	८१.७०
३३७३३०३	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा यातायात आयोजना: मुग्लिङ नारायणगढ खण्ड सडक	६,०२९	४,७३०	७८.४५
३३७३३१३	सडक तथा ट्राफिक सुरक्षा	१७,४५४	१,६११	९.२३
३३७३५२३	यातायात व्यवस्था सुदृढीकरण आयोजना	२५२,२५३	६५,२१८	२५.८५
३३७३५८३	काठमाण्डौ- नौबिसे सुरङ्ग मार्ग	२,०११	५३८	२६.७५
	जम्मा	६,३६६,८३९	५,७२७,८०३	८९.९६

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३७०११४	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	६२५	६२२	९९.५२
३३७०१२४	सडक विभाग	३३५,१५०	३०९,६८०	९२.४०
३३७०१४४	डिभिजन सडक कार्यालयहरू	३५,१५३	१६,२३२	४६.१८
३३७०१५४	हेभी इक्विपमेन्ट डिभिजनहरू(यान्त्रिक कार्यालयहरू समेत)	३७,१५९	३७,१६०	१००.००
३३७०१७४	प्रयोगशाला	४०,८००	१५,१६०	३७.१६
३३७०२२४	रेलवे विभाग	५०,८००	५०,७९४	९९.९९
३३७१०१४	सगरमाथा लोकमार्ग(गाईघाट- दिक्तेल खण्ड)	१२४,९९८	६४,७२८	५१.७८
३३७१०२४	वि.पी. लोकमार्ग(बनेपा-सिन्धुली- बर्दिबास) पहिरो रोकथाम समेत	९३९,५००	१८६,४९५	१९.८५
३३७१०५४	महाकाली लोकमार्ग (दार्चुला- टिडकर खण्ड)	३६,७७५	२४,४०८	६६.३७
३३७१०६४	कान्ति लोकपथ	३९९,२३०	३९९,२१३	१००.००
३३७११०४	गणेशमान सिंह मार्ग- (थानकोट-	६५,०००	३८,०८२	५८.५९

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	चित्लाड)			
३३७१११४	बागलुंग-वेनी-जोमसोम	९१,५००	८१,३७९	८८.९४
३३७११७४	गंगटे-समुन्द्रटार-गल्फुभन्ज्याङ सडक	४३,०००	३६,८६४	८५.७३
३३७१२०४	सालझण्डी-सन्धिखर्क-ढोरपाटन सडक	१७९,७४०	१६७,७४०	९३.३२
३३७१२२४	व्यास मार्ग - बुद्धसिंह मार्ग	२६,२५०	२५,०२८	९५.३४
३३७१२३४	क्षेत्रीय तथा पर्यटकीय महत्त्वका सडकहरू	२,६८६,६१०	२,२७०,००१	८४.४९
३३७१२४४	दमक-चिसापानी	५९,९००	३७,०३७	६१.८३
३३७१२५४	धरान-चतरा-गाईघाट-सिन्धुलीबजार-हेटौंडा	१४२,७९५	१४१,७५४	९९.२७
३३७१२६४	तल्लो ढुङ्गेधर-सातखम्बा-दुल्लु-पिपलकोट-दैलैख	३५,०००	३४,११३	९७.४७
३३७१२७४	देवस्थल-कैनडांडा-चौरजहारी-डोल्पा	५०,०००	१७,६०७	३५.२१
३३७१२८४	गुमी-पाटिहाल्ना चौर(सुर्खेत)	१०८,५००	९८,१६०	९०.४७
३३७१२९४	मैलुङ्ग - स्याप्रुवेशी -रसुवागढी	१००,३९०	१००,३९१	१००.००
३३७१३०४	टनकपुर लिंक सडक	५०,०००	१६,५०६	३३.०१
३३७१३३४	सडकसुधार आयोजना	३,३१५,३७२	१,१४९,८१८	३४.६८
३३७१३४४	मिर्दि-क्याक्मी-भिमाद	५०,०००	४९,५०८	९९.०२
३३७१३५४	पुतलीखेत-काकीनेटा-कुश्मा	४५,०००	२१,६३४	४८.०८
३३७१३६४	११किलो छेपेटार-भालुस्वारा-बारपाक	१०३,१४०	९०,१८५	८७.४४
३३७१३७४	शहिद मार्ग (तिला-घर्तिगाउ-थवाङ-रूकुमकोट)	३०६,९२०	३०५,८९१	९९.६६
३३७१३८४	पुष्पलाल लोकमार्ग(मध्य पहाडी लोकमार्ग)	३,१६९,६९९	३,१६४,५८२	९९.८४
३३७१३९४	नागमा गमगढी	७७,५००	६४,६२५	८३.३९
३३७१४०४	जाजरकोट-दुनै(डोल्पा)	१८४,९२५	१८४,९२४	१००.००
३३७१४१४	काठमांडौ-तराई मधेश फाष्ट ट्रयाक	९९२,७१३	४७०,८५१	४७.४३
३३७१४२४	सडक क्षेत्र विकास आयोजना	५३७,२५०	३५१,४८४	६५.४२
३३७१४३४	काठमाडौ-भक्तपुर सडक विस्तार	७०,०००	५३,८०८	७६.८७
३३७१४४४	फिक्कल श्री अन्तु डांडा सडक	३०,०००	२७,१७५	९०.५८

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३७१४५४	उत्तर दक्षिण लोकमार्ग(कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी)	१,५१९,९४२	१,२८५,८९३	८४.६०
३३७१४६४	बेनीघाट-आरूघाट-लार्के भन्ज्याङ	४१,९५०	३४,९८९	८३.४१
३३७१४७४	काठमाडौं उपत्यका सडक निर्माण तथा सुधार	७४९,२८०	६६३,३२१	८८.५३
३३७१४८४	अन्य शहरी सडक	१,१२७,७००	९६६,४८६	८५.७०
३३७१४९४	काठमाडौं उपत्यका सडक विस्तार आयोजना	२,६८७,२०७	२,४१६,७४२	८९.९४
३३७१५४४	बेशीशहर- चामे -मनाङ	४०,५००	३३,५३०	८२.७९
३३७१५७४	स्थानिय सडक पुल निर्माण	५,१५०,६८९	४,५५४,९४७	८८.४३
३३७१५९४	रणनीतिक सडक पुलहरूको विस्तृत संभाव्यता अध्ययन	४१५,०००	४०७,९८६	९८.३१
३३७१६३४	सडक यातायात सुरक्षा, अतिक्रमण नियन्त्रण तथा सीमा सुरक्षा	२४,७५०	१३,३६७	५४.०१
३३७१९६४	बाढीजन्य क्षति पुननिर्माण आयोजना	२८,२८४	२४,०२२	८४.९३
३३७१९८४	सेती लोकमार्ग(टिकापुर -लोडे-चैनपुर-ताक्लाकोट)	९३,४००	४७,९७६	५१.३७
३३७१९९४	चेपाङ मार्ग (ठोरी -भण्डारा -लोथर-मलेखु)	४५,८६३	३९,३२२	८५.७४
३३७२२४४	हुलाकी राजमार्ग (पुलहरू समेत)	३,१९५,०००	९३७,३८५	२९.३४
३३७३०३४	काठमाण्डौ दिगो शहरी यातायात आयोजना	८९१,५२५	२०३,०५८	२२.७८
३३७३०४४	उपक्षेत्रीय यातायात अभिवृद्धि आयोजना	३९०,४७८	२४६,४०३	६३.१०
३३७३०५४	दक्षिणकाली-छैमले-सिस्नेरी-कुलेखानी सडक आयोजना	१४५,२५०	१३२,१२७	९०.९७
३३७३०६४	जल मार्ग	२५,०००	२,७५०	११.००
३३७३०७४	रेलवे तथा मोनो रेल विकास आयोजना	१,५४४,४८७	५१४,०८७	३३.२९
३३७३१२४	व्यापारीक मार्ग विस्तार आयोजना	१,६१६,१३२	१,५१७,२८०	९३.८८
३३७३१४४	यातायात आयोजना तयारी सहयोग	१६०,३४१	१५२,७८७	९५.२९
३३७३२०४	रणनीतिक सडक पुल निर्माण तथा पुल पुलेसा संरक्षण	२,७९१,०२७	२,३०९,९२९	८२.७६

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३७३२३४	तम्घास - सिमलटारी -ठूला बेशी - प्यूठान सडक	१५०,०००	१५०,०००	१००.००
३३७३२५४	सितापाईला—धार्के सडक आयोजना	२२,६००	९,४८३	४१.९६
३३७३२६४	सासेक रोड कनेक्टीभिटी प्रोजेक्ट	२,३७७,०६८	१,४६१,०६३	६१.४६
३३७३२७४	चक्रपथ विस्तार आयोजना	९३०,०००	८८९,८१५	९५.६८
३३७३२९४	अन्य उत्तर दक्षिण सडकहरू	३६०,०२०	२७८,८६७	७७.४६
३३७३३०४	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा यातायात आयोजना: मुग्लिङ नारायणगढ खण्ड सडक	१,९९८,८५६	८१०,६७०	४०.५६
३३७३३१४	सडक तथा ट्राफिक सुरक्षा	१,००४,७७१	२१०,७९०	२०.९८
३३७३३२४	पाटन पंचेश्वर	८३,३००	५३,६२७	६४.३८
३३७३३३४	तुलसीपुर -पुरनधारा-बोटेचौर	१२०,०००	७५,८३१	६३.१९
३३७३३४४	खुटिया दिपायल	४०,०००	२४,४७१	६१.१८
३३७३३५४	संभावित रणनीतिक सडकहरू	१,६७९,६१०	१,४७४,८९९	८७.८१
३३७३५२४	यातायात व्यवस्था सुदृढीकरण आयोजना	२९२,७३२	७८,५८१	२६.८४
३३७३५४४	मिथिला क्षेत्र सडक सुधार	१७३,५८०	११२,९२५	६५.०६
३३७३५५४	सम्भावित प्रादेशिक सडकहरू	२४४,०६४	१६०,२७३	६५.६७
३३७३५६४	रणनीतिक सडक पुनर्स्थापना तथा सुधार	१,०६३,०२२	८५६,५६५	८०.५८
३३७३५७४	राजमार्गस्तरौन्नती	५४२,०५२	-	-
३३७३५८४	काठमाण्डौ- नौबिसे सुरङ्ग मार्ग	१,३६०,०००	-	-
३३७३५९४	निर्वाचन क्षेत्र सडक	४,१४५,९५०	३,८६३,६६५	९३.१९
३३७३६०४	कुमुद बोध मार्ग (नेपालगञ्ज चक्रपथ) बाके	१०,०००	७,९८६	७९.८६
	जम्मा	५३,८०२,८२४	३७,१२७,५३७	६९.०१

१२. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट एवं २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको विवरण:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३७०११३	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	६४,३२१	४१,०५२	६३.८२
३३७०१२३	सडक विभाग	८६,१९७	५७,९५६	६७.२४
३३७०१३३	क्षेत्रीय सडक कार्यालयहरू	२७,९२९	२०,०४४	७१.७७

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३७०१४३	डिभिजन सडक कार्यालयहरू	३८६,५९८	३१५,२३२	८१.५४
३३७०१५३	हेभी इक्विपमेन्ट डिभिजनहरू(यान्त्रिक कार्यालयहरू समेत)	२३४,०६६	१९५,८०८	८३.६६
३३७०१६३	मेकानिकल तालिम	१४,९५९	११,६४८	७७.८७
३३७०१७३	प्रयोगशाला	९,४४२	६,८३७	७२.४१
३३७०२२३	रेलवे विभाग	१०,६३३	६,४११	६०.२९
३३७०२६३	यातायात व्यवस्था विभाग	३१,४४६	२२,५६६	७१.७६
३३७०२७३	अंचल यातायात व्यवस्था कार्यालयहरू	३५६,७७८	२६०,९३५	७३.१४
३३७१०१३	सगरमाथा राजमार्ग(गाईघाट-दिक्तेल खण्ड)	३,९४२	३,५८६	९०.९७
३३७१०२३	वि.पी. राजमार्ग(बनेपा-सिन्धुली-बर्दिबास) पहिरो रोकथाम समेत	६,३२३	४,९१५	७७.७३
३३७१०५३	महाकाली कोरिडोर (ब्रम्हदेव-झुलाघाट-दार्चुला-टिडकर)	५,२१२	३,०४५	५८.४२
३३७१०६३	कान्ति राजपथ	६,६९९	४,८९९	७३.१३
३३७११०३	गणेशमान सिंह मार्ग- (थानकोट-चित्लाङ)	३,९५१	२,९१९	७३.८८
३३७१२०३	सालझण्डी-सन्धिखर्क-ढोरपाटन सडक	६,०३३	३,९५१	६५.४९
३३७१२५३	धरान-चतरा-गाईघाट-सिन्धुलीबजार-हेटौंडा	१२,७१४	६,८३७	५३.७८
३३७१२९३	गल्छी- त्रिशुली- मैलुङ्ग - स्याप्रुवेशी - रसुवागढी	६,२९२	२,७०७	४३.०२
३३७१३३३	सडकसुधार आयोजना	३२,०५७	१९,२५६	६०.०७
३३७१३६३	११किलो छेपेटार-भालुस्वारा-बारपाक	६,३५४	४,४९१	७०.६८
३३७१३७३	शहिद मार्ग (तिला-घर्तिगाउ-थवाङ-रुकुमकोट)	६,५९६	५,४०४	८१.९३
३३७१३८३	पुष्पलाल राजमार्ग(मध्य पहाडी राजमार्ग)	३७,११६	२५,९९०	७०.०२
३३७१४१३	काठमाडौं-तराई मधेश फाष्ट ट्रयाक	७,६२०	५,११८	६७.१७
३३७१४२३	सडक क्षेत्र विकास आयोजना	१२,६४५	७,१४९	५६.५४
३३७१४३३	काठमाडौं-भक्तपुर सडक विस्तार	४,०६१	१,८४४	४५.४१
३३७१४५३	उत्तर दक्षिण राजमार्ग(कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी)	२३,५५४	१२,२५९	५२.०५
३३७१४९३	काठमाडौं उपत्यका सडक विस्तार आयोजना	१३,९१५	११,२९२	८१.१५
३३७१६५३	सडक बोर्ड	४,३५०,४०४	९४९,३३९	२१.८२

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३७१९८३	सेती राजमार्ग (टिकापुर -लोडे-चैनपुर-ताक्लाकोट)	३,८९६	३,००४	७७.१०
३३७२२४३	हुलाकी राजमार्ग (पुलहरू समेत)	३१,८२८	१९,६००	६१.५८
३३७३०३३	काठमाण्डौ दिगो शहरी यातायात आयोजना	२९८,७५०	७,६६१	२.५६
३३७३०४३	उपक्षेत्रीय यातायात अभिवृद्धि आयोजना	२५,७४३	१५,६१६	६०.६६
३३७३०६३	जल मार्ग	१,९७७	४५०	२२.७६
३३७३०७३	रेल, मेट्रो रेल तथा मोनो रेल विकास आयोजना	१३,५८८	६,०५६	४४.५७
३३७३१२३	व्यापारीक मार्ग विस्तार आयोजना	१६,९०१	१२,५६२	७४.३३
३३७३१४३	यातायात आयोजना तयारी सहयोग	१,२८५	४८०	३७.३५
३३७३२०३	रणनीतिक सडक पुल निर्माण तथा पुल पुलेसा संरक्षण	२१,२९८	१२,५४२	५८.८९
३३७३२३३	तम्घास - सिमलटारी -ठूला बेशी - प्यूठान सडक	५,६६८	४,०४९	७१.४४
३३७३२६३	सासेक रोड कनेक्टीभिटी प्रोजेक्ट	१४,३८६	६,२४३	४३.४०
३३७३२७३	चक्रपथ विस्तार आयोजना	३,४२४	२,७९६	८१.६६
३३७३२९३	अन्य उत्तर दक्षिण सडकहरू	५,८७०	३,३६६	५७.३४
३३७३३०३	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा यातायात आयोजना: मुग्लिङ नारायणगढ खण्ड सडक	५,६५३	३,६८५	६५.१९
३३७३३१३	सडक तथा ट्राफिक सुरक्षा	१५,०३३	१,०७८	७.१७
३३७३३४३	खुटिया- दिपायल	३,३५७	७८३	२३.३२
३३७३५२३	यातायात व्यवस्था सुदृढीकरण आयोजना	३२५,८६५	३६,४०४	११.१७
३३७३५७३	राजमार्गस्तरोन्नती (रणनीतिक सडक विकास आयोजना)	३,६४६	४५३	१२.४२
३३७३५८३	नागदुङ्गा सुरुङमार्ग निर्माण आयोजना	१,३४४	२२६	१६.८२
३३७३६१३	सासेक सडक सुधार आयोजना	३,८६५	२२०	५.६९
	जम्मा	६,५७१,२३४	२,१५०,७६४	३२.७३

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३७०११४	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायातमन्त्रालय	५,४३९	३,२१९	५९.१८

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३७०१२४	सडक विभाग	३४१,३७०	१८५,५६२	५४.३६
३३७०१४४	डिभिजन सडक कार्यालयहरू	५०,०००	१३,९०८	२७.८२
३३७०१५४	हेभी इक्विपमेन्ट डिभिजनहरू(यान्त्रिक कार्यालयहरू समेत)	३७,१६०	२६,१०५	७०.२५
३३७०१७४	प्रयोगशाला	४०,१००	९,४४५	२३.५५
३३७०२२४	रेलवे विभाग	१०,२००	९,९१७	९७.२३
३३७१०१४	सगरमाथा राजमार्ग(गाईघाट-दिक्तेल खण्ड)	३९३,९१४	२५२,४७२	६४.०९
३३७१०२४	वि.पी. राजमार्ग(बनेपा-सिन्धुली-बर्दिबास) पहिरो रोकथाम समेत	१९५,०००	३७,८२०	१९.३९
३३७१०५४	महाकाली कोरिडोर (ब्रम्हदेव-झुलाघाट-दार्चुला-टिडकर)	३००,०००	७,१७६	२.३९
३३७१०६४	कान्ति राजपथ	६००,०००	२६४,२५८	४४.०४
३३७११०४	गणेशमान सिंह मार्ग- (थानकोट-चित्लाङ)	१४९,०००	६४,७०७	४३.४३
३३७१११४	बाग्लुङ-बेनी	६४,९०१	६३,८२२	९८.३४
३३७११७४	गंगटे-समुन्द्रटार-गल्फुभन्ज्याङ सडक	७६,५००	७०,६५४	९२.३६
३३७१२०४	सालझण्डी-सन्धिखर्क-ढोरपाटन सडक	२२०,५१४	१९४,०९८	८८.०२
३३७१२२४	व्यास मार्ग - बुद्धसिंह मार्ग	१००,०००	७२,१८१	७२.१८
३३७१२३४	क्षेत्रीय तथा पर्यटकीय महत्त्वका सडकहरू	२,७०९,९२८	१,४७०,४०७	५४.२६
३३७१२४४	दमक-चिसापानी	१५७,१००	४२,५२१	२७.०७
३३७१२५४	धरान-चतरा-गाईघाट-सिन्धुलीबजार-हेटौंडा	३,०१२,५९९	१,८६२,६१९	६१.८३
३३७१२६४	तल्लो डुङ्गेश्वर-सातखम्बा-दुल्लु-पिपलकोट-दैलेख	७४,९९९	२९,३८४	३९.१८
३३७१२७४	देवस्थल-कैनडांडा-चौरजहारी-डोल्पा	७५,०००	३१,४४७	४१.९३
३३७१२८४	गुमी-पाटिहाल्ना चौर(सुर्खेत)	१४९,२१३	२२,२२१	१४.८९
३३७१२९४	गल्छी- त्रिशुली- मैलुङ्ग - स्याप्रुवेशी -रसुवागढी	१,४००,०००	५४६,१५९	३९.०१
३३७१३०४	टनकपुर लिंक सडक	१५०,०००	६०,०९९	४०.०७

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३७१३३४	सडकसुधार आयोजना	३,३५०,१७०	५९५,५५५	१७.७८
३३७१३४४	मिर्दि-क्याक्मी-भिमाद	७४,८००	५१,१७३	६८.४१
३३७१३५४	पुतलीखेत-कार्कीनेटा-कुश्मा	७४,९९३	३३,३०५	४४.४१
३३७१३६४	११किलो छेपेटार-भालुस्वारा- बारपाक	२००,३१६	६२,८४९	३१.३७
३३७१३७४	शहिद मार्ग (तिला-घर्तिगाउ-थवाङ- रुकुमकोट)	२५०,८५०	१९२,९७९	७६.९३
३३७१३८४	पुष्पलाल राजमार्ग(मध्य पहाडी राजमार्ग)	२,८५०,०००	२,७६४,४७०	९७.००
३३७१३९४	नागमा गमगढी	८८,४३०	४९,६२९	५६.१२
३३७१४०४	भेरी करिडोर (जाजरकोट- दुनै- मरिम- तिन्जे धो)	३००,०००	१८९,१६०	६३.०५
३३७१४१४	काठमाडौं-तराई मधेश फाष्ट ट्रयाक	७,००१,२९७	६०५,९३८	८.६५
३३७१४२४	सडक क्षेत्र विकास आयोजना	४,०९८,४४९	१०७,९६७	२.६३
३३७१४३४	काठमाडौं-भक्तपुर सडक विस्तार	१५१,१२८	२२,७७९	१५.०७
३३७१४४४	फिक्कल श्री अन्तु डांडा सडक	१०१,८९२	१२,५७४	१२.३४
३३७१४५४	उत्तर दक्षिण राजमार्ग(कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी)	१,८९१,८२३	९९४,२६८	५२.५६
३३७१४६४	बेनीघाट-आरूघाट-लार्के भन्ज्याङ	१००,०००	८८,५७५	८८.५८
३३७१४७४	काठमाडौं उपत्यका सडक निर्माण तथा सुधार	६९९,०६०	५१९,०६८	७४.२५
३३७१४८४	अन्य शहरी सडक	९००,०३२	४२१,६८७	४६.८५
३३७१४९४	काठमाडौं उपत्यका सडक विस्तार आयोजना	१,७४७,७६०	१,४८६,९०९	८५.०८
३३७१५४४	बेशीशहर- चामे -मनाङ	१००,०००	४८,६३३	४८.६३
३३७१५७४	स्थानिय सडक पुल निर्माण	३,६०१,९९८	१,९३७,२६७	५३.७८
३३७१५९४	रणनैतिक सडक पुलहरूको विस्तृत संभाव्यता अध्ययन	४७९,९८७	१७९,७०२	३७.४४
३३७१८८४	काठमाडौं बाहिरी चक्रपथ	४,०००	-	-
३३७१९८४	सेती राजमार्ग(टिकापुर -लोडे- चैनपुर-ताक्लाकोट)	४००,०००	११६,९१०	२९.२३
३३७१९९४	चेपाङ मार्ग (ठोरी -भण्डारा - लोथर-मलेखु)	१००,०००	९३,२५७	९३.२६
३३७२२४४	हुलाकी राजमार्ग (पुलहरू समेत)	४,१७६,९४९	१,६४५,६१७	३९.४०

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३७३०३४	काठमाण्डौ दिगो शहरी यातायात आयोजना	८८४,७९२	२९,०६७	३.२९
३३७३०४४	उपक्षेत्रीय यातायात अभिवृद्धि आयोजना	२०२,७९९	५३,९७०	२६.६९
३३७३०५४	दक्षिणकाली-छैमले-सिस्नेरी-कुलेखानी सडक आयोजना	२५५,००५	२९०,५६४	८२.५७
३३७३०६४	जल मार्ग	४४,७००	-	-
३३७३०७४	रेल, मेट्रो रेल तथा मोनो रेल विकास आयोजना	२,३२८,९६२	९,०००,५९२	४२.९७
३३७३१२४	व्यापारीक मार्ग विस्तार आयोजना	३,३४९,९८७	९,६०९,५९३	४८.०५
३३७३१४४	यातायात आयोजना तयारी सहयोग	२३४,४००	९०९,५७६	४३.३३
३३७३२०४	रणनीतिक सडक पुल निर्माण तथा पुल पुलेसा संरक्षण	२,९९९,३५५	९,४९५,७२०	४८.४९
३३७३२३४	तम्घास - सिमलटारी -ठूला बेशी - प्यूठान सडक	२०९,८००	९९५,६९४	९३.२८
३३७३२५४	सितापाईला—धार्के सडक आयोजना	९४९,९९९	९४,९८६	६२.७९
३३७३२६४	सासेक रोड कनेक्टीभिटी प्रोजेक्ट	२,९२३,४२८	७३३,४९५	३४.५४
३३७३२७४	चक्रपथ विस्तार आयोजना	९,०९०,०००	२६,६२७	२.४४
३३७३२९४	अन्य उत्तर दक्षिण सडकहरू	४४९,०००	२८२,४४९	६२.९०
३३७३३०४	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा यातायात आयोजना: मुग्लिङ नारायणगढ खण्ड सडक	९,७८९,६०७	३८३,८५९	२९.५५
३३७३३१४	सडक तथा ट्राफिक सुरक्षा	८४७,७६०	३३६,०५९	३९.६४
३३७३३२४	पाटन पंचेश्वर	९३५,०००	६२,७६८	४६.४९
३३७३३३४	तुलसीपुर -पुरनधारा-बोटेचौर	२९०,०००	९९,५४८	४७.४०
३३७३३४४	खुटिया- दिपायल	९५०,०००	९७,३७७	९९.५८
३३७३३५४	संभावित रणनीतिक सडकहरू	२,०९०,०००	९,२७८,६०८	६३.६९
३३७३५२४	यातायात व्यवस्था सुदृढीकरण आयोजना	९,००८,०३४	९७८,३६५	९७.६९
३३७३५४४	मिथिला क्षेत्र सडक सुधार	४००,०००	२२९,२०९	५७.३०
३३७३५५४	सम्भावित प्रादेशिक सडकहरू	४९९,६००	२२३,६९९	४४.७६
३३७३५६४	रणनीतिक सडक पुनर्स्थापना तथा सुधार	९,३९६,९००	६७३,९५८	४८.२२
३३७३५७४	राजमार्गस्तरोन्नती (रणनीतिक सडक)	९००,०००	३२,४७५	३२.४८

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	विकास आयोजना)			
३३७३५८४	नागदुङ्गा सुरुङ्गमार्ग निर्माण आयोजना	१,८६८,३४५	-	-
३३७३५९४	निर्वाचन क्षेत्र सडक	२,८७३,२५०	१,९७१,७०९	६८.६२
३३७३६०४	कुमुद बोध मार्ग (नेपालगञ्ज चक्रपथ) बाँके	७५,०४०	५९,६८०	७९.५३
३३७३६१४	सासेक सडक सुधार आयोजना	५३५,२६८	-	-
३३७३६२४	मनाङ्ग-मुस्ताङ्ग-डोल्पा-जुम्ला सडक	५०,०००	१,७६६	३.५३
३३७३६३४	स्वर्ण सगरमाथा वृहत चक्रपथ (ओखलढुंगा-सोलु सल्लेरी- खोटाङ दिक्तेल-ओखलढुंगा)	७५,०००	-	-
३३७३६४४	मदन भण्डारी मार्ग (बसन्तपुर- गुफापोखरी- सभापोखरी- ढुंगेसाँघु दोभान संखुवासभा/ ताप्लेजुङ)	१००,०००	३,९६२	३.९६
३३७३६५४	वृहत लुम्बिनी चक्रपथ (लुम्बिनी- भैरहवा-त्रिवेणी-दुम्कीवास-गैडाकोट- राम्दी-रिडी-तम्घास-सन्धीखर्क- गोरूसिंगे-तौलिहवा-लुम्बिनी)	२५०,०००	२०१,७१०	८०.६८
३३७३६६४	दक्षिणी सीमा नाका- जिल्ला सदरमुकाम - पूर्व पश्चिम जोड्ने सडकहरू	१,७०५,०००	५१६,३८२	३०.२९
३३७३६८४	साँघुटार- ओखलढुङ्गा- कुइभिर सडक	१००,०००	२,२६५	२.२७
	जम्मा	७३,४६८,३०२	२९,५८६,४२०	४०.२७

◆ ◆ ◆

महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

जनसंख्याको दृष्टिबाट महत्वपूर्ण हिस्सा ओगटेको महिला वर्गको सशक्तिकरण, लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण तथा अपाङ्गता भएका व्यक्ति र ज्येष्ठ नागरिकसम्बन्धी लैङ्गिक समानताको अवधारणालाई राज्यले आत्मसात गर्दै २०५२ सालमा पहिलो पटक महिला तथा समाजकल्याण मन्त्रालयको रूपमा यस मन्त्रालयको स्थापना भएको हो । २०५८ सालमा बालबालिकाहरूको विषयलाई समेत समावेश गरी यस मन्त्रालयलाई महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालयको रूपमा विस्तार गरियो ।

२. दृष्टिकोण:

आफ्नो मौलिक अधिकारको उपभोग गर्न विभिन्न कारणले पछि परेका महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, ज्येष्ठ नागरिक एवं लैङ्गिक अल्पसंख्यकहरूको अधिकार स्थापित गर्ने ।

३. ध्येय:

अवसरवाट वञ्चित भएका र पछाडि परेका महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू समेतलाई सशक्तिकरण गर्दै राष्ट्रिय विकासको मूलप्रवाहमा ल्याउने ।

४. रणनीति:

संरक्षण र अवसरका माध्यमहरू श्रृजना गर्ने, त्यसमा पहुँच वढाउने, नीतिगत तथा कानूनी आधारहरूको व्यवस्था गर्ने जस्ता उपायहरूको अवलम्बन गर्दै अवसरवाट वञ्चित भएका, पिछडिएका वा पछाडि परेका महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू समेतलाई आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरणको माध्यमबाट राष्ट्रिय विकासको मूलधारमा समाहित गराउने ।

५. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- महिलाहरूको आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरण गर्ने ।
- बालबालिकाहरूको संरक्षण, बालअधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको राज्य प्रदत्त सेवा सुविधामा पहुँच वृद्धि गरी आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरण, संरक्षण गर्ने ।
- ज्येष्ठ नागरिकहरूको राज्य प्रदत्त सेवा सुविधामा पहुँच वृद्धि गरी आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरण, संरक्षण गर्ने ।
- आवश्यकतानुसार नीति निर्माण, कानूनमा सुधार तथा कार्ययोजनाका माध्यमबाट लक्ष्य प्राप्त गर्ने ।

६. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू:

- महिला, बालबालिका, समाजकल्याणसम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- महिला, बालबालिका, समाजकल्याणसम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण,
- महिला, बालबालिका, समाजकल्याणसम्बन्धी राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय संघ संस्थासँग सम्पर्क र समन्वय
- अनाथ बालबालिका, असहाय, महिला, वृद्ध, वृद्धा, अपाङ्ग र अशक्तको संरक्षण,
- महिला कल्याण तथा सीप विकास,
- बालबालिकाको कल्याण,
- जेष्ठ नागरिकको सुरक्षा र कल्याण,
- राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाको समन्वय तथा परिचालन,
- सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्थाद्वारा कार्यान्वय गरिएका महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याणसम्बन्धी कार्यक्रमको अनुगमन,
- धर्मपुत्री र धर्मपुत्री,
- लैंगिक हिंसासम्बन्धी विषय,
- राष्ट्रिय महिला आयोग,
- समाजकल्याण परिषद्,
- समाजकल्याण केन्द्र,
- वृद्धाश्रम,
- बाल मन्दिर ।

७. नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था:**क. नीतिहरू**

- बालबालिकासम्बन्धी राष्ट्रिय नीति २०६९,
- अपाङ्गतासम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तथा कार्ययोजना, २०६२

ख. ऐनहरू

- अपाङ्ग संरक्षण तथा कल्याण ऐन, २०३९,
- बालबालिकासम्बन्धी ऐन, २०४८
- समाजकल्याण ऐन, २०४९,
- ज्येष्ठ नागरिकसम्बन्धी ऐन, २०६३
- राष्ट्रिय महिला आयोग ऐन, २०६३
- मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार ऐन (नियन्त्रण), २०६४
- घरेलु हिंसा ऐन (कसूर र सजाय), २०६६
- कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार ऐन (नियन्त्रण), २०७१
- वोक्सी आरोप विरुद्धको कसूर र सजाय ऐन, २०७२

ग. नियमावलीहरू

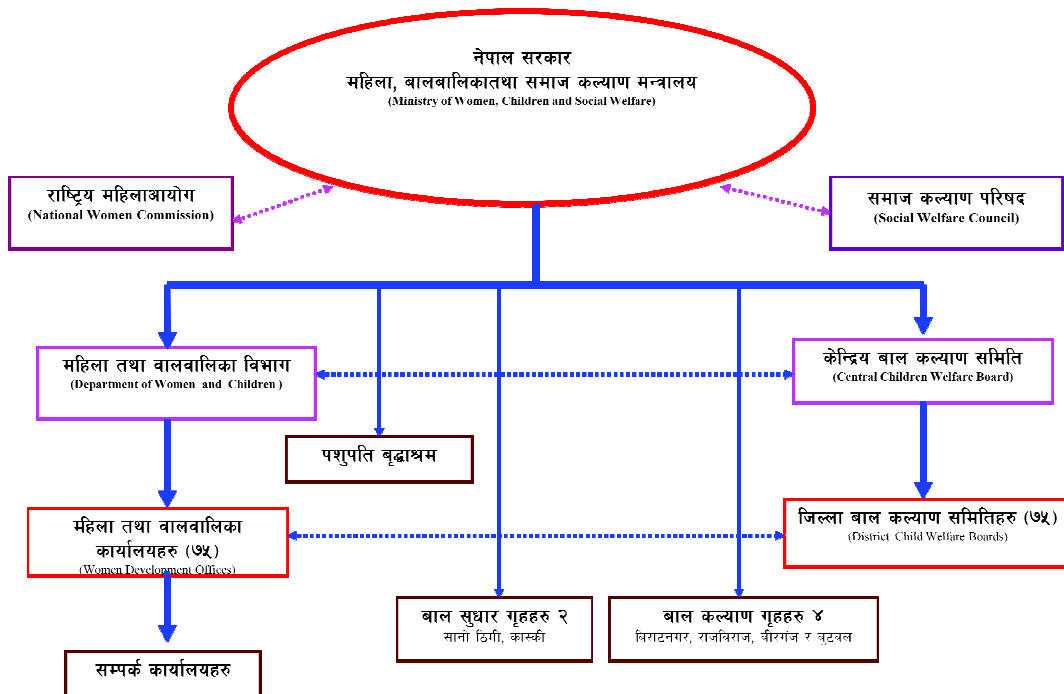
- अपाङ्ग संरक्षण तथा कल्याण नियमावली, २०५१
- बालबालिकासम्बन्धी नियमावली, २०५१
- बालन्याय नियमावली (कार्यविधि), २०६३
- ज्येष्ठ नागरिकसम्बन्धी नियमावली, २०६५
- मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियमावली (नियन्त्रण), २०६५
- एकल महिला सुरक्षा कोष नियमावली, २०७०
- आपतकालीन बालउद्धार कोष नियमावली (सञ्चालन), २०६७
- लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष नियमावली (सञ्चालन), २०६७
- अन्तरदेशीय धर्मपुत्र धर्मपुत्री विकास समिति गठन आदेश, २०६७

घ. कार्ययोजनाहरू

- महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने महासन्धि कार्यान्वयनको लागि तयार गरिएको राष्ट्रिय कार्य योजना २०६०,
- महिला विरुद्धहुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने महासन्धि कार्यान्वयनको लागि तयार गरिएको राष्ट्रिय कार्य योजना, २०६०
- बालसुधार गृह सञ्चालन निर्देशिका, २०५७
- लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण राष्ट्रिय कार्य योजना २०६१
- ज्येष्ठ नागरिक राष्ट्रिय कार्य योजना, २०६२,
- मानव बेचबिखन विशेष गरी महिला तथा बालबालिकाहरूको बेचबिखन तथा ओसारपसार विरुद्धको राष्ट्रिय कार्ययोजना, २०६८ र यसको कार्यान्वयन योजना, २०७१
- छाउपडी प्रथा उन्मूलन निर्देशिका, २०६४
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको परिचय पत्र वितरण निर्देशिका, २०६५
- समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०६८
- पुनर्स्थापना केन्द्र सञ्चालन निर्देशिका, २०६८
- पुनर्स्थापना कोष सञ्चालन निर्देशिका, २०६८
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि पहुँचयुक्त भौतिक संरचना तथा सञ्चार सेवा निर्देशिका, २०६९
- मानव बेचबिखन विरुद्धको अभियानमा संलग्न सरोकारहरूका लागि मनोसामाजिक मनोविमर्श निर्देशिका, २०६८
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई हवाई यात्रामा दिइने छुट वा सहूलियतसम्बन्धी कार्यविधि, २०६३
- बाल हेल्पलाइन सञ्चालन कार्यविधि, २०६४
- मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट पीडित र प्रभावितहरूको हेरचाह तथा संरक्षणका लागि राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्ड, २०६४
- आवासीय बालगृहको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी मापदण्ड, २०६९
- एकल महिला सुरक्षाकोष सञ्चालन मापदण्ड, २०७१
- पूर्ण अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि आवासीय पुनर्स्थापना केन्द्र सञ्चालन निर्देशिका, २०७२

- ज्येष्ठ नागरिक कल्याण कोष खर्च गर्ने सम्बन्धी प्रकृया र मापदण्ड, २०७२

८. संगठन संरचना :

९. चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ फागुन मसान्तसम्ममा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई सहायक सामग्री उत्पादन र वितरण
- नेपाल अपाङ्ग संघ, खगेन्द्र नवजीवन केन्द्र, जोरपाटी काठमाडौं र NNSWA कञ्चनपुरमा पूर्ण अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई दीर्घकालीन पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन भएको ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद्सँग सम्झौता गरी तालिम कार्यक्रम सञ्चालन भएको ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका अधिकार र पुनर्स्थापनाको लागि अभियान, पैरवी र यसै क्षेत्रका विभिन्न ८६ वटा संघसंस्थाहरूसँग साझेदारी गरिएको ।
- ७५ वटै जिल्लामा समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन भएको छ ।
- ज्येष्ठ नागरिकप्रति परिवारको दायित्व र ज्येष्ठ नागरिकको कर्तव्यसम्बन्धी भित्तेपात्रो प्रकाशन तथा छपाइ
- ज्येष्ठ नागरिकहरूको लागि परिचयपत्र छपाई तथा वितरणको व्यवस्था
- ज्येष्ठ नागरिकहरूको अधिकार र पुनर्स्थापना लागि अभियान, पैरवी र यसै क्षेत्रका विभिन्न ७७ वटा संस्थाहरूसँग साझेदारी गरिएको छ ।
- राष्ट्रिय महिला आयोग ऐन, २०७३ को तर्जुमा गरी व्यवस्थापिका संसदसमक्ष पेश गरिएको ।

- हिंसा पीडित महिला तथा किशोरीलाई सुरक्षित र पुनर्स्थापना गर्न राष्ट्रियस्तरको मंगला सहाना दीर्घकालिन पुनर्स्थापना केन्द्र सञ्चालनमा निरन्तरता ।
- मानव बेचबिखनबाट पीडित तथा प्रभावितहरूको लागि १० जिल्लामा पुनर्स्थापना कार्यक्रम
- घरेलु हिंसाबाट पीडित प्रभावितहरूको पुनर्स्थापनाको लागि १७ जिल्लामा सेवा केन्द्र सञ्चालन ।
- लैंगिक हिंसा निवारण कोष सञ्चालन नियमावली २०६७ लाई सरल र सहज बनाउने उद्देश्यले परिमार्जन गर्ने प्रक्रियाको थालनी गरिएको
- बालसुधार गृह बाँके र बालकल्याण गृह मोरङको भवन निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- यूसेप नेपालको सहकार्यमा बाल सुधार गृहहरू सञ्चालन गरिएको छ ।
- सिंहदरवार दिवा शिशु स्याहार केन्द्रको भवन निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- सिंहदरवार दिवा शिशु स्याहार केन्द्र सञ्चालन भएको छ ।
- बालविवाह अन्त्यका लागि राष्ट्रिय रणनीति, २०७२ मन्त्रिपरिषदबाट स्वीकृत भई जारी भएको । सो को छपाई गरी सरोकारवाला पक्षलाई वितरण गरिएको ।
- काठमाडौं उपत्यकाका सडक बालबालिकाको व्यवस्थापन कार्य सुरु भई ३ सय ५१ जना बालबालिकाको व्यवस्थापन भएको ।
- ३१ जिल्लामा महिला तथा बालबालिका कार्यालयको सहायता कक्षमा दोभाषेको व्यवस्था गरिएको छ ।
- विपन्न महिलाहरू समेटी समूह, समिति तथा संस्था गठन
- वादी समुदायका महिलाका लागि घर विकास योजनाको अनुशरण कार्यक्रम सञ्चालन भएको ।
- बालअधिकार सम्बर्द्धन सम्बन्धी कार्यहरू सञ्चालन भएको ।
- संकटापन्न बालबालिकाहरूको लागि पारिवारिक संरक्षण सेवा कार्यक्रम
- सीप तथा व्यवसायिक विकास तालिम तथा व्यवसाय स्थापना खर्च अनुदान वितरणका कार्यक्रम सञ्चालन भएको ।
- विद्यालय विमुख किशोरीहरूका लागि जीवनोपयोगी तालिम तथा व्यवसाय स्थापना खर्च अनुदान दिने काम भएको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको फागुन

मसान्तसम्मको प्रगति विवरण

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७४ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
३०४	लैङ्गिक विभेदको अन्त्य, सीप तथा उद्यमशीलता विकास, प्राज्ञिक अनुसन्धान वृत्ति लगायतका महिला सशक्तिकरणका कार्यहरू अघि बढाउन आगामी आर्थिक वर्षदेखि राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	• कार्यविधि स्वीकृत भएको, • निर्देशन समिति र अनुगमन समिति गठन तथा बैठक सञ्चालन • NCCI, FNCCI, CTEVT, शीप विकास केन्द्रहरूसँग समन्वय • सम्माननिय राष्ट्रपतिज्यूबाट औपचारिक

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७४ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
	व्यवस्था मिलाएको छु।	उद्घाटन । • महिलाद्वारा उत्पादित सामग्रीको राष्ट्रिय प्रदर्शनी । • २९ जिल्लामा १ हजार २० जनालाई सीपमुलक तालिम सञ्चालन (व्युटीपार्लर/सिलाई, कुक/पलम्बर, हउस पेन्टिङ/बुटिक)
३०५	महिलाहरूको व्यावसायिक क्षमता विकासका लागि सीप विकास र अभिमुखीकरणसम्बन्धी तालिम प्रदान गरिनेछ। महिलाहरू उद्यमशीलता विकास गरी स्वरोजगारमा लाग्नका लागि सहयोग स्वरूप बिउ पुँजी उपलब्ध गराइनेछ।	सीप तथा व्यवसायिकता विकास तालिम ३ हजार ६ सय १६ जनालाई प्रदान गरिएको र स्वरोजगारका लागि सहयोग स्वरूप बीउ पुँजी ३ हजार ६२ जनालाई अनुदान उपलब्ध गराइएको ।
३०७	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि पुनर्स्थापनाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ। ज्येष्ठ नागरिकहरूको जीवनलाई सहज र सिर्जनशील बनाउन दिवा सेवा र वृद्धाश्रम स्थापनाको कार्यलाई विस्तार गरिनेछ।	• नेपाल अपाङ्ग संघ, खगेन्द्र नवजीवन केन्द्र काठमाडौं र NNSWA कञ्चनपुरबाट पूर्ण असक्त अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन । हाल पुनर्स्थापना केन्द्रमा करिब २५ जना रहेका छन् । • ४९ जिल्लाका ८७ स्थानमा ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा सञ्चालन गरिएको ।
३०९	सरकारी कार्यालय, शिक्षण संस्था, स्वास्थ्य संस्था लगायत सार्वजनिक स्थलहरू अपाङ्गतामैत्री पूर्वाधार निर्माणलाई अनिवार्य गरेको छु।	७५ वटै जिल्लामा अपाङ्गमैत्री पूर्वाधार सम्बन्धमा पैरवी तथा सामाजिक लेखाजोखा कार्यक्रमहरू सञ्चालन भइरहेको ।
३१०	बेवारिसे, जोखिमपूर्ण र अव्यवस्थित रूपमा सडक जीवन बिताइरहेका बालबालिकाहरूको उद्धार, व्यवस्थापन र पुनर्स्थापनाको व्यवस्था मिलाइनेछ।	हराएका ८ सय ७१ जना बालबालिकाको खोजी गरी १९० जना र बेवारिस फेला परेका ११८ जना गरी ३०८ (जसमा बालक १९५ र बालिका ११३) जनालाई परिवारमा पुनर्मिलन तथा बालगृहमा संरक्षण गरिएको

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७४ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
३११	घरेलु हिंसा, लैङ्गिक हिंसामा परेका बेवारिस महिलाहरूलाई उद्धार गरी सुरक्षित रूपमा राख्न अल्पकालीन पुनर्स्थापना गृहको विस्तार गरिनेछ।	१७ जिल्ला घरेलु हिंसामा परेकाहरूका महिलाहरूको उद्धार तथा पुनर्स्थापनाका लागि सेवा केन्द्र, ८ जिल्लामा मानव बेचबिखन पीडित तथा प्रभावितहरूका लागि पुनर्स्थापना केन्द्र र केन्द्रमा मंगला-सहाना दीर्घकालिन पुनर्स्थापना केन्द्र सञ्चालनमा रहेको।
३१२	बाल विवाह, दाइजो प्रथाबाट सिर्जना हुने महिला हिंसाको विरुद्धमा किशोरी शिक्षा र सीप विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ। सञ्चार माध्यमहरूबाट स्थानीय भाषामा चेतनामूलक कार्यक्रमहरू प्रसारण गरिनेछ।	बाल विवाह बढी हुने जिल्लाहरूमा स्थानीय भाषामा सचेतनामूलक कार्यक्रम प्रसारण भइरहेका। विद्यालय विमूख किशोरीको लागि जीवनोपयोगी तालिम ६ सय ३० जनालाई र विद्यालय विमूख किशोरी/मुक्त कमलरीको व्यवसाय स्थापना खर्च अनुदान ५ सय ३० जनालाई प्रदान गरिएको।

११. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४००११३	महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	४९,६३०	४३,३६६	८७.३८
३४००१३३	समाज कल्याण परिषद्	२०,०००	२०,०००	१००.००
३४००१४३	समाज कल्याण केन्द्रहरू	३५,२०९	२७,५२४	७८.१७
३४००१६३	राष्ट्रिय महिला आयोग	३९,५४६	३७,४६१	९४.७३
३४०१०१३	महिला विकास कार्यक्रम	५७,४३९	४७,००१	८१.८३
३४०१०२३	महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम	५६,२७१	३७,७०५	६७.०१
३४०१०५३	समाज कल्याण कार्यक्रम (जेष्ठ नागरिक कार्यक्रम समेत)	२११,३५०	१७७,८८२	८४.१६
३४०१०७३	बाल कल्याण कार्यक्रम	३८,४०२	३१,४०४	८१.७८
३४०१०८३	बाल कल्याण समिति	८६,२०४	६८,५५८	७९.५३
३४०११२३	लैङ्गिक हिंसा निवारणका लागि महिला सस्थाहरूको एकीकृत विकास कार्यक्रम	२१४,५४८	१८८,७९१	८७.९९
३४०८०२३	महिला विकास कार्यक्रम(महिला	१,१९०,६४१	९८८,२२५	८३.००

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	जागृति कार्यक्रम समेत)			
	जम्मा	१,९९९,२४०	१,६६७,९१७	८३.४३

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४००११४	महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	१०,२५०	५,४०२	५२.७०
३४००१४४	समाज कल्याण केन्द्रहरू	७६५	३६४	४७.५८
३४००१६४	राष्ट्रिय महिला आयोग	१,६००	१,५९८	९९.८८
३४०१०१४	महिला विकास कार्यक्रम	२५०	२२४	८९.६०
३४०१०२४	महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम	६००	५९८	९९.६७
३४०१०७४	बाल कल्याण कार्यक्रम	३५,१००	२४,२९१	६९.२१
३४०१०८४	बाल कल्याण समिति	१०,०००	९,५१४	९५.१४
३४०११२४	लैङ्गिक हिंसा निवारणका लागि महिला सस्थाहरूको एकीकृत विकास कार्यक्रम	१,०००	७७०	७७.००
३४०८०२४	महिला विकास कार्यक्रम(महिला जागृति कार्यक्रम समेत)	१०५,२८४	९७,५०९	९२.६२
	जम्मा	१६४,८४९	१४०,२७०	८५.०९

१२. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४००११३	महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	४८,१२९	३८,५०९	८०.०१
३४००१३३	समाज कल्याण परिषद्	२०,०००	७,५००	३७.५०
३४००१४३	समाज कल्याण केन्द्रहरू	४१,८२५	१९,५९६	४६.८५
३४००१६३	राष्ट्रिय महिला आयोग	६७,४५८	१८,६८८	२७.७०
३४०१०१३	महिला विकास कार्यक्रम	४१,८७४	२५,४१७	६०.७०
३४०१०२३	महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम	१०९,४६०	४८,०४३	४३.८९
३४०१०५३	समाज कल्याण कार्यक्रम (जेष्ठ नागरिक कार्यक्रम समेत)	२४०,११४	११३,३२२	४७.२०
३४०१०७३	बाल कल्याण कार्यक्रम	५०,२६५	२९,९२२	५९.५३
३४०१०८३	बाल कल्याण समिति	६२,०४७	३५,१२१	५६.६०

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४०११२३	लैङ्गिक हिंसा निवारणका लागि महिला सस्थाहरूको एकीकृत विकास कार्यक्रम	२९१,६९५	१४६,१९८	५०.१२
३४०११३३	राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रम	९६,०००	४,१४८	४.३२
३४०८०२३	महिला विकास कार्यक्रम(महिला जागृति कार्यक्रम समेत)	१,१५४,६३९	७२३,४६२	६२.६६
	जम्मा	२,२२३,५०६	१,२०९,९२६	५४.४२

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४००११४	महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	१८,६६०	६८३	३.६६
३४००१४४	समाज कल्याण केन्द्रहरू	८२०	-	-
३४००१६४	राष्ट्रिय महिला आयोग	२३,८५०	१,६३८	६.८७
३४०१०१४	महिला विकास कार्यक्रम	३,४५०	३,२९०	९५.३६
३४०१०२४	महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम	१,५७५	८४०	५३.३३
३४०१०५४	समाज कल्याण कार्यक्रम (जेष नागरिक कार्यक्रम समेत)	२००	८२	४१.००
३४०१०७४	बाल कल्याण कार्यक्रम	२३,६६०	४,३६०	१८.४३
३४०१०८४	बाल कल्याण समिति	१८,३५३	५,३५६	२९.१८
३४०११२४	लैङ्गिक हिंसा निवारणका लागि महिला सस्थाहरूको एकीकृत विकास कार्यक्रम	१,०००	-	-
३४०११३४	राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रम	३,८४६	-	-
३४०८०२४	महिला विकास कार्यक्रम(महिला जागृति कार्यक्रम समेत)	१४९,६६५	१००,७३६	६७.३१
	जम्मा	२४५,०७९	११६,९८५	४७.७३

◆ ◆ ◆

युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि

राष्ट्रिय विकासमा युवाहरूको वृहत्तर सहभागिता तथा परिचालन एवं खेलकुद क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्न युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी नीति योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने उद्देश्यले वि.सं. २०६५ भाद्र १५ गते युवा तथा खेलकुद मन्त्रालयको स्थापना भएको हो । मन्त्रालयले युवाका लागि परिचालन कार्यक्रम, क्षमता अभिवृद्धि तथा सशक्तिकरण कार्यक्रम र उनीहरूका लागि सहयोग तथा सहकार्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आइरहेको छ भने खेलकुद तर्फ पूर्वाधार विकास, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको प्रशिक्षण एवं प्रतियोगिताहरूको सञ्चालन र सहभागिता, प्रोत्साहनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ ।

२. दृष्टिकोण

युवाहरूको आधारभूत अधिकारको प्रत्याभुति गर्दै उनीहरूलाई नेतृत्वदायी भूमिकामा स्थापित गराई राष्ट्र निर्माणमा प्रमुख साझेदार बनाउने तथा खेलकुद र स्काउटिङ्गको माध्यमबाट राष्ट्रको प्रतिष्ठा बढाउँदै मुलुकमा स्वस्थ, अनुशासित, स्वावलम्बी र मर्यादित नागरिक तयार गर्ने ।

३. ध्येय

युवाहरूलाई राष्ट्र निर्माणको मूल प्रवाहमा समाहित गराई मुलुकको सर्वाङ्गीण विकास गर्ने र 'सबैका लागि खेलकुद' को अवधारणाअनुरूप खेलकुद क्षेत्रलाई अनुशासित, मर्यादित एवं सुव्यवस्थित बनाउँदै राष्ट्रिय विकासको एक महत्वपूर्ण पक्षको रूपमा स्थापित गर्ने । त्यसैगरी, स्काउटिङ्गको माध्यमबाट बालबालिका तथा युवालाई शारीरिक, मानसिक, बौद्धिक विकासका साथै अनुशासित र स्वावलम्बी बनाई देश विकास कार्यमा सहभागी गराउने ।

४. रणनीति

४.१ समष्टिगत लक्ष्य:

- युवाहरूलाई परिचालन तथा क्षमता अभिवृद्धि गरी मुलुकको सर्वाङ्गीण विकास गर्न नेतृत्वदायी भूमिकामा स्थापित गराई राष्ट्र निर्माणमा प्रमुख साझेदार बनाउने ।
- 'सबैका लागि खेलकुद' को अवधारणाअनुरूप खेलकुद क्षेत्रलाई अनुशासित, मर्यादित एवं सुव्यवस्थित बनाउँदै राष्ट्रिय विकासको एक महत्वपूर्ण पक्षको रूपमा स्थापित गर्ने ।
- खेल पूर्वाधारको विकासका साथै खेल प्रशिक्षण एवं प्रतियोगिता सञ्चालन र प्रोत्साहन कार्यलाई समय सापेक्ष बनाई अन्तर्राष्ट्रिय खेलकुद प्रतियोगितामा सफलता हासिल गर्न खेलाडीहरूलाई सक्षम तुल्याउने ।
- स्काउटिङ्गको माध्यमबाट बालबालिका तथा युवालाई शारीरिक, मानसिक, बौद्धिक विकासका साथै अनुशासित र स्वावलम्बी बनाई देश विकास कार्यमा सहभागी गराउने ।

४.२ कार्यनीतिक लक्ष्यहरु:

- युवाहरुको प्रवर्धनका लागि युवा आदानप्रदान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- युवाहरुलाई संगठित एवं मूलप्रवाहीकरण गर्न राष्ट्रिय युवा परिषद् गठन एवं युवा सूचना केन्द्रको सुदृढीकरण गर्ने ।
- युवाहरुको क्षमता अभिवृद्धि तथा सशक्तिकरणका लागि अभिमूखीकरण, तालिम, सम्मान, अनुसन्धान एवं टेवा प्रदान गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- खेलकुदको विकासका लागि पूर्वाधार निर्माण, प्रशिक्षण तथा प्रतियोगिता सञ्चालन गर्ने ।
- खेलकुदको विकासका लागि अध्ययन, अनुसन्धान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- स्काउटिङ कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन पूर्वाधार विकास गर्ने ।
- स्काउटिङ कार्यक्रमबाट बालबालिका, किशोरकिशोरी एवं युवाहरुको क्षमता अभिवृद्धि तथा विकास गर्ने ।
- युवा, खेलकुद एवं स्काउटको विकासका लागि नीतिगत तथा कानूनी सुधार गरी सरकारी, निजी र गैरसरकारी क्षेत्रको भूमिकालाई प्रभावकारी बनाउने ।

४.३ रणनीतिक उद्देश्यहरु

- १६-२५ वर्ष उमेर समूहका युवाहरुलाई शिक्षा, क्षमता अभिवृद्धि मार्फत उद्यमशीलता प्रवर्द्धन गरिने छ ।
- २६-४० वर्ष उमेर समूहका युवाहरुलाई रोजगारी, स्वरोजगारी तथा उद्यमशीलता वृद्धि लक्षित तालिम तथा प्रशिक्षणका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।
- स्वदेशी रोजगारी सिर्जना गरी बेरोजगार युवाका समस्यालाई क्रमिकरूपमा समाधान गर्दै लगिनेछ ।
- दुर्व्यसन एवम् कूलत जस्ता असामाजिक क्रियाकलापबाट युवाहरुलाई मुक्त गर्न सम्बन्धित क्षेत्रगत निकायहरु र गैर-सरकारी संस्थाहरूसँगको सहकार्य तथा समन्वयमा विशेष कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।
- समाजमा विद्यमान गरिबी, अशिक्षा, छुवाछूत, जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा तथा अमानवीय कार्यहरुको अन्त्यका लागि युवा परिचालन गर्न सम्बन्धित क्षेत्रगत निकायहरु, गैरसरकारी संस्थाहरूसँगको सहकार्य तथा समन्वयमा विशेष कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।
- विकास कार्यक्रम र विपद् व्यवस्थापनमा युवा शक्तिलाई परिचालन गरिनेछ ।
- राष्ट्रिय युवा परिषद्को गठन गरिनेछ ।
- राष्ट्रिय विकासको नेतृत्व र नीति निर्माणको तहमा युवालाई पुर्‍याउन तिनलाई नेतृत्व र नीति निर्माणसम्बन्धी विषयहरुमा क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- आन्तरिक र अन्तर्राष्ट्रिय युवा अनुभव आदान-प्रदान कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
- सबैका लागि खेलकुदको अवधारणाअनुरूप खेलकुद प्रतियोगिताहरु सञ्चालन गरिनेछ ।
- खेलकुदका हरेक क्षेत्र र स्तरमा महिला सहभागिता बढाउन विविध खेलकुद गतिविधि सञ्चालन गरिनेछ ।
- विद्यालय, विश्वविद्यालय र सार्वजनिक संस्थालाई खेलकुद प्रतियोगिताहरु सञ्चालन गर्न प्रेरित गरिनेछ ।

- अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा खेलकुदका कार्यक्रम तथा प्रतियोगिताहरूमा सहभागितालाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- पर्यटकीय, पर्वतीय, परम्परागत तथा साहसिक खेलकुद प्रतियोगिताहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
- विद्यमान भौतिक पूर्वाधारको संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा विकास गर्दै थप भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गरिनेछ ।
- विभिन्न दातृनिकाय र मित्रराष्ट्रहरू समेतको सहयोग जुटाई अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डानुरूपको भौतिक पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ ।
- विश्वविद्यालयस्तरमा खेलकुदसम्बन्धी पूर्वाधार निर्माण गरी खेलकुद प्रतियोगिताहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
- स्काउटिङ कार्यक्रमलाई व्यापकरूपमा विस्तार गर्न अधिकाधिक सहभागितामा वृद्धि गरी स्वयंसेवा र स्काउटिङलाई विस्तार तथा व्यवस्थित गरिनेछ ।

५. कार्यक्षेत्र

नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू देहायबमोजिम रहेका छन्:

- युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी नीति योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- युवा परिचालन तथा राष्ट्रिय युवा विकास,
- युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी विषयको अध्ययन, अनुसन्धान, सर्वेक्षण,
- युवालयको सञ्चालन र युवालयसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सम्पर्क र समन्वय,
- युवा जनशक्तिको प्रशिक्षण र तालिम,
- युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध तथा प्रतिनिधित्व,
- खेलकुदसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कार्यक्रम,
- युवा जागरण तथा विकाससम्बन्धी कार्यक्रम,
- युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी विषयमा सरकारी र गैरसरकारी सङ्घ-संस्थाको परिचालन तथा क्षमता विकास,
- राष्ट्रिय खेलकुद परिषद् तथा खेलकुदसम्बन्धी अन्य राष्ट्रिय, क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्था,
- नेपाल स्काउट

६. कानुनी व्यवस्था

नेपालको संविधानको भाग-४, धारा ५१ को राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व अन्तर्गत सामाजिक न्याय र समावेशीकरणसम्बन्धी नीतिमा स्वस्थ, सक्षम र अनुशासित नागरिक तयार गर्न खेलकुद तथा खेलाडीमा योजनावद्ध लगानी गर्ने र खेलकुदलाई राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्ने एवं अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा राष्ट्रिय सम्मान अभिवृद्धि गर्ने माध्यमको रूपमा विकास गर्ने भन्ने व्यवस्था रहेको ।

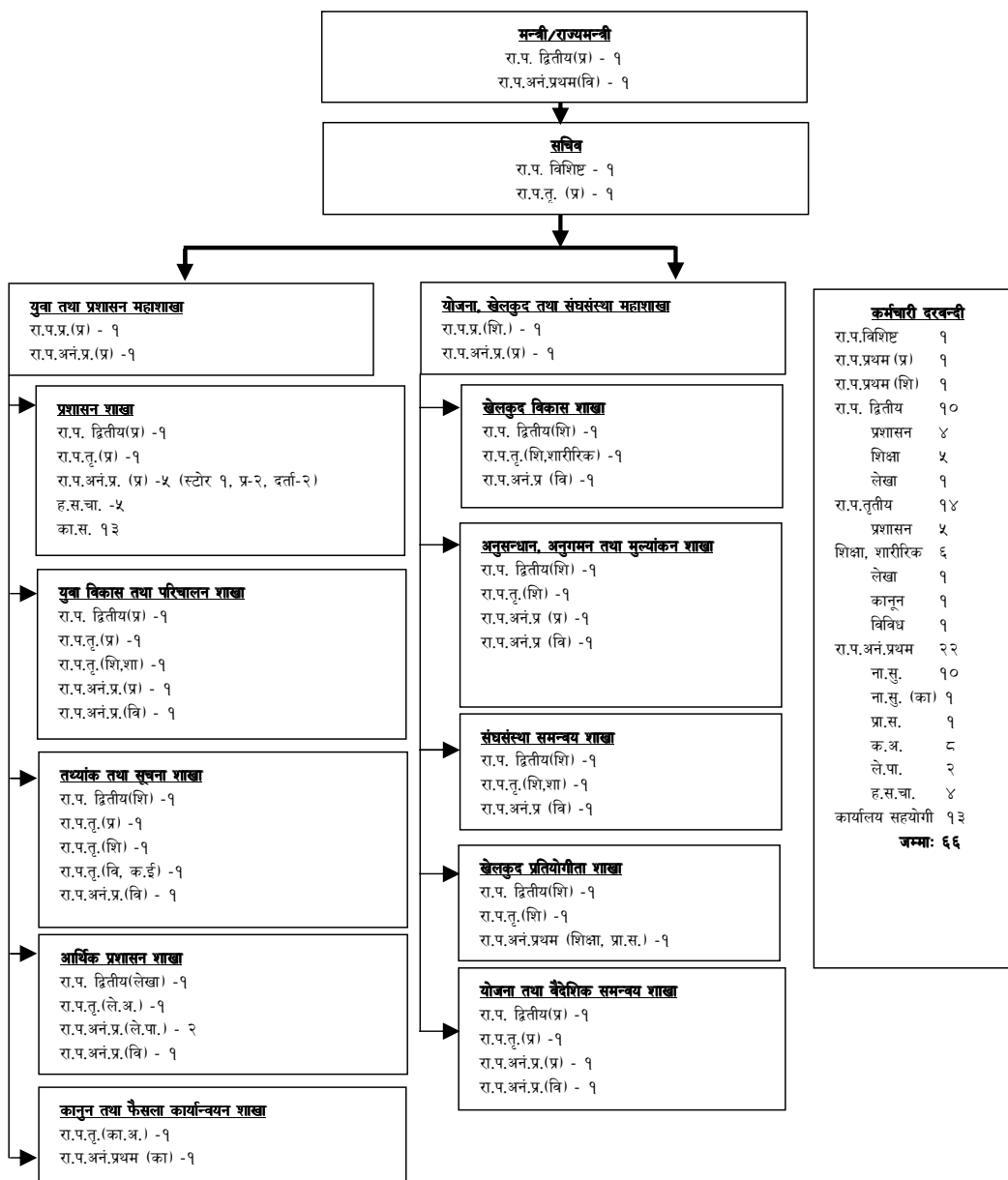
- राष्ट्रिय युवा परिषद् ऐन, २०७२
- राष्ट्रिय युवा नीति, २०७२
- राष्ट्रिय खेलकुद नीति, २०६७
- खेलकुद विकास ऐन, २०४८
- खेलकुद विकास नियम, २०४९

- नेपाल स्काउट ऐन, २०५०
- नेपाल स्काउट नियमावली, २०५१
- पारा र स्पेशल खेलकुद सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०६७
- राष्ट्रिय युवा प्रतिभा सम्मान (दोश्रो संशोधन) कार्यविधि, २०६८
- राष्ट्रिय खेलकुद प्रतिभा सम्मान (दोश्रो संशोधन) कार्यविधि, २०६८
- कार्यस्थल प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धि कार्यविधि, २०६८
- स्थानीय युवा साझेदारी कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०६९
- प्राथमिकता र विशेष प्राथमिकताको समूहका युवाका लागि क्षमता विकास तालिम कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०६९
- रोजगार तथा स्वरोजगार लक्षित तालिम कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०७०
- युवा सूचना केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७०
- राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड तथा विद्यालय खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन निर्देशिका (प्रथम संशोधन), २०७०
- युवा प्रतिभाको खोजी तथा प्रोत्साहन सम्बन्धि कार्यविधि, २०७१
- राष्ट्रिय खेलकुद पुरस्कार तथा सम्मान कार्यविधि, २०७२
- भूकम्प प्रभावित क्षेत्रमा युवा स्वयंसेवक परिचालन कार्यविधि, २०७२

७. संगठन संरचना

- मन्त्रालयका जम्मा ६६ जना कर्मचारीहरूको दरबन्दी रहेको, २ महाशाखाहरू र १० वटा शाखाहरू रहेको
- मन्त्रालय मातहतमा राष्ट्रिय खेलकुद परिषद, राष्ट्रिय युवा परिषद र नेपाल स्काउट रहेको
- राष्ट्रिय खेलकुद परिषद मातहत ५ वटा क्षेत्रीय खेलकुद विकास समिति र ७५ जिल्लामा जिल्ला खेलकुद विकास समिति रहेको
- राष्ट्रिय युवा परिषद केन्द्रमा ३९ जना र ७५ जिल्लामा प्रति जिल्ला ३ जनाका दरले (प्रस्तावित) कर्मचारीहरू रहने गरी संगठन संरचना तयार पारिने क्रममा रहेको ।

मन्त्रालयको संगठन संरचना

८. आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ फागुन मसान्तसम्ममा सम्पादन भएका महत्त्वपूर्ण कार्यहरू:

क) राष्ट्रिय युवा परिचालन कार्यक्रम

- मन्त्रालय, राष्ट्रिय युवा परिषद् र एन.आर.एनको संयुक्त आयोजनामा युवाहरूमा सामाजिक उद्यमशीलताको विकास, उद्यमशीलता नै देश निर्माणको आधार भन्ने नाराका साथ २०७३ असोज १५ र १६ गते १५ बुँदे बोडे घोषणापत्र जारी भएको ।

- विभिन्न क्षेत्रमा ख्याति प्राप्त १० जना युवा तथा युवासँग सम्बन्धित संघ संस्थालाई अन्तर्राष्ट्रिय युवा दिवसको अवसरमा जनही रु. १ लाख नगद र ताम्रपत्रसहित सम्मान गरिएको ।
- बाह्य युवा अनुभव आदानप्रदान कार्यक्रम अन्तर्गत मिति २०७३।११।२७ देखि चैत्र ४ गतेसम्म भारतीय युवा टोलीले नेपाल भ्रमण सम्पन्न गरेको ।
- युवासँग सम्बन्धित सूचना मूलक ३६ वटा रेडियो शृंखला तयार गरी रेडियो नेपालबाट प्रसारण गरिएको ।
- मन्त्रालय, युनिसेफ नेपाल र स्काउटको सहकार्यमा अछाम, बाजुरा, हुम्ला, मुगु, धनुषा र सप्तरी जिल्लाहरूमा किशोरकिशोरी विकास तथा सहभागिता (रूपान्तरण) कार्यक्रम सञ्चालन भईरहेको ।
- मिति २०७३ माघ २१ र २२ गते युवा गतिविधि तथा उद्यम सम्बन्धि अन्तरक्रिया कार्यक्रम नगरकोटमा सम्पन्न गरिएको ।
- युथ भिजन २०२५ को कार्यान्वयन कार्ययोजनाको मस्यौदा उपर राय उपलब्ध गराउनका लागि सरोकारवाला मन्त्रालय/निकायहरूसँग अनुरोध गरिएको ।

ख) खेलकूद विकास कार्यक्रम

पूँजीगत तर्फ

- पोखरा रंगशाला मर्मत: डिपीआरको सम्झौता भई डिजाइनिङ कार्य भईरहेको ।
- सातदोबाटोको स्विमिङ पुलमा हिटिङ प्लेट जडान: पूर्व योग्यताको लागि बोलपत्र आव्हान भएको ।
- च्यासल रंगशाला निर्माण: पूर्व योग्यताको लागि बोलपत्र आव्हान भएको ।
- लनटेनिस कोर्ट निर्माण, सातदोबाटो: लगत इस्टिमेट सदर भई टेण्डर प्रकृत्यामा रहेको ।
- त्रि.वि.वि परिषदमा बहुउद्देशीय कभर्डहल निर्माण: डिपीआरको प्रारम्भिक रिपोर्ट पेश भएको ।

चालु तर्फ

- जिल्लास्तरीय राष्ट्रपति रनिङशिल्ड प्रतियोगिता: जिल्लाहरूमा प्रतियोगिता सञ्चालनका लागि रकम निकास भई प्रतियोगिता सञ्चालन भइरहेको तथा प्रतिवेदन प्राप्त हुने क्रम जारी रहेको ।
- माध्यमिक विद्यालयस्तरीय छात्रछात्रा फूटबल प्रतियोगिता: प्रतियोगिता सञ्चालनका लागि रकम निकास हुने क्रममा रहेको ।
- माध्यमिक विद्यालयस्तरीय छात्रछात्रा क्रिकेट प्रतियोगिता: प्रतियोगिता सञ्चालनका लागि रकम निकास हुने क्रममा रहेको ।
- राष्ट्रपति रनिङशिल्ड प्रतियोगितामा सहभागी हुने खेलाडीको बीमा: बीमा संस्थानहरूसँग समन्वय भई रहेको ।
- जिल्लास्तरीय राष्ट्रपति रनिङ शिल्ड प्रतियोगितामा प्रथम र द्वितीय स्थान हासिल गर्ने विद्यालयहरूलाई प्रोत्साहन स्वरूप नगद अनुदान: विवरण माग भएको ।
- खेलकूदमा प्रतिबन्धित औषधि सेवन विरुद्धको सचेतना कार्यक्रम: धनगढी र धरानमा कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको तथा बाँकी ३ क्षेत्रहरूमा कार्यक्रम सञ्चालनका लागि समन्वय भइरहेको ।

ग) राष्ट्रिय युवा परिषद

- युवा सीप तथा नेतृत्व विकास कार्यक्रम निर्देशिका २०७३ तयार गरि जिल्लाको मागका आधारमा युवा सीप तथा नेतृत्व विकास तालिमका लागि कार्यक्रम तथा बजेट पठाउने क्रममा रहेको ।

- ३१ जिल्लामा ५० जनाका युवाका दरले युवा परामर्श कार्यक्रम सञ्चालनका लागि बजेट तथा निर्देशन पठाइएको ।
- ग्रामीण युवा उद्यम कार्यक्रम निर्देशिका निर्माण गरी उद्यम सञ्चालन गर्न इच्छुक समूहबाट आवेदनका लागि राष्ट्रिय दैनिक पत्रिका तथा वेबसाइटमा सूचना प्रकाशन गरिएकोमा जिल्लागत रूपमा उद्यमहरू संकलित भई जिल्लाको प्रत्येक निर्वाचन क्षेत्रका लागि एउटा उद्यम छनौट गर्नका लागि जिल्लाबाट प्रस्तावहरू प्राप्त हुने क्रम जारी रहेको ।

घ) राष्ट्रिय खेलकुद परिषद

कार्यक्रम तर्फ

- विदेशी फुटबल प्रशिक्षकबाट नेपाली राष्ट्रिय टिमलाई प्रशिक्षण गराउने लक्ष्य रहेकोमा जापानी विदेशी फुटबल प्रशिक्षकबाट खेलाडीहरूलाई प्रशिक्षण गराइरहेको ।
- क्षेत्रीय खेलकुद विकास समितिलाई प्रतिक्षेत्र रू १ लाखका दरले क्षेत्रीय खेलकुद विकास समितिमा निकास पठाई क्षेत्रीय प्रतियोगिताको लागि खेल सामग्री व्यवस्था गरिएको । केन्द्रमा भलिबल, फुटबल, टेबुलटेनिस, व्याडमिन्टन र मार्सल आर्ट्स खेल सामग्रीहरू खरिद गरी विभिन्न संस्थाहरूलाई उपलब्ध गराइएको ।
- राष्ट्रिय टीम अन्तरगत खेलकुद प्रतिष्ठानको कार्यक्रम सञ्चालन गर्न युथ एजुकेशन प्रोग्रामका लागि १४ जना खेलाडी दक्षिण कोरिया प्रशिक्षणमा पठाइएको, १ सय ६५ जना स्वयंसेवक प्रशिक्षकहरूलाई कोचेज सर्टिफिकेशन कोर्स सञ्चालन सुरु गरिएको । फुटबल, क्रिकेट र टेबुलटेनिसका ५ सय जना खेलाडीहरूलाई प्रत्येक शनिवार नियमित प्रशिक्षण प्रदान गरिएको ।
- अन्तर्राष्ट्रिय पदक विजेता खेलाडी भत्ता (एशियन ३०, साग स्वर्ण १ सय २३) दिने कार्यक्रम रहेकोमा एशियाली खेलकुदमा पदक तथा दक्षिण एशियाली खेलकुदमा स्वर्ण पदक प्राप्त गर्ने खेलाडीलाई प्रति खेलाडी रू ५ हजारका दरले मासिक भत्ता उपलब्ध गराइरहेको ।
- प्रधानमन्त्री कप एक दिवसीय महिला राष्ट्रिय क्रिकेट प्रतियोगिता आयोजना गर्ने कार्यक्रम सम्पन्न भएको ।
- ३० वटा क्लब तथा संस्थाहरूलाई खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना गर्न सहयोग रकम उपलब्ध गराइएको ।
- २०७३ पौष ८ देखि १५ गतेसम्म पुर्वाञ्चलमा ५ क्षेत्र र ३ विभागीय टिम सम्मिलित ३१ खेलका २३०३ पुरुष तथा १६६९ महिला समेत गरी ३९७२ खेलाडी सहभागी भई राष्ट्रिय प्रतियोगिता सम्पन्न भएको ।
- राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय खेलाडी संघद्वारा आयोजित वर्ष उत्कृष्ट खेलाडी सम्मान कार्यक्रमका लागि परिषद्को तर्फबाट नगद पुरस्कार अनुदान : विभिन्न विधाका २२ जना खेलाडीलाई उत्कृष्ट खेलाडी सम्मान कार्यक्रम आयोजना गरिएको ।
- ५ जना प्रथम ओलम्पियन खेलाडीहरूलाई मासिक ५ हजारका दरले आजीवन भत्ता उपलब्ध गराइएको ।
- प्रधानमन्त्रीकप अन्तर्राष्ट्रिय भलिबल प्रतियोगितामा नेपाल र भारतका टिम सहभागी भई नेपालगंजमा सम्पन्न भएको ।

- ७५ जिल्लामा सातौ राष्ट्रिय खेलकुदको जिल्ला छनौट प्रतियोगिता सम्पन्न गरिएको ।
- पारा ओलम्पिक कमिटिलाई रकम स्पेशल ओलम्पिक खेल सञ्चालनका लागि अनुदान प्रदान गरिएको ।

पूर्वाधार तर्फ

- वैजनाथपुरमा क्रिकेट मैदान कम्पाउण्डवाल र गेट निर्माण : कार्य गर्नका लागि रकम क्षेत्रीय खेलकुद विकास समितिमा पठाइएकोमा मैदान सम्प्याउने कार्य सम्पन्न भएको ।
- मदन भण्डारी रंगशाला निर्माणको डिपिआर तयारी तथा निर्माण सुरु, लखनपुर झापा: कार्य सुरु गर्नका लागि रकम क्षेत्रीय खेलकुद विकास समितिमा पठाइएको ।
- धरान रंगशालामा डिपिआर सम्पन्न गरी १ ब्लक प्यारापिट निर्माण : डिपिआर सम्पन्न भई रंगशालाको १ ब्लक प्यारापिट निर्माणका लागि माटो भरण कार्य सम्पन्न भएको ।
- इटहरी रंगशाला कम्पाउण्डवाल, कार्यालय भवन र चेन्जिङ रूम निर्माण: कार्यालय भवन र चेन्जिङ रूम एक तला निर्माण सम्पन्न भएको ।
- सिमरा रंगशाला गत वर्षको निर्माण सम्पन्न गरी डि.पी.आर. को प्रतिवेदन प्राप्त भई प्यारापिट निर्माण कार्य भइरहेको ।
- सातदोवाटो तेक्वान्दो एकेडेमी निर्माण सम्पन्न: ट्रेस लेवल सम्मको गाह्रो लगाउने कार्य सम्पन्न भएको ।
- पोखरा बहुउद्देश्यीय कभर्डहल निर्माण सम्पन्न तथा फ्लोरिड, विद्युतीकरण र पार्किङ निर्माण सुरु: छानाको ट्रेस जडान कार्य जारी रहेको ।
- नेपालगञ्ज पौडी पोखरी निर्माण: बोलपत्र मूल्याकन भइरहेको ।
- खेलकुद एकेडेमी निर्माणको डिपिआर तयारी तथा निर्माण सेपाकटाको, कुस्ती, कबड्डी, बास्केटबल, व्याडमिन्टन, उसु, बक्सिङ, जुडो : जुडो एकेडेमी निर्माणको डी पी आर तयारीको लागि परामर्शदातासँग सम्झौता प्रक्रियामा रहेको ।
- लखनथापा रंगशालाको डिपिआर तयारी तथा निर्माण सुरु: डी पी आर तयारीको लागि परामर्शदाता छनौट प्रक्रियामा रहेको ।
- भारोत्तोलन एकेडेमी निर्माण नेपालगन्ज: भारोत्तोलन एकेडेमी निर्माणका लागि पहिलो तलाको ढलान कार्य सम्पन्न भएको ।
- राजविराज, जलेश्वर, नेपालगंज, कञ्चनपुर, रामेछाप, चन्द्रनिगाहापुर, बारा, पुर्कोट तनहुँ, काँकडभिट्टा, सल्लेरी सोलुखुम्बु, ओखलढुंगा, मुगु, सान्नी कालिकोट, इनरूवा र संखुवासभामा कभर्डहल निर्माणको सर्वे, डिजाइन र लागत अनुमान तयारी: बारा, पुर्कोट तनहुँ र सान्नी कालिकोट कभर्डहल निर्माण कार्यका लागि परामर्शदाता छनौट भएको ।
- सातदोवाटो खेलकुद परिसरको स्तरोन्नती: निर्माण कार्यको ठेक्का सम्झौता भई निर्माण कार्य सुरु भएको ।
- विराटनगर रंगशालाको प्याराफिट स्तरोन्नती: विराटनगर रंगशालाको प्याराफिट स्तरोन्नती कार्य सम्पन्न गरिएको ।

- एक निर्वाचन क्षेत्र एक खेलमैदान निर्माण: खेल पूर्वाधार निर्माणका लागि पचास प्रतिशत रकम सम्बन्धित जिल्ला खेलकुल विकास समिति निकासी भई निर्माण कार्य जारी रहेको ।

९. आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमहरूको दोस्रो चौमासिक अवधिसम्मको प्रगति विवरण

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	अष्टमासिक प्रगति
२३२	आगामी तीन वर्षभित्र मूलपानी, भैरहवा र धनगढीमा क्रिकेट मैदान निर्माणको कार्य सम्पन्न गरिनेछ । डडेल्धुरा, बैतडी, धनुषा, मोरङ, दाङ, सुर्खेत र पर्सामा नयाँ क्रिकेट मैदान निर्माण कार्य प्रारम्भ गरिनेछ ।	मूलपानी: तीन ब्लक प्याराफिटको दोश्रो स्टेप ढलान भइरहेको । धनगढी: सम्बन्धित जि.खे.वि.स.बाट निर्माण कार्य भइरहेको । पर्सामा डिपीआर तयारीको लागि परामर्शदाता छनौट प्रकृत्यामरहेको । बाँकी ठाउँमा डिपीआर तयारी अन्तर्गत परामर्शत दाताबाट कार्य भइरहेको ।
२३४	सन् २०१८ मा नेपालमा आयोजना हुने १३ औं दक्षिण एशियाली खेलकुदका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार तयार गर्ने, आगामी आर्थिक वर्ष सातौँ राष्ट्रिय खेलकुद कार्यक्रम आयोजना गर्ने ।	पोखरा, सातदोबाटो, च्यासल, दशरथ रंगशाला, त्रि.वि. परिसर जस्ता स्थानहरूको पूर्वाधार विस्तारको लागि डी.पी.आर. तथा टेण्डर प्रकृया सुरु भएको । सातौँ राष्ट्रिय खेलकुद प्रतियोगिता पूर्वाञ्चलको विराटनगरमा पुष ८ देखि १५ सम्म आयोजना गरिएको जसमा ३५ वटा खेलहरू समावेश गरिएको थियो ।
२३५	विद्यालयस्तरदेखि नै योजनावद्ध रूपमा खेलाडीहरूको उत्पादन र विकास गर्नका लागि ७५ जिल्लाका सबै सामुदायिक विद्यालयहरूमा अनिवार्य रूपमा राष्ट्रपति रनिङ्गशिल्ड प्रतियोगिता आयोजना गरिनेछ ।	जिल्लास्तरीय राष्ट्रपति रनिङ्गशिल्ड प्रतियोगिता ३४ जिल्लामा सम्पन्न भएको ।
२३६	युवा स्वरोजगार कार्यक्रमको विस्तार गर्ने, कृषि, पशुपंक्षी, उद्योग, वन क्षेत्रबाट सञ्चालित उत्पादन वृद्धि र सेवा क्षेत्रका कार्यक्रमहरूमा युवाहरूलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।	कार्यविधि निर्देशिका अन्तिम रूप दिने चरणमरहेको ।
२३७	युवाहरूलाई उद्यमशील बनाइ स्थानीय तहमा उत्पादन, रोजगारी र आयआर्जनका अवसरहरू सिर्जना गर्न दश युवा एक उद्यम	रोजगार र स्वरोजगारका लागि २४० निर्वाचन क्षेत्रका लागि ग्रामीण युवा उद्यम कार्यक्रम (एक वडा १० युवा एक उद्यम

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	अष्टमासिक प्रगति
	कार्यक्रमलाई सबै निर्वाचन क्षेत्रहरूमा नमूनाका रूपमा सञ्चालन गर्न बजेटको व्यवस्था गरिनेछ ।	कार्यक्रम) को निर्देशिका निर्माण भई कार्यक्रमका लागि प्रस्ताव समेत आह्वान गरी जिल्लाबाट प्रत्येक निर्वाचन क्षेत्रबाट तीन समूहको छनोट भई सिफारिस भई आउने क्रममा रहेको ।
२३८	अन्तर्राष्ट्रिय प्रतियोगिताहरूमा पदक जित्ने खेलाडीहरूलाई पुरस्कृत गर्ने ।	ICC Women's World Cup प्रतियोगिताका खेलाडीहरूलाई पुरस्कार वितरण गरिएको । अल्ट्राधाविका मीरा राईलाई रु. ५ लाख नगद पुरस्कारद्वारा सम्मान गरिएको ।
२३९	मुस्ताङ र सोलुखुम्बुमा हाई अल्टिच्युट स्पोर्ट्स स्टेडियम निर्माण कार्य प्रारम्भ गर्ने ।	सम्भाव्यता अध्ययन कार्य भइरहेको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७२/०७३ को विनियोजित बजेट र खर्चको विवरण

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४३०११३	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	२७,८६६	२४,९००	८९.३६
३४३०१२३	राष्ट्रिय खेलकुद परिषद्	१,५९५,६७२	१,५२२,५३६	९५.४२
३४३०१०३	राष्ट्रिय युवा परिचलन कार्यक्रम	१७४,०७५	१३८,०५७	७९.३१
३४३०१०२३	खेलकुद विकास कार्यक्रम	१९४,४८८	१७६,२४९	९०.६२
	जम्मा	१,९९२,१०१	१,८६१,७४२	९३.४६

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४३०११४	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	११,६०६	१०,३९१	८९.५३
	जम्मा	११,६०६	१०,३९१	८९.५३

११. आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ मा विनियोजित बजेट एवं २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको यथार्थ खर्चको विवरणः

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४३०११३	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	२७,०२४	१९,६७६	७२.८१
३४३०१२३	राष्ट्रिय खेलकुद परिषद्	१,७३९,७१९	१,२४८,२२८	७१.७५
३४३०१३३	राष्ट्रिय युवा परिषद्	२९४,८२७	३९,३५६	१३.३५
३४३१०१३	राष्ट्रिय युवा परिचलन कार्यक्रम	३४,५०८	१०,९९६	३१.८७
३४३१०२३	खेलकुद विकास कार्यक्रम	१७५,४५०	८९,२४५	५०.८७
	जम्मा	२,२७१,५२८	१,४०७,५०१	६१.९६

पूँजीगत खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४३०११४	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	५६,०३८	१,३५४	२.४२
३४३०१३४	राष्ट्रिय युवा परिषद्	३३,९१३	१३,०७४	३८.५५
३४३१०२४	खेलकुद विकास कार्यक्रम	१८०,५००	९,५००	५.२६
	जम्मा	२७०,४५१	२३,९२८	८.८५

रक्षा मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

राष्ट्रको परिवर्तित परिवेशअनुरूप रक्षा मन्त्रालयको विद्यमान जिम्मेवारी र कार्यमा वृद्धि हुन गएकोले आर्थिक वर्ष २०७०/७१ यस मन्त्रालयको पुनःसंरचना भई सो अनुरूप सिर्जना भएका थप दरबन्दी अनुसार कार्य सञ्चालन भइरहेको छ । बदलिएको परिप्रेक्ष्यमा नेपाली सेनाको जिम्मेवारी र भूमिकालाई अझ सक्षम र व्यावसायिक बनाउने जिम्मेवारी यस मन्त्रालयमा रहेकोले कार्यरत जनशक्तिको क्षमता विकास पनि गर्नु परेको छ । रक्षा मन्त्रालय र नेपाली सेनावीचको कार्य सम्पादन प्रकृत्यामा सरलता, पारदर्शिता, सम्पर्क एवं संचार व्यवस्थापनमा छिटो तथा छरितोपन ल्याई समग्र कार्य प्रणालीमा प्रभावकारिता ल्याउन मन्त्रालय प्रयत्नशील रही आएको छ । राष्ट्रिय सुरक्षा तथा प्रतिरक्षाका निमित्त एक सबल र सक्षम राष्ट्रिय सेनाका रूपमा स्थापित नेपाली सेनालाई व्यावसायिक रूपमा अझ कुशल, अनुशासित, उत्प्रेरित, उच्च मनोबल र आत्मसम्मानयुक्त राख्नुपर्ने चुनौती एकातर्फ छ भने अर्कोतर्फ उपलब्ध सीमित श्रोत र साधन, प्रविधि, विकास तथा सुरक्षा आवश्यकताका बीचमा कुशल संयोजन गर्दै अगाडि बढ्नुपर्ने बाध्यता पनि हाम्रा सामु विद्यमान छ ।

२. दीर्घकालीन सोच

नेपाली सेना र अन्तर्गतका निकायहरूको वित्तीय तथा प्रशासनिक नियन्त्रण, समन्वय एवं व्यवस्थापनमा मन्त्रालयको भूमिका सक्षम, सुदृढ र प्रभावकारी बनाउने ।

३. उद्देश्य

रक्षा मन्त्रालय एवं सेनाको संरचना, क्षमता तथा व्यावसायिक कुशलतामा अभिवृद्धि गर्ने ।

- सुरक्षा संवेदनशीलता, यसका मूल्य र मान्यतालाई जगेर्ना गर्न आवश्यक व्यवस्थापकीय कार्यहरू प्रभावकारी रूपमा सम्पादन गर्ने ।
- नेपाली सेनाको भूमिकालाई अझ बढी सक्षम र सबल बनाउन रक्षा मन्त्रालयले गर्ने समन्वय, नियन्त्रण तथा सुपरीवेक्षणको भूमिकालाई अझ बढी प्रभावकारी बनाउने ।
- सेनाको व्यवस्थापनसम्बन्धी राष्ट्रिय सुरक्षाका दृष्टिले अति गोप्य राख्नुपर्ने बाहेकका सबै काम कार्यवाहीलाई पारदर्शी बनाउने ।

४. रणनीतिक उद्देश्य

- नागरिक-सेना बीचको सम्बन्ध सुमधुर बनाउन विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- ऐन नियम तर्जुमा तथा विद्यमान ऐन नियममा समय अनुकूल सुधार परिमार्जन गर्ने ।
- नेपाली सेनाका सबै युनिटहरूमा मानव अधिकार इकाइ स्थापना गर्ने, सबै तालिमहरूमा मानव अधिकारको विषयवस्तु समावेश गर्ने, मानव अधिकारको अनुगमन, सुनुवाई, छानविन तथा सार्वजनिकीकरण र कारबाही गर्ने ।
- रक्षा मन्त्रालय र नेपाली सेना बीचको कार्यगत सम्बन्ध र समन्वयलाई सुदृढीकरण गर्ने ।
- नेपाली सेनाको व्यवस्थापकीय सूचना प्रणालीलाई मन्त्रालयको सूचना प्रणालीमा सोझै आबद्ध गर्ने ।

५. कार्यक्षेत्र

नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू:

- राष्ट्रिय सुरक्षासम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुमगन र मूल्याङ्कन;
- नेपाली सेनाको गठन, परिचालन, व्यवस्थापन, नियन्त्रण, लोकतान्त्रीकरण र पुनर्संरचना;
- सैनिक अधिकृत तथा जवानको अनुशासन र सेवा शर्त;
- सैनिक तालिम;
- सेनाको सुविधा;
- सैनिक हातहतियार तथा सामग्रीको खरीद र उत्पादन;
- सैनिक कारबाही र सेनाको गतिविधि;
- सैनिक निर्माणशाला;
- सैनिक प्रतिष्ठापन (इन्स्टलेसन) र सञ्चार तथा यातायात;
- सैनिक भण्डार;
- सैनिक व्यापार तथा कार्यालयको व्यवस्था;
- विकास कार्य र विपद् उद्धार कार्यमा सहयोग;
- राष्ट्रिय सेवा दलको संगठन, तालिम र प्रशासन;
- सैनिक कल्याण;
- राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष र महत्त्वपूर्ण राष्ट्रिय सम्पदा तथा स्मारकको सुरक्षा;
- नेपाली सैनिक विमान सेवा;
- सैनिक कल्याणकारी योजना;
- राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद् र सुरक्षा क्षेत्र सुधार;
- सिलखाना;
- सैनिक गुप्तचर विभाग;
- सैनिक अस्पताल ।

६. कानुनी व्यवस्था:

- नेपालको संविधान
- राष्ट्रिय सुरक्षा नीति, २०७३
- निजामती सेवा ऐन, २०४९
- निजामती सेवा नियमावली, २०५०
- सैनिक ऐन, २०६३
- सैनिक नियमावली, २०६९
- सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३
- सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४
- आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०५५
- सुरक्षा, सामरिक वा प्रतिरक्षा आपूर्तिसम्बन्धी कार्यविधि, २०६४

सबै पृतनामा वार्षिक रूपमा अनुगमन गर्ने कार्यको थालनी भएको । यस क्रममा पूर्वान्वल र मध्य पश्चिमान्वल पृतनाको अनुगमन सम्पन्न भई प्राप्त प्रतिवेदन जङ्गी अड्डा पठाईएको ।

९. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमासिक अवधिसम्मको प्रगति विवरण

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
९६	नेपाली सेनाको मुख्यालयको निर्माण कार्य प्रारम्भ गरिने छ ।	चालु आर्थिक वर्ष मा नेपाली सेनाको मुख्यालय निर्माण गर्न राष्ट्रिय पुनर्निर्माण कोष तर्फको रु.५७ करोड ९४ लाख ५७ हजार विनियोजन भई निर्माण कार्य निरन्तर जारी रहेको ।
३२४	नेपालको समग्र राष्ट्रिय हितको लागि राष्ट्रिय सुरक्षा नीति कार्यान्वयन गरिनेछ। राष्ट्रिय सुरक्षासम्बन्धी कानुन तर्जुमा गरिनेछ।	राष्ट्रिय सुरक्षा नीति, २०७३ तर्जुमा गरि कार्यान्वयन मा रहेको ।
३२५	नेपाली सेनालाई स्रोत साधन सम्पन्न र सक्षम बनाउदै राष्ट्रिय सुरक्षा, विपद् व्यवस्थापन र विकास निर्माणमा परिचालन गरिनेछ । ईटहरी र सुर्खेतमा नेपाली सेनाको एअर बेस स्थापना गरिनेछ ।	(क) नेपाली सेनालाई थप साधन स्रोत सम्पन्न बनाउने कार्यको लागि विपद् व्यवस्थापन तथा हवाई क्षमता अभिवृद्धि, नयां हतियार, ए.पि.सी., मिलापका साधन र बम डिस्पोजल उपकरणहरू खरिद गर्न रु.२९ अर्ब २५ करोड रकम प्रस्ताव गरिएको । (ख) विपद् व्यवस्थापन क्षमताको लागि लाईट हेलिकप्टर गोटा १ रक्षा मन्त्रालयको स्वीकृति अनुसार खरिद प्रक्रिया अगाडि बढाइएको ।
३२६	आगामी दुई वर्षभित्र नेपाली सेनालाई बंकरबाट व्यारेकमा पुनर्स्थापना गरी सकिनेछ ।	(क) स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसार जवान लाईन, जवान भान्सा तथा डाईनिङ्ग, अधिकृत मेश, पदिक मेश, शौचालय कार्यालय भवन, क्वाटर गार्ड लगायत बंकर निर्माण कार्य केन्द्रीय तथा स्थानीय स्तरबाट निरन्तर जारी रहेको । (ख) विभिन्न व्यारेकहरूको लागि ७ स्थान (तनहुँ, भक्तपुर, भोजपुर, सोलुखुम्बु, जुम्ला, कपिलवस्तु र ईलाम) को लागि आवश्यक पर्ने जग्गा खरिद गर्न वार्षिक कार्यक्रम स्वीकृत भई सम्बन्धित जिल्ला प्रशासन कार्यालयको नाममा पेशकी रकम निकास दिई कारवाही अगाडि बढाइएको ।

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
३२७	देशको युवा शक्तिलाई राष्ट्रप्रति समर्पित, देशभक्त र अनुशासित बनाउन राष्ट्रिय सेवा दलको कार्यक्रमलाई विस्तार गरिने ।	युवा शक्तिलाई राष्ट्रप्रति समर्पित, देशभक्त र अनुशासित बनाउने उद्देश्यले चालु आर्थिक वर्षमा थप २ हजार समेत जम्मा ४ हजार युवाहरूलाई विभिन्न स्थानहरूमा तालिम दिने कार्य सम्पन्न भएको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४५०११३	रक्षा मन्त्रालय	५२,५४६	३४,७५७	६६.१५
३४५०१२३	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्	३१,३६४	२९,१५८	९२.९७
३४५०१३३	जंगी अड्डा	२८,३९३,९३१	२८,३३९,२००	९९.८१
३४५०१४३	सैनिक हवाई महा-निर्देशनालय	४६८,३५३	४६४,४४२	९९.१६
३४५०१५३	वीरेन्द्र अस्पताल (पोष्ट एक्सीडेन्ट सेन्टर समेत)	५३८,७७२	५३७,०३८	९९.६८
३४५०१६३	सैनिक कमाण्ड तथा स्टाफ कलेज	५१,१४१	५०,४८२	९८.७१
३४५०१८३	राष्ट्रिय सेवा दल	७७,९११	७७,९१४	१००.००
३४५०१९३	अति विशिष्ट व्यक्तिहरूको सुरक्षा	८,३१०	८,३१७	१००.०८
	जम्मा	२९,६२२,३२८	२९,५४१,३०८	९९.७३

पूँजीगत खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४५०११४	रक्षा मन्त्रालय	११,६००	६,९४०	५९.८३
३४५०१२४	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्	१,६७०	१,६७२	१००.१२
३४५०१३४	जंगी अड्डा	३,९०९,५५४	३,९०९,५१०	१००.००
३४५०१५४	वीरेन्द्र अस्पताल (पोष्ट एक्सीडेन्ट सेन्टर समेत)	१,०५०	-	-
	जम्मा	३,९२३,८७४	३,९१८,१२२	९९.८५

११. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४५०११३	रक्षा मन्त्रालय	५२,३९२	२८,३००	५४.०२
३४५०१२३	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्	३१,३४९	२४,९४७	७९.५८
३४५०१३३	जंगी अड्डा	३२,२२०,३७४	२४,७८०,१८२	७६.९१
३४५०१४३	सैनिक हवाई महा-निर्देशनालय	४८९,६०६	२७०,०४७	५५.१६
३४५०१५३	वीरेन्द्र अस्पताल (पोष्ट एक्सीडेंट सेन्टर समेत)	५३८,१७०	४७०,२५३	८७.३८
३४५०१६३	सैनिक कमाण्ड तथा स्टाफ कलेज	५१,९४४	४२,२८७	८१.४१
३४५०१८३	राष्ट्रिय सेवा दल	१२७,६७३	८९,०३०	६९.७३
३४५०१९३	अति विशिष्ट व्यक्तिहरूको सुरक्षा	८,४४१	६,३०९	७४.७४
	जम्मा	३३,५१९,९४९	२५,७११,३५५	७६.७०

पूँजीगत खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४५०११४	रक्षा मन्त्रालय	५२,४५०	६२८	१.२०
३४५०१२४	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्	२,९७०	१,१७२	३९.४६
३४५०१३४	जंगी अड्डा	३,७३७,५३४	१,१९४,७८३	३१.९७
३४५०१८४	राष्ट्रिय सेवा दल	२६४,४००	१५६,३१९	५९.१२
	जम्मा	४,०५७,३५४	१,३५२,९०२	३३.३४

◆ ◆ ◆

वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि

नेपालको कुल क्षेत्रफलको ४४.७४ प्रतिशत भूभाग वन जङ्गलले ढाकेको छ । कृषि लगायत पर्यटन, वातावरण, जैविक विविधता एवं भौगोलिक विकास संरचनाको मेरूदण्डको रूपमा रहेको वन क्षेत्रबाटै मुलुकवासीहरूका अधिकांश दैनिक आवश्यकताका काठ, इन्धन ७० प्रतिशत, पशुआहार ४० प्रतिशत, जडीबुटी लगायतका काष्ठ एवं गैरकाष्ठ वन पैदावारको आपूर्ति हुँदै आएको छ । त्यसैगरी वन तथा जलाधार संरक्षणको माध्यमबाट कृषियोग्य भूमिको संरक्षण र उत्पादकत्वमा वृद्धि, पानीमुहान, वन्यजन्तु र जैविक विविधताको संरक्षण, जलवायु शुद्धीकरण जस्ता मानव स्वास्थ्य रक्षा एवं प्रकृति संरक्षण र वातावरणीय स्वच्छता कायम राख्ने कार्यमा ठूलो टेवा पुगेको छ । वन क्षेत्र राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा टेवा पुऱ्याउने क्षेत्र पनि हो । यस क्षेत्रबाट उत्पादित काठ दाउरा र जडीबुटीको बिक्रीबाट मात्र बर्सेनि करिब दुई अरब भन्दा बढी राजस्व संकलन भई आएको छ भने यथार्थमा यसको योगदानको सही मूल्याङ्कन हुन बाँकी नै छ । यसको अलावा वन क्षेत्रले गरिब, महिला, दलित र उपेक्षित वर्गलाई समेत समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापनका माध्यमले राष्ट्रिय मूल प्रवाहमा समावेशीकरण गर्दै गाउँ स्तरसम्म विकेन्द्रीकरण र सुशासनको प्रत्याभूति दिन योगदान गरेको छ । वन क्षेत्रले नेपालको बहुमूल्य जडीबुटी लगायतका जैविक स्रोतलाई परिचालन गरी विश्व वजारसम्म पुऱ्याई आर्थिक समुन्नति गर्न वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको छ ।

२. दूरदृष्टि

वन, जैविक विविधता र जलाधार क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनद्वारा स्थानीय र राष्ट्रिय समृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने ।

३. लक्ष्य

वन, वनस्पति, जडीबुटी, वन्यजन्तु, संरक्षित क्षेत्र, जैविक विविधता र जलाधारको समुचित संरक्षण, सम्बर्द्धन र सदुपयोग गर्दै रोजगारी सिर्जना र आय वृद्धि गरी विपन्न वर्गको जीविकोपार्जनमा सुधार र पारिस्थितिकीय प्रणालीबीच सन्तुलन कायम गर्ने ।

४. उद्देश्य

- वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, संरक्षित क्षेत्र तथा जलाधारको संरक्षण एवं व्यवस्थापन गरी वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्ने ।
- वन क्षेत्रको उत्पादकत्व र वन पैदावारको उत्पादन वृद्धि गरी स्थानीय तथा राष्ट्रिय आवश्यकता परिपूर्ति गर्दै निकासी प्रवर्द्धन गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा वन क्षेत्रको योगदान अभिवृद्धि गर्ने ।
- सामुदायिक वन लगायतका समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन पद्धतिको विकास र प्रवर्द्धन गर्ने ।
- वन क्षेत्रको संरक्षण, सम्बर्द्धन एवं व्यवस्थापनमा निजी क्षेत्रलाई समेत संलग्न गराई आय आर्जन तथा रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने ।
- वन क्षेत्रको सुशासन सुदृढीकरण गर्ने ।

५. नीति

- दिगो वन व्यवस्थापनद्वारा वनक्षेत्रको उत्पादकत्व र वन पैदावारको उत्पादन वृद्धि गर्ने ।
- जैविक विविधता र स्रोतको संरक्षण लगायत वातावरणीय सेवाबाट प्राप्त हुने लाभ वृद्धि गर्दै न्यायोचित वितरण सुनिश्चित गर्ने ।
- जल तथा भूमिको संरक्षणबाट भूमिको उत्पादकत्व वृद्धि गर्न जलाधार क्षेत्रको एकीकृत संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने ।
- सामुदायिक, कबुलियती, साझेदारी, मध्यवर्ती सामुदायिक, संरक्षित, धार्मिक लगायतका समुदायद्वारा व्यवस्थित वनलाई पारिस्थितिकीय, आर्थिक र सामाजिक रूपले सक्षम बनाउँदै लाभको न्यायोचित बाँडफाँड गर्ने ।
- निजी क्षेत्रलाई वन विकास तथा विस्तारमा संलग्न गराउँदै वनजन्य उद्यमको प्रवर्द्धन, उत्पादनको विविधीकरण र बजारीकरणबाट मूल्य अभिवृद्धि र हरित रोजगारी सिर्जना गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरण तथा अनुकूलनका उपाय अवलम्बन गर्ने ।
- वन क्षेत्रमा सुशासन, समावेशीकरण र सामाजिक न्याय प्रवर्द्धनको लागि व्यवस्थापनलाई थप सक्षम बनाउने ।

६. कार्यक्षेत्र

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू:

- वन तथा भू-संरक्षणसम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- राष्ट्रिय, वन क्षेत्र, सरकारी वन, सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, धार्मिक वन, सामुदायिक वन, साझेदारी वन, कबुलियती वन, चक्ला वन तथा निजी वन आदि,
- सरकारी तथा गैर सरकारी वन क्षेत्रको सर्वेक्षण, नाप नक्सा र सीमा निर्धारण,
- वन जंगलको संरक्षण, उपयोग, संवर्धन र व्यवस्थापन,
- वन पैदावार (काठ दाउरा, वन्यजन्तु, जडीबुटी, गैरकाष्ठ पदार्थ, वन क्षेत्रको पानी, माटो, ढुङ्गा गिट्टी, बालुवा आदि) को संरक्षण र व्यवस्थापन,
- वनजन्य उद्योग र कच्चा पदार्थको प्रबन्ध,
- वनसम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, प्रचारप्रसार, तालीम, क्षमता अभिवृद्धि आदि,
- वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, जैविक विविधता तथा प्राकृतिक वातावरणको संरक्षण, सदुपयोग र लाभको बाँडफाँड,
- राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष, सिकार आरक्ष, संरक्षण क्षेत्र, मध्यवर्ती क्षेत्र, सिमसार र चरन क्षेत्रसंग सम्बन्धित विषय,
- हात्तीसार तथा चिडियाखानाको व्यवस्थापन,
- भू तथा जलाधार क्षेत्र, बृहत जलाधार क्षेत्र तथा तालतलैयाको संरक्षण, सम्बर्द्धन, विकास, समन्वय र व्यवस्थापन,
- प्राकृतिक वातावरणको संरक्षण र सन्तुलन,
- वनस्पति र जडीबुटीसम्बन्धी नीति तथा अध्ययन, अनुसन्धान, प्रचारप्रसार, सर्वेक्षण, संकलन, प्रवर्द्धन, प्रशोधन, उत्पादन, उपयोग तथा व्यवसायीकरण,

- वनस्पति उद्यान तथा जडीबुटी उद्योग,
- वनस्पति, वन्यजन्तु जैविक विविधता सङ्ग्रहालय,
- वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, जैविक विविधता, वन क्षेत्रसंग सम्बन्धित जलवायु परिवर्तन, जलाधार संरक्षण र भू-संरक्षणसम्बन्धी प्रदर्शनी तथा प्रचारप्रसार,
- वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, जलाधार संरक्षण, जैविक विविधता र भू-संरक्षणसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौताको कार्यान्वयन,
- वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, जलाधार संरक्षण र भू-संरक्षणसम्बन्धी विषयमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ-संस्थासंग समन्वय र सम्पर्क,
- प्रकृति संरक्षण,
- सरकारी, सार्वजनिक र निजी क्षेत्रमा वृक्षारोपण, वन विकास तथा व्यवस्थापन,
- नेपाल वन सेवाको सञ्चालन ।

७ .कानुनी व्यवस्था

नीति

- वन नीति २०७१
- राष्ट्रिय संरक्षण नीति २०४५
- वन क्षेत्रको वैदेशिक सहयोग नीति २०५५
- राष्ट्रिय सिमसार नीति २०६९

ऐन

- वन ऐन २०४९
- राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन २०२९
- भू तथा जलाधार संरक्षण ऐन २०३९
- नेपाल प्रकृति संरक्षण कोष ऐन २०३९
- वातावरण संरक्षण ऐन २०५३
- विरूवा संरक्षण ऐन २०६४

नियम र नियमावली

- वन नियमावली २०५१
- राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण नियमावली २०३०
- भू तथा जलाधार संरक्षण नियमावली २०४२
- वातावरण संरक्षण नियमावली २०५४
- वन्यजन्तु आरक्ष नियमावली २०३४
- विरूवा संरक्षण नियमावली २०६६
- नेपाल प्रकृति संरक्षण कोष नियमावली २०४१
- मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली २०५२
- संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली २०५२

- संरक्षण क्षेत्र सरकारी व्यवस्थापन नियमावली २०५६
- चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज नियमावली २०३६
- खप्तड राष्ट्रिय निकुञ्ज नियमावली २०४४
- बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज नियमावली २०३०
- बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज नियमावली २०३०
- कन्चनजङ्घा संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली २०६४
- ओजन तहलाई नष्ट गर्ने पदार्थको उपभोग (नियन्त्रण) नियमावली २०५७
- काठमाडौं संकलन कटान ढुवानी एवम् घाटगद्दी व्यवस्थापनसम्बन्धी कोष सञ्चालन नियमावली २०६३
- नेपाल वन सेवा (गठन, समूह, तथा श्रेणी) विभाजन र नियुक्ति नियमहरू २०५१

रणनीति

- वन क्षेत्रको रणनीति २०७२
- वन क्षेत्रको लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति २०६५
- वन क्षेत्रको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन रणनीति २०७३
- वन अनुसन्धान रणनीति २०७३
- वन अतिक्रमण नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन रणनीति २०६८

कार्यविधि, निर्देशिका, मार्गदर्शन र योजना

- व्यवसायिक उद्देश्यका लागि कवुलियति वन उपलब्ध गराउने कार्यविधि २०६८
- वन क्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजनका लागि उपलब्ध गराउने कार्यविधि २०६३
- सूराकी खर्च परिचालन कार्यविधि २०७२
- भूकम्प पिडितहरूको लागि काठ उत्पादन आपूर्ति र व्यवस्थापन निर्देशिका २०७२
- वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको राहत सहयोग निर्देशिका २०६९
- वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यविधि २०७१
- भूकम्पबाट भत्केका घरमा काठ र काठजन्य सामग्री ओसारपसार स्थानान्तरण गर्ने कार्यविधि २०७२
- संरक्षित क्षेत्रको व्यवस्थापन योजना तयारी कार्यविधि, २०७३
- वन्यजन्तु उद्धार एवं उद्धार केन्द्र व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७३
- सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमको मार्गदर्शन २०७१
- नेपालको जैविक विविधता रणनीति तथा कार्ययोजना २०७१—२०८०
- तेह्रौं त्रिवर्षिय योजना (२०७०/०७१ - ०७२/०७३)
- चौधौं त्रिवर्षिय योजना (२०७३/०७४- ०७५/०७६)

मापदण्ड

- वन पैदावार वर्गीकरण मापदण्ड २०६८
- विदेशबाट काठ आयात गर्दा अपनाउनुपर्ने मापदण्ड २०७३
- सरकारी रुखहरू हटाउने सम्बन्धि मापदण्ड २०७१

- ## गठनआदेश

- नेपाल पक्ष भएका अन्तराष्ट्रिय सन्धि सम्झौता तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्था

- Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES) 1973
- Convention on Biological Diversity (CBD) 1992
- Ramsar Convention on Wetlands of International Importance 1971
- World Cultural and Natural Heritages/ World Heritage Convention under UNESCO 1972
- International Plant Protection Convention 1951

[illegible]

९. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमासिक सम्मको प्रगति विवरण

ब.व. को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
१३५	वनको व्यवस्थित र वैज्ञानिक उपयोग गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ । वनको संरक्षण, विकास र उपयोगको दिगो प्रणाली विकास गरिनेछ । वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रम ६ जिल्लाबाट ११ जिल्लामा विस्तार गरिनेछ ।	२५ साझेदारी वनमा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्य प्रारम्भ भइसकेको । - हालसम्म ९६ वटा कबुलियति वनको विधान कार्ययोजना तथा जिविकोपार्जन योजना परिमार्जन भएको ।
१३६, १३७	जडीबुटी एवं गैरकाष्ठ प्रजातिको उत्पादन, प्रशोधन र बजारीकरणका लागि पकेट क्षेत्र निर्धारण गरिनेछ । कर्णाली लगायतका विभिन्न भौगोलिक क्षेत्रमा पाइने टिमुर, लप्सी, लौठसल्ला, बोधिचित्त, रुद्राक्ष, तेजपात, अर्गेली, च्युरी, चिराइतो, श्रीखण्ड र मेन्था जस्ता विशेष प्रकारका जडीबुटी विशेषको व्यवसायिक उत्पादन वृद्धि गर्न किसानहरूलाई ज्ञान, सीप, प्रविधि र अनुदान उपलब्ध गराइनेछ । प्राकृतिक जडीबुटीको अत्यधिक दोहन रोकी दिगो संकलन र व्यवस्थापन गर्न प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।	- जिल्ला वन कार्यालयहरूमा विरूवा उत्पादन कार्यको लागि कार्यविधि - जडीबुटी उधम स्थापना अनुदानको लागि कार्यविधि बनाइ सूचना प्रकाशन गरिएको । - उल्लेखित प्रजातिका विरूवाहरू भौगोलिक अवस्थाअनुसार प्राथमिकतामा राखी उत्पादन गर्न जिल्ला वनस्पति कार्यालयहरूलाई कायदेशि दिइएको र सो अनुरूप स्थान, समूह छनौट, तथा तालिम सञ्चालन कार्य अगाडि बढाइएको । - जडीबुटीको अत्यधिक दोहन रोक्न दिगो संकलन तथा आयमूलक खेती तालिमका लागि ७ वनस्पति विभाग अन्तर्गतका कार्यालय रहेका जिल्लामा कृषक, व्यापारी, मध्यस्थकर्ता लगायतका सरोकारवालासंग समन्वय भईरहेको ।
१३८	चुरे तथा तराई-मधेश क्षेत्रमा रहेको प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षण तथा व्यवस्थित उपयोग गर्न गुरुयोजना कार्यान्वयन गरी सो अनुरूप २६ जिल्लामा राष्ट्रपति चुरे संरक्षणका थप कार्यक्रम सञ्चालन गरिने ।	- गुरुयोजनाको अन्तिम मस्यौदा तयार भई स्वीकृतिको प्रकृत्यामा रहेको । ३१ जिल्लामा राष्ट्रपति चुरे संरक्षण कार्यक्रमको योजनाअनुसार जिल्ला भू संरक्षण कार्यालयले नदी प्रणालीमा आधारित रही कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेको ।
१३९	कबुलियती वन गरीबको धन कार्यक्रमलाई ३९ जिल्लामा विस्तार गरिनेछ । कबुलियती वनमा	कबुलियती वन ३९ जिल्लामा ४२३७ हेक्टर क्षेत्रफलमा विस्तार भई ७२४० कबुलियती वन समूह मार्फत ७० हजार १ सय ७१ गरीव

ब.व. को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
	जीविकोपार्जन, वन तथा वातावरण संरक्षणका कार्यक्रमहरू, क्षमता विकास, पशुपालन, फलफूल खेती, दिगो ग्रामीण वित्तीय परिचालनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।	घर परिवार लाभान्वित भएका छन् ।
१४०	वन डढेलो विरूद्ध सामाजिक जागरण अभियान सञ्चालन गरिनेछ । वन डढेलोको उच्च जोखिममा रहेका ३६ जिल्लाहरू र ९ संरक्षित क्षेत्रहरूमा स्थानीय निकाय तथा समुदायको क्षमता विकास, सचेतना, तालिम तथा सहजीकरणका क्रियाकलाप सञ्चालन गरिनेछ ।	• डढेलो नियन्त्रणका लागि समुदाय स्तरमा Rapid Response Team गठन गरी कार्य प्रारम्भ भएको । • ३६ जिल्लाहरू र ९ संरक्षित क्षेत्रहरूमा स्थानीय निकाय तथा समुदायको क्षमता विकास, सचेतना, तालिम र सहजीकरणका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने क्रम जारी रहेको । • सबै संरक्षित क्षेत्रहरूले आ-आफ्नो वार्षिक कार्यक्रमअनुसार वन डढेलो व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्ययोजना बनाई कार्य सञ्चालन भइरहेको । • औजार खरिदको लागि सूचना जारी भएको । • राष्ट्रपति चुरे तराई-मधेश संरक्षण कार्यक्रम अन्तर्गत वन डढेलो नियन्त्रणका लागि चुरे संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन भएका २८ जिल्लाहरूमा सामाजिक जागरण अभियान सञ्चालन र सामग्री खरिद गर्न रु. ४२ लाखको वजेट व्यवस्था गरिएको । यसैगरी २७ जिल्लामा सामाजिक परिचालक मार्फत वन डढेलो रोकथामसम्बन्धी प्रचार प्रसार साथै चुरे संरक्षणका थप कार्यक्रमहरू सञ्चालन भइरहेको । • वन डढेलो नियन्त्रणसम्बन्धी सचेतनाका लागि विभिन्न जिल्लामा विभिन्न कार्यक्रम गरी वन डढेलो सप्ताह मनाइएको ।

ब.व. को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
१४१	वन डढेलो लगाउने अपराधीहरूलाई कडा कानूनी कारवाही गरिनेछ । वन डढेलो नियन्त्रणमा उल्लेखनीय योगदान पुर्याउने व्यक्तिहरूलाई पुरस्कार र सम्मान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।	• सुराकी परिचालन कार्यविधि, २०७२ मा परिमार्जन गरी डढेलो नियन्त्रणको लागि सुराकी परिचालनको व्यवस्था समावेश गरिएको ।
१४२	वन्यजन्तुको संरक्षण, संरक्षण शिक्षा प्रवर्द्धन र पर्यापर्यटन गर्नका लागि एक प्रदेश एक प्राणी उद्यान स्थापना गर्ने नीति लिइनेछ । भक्तपुरको सुर्यविनायकमा राष्ट्रिय प्राणी उद्यानको गुरुयोजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।	• गुरुयोजना बनाउने र पोखरा, बुटवल र धनुषाधाममा प्राणी उद्यान स्थापना सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने कार्यको Terms of Reference तयार भएको, भक्तपुर प्राणी उद्यान कार्यालय स्थापना भई सञ्चालनमा रहेको । • पोखरा, बुटवल र धनुषाधाममा प्राणी उद्यान स्थापना सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने कार्यको TOR तयार भएको, • भक्तपुरको सुर्यविनायकमा राष्ट्रिय प्राणी उद्यान कार्यालय सञ्चालनमा रहेको । • तनहुँमा ZOO स्थापनाको लागि राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागले ३० लाख बजेटको व्यवस्था गरेको ।
१४३	राप्ती, भेरी, कर्णाली र सेती अञ्चलका विभिन्न जिल्लाहरूमा जैविक विविधताको संरक्षण, पर्यापर्यटन, स्थानीय रोजगारी र आयआर्जनका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । हुम्लाको लिमी उपत्यका, बझाङको सैपाल र रोल्पाको जलजला क्षेत्रको संरक्षणका लागि कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।	• जिल्ला भू संरक्षण कार्यालय मार्फत राप्ती, भेरी, कर्णालीसहितका अन्य जिल्लाहरूमा विपन्न वर्गको जिविकोपार्जनका लागि आयमुलक कार्यक्रम सञ्चालनको कार्य भइरहेको ।
१४४	रारा ताल क्षेत्रमा पर्यापर्यटन विकासको पूर्वाधार निर्माणको कार्य सुरु गरिने ।	• रारा तथा मकालु बरुण राष्ट्रिय निकुञ्जमा होटल तथा लज सञ्चालनसम्बन्धी कार्यविधि तयार गरिएको ।
१४५	वन्यजन्तु र बासस्थानको संरक्षण गर्न र संरक्षण क्षेत्रहरूमा भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गर्न बजेट वृद्धि गरेको छु । वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण कार्यमा	• वन्यजन्तु र बासस्थानको संरक्षण गर्न र संरक्षण क्षेत्रहरूमा भौतिक पूर्वाधारको निर्माणसम्बन्धी विषय कार्यान्वयनमा गएको र नेपाल लगायत सार्कका ५ देशले South

ब.व. को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
	शून्य सहनशीलताको नीति अवलम्बन गरिनेछ ।	Asian Wildlife Enforcement Network सम्बन्धी कानुन अनुमोदन गरेको । • वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण कार्यमा खटिने कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि, तालिम गोष्ठी भइरहेको । • Real Time Patrolling मा आवश्यक सुधार गर्दै नयां संरक्षित क्षेत्रहरूमा सुरु गर्ने प्रक्रियामा रहेको । • चितवन (माडी), बर्दिवास र पथलैयामा सशस्त्र प्रहरीलाई वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण तालिम सञ्चालन गरिएको । • चितवन रा.नि.मा गैडा शून्य चोरी शिकारको एक हजार दिन सम्पन्न । • Communication Strengthening को लागि चितवन रा.नि. मा ३५ कि.मी. Optical Fibre बिच्छ्याउने कार्य सम्पन्न । • चितवनको सौराहा, कसरा र मेघौलीबाट सञ्चालन हुने jungle drive गाडीमा Tracking device जडान भई vehicle monitoring system सुरु भएको । • Wireless CC camera को लागि चितवन रा.नि. मा ५ स्थानमा टावर स्थापना सम्पन्न । • Human Wildlife Conflict Mitigation को लागि चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जमा pre-alarmed system को लागि टावर निर्माण सम्पन्न । • ३२ वटा भवन निर्माणको लागि बजेटको व्यवस्था भई कार्य प्रक्रियामा रहेको । • वंशाणु श्रोत संरक्षणको लागि कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्षबाट १३ वटा र सदर चिडियाखानाबाट २ वटा गरी १५ वटा अर्ना चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज स्थानान्तरण गरिएको ।

ब.व. को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रमको व्यहोरा	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
१४६	निजी वन विकास प्रवर्द्धन कार्यक्रमलाई ११ जिल्लाबाट ४६ जिल्लामा विस्तार गरिनेछ । निजी क्षेत्रलाई निजी वन, नर्सरी र वनजन्य उद्यम स्थापनामा सहयोग गरिनेछ ।	जिल्ला वन अधिकृतहरूको कार्यसम्पादन करारमा समावेश गरी हालसम्म २६ वटा दर्ता भएको र थप ४८ वटा दर्ता हुने प्रकृत्यामा रहेको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को फागुनसम्ममा सम्पन्न भएका मुख्यमुख्य कार्यहरू:

ऐन नियमसँग सम्बन्धित उपलब्धी:

- वन ऐन २०४९ को दोस्रो संसोधन, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐनको पाँचौं संशोधन विधेयक र साइटिस विधेयक व्यवस्थापिका संसदबाट स्वीकृत भएको छ ।
- केन्द्रीयस्तर वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाईको १०औं बैठक २०७३।५।१ मा सम्पन्न भएको थियो ।

कार्यक्रम कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित उपलब्धी:

- केन्द्रीयस्तर वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाईको १०औं बैठक २०७३।५।१ मा सम्पन्न भएको थियो ।
- २०७३ आश्विन ७ गते राष्ट्रिय संरक्षण दिवश सम्माननीय राष्ट्रपति श्रीमती विद्यादेवी भण्डारीज्यूको प्रमुख आतिथ्यमा सम्पन्न गरियो ।
- आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को फागुन महिनासम्ममा १ सय ३२ वटा थप हस्तान्तरण भई सामुदायिक वन उपभोक्ता संख्या १९ हजार ४ सय ९३ पुगेको ।
- आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को फाल्गुणसम्ममा कवुलियति वनको संख्या ८१ वटा थप भई ७ हजार ७ सय ६६ पुगेको छ ।
- ५५ विषयगत कार्यपत्र र १६ पोष्टर सहित प्रथम राष्ट्रिय वन सम्बर्द्धन कार्यशाला गोष्ठी, ८ - १० फागुन २०७३, मा काठमाडौंमा सम्पन्न भएको ।
- चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जमा गैंडा शून्य चोरी शिकारको १००० दिन सम्पन्न भएको छ ।
- वंशाणु श्रोत संरक्षणको लागि कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्षबाट १३ वटा र सदर चिडियाखानाबाट २ वटा गरी १५ वटा अर्ना चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जमा स्थानान्तरण गरिएको छ ।

११. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा विनियोजित वार्षिक बजेट तथा यथार्थ खर्चको विवरण:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२९०११३	वन तथा भूसंरक्षण- मन्त्रालय	८२,०६४	७५,४३६	९१.९२
३२९०१२३	वन विभाग	६६,७२०	५१,७६५	७७.५९

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२९०१३३	क्षेत्रीय वन कार्यालयहरू	७३,७९२	६४,६८६	८७.६६
३२९०१४३	जिल्ला वन कार्यालयहरू (वन सुरक्षा सैनिक समेत)	२,४२०,९१८	१,८८७,५९२	७७.९७
३२९०१५३	वनस्पति विभाग	११२,०२६	८७,८७१	७८.४४
३२९०१६३	भूसंरक्षण विभाग-	२५,६०९	२०,८७३	८१.५१
३२९०१७३	राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	१८५,९३४	१८१,७२३	९७.७४
३२९०१८३	राष्ट्रिय निकुन्ज (सुरक्षा टोली)	२,१२०,२४७	२,१२०,००६	९९.९९
३२९०१९३	हात्तिसारहरू	९१,८३१	८८,१८२	९६.०३
३२९०२०३	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग	४१,२४६	३०,५६८	७४.११
३२९०१०३	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण आयोजना	१४,७१०	१२,६२७	८५.८४
३२९१०२३	जडिबुटी विकास कार्यक्रम कर्णाली) (जडीबुटी प्रशोधन समेत	२४,९५१	२३,६७२	९४.८७
३२९१०४३	केन्द्रीय वन तालिम तथा प्रसार केन्द्र	४६,३८५	४३,७४२	९४.३०
३२९१०६३	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	१०,१७५	९,३५९	९१.९८
३२९१०९३	वृक्ष सुधारवृक्षारोपण तथा निजी वन कार्यक्रम	१९९,५९१	१६०,९२७	८०.६३
३२९११४३	वन्यजन्तु आरक्ष आयोजना	७४,१७०	६३,५०५	८५.६२
३२९११५३	राष्ट्रिय निकुन्ज आयोजना	२२९,३७३	२००,७२८	८७.५१
३२९१२३३	रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम	९५,९८५	४२,११८	४३.८८
३२९१२४३	राष्ट्रपति चुरे - तराई मधेश संरक्षण विकास समिति	१९५,८६७	१४४,२२१	७३.६३
३२९१२७३	वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन आयोजना	७७,७२६	६९,६९०	८९.६६
३२९१५४३	पर्वतीय जलाधारहरूको जलवायु परिवर्तन समानुकूलन आयोजना	११४,०१८	८२,१७२	७२.०७
३२९१५५३	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति(वन कार्यक्रम (	१२,७५०	११,४३४	८९.६८
३२९१५६३	पहाडी साना किसानकालागि अनुकूलन आयोजना	२५,१८९	६,६९५	२६.५८
३२९१५७३	वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणका लागि दक्षिण एशिया कानून कार्यान्वयन	१९,६३६	१८	०.०९

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	सञ्जालको शसक्तिकरण			
३२९८०४३	जिल्ला भूसंरक्षण- कार्यक्रम	२२८,७३३	१९६,३४३	८५.८४
३२९८०५३	सामुदायिक विकास तथा वन / जलाधर संरक्षण आयोजना	१७,४८५	१६,७४८	९५.७८
३२९८०६३	वनस्पति संरक्षण तथा उद्यान विकास आयोजना	३४,३२८	३२,४११	९४.४२
३२९८०८३	सामुदायिक तथा कबुलियती वन विकास कार्यक्रम	६४,५८५	५८,११४	८९.९८
३२९८०९३	वनस्पति अध्ययन अनुसन्धान तथा बजारीकरण कार्यक्रम	२०,०४३	१९,४३३	९६.९६
	जम्मा	६,७२६,०८७	५,८०२,६५९	८६.२७

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२९०११४	वन तथा भूसंरक्षण- मन्त्रालय	३,०३५	२,६११	८६.०३
३२९०१२४	वन विभाग	१५,१५०	११,०८२	७३.१५
३२९०१३४	क्षेत्रीय वन कार्यालयहरू	१५,६००	३,५३३	२२.६५
३२९०१४४	जिल्ला वन कार्यालयहरू (वन सुरक्षा सैनिक समेत)	४,३०४	४,०२९	९३.६१
३२९०१५४	वनस्पति विभाग	२०,१५९	१८,७२९	९२.९१
३२९०१६४	भूसंरक्षण विभाग-	१६८,१५०	१५२,२२३	९०.५३
३२९०१७४	राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	४,८७७	५८४	११.९७
३२९०१८४	राष्ट्रिय निकुन्ज (सुरक्षा टोली)	१४२,२०८	१४२,२०६	१००.००
३२९०१९४	हात्तिसारहरू	१,०६२	९९०	९३.२२
३२९०२०४	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग	३७५	३०६	८१.६०
३२९१०१४	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण आयोजना	२,२००	१,५२६	६९.३६
३२९१०२४	जडिबुटी विकास कार्यक्रम कर्णाली) (जडीबुटी प्रशोधन समेत	३९,९३६	२१,०१९	५२.६३
३२९१०४४	केन्द्रीय वन तालिम तथा प्रसार केन्द्र	८,९२६	१,४१९	१५.९०
३२९१०६४	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	३६९,१७४	२३२,१९१	६२.८९
३२९१०९४	वृक्ष सुधारवृक्षारोपण तथा निजी वन	२२९,२२६	१४६,७३७	६४.०१

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	कार्यक्रम			
३२९११४४	वन्यजन्तु आरक्ष आयोजना	१६,५१४	१४,९९३	९०.७९
३२९११५४	राष्ट्रिय निकुन्ज आयोजना	१६३,६००	१४४,४२५	८८.२८
३२९१२३४	रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम	४००	४००	१००.००
३२९१२४४	राष्ट्रपति चुरे - तराई मधेश संरक्षण विकास समिति	१,७६८,३८४	१,६३६,८०४	९२.५६
३२९१२७४	वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन आयोजना	१३८,७९८	८८,९९२	६४.१२
३२९१५२४	बहु सरोकारवाला वन कार्यक्रम	२,२१६,०००	५६३,७५३	२५.४४
३२९१५४४	पर्वतीय जलाधारहरूको जलवायु परिवर्तन समानुकूलन आयोजना	४०६,६७५	२६६,७४७	६५.५९
३२९१५५४	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति(वन कार्यक्रम (	२६,००१	१८,०३८	६९.३७
३२९१५६४	पहाडी साना किसानकालागि अनुकूलनआयोजना	१८९,९५२	३१,१९३	१६.४२
३२९१५७४	वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणका लागि दक्षिण एशिया कानून कार्यान्वयन सञ्जालको शसक्तिकरण अा	६८०	४३५	६३.९७
३२९८०४४	जिल्ला भूसंरक्षण- कार्यक्रम	४६७,३५०	४४५,९७३	९५.४३
३२९८०५४	सामुदायिक विकास तथा वन / जलाधर संरक्षण आयोजना	६५,०४४	६३,४१६	९७.५०
३२९८०६४	वनस्पति संरक्षण तथा उद्यान विकास आयोजना	४९,३१८	३४,३०७	६९.५६
३२९८०८४	सामुदायिक तथा कबुलियती वन विकास कार्यक्रम	१०४,८८६	९२,५५९	८८.२५
३२९८०९४	वनस्पति अध्ययन अनुसन्धान तथा बजारीकरण कार्यक्रम	७,०२०	६,५९८	९३.९९
	जम्मा	६,६४५,००४	४,१४७,८१८	६२.४२

११. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको विवरण:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२९०११३	वन तथा भूसंरक्षण- मन्त्रालय	८२,५००	६२,१६१	७५.३५

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२९०१२३	वन विभाग	६८,०३६	४७,१९४	६९.३७
३२९०१३३	क्षेत्रीय वन कार्यालयहरू	६९,१०३	५५,४४४	८०.२३
३२९०१४३	जिल्ला वन कार्यालयहरू (वन सुरक्षा सैनिक समेत)	२,५८८,३८९	१,६९५,९२६	६५.५२
३२९०१५३	वनस्पति विभाग	११४,६८८	७२,२७१	६३.०२
३२९०१६३	भूसंरक्षण विभाग-	२६,२२७	१८,३२५	६९.८७
३२९०१७३	राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	३१६,८९३	१३३,८८२	४२.२५
३२९०१८३	राष्ट्रिय निकुन्ज (सुरक्षा टोली)	२,६८३,३२०	२,३०९,४५७	८६.०७
३२९०१९३	हात्तिसारहरू	१२७,९९४	७१,४८०	५५.८५
३२९०२०३	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग	३९,९८५	२५,०७०	६२.७०
३२९१०१३	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण आयोजना	१४,५५४	५,५१०	३७.८६
३२९१०२३	जडिबुटी विकास कार्यक्रम कर्णाली) (जडीबुटी प्रशोधन समेत	७४,०८५	२३,१११	३१.२०
३२९१०४३	केन्द्रीय वन तालिम तथा प्रसार केन्द्र	५४,५६१	४१,३१०	७५.७१
३२९१०६३	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	११२,८३९	३४,४७७	३०.५५
३२९१०९३	वृक्ष सुधारवृक्षारोपण तथा निजी वन कार्यक्रम	३१५,८६७	८०,६८५	२५.५४
३२९११४३	वन्यजन्तु आरक्ष आयोजना	१७८,४६४	५६,२३३	३१.५१
३२९११५३	राष्ट्रिय निकुन्ज आयोजना	५७७,८५१	१८७,२५०	३२.४०
३२९१२३३	रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम	१४९,००५	३,४३४	२.३०
३२९१२४३	राष्ट्रपति चुरे - तराई मधेश संरक्षण विकास समिति	१७३,६७०	९६,४९७	५५.५६
३२९१२७३	वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन आयोजना	६९,२९४	१२,८८६	१८.६०
३२९१५२३	बहु सरोकारवाला वन कार्यक्रम	२,९८०	१,४९४	५०.१३
३२९१५४३	पर्वतीय जलाधारहरूको जलवायु परिवर्तन समानुकूलन आयोजना	१५१,८६५	६९,२६७	४५.६१
३२९१५५३	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति(वन कार्यक्रम (	१२,८४४	३,६५०	२८.४२
३२९१५६३	पहाडी साना किसानकालागि अनुकूलनआयोजना	३२,९८४	१३,७२९	४१.६२

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२९१५७३	वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणका लागि दक्षिण एशिया कानून कार्यान्वयन सञ्जालको शसक्तिकरण आयोजना	२९,४११	-	-
३२९८०४३	जिल्ला भूसंरक्षण- कार्यक्रम	२३६,५०१	१६७,०१३	७०.६२
३२९८०५३	सामुदायिक विकास तथा वन जलाधर / संरक्षण आयोजना	१७,३७२	१२,१४१	६९.८९
३२९८०६३	वनस्पति संरक्षण तथा उद्यान विकास आयोजना	३०,५९८	१८,१०७	५९.१८
३२९८०८३	सामुदायिक तथा कवुलियती वन विकास कार्यक्रम	३१६,४२७	१०४,७६५	३३.११
३२९८०९३	वनस्पति अध्ययन अनुसन्धान तथा बजारीकरण कार्यक्रम	२१,७९७	१०,६९८	४९.०८
	जम्मा	८,६९०,१०४	५,४३३,४६७	६२.५२

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२९०११४	वन तथा भूसंरक्षण- मन्त्रालय	२८,८०६	३,१०८	१०.७९
३२९०१२४	वन विभाग	५८,१५०	२९६	०.५१
३२९०१३४	क्षेत्रीय वन कार्यालयहरू	७,०५०	४,७२५	६७.०२
३२९०१४४	जिल्ला वन कार्यालयहरू (वन सुरक्षा सैनिक समेत)	१०,९७०	-	-
३२९०१५४	वनस्पति विभाग	१२,२८०	३,४०३	२७.७१
३२९०१६४	भूसंरक्षण विभाग-	४३,८३३	६,५६३	१४.९७
३२९०१७४	राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	८३,३९६	२०,७८३	२४.९२
३२९०१८४	राष्ट्रिय निकुन्ज (सुरक्षा टोली)	३०८,६६५	२०५,९५२	६६.७२
३२९०१९४	हात्तिसारहरू	१,०६२	३६६	३४.४६
३२९०२०४	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग	३७५	-	-
३२९१०१४	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण आयोजना	२,२०१	६९७	३१.६७
३२९१०२४	जडिबुटी विकास कार्यक्रम कर्णाली) (जडीबुटी प्रशोधन समेत	३०७,४३५	४८,२०५	१५.६८
३२९१०४४	केन्द्रीय वन तालिम तथा प्रसार केन्द्र	१,३७६	१,२०३	८७.४३
३२९१०६४	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	५६०,६८५	१३९,८५७	२४.९४

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२९१०९४	वृक्ष सुधारवृक्षारोपण तथा निजी वन कार्यक्रम	२३२,६३९	१०६,९४६	४५.९७
३२९११४४	वन्यजन्तु आरक्ष आयोजना	२३,५१४	५,१४९	२१.९०
३२९११५४	राष्ट्रिय निकुन्ज आयोजना	१९३,२७०	४८,७७८	२५.२४
३२९१२३४	रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम	१,३००	-	-
३२९१२४४	राष्ट्रपति चुरे - तराई मधेश संरक्षण विकास समिति	१,६७०,१८४	७१५,९९९	४२.८७
३२९१२७४	वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन आयोजना	६४,३८७	९,५२९	१४.८०
३२९१५४४	पर्वतीय जलाधारहरूको जलवायु परिवर्तन समानुकूलन आयोजना	५७०,६१०	१५६,५५२	२७.४४
३२९१५५४	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति(वन कार्यक्रम (	४५,३८०	३२,६३६	७१.९२
३२९१५६४	पहाडी साना किसानकालागि अनुकूलनआयोजना	३१९,६२२	३५,७८८	११.२०
३२९१५७४	वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणका लागि दक्षिण एशिया कानून कार्यान्वयन सञ्जालको शसक्तिकरण आयोजना	७२५	-	-
३२९८०४४	जिल्ला भूसंरक्षण- कार्यक्रम	४७५,२००	२४७,२२८	५२.०३
३२९८०५४	सामुदायिक विकास तथा वन जलाधर / संरक्षण आयोजना	६५,०४४	२९,३३७	४५.१०
३२९८०६४	वनस्पति संरक्षण तथा उद्यान विकास आयोजना	४८,६२५	१९,४११	३९.९२
३२९८०८४	सामुदायिक तथा कवुलियती वन विकास कार्यक्रम	६५,१९३	२७,४६२	४२.१२
३२९८०९४	वनस्पति अध्ययन अनुसन्धान तथा बजारीकरण कार्यक्रम	५,२३०	३,३४६	६३.९८
	जम्मा	५,२०७,२०७	१,८७३,३१९	३५.९८

वाणिज्य मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि :

वाणिज्य मन्त्रालय नेपालको समग्र वाणिज्य तथा व्यापार सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन गर्ने नेपाल सरकारको एउटा महत्वपूर्ण मन्त्रालय हो । यस मन्त्रालयले मुख्य रूपमा सरकारी र सार्वजनिक व्यापारको संचालन, निकासी र पैठारीमा सहजीकरण, वाणिज्य, व्यापार र पारवहन सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय संस्थासंगको सम्पर्क, द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय व्यापार सम्बन्धी सन्धि सम्झौता, पारवहन, गोदाम तथा अन्तर्राष्ट्रिय परिवहन व्यवस्था लगायत अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार कूटनीतिको सञ्चालन र प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यहरू गर्दै आएको छ ।

साविकमा उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय नामको एउटै मन्त्रालय अस्तित्वमा रहेकोमा वि.सं. २०६५ साल भाद्र महिनामा वाणिज्य तथा आपूर्ति सम्बन्धी विषयलाई हेर्न छुट्टै वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय गठन गर्ने गरी कार्य संचालन हुँदै आएकोमा नेपाल सरकारको मिति २०७२/९/२९ को निर्णयले वाणिज्य र आपूर्ति अलग अलग मन्त्रालयको रूपमा मन्त्रालयको छुट्टै संगठन संरचना, कार्यक्षेत्र र दरबन्दी स्वीकृत भएअनुसार सोही बमोजिम यो मन्त्रालय स्वतन्त्र रूपमा क्रियाशील रहँदै आएको छ ।

मुलुकको वाणिज्य क्षेत्रलाई सबल र सुदृढ तुल्याउँदै आन्तरिक तथा अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारको सहजीकरण, प्रवर्द्धन, र नियमन गर्ने जस्ता मुख्य कार्यमा मन्त्रालय संलग्न रहँदै आएको छ । यसको लागि वाणिज्य क्षेत्रसँग सम्बद्ध आवश्यक नीति तथा कार्यक्रमहरूको तर्जुमा गर्ने, तर्जुमा गरिएका नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई विभिन्न मन्त्रालय, निजी क्षेत्र, नेपाल सरकारका अन्य निकाय तथा दातृनिकायसँग समन्वय गरी कार्यान्वयन गर्ने, सञ्चालित कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने लगायतका कार्यमा मन्त्रालय सक्रिय रही आएको छ । मन्त्रालय अन्तर्गत एक वाणिज्य विभाग, नेपाल पारवहन तथा गोदाम व्यवस्था कम्पनी लिमिटेड नामको सार्वजनिक संस्थान, व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र र नेपाल इन्टरमोडल यातायात विकास समिति गरी दुई वटा समितिहरू विकास समिति ऐनद्वारा सञ्चालित छन् । साथै, नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा पारवहन आयोजना, व्यापार सूचना तथा निर्यात सहयोग आयोजना लगायतका दुई आयोजनाहरू मन्त्रालय अन्तरगत संचालनमा रहेका छन् ।

२. दीर्घकालीन सौच/दृष्टीकोण :

निकासी प्रवर्द्धन मार्फत राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा वाणिज्य क्षेत्रको योगदान बढाई आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने ।

३. उद्देश्य/ध्येय :

व्यापारलाई राष्ट्रिय विकास प्रयासमा मूल प्रवाहीकरण गर्दै सरकारी, निजी एवं सहकारी क्षेत्रको समन्वित प्रयासमा व्यापार सहजीकरण र अग्र तथा पृष्ठ सम्बन्धको विकास गरी व्यापारको विस्तार र विविधिकरण गर्दै निर्यात वृद्धि मार्फत व्यापार घाटा कम गर्ने ।

४. रणनीतिहरू :

- विभिन्न क्षेत्रगत नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूसँग आवद्ध गराउँदै व्यापारलाई मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।
- लगानी र प्रविधिको उपयुक्त संयोजनबाट गुणस्तरीय उत्पादन र निकासीमा वृद्धि गरी कूल ग्राहस्थ उत्पादनमा व्यापारको हिस्सा बढाउने ।
- वाणिज्य नीति २०७२ र नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति, २०७३ ले पहिचान गरेका निर्यात योग्य वस्तु तथा सेवा केन्द्रित विकास रणनीति कार्यान्वयन गर्ने ।
- निर्यात योग्य वस्तु तथा सेवाको उत्पादन र विकासमा स्थानीय श्रम, सीप र प्रविधिको उपयोग गरी पृष्ठ तथा अग्र सम्बन्ध कायम गर्ने ।
- मौजुदा पारवहन व्यवस्थालाई विस्तार गरी थप प्रभावकारी बनाउने ।
- व्यापारका लागि आवश्यक भौतिक तथा सूचना प्रविधिजन्य पूर्वाधारहरूको विकास गर्नका लागि समन्वयात्मक रूपमा साधन र स्रोत परिचालन गर्ने ।
- उत्पादकहरूलाई मूल्य शृंखलामा आवद्ध गर्न आवश्यक भौतिक पूर्वाधारको सुविधा उपलब्ध गराउने ।
- वित्तीय श्रोत साधन, आवश्यक सूचना र प्रविधिमा उत्पादक र उद्यमीको पहुँच बढाउने ।

५. कार्यक्षेत्र :

नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७२ मा उल्लेख भएअनुसार मन्त्रालयका कार्यहरू देहाय बमोजिम रहेका छन् :-

- वाणिज्य तथा व्यापार सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- आन्तरिक तथा अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार विषयक अध्ययन, अनुसन्धान र सर्वेक्षण;
- निकासी तथा पैठारी सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- निकासी प्रवर्द्धन;
- सरकारी तथा सार्वजनिक व्यापारको सञ्चालन;
- वाणिज्य सम्बन्धी सार्वजनिक संस्थान, समिति, प्रतिष्ठान, कम्पनी आदिको सञ्चालन;
- वाणिज्य, व्यापार र पारवहन सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय संस्थासँगको सम्पर्क;
- विश्व व्यापार सङ्गठन लगायत बहुपक्षीय व्यापारसँग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय संस्थासँगको सम्पर्क, समन्वय, वार्ता, सम्झौता तथा प्रतिबद्धताको कार्यान्वयन र अनुगमन;
- साफ्टा, विमस्टेक लगायतका क्षेत्रीय व्यापार सम्झौतासँग सम्बन्धित संस्थासँगको सम्पर्क, समन्वय, वार्ता, सम्झौता तथा प्रतिबद्धताको कार्यान्वयन र अनुगमन;
- द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय व्यापार सम्बन्धी सन्धि सम्झौता;
- पारवहन, गोदाम तथा अन्तर्राष्ट्रिय परिवहन व्यवस्था;
- वस्तुको बहुविधिक (Multimode) ढुवानी;
- अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार कूटनीतिको सञ्चालन र प्रवर्द्धन;

- व्यापार क्षेत्रसँग सम्बन्धित सुख्खा बन्दरगाह, कन्टेनर फ्रेट स्टेशन, गोदाम निर्माण लगायतका पूर्वाधारको स्थापना र व्यवस्थापन ।

६. कानुनी व्यवस्था :

- नेपालको संविधान
- नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७२
- वाणिज्य नीति, २०७२
- नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति, २०१६ (२०७३)
- निकासी पैठारी (नियन्त्रण) ऐन, २०१३
- प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन ऐन, २०१४
- साझेदारी ऐन, २०२०
- मालसामानको बहुविधिक ढुवानी ऐन, २०६३
- प्रतिस्पर्धा प्रवर्द्धन तथा बजार संरक्षण ऐन, २०६३
- एजेन्सी (संशोधन र एकीकरण) नियमहरू, २०१९
- निकासी पैठारी नियमहरू, २०३४
- प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन नियमावली, २०३४
- मालसामानको बहुविधिक ढुवानी नियमावली, २०६६
- प्रतिस्पर्धा प्रवर्द्धन तथा बजार संरक्षण नियमावली, २०६६
- प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन (दर्शो संशोधन) नियमावली, २०७३
- चौधौं योजना
- विश्व व्यापार संगठन र यसले व्यवस्था गरेका प्रावधानहरू (अल्पविकसित तथा भुपरिवेष्टित राष्ट्रको हैसियतबाट पाउने विभिन्न छुट तथा सुविधा र पारवहन अधिकारहरू समेत)
- विमस्टेक साफ्टा जस्ता क्षेत्रीय संझौताहरू
- नेपाल- भारत, नेपाल- बंगलादेश, नेपाल -चीन बीच सम्पन्न व्यापार तथा पारवहन संझौताहरू

७. मन्त्रालयको संगठन संरचना : (मन्त्रालय, विभाग, निर्देशानलय, तालिम केन्द्र, विकास समिति, सार्वजनिक संस्थान एवं कार्यस्तरका निकायहरूको विवरण) अनुसूची -१ मा समावेश गरिएको छ ।

८. चालु आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ फागुन मसान्त सम्ममा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू

चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को प्रथम आठ महिनामा नेपाल सरकार (म.प.) बाट मिति २०७२/८/२४ स्वीकृत भएको तत्काल सुधार कार्ययोजना, सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूबाट व्यवस्थापिका संसदमा मिति २०७३ भदौ २३ मा गर्नु भएको संवोधनको कार्यान्वयन कार्ययोजना, सम्माननीय प्रधानमन्त्रीबाटै नेपाल सरकारका विशिष्ट श्रेणीका कर्मचारीहरूलाई मिति २०७३/०८/०६ गते दिइएको निर्देशनको कार्यान्वयन कार्ययोजना, मन्त्रालयको वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम, चौधौं योजना समेतलाई उच्च प्राथमिकता दिई मन्त्रालयले कार्य सम्पादन गर्दै आएको छ । समीक्षा अवधिमा मन्त्रालयले हासिल गरेका प्रमुख उपलब्धीहरू :

नीति रणनीति सम्बन्धी

- नेपालको वाणिज्य क्षेत्रलाई निर्यातमुखी रणनीतिक सोच र क्षेत्रगत जिम्मेवारी तोकी अघि बढाउने उद्देश्यले सन् २०१० मा जारी गरिएको नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति (NTIS 2010) मा समसामयिक परिमार्जन र सुधार गरी (Short Term Actions 2016-17 र Medium Term Actions 2018-2020) सहित नयाँ व्यापार एकीकृत रणनीति, २०७३ कार्यान्वयनमा ल्याइएको ।
- वाणिज्य नीति २०७२ र नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति, २०१६ मा व्यवस्था भएका बोर्ड अफ ट्रेड र Enhanced Integrated Framework -EIF राष्ट्रिय निर्देशन समितिका बैठकहरू नियमित रूपमा बसी सरोकारवालाहरूसँग समन्वय भइरहेको ।

बहुपक्षीय क्षेत्रीय तथा बहुपक्षीय व्यापार सम्बन्धी

- नेपाल - भारतको द्विपक्षीय व्यापारको सञ्चालन, नियमन तथा सहजीकरण गर्ने मुख्य संयन्त्रको रूपमा रहेको नेपाल भारत वाणिज्य सन्धि २००९ लाई गत २७ अक्टोबर २०१६ देखि लागू हुने गरी सात वर्षको लागि सन्धिको प्रावधान बमोजिम स्वतः नवीकरण गरिएको ।
- विश्व व्यापार संगठनको व्यापार सहजीकरण सम्झौतालाई कार्यान्वयनमा ल्याउने विषयको प्रोटोकललाई मिति २०७३।०९।२९ मा बसेको व्यवस्थापिका संसद्को बैठकले अनुमोदन गरेको छ । २२ फेब्रुअरी २०१७ बाट विध्वव्यापी रूपमा कार्यान्वयनमा आएको सो सम्झौताबाट नेपाल लगायतका भूपरिवेष्टित राष्ट्रको व्यापारमा सहजीकरण भई व्यापार लागत घट्ने तथा निर्यात हुने वस्तुको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता वृद्धि हुने अपेक्षा राखिएको ।
- नेपालको पारवहन सुविधामा विविधीकरणका लागि भारतको भिषाखापटनम बन्दरगाह उपयोगको शुरुवात भएको ।
- नेपाल र भारतबीच विद्यमान रेल सेवा सम्झौतामा समसामयिक सुधारका लागि Letter of Exchange भारतीय पक्षबाट राय प्रतिक्रिया प्राप्त भई हाल अध्ययनको क्रममा रहेको ।
- तेस्रो मुलुकबाट नेपाल आउने Bulk Cargo भारतको कोलकोता/भिसाखापटनम बन्दरगाहबाट विराटनगर, विरगञ्ज, भैरहवा तथा नेपालगञ्ज ल्याउने सुविधाको लागि नेपाल र भारतबीच विद्यमान पारवहन सन्धिको Protocol मा आवश्यक संशोधनको लागि Letter of Exchange भारतीय पक्षलाई राय प्रतिक्रियाका लागि पठाइएको ।
- चिनीया भूमि मार्फत पारवहन सुविधाको उपयोगको लागि नेपाल चीन बीच पारवहन ढुवानी संझौता सम्पन्न भई यसको कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने प्रोटोकल तयारी अन्तिम चरणमा रहेको ।
- नेपाल र चीन बीच सम्पन्न MoU अनुसार नेपाल र चीन बीच स्वतन्त्र व्यापार संझौताको संभाव्यता अध्ययनको कार्य अन्तिम चरणमा रहेको ।
- द्विपक्षीय व्यापारका क्षेत्रमा भएका समस्याहरू समाधान गरी व्यापार सहजीकरण गर्न Nepal China's Tibet Trade Facilitation Committee को सातौँ बैठक चीनको ल्हासामा सम्पन्न ।
- बंगलादेशको राजधानी ढाकामा १५-१६ अक्टोबर २०१६ मा भएको 9th South Asia Economic Summit (SAES-IX) मा मा. वाणिज्य मन्त्रीज्यूबाट प्रतिनिधित्व गर्दै सार्कलाई प्रभावकारी बनाई यस क्षेत्रमा व्यापार, लगानी तथा Connectivity को विस्तार मार्फत क्षेत्रीय एकीकरणलाई थप सघन

- बनाई यस क्षेत्रको आर्थिक वृद्धिलाई उच्च बनाउन चाल्नुपर्ने साझा कदमहरूबारे उक्त Summit मा छलफल भएको ।
- बंगलादेशको ढाकामा ८-९ फेब्रुअरी २०१७ मा आयोजित Asia-Pacific Business Forum मा वाणिज्य मन्त्रीबाट भाग लिइ एशिया र प्रशान्त क्षेत्रका मुलुकहरूबीच क्षेत्रीय एकीकरण (Regional integration) लाई विस्तार गरी यस क्षेत्रमा दिगो विकासका लक्ष्यहरू तथा आर्थिक वृद्धिलाई तीव्रतर बनाउन निजी क्षेत्रले खेलनसक्ने भूमिकाका बारेमा नेपालको धारणा प्रस्तुत गरिएको ।
 - भियतनामको हानोइमा २०७३ फाल्गुन २४ -२६ गते तदनुसार ७ -९ मार्च २०१७ सम्म भियतनाम लगायत अतिकम विकसित, भूपरिवेष्टित र साना तथा तटीय विकासोन्मुख मुलुकहरूका लागि युरो एशिया क्षेत्रका लागि पारवहन, व्यापार सहजीकरण र दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग जुटाउने उद्देश्यले आयोजित उच्चस्तरीय बैठकमा नेपालको तर्फबाट वाणिज्य मन्त्रीको नेतृत्वको टोलीले भाग लिई नेपालको तर्फबाट नेपालले अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा जनाएका प्रतिबद्धताहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा थप गतिशीलता आउने प्रतिबद्धता व्यक्त भएको ।

व्यापार सहजीकरण र व्यापार पूर्वाधार सम्बन्धी

- काठमाण्डौको चोभारमा Container Freight Station र अन्तर्राष्ट्रियस्तरको प्रदर्शनीस्थलको निर्माण गर्न सर्भे तथा डिजाइन कार्य र गुरु योजना (Master Plan) निर्माणको तयारी अन्तिम चरणमा पुगेको ।
- रसुवागढी नाकामा सुख्खा बन्दरगाह निर्माणको लागि जग्गाको मुआब्जा वितरण कार्य सम्पन्न भई वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकनको कार्य सुरु रहेको ।
- भैरहवाको सुख्खा बन्दरगाहको Pavement निर्माण कार्य सम्पन्न भएको। वीरगंजको सुख्खा बन्दरगाहमा रेल्वे ट्रयाकलाई व्यवस्थित गर्ने र गोदाम घर विस्तार कार्य सुरु भएको ।
- पश्चिम नेपालको दोधारा चाँदनीमा सुख्खा बन्दरगाह निर्माणका लागि स्थानको यकीन गर्न नेपाल भारतको संयुक्त संयन्त्र बनाइएको ।
- नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा पारवहन आयोजना अन्तर्गत मौजुदा सुख्खा बन्दरगाहहरूको स्तरोन्नति, SPS Laboratory को निर्माण, National Single Window System को विकास लगायतका व्यापार पूर्वाधारहरूको निर्माण तथा सुधारका कार्यक्रमहरू अघि बढाइएको ।
- व्यापार सहजीकरण गर्न आवश्यक पर्ने सूचना तथा अद्यावधिक अभिलेखका लागि भन्सार विभागसंगको समन्वयमा Export Import Code- EI code बनाउने कार्य भइरहेको ।

सूचना प्रणालीमा आधारित व्यापार प्रणालीको विकास सम्बन्धी

- २७ सेप्टेम्बर २०१६ मा व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्रले नेपालको अनलाइन Nepal Trade Information Portal (NTIP) सञ्चालनमा ल्याएको । सो पोर्टलको सञ्चालनबाट नेपालको आयात निर्यातसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण सूचना तथा जानकारीहरू एकै ठाउँबाट उपलब्ध हुने व्यवस्था गरिएको ।

वस्तु विकास तथा निर्यात प्रवर्द्धन सम्बन्धी

- निजी क्षेत्रसँगको लागत साझेदारीमा ८ जिल्लाहरूमा अदुवाको उत्पादकत्व र गुणस्तर सुधारको लागि उन्नत वीड वितरण, प्राविधिक सहायता र सुरक्षित भण्डारणको लागि ४० वटा सेलार निर्माण गरिएको ।
- निजी क्षेत्रसँगको लागत साझेदारीमा ५ जिल्लाहरूमा अलैंचीको गुणस्तर सुधार गरी अन्तराष्ट्रिय स्तरको गुणस्तर कायम गर्न सुधारिएको अलैंची सुकाउने ७० थान ड्रायर वितरण गरिएको ।
- लमजुङ्ग, वाग्लुङ्ग र बझाङ्ग जिल्लाहरूमा अल्लोको व्यवसायिक खेती प्रवर्द्धन गर्न ७० जना अल्लो कृषक तथा उद्यमीहरूलाई अल्लो प्रशोधन तथा कपडा बुनाई सम्बन्धी तालिमहरू प्रदान गरी गरिएको ।
- नेपालमा उत्पादन भएको अदुवालाई अन्तराष्ट्रिय स्तरको गुणस्तर बृद्धि गरी निर्यात बृद्धि गर्ने उद्देश्यले WTO/EIF को सहयोगमा झापामा अदुवा प्रशोधन सम्बन्धी प्रतिस्पर्धात्मक परियोजना सम्पन्न भई प्रशोधन केन्द्र संचालन भएको ।
- युरोपियन युनियनको सहयोगमा संचालित Trade and Private Sector Development Project (TPSD) बाट पाल्पा, स्याङ्जा, ७ जिल्लाहरूमा संचालित कफि विकास कार्यक्रमबाट कफिको उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि, प्रशोधन क्षमता बृद्धि, बजारीकरण र मूल्यशृङ्खला विकासमा महत्वपूर्ण सहयोग पुगेको छ । साथै, नर्वे, सिंगापुर, न्यूजिल्याण्ड, अस्ट्रेलिया र अमेरिकामा नेपाली कफिको ट्रेड मार्क दर्ता गर्ने कार्य सम्पन्न भएको ।
- स्थानीय उत्पादनहरूलाई प्रोत्साहन र बजारीकरणको लागि हस्तकला, जडीबुटी लगायतका स्थानीय उत्पादित वस्तुहरूको राष्ट्रिय र क्षेत्रीय स्तरमा २० वटा व्यापार मेलाहरू सम्पन्न गरिएको ।
- नेपाली वस्तुहरूको निकासी प्रवर्द्धनको लागि ८ वटा प्रमुख गन्तव्य बजारहरू (भुवनेश्वर, कोलकाता, हरियाणा, सिनिङ, कुनमिङ, थिम्पू, लाहोर र ह्यानओभर) मा आयोजना भएका अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार मेलाहरूमा सहभागिता जनाई नेपाली उत्पादनहरूको प्रचार प्रसार भएको ।

अनुसन्धान तथा विकास सम्बन्धी

- अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार केन्द्र (ITC) को सहयोगमा नेपालबाट निर्यात हुने प्रमुख वस्तुहरूमध्ये अलैंची, कफी, चिया र हाते कागजको निर्यात रणनीति (Export Strategy) तयार गर्ने कार्य भइरहेको । साथै, नेपाली उत्पादनहरूले अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा सामना गर्नु परिरहेका गैर कर अवरोध (Non-Tariff Measures-NTMs) का बारेमा अध्ययन गरी मुख्य मुख्य अवरोधहरूलाई पहिचान गर्ने कार्य अन्तिम अवस्थामा पुगेको ।

वाणिज्य प्रशासन सम्बन्धी

- वाणिज्य विभाग र अन्तरगतका ५ वटा वाणिज्य कार्यालयहरूमा Piloting को रूपमा Online Firm Management Information System (FMIS) को कार्यान्वयन प्रारम्भ गरिएको ।
- वाणिज्य विभाग, ५ वटा वाणिज्य कार्यालयहरू र ४५ वटा घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय तथा समितिका कार्यालयहरूको FMIS प्रविष्टी भएका ४,५०,००० फर्महरू मध्ये करीव १,५०,००० फर्महरूको सम्बन्धित काजजातहरू Digitized गरिएको ।

- वाणिज्य विभाग र अन्तर्गतका निकायहरूबाट चालु आ.व.को फाल्गुण मसान्त सम्ममा प्राइभेट तर्फ फर्म दर्ता २६,२५८, फर्म नविकरण २१,३७१, फर्म संसोधन ११,४७३ र फर्म खारेजी २०७० गरिएका छन भने साझेदारी फर्म तर्फ फर्म दर्ता ४७०, फर्म नवीकरण ५६९, फर्म संसोधन १२९ र खारेजी ६९ गरिएका छन ।
- चालु आर्थिक वर्षमा व्यवसायिक फर्म दर्ताको आधारमा करिव ६६,८२० जनाको रोजगारी सृजना भएको अनुमान छ ।

क्लियरिङ्ग, फरवार्डिङ्ग तथा अण्डरटेकिङ्ग सेवा

- नेपाल पारवहन तथा गोदाम व्यवस्था कम्पनिबाट नेपाल भारत पारवहन सन्धीमा भएको व्यवस्था वमोजिम शाखा कार्यालय कोलकाता एवं काकडभिट्टाबाट प्रदान गरिने क्लियरिङ्ग, फरवार्डिङ्ग तथा अण्डरटेकिङ्ग सेवा अन्तरगत आर्थिक वर्ष आ.व. ०७२/०७३ मा सि.आई.एफ मूल्य ५ अरब १६ करोड बराबरको सामान क्लियरिङ्ग र कूल सि.आई.एफ. मुल्य १९४१ करोड बराबरको अण्डरटेकिङ्ग जारी भएको ।

९. आर्थिक वर्ष २०७३।७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमासिक अवधिसम्मको प्रगति विवरण

ब.व. को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	दोस्रो चौमासिक प्रगति
१९५	नेपाली मौलिक उत्पादनहरूलाई हिमालयन युनिक प्रोडक्टको रूपमा लेबलिङ्ग र ब्राण्डिङ्ग गरी निर्यात प्रवर्द्धन गर्न विशेष कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।	• नेपाली कफिको ट्रेड मार्क दर्ता कार्यक्रम अन्तरगत नर्वे, सिंगापुर, न्यूजिल्याण्ड, अस्ट्रेलिया र अमेरिकामा नेपाली कफिको ट्रेड मार्क दर्ता गर्ने कार्य सम्पन्न गरिएको । • अलैंचीको सामुहिक व्यापार चिन्ह (Collective Trade Mark) उद्योग विभागमा दर्ता भइ अन्तराष्ट्रिय बजारमा दर्ता प्रकृया शुरु गरिएको । • अलैंची, कफि, चिया र पश्मिनाजन्य उत्पादनहरूको हिमालयन युनिक प्रोडक्टको रूपमा विकास गरी त्यस्ता वस्तुहरूको लेबलिङ्ग र ब्राण्डिङ्गका लागि विभिन्न वस्तुगत संघ संस्थाहरूसँग छलफल र सहकार्य भइरहेको ।
१९६	उच्च निर्यात सम्भावना भएका वस्तुहरूको उत्पादन बढाउन वस्तु विकास र प्रवर्द्धनका क्षेत्र विशेष कार्यक्रमहरू विस्तार गर्ने ।	• अलैंची, अदुवा, पश्मिना र कफिजन्य वस्तुहरूको उत्पादन विकास र प्रवर्द्धनका लागि प्रविधि हस्तान्तरण, भण्डारण सुविधा, प्रशोधन केन्द्र स्थापनामा आर्थिक सहयोग, प्राविधिक तालिम जस्ता कार्यक्रमहरू संचालन गरिएको । • मन्त्रालय अन्तर्गत रहेको नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा पारवहन आयोजनाबाट कृषि विकास मन्त्रालयसंगको सहकार्यमा निर्यात गरिने वस्तुहरूको

ब.व. को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	दोस्रो चौमासिक प्रगति
		गुणस्तर सुनिश्चितताको लागि परिक्षण प्रयोगशाला स्थापनाको कार्य अगाडि बढेको । • पाँचवटा निकासीयोग्य वस्तुहरू छाला, गलैँचा, तयारी पोशाक, फेल्ट र जडीबुटीको अध्ययन गरी Product Profile तयार गर्ने कार्य भइरहेको । • चिया, कफि, हाते कागज र अलैँचीको निर्यात रणनीति तयारिको अन्तिम चरणमा रहेको । • उत्पत्तिको प्रमाणपत्र जारी गर्ने सम्बन्धी निर्देशिका निर्माण कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको ।
१९७	नेपाली उत्पादनको अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रवेश विस्तार गर्न थप मुलुकहरूसँग व्यापार सम्झौता गर्ने । दुवै छिमेकी मुलुकहरूबाट पारवहन सहज गरी व्यापार लागत कम गर्ने । वीरगञ्जको एकीकृत सुरक्षा चौकी सञ्चालनमा ल्याउने । रसुवागढीको सुख्खा बन्दरगाह, विराटनगर र बेलहियाको एकीकृत सुरक्षा चौकी निर्माणलाई तीव्रता दिने ।	• नेपाल र बंगलादेश बीच व्यापार प्रवर्द्धनको लागि Preferential/Duty Free बजार पहुँच तथा द्विपक्षीय व्यापार र पारवहन सम्बन्धी अन्य विषयहरूमा वाणिज्य सचिव र सहसचिवस्तरमा बैठक सम्पन्न भएको । • नेपाल भारतबीचको व्यापार सन्धी र अनधिकृत व्यापार नियन्त्रण सम्बन्धी सम्झौताका प्रावधानहरूलाई यथावत राख्दै नविकरण गरिएको । • नेपालको पारवहन सुविधामा विविधीकरणका लागि भारतको भिषाखापटनम बन्दरगाह उपयोगको शुरुवात भएको । त्यसै गरी चिनीया भुमि मार्फत पारवहन सुविधाको उपयोगको लागि नेपाल चीन बीच पारवहन ढुवानी संझौता सम्पन्न भई यसको कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने प्रोटोकल तयारी अन्तिम चरणमा रहेको । • विरगञ्ज स्थित सीमा नाकाको एकीकृत जाँच चौकीको ७० प्रतिशत निर्माण कार्य सम्पन्न भएको । • विराटनगरमा एकीकृत जाँच चौकी निर्माणको लागि ठेकेदार छनौट कार्य सम्पन्न भएको । • बेलहियामा एकीकृत चौकी निर्माणको लागि नेपाल तर्फको करिव ४४ हेक्टर जमिन अधिग्रहण भइसकेको । • नेपाल चीनबीचको सीमा नाका रसुवाको टिमुरेमा निर्माणाधिन सुख्खा बन्दरगाहको वातावरणीय प्रभाव

ब.व. को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	दोस्रो चौमासिक प्रगति
		मूल्यांकनको लागि प्रस्ताव प्राप्त भई प्रभाव मूल्यांकनको कार्य सञ्चालन भइरहेको ।
१९८	विश्वका विभिन्न मुलुकहरुमा निर्यात गर्नका लागि आवश्यक सूचना एकीकृत तथा सुलभ रुपमा उपलब्ध गराउनको लागि व्यापार सूचना पोर्टलको स्थापना गरी सञ्चालनमा ल्याउने ।	मिति २०७३।७।११ बाट आयात तथा निर्यात सम्बन्धी सम्पूर्ण सूचनाहरुलाई एकीकृत गरी सरोकारवालाहरुलाई समयमै उपलब्ध गराउन Nepal Trade Information Portal संचालनमा ल्याइएको ।
१९९	दोधारा- चाँदनीमा सुख्खा बन्दरगाह निर्माण गर्न विस्तृत अध्ययन कार्य सम्पन्न गरिनेछ । आगामी आर्थिक वर्षभित्रै जग्गा प्राप्त गरी निर्माण कार्य प्रारम्भ गर्ने ।	• सुदुपश्चिमको दोधारा चाँदनी क्षेत्रमा सुख्खा बन्दरगाहको निर्माण सम्बन्धी अध्ययन, डिजाइन तथा संरचना विस्तारको अध्ययन कार्यको आशय-पत्र (EOI) को Document तयारी नेपाल इन्टरमोडल यातायात विकास समितिबाट भइरहेको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शि.नं.	आयोजना/कार्यक्रमको नाम	विनियोजन	खर्च	प्रतिशत
३३००११३	वाणिज्य मन्त्रालय	३,३७,४५	३,२४,४७	९६.१५
३३००१२३	वाणिज्य विभाग	३,३४,८८	२,९६,३९	८८.५०
३३००१३३	वाणिज्य कार्यालयहरु	२,२५,००	१,९३,११	८५.८२
३३०१०४३	व्यापार सूचना तथा निर्यात सहयोग आयोजना	५,१०,३९	४,२८,६२	८३.९७
३३०१०६३	व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र	७,४९,७७	६,४९,१२	९२.५७
३३०१०८३	नेपाल भारत क्षेत्रिय व्यापार तथा पारवहन आयोजना	१०,०६,८८	३,२४,८४	३२.२६
	जम्मा	३१,६४,६७	२२,१६,५५	७०.०४

पूँजीगत खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शि.नं.	आयोजना/कार्यक्रमको नाम	विनियोजन	खर्च	प्रतिशत
३३००११४	वाणिज्य मन्त्रालय	१७,७५	१४,२३	८०.१६
३३००१२४	वाणिज्य विभाग	३,३४,८८	२,९६,३९	८८.५०

३३००१३४	वाणिज्य कार्यालयहरू	२,२५,००	१,८६,६०	८२.९३
३३०१०४४	व्यापार सूचना तथा निर्यात सहयोग आयोजना	५०	-	-
३३०१०६४	व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र	८,३५	८,३५	१००
३३०१०८४	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा पारवहन आयोजना	१,०५,९१,२२	१२,४८,३७	११.७८
	जम्मा	१,११,७७,७०	१७,५३,९४	१५.६९

११. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको विवरण:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोजना/कार्यक्रमको नाम	विनियोजन	खर्च	प्रतिशत
३३००११३	वाणिज्य मन्त्रालय	३४,३८६	२५,०४४	७२.८३
३३००१२३	वाणिज्य विभाग	३५,२८९	२१,१७६	६०.०१
३३००१३३	वाणिज्य कार्यालयहरू	२६,६७५	१९,८०२	७४.२३
३३०१०४३	व्यापार सूचना तथा निर्यात सहयोग आयोजना-बहुपक्षीय तथा क्षेत्रीय व्यापार सुदृढीकरण	६७,९३८	३३,७६९	४९.७१
३३०१०६३	व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र	८६,२९३	४४,१५१	५१.१६
३३०१०८३	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा पारवहन आयोजना	१६८,४६३	२३,२३६	१३.७९
	जम्मा	४१९,०४४	१६७,१७८	३९.९०

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोजना/कार्यक्रमको नाम	विनियोजन	खर्च	प्रतिशत
३३००११४	वाणिज्य मन्त्रालय	२५,३५७	५७७	२.२८
३३००१२४	वाणिज्य विभाग	५,२००	४,६२६	८८.९६
३३००१३४	वाणिज्यकार्यालयहरू	२,१८०	१,७५९	८०.६९
३३०१०४४	व्यापार सूचना तथा निर्यात सहयोग आयोजना-बहुपक्षीय तथा क्षेत्रीय व्यापार सुदृढीकरण	५५०	-	-
३३०१०६४	व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र	१,६९९	१,५८७	९३.४१
३३०१०८४	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा पारवहन आयोजना	८९४,८९५	३९,६२३	४.४३
	जम्मा	९२९,८८१	४८,१७२	५.१८

◆ ◆ ◆

विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

आजको युग विज्ञान तथा प्रविधिको युग हो । विश्वमा विज्ञान र प्रविधिको विकास र उपयोग बिना दिगो विकास संभव नभएको यथार्थतालाई मनन् गरी नेपाल सरकारले वि सं २०५३ साल जेठ २ गते पहिलोपटक विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रलाई नेतृत्व प्रदान गर्ने उद्देश्यका साथै विज्ञान तथा प्रविधिको उचित विकासका लागि अनुकूल वातावरण सृजना गरी नेपालको विकास कार्यमा विज्ञान तथा प्रविधिसम्बन्धी कार्य गर्ने सबै निकायहरूबीच समन्वय ल्याउन र तत्सम्बन्धी क्रियाकलाप प्रभावकारी रूपमा अगाडि बढाउन छुट्टै मन्त्रालयको रूपमा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको स्थापना गरेको हो । विभिन्न मन्त्रालयहरूसँग जोडिने र छुट्टिने क्रमसँगै पछिल्लो पटक मिति २०७२ पौष ९ देखि फेरि एउटा छुट्टै मन्त्रालयको रूपमा स्थापना भई विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा यस मन्त्रालयले कार्य गर्दै आइरहेको छ ।

यस मन्त्रालयले विज्ञान र प्रविधिसँग जोडिएका हर विषयवस्तुहरूलाई चासोका साथ हेर्नुका साथै कतिपय विषयहरूलाई सम्बोधन पनि गर्दै आइरहेको छ । यसका साथै मन्त्रालयले विज्ञान, प्रविधि र सूचनाको क्षेत्रमा कार्य गर्न राष्ट्रिय परमाणु विज्ञान प्रविधि, राष्ट्रिय जैविक प्रविधि, राष्ट्रिय सुक्ष्म विज्ञान प्रविधि, राष्ट्रिय सूचना प्रविधि र राष्ट्रिय अन्तरिक्ष विज्ञान प्रविधि गरी ५ वटा सल्लाहकार समितिहरू गठन गरी आवश्यक रूपमा बैठकहरू बसाइ विभिन्न कार्यहरू अगाडि बढाइरहेको छ ।

२. दीर्घकालीन सौच/दृष्टिकोण:

दिगो र फराकिलो आर्थिक वृद्धि मार्फत रोजगारी सिर्जना र गरिबी निवारणका लागि विज्ञान र प्रविधिलाई आधारस्तम्भको रूपमा स्थापित गर्ने ।

३. ध्येय :

वैज्ञानिक अनुसन्धानको प्रवर्द्धन, वैज्ञानिक सस्थाहरूको क्षमता विकास र जोखिमहरूको न्यूनिकरण गर्दै विज्ञान प्रविधिको दिगो विकासका लागि उपयुक्त नीतिगत तथा संस्थागत व्यवस्था गर्ने ।

४. रणनीतिहरू :

- दिगो र फराकिलो आर्थिक वृद्धिमा विज्ञान र प्रविधिको उपयुक्त नीति, योजना र कार्यक्रमको तर्जुमा गर्ने ।
- वैज्ञानिक आविष्कार, अनुसन्धान र विकासलाई प्रभावकारी बनाई वैज्ञानिक जनशक्तिलाई देश भित्रै परिचालन गर्ने ।
- वैज्ञानिक तथा प्राविधिकहरूको क्षमता विकास गर्ने ।

४.१ समष्टिगत लक्ष्य :

विज्ञान र प्रविधिको विकास मार्फत देशलाई विकासशील राष्ट्रमा रूपान्तरण गर्ने ।

४.२ कार्यनीतिक लक्ष्यहरू :

- विज्ञान र प्रविधिको विकास मार्फत गरिबी निवारणमा टेवा पुऱ्याउने ।
- वैज्ञानिक र प्राविधिकहरूको क्षमता विकासका लागि लगानी बढाउने ।
- विभिन्न सरकारी कार्यालयबाट प्रदान गर्ने विद्युतीय सेवा एउटै वेब पोर्टलबाट प्रदान गर्ने ।

४.३ रणनीतिक उद्देश्य :

विज्ञान र प्रविधिको विकास, विस्तार र यसमा संलग्न संस्थाहरूको क्षमता विकास गर्ने ।

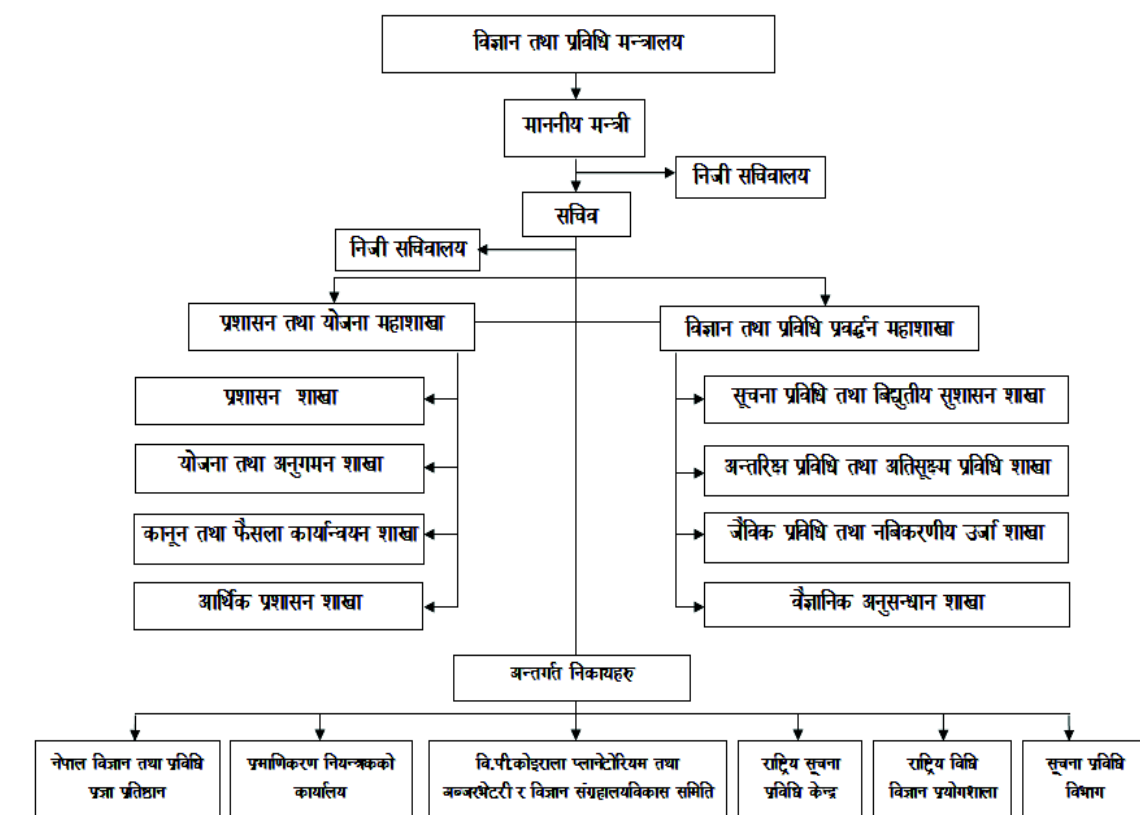
५. नेपाल सरकार(कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ मा मन्त्रालयको कार्य क्षेत्र:

- विज्ञान र सूचना प्रविधिसम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यनवयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- विज्ञान र प्रविधिसम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान र सर्वेक्षण, तालिम र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गोष्ठी, सम्मेलन आदि;
- विज्ञान र प्रविधिसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थासँग सम्पर्क र समन्वय;
- सरकारी तथा गैरसरकारी सङ्घ संस्थाद्वारा कार्यन्वयन गरिएका विज्ञान र प्रविधिसम्बन्धी कार्यक्रमको मुल्याङ्कन तथा समिक्षा;
- विज्ञान र प्रविधिसम्बन्धी जनशक्तिको विकास र उपयोग;
- विज्ञान र प्रविधिको विकास र विस्तारका कार्यक्रम;
- विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा भएका प्रगतिको अन्वेषण तथा अनुसन्धान;
- विज्ञान र प्रविधि सम्बद्ध विश्वविद्यालयसँग सम्पर्क तथा समन्वय;
- विज्ञान र प्रविधिसँग सम्बन्धित सामग्रीको उत्पादन, आपूर्ति तथा व्यवस्थापन;
- अत्याधुनिक प्रविधि विषयक तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र सर्वेक्षण;
- विज्ञान र प्रविधि विषयक द्विपक्षीय र बहुपक्षीय सम्झौता तथा समझदारी पत्र;
- सूचना तथा प्रविधिको विकास र विस्तार;
- पारमाणविक (Nuclear) प्रविधिको उपयोग तथा प्रवर्द्धन र त्यसको अनुगमन, नियन्त्रण र नियमन ;
- रासायनिक पदार्थको उपयोग तथा प्रवर्द्धन र त्यसको अनुगमन, नियन्त्रण र नियमन;
- अन्तरिक्ष विज्ञानसम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान;
- सूचना प्रविधिसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्था;
- नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान;
- विज्ञान तथा प्रविधि परिषद;
- राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला;
- प्लानेटोरियम, वेधशाला र विज्ञान सङ्ग्रहालय ।

६. मन्त्रालयसंग सम्बन्धित कानूनी व्यवस्था:

- विज्ञान तथा प्रविधि नीति, २०६१
- राष्ट्रिय परमाणु नीति, २०६४
- जैविक प्रविधि नीति, २०६३
- नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान ऐन, २०४८
- विद्युतीय कारोवार ऐन, २०६३
- विद्युतीय कारोवार नियमावली, २०६४
- नेपाल सरकारको सूचना प्रविधि (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) निर्देशिका, २०७१
- वि.पी. कोइराला मेमोरियल प्लानेटोरियम तथा अब्जर्भरभेटरी विकास समिति, गठन आदेश, २०५५
- राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला विकास समिति गठन आदेश, २०५२
- राष्ट्रिय सूचना प्रविधि विकास समिति गठन आदेश, २०५८

७. मन्त्रालयको संगठन संरचना:

८. चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ फागुनसम्ममा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- पारमाणविक पदार्थको नियमनसम्बन्धी ऐनको अन्तिम मस्यौदा तयार भएको छ ।
- सूचना प्रविधिसम्बन्धी छाता ऐनको अन्तिम मस्यौदा तयार भएको छ ।
- जैविक प्रविधि नीति तथा विज्ञान प्रविधि नीतिलाई समयानुकूल बनाउन परिमार्जित मस्यौदा तयार भई सरोकारवाला निकायबाट राय सुझाव संकलन भइरहेको ।
- नेपाल सरहद भित्र रेडियोधर्मी पदार्थको उपयोग गर्ने संस्थाहरूको Inventory तयार भएको छ ।
- राष्ट्रिय आवश्यकतानुसार सूचना प्रविधिको विकास र विस्तार गरी त्यसमा सर्वसाधारण जनताको सहज र सहज पहुँच सुनिश्चित गर्न तथा राष्ट्रिय विकासमा सूचना प्रविधिको उच्चतम उपयोग गर्न इ-भिलेज तथा डिजिटल कन्टेन्ट कार्यक्रम अन्तर्गत २९ वटा इ-भिलेज केन्द्रहरू स्थापना गरिएको छ, यसबाट करीव ३००० व्यक्तिहरूले सेवा उपयोग गरेका छन् । त्यस्तै कक्षा १० का इन्टरनेट पहुँच पुगेका विद्यालयका विद्यार्थीहरूका लागि अंग्रेजी, विज्ञान र गणितसम्बन्धी डिजिटल सामग्री विकास गरी Portal मार्फत पहुँच पुऱ्याइएको छ । विभिन्न ४ वटा मोबाइल एप्स निर्माण र सञ्चालन गरी सबै Anroid र IOS मोबाइल प्रयोगकर्ताले प्रयोग गर्न सक्ने बनाईएको छ भने E-Attendance Software र Government Enterprise Architecture (GEA) र National Portal सबै सरकारी निकायहरूमा लागू गरिएको छ । त्यसैगरी सबै मन्त्रालय र १० वटा इ-सेवाहरूको IT Audit गरिएको छ ।
- विद्यालयस्तरदेखि नै विज्ञान शिक्षाको प्रवर्द्धन र अध्ययन अनुसन्धानको लागि उपयुक्त वातावरण तयार गर्न केही सामुदायिक विद्यालयहरूमा विज्ञान अध्ययन केन्द्र (SLC) स्थापना गर्ने कार्य अगाडि बढाइएको छ ।
- यस मन्त्रालय अन्तर्गतका विकास समितिहरूमा गरिने पदाधिकारीहरूको नियुक्ति तथा मनोनयनसम्बन्धी मापदण्ड, २०७३ तयार गरी स्वीकृतिका लागि मन्त्रिपरिषद्मा पेश भएको छ ।
- म्याग्दी जिल्लाको तातोपानीबाट निकालिएका १५० वटा सुक्ष्म जीवाणुहरूको Biochemical characterization गर्नुका साथै ७० वटा १६ Sir RNA Sequence बाट ती सुक्ष्म जीवाणुहरूको पहिचान गरिएको र यीमध्ये सबैभन्दा बढी Cellulose र Xyloses enzyme उत्पादन गर्ने एकवटा सुक्ष्म जीवाणु छनौट गरी उक्त Enzymeको Biochemical characterization गरिएको छ ।

९. आर्थिक वर्षको २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमासिक अवधिसम्मको प्रगति विवरण:

ब.व.को बुँदा नं.	नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्त सम्मको प्रगति
३१३	प्रतिभाशाली वैज्ञानिकहरूलाई स्वदेशमै अध्ययन अनुसन्धानमा सक्रिय रहन उत्प्रेरित गरिनेछ । युवा वैज्ञानिकहरूलाई प्रोत्साहन गर्न अनुसन्धान वृत्तिको व्यवस्था गरेको छु । नयाँ आविस्कार गर्ने वैज्ञानिकहरूलाई पुरस्कृत गर्ने नीति लिइनेछ । आगामी आर्थिक वर्ष राष्ट्रिय वैज्ञानिक सम्मेलनको आयोजना गरिनेछ ।	प्रतिभाशाली वैज्ञानिकहरूलाई स्वदेशमै अध्ययन अनुसन्धानमा सक्रिय राख्न दिइने अनुसन्धान वृत्तिसम्बन्धी कार्यविधि तयार भएको छ ।
३१४	पारमाणविक पदार्थहरूको नियमनसम्बन्धी विधेयक र सूचना प्रविधिसम्बन्धी छाता ऐनको विधेयक आगामी आर्थिक वर्ष व्यवस्थापिका-संसद् समक्ष पेश गरिनेछ ।	पारमाणविक पदार्थहरूको नियमनसम्बन्धी विधेयक र सूचना प्रविधिसम्बन्धी छाता ऐनको विधेयकको मस्यौदा अन्तिम चरणमा रहेको
३१५	न्यून लागत र कम विद्युत उपयोगबाट उच्च पहाडी क्षेत्रमा डाटा सर्भर स्थापना र सञ्चालन गर्ने सम्भावनाको अध्ययन गरिनेछ । डाटा सर्भर स्थापना गर्न प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानीलाई प्रोत्साहित गरिनेछ । राष्ट्रिय सूचना केन्द्रको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।	यससम्बन्धी कार्यको संभाव्यता अध्ययन अन्तिम चरणमा पुगेको

१०. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा विनियोजित बजेट तथा खर्चको यथार्थ अवस्था:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३१०११३	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	५७,८३८	१२,७३८	२२.०२४
३३१०१५३	सूचना प्रविधि विभाग (सूचना प्रविधि पार्क समेत)	३९,३९२	२८,४६१	७२.२५१
३३१०१६३	राष्ट्रिय विधिविज्ञान प्रयोगशाला	२५,९०८	२१,०५७	८१.२७६
३३११०६३	प्रमाणीकरण नियन्त्रकको कार्यालय	१४,९२८	७,७०६	५१.६२१
३३१११६३	राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र	५२,९७४	४४,७३०	८४.४३८
३३११२५३	नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	१७६,५००	११९,७८२	६७.८६५
३३११२६३	बी.पी. कोइराला प्लानेटोरियम	१४,८०५	१०,३३०	६९.७७४
	जम्मा	३८२,३४५	२४४,८०४	६४.०२७

पूँजीगत खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३१०१५४	सूचना प्रविधि विभाग (सूचना प्रविधि पार्क समेत)	५९,३६४	१२,५७२	२१.१७८
३३१०१६४	राष्ट्रिय विधिविज्ञान प्रयोगशाला	११,७००	११,६८८	९९.८९७
३३११०६४	प्रमाणीकरण नियन्त्रकको कार्यालय	५७,५५१	१३,४८४	२३.४३३
३३१११६४	राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र	१६३,२२७	१५४,०१४	९४.३५६
३३११२५४	नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	४३,५००	२१,२८२	४८.९२४
३३११२६४	बी.पी. कोइराला प्लानेटोरियम	३८,०००	८७३	२.२९७४
	जम्मा	३७३,३४२	२१३,९१३	५७.२९७

११. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३२०१२३	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	३४,८११	१५,६४४	४४.९४
३३२०१३३	सूचना प्रविधि विभाग	३६,४७४	१९,४९५	५३.४५
३३२०१४३	राष्ट्रिय विधिविज्ञान प्रयोगशाला	२५,४६७	२१,१०४	८२.८७
३३२१०६३	प्रमाणीकरण नियन्त्रकको कार्यालय	१३,२८३	७,३०६	५५.००
३३२१०७३	राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र	६९,५६१	३८,३६२	५५.१५
३३२१०८३	नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	१७८,२७८	८८,७६४	४९.७९
३३२१०९३	वि.पि. कोइराला मेमोरियल प्लानेटेरियम तथा अब्जरभेटरी र विज्ञान संग्रहालय विकास समिति	१२,८६९	६,२५०	४८.५७
	जम्मा	३७०,७४२	१९६,९२५	५३.१२

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३३२०१२४	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	५६,१०५	५,८६१	१०.४५
३३२०१३४	सूचना प्रविधि विभाग	५८,८००	११,९०२	२०.२४
३३२०१४४	राष्ट्रिय विधिविज्ञान प्रयोगशाला	२४,०००	६९	०.२९
३३२१०६४	प्रमाणीकरण नियन्त्रकको कार्यालय	३०,०००	४१५	१.३८
३३२१०७४	राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र	२६३,४६१	२,५०८	०.९५
३३२१०८४	नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	४५,१५०	५,२५०	११.६३
३३२१०९४	वि.पि. कोइराला मेमोरियल प्लानेटेरियम तथा अब्जरभेटरी र विज्ञान संग्रहालय विकास समिति	२८,०००	१,४५९	५.२१
	जम्मा	५०५,५१६	२७,४६४	५.४३

◆ ◆ ◆

शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि :

समृद्ध, शान्त र न्यायपूर्ण नेपाल निर्माणका लागि, मेलमिलाप, आपसी सदभाव र सहिष्णुता अभिवृद्धि गर्ने सौँच सहित समाजमा दिगो शान्ति र सुव्यवस्था कायम गरिराख्ने लक्ष्य लिई द्वन्द्व पश्चात् राज्यका आर्थिक, सामाजिक एवं भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माण, राहत तथा पुनर्स्थापना, पुनःएकीकरण, मेलमिलाप, र सङ्क्रमणकालीन न्याय प्रदान लगायतका कार्यहरू सम्पन्न गर्ने निर्दिष्ट उद्देश्य तोकी नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्को मिति २०६३।१२।१८ को निर्णयबाट यस शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयको स्थापना भएको हो ।

राष्ट्रमा दिगो शान्ति हासिल गर्ने उद्देश्य बमोजिम उपलब्ध स्रोतहरूलाई व्यवस्थापन एवं परिचालन, द्वन्द्वका कारण क्षतिग्रस्त भौतिक संरचनाहरूको पुनर्निर्माण, द्वन्द्व प्रभावित व्यक्ति तथा परिवारहरूका लागि राहत, सामाजिकीकरण तथा पुनर्स्थापना, शान्ति संयन्त्रहरूको स्थानीयस्तरमा विस्तार तथा क्षमता विकास गरी शान्तिका लाभहरू आम नागरिकसम्म पुऱ्याउन शान्तिका लागि विकास कार्यक्रमहरू लगायतका कार्यक्रमहरू सञ्चालन भइरहेका छन् । नेपालको संबिधानको मर्म बमोजिम दिगो शान्तिका लागि समानता, भेदभावरहित व्यवहार, राज्यका सबै तह र क्षेत्रमा सबै नागरिकलाई समान अवसर उपलब्ध गराउन तथा शान्ति संवेदनशील विकास (Peace Sensitive Development) को अवधारणालाई पूर्णता दिनेतर्फ आगामी प्रयासहरू परिलक्षित हुने छन् ।

२. दृष्टिकोण :

समृद्ध, शान्त र न्यायपूर्ण नेपाल निर्माणका लागि मेलमिलाप, आपसी सदभाव र सहिष्णुता अभिवृद्धि गर्ने ।

३. ध्येय :

समाजमा दिगो शान्ति र सुव्यवस्था कायम गर्ने ।

४. उद्देश्य:

- द्वन्द्वबाट प्रभावितहरूलाई राहत उपलब्ध गराउनु ।
- द्वन्द्वका कारण क्षतिग्रस्त भौतिक संरचनाहरूको पुनर्निर्माण गर्नु ।
- द्वन्द्व व्यवस्थापन गर्नु ।

५. रणनीतिहरू:

- द्वन्द्व प्रभावितहरूका लागि राहत तथा परिपूरण सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- द्वन्द्व प्रभावित व्यक्ति तथा समूहहरूलाई सामाजिक पुनर्स्थापना एवं पुनःसामाजिकीकरण गर्ने क्रममा आवश्यक मनोसामाजिक परामर्श सेवा उपलब्ध गराउने ।
- पुनर्निर्माण सम्बन्धी कार्यलाई कार्ययोजना बनाई लागू गर्ने ।
- पुनर्निर्माण तथा शान्तिका लागि विकास कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने ।

- बेपत्ता भएका व्यक्तिको छानबिन र सत्यनिरूपण तथा मेलमिलाप आयोगलाई आवश्यक प्रशासनिक सहयोग गरी पीडितलाई सङ्क्रमणकालीन न्याय दिलाउन सहयोग पुऱ्याउने ।
- सबै स्थानीय तहमा स्थानीय शान्ति समिति गठन गरी ती संयन्त्र मार्फत शान्ति प्रवर्द्धन गर्ने ।

६. मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र :

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ अनुसार देहाय बमोजिमका कार्यक्षेत्रहरू रहेका छन् ।

- शान्ति स्थापना, द्वन्द्व व्यवस्थापन तथा विकास र द्वन्द्वबाट क्षति भएका भौतिक संरचनाको पुनर्निर्माणका लागि तत्कालीन र दीर्घकालीन नीति, रणनीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन;
- द्वन्द्वपीडितको सामाजिक तथा आर्थिक विकासको नीति, रणनीति र कार्यक्रम;
- विस्तृत शान्ति सम्झौता लगायतका अन्य सम्झौता, सहमति र निर्णयको कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन;
- दिगो शान्ति कायम गर्न आवश्यक संस्थागत, प्रक्रियागत तथा प्राविधिक विषय;
- शान्ति स्थापना तथा द्वन्द्व व्यवस्थापन सम्बन्धी अध्ययन, विश्लेषण तथा अनुभवको आदान-प्रदान;
- द्वन्द्वबाट पीडित तथा विस्थापित व्यक्तिको राहत, आर्थिक सहायता तथा पुनःस्थापन;
- द्वन्द्व-संवेदनशील प्रणालीबारे अध्ययन तथा अनुसन्धान;
- शान्ति स्थापना तथा द्वन्द्वको व्यवस्थापन सम्बन्धी सूचना, अध्ययन सामग्री र अध्ययन प्रतिवेदनको अभिलेख केन्द्र तथा शान्ति र द्वन्द्व व्यवस्थापनको प्राविधिक स्रोतकेन्द्र सम्बन्धी;
- शान्ति प्रक्रिया र द्वन्द्वको संक्रमणकालीन व्यवस्थापन;
- शान्ति कोषबाट संचालित योजना तथा कार्यक्रमको संचालन र अनुगमन;
- शान्ति स्थापना र द्वन्द्व व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित सरकारी, गैरसरकारी तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाको सम्पर्क;
- सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोग;
- बेपत्ता सम्बन्धी छानबिन आयोग;
- शान्ति तथा पुनर्स्थापना सम्बन्धी परामर्श समिति;
- शान्ति प्रक्रिया सम्बन्धी उच्चस्तरीय अनुगमन समिति;
- स्थानीय शान्ति समिति ।

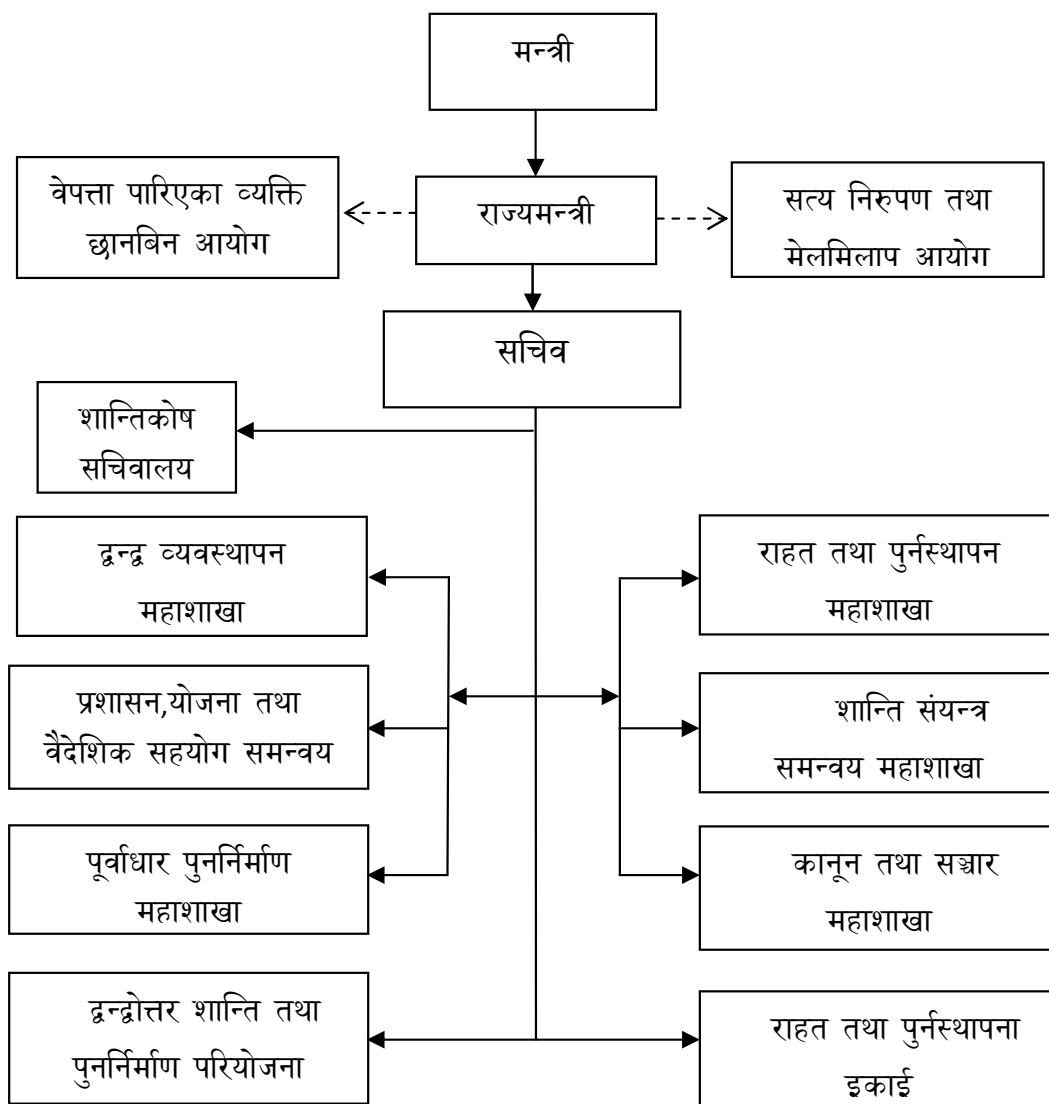
७. कानुनी व्यवस्था :

शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयलाई निर्दिष्ट गरिएका कामहरू संचालन गर्नको लागि देहाय बमोजिमका नीति, ऐन, कार्यविधि तथा निर्देशिकाहरू रहेका छन् ।

- बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरूको छानबिन, सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोग ऐन, २०७१
- सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोग सम्बन्धी नियमावली, २०७२
- बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरूको छानबिन आयोग सम्बन्धी नियममवाली, २०७२
- राष्ट्रिय सहिद तथा शान्ति पार्क निर्माण तथा व्यवस्थापन कार्यविधि २०७३

- राजनीतिक द्वन्द्वको क्रममा मृत्युवरण गरेका वा बेपत्ता पारिएका व्यक्तिका परिवारलाई परिचय पत्र प्रदान गर्ने निर्देशिका, २०६९
- मनोसामाजिक परामर्श सेवा संचालन सम्बन्धी निर्देशिका, २०७०
- स्थानीयस्तरमा शान्ति समितिको कार्यक्रम कार्यान्वयन सम्बन्धी मार्ग दर्शन, २०७०
- सशस्त्र द्वन्द्वबाट प्रभावित बालबालिकाको पुनर्स्थापना एवं पुनःएकीकरणका लागि राष्ट्रिय कार्ययोजना, (२०६७/६८ - २०७१/७२)
- माओवादी सेनाका लडाकुहरूको पुनर्स्थापना सम्बन्धी निर्देशिका, २०६८
- माओवादी सेनाका गर्भवती तथा पाँच वर्षभन्दा कम उमेरका बालबालिका भएका महिला लडाकुहरूको लागि विशेष सुविधा प्रदान गर्ने निर्देशिका, २०६८
- शान्तिका लागि विकास कार्यक्रम संचालन निर्देशिका, २०६८
- द्वन्द्व प्रभावित क्षेत्र विशेष कार्यक्रम संचालन निर्देशिका, २०६८
- आमा बाबु गुमाएका बालबालिका पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०६८
- माओवादी सेनाका घाइते अपाङ्ग लडाकुहरू, सशस्त्र द्वन्द्व, ऐतिहासिक जनआन्दोलनका र मधेश आन्दोलनका घाइते अपाङ्गहरूका लागि पुनर्स्थापना एवं हेरचाह निर्देशिका, २०६८
- द्वन्द्वका कारण आमा बाबु गुमाएका बालबालिका पुनर्स्थापना कार्यक्रम संचालन निर्देशिका, २०६८
- सशस्त्र द्वन्द्वका क्रममा पीडित भएका व्यक्तिलाई रोजगार/स्वरोजगार सेवा संचालन गर्ने निर्देशिका, २०६७
- माओवादी सेनाका लडाकुहरूको रेखदेख, नियन्त्रण निर्देशन प्रक्रिया र आचारसंहिता सम्बन्धी निर्देशिका, २०६७
- द्वन्द्वबाट क्षति भएका भौतिक पूर्वाधारहरूको पुनर्निर्माण/पुनर्स्थापना तथा शान्तिका लागि विकास कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०६६
- नागरिक राहत, क्षतिपूर्ति तथा आर्थिक सहायता सम्बन्धी (प्रथम संसोधन) कार्यविधि, २०६८
- स्थानीय शान्ति समिति निर्देशिका, २०६६
- शान्ति कोष संचालन (कार्यविधि) नियमावली, २०६५
- मृतकका हकदारलाई आर्थिक सहायता प्रदान गर्ने (प्रथम संसोधन) निर्देशिका २०६८,
- बेपत्ता पारिएका व्यक्तिका हकदारलाई राहात प्रदान गर्ने (प्रथम संसोधन) निर्देशिका २०६८,
- स्थानीय शान्ति समितिको कार्य क्षेत्रगत शर्तहरू, २०६५
- आन्तरिक रूपमा विस्थापित व्यक्ति सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति, २०६३
- द्वन्द्वको कारण विस्थापित व्यक्ति तथा परिवारलाई राहत सुविधा प्रदान गर्ने निर्देशिका, २०६३

८. शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयको संगठन संरचना:

९. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- दिगो शान्ति र विकासका लागि द्वन्द्वबाट क्षतिग्रस्त भौतिक संरचनाहरूमध्ये चालु आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा पुनर्निर्माण तथा पुनस्थापना तर्फ २०४ आयोजना र शान्तिका लागि विकास तर्फ १६३ आयोजना सम्पन्न हुने गरी संचालनमा रहेको ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ सुरक्षा परिषदको निर्णय न.१३२५ र १८२० (महिला, शान्ति, र सुरक्षा) को दोस्रो चरणको कार्ययोजना तयार गर्ने कार्य प्रारम्भ भएको ।
- धनकुटाको राजारानीमा नमुना वस्ती निर्माणाधीन रहेको ।

- काठमाडौंको गोकर्णमा गोकर्ण राष्ट्रिय शहीद तथा निजामती पार्क निर्माण भै रहेको ।
- सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोग र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानविन आयोगबाट आह्वान भएको म्याद भित्र क्रमसः ५८०५२ वटा र २९६३ वटा उजुरी पर्न आएको, उजुरीहरूको अभिलेखन कार्य सम्पन्न भएको ।
- बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानविन आयोग र सत्यनिरूपण तथा मेलमिलाप आयोग ऐन, २०७१ को पहिलो संसोधन मस्यौदा तर्जुमाको लागि कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा पठाएको ।
- द्वन्द्व प्रभावित व्यक्ति, परिवार तथा संरचनामा भएको क्षतिको विवरण छानविन एवं परीक्षण सम्बन्धि पाँचौँ कार्यदल र कार्य समुहबाट प्राप्त प्रतिवेदन उपर विस्तृत छानविन एवं परीक्षण गर्न कार्यदल गठन भै क्रियाशील रहेको ।
- मनोसामाजिक परामर्श कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट ७२४२ जनाले मनोसामाजिक परामर्श प्राप्त गरेका ।
- द्वन्द्व प्रभावित बालबालिकाहरूको लागि केन्द्रीय बाल कल्याण समिति मार्फत पुनःस्थापना सेवा कार्यक्रम संचालन भैरहेको, यस कार्यक्रमबाट विभिन्न २० जिल्लाका करिब ४७०० जना बालबालिकालाई शैक्षिक सहायता, स्वास्थ्य सहायता, जीविकोपार्जन सहायता लगायतका सेवा प्रवाह गरिएको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमसिक

अवधिसम्मको प्रगति विवरण :

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फाल्गुण मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
१८.	शान्ति प्रक्रियाका बाँकी कामहरू अविलम्ब सम्पन्न गर्न समयसीमा, जिम्मेवार निकाय र आवश्यक स्रोत साधन सहितको कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।	• शान्ति प्रक्रियाका बाँकी कार्य पुरा गर्ने सन्दर्भमा छुट्टै ऐनद्वारा गठन भई कार्य प्रारम्भ गरेका सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोग तर्फ परेका ५८,०५२ वटा उजुरीलाई कम्प्युटरमा दर्ता गरी अनुसन्धान प्रकृया शुरू गरिएको र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानविन आयोग तर्फ परेका २९६३ उजुरीको प्रारम्भिक र दोस्रो चरणको छानविन सम्पन्न भई विस्तृत अनुसन्धान हुने अवस्थामा रहेको । • दुवै आयोगको कार्यावधि नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्को मिति २०७३/१०/२७ को निर्णयानुसार १ (एक) वर्ष थप भएको । • बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानविन आयोग र सत्यनिरूपण तथा मेलमिलाप आयोग ऐन, २०७१ को पहिलो संसोधन मस्यौदा तर्जुमाको लागि कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा पठाइएको ।

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फाल्गुण मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
		द्वन्द्वबाट क्षतिग्रस्त भौतिक संरचनाहरूको पुनर्निर्माण कार्य स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सडक विभाग र शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग मार्फत संचालन भइ रहेको ।
१९.	शहीद एवं बेपत्ता परिवारका सदस्यहरूलाई पूर्व घोषित रु. ५ लाखमध्येको बाँकी रकम उपलब्ध गराउन आवश्यक बजेटको व्यवस्था भएको छ । द्वन्द्वकालका अयोग्य लडाकुहरू र स्वेच्छिक अवकासमा गएका लडाकुहरूमध्ये राहत लिन बाँकीलाई रु. २ लाख उपलब्ध गराउन बजेटको व्यवस्था रहेको	- शहीद एवं बेपत्ता परिवारका सदस्यहरूलाई पूर्व घोषित रु. ५ लाख मध्येको बाँकी रकम उपलब्ध गराउन बाँकी १५०८ जनालाई सम्बन्धित जिल्लाका जिल्ला प्रशासन कार्यालय मार्फत राहत वितरणको प्रक्रियामा रहेको । - बहिर्गमनमा परेका ४००८ जना लडाकुहरूलाई रु. २(दुई) लाख प्रदान गर्ने सम्बन्धि विषय हाल अदालतमा विचाराधीन रहेको ।
२२.	संक्रमणकालीन न्यायका लागि गठन भएका सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोग र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानवीन आयोगहरूलाई प्रभावकारी रूपमा कार्य सम्पादन गर्न आवश्यक स्रोत उपलब्ध गराइनेछ । शहीद तथा बेपत्ता भएका व्यक्तिका परिवारलाई परिचय पत्र उपलब्ध गराउने व्यवस्था रहेको ।	- सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोग र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानविन आयोगबाट उजुरी संकलनको कार्य सम्पन्न भएको ,संकलित उजुरीहरूको बाँकी कार्य सम्पन्न गर्नका लागि दुवै आयोगको म्याद २०७३/११/२७ गते देखि १(एक)वर्ष थप भएको । - बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानविन आयोग र सत्यनिरूपण तथा मेलमिलाप आयोग ऐन, २०७१ को पहिलो संसोधन मस्यौदा तर्जुमाको लागि कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा पठाएको ।
२३.	दिगो शान्ति र विकासका लागि द्वन्द्वबाट क्षतिग्रस्त भौतिक संरचनाहरूको पुनर्निर्माण र शान्तिका लागि विकास कार्यक्रमहरूलाई निरन्तरता दिएको छु । गणेशमान शान्ति अभियान कार्यक्रम कार्यान्वयन	स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सडक विभाग र शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग मार्फत पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापना र शान्तिका लागि विकास तर्फका आयोजनाहरू कार्यान्वयनमा रहेका ।

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फाल्गुण मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
	गर्न बजेटको व्यवस्था रहेको	

११. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को विनियोजित बजेट तथा यथार्थ खर्चको विवरण:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४९०११३	शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय	२१९८५८	१३७१९३	६२.४
३४९१०१३	शान्ति कोष	१००००००	१०५५९२	१०.५५
३४९१०२३	पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	१७७१९१	१३५१७७	७६.२९
३४९८०१३	स्थानीय शान्ति समिति	१८३९६९	१७४०२८	९४.६
	जम्मा	१५८१०१८	५५१९९०	३४.९१

पूँजीगत खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४९०११४	शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय	२९३२७	२३१२०	७८.८
३४९१०२४	पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	१६९०५३३	१२८२०९८	७५.८३
३४९८०१४	स्थानीय शान्ति समिति	२०००	१९९२	९९.६
३४९८०३४	शान्तिको लागि विकास कार्यक्रम	५८२४३९	४८४७०९	८३.२
	जम्मा	२३०४२९९	१७९१९१९	७७.७६

१२. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४९०११३	शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय	३३४,०९२	१०८,२४१	३२.४०
३४९१०१३	शान्ति कोष	४००,०००	१२९,००२	३२.२५
३४९१०२३	पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	४७८,३२७	१८५,०२०	३८.६८
३४९८०१३	स्थानीय शान्ति समिति	१९६,२९६	७०,८८७	३६.११
	जम्मा	१,४०८,७१५	४९३,१५०	३५.०१

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४९०११४	शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय	५३,०९३	३२,८७७	६१.९२
३४९१०२४	पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	१,४४२,९६८	४१०,३२८	२८.४४
३४९८०१४	स्थानीय शान्ति समिति	२,०००	-	-
३४९८०३४	शान्तिको लागि विकास कार्यक्रम	७६५,५२५	६३,७२०	८.३२
	जम्मा	२,२६३,५८६	५०६,९२५	२२.३९

♦ ♦ ♦

शिक्षा मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

शिक्षा मन्त्रालयको स्थापना वि.सं. २००७ सालमा भएको हो। राष्ट्रको शिक्षासम्बन्धी सम्पूर्ण नीति निर्धारण, योजना निर्माण, कार्यक्रम कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरी मुलुकभरको शिक्षा क्षेत्रको व्यवस्थापन र सेवा प्रदान गर्नु यस मन्त्रालयको दायित्व तथा जिम्मेवारी हो। प्रारम्भिक बालविकासदेखि उच्च शिक्षासम्मको शैक्षिक समन्वय तथा व्यवस्थापन कार्य शिक्षा मन्त्रालयबाट सम्पादन हुँदै आएको छ।

२. दूरदृष्टि:

राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको जनशक्ति बजारको मागलाई संम्वोधन गर्न सक्ने दक्ष एवं उत्पादनशील जनशक्ति विकासका लागि सबै तहमा गुणस्तरीय शिक्षाको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्ने।

३. ध्येय:

- गरिव तथा पिछडिएका क्षेत्रका निरक्षर प्रौढहरूलाई लक्षित गरी कार्यमूलक साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- पूर्व प्राथमिक शिक्षाको विकास र विस्तार गर्ने।
- निशुल्क आधारभूत शिक्षाको प्रत्याभूति गर्ने।
- रोजगारमुखी, दक्षतामा आधारित व्यावसायिक शिक्षा र तालिमको विस्तार र विकास गर्ने।
- ज्ञानमा आधारित समाज सिर्जनाको लागि उच्च शिक्षाको विस्तार र विकास गर्ने।
- सकारात्मक सामाजिक परिवर्तनका लागि शिक्षाको नीति तथा कार्यक्रम विस्तार गर्ने।

४. उद्देश्य:

- सबै तह र विषयको शिक्षामा समान पहुँच विस्तार गर्ने।
- सबै तहको शिक्षालाई गुणस्तरीय, जीवनोपयोगी, सीपमूलक, रोजगारमुखी एवम् समसामयिक बनाउने।
- शैक्षिक पद्धतिलाई सिर्जनात्मक, व्यावहारिक, समावेशी र समतामूलक बनाउँदै लैजाने।
- समग्र शिक्षा प्रणालीको दक्षता, प्रभावकारिता र जवाफदेहीमा अभिवृद्धि गर्ने।

५. रणनीति:

- प्रारम्भिक बाल विकासलाई समन्वयात्मक रूपमा विस्तार गर्ने।
- निःशुल्क र अनिवार्य आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक तह (९-१२) को एकीकृत शिक्षा पद्धतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने।
- प्राविधिक र व्यावसायिक शिक्षाका क्षेत्रमा लगानी तथा अवसरमा विस्तार गर्ने।
- उच्च शिक्षालाई अनुसन्धान मूलक बनाउँदै नियमनका पूर्वाधार विकास र अवसरहरूको विविधीकरण गर्ने।
- साक्षरतालाई उत्पादकत्वसँग आवद्ध गरी अभियानको रूपमा सञ्चालन गर्ने।

- विपन्न, सिमान्तकृत समुदाय र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्न लक्षित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- सबै तहको शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार ल्याउने ।
- लगानीको प्रतिफल सुनिश्चित गर्दै जवाफदेही पद्धतिको विकास गर्ने ।

६. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू देहायानुसार रहेका छन् :

- शिक्षा सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- प्रारम्भिक बाल शिक्षा, आधारभूत, माध्यमिक तथा उच्च शिक्षा, दूर शिक्षा, प्रौढ शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, विशेष शिक्षा;
- जनसंख्या शिक्षा र पौष्टिक आहार कार्यक्रम;
- प्राविधिक, व्यावसायिक, नैतिक तथा शारीरिक शिक्षा;
- शिक्षक तालिम र शैक्षिक जनशक्ति विकास नीतिको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन;
- शिक्षण संस्थाहरू (गुरुकुल, मदरसा, गुम्बासमेत) को सञ्चालन तथा व्यवस्थापन;
- खुला प्रतियोगिताबाट छनौट हुनेलाई छात्रवृत्ति, विदेशमा अध्ययन अनुसन्धान गर्न जाने तथा विदेशीहरूलाई नेपालमा अध्ययन, अनुसन्धान गर्न आउने स्वीकृति दिने;
- प्राज्ञिक अनुसन्धान;
- पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास, वितरण र कार्यान्वयन;
- शिक्षा सम्बन्धी सर्वेक्षण, तथ्याङ्क तथा अनुसन्धान;
- पुस्तकालय र वाचनालय;
- शिक्षा विषयक राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थासँग सम्पर्क तथा समन्वय;
- शिक्षासम्बन्धी दुईपक्षीय र बहुपक्षीय सम्झौताका लागि प्रारम्भिक कार्य;
- संयुक्त राष्ट्रसंघीय शैक्षिक, वैज्ञानिक तथा सांस्कृतिक संघ (यूनेस्को) को सचिवालय सञ्चालन;
- विश्वविद्यालय तथा अध्ययन संस्थानको समन्वय;
- विश्वविद्यालय अनुदान आयोगसँगको समन्वय;
- जनक शिक्षा सामग्री केन्द्रको कार्य व्यवस्थापनमा समन्वय;
- साझा प्रकाशन;
- नेपाल शिक्षा सेवा सञ्चालन (आर्कियोलजी समूह वाहेक);

७. कानुनी व्यवस्था:

ऐनहरू :

- शिक्षा ऐन (आठौँ संशोधन, २०७३), २०२८

नियमावलीहरू :

- शिक्षक सेवा आयोग नियमावली (संशोधनसहित), २०५७
- विश्वविद्यालय अनुदान आयोग कार्यव्यवस्था नियमावली, २०६०

नीतिहरू :

- शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रमका रूपमा विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम, २०७३
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि समावेशी शिक्षा नीति, २०७३
- खुला तथा दूर सिकाई नीति, २०६३
- उच्च शिक्षा नीति, २०७२
- शिक्षक समकक्षता प्रारूप, २०७२
- दुर शिक्षा तथा खुला सिकाई नीति, २०६३
- विश्व विद्यालय अनुदान आयोग ऐन, २०५०
- प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम, ऐन २०४५
- प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम सीप विकाससम्बन्धी नीति, २०६४
- अनौपचारिक शिक्षा नीति, २०६३
- निजी लगानीमा सञ्चालन गरिने प्राविधिक महाविद्यालय (कलेज/ क्याम्पस) सम्बन्धमा बनेको आधारभूत नीति, २०६३
- राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०६३
- शैक्षिक जनशक्ति विकाससम्बन्धी तालिम नीति, २०६२

निर्देशिकाहरू :

- विदेशी शिक्षण संस्थाको सम्बन्धनमा उच्च शिक्षा सञ्चालन गर्ने सम्बन्धी निर्देशिका, २०५९
- राष्ट्रिय प्रारम्भिक कक्षा पढाई कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७३
- खुला विद्यालय शिक्षा समकक्षतासम्बन्धी कार्यविधि, २०७३
- विद्यालय शिक्षामा अक्षराङ्कन पद्धति कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७२
- संस्थागत विद्यालय शुल्क मापदण्ड निर्देशिका, २०७२
- शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र व्यवस्थापन कार्यविधि निर्देशिका, २०६७
- सामुदायिक विद्यालयमा प्रति विद्यार्थी एकाइ लागतका आधारमा अध्यापन कार्यमा सहयोग अनुदान कार्यान्वयन निर्देशिका, २०६६
- मुक्त कमलरीका लागि शिक्षा निर्देशिका, २०६८
- सामाजिक परीक्षण निर्देशिका, २०६५
- नमुना परीक्षण निर्देशिका, २०६७
- संस्थागत विद्यालय साझेदारी तथा सहयोग निर्देशिका, २०६६
- स्रोत व्यक्ति व्यवस्थापन निर्देशिका, २०६८
- विद्यालय पाठ्यपुस्तक छपाई तथा वितरण निर्देशिका, २०६६
- विद्यालय स्वास्थ्य तथा सञ्चालन कार्यविधि, २०६६
- प्रौढहरूका लागि सञ्चालन हुने अनौपचारिक विद्यालय निर्देशिका, २०६४
- शिक्षकको पेशागत विकास निर्देशिका २०६७
- स्थानीय पाठ्यक्रम विकास निर्देशिका २०६८
- विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग सम्बन्धी निर्देशिका २०६९

९. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा यस मन्त्रालयबाट सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू :

- चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ बाट विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रमको कार्यान्वयनबाट हासिल हुन बाँकी शैक्षिक सूचकहरूका प्राप्ति गर्ने उद्देश्यका साथ ७ बर्षे विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम (SSDP) सञ्चालनमा रहेको छ । नेपालको संविधानले प्रदत्त गरेको शिक्षासम्बन्धी अधिकार विशेषगरी आधारभूत तहसम्मको अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा र माध्यमिक तहसम्मको निःशुल्क शिक्षाको अधिकारलाई मूर्त रूप दिनका लागि विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम शिक्षासम्बन्धी महत्वपूर्ण दस्तावेजका रूपमा रहेको छ । राष्ट्रको सामाजिक तथा आर्थिक रूपान्तरणका लागि आवश्यक स्वावलम्बी प्रतिस्पर्धी, प्रवर्तनात्मक र मूल्य उन्मुख नागरिकको विकास गर्ने दूरदृष्टिका साथ विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनमा आएको छ ।
- विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमले शिक्षामा समतामूलक पहुँच तथा समावेशिताको पक्षलाई उच्च स्थान दिएको छ । बालविकास शिक्षा, आधारभूत तहमा निःशुल्क शिक्षाको सुनिश्चितताका लागि निःशुल्क पाठ्यपुस्तक, छात्रवृत्ति आदिको व्यवस्था गरेको छ । सबैका सिकाइ आवश्यकताहरूको परिपूर्ति, निरक्षरताको न्यूनीकरण, लैङ्गिक समानताको प्राप्ति, शिक्षाका सबै पक्षमा गुणस्तरको सुधार र विद्यालय तथा केन्द्र/क्षेत्र/जिल्लास्तरमा कार्यरत निकाय तथा व्यक्तिहरूको क्षमता विकास, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन जस्ता पक्षहरूमा विभिन्न क्रियाकलापहरू तय गरी कार्यान्वयनमा आएका छन् ।

(क) विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम अन्तर्गत संचालित मुख्य मुख्य कार्यक्रमहरू :

- बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकास तथा आधारभूत शिक्षाका तयारीका लागि बालविकास केन्द्रको स्थापना, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गरिएको छ ।
- शिक्षामा पहुँचको विस्तार गर्न दलित, महिला, गरिब तथा पिछडिएका एवम् सीमान्तकृत समुदायका सबै बालबालिकाहरूलाई निःशुल्क पाठ्यपुस्तकको व्यवस्था गरिएको छ ।
- विभिन्न प्रकारको छात्रवृत्तिको व्यवस्था गरिएको छ ।
- वैकल्पिक विद्यालय र खुला विद्यालयको व्यवस्था गरिएको छ ।
- गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न विद्यालय भौतिक सुविधा विस्तार अन्तर्गत विद्यालय भवन निर्माण, नयाँ कक्षा कोठा निर्माण, मर्मत, वाह्य वातावरण सुधार, छात्रा शौचालय निर्माण, स्रोत केन्द्र विकास, विद्यालय भवन मर्मत, प्राकृतिक विपतमा रहेका सामुदायिक विद्यालयहरूलाई तत्कालिन पुननिर्माण कार्य शुरुवात भएको छ ।
- सामुदायिक विद्यालयहरूमा पुस्तकालय, कम्प्यूटर तथा इमेल, इन्टरनेटको सुविधाको विस्तार गरिएको छ ।
- सबै तहका शिक्षकहरूका लागि पेशागत तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ ।
- फरक क्षमता भएका बालबालिकाहरूका लागि स्रोतकक्षा तथा छात्रवृत्तिको व्यवस्था गरिएको छ ।
- सरोकारवालाको विद्यालय व्यवस्थापनमा सहभागिता वृद्धि गराउने कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ ।
- विद्यालय नक्शाङ्कन कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ ।
- शिक्षामा बालबालिकाहरूको नियमितता वृद्धि गर्न दिवाखाजाको व्यवस्था गरिएको छ ।

- धार्मिक प्रकृतिका परम्परागत शिक्षण संस्थाहरूलाई शैक्षिक मूलप्रवाहिकरण गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ ।
- ICT मा आधारित शिक्षाको पहुँच बढाउने कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ ।
- शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली र वार्षिक स्थिति प्रतिवेदनलाई व्यवस्थित बनाउने कार्यक्रम समावेश गरिएको छ ।
- E-governance को विस्तार तथा सञ्चालन गराउने जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएका छन् ।

(ख) बालविकास शिक्षा / पूर्वप्राथमिक शिक्षा

- पूर्व प्राथमिक कक्षा (संस्थागत विद्यालयमा आधारित) ५,६४५ र समुदाय र सामुदायिक विद्यालयमा आधारित बालविकास केन्द्र र पूर्वप्राथमिक कक्षा ३०,४४८ गरी जम्मा ३६,०९३ बालविकास केन्द्र/पूर्वप्राथमिक कक्षाहरू सञ्चालनमा रहेका छन् ।
- कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका जम्मा विद्यार्थीमध्ये बालविकास तथा पूर्वप्राथमिकको अनुभव लिई आउने विद्यार्थीको प्रतिशत ६४.७ रहेको छ ।
- पूर्व प्रा.वि/ बालविकास केन्द्रमा औषत भर्नादर ८२.९% पुगेको छ ।
- गरिव तथा पिछडिएको समुदायमा बालविकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्न प्राथमिकता दिइएको छ ।

(ग) आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा

- मुलुकभर ३५,२२२ विद्यालयहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । जसमध्ये ३४,९२० आधारभूत तह, माध्यमिक तह (९-१२) सञ्चालन भएको विद्यालय ९,३७९ रहेका छन् ।
- यसै गरी ३५,२२२ विद्यालय मध्ये १,०६६ वटा धार्मिक विद्यालय मदरसा, गुम्बा / विहार, र आश्रम / गुरुकुल अन्तर्गत सञ्चालनमा रहेका छन् ।
- उक्त विद्यालयहरूमा आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा ५,९९४,६१२ जना, र माध्यमिक तह (९-१२) मा १,४५१,४८६ जना बालबालिकाहरू अध्ययनरत रहेका छन् ।
- विद्यालय विद्यार्थी अनुपात आधारभूत तह कक्षा १-५ मा १:११९, आधारभूत तह कक्षा १-८ मा १:१७२ र माध्यमिक तह (९-१२) मा १:१५५ रहेको छ ।
- कूल विद्यार्थीमा छात्रा सहभागिताको स्थिति आधारभूत तहमा ५०.५%, र माध्यमिक तह (९-१२) मा ५२.७% रहेको छ ।
- पहुँच सुधारका विभिन्न कार्यक्रमको प्रभावका कारण शिक्षाको खूद भर्नादर (NER) आधारभूत तह (कक्षा १-५) को ९६.९%, (कक्षा १-८) को ९१% र माध्यमिक तह (९-१२) को ३८.९% रहेको छ ।
- सहजै देखिने भर्नादर (GER) आधारभूत तह कक्षा १-५ को १३३.६%, आधारभूत तह कक्षा १-८ को १२२.४%, माध्यमिक तह (९-१२) को ५९.६% रहेको छ ।
- आधारभूत तहमा लैङ्गिक समता समदरमा पुगेको छ भने माध्यमिक तह (९-१२) मा ०.९८ पुगेको छ ।
- कक्षा १ को कक्षोन्नति दर ८०.९%, कक्षा ५ को ९२% र कक्षा ८ को ९०% रहेको छ ।

- कक्षा १ मा कक्षा दोहोर्‍याउने दर १४.३%, कक्षा ५ को ४.३% र कक्षा ८ को ४.३% रहेको छ ।
- प्राथमिक तह कक्षा (१-५) मा ६९ स्थानीय भाषालाई शिक्षण सिकाइको माध्यमको रूपमा प्रयोग गरिंदै आएको छ ।
- सामुदायिक विद्यालयमा पूर्ण तालिम प्राप्त शिक्षक आधारभुत तह कक्षा (१-५) मा ९७.४ प्रतिशत पुगेको, आधारभुत तह (कक्षा ६-८) मा ८८.८, र माध्यमिक तहमा ९५.५ प्रतिशत पुगेको छ ।

आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा अन्तर्गत संचालित कार्यक्रमहरू :

- शिक्षामा पहुँचको विस्तार गर्न कक्षा १-१० सम्म अध्ययनरत सबै विद्यार्थीहरूका लागि निःशुल्क पाठ्यपुस्तकको व्यवस्था गरिएको छ ।
- कक्षा ११ र १२ मा अध्ययनरत दलित, गरिब तथा पिछडिएका एवं सीमान्तकृत समुदायका लक्षित समूहका विद्यार्थीहरूका लागि निःशुल्क पाठ्यपुस्तक व्यवस्था गरिएको छ ।
- बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकास तथा आधारभूत शिक्षाका तयारीका लागि बालविकास केन्द्रको स्थापना गरी प्रारम्भिक बालविकासको अवसर प्रदान गरिएको छ ।
- पहुँचमा सुधार गर्न र सबैको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारको सुरक्षणका लागि विभिन्न प्रकारका छात्रवृत्तिको व्यवस्था गरिएको छ ।
- अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई शिक्षाको मुलधारमा ल्याउन छात्रवृत्ति वितरण गरिएको छ ।
- ३८० विशेष शिक्षाका स्रोतकक्षा सञ्चालनमा रहेका छन् भने अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको छनौट एवम् लेखाजोखा गर्नका लागि ६२ जिल्लामा लेखाजोखा केन्द्र स्थापना भएका छन् ।
- निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षाको लागि कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको र निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षाका लागि ऐन तथा निर्देशिका तयार गर्ने काम भैरहेको छ । संशोधित शिक्षा ऐन, २०७३ का आधारमा शिक्षा नियमावली संशोधन गरी स्वीकृतिका लागि मन्त्रिपरिषदमा पेश गरिएको छ ।
- विभिन्न कारणवस विद्यालयमा गई नियमित रूपमा अध्ययन गर्न असमर्थ रहेका जनसमुदायहरूलाई विद्यालय तहको शिक्षाको बैकल्पिक अवसर उपलब्ध गराउन निम्न माध्यमिक तहका ३७ वटा र माध्यमिक तहका ८४ वटा खुला विद्यालयहरूमाफत शिक्षामा पहुँच विस्तार गर्ने कार्य गरिएको छ ।
- गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न विद्यालय भौतिक सुविधा विस्तार अन्तर्गत विद्यालय भवन निर्माण, नयाँ कक्षाकोठा निर्माण, मर्मत, बाह्य वातावरण सुधार सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ ।
- छात्राहरूको सहभागिता वृद्धि गर्न र सहज वातावरण सिर्जना गर्नको लागि छुट्टै शौचालयको व्यवस्था गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइएको छ ।
- प्रति विद्यार्थी लागत (PCF वितरण) का आधारमा सामुदायिक विद्यालयहरूलाई गैरतलबी अनुदान दिने व्यवस्था गरिएको छ ।
- शैक्षिक वर्ष २०७१ मा प्राविधिक धार सञ्चालन भएका ९९ वटा विद्यालयका विद्यार्थीहरूको एसएलसी परीक्षाको नतिजा अक्षराङ्कन पद्धतिबाट प्रकाशन शुरू गरी गत शैक्षिक वर्ष २०७२ देखि सबै विद्यालयहरूको एसएलसीको नतिजा अक्षराङ्कन पद्धतिबाट गरिएको छ ।

(घ) हिमाली छात्रावास कार्यक्रम :

पिछडिएका तथा हिमाली क्षेत्रका विद्यार्थीहरूको आधारभूत शिक्षामा पहुँच सहज र सुनिश्चित बनाउन आवासीय विद्यालय मुस्ताङ, हुम्ला, जुम्ला, ताप्लेजुङ, संखुवासभा, सोलुखुम्बु, रसुवा, गोरखा, जुम्ला र दार्चुलामा सञ्चालनमा रहेका छन् ।

(ङ) विद्यालय भौतिक सुधार कार्यक्रम :

गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न विद्यालय भौतिक सुविधा विस्तार अन्तर्गत विद्यालय भवन निर्माण, नयाँ कक्षाकोठा निर्माण, मर्मत, वाह्य वातावरण सुधार, छात्राहरूको सहभागिता वृद्धि गर्न र सहज वातावरण सिर्जना गर्नको लागि छुट्टै शौचालयको व्यवस्था गर्ने कार्य निरन्तर रूपमा भैरहेको छ ।

(च) मातृभाषामा पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास:

- आधारभूत तहको शिक्षा मातृभाषामा लिन पाउने प्रावधान अनुसार प्राथमिकतहमा विभिन्न २१ ओटा मातृभाषामा पाठ्यपुस्तकको विकास भइसकेको छ । गत आ.व.मा मगर(अठार), धिमाल, तामाङ(सम्बोटा), मुगाली, याख्या थप ५ ओटा मातृभाषाका पाठ्यपुस्तक विकास भएका हुन् । पाठ्यपुस्तकको छपाइ तथा वितरणमा निजी क्षेत्रको सहभागिता अभिवृद्धि गरिएको छ। गत आवबाट कक्षा १ देखि ५ सम्मको पाठ्यपुस्तक छपाइ तथा विक्रि वितरणको जिम्मा निजी क्षेत्रलाई र कक्षा १ देखि १० सम्मको जनक शिक्षा सामाग्री केन्द्र लिमिटेड मार्फत गर्ने गरी व्यवस्था मिलाइएको छ ।
- मदरसा, गुरुकुल, गुम्बा र संस्कृत भाषाका १५ ओटा पाठ्यपुस्तक विकास भइसकेका छन् ।

(छ) मुक्त कमलहरीका लागि शिक्षा :

- बाँके, बर्दिया, कैलाली, कञ्चनपुर, र दाङमा छात्रावास र छात्रवृत्ति कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको छ ।

ज) हालसम्मका अन्य उपलब्धिहरू :

- शिक्षा ऐन (आँठौँ संशोधन), २०७३ ले कक्षा ९ देखि १२ लाई माध्यमिक शिक्षाको रूपमा संरचना परिवर्तन गरेपछि साविकको उच्च माध्यमिक शिक्षा ऐन २०४६, खारेज भई कक्षा ११ र १२ लाई माध्यमिक तहभित्र समाहित गरिएको छ । कक्षा ११ र १२ लाई विद्यालय शिक्षाको माध्यमिक तह कायम गरेकोले वर्तमान समयमा कक्षा ११ र १२ को परीक्षा सञ्चालन र व्यवस्थापन राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डबाट हुँदै आएको छ ।
- सन् २०१५ मा गरिएको विद्यार्थीको उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षणको नतिजाअनुसार कक्षा ३ को नेपाली विषयको औषत उपलब्धि ५२, गणितको ४५ रहेको छ भने कक्षा ५ को नेपाली विषयको ४६, गणितको ४८ र अंग्रेजीको ४७ रहेको छ । राष्ट्रिय प्रारम्भिक कक्षा पठनसीप परीक्षण कार्यक्रम चालु आ.व.मा १० जिल्लाका २५८९ विद्यालयका १ लाख बढी विद्यार्थीहरूमा CBEGRA परीक्षण भएको छ ।
- शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम अन्तर्गत विद्यार्थीहरूको स्वास्थ्य एवम् पोषणको विद्यमान स्थितिमा सुधारमार्फत शिक्षामा सुधार ल्याउने, शिक्षाको पहुँचमा वृद्धि गर्ने, कक्षा दोहोर्याउने र कक्षा छाड्ने

- प्रवृत्तिमा कमी ल्याउने, विद्यार्थीहरूको कक्षा उपस्थिति दरमा वृद्धि गर्ने र शैक्षिक क्षति न्यून गरी सिकाई उपलब्धि बढाउने मुख्य उद्देश्यका साथ दिवा खाजा कार्यक्रम सञ्चालित छ । शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम १९ जिल्लामा सञ्चालित भई आएको छ भने अन्य विभिन्न जिल्लाहरूमा विद्यार्थीका लागि दिवा खाजा कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आइरहेको छ । उक्त कार्यक्रम अन्तर्गत चालु आ. व. २०७३/०७४ मा २७०००० जनालाई दिवा खाजा दिने कार्यक्रम रहेकोमा हालसम्म २५६९५९ जना कार्यक्रमबाट लाभान्वित भएका छन् ।
- साविकको माध्यमिक तथा निम्न माध्यमिक तहको अध्यापन अनुमतिपत्र खुला तथा शिक्षकको बढुवाको प्रतियोगितात्मक लिखित परीक्षाको पाठ्यक्रम परिमार्जन गरी प्रयोगमा ल्याइएको छ । माध्यमिक तहको १४ र निम्न माध्यमिक तहको ९ वटा विषयको पाठ्यक्रम तयार गरिएको छ । कार्यशाला, गोष्ठीबाट प्राप्त राय सुझाव समेतको आधारमा शिक्षकहरूको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनका आधारमा गरिने बढुवासम्बन्धी कार्यविधि, परीक्षा सञ्चालन निर्देशिका, २०७१ तथा अन्तर्वार्ता सञ्चालन निर्देशिका, २०७० मा आवश्यक संशोधन गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।
 - २०७२ साल वैशाख १२ गते गएको बिनासकारी भूकम्प र त्यसपछिका पराकम्पनहरूले ५९ जिल्लाका जिल्ला शिक्षा कार्यालयहरूबाट प्राप्त तथ्याङ्कका आधारमा जम्मा ९३५३ वटा विद्यालयको २२,४०१ कक्षाकोठा पूर्ण रूपमा ध्वस्त, १४,०२४ कक्षाकोठा आंशिक रूपमा क्षति, १८,९४२ कक्षाकोठा सामान्य क्षति पुगेको छ । त्यस्तै ३,७७३ शौचालय, १,४५९ पर्खाल, १,५६८ खानेपानीमा क्षति पुगेको छ भने ५४ जना शिक्षकहरू र ७२० जना विद्यार्थीहरूले बिनासकारी भूकम्पबाट ज्यान गुमाएका छन् । सो भूकम्पबाट क्षति भएका विद्यालयहरूको पुनर्निर्माणको लागि वढी प्रभावित जिल्लाहरूमा Programme Implementation Unit मार्फत ३०२ वटा विद्यालय तथा विभिन्न ८८ वटा गैर सरकारी संस्था, परोपकारी संस्था, कम्पनी एवम् व्यक्तिहरूसँग ६५२ विद्यालयका ३८६७ कक्षाकोठा निर्माणका लागि सम्झौता भई कार्य प्रारम्भ भएको छ ।
 - भूकम्प अति प्रभावित ११ जिल्लाका १०० वटा सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयहरूमा Virtual Class सञ्चालन भइरहेको छ । थप ३० जिल्लाका विषयगत शिक्षक दरबन्दी शुन्य भएका दुर्गम क्षेत्रका विद्यालयहरूमा विस्तार गरिएको छ ।
 - चालु आ. व. मा ५ वटा जिल्ला साक्षर घोषणा भई हालसम्म जम्मा ३४ वटा जिल्ला साक्षर घोषणा भइसकेका छन् । १५९१ साक्षरताका कक्षा मार्फत १५७३४३ जनालाई थप साक्षर बनाउने गरि कार्यक्रम सञ्चालन भै रहेको छ । आधारभूत तह (कक्षा ६-८) का लागि खुल्ला सिकाई पाठ्यपुस्तक र शिक्षक निर्देशिका परिमार्जन तथा लेखन कार्य भएको छ ।
 - प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम कार्यक्रम अन्तर्गत देशभरका हलिया, कमैया, चेपाङ तथा लोपोन्मुख जनजातीका छात्रछात्रा, तराई मधेशका २ जिल्लाका दलित र विपन्न मुसलमान छात्राहरू तथा सुदूर पश्चिम र मध्य पश्चिमका १० पहाडी जिल्लाहरूका दलित छात्रछात्राहरूलाई प्राविधिक डिप्लोमा तहमा अध्ययन गर्न ८०० जनालाई छात्रवृत्ति प्रदान गरिएको छ ।
 - देशभरका महाभूकम्पमा ज्यान गुमाएका अशक्त घाइते, घरको पूर्ण क्षति भई क वर्गको परिचय पत्र प्राप्त गरेका एकाघर परिवारका सदस्यका परिवारका छात्रछात्राहरूलाई आङ्गिक शिक्षालयमार्फत् प्राविधिक डिप्लोमा तहमा अध्ययन गर्न ५०० जनालाई छात्रवृत्ति प्रदान गरिएको छ ।

- चालु आ.व. मा १३००० जनाका लागि सीपयुक्त तालिम दिइने लक्ष्यअनुरूप ३४८० जनाको तालिम सम्पन्न भएको र ४००० जनाको तालिम सुरुवात गरिएको छ ।
- उच्च शिक्षा अन्तर्गत पि.एच.डि. विद्वत्तवृत्तिमा ४० जना, लघुअनुसन्धान विकास र नवप्रवर्तन अनुदान ५०, फ्याकल्टी अनुदान ५०, सहकार्यात्मक अनुसन्धान अनुदान १०, स्नातकोत्तर तहको शोधग्रन्थ तयारीका लागि आर्थिक सहयोग १३० ओटा, गोष्ठी, कार्यशाला, सम्मेलन सञ्चालन भएको छ । डोम, वादी, चमारका लागि MBBS र B.E. अध्ययनका लागि छात्रवृत्तिका साथै Post Doctoral Fellowship २ जनालाई दिने प्रावधान अनुसार सूचना प्रकाशित गरी छनौट प्रक्रियामा रहेको छ । हालसम्म १७ वटा शैक्षिक संस्थालाई गुणास्तर सुनिश्चितता तथा प्रत्यायन प्रमाण पत्र प्रदान गरिएको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको २०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
७६	कक्षा १२ सम्मको माध्यमिक शिक्षालाई क्रमशः अनिवार्य र निःशुल्क तुल्याउँदै लैजाने	शिक्षा नियमावलीमा सम्बोधन गरिने क्रममा रहेको ।
	विद्यालय शिक्षालाई रोजगारमैत्री बनाइने	शैक्षिक सत्र ०६९।७० देखि विद्यालय शिक्षामा प्राविधिक धारको पठनपाठन सञ्चालन भइ सो को सुदृढ व्यवस्थापनको लागि विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको ।
	विद्यालय शिक्षामा ६ वर्षे विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने	दस्तावेज तयार भइ कार्यान्वयनको सुरुवात भैसकेको ।
	दलित तथा सीमान्तकृत समुदायका बालबालिकाका लागि सबै तहको शिक्षा निःशुल्क बनाउने	छात्रवृत्तिको व्यवस्था मार्फत उल्लेखित वर्गको सबै तहको शिक्षा निःशुल्क बनाउन प्रयास गरिरहेको ।
७७	सामुदायिक र निजी विद्यालयहरू बीच शैक्षिक गुणस्तरको अन्तर घटाउने	सामुदायिक विद्यालयको गुणस्तरवृद्धि लक्षित कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा रहेको, सामुदायिक र निजी विद्यालय साझेदारीलाई प्रोत्साहन गरिएको ।
	सामुदायिक विद्यालयको स्तरोन्नति गरी सुविधायुक्त नमूना विद्यालय विकास गर्ने	प्रत्येक जिल्लामा कम्तिमा एक नमूना सामुदायिक विद्यालयको कार्यक्रम कार्यान्वयनमा रहेको ।
	विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि गरी जीवनोपयोगी शिक्षक व्यवस्थापन कार्य पद्धति	पाठ्यक्रमहरूमा परिमार्जन मार्फत जीवनोपयोगी सीपमुलक विषयवस्तु समावेश

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
	अवलम्बन गर्ने	गर्न जोड दिइएको ।
	विद्यालयमा प्रधानाध्यापक र शिक्षक बीच अनुबन्धका आधारमा कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन प्रणाली लागू गर्ने ।	विभिन्न जिल्लाहरूमा कार्यसम्पादन करार प्रणाली लागू गर्ने कार्यक्रम कार्यान्वयनको क्रममा रहेको ।
७८	प्रारम्भिक बालशिक्षालाई विद्यालय शिक्षाको संरचनाभित्र आबद्ध गरी बालशिक्षा शिक्षकको व्यवस्था गर्ने	शिक्षा ऐनको आठौँ संशोधनमा विद्यालय शिक्षाको संरचनाभित्र आबद्ध भएको, शिक्षा नियमावलीमा शिक्षकको व्यवस्था गर्न प्रस्ताव गरिएको ।
	विद्यालय कक्षादेखि नै नागरिक शिक्षाको पाठ्यक्रम शुरू गर्ने	एकिकृत विषयको रूपमा विद्यालय शिक्षाको पाठ्यक्रममा समावेश भएको ।
	नक्साङ्कनका आधारमा विद्यालय र शिक्षकको पुनर्वितरण गरी प्राथमिक तहमा अधिक हुने शिक्षक पदलाई कक्षा ६ देखि ८ तहमा समायोजन गर्ने	विवरण संकलनको लागि साधन तयार, शिक्षा नियमावली संशोधन लगत्तै कार्य अगाडि बढाउने गरी कार्ययोजना तयार भएको ।
७९	विद्यालय शिक्षामा समतामूलक सहभागिताका लागि प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रमहरूलाई लक्षित वर्गमा केन्द्रित गर्ने	दिवा खाजा, छात्रवृत्ति, दुर्गम क्षेत्र विशेष कार्यक्रम मार्फत समता सुधारमा जोड दिइएको ।
	छात्रवृत्ति, निःशुल्क पाठ्यपुस्तक, आवासीय सुविधा तथा दिवा खाजा लगायतका कार्यक्रमहरूको पुनरावलोकन गरी यी कार्यक्रमहरूलाई विपन्न समूहका विद्यार्थीहरूमा लक्षित गर्ने	विभिन्न बैठकहरूमा छलफल गरी प्रभावकारी उपायको खोजी भइरहेको ।
	विज्ञान, प्रविधि र व्यावसायिक विषय अध्ययन गर्ने जेहेन्दार विद्यार्थीलाई सहुलियत ऋणको व्यवस्था गर्ने	विद्यार्थी वित्तीय सहायता कोष मार्फत ऋण प्रवाहको लागि पूर्वाधार तयारीको क्रममा रहेको ।
	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको विस्तार गरी सीपमूलक शिक्षामा जोड दिने	व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि परियोजना, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद, सिप विकास परियोजना लगायत संस्थाहरू मार्फत व्यावसायिक सीप विकास तालिम कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको ।

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
	स्काउटको सांगठनिक संरचनाको विस्तार गर्ने	युवा तथा खेलकूद मन्त्रालय र नेपाल स्काउटसंग समन्वय भइरहेको ।
८०	विद्यालय र क्याम्पसहरूमा इन्टरनेट सेवाको विस्तार गर्ने	शिक्षा विभाग तथा विश्वविद्यालय अनुदान आयोग मार्फत सेवा विस्तारमा सहयोग भइरहेको ।
	शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको उपयोग गर्ने	उपयोगको वृद्धिका निमित्त सामग्री विकास तथा शिक्षक तालिम कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेको ।
	नेपाल टेलिभिजनबाट शैक्षिक च्यानल सञ्चालन गर्ने	शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र मार्फत शिक्षक कार्यक्रम विकास गरी प्रसारण भएको ।
८१	विज्ञान प्रविधि र सूचना प्रविधिमा आवश्यक दक्ष जनशक्ति तयार गर्न मदन भण्डारी विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान स्थापना गरी सञ्चालन गर्ने	छलफलको क्रममा रहेको ।
	विश्वविद्यालयहरूमा शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि गर्ने	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग मार्फत विद्वत्वृत्ति, सेमेष्टर प्रणाली जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको ।
	स्नातकोपाधिका विद्यार्थीहरूको पाठ्यक्रममै इन्टर्नसिप सेवाको प्रबन्ध गर्ने ।	छलफलको क्रममा रहेको ।
	उच्चस्तरीय शिक्षा आयोग गठन गरी त्यसको सिफारिसमा समग्र शैक्षिक प्रणालीको सुदृढीकरण गर्ने	गठन प्रक्रियामा रहेको ।
	उच्चस्तरीय शिक्षा आयोग गठन गरी त्यसको सिफारिसमा समग्र शैक्षिक प्रणालीको सुदृढीकरण गर्ने	गठन प्रक्रियामा रहेको ।
	कृषि शिक्षामा जोड दिँदै कृषि क्याम्पसहरू क्रमशः विस्तार गर्ने	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग समेतको समन्वयमा प्रारम्भिक कार्य भइरहेको ।
	विदुषी योगमाया आयुर्वेद विश्वविद्यालय स्थापनाको कार्य आरम्भ गर्ने	कानूनी संरचना तयार गर्ने बारेमा छलफलको क्रममा रहेको ।
८२	खुल्ला विश्वविद्यालय लगायत दूरशिक्षा प्रणालीको संस्थागत विकास गर्ने	खुला विश्वविद्यालय ऐन पारित भई पदाधिकारी नियुक्ति तथा कार्यक्रम सञ्चालन प्रक्रियामा रहेको ।

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
	वैज्ञानिक, प्राविधिक, तथा रोजगारी उन्मुख व्यावसायिक क्षेत्रमा उच्च शिक्षा आर्जन गर्न शैक्षिक प्रमाणपत्रको आधारमा निव्याजी शैक्षिक ऋण उपलब्ध गराउने	छलफलको क्रममा रहेको
८३	यस वर्ष ३० जिल्लाहरूलाई साक्षर घोषणा गर्ने	थप साक्षर जिल्लाहरू घोषणा भइरहेको, ओखलढुङ्गा ३३औँ साक्षर जिल्ला घोषणा भइसकेको ।
	नव साक्षरहरूका लागि जीवनपर्यन्त शिक्षाको व्यवस्था गर्ने	सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरू मार्फत निरन्तर शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालनको क्रममा रहेको ।

११. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा विनियोजित बजेट र खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५००११३	शिक्षा मन्त्रालय	६६०,६११	५७०,८७२	८६.४२
३५००१२३	शिक्षा विभाग	६२,४११	५४,८८१	८७.९३
३५००१३३	क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयहरू	७०,५८८	५४,५१५	७७.२३
३५००१४३	जिल्ला शिक्षा कार्यालयहरू	७१६,३६२	५८३,२९१	८१.४२
३५००१५३	परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय	४७३,०१२	४७१,२१५	९९.६२
३५००१६३	सबैका लागि शिक्षा-प्राथमिक शिक्षा	३०,७६०,१२१	२८,०४९,९१९	९१.१९
३५००१७३	विभिन्न मा.वि तथा नि. मा.वि.	१४,९९२,९३१	१४,३७५,१०९	९५.८८
३५००१८३	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	२३,२०७	२७,९३५	१२०.३७
३५००१९३	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग	७,१७६,८००	७,१७६,८००	१००.००
३५००२०३	शिक्षक सेवा आयोग	१४७,३०५	१४२,५१५	९६.७५
३५००२१३	अनौपचारिक शिक्षा केन्द्र	३७८,१८१	३४५,८१०	९१.४४
३५००२२३	विद्यालय शिक्षक कितावखाना	२५,९८९	२४,७९१	९५.३९
३५००२३३	विशेष शिक्षा परिषद्	११७,५१४	१०५,२३०	८९.५५
३५००२४३	शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र	१४५,६६५	१०२,९२४	७०.६६
३५००२५३	पुस्तकालयहरू-३ (डिल्लीरमण, केशर, राष्ट्रिय)	२१,३५१	१९,५३३	९१.४९
३५००२६३	शिक्षक सेवा निवृत्त सुविधा	८,३५५,५००	८,०६२,३८१	९६.४९
३५०१०५३	सामुदायिक विद्यालय क्षमता	६८२,५७७	५३९,७०२	७९.०७

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	अभिवृद्धि कार्यक्रम			
३५०१०६३	द्वन्द्वपीडित परिवार शिक्षा कार्यक्रम (शहिद प्रतिष्ठान मार्फत सञ्चालन हुने)	१८०,१९९	८०,१९९	४४.५१
३५०१०८३	उच्च माध्यमिक शिक्षा	२,५६२,५१३	१,६५१,१४९	६४.४३
३५०१०९३	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (विशेष कार्यक्रम समेत)	१,६७७,७४८	१,६७७,७४८	१००.००
३५०१११३	मनमोहन स्मृति पोलीटेक्निक	५२,०००	५२,०००	१००.००
३५०११३३	शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम(प्राथमिक विद्यालय पौष्टिक आहार)	५१८,२५१	४०६,२५०	७८.३९
३५०११५३	यूनेस्कोका निमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोग	१०,८१३	१०,८१३	१००.००
३५०११८३	सबैका लागि शिक्षा- शिशु विकास कार्यक्रम	१६०,०००	२७,३०८	१७.०७
३५०१२१३	विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम	४०३,०३०	२३१,३३२	५७.४०
३५०१३३३	अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यक्रम	११,६००	१०,७९३	९३.०४
३५०१३५३	व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि योजना	९२८,११२	७९८,३१६	८६.०२
३५०१३६३	सीप विकास परियोजना	६६०,८५१	६०२,६०१	९१.१९
३५०१३८३	पढाई सीप प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१४३,५५७	६२,२०३	४३.३३
३५०१३९३	उच्च शिक्षा सुधार परियोजना	१,००२,८००	१,००२,८००	१००.००
३५०८०३३	विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम	२५,६९०,०३३	२३,१३५,२९२	९०.०६
	जम्मा	९८,८११,६३१	९०,४५६,२२७	९१.५४

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५००११४	शिक्षा मन्त्रालय	२३,९९०	२३,४३५	९७.६९
३५००१२४	शिक्षा विभाग	६०,०००	५७,४०१	९५.६७
३५००१४४	जिल्ला शिक्षा कार्यालयहरू	९,८६०	९,८६०	१००.००
३५००१५४	परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय	५,२८८	१००	१.८९
३५००१८४	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	२,५००	२,३६१	९४.४४
३५००२०४	शिक्षक सेवा आयोग	६,६७६	६,५२१	९७.६८

मन्त्रालयगत प्रगति विवरण, २०७४

३५००२१४	अनौपचारिक शिक्षा केन्द्र	५००	५००	१००.००
३५००२२४	विद्यालय शिक्षक कितावखाना	३,२२०	३,०४२	९४.४७
३५००२४४	शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र	६,८००	६,६६७	९८.०४
३५००२५४	पुस्तकालयहरू-३ (डिल्लीरमण, केशर, राष्ट्रिय)	२,५७५	२,५७३	९९.९२
३५०११३४	शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम(प्राथमिक विद्यालय पौष्टिक आहार)	१,२००	१,२००	१००.००
३५०१२१४	विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम	२४,३३८	१६,९८६	६९.७९
३५०१३५४	व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि योजना	२०,७५०	९,५९८	४६.२६
३५०१३६४	सीप विकास परियोजना	१५८	१५४	९७.४७
३५०१३८४	पढाई सीप प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२५०	-	-
३५०८०३४	विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम	११६,५१६	९२,८६०	७९.७०
	जम्मा	२८४,६२१	२३३,२५८	८१.९५

१२. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५००११३	शिक्षा मन्त्रालय	१,३४७,६०३	६६८,५९९	४९.६१
३५००१२३	शिक्षा विभाग	५७,८९८	४५,२८५	७८.२२
३५००१३३	क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयहरू	७३,४२४	४६,७६७	६३.६९
३५००१४३	जिल्ला शिक्षा कार्यालयहरू	७८६,१२०	५३२,८१३	६७.७८
३५००१५३	परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय	५०८,९५८	३०६,४५४	६०.२१
३५००१६३	सबैका लागि शिक्षा- आधारभूत तह	४७,१९७,४९९	३०,६५०,८२३	६४.९४
३५००१७३	माध्यामिक तह	१२,३९८,९७१	८,०८८,३४२	६५.२३
३५००१८३	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	५३,९४४	२३,८५१	४४.२१
३५००१९३	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग	९,७९७,४९४	७,०८२,३९२	७२.२९
३५००२०३	शिक्षक सेवा आयोग	१५१,६४२	८३,८६१	५५.३०
३५००२१३	अनौपचारिक शिक्षा केन्द्र	३७७,५००	१७०,२८६	४५.११
३५००२२३	विद्यालय शिक्षक कितावखाना	३२,२९४	२०,४६६	६३.३७
३५००२३३	विशेष शिक्षा परिषद्	१३०,१५८	५१,१३९	३९.२९
३५००२४३	शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र	१३४,८४३	८३,२३२	६१.७३
३५००२५३	पुस्तकालयहरू-३ (डिल्लीरमण,	२२,५१७	१७,९८४	७९.८७

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	केशर, राष्ट्रिय)			
३५००२६३	शिक्षक सेवा निवृत्त सुविधा	१०,०९२,०००	६,९९९,९८८	६९.३६
३५०१०६३	द्वन्द्वपीडित परिवार शिक्षा कार्यक्रम (शहिद प्रतिष्ठान मार्फत सञ्चालन हुने)	२०३,०७४	१२६,६८६	६२.३८
३५०१०८३	उच्च माध्यमिक शिक्षा	१२,५००	-	-
३५०१०९३	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (विशेष कार्यक्रम समेत)	२,२०४,३८३	१,३७१,०५१	६२.२०
३५०१११३	मनमोहन स्मृति पोलीटेक्निक	४५,०००	२६,७६७	५९.४८
३५०११३३	शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम(प्राथमिक विद्यालय पौष्टिक आहार)	६३८,७१३	११२,०२८	१७.५४
३५०११५३	यूनेस्कोका निमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोग	१३,१९४	९,२३३	६९.९८
३५०११८३	सबैका लागि शिक्षा- शिशु विकास कार्यक्रम	६८,१६४	६,४८६	९.५२
३५०१३३३	अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यक्रम	२४६,१८०	१९,०६६	७.७४
३५०१३५३	व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि योजना	४००,४७८	२६७,७३२	६६.८५
३५०१३६३	सीप विकास परियोजना	६४९,५४२	५७८,७८३	८९.११
३५०१३८३	पढाई सीप प्रवर्द्धन कार्यक्रम	११६,३६१	१६,९०४	१४.५३
३५०१३९३	उच्च शिक्षा सुधार परियोजना	९४५,६९९	-	-
३५०१४०३	विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम- केन्द्र स्तर	६४८,६२३	१७३,३७१	२६.७३
३५०१४१३	मेडिकल कलेज पूर्वाधार निर्माण विकास समिति	५३०,०००	३४७,४०८	६५.५५
३५०८०३३	विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम	-	-	-
३५०८०६३	विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम- जिल्ला स्तर	२७,७६१,२८१	१२,७५६,४२७	४५.९५
	जम्मा	११७,६४६,०५७	७०,६८४,२२४	६०.०८

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५००११४	शिक्षा मन्त्रालय	६६,८३५	४१,६९५	६२.३८
३५००१२४	शिक्षा विभाग	५००	२९३	५८.६०
३५००१३४	क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयहरू	१,५००	७९०	५२.६७
३५००१४४	जिल्ला शिक्षा कार्यालयहरू	९,०५०	६९१	७.६४
३५००१५४	परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय	५००	-	-
३५००१८४	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	१,५००	-	-
३५००२०४	शिक्षक सेवा आयोग	३५०	२९७	८४.८६
३५००२१४	अनौपचारिक शिक्षा केन्द्र	८४०	८३१	९८.९३
३५००२२४	विद्यालय शिक्षक कितावखाना	८,५००	४९३	५.८०
३५००२४४	शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र	४,०००	२,८९४	७२.३५
३५००२५४	पुस्तकालयहरू-३ (डिल्लीरमण, केशर, राष्ट्रिय)	२,०००	१,८६१	९३.०५
३५०११३४	शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम(प्राथमिक विद्यालय पौष्टिक आहार)	१,५००	५९३	३९.५३
३५०१३५४	व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि योजना	५००	-	-
३५०१३६४	सीप विकास परियोजना	४००	-	-
३५०१३८४	पढाई सीप प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१,८००	२८२	१५.६७
३५०१४०४	विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम-केन्द्र स्तर	११,७६४	१,५८७	१३.४९
३५०८०६४	विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम-जिल्ला स्तर	११९,९१२	३९,६८६	३३.१०
	जम्मा	२३१,४५१	९१,९९३	३९.७५

♦ ♦ ♦

श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

आन्तरिक श्रमको मर्यादित र सुरक्षित व्यवस्थापनबाट रोजगारी सृजना, रोजगारीका लागि उपयुक्त र आवश्यक जनशक्तिको विकास, श्रमको क्षेत्रमा सुरक्षा र स्वास्थ्यको प्रवर्द्धन, बालश्रम निवारण लगायतका काम यस मन्त्रालयबाट हुँदै आएको छ । वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, मर्यादित र व्यवस्थित बनाउनु र वैदेशिक रोजगारबाट आर्जित सीप र पुँजीको उपयोगबाट आन्तरिक रोजगारी प्रवर्द्धन गर्नु पनि यस मन्त्रालयको दायित्वको रूपमा रहेको छ ।

मन्त्रालयको स्थापना हुनु अघि श्रमका मुद्दा हेर्न उद्योग मन्त्रालय अन्तर्गत वि.सं.२०२८ मा श्रम विभाग स्थापना भएको थियो । श्रम विभाग स्थापनाको दशक पछि वि.सं. २०३८ मा श्रम तथा समाजकल्याण मन्त्रालयको स्थापना भई यसै अन्तर्गत श्रम विभाग रहन गयो । वि.सं.२०५२ मा समाज कल्याणको क्षेत्र अन्यत्रै लगी श्रम मन्त्रालय गठन भएकोमा वि.सं.२०५७ मा यातायात व्यवस्थापनको क्षेत्र समेत समायोजन भई श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय कायम हुन गयो । त्यस्तै मिति २०६९/०२/०५ मा यातायात व्यवस्थाको क्षेत्र अन्यत्र लगी श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय नामाकरण हुन आएको हो ।

२. दीर्घकालीन सौँच:

स्वदेशी तथा विदेशी श्रम बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने दक्ष सीपयुक्त र उत्पादनमूलक मानव संसाधनको विकास गरी स्वरोजगारका अवसरहरू सृजना गर्ने । सुरक्षित, मर्यादित र स्वस्थ काम गर्ने वातावरण सृजना गरी आर्थिक लाभ हासिल गरी गरिवी निवारणमा सहयोग पुऱ्याउन असल श्रम सम्बन्ध कायम गर्ने तथा सबै प्रकारका बालश्रम निवारण गरी बाल अधिकारको सुनिश्चितता गर्ने दीर्घकालीन सौँच रहेको छ ।

३. उद्देश्य:

- स्वदेशमा मर्यादित रोजगारका अवसरहरू सृजना गरी बेरोजगारी तथा अर्ध बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्दै नेपालको संविधानले प्रत्याभूत गरेको रोजगारीको हकलाई सुनिश्चित गर्ने ।
- वैदेशिक रोजगारलाई सुरक्षित, मर्यादित र व्यवस्थित बनाउदै लैजाने ।

४. रणनीति:

- राष्ट्रिय रोजगार नीतिको तर्जुमा, श्रमको हक एवं रोजगारीको हकसम्बन्धी कानून निर्माण गर्ने ।
- वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, भरपर्दो र प्रतिफलयुक्त बनाउने ।
- श्रमिकको हक अधिकारको संरक्षण तथा लगानी मैत्री वातावरणको सृजना गरी असल श्रम सम्बन्ध स्थापना गर्ने ।
- सीप तथा व्यावसायिक तालिमका अवसरहरूको विकास एवं विस्तार गर्दै राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा प्रतिस्पर्धी श्रमशक्तिको उत्पादन गर्ने ।
- सबै स्थानबाट सबै किसिमको बालश्रम उन्मूलन गर्ने ।
- सामाजिक सुरक्षा कोषको प्रभावकारी परिचालन गर्ने ।

- महिलाको रोजगारीलाई सुरक्षित, भरपर्दो र व्यवस्थित गरी वैदेशिक रोजगारीमा जाँदा उत्पन्न हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्ने ।

५. कार्यनीति:

- निश्चित क्षेत्रमा न्यूनतम समयसम्मको रोजगारी सुनिश्चित गर्न रोजगारी प्रत्याभूति कानून लागू गरिनेछ ।
- कृषिलाई व्यावसायिकीकरण गर्न लैंगिक मैत्री प्रविधिलाई प्रोत्साहन गरिनेछ । कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्रको लगानीमा रोजगारमूलक प्रविधिलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- रोजगारसम्बन्धी माग र आपूर्तिबीच सन्तुलन ल्याउन आवश्यक कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- प्रभावकारी रोजगार विनिमय प्रणालीको विकास गरी सीप र योग्यताअनुसारको रोजगारीमा पहुँच अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- वैदेशिक रोजगारीको सहजीकरण गर्न संस्थागत संरचनालाई सुदृढ एवं विस्तार गरिनेछ ।
- वैदेशिक गन्तव्य मुलुकहरूमा श्रम सहचारीको व्यवस्था र गैरआवासीय नेपालीहरूको संस्थालाई समेत परिचालन गरी श्रमबजारको विस्तार, प्रवर्द्धन गरिने र कामदारहरूको हकहित संरक्षण गरिनेछ ।
- गन्तव्य मुलुकहरूमा कामदारहरूको सुरक्षा र सहयोग प्रणाली विकासका लागि SAARC क्षेत्रका र अन्य मुलुकहरूसँग सहकार्यको खोजी गरिनेछ ।
- वैदेशिक रोजगार सुरक्षित र व्यवस्थित बनाउन थप मुलुकहरूसँग द्विपक्षीय श्रम सम्झौता गरिनेछ । यस्तो द्विपक्षीय श्रम सम्झौताको स्ट्याण्डर्ड फर्मेट तयार गरिने छ ।
- औपचारिक संयन्त्रमार्फत विप्रेषणको आयलाई भित्र्याउने कार्यलाई उत्साहित गर्ने र उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगानी गरी रोजगारीमा वृद्धि गरिनेछ ।
- महिला, विपन्न, दलित, आदिवासी जनजाति, दुर्गम तथा उपेक्षित वर्ग तथा क्षेत्रसमेतको पहुँच हुने गरी रोजगारोन्मुख तालिम प्रदान गरी वैदेशिक रोजगारलाई समावेशी र विपन्नमुखी बनाइनेछ ।
- स्वदेश वा विदेशमा रोजगारी गर्न चाहनेलाई ऋणको व्यवस्था गर्न वित्तीय संस्थाहरूसँग सहकार्य गरिनेछ ।
- वैदेशिक रोजगारीमा गएकाहरूको अभिलेख प्रणालीमा सुधार गरिनेछ ।
- श्रम तथा रोजगार व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
- वैदेशिक रोजगारीमा जाने कामदारहरूलाई विदेश जानुपूर्व आवश्यक जानकारी तथा विदेशमा उसको व्यवहार, सुरक्षा र स्वास्थ्यसम्बन्धी प्रारम्भिक तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।
- देशमा रहेका औद्योगिक प्रतिष्ठानहरूमा विभिन्न किसिमका श्रम तथा व्यवसायजन्य सुरक्षासम्बन्धी मापदण्ड लागू गरिनेछ ।
- सरकार, रोजगारदाता, मजदुरबीचको त्रिपक्षीय संयन्त्रलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक संस्थागत सुदृढीकरण गरिनेछ ।
- घरायसी श्रमिकहरूको अधिकारको संरक्षण गरिनेछ ।

- सीप परीक्षण प्रमाणपत्र प्राप्त गरेका कामदारहरूलाई मात्र वैदेशिक रोजगारीमा पठाउने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- व्यावसायिक तथा सीप विकाससम्बन्धी तालिम प्रदायक संस्थाहरूलाई एउटै छातामुनि ल्याई गुणस्तरयुक्त तालिम प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- निकृष्ट बालश्रम निवारणका लागि कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी बालश्रमिकहरूको उद्धार र पुनःस्थापना गरिनेछ ।
- बालश्रमसम्बन्धी नीति, कानून र कार्यक्रममा सुधार गरिनेछ ।
- योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा कोष योजना प्रभावकारी सञ्चालन गरी सामाजिक सुरक्षा प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
- जोखिममा परी फर्केका महिला कामदारहरूलाई उनीहरूको योगदानको आधारमा विशेष सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभुति गरिनेछ ।
- रोजगारीमा महिलाको सुरक्षा सुनिश्चित हुने प्रणालीको व्यवस्था गरिनेछ ।
- श्रम तथा रोजगारको क्षेत्रमा विद्यमान समस्यालाई निराकरण गरी असल श्रम सम्बन्ध कायम गर्न अध्ययन अनुसन्धान कार्य सञ्चालन गरिनेछ ।

६. कार्यक्षेत्र

नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७२ अनुसार यस मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र देहायबमोजिम तोकिएको छ ।

- श्रम तथा रोजगारसम्बन्धी नीति योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा कार्यान्वयन अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- श्रमशक्ति र श्रमबजारसम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान तथ्याङ्क संकलन तथा विश्लेषण;
- आइएलओ तथा अन्य श्रमसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय संघसंस्था;
- श्रममैत्री वातावरणसम्बन्धी;
- रोजगार सेवा तथा श्रमिक आपूर्ति;
- वैदेशिक रोजगारसम्बन्धी;
- व्यावसायिक तथा सीप विकास तालीमको सञ्चालन समन्वय र प्रवर्द्धन;
- अपाङ्ग, महिला तथा मजदुरको सीप र तालीम;
- श्रमिकहरूको सामाजिक सुरक्षा;
- विदेशीहरूको लागि श्रम स्वीकृति;
- मन्त्रालयको संरचना तथा आवद्ध निकायहरू;
- श्रम प्रशासन र व्यवस्थापन;
- श्रमिकहरूका लागि वोनस;
- रोजगारी सृजनासम्बन्धी कार्यमा समन्वय;

७. कानुनी व्यवस्था:

नीति

- राष्ट्रिय रोजगार नीति, २०७१
- वैदेशिक रोजगार नीति, २०६८
- १४ औं त्रि-वर्षिय योजनामा उल्लिखित श्रम, रोजगार, बालश्रम निवारण, सीप विकाससम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था
- कार्यस्थलमा HIV/Aids सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति, २०६४
- नेपालले अनुमोदन गरेका अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनका ११ वटा सन्धि तथा महासन्धिहरू
- विभिन्न गन्तव्य देशहरूसँग भएका आप्रवासन श्रमसम्बन्धी सम्झौताहरू (५ देशहरू संयुक्त अरब ईमिरेट्स, कतार, जापान, दक्षिण कोरिया र बहराईनसँग MoU भइसकेको, मेलेशियासँग MoU को प्रकृया शुरू भएको र साउदी अरब, कुवेत, ओमन र ईजरायलका लागि मस्यौदा तयार भई MoU का लागि अनुरोध गरिएको)
- वैदेशिक रोजगारमा जानेको लागि निःशुल्क भिषा तथा टिकट (free visa free ticket) को व्यवस्था (खाडी मुलुकका ६ देश र मलेशिया)

ऐन

- श्रम ऐन, २०४८,
- ट्रेड युनियन ऐन, २०४९
- बालश्रम (नियमित तथा निषेध गर्ने) ऐन, २०५६
- बोनस ऐन, २०३०
- वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४

नियमावली

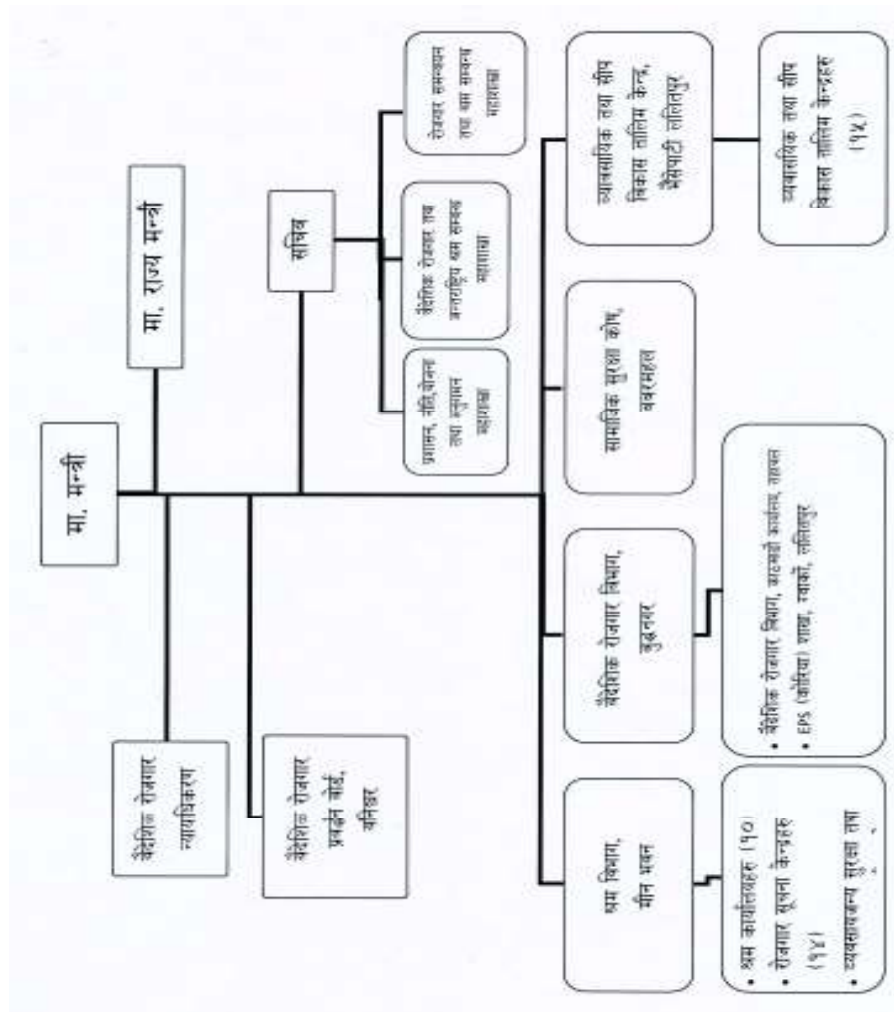
- श्रम नियमावली, २०५०
- चिया बगानसम्बन्धी श्रम नियमावली, २०५०
- ट्रेड युनियन नियमावली, २०५०
- बालश्रम (निषेध तथा नियमित गर्ने) नियमावली, २०६२
- बोनस नियमावली, २०३९
- वैदेशिक रोजगार नियमावली, २०६४
- सामाजिक सुरक्षा कोष (सञ्चालन तथा व्यवस्थापन) नियमावली, २०६७

कार्यविधि निर्देशिका

- वैदेशिक रोजगार विभाग कार्य सञ्चालन निर्देशिका, २०६६
- नेपाली प्राविधिक अभ्यासार्थी जापान पठाउने निर्देशिका, २०६६
- नेपाली घरेलु कामदारको रूपमा विदेश जाने नेपाली कामदारलाई व्यवस्थित गर्ने कार्यविधि, २०६७
- वैदेशिक रोजगारसँग सम्बन्धित कसुरको अनुसन्धान तथा अभियोजन दिग्दर्शन, २०६७
- इजरायलमा केयर गिभरको रूपमा नेपाली कामदार पठाउनेसम्बन्धी कार्यविधि, २०६८

- व्यवसायिक तथा सीप विकास तालिम सञ्चालन निर्देशिका, २०६८
- व्यक्तिगत श्रम स्वीकृतिमा वैदेशिक रोजगारीमा जाने कामदारको श्रम स्वीकृति लिने प्रक्रियासम्बन्धी निर्देशिका, २०६९
- घरेलु कामदार अभिमुखीकरण तालिमसम्बन्धी कार्यविधि, २०७०
- विदेशीहरू नेपालमा काम गर्न श्रम स्वीकृति लिने व्यवस्थालाई व्यवस्थित बनाउन गैर नेपाली नागरिकहरूको श्रम व्यवस्थापनसम्बन्धी मार्गदर्शन, २०७०
- ईजाजतपत्रवाला र कामदार विच हुने करारसम्बन्धी कार्यविधि, २०७१
- अभिमुखीकरण तालिम सञ्चालन गर्ने संस्था दर्ता तथा नवीकरणसम्बन्धी कार्यविधि, २०७१
- सीपमूलक तालिम प्राप्त जनशक्तिलाई वस्तुगत सहायता उपलब्ध गराउने कार्यविधि, २०७१

८. मन्त्रालयको संगठन संरचना

९. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा मन्त्रालयबाट सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- OSH Policy र बालश्रमसम्बन्धी गुरुयोजनाको मस्यौदा तयार गरी राष्ट्रिय योजना आयोगमा सहमतिका लागि पठाइएको ।
- कार्यस्थलमा हुने ध्वनी र प्रकाशको मापदण्ड तयार भई सूचना राजपत्रमा प्रकाशनका लागि मुद्रण विभागमा पठाइएको ।
- विदेशमा काम गरी फर्केका र स्वदेशमा उद्यम गरिरहेका कामदार मध्ये उत्कृष्ट कामदारलाई उत्कृष्ट उद्यमी राष्ट्रिय सम्मान तथा पुरस्कार प्रदान गर्नको लागि सूचना प्रकाशन भएको तथा आवेदन संकलनको काम भइरहेको ।
- प्रत्येक प्रदेशमा कम्तीमा एक/एक वटा अन्तरिक रोजगार व्यवस्थापन महाशाखा रहने व्यवस्था मिलाउन मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायको O & M गरी संघीय संरचना बमोजिम श्रम तथा रोजगार मन्त्रालयको संगठन संरचना प्रतिवेदन प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयमा पेश गरिएको ।
- रेमिट्यान्सले पारेको प्रभाव र यससँग सम्बन्धित आय पक्षकोसम्बन्धी विषयको अध्ययनका लागि कार्य भइरहेको ।
- बालश्रमको अन्त्यका लागि सञ्चालित कार्यक्रमहरू दिवा सेवा शिशु स्याहार केन्द्र-४ (महांकाल, बौद्ध, गुहेश्वरी र किर्तिपुर) सञ्चालन, बालश्रम निवारण गर्न विभिन्न चेतना मुलक कार्यक्रम निरन्तर सञ्चालन भइरहेको ।
- श्रम ऐनलाई प्रतिस्थापन गर्न बनेको विधेयक र सामाजिक सुरक्षा विधेयक तयार गरी व्यवस्थापिका संसदमा पेश भएकोमा संसदमा छलफलको क्रममा रहेको ।
- विभिन्न गन्तव्य देशहरूसँग आप्रवासन श्रमसम्बन्धी सम्झौताहरू गर्दै जाने नीति अनुरूप मेलोसियासँग MoU को प्रकृया शुरू भएको र साउदी अरब, कुवेत, ओमेन र ईजरायलका लागि मस्यौदा तयार भई MoU का लागि अनुरोध गरिएको ।
- चारवटा आन्तरिक कार्यविधिहरू निर्माण भई कार्यान्वयनमा रहेका छन् (केयर गिभरसम्बन्धी तालिम सञ्चालन कार्यविधि, श्रम सहचारीसम्बन्धी मापदण्ड, केयर गिभर पठाउनेसम्बन्धी कार्यविधि, तालिम प्रदायक संस्थाको अनुगमनसम्बन्धी कार्यविधि) ।
- जोखिमको आधारमा उद्योगको वर्गीकरण, २०७ वटा श्रम विवाद समाधन तथा व्यवसायजन्य रोग निर्धारणसम्बन्धी अध्ययन, ट्रेड यूनियन संघ ५ वटा दर्ता र ५८ वटा नविकरण र ट्रेड यूनियन महासंघ १ वटा नविकरण साथै निजामती कर्मचारीहरूको आधिकारिक ट्रेड यूनियनको निर्वाचन सम्पन्न भएको ।
- डाटा इन्ट्री र डाटा कनेक्टभिटी कार्य सम्पन्न गरिएको ।
- बुटवल, नेपालञ्ज, हेटौँडा र पोखरामा श्रम कार्यालयको भवन निर्माण भइरहेको ।
- १००५ जनावेरोजगारहरूको तथ्याङ्क संकलन

- यस आर्थिक वर्षमा हाल सम्म श्रम स्वीकृति दिएको तथा अभिमुखीकरण तालिमको विवरण

सि.न.	संस्थागत श्रम स्वीकृति (नवीकरण समेत)	व्यक्तिगत श्रम स्वीकृति (नयाँ)	व्यक्तिगत श्रम स्वीकृति (अभिलेखीकरण)	अभिमुखीकरण तालिम	कैफियत
१	४१८७१३	११४११	२५३६१	४०४९५३	

- वैदेशिक रोजगार विभागबाट भएको उजुरी सुनुवाइ तथा फछ्यौटको विवरण

उजुरी तथा अनुसन्धान संख्या	मुद्दा दायर संख्या	माग दावी रकम रु.	विगो भराएको रकम रु.	कैफियत
२१७२	२२६	६९५०९६५०२	१०३६७८०८५	

- इजरायलमा घरेलु कामदार छनौट भई ५९ जना कामदार इजरायल प्रस्थान भएको ।
- UFEMIS सफ्टवेयर निर्माण सम्पन्न (२०७३ पुस ३ देखि लागू गरी माघ १९ देखि पूर्ण रूपमा वैदेशिक रोजगार सूचना प्रणालीबाटै विदेशमा कार्य गर्न जाने कामदारहरूको सम्पर्ण कार्य Online (www.feims.gov.np) मार्फत गरिएको ।
- EPS कोरियाको फारम भर्ने Manual पद्धतिलाई Online पद्धतिमा परिणत गरी लागु गरिएको छ । CBT परिक्षा समेत यसै पद्धतिबाट लिने तयारी गरिएको । यस पद्धतिको लागि www.eoers.epsnepal.gov.np प्रयोगमा ल्याइएको छ ।
- १८ जना हलिया तथा मुक्त कर्मैयाकालागि आवसीय जनरल मेकानिकल तालिम प्रदान गरिएको ।
- ११२१९ जना युवाहरूलाई वैदेशिक एवं युवा स्वरोजगारसम्बन्धी विशेष सीप विकास तालिम दिएको ।
- कार्यस्थलमा हानिकारक तत्वको नमूना संकलन र विश्लेषणको कार्य सम्पन्न भएको ।
- औद्योगिक प्रतिष्ठान र चियावगानका कर्मचारीहरू र मजदुरहरूको न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण भएको ।
- सुरक्षित वैदेशिक रोजगार विषयमा २२ जनालाई तालिम प्रदान गरिएको ।
- वैदेशिक रोजगारको लागि सुरक्षित आप्रवासन (सामी) परियोजना अन्तर्गत परियोजना समन्वय इकाइ (PCU) र परियोजना व्यवस्थापन इकाइ (PMU) को संयुक्त सहकार्यमा १८ जिल्लाका ४१ जना काउन्सेलरहरूलाई काठमाडौंमा परामर्श सीप विकाससम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएको छ ।
- ३०० जना लाई रिटर्नी स्वयमसेवक तथा समाजिक परिचालनलाई अभिमुखीकरण तालिम दिइएको ।
- ९१ जना फर्किएर आएका महिला कामदारलाई काठमाडौंमा आवास तथा अन्य सहयोग उपलब्ध गराइएको ।
- ३४० जनालाई व्यवसायिक शिपमूलक तालिम प्रदान गरिएको ।

- वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण तर्फ आ.व ०७२/७३ सम्मका विवरणहरु:

व.व.	प्रति वर्ष			विदेशी रोजगार बन्दा र बन्दा			मुल्यी मुद्दा			विदेशी रोजगार मुद्दा (वटा)			वैदेशी रोजगार र बन्दा			वैदेशी रोजगार र बन्दा			वैदेशी रोजगार र बन्दा			वैदेशी रोजगार र बन्दा		
	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष
०७२/७३	२०७२	२०७३	२०७४	२०७५	२०७६	२०७७	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	२०८८	२०८९	२०९०	२०९१	२०९२	२०९३	२०९४	२०९५
०७२/७३	२०७२	२०७३	२०७४	२०७५	२०७६	२०७७	२०७८	२०७९	२०८०	२०८१	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६	२०८७	२०८८	२०८९	२०९०	२०९१	२०९२	२०९३	२०९४	२०९५

- यस अवधिमा मा ५०४ वटा मुद्दा दर्ता भएकोमा १०२ वटा मुद्दा फछ्यौट भएको र ४०२ वटा मुद्दा फछ्यौट हुन बाँकी ।
- दुई वर्ष अघि देखी जिम्मेवारी सरी आएका २० वटा मुद्दा मध्ये २६ वटा फछ्यौट भई २४ वटा मुद्दा बाकी रहेको ।
- जिम्मेवारी सरी आएको २५ वटा र आर्थिक वर्ष ०७३।७४ मा ३ वटा गरी जम्मा २८ वटा मुद्दा मुलतवीमा रहेको ।
- वैदेशिक रोजगारको कसुरमा यस अवधी सम्म ५७ जना मध्ये ५३ जना पुरुष(४७ स्वदेशी र ४ जना विदेशी) र ६ महिला थुनामा रहेका छन्

१०. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट व्यक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको दोश्रो चौमसिक अवधिसम्मको प्रगति विवरण:

ब.व. को बुँदा नं.	लिइएका नीति तथा कार्यक्रमहरु	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति अवस्था
१५	स्वदेशमा नै रोजगारी र स्वरोजगारीका पर्याप्त अवसर सिर्जना गरी रोजगारीका लागि वैदेशिक श्रम बजारमाथिको निर्भरता क्रमशः घटाउदै लैजाने	व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र अन्तर्गतको १६ वटा तालिम केन्द्रबाट ४७२३ जनालाई रोजगार तथा स्वरोजगारका लागि तालिम प्रदान गरिएको ।
	कृषि, पर्यटन, उद्योग तथा सेवाक्षेत्रको विस्तारसँगै पुनर्निर्माण एवं नवनिर्माणमा रोजगारीका अवसरहरु सिर्जना गर्ने ।	पुनर्निर्माण एवं नवनिर्माणमा रोजगारीका अवसरहरु सिर्जना गर्न व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्रबाट डकमी, सिकमी, हाउस वाइरिड, प्लम्बिड आदी जस्ता विषयमा तालिम प्रदान गर्दै आएको ।
१७	श्रम ऐनलाई प्रतिस्थापन गर्न बनेको विधेयक र सामाजिक सुरक्षा विधेयकलाई संसदबाट पारित गर्ने	श्रम ऐनलाई प्रतिस्थापन गर्न बनेको विधेयक र सामाजिक सुरक्षा विधेयक व्यवस्थापिका संसदको अन्तराष्ट्रिय श्रम सम्बन्ध समितिमा छलफलको क्रममा रहेको ।
	सामाजिक सुरक्षा विधेयकलाई संसदबाट पारित गरी कामदार/कर्मचारीलाई ६० वर्ष उमेर पूरा भएपछि योगदानमा आधारित पेन्सनको व्यवस्था मिलाउने ।	
१८	औद्योगिक, पर्यटन यातायात र निर्माण	सामाजिक सुरक्षा कोषबाट श्रमिकहरुको

ब.व. को बुँदा नं.	लिइएका नीति तथा कार्यक्रमहरु	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति अवस्था
	क्षेत्र लगायतका श्रमिकहरुको दुर्घटना बीमालाई अनिवार्य गर्ने	दुर्घटना बीमा योजना कार्यान्वयनको लागि कार्यविधीको मस्यौदा तयार भएको ।
९९	प्रत्येक प्रदेशमा कम्तिमा एक/एक वटा श्रम कार्यालय रहने व्यवस्था मिलाउने	प्रत्येक प्रदेशमा कम्तिमा एक/एक वटा श्रम स्वीकृती दिने कार्यालय रहने व्यवस्था मिलाउन मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायको O & M गरिएको । संघीय संरचना बमोजिम श्रम तथा रोजगार मन्त्रालयको संगठन संरचना प्रतिवेदन प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयमा पेश गरिएको ।
	श्रम निरीक्षण प्रणाली लागू गर्ने	कारखाना तथा कार्यस्थलमा श्रम परीक्षणका लागि कारखाना निरीक्षकलाई निरन्तर परिचालन गरिदै आएको ।
१००	वैदेशिक रोजगारीलाई व्यवस्थित, मर्यादित र भरपर्दो बनाउन सीपमूलक, व्यवसायिक र प्राविधिक जनशक्तिलाई आकर्षण तथा सुरक्षित गन्तव्यमा पठाउने ।	इजरायल र दक्षिण कोरियामा सीपमूलक, व्यवसायिक र प्राविधिक जनशक्तिलाई पठाउने कार्य भइरहेको अन्य तथा गन्तव्य मुलुकको खोजी कार्य भइरहेको ।
	वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त हुने ज्ञान, सीप, अनुभव र विप्रेषणलाई मुलुकको आर्थिक विकासमा उपयोग गर्न नीतिगत एवं कानुनी व्यवस्था गर्ने	रेमिट्यान्सले पारेको प्रभाव र यससँग सम्बन्धित आय पक्षकोसम्बन्धी विषयको अध्ययनका लागि कार्य भइरहेको ।
	सार्वजनिक प्रतिष्ठानहरुको पूँजी र व्यवस्थापनमा श्रमिकहरुको समेत स्वामित्व हुने व्यवस्था मिलाउने	श्रम ऐन, २०४८ मा र नियमावली २०५० बमोजिम कार्य भइरहेको तथा प्रस्तावित श्रम ऐनमा सो व्यवस्थालाई अझ प्रभावाकारी बनाउन कारखानाको शेयर वितरणमा श्रमिकहरुलाई प्राथमिकता दिने व्यवस्था गरिएको ।
१०१	सामूहिक सम्वादको माध्यमबाट मर्यादित परिश्रमिक तथा उत्पादनको लाभमा श्रमिकको न्यायोचित हिस्सा बिस्तार गर्दै श्रमश्रक्तिको उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने	श्रम ऐन, २०४८ र नियमावली २०५० बमोजिम कार्य भइरहेको र व्यवस्थापिका संसदमा पेश भएको श्रम विधेयकमा न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति र मर्यादित परिश्रमिक तथा उत्पादनको लाभमा श्रमिकको न्यायोचित हिस्सा कायम हुने व्यवस्था

ब.व. को बुँदा नं.	लिइएका नीति तथा कार्यक्रमहरू	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति अवस्था
		गरिएको ।
१०२	विदेशमा काम गरेर फर्किएका नेपालीको सीप परीक्षण गरी प्रमाणपत्र प्रदान गर्ने तथा उनीहरूलाई आन्तरिक श्रमबजारमा आवद्ध गर्ने	National skill Testing Board मार्फत विदेशमा काम गरेर फर्किएका इच्छुक नेपालीको सीप परीक्षण गरी प्रमाणपत्र प्रदान गर्ने कार्य हुदै आएको ।
१०३	बालश्रमको अन्त्यका लागि सञ्चालित कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने	बालश्रमको अन्त्यका लागि सञ्चालित कार्यक्रमहरू दिवा सेवा शिशु स्याहार केन्द्र-४ (महांकाल, बौद्ध, गुहेश्वरी र किर्तिपुर) सञ्चालन, बालश्रम निवारण गर्न विभिन्न चेतना मुलक कार्यक्रम निरन्तर सञ्चालन भइरहेको ।
	बालश्रम निवारणका लागि गुरू-योजना तयार गर्ने	बालश्रम निवारणका लागि १० वर्षे गुरू-योजना (२०७३-२०८३) को मस्यौदा तयार भएको ।

११. आर्थिक वर्ष २०७२।७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३७१०११३	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	१३०,११२	१०५,०४०	८०.७३
३७१०१२३	श्रम विभाग	२४,६९०	१६,४३७	६६.५७
३७१०१३३	श्रम कार्यालयहरू	३९,०५९	२७,८६३	७१.३४
३७१०१६३	रोजगार सूचना केन्द्रहरू	१६,०२०	१४,८५४	९२.७२
३७१०१७३	वैदेशिक रोजगार विभाग	८९,५४७	७५,२१६	८४.००
३७१०१८३	वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण	९,७८८	९,६४६	९८.५५
३७११०१३	बालश्रम निवारण तथा बालश्रम सुधार आयोजना	६,२७४	४,७६५	७५.९५
३७११०३३	व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्यसम्बन्धी आयोजना	११,७६८	९,३३४	७९.३२
३७११०४३	व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र	२४४,०५८	१९९,३१५	८१.६७
३७११०५३	रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	३७८,६१०	२९६,३१९	७८.२६
३७११०७३	सामाजिक सुरक्षा कोष	२१,१९८	१६,१२१	७६.०५

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	जम्मा	९७१,१२४	७७४,९१०	७९.८०

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३७१०११४	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	१८,२४०	४,३६५	२३.९३
३७१०१२४	श्रम विभाग	६२१	६१४	९८.८७
३७१०१३४	श्रम कार्यालयहरू	१०५,२१६	६८,९०१	६५.४९
३७१०१६४	रोजगार सूचना केन्द्रहरू	४४८	४४७	९९.७८
३७१०१७४	वैदेशिक रोजगार विभाग	८,७४०	६,६११	७५.६४
३७१०१८४	वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण	२५०	२४९	९९.६०
३७११०३४	व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्यसम्बन्धी आयोजना	१,१३०	१,१२३	९९.३८
३७११०४४	व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र	२४,३४०	२२,५५१	९२.६५
३७११०५४	रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	३६,६४४	२२,२३४	६०.६८
३७११०७४	सामाजिक सुरक्षा कोष	२,२६५	२४०	१०.६०
	जम्मा	१९७,८९४	१२७,३३५	६४.३५

१२. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३७१०११३	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	५१,१५३	३४,५१३	६७.४७
३७१०१२३	श्रम विभाग	२६,३५८	१२,६८७	४८.१३
३७१०१३३	श्रम कार्यालयहरू	४१,८२२	२४,०७५	५७.५७
३७१०१६३	रोजगार सूचना केन्द्रहरू	१६,९९२	११,००८	६४.७८
३७१०१७३	वैदेशिक रोजगार विभाग	१०२,८४६	७८,८४०	७६.६६
३७१०१८३	वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण	११,९१९	८,१९२	६८.७३
३७१०१९३	वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्ड	१०,०६१	७,००५	६९.६३
३७११०१३	बालश्रम निवारण तथा बालश्रम सुधार आयोजना	६,५३४	४,०७८	६२.४१
३७११०३३	व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्यसम्बन्धी आयोजना	१२,१९४	७,००५	५७.४५
३७११०४३	व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र	२५७,५०१	१३४,१३९	५२.०९

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३७११०५३	रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	३१०,७९५	२९,८३६	९.६०
३७११०७३	सामाजिक सुरक्षा कोष	२३,८६१	११,८४२	४९.६३
	जम्मा	८७२,०३६	३६३,२२०	४१.६५

पुँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३७१०११४	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	२८,५४०	७,६८८	२६.९४
३७१०१२४	श्रम विभाग	६२१	२३२	३७.३६
३७१०१३४	श्रम कार्यालयहरू	८४,७१०	२५,७२७	३०.३७
३७१०१६४	रोजगार सूचना केन्द्रहरू	४४८	८८	१९.६४
३७१०१७४	वैदेशिक रोजगार विभाग	४८,२०८	१०,९६४	२२.७४
३७१०१८४	वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण	४००	१९९	४९.७५
३७११०३४	व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्यसम्बन्धी आयोजना	१,१३०	६४५	५७.०८
३७११०४४	व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र	२३,५८९	१०,१३१	४२.९५
३७११०५४	रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१३,८१०	१,०२०	७.३९
३७११०७४	सामाजिक सुरक्षा कोष	४,७९०	-	-
	जम्मा	२०६,२४६	५६,६९४	२७.४९

सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय सङ्घीय शासन प्रणाली, राज्य पुनर्संरचना, विकेन्द्रीकरण, निक्षेपण एवं स्थानीय विकास सम्बन्धी नीति निर्माण र कार्यान्वयन सहजीकरणको लागि जिम्मेवार निकाय हो । स्थानीय निकाय बीच समन्वय, दुर्गम क्षेत्र तथा ग्रामीण विकास सम्बन्धी नीति योजना र तत्सम्बन्धी कार्यक्रमको तर्जुमा, स्थानीय तहको पूर्वाधार विकास, व्यक्तिगत घटना दर्ता, जेष्ठ नागरिक सामाजिक सुरक्षा दीर्घ सेवा सम्मान एवं समावेशी विकास र अनुगमन एवं मूल्यांकन सम्बन्धी कार्य यस मन्त्रालय र मातहत निकायहरुबाट सम्पादन गरिदै आएको छ । मन्त्रालयको नीति र कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपले सम्पादन गर्न ७४४ गाउँपालिका तथा नगरपालिकाहरु एवं ७५ जिल्ला समन्वय समितिहरु, केन्द्रिय पञ्जीकरण विभाग, स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सडक विभाग र ७५ वटा जिल्ला प्राविधिक कार्यालयका अतिरिक्त ३ वटा आयोग, ५ वटा समिति र २ वटा प्रतिष्ठान क्रियाशील रहेका छन् । नेपाल सरकारको आफ्नै एवं दातृ निकायको समेत सहयोगमा ४८ वटा आयोजना एवं कार्यक्रमहरु यस मन्त्रालय मातहत कार्यान्वयनमा रहेका छन् । नेपालको संवैधानिक व्यवस्था बमोजिम २०७३ फागुन २७ देखि साविकका सबै स्थानीय निकायहरु स्थानीय तहको इकाईको रूपमा ४७९ गाउँपालिका, २४८ नगरपालिका, १३ उप-महानगरपालिका एवं ४ वटा महानगरपालिका र ७५ जिल्ला समन्वय समितिमा रूपान्तरित भैसकेका छन् । उक्त सबै निकायहरुले सोही मितिदेखि रूपान्तरित स्थानीय तहको सरकारको रूपमा सेवा प्रवाह र विकास निर्माणका गर्न शुरू गरेका छन् ।

२. दीर्घकालीन सौँच

लोकतान्त्रिक मूल्य मान्यतामा आधारित स्थानीय स्वायत्त शासनको माध्यमद्वारा जनताको जीवनस्तर सुधार ।

३. ध्येय

स्वायत्त र उत्तरदायी स्थानीय शासन पद्धतिको संस्थागत सुदृढीकरण गरी स्थानीय विकास र सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउने ।

४. लक्ष्य

अधिकार एवं स्रोत साधनयुक्त, समावेशी, न्यायपरक र उत्तरदायी स्थानीय स्वशासनको माध्यमबाट विकास तथा सेवाका अवसरहरुमा जनताको पहुँच बढाउने ।

५. उद्देश्यहरु

- संघीय संरचना, समावेशी लोकतन्त्र र निक्षेपणको अवधारणा अनुरूप स्थानीय सरकारको केन्द्र तथा प्रादेशिक सरकारसँगको अन्तरसम्बन्ध एवं राजनीतिक, प्रशासनिक, न्यायिक तथा वित्तीय अधिकार र उत्तरदायित्व सुनिश्चित गर्ने ।

- स्थानीय निकायको संगठनात्मक सुदृढीकरण र क्षमता विकास गरी जनताका माग र आवश्यकतालाई न्यायोचित प्राथमिकीकरणका आधारमा सम्बोधन गर्न सक्षम स्थानीय सरकारलाई संस्थागत गर्ने ।
- दिगो आर्थिक-सामाजिक विकास र वातावरणअनुकूल तथा गुणस्तरीय स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा सेवा प्रवाह मार्फत रोजगारी सिर्जना गर्दै गरिबी न्यूनीकरण गर्ने ।
- लैंगिक, समतामुखी र समावेशी विकासको अवधारणा अवलम्बन गर्दै उपेक्षित र उत्पीडित वर्ग, क्षेत्र र समुदायको आर्थिक, सामाजिक एवं सांस्कृतिक अधिकार र अवसर तथा सामाजिक सुरक्षामा न्यायोचित पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
- स्थानीय सुशासन र सेवाप्रवाहमा स्थानीय समुदाय, नागरिक समाज, एवं गैर-सरकारी तथा निजी क्षेत्रलाई जिम्मेवार बनाउने ।

६. रणनीतिहरू

- राज्य पुनर्संरचना हुँदा राजनीतिक, वित्तीय, प्रशासनिक र न्यायिक अधिकार सम्पन्न, सक्षम तथा उत्तरदायी स्थानीय सरकारको संवैधानिक व्यवस्था गर्ने तर्फ आवश्यक कार्य गर्ने ।
- सक्षम तथा प्रभावकारी सेवा प्रवाहलाई केन्द्र विन्दुमा राख्दै प्रशासनिक तथा वित्तीय दृष्टिले उपयुक्त हुने गरी स्थानीय सरकारको पुनर्संरचना गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- वित्तीय स्वायत्तता र विनियोजन दक्षता अभिवृद्धिका लागि स्थानीय सरकारको वित्तीय स्रोतलाई विकेन्द्रीकरणको क्षेत्रगत अवधारणा अनुरूप व्यवस्थित गर्ने ।
- खर्चको विनियोजन र व्यवस्थापन कार्यमा स्थानीय प्राथमिकता, वित्तीय अनुशासन, पारदर्शिता र प्रभावकारितामा जोड दिई स्थानीय सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने ।
- स्थानीय निकायहरूलाई स्थानीय आर्थिक विकास र गरिबी न्यूनीकरणका नीति तथा कार्यक्रम सन्चालन गर्न प्रोत्साहित गर्ने ।
- श्रममूलक, आधुनिक र वातावरण अनुकूल प्रविधिको उपयुक्त संयोजन गर्दै स्थानीय पूर्वाधार तथा सामाजिक आर्थिक विकासका कार्यहरू संचालन गर्ने ।
- भौगोलिक, सामाजिक एवं आर्थिक रूपमा पछाडि परेका विपन्न-वर्ग, क्षेत्र, जात, जाति, लिंग र समुदायलाई समावेशीकरण र सामाजिक परिचालनका माध्यमबाट सशक्तीकरण गरी उपलब्ध स्रोत, साधन, र निर्माण प्रक्रियामा उनीहरूको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।
- आर्थिक सामाजिक रूपले पछाडि रहेका, निश्चित उमेर समूहका, भिन्न क्षमता भएका नागरिक र लोपोन्मुख तथा सिमान्तीकृत समुदायलाई न्यूनतम सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्ने ।
- स्थानीय सरकार, सेवा प्रदायक, सामुदायिक संस्था र सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी विकास व्यवस्थापन, योजना प्रक्रिया र सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउने,
- स्थानीय स्तरमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने सरकारी, गैरसरकारी र सामुदायिक संस्था तथा उपभोक्ता समिति एवं सरोकारवाला संस्थाहरूको भूमिका स्पष्ट गर्दै तिनीहरूलाई स्थानीय सरकार प्रति उत्तरदायी बनाई समन्वयात्मक रूपमा कार्य गर्ने ।

७. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू देहाय बमोजिम रहेका छन् :

- स्थानीय स्वायत्त शासन, स्थानीय विकास, दुर्गम क्षेत्र विकास, ग्रामीण विकास तथा सामुदायिक विकास, स्थानीयस्तरको सडक, सिँचाइ, खानेपानी, ढल निकास तथा सरसफाइ सम्बन्धी नीति, योजना, कार्यक्रमको तजुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- विकेन्द्रीकरण र निक्षेपण सम्बन्धी नीति निर्माण, कार्यान्वयन तथा अनुगमन;
- सङ्घीय शासन प्रणाली र राज्य पुनर्संरचना;
- समावेशी लोकतन्त्र;
- स्थानीय स्वायत्त शासन तथा स्थानीय सुशासन;
- अन्तरसरकार वित्तीय हस्तान्तरण तथा स्थानीय निकायहरूको वित्तीय व्यवस्थापनसम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था एवं अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- विकास क्षेत्र, अञ्चल, जिल्ला, गाउँ विकास समिति र नगरपालिकाको सीमाङ्कन;
- स्थानीय विकास कार्यक्रम बीच समन्वय;
- स्थानीय निकायहरूविच समन्वय र सम्पर्क;
- स्थानीय जनशक्ति र जनसहयोग परिचालन;
- स्थानीय विकास सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन तथा सम्पर्क;
- स्थानीयस्तरका हाट, बजार, मेला;
- जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना दर्ताको प्रशासन;
- एकीकृत ग्रामीण विकास;
- स्थानीय प्रविधिको पहिचान तथा प्रवर्धन;
- स्थानीय तहका सडक (कृषि सडकसमेत);
- गोरटो र घोरेटो बाटो र झोलुङ्गे पुल तथा स्थानीय पुल;
- जनजाति, आदिवासी, दलित, वादी तथा मुस्लिम विकास;
- स्थानीय विकास;
- जेष्ठ नागरिक, एकल महिला लगायतको सामाजिक सुरक्षा भत्ता;
- ग्रामीण विकास तथा स्थानीय विकास सम्बन्धी क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्था;
- नेपाल इन्जिनियरिङ सेवा, सिभिल इन्जिनियरिङ समूहको जनरल उपसमूहको सञ्चालन ।

द. कानूनी व्यवस्था:

ऐनहरू :

- जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३
- स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान ऐन, २०४९
- स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५
- आदिवासी र जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान ऐन, २०५८
- फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८
- गाउँपालिका र नगरपालिकाहरूको वडाको संख्या निर्धारण सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, २०७३

नियमावलीहरू:

- स्थानीय स्वायत्त शासन नियमावली, २०५६
- स्थानीय निकाय (आर्थिक प्रशासन) नियमावली, २०६४
- जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४
- फोहमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७०

नीतिहरू

- सार्वजनिक निजी साझेदारी नीति, २०६०
- स्थानीय पूर्वाधार विकास नीति, २०६१ (२००४)
- लैङ्गीक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति, २०६६

रणनीति

- झोलुङ्गेपुल रणनीति, २०६२
- बालमैत्री शासन राष्ट्रिय रणनीति, २०६८
- स्थानीय निकाय सार्वजनिक उत्तरदायित्व रणनीति, २०६८
- लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट स्थानीयकरण रणनीति, २०७२

आदेश

- स्थानीय तहको शासन संचालन सम्बन्धमा जारी गरिएको आदेश, २०७३

निर्देशिका/कार्यविधि/मानदण्ड/मापदण्ड/दिग्दर्शन

- निवार्चन क्षेत्र विकास कार्यक्रम (संचालन) कार्यविधि, २०५८
- नगरपालिकाका लागि आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०५९
- स्थानीय निकाय गै.स.स. परिचालन कार्यविधि, २०६१
- स्थानीय निकाय लैङ्गिक बजेट परीक्षण निर्देशिका, २०६४
- जिल्ला विकास समितिको न्यूनतम शर्त तथा कार्य सम्पादन मापन कार्यविधि, २०६५
- विपन्न वर्गको सामुदायिक संस्थाहरूका लागि तालिम अनुदान संचालन निर्देशिका, २०६६
- बाल संरक्षण अनुदान कार्यविधि, २०६६
- नगरपालिकाहरूको न्यूनतम शर्त तथा कार्य सम्पादन मापन कार्यविधि, २०६६
- गाउँ विकास समितिको न्यूनतम शर्त मापन कार्यविधि, २०६६
- जिल्ला विकास समिति तथा गाउँ विकास समिति क्षमता विकास कार्यविधि, २०६६
- जिविसको आन्तरिक राजस्व परीक्षण सम्बन्धी दिग्दर्शन, २०६६
- सामाजिक र वातावरणीय सुरक्षा तालिम दिग्दर्शन, २०६६
- गाउँ विकास योजना तथा बजेट तर्जुमा दिग्दर्शन, २०६७
- स्थानीय निकाय सामाजिक परीक्षण कार्यविधि, २०६७
- स्थानीय निकाय सार्वजनिक सुनुवाई कार्यविधि, २०६७
- स्थानीय निकाय सार्वजनिक परीक्षण कार्यविधि, २०६७

- सामाजिक परिचालन निर्देशिका, २०६७
- वारुण यन्त्र संचालन तथा व्यवस्थापन निर्देशिका-२०६७
- सार्वजनिक खर्च, वित्तिय उत्तरदायित्व तथा वित्तिय जोखिम न्यूनिकरण कार्ययोजना, २०६८
- बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन कार्यविधि, २०६८
- विपद् व्यवस्थापन दिग्दर्शन, २०७१
- स्थानीय निकाय श्रोत परिचालन कार्यविधि, २०६९
- सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७२,
- वातावरणमैत्री स्थानीय शासन प्रारूप, २०७०
- झोलुङ्गे पुल मर्मत संभार निर्देशिका, २०७०,
- जिल्ला योजना अनुगमन तथा विश्लेषण प्रणाली सञ्चालन निर्देशिका, २०७०,
- स्थानीय शासन उत्तरदायी संयन्त्रको कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७०
- दलित जिल्ला समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि २०७१,
- महिला नगर समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- महिला जिल्ला समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- आदिवासी जनजाति जिल्ला समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- अपांग नगर समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- अपांग जिल्ला समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- पिछडिएको समुदाय जिल्ला समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- Concept Note on improvement and quality of local Infrastructure, 2071
- Guideline for preparation Municipal Transport Master Plan
- Approach Manual For Rural Roads
- आवधिक जिल्ला विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धी निर्देशिका, २०७२ (चौथो संस्करण)
- गुनासो सम्बोधन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७२
- नगरक्षेत्र पूर्वाधार विकास कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७३
- निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रम (संचालन कार्यविधि) नियमावली, २०५८ मा (छैठौँ संशोधन सहित)
- निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार विशेष कार्यक्रम (संचालन कार्यविधि) नियमावली, २०७१ मा (पहिलो संशोधन सहित)
- सीमाक्षेत्र विकास कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७२ मा (पहिलो संशोधन सहित)

१०. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ फागुन मसान्तसम्ममा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- भुकम्प प्रभावित १४ जिल्लाहरूमा चालु आ.व.२०७३/०७४ को प्रथम आठ महिनासम्म ५,५४,६१४ घरधुरीहरूसँग अनुदान संझौता भई ५,३३,३६१ घरधुरीहरूलाई प्रथम किस्ताको रकम उपलब्ध गराइएको ।
- अनुगमन तथा निरीक्षण प्रणालीलाई प्रभावकारी एवं व्यवस्थित बनाउनका लागि चालु आ.व.का लागि मन्त्रालयका सह सचिवहरूको संयोजकत्वमा सात प्रदेशका २८ जिविस, ३५ नगरपालिका र ४२ गाविसहरूको समेत सघन अनुगमन गर्नका लागि नेपाल सरकार (मन्त्रीस्तर)को निर्णय अनुरूप सघन अनुगमनको कार्य सुरु गरिएको । ती मध्ये प्रथम ८ महिनामा ११ वटा जिल्ला विकास समिति, ११ वटा नगरपालिका र ५ वटा गाउँ विकास समितिको सघन अनुगमन गरी प्राप्त प्रतिवेदनको आधारमा तत् तत् निकायमा आवश्यक निर्देशन दिइएको ।
- सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्ने ३९ जिल्लाहरूमा हालसम्म १४३३०६६ जना लाभग्राहीको नाम व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (MIS) मा प्रविष्टि गरिएको ।
- गाउँपालिका, नगरपालिका र अन्तर्गत रहने वडाहरूको संख्या, सीमाना र केन्द्र निर्धारण गरी मिति २०७३/११/२७ गतेको नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी सोही बमोजिम स्थानीय तहको संचालन भई सेवा प्रवाह भइरहेको ।
- संवैधानिक व्यवस्था अनुरूप संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको राजस्व अधिकारको समीक्षा गरी अन्तराष्ट्रिय असल अभ्यासका आधारमा आवश्यक सुझाव दिने र विभिन्न तहहरू बीचमा राजस्व बाँडफाँड सम्बन्धमा हुन सक्ने संभावित विवादहरू समाधान गर्ने संरचना, कार्यविधि र नीतिका बारेमा सुझाव दिन "प्रदेश तथा स्थानीय तहको राजस्व परिचालन सम्बन्धी अध्ययन, २०७३" को प्रतिवेदन तयार भएको ।
- माननीय संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रीज्यूको अध्यक्षतामा मन्त्रालय स्तरीय विकास समस्या समाधान समिति तथा वार्षिक समीक्षा बैठक सम्पन्न गर्नुका साथै आ.व. २०७२/७३ मा सञ्चालित तथा सम्पादित कार्यक्रमहरूको प्रदेशस्तरीय वार्षिक प्रगति समीक्षा गोष्ठी सात वटै प्रदेशमा सम्पन्न भएको । साथै मन्त्रालय र अन्तरगत निकायबाट संचालित कार्यक्रमहरूको आ.व.२०७२/०७३ को वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन प्रकाशन गरिएको ।
- मध्य तराईका ८ जिल्लाहरू पर्सा, बारा, रौतहट, महोत्तरी, धनुषा, सर्लाही, सिराहा र सप्तरीमा सञ्चालित सीमा क्षेत्र विकास कार्यक्रम तराईका थप १२ जिल्लाहरूमा विस्तार गरि जम्मा २० जिल्लामा कार्यक्षेत्र विस्तार गरिएको ।
- संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले सामान्य प्रशासन मन्त्रालयसँग समन्वय गरी स्थानीय निकायमा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण तयार गर्ने कार्य सम्पन्न भएको र सोको आधारमा PIS Software तयार गरी यस आ.व. ०७३/७४ देखि लागू गर्ने निर्णय भएको । साथै सबै स्थानीय निकायबाट प्राप्त विवरण अनुसार स्थानीय निकायमा ११४३२ जना स्थायी, १०८७ जना अस्थायी, ४६९० जना करार समेत गरी १७२०९ जना कर्मचारी कार्यरत रहेको ।
- नगरक्षेत्र पूर्वाधार विकास कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७३ स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गरिएको ।

- विकास निर्माण कार्यमा आवश्यक सामग्रीको अभाव हुन नदिन जिल्लास्तरबाट गरिने नदिजन्य पदार्थ संकलन तथा उत्खनन् कार्यको लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको कार्यसूची तथा प्रतिवेदन स्वीकृती सम्बन्धी मार्गदर्शन, २०७३ मिति २०७३/०५/२९ देखि लागू हुने गरी जारी गरिएको ।
- स्थानीय तह सञ्चालनको लागि संघीय छाता कानूनको रूपमा स्थानीय शासन ऐनको मस्यौदा तयार भई मन्त्रिपरिषद्मा पेश गरिएको ।
- संवैधानिक व्यवस्था अनुरूप स्थानीय तहले घाटा बजेट तर्जुमा गर्न सक्ने र घाटा बजेट पूर्ति गर्ने आवश्यकता र निर्धारित परिधी भित्र रही ऋण/सापटी लिन सक्ने व्यवस्था गरेको सन्दर्भमा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासको समेत आधारमा भविष्यमा स्थानीय तहहरूको ऋण सम्बन्धी व्यवस्था के कस्तो हुन सक्छ भन्ने विषयमा सुझाव दिन आरम्भ गरिएको अध्ययन कार्यको पहिलो मस्यौदा प्रतिवेदन प्राप्त भएको र सो प्रतिवेदन माथि क्षेत्रीय र राष्ट्रियस्तरका सरोकारवालहरूसँग छलफल समेत गराई अन्तिम प्रतिवेदन तयार हुदै गरेको ।
- नगरक्षेत्र भित्र नगरपालिकाद्वारा ठूला बस संचालन गर्न र नगर बस कम्पनी स्थापनाको लागि सम्भाव्यता अध्ययन, अवधारणा तयार गर्नका लागि समिति गठन भई काम भइरहेको ।
- ल्याब उपकरण, ल्याब भवन र जनशक्ति व्यवस्थापनका लागि बजेट उपलब्ध गराई कार्य, अगाडि बढेको, ७ वटा ल्याबलाई क्षेत्रीय प्रयोगशालाको रूपमा अगाडि बढाउने कार्य भइरहेको ।
- आर्थिक वर्ष ०७२/७३ सम्म ७२२ वटा स्थानीय मेलमिलाप केन्द्रहरू स्थापना भएका र यस अवधि सम्म ७,७२८ वटा स्थानीय विवादहरू दर्ता भएकोमा ६,१४८ वटा विवादहरू समाधान भएका । चालु आ.व. मा १५० वटा थप मेलमिलाप केन्द्र स्थापना गर्ने गरी कार्य भइरहेको । सामुदायिक मेलमिलाप कार्य सञ्चालन निर्देशिकाको मस्यौदा तयार गरी कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयबाट राय परामर्श र अर्थ मन्त्रालयबाट सहमति समेत प्राप्त भई स्वीकृतिको लागि मन्त्रिपरिषद्मा पेश गर्ने कार्य अन्तिम चरणमा रहेको ।
- भुकम्प प्रभावित १२ जिल्लाका २४ वटा सडकको DPR तयार भएको साथै १८ जिल्लाका २ वटा DPR तयार भइसकेको र ३१ वटा सडकको DPR तयार गर्ने कार्य अन्तिम चरणमा रहेको ।
- सार्वजनिक तुईनलाई झोलुङ्गेपुलबाट विस्थापित गर्नका लागि हालसम्म २४ वटा झो.पु. निर्माण सम्पन्न भएका र बाँकी झो.पु.हरू निर्माणको प्रकृत्यामा रहेको ।
- देहायका कानूनहरू (विधेयकको) व्यवस्थापिका संसदमा प्रस्तुत भई छलफलको क्रममा रहेको :
 - राष्ट्रिय दलित आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकारको सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक, २०७३,
 - राष्ट्रिय समावेशी आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकारको सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक, २०७३,
 - मधेशी आयोग सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक, २०७३,
 - थारु आयोग सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक, २०७३,
 - मुस्लिम आयोग सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक, २०७३
 - आदिवासी जनजाति आयोग सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक, २०७३

११. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमासिक अवधिसम्मको प्रगति विवरण:

ब.व.को बुँदा नं.	बजेट नीति तथा कार्यक्रमको विवरण	फागुन महिनासम्मको प्रगति
२८७	गुणस्तरीय आर्थिक सामाजिक तथा स्थानीय पूर्वाधार विकास गरी स्थानीय सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाइनेछ । संख्या र सीमांकन एकीन गरी स्थानीय निकायको पुनर्संरचना गरिनेछ । प्रदेश सरकार स्थापनाको लागि पूर्व तयारी कार्यहरु गरिनेछ ।	• मिति २०७३।७।१० मा मन्त्रालयका सह-सचिवको संयोजकत्वमा कार्यदल गठन भई उक्त कार्यदलले प्रतिवेदन समेत बुझाई कार्यान्वयनका लागि प्रक्रियागत रूपमा अगाडि बढेको । • गाउँपालिका, नगरपालिका, विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सीमाना निर्धारण आयोगबाट गाउँपालिका र नगरपालिकाको संख्या र सीमाना निर्धारण सम्बन्धी प्रतिवेदन प्राप्त । • गाउँपालिका, नगरपालिका र तिनमा रहने वडाहरुको संख्या तथा सिमाना र केन्द्र निर्धारण गरी २०७३।११।२७ गतेको नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरिएको ।
२८८	आफ्नो गाउँ आफैं बनाऔं कार्यक्रमलाई अझ सुदृढ र प्रभावकारी तुल्याउन गाउँ विकास समितिलाई दिइने अनुदान दोब्बर बनाएको छु । संवैधानिक व्यवस्थाअनुसार गाउँ विकास समितिलाई स्थानीय तहको सरकारको रूपमा विकास गर्न उद्देश्यका साथ गाउँ विकास समितिको प्रशासनिक संरचनालाई स्तरोन्नति गरिनेछ । कृषि, पशुपंक्षी, स्वास्थ्य, सहरी विकास अन्तर्गतका अधिकृत कमचारीहरु खटाई गाउँस्तरबाट प्रभावकारी सेवा प्रवाहको व्यवस्था मिलाइनेछ ।	• सबै स्थानीय निकायहरुलाई थप भएको गाविस अनुदान समावेश गरी कार्यक्रम कार्यान्वयन प्रकृया अघि बढाइएको । • राज्य पुनर्संरचनाको कार्य अगाडि बढिरहेकोले स्थानीय निकाय श्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७० को संशोधन प्रक्रिया अगाडि नबढेको । • मन्त्रालयस्तरमा पाँचजना सहसचिवको संयोजकत्वमा मिति २०७३।७।१० मा कार्यदल गठन भई क्रियाशिल रहेका ।
२८९	नगरपालिकाहरुको पूर्वाधार विकास गर्न आफ्नो नगर आफैं सजाऔं कार्यक्रमलाई अघि बढाउन नगरपालिकाहरुलाई उपलब्ध गराइने अनुदान समेत दोब्बर बनाएको छु ।	• नगरपालिका अनुदान अन्तर्गत ठूला पूर्वाधार निर्माणका लागि सबै नगरपालिकालाई ९२ लाख १६ हजारका दरले रकम उपलब्ध गराई सो रकमबाट पक्कि सडक/नाला/ढल निर्माण गर्न मापदण्डसहित निर्देशन दिइएको

ब.व.को बुँदा नं.	बजेट नीति तथा कार्यक्रमको विवरण	फागुन महिनासम्मको प्रगति
		पहिलो प्राथमिकता प्राप्त सडक छनौट गर्नुपर्ने २०७३ फागुन मसान्तसम्ममा १०४ न.पा. बाट १५४ वटा योजना छनौट भएका । ६ वटा सडकको नमूना पठाइएको । - जनसहभागिता हुने गरी सौर्य सडक बत्तिको लागि रु ५० करोड रकम नगरपालिकाहरूलाई उपलब्ध गराइएकोमा १३५ न.पा. सौर्य सडक बत्ती जडान गर्न खरीद प्रकृया अगाडि बढाइएको ।
२९०	आगामी आर्थिक वर्षदिखि जेष्ठ नागरिक, एकल महिला,विधवा महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र लोपोन्मुख आदिवासी जनजातिलाई प्रदान गरिने सामाजिक सुरक्षा भत्ता दोब्बर गरेको छु।	- मिति २०७३।५।२९ को निर्णयानुसार कार्यविधि संशोधन गरी भत्ताको दर कायम भएको । - सामाजिक सुरक्षा भत्ताका दर website मार्फत सार्वजनिक गरिएको । - सामाजिक सुरक्षा रणनीतिको मस्यौदा तयारी - MIS मा इन्ट्री भएका कुल लाभग्राही संख्या: १४,३०,०६६ रहेको ।
२९१	सबै क्षेत्रका विपन्न परिवारका दुई जना बालबालिकाले क्रमशः बालसंरक्षण अनुदान प्राप्त गर्दै जाने व्यवस्था मिलाएको छु।	कर्णाली अञ्चलका सबै जिल्लाहरू र गरिब सूचकांकमा सबैभन्दा पछि परेका अछाम, बझाङ र रौतहट जिल्लाका ५ वर्ष मुनिका सबै बालबालिकाहरूलाई बालपोषण अनुदान वितरण गर्ने निर्णय भई निर्देशन सहित सम्बन्धित जिल्लामा अख्तियारी पठाइसकिएको । श्रोत व्यवस्था भएमा क्रमशः अन्य क्षेत्रमा पनि विस्तार गर्ने रणनीति लिइएको ।
२९३	सबै सामाजिक सुरक्षा भत्ता बैंक खाता मार्फत उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाइनेछ । यस प्रयोजनका लागि सबै नेपालीको बैंक खाता अभियान सञ्चालन गरिनेछ । नेपाल राष्ट्र बैंक मार्फत शून्य मौज्दातमा बैंक खाता खोल्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । बीमा भुक्तानी लगायतका	- बैंकर्स एशोसिएशनबाट सेवा शुल्क माग भएको र त्यसको व्यहोरा खुलाई मन्त्रालयबाट निर्णय गराई अर्थ मन्त्रालयलाई उपलब्ध गराइएको । ५७ जिल्लाका १३१ नगरपालिका तथा २८५ गाविसमा बैङ्किंग प्रणालीबाट भत्ता वितरण भैरहेको ।

ब.व.को बुँदा नं.	बजेट नीति तथा कार्यक्रमको विवरण	फागुन महिनासम्मको प्रगति
	राज्यबाट नागिरकलाई प्रदान गरिने नगद हस्तान्तरणहरू बैंक खाता मार्फत मात्र गरिनेछ ।	
२९४	- जननिर्वाचित सांसदहरूलाई आफ्नो निर्वाचन क्षेत्रका विकास निर्माणमा सहभागी भई जनप्रतिनिधि र जनताबिचको सम्बन्ध सुदृढ तुल्याउन सहयोग पुगोस् र विकास निर्माणका स्थानीय आवश्यकताहरू जनप्रतिनिधिहरू मार्फत पनि सम्बोधन हुन सकुन भन्ने मान्यताका साथ निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार विशेष कार्यक्रमको बजेटलाई रु.३ करोड पुर्याएको छ । - निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार विशेष कार्यक्रमको रकम वृद्धि गरी रु.५० लाख पुर्याएको छ । निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार विशेष कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित निर्वाचन क्षेत्रबाट प्रत्यक्ष निर्वाचित सांसद र उक्त निर्वाचन क्षेत्र चयन गर्ने समानुपातिक वा परिषद् बाट पारित सडक, पुल, खानेपानी, सिंचाई, शिक्षा, स्वास्थ्य र नवीकरणीय उर्जा क्षेत्रका पूर्वाधार आयोजनाहरूमा प्रत्येक योजनामा न्यूनतम रु.१० लाख हुने गरी बढीमा ३० आयोजनामा मात्र विनियोजन गर्ने व्यवस्था मिलाएको छ । आयोजनाको कार्यान्वयन गर्न फरफारक गर्न जिम्मेवारी सम्बन्धित जिल्ला विकास समितिको हुनेछ । - समानुपातिक वा मनोनित सांसदले निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार विशेष कार्यक्रममा सहभागी बन्नका लागि २४० मध्ये कुनै एक निर्वाचन क्षेत्र छान्नुपर्ने व्यवस्था	मिति २०७३।६।६ को मन्त्रिपरिषद् बैठकबाट स्विकृत "निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार विशेष कार्यक्रम (सञ्चालन कार्यविधि) (पहिलो संशोधन) नियमावली, २०७१" र "निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रम (सञ्चालन कार्यविधि) (द्वैत संशोधन) नियमावली, २०५८ मिति २०७३ साल कार्तिक १ गते नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित भई कार्यान्वयनमा आएको ।

ब.व.को बुँदा नं.	बजेट नीति तथा कार्यक्रमको विवरण	फागुन महिनासम्मको प्रगति
	गरेको छु । यस्तो खर्चको सार्वजनिक लेखा परीक्षण गनुपर्ने व्यवस्था मिलाएको छु ।	
२९८	तराई-मधेसका विकासमा पछि परेका क्षेत्रलाई लक्षित गरी शुरू गरिएको सीमा क्षेत्र विकास कार्यक्रमलाई तराईका २० जिल्लामा विस्तार गर्नुका साथै थप प्रभावकारी बनाउन रु. १ अर्व विनियोजन गरेको छु। यो कार्यक्रम दक्षिण सिमावर्ती गाउँ विकास समितिहरूमा सञ्चालन गरिनेछ ।	- केन्द्रमा अनुगमन तथा मूल्यांकन विज्ञ - १ जना नियुक्त, क्षेत्रमा अनुगमन तथा मूल्यांकन अधिकृत (इन्जिनियर) - ३ जना नियुक्त २० जिल्लामा इन्जिनियर, सव-इन्जिनियर प्रति गाविस - १ जनाका दरले नियुक्त, प्रशासन तथा लेखा सहायक - २० जना नियुक्त । - छुट्टै परियोजना कार्यालय स्थापना भएको । ३ क्षेत्र विराटनगर, चितवन र दाङमा क्षेत्रीय इकाई स्थापना भै पदपूर्ति भएको । कार्यक्रम स्थानीयस्तरबाटै तयार गरी सञ्चालन गरिएको ।
२९९	मुलुकभर रहेका १५५ तुइनहरूलाई २०७४ साल भाद्र महिना सम्ममा झोलुङ्गे पुलहरूद्वारा विस्थापन गरिनेछ ।	सार्वजनिक तुइनलाई झोलुङ्गेपुलबाट विस्थापित गर्नका लागि २४ वटा झो.पु. निर्माण सम्पन्न ।
३००	सबैगाउँ विकास समितिहरूमा आगामी दुई वर्ष भित्र मोटर बाटो पुर्याइनेछ ।	कच्ची सडक निर्माण तथा सुधार १२५ कि.मी., सडक मर्मत सुधार ४०५ कि.मी. निर्माण भएको ।
३०१	सबै नगरपालिकाहरूमा सार्वजनिक र निजी सहभागिताको आधारमा क्रमशः सौर्य सडक बत्ती जडान गरिनेछ ।	१२२ नगरपालिकाहरूमा सौर्य सडक बत्ती जडान गर्न अख्तियारी पठाइएको । १३५ नगरपालिकाहरूमा सौर्य सडक बत्ती जडान गर्न खरिद प्रक्रिया अगाडि बढाइएको ।
३०२	स्थानीय निकायसँग समन्वय गरी विकास निर्माण, उद्धार राहत र विपद व्यवस्थापन जस्ता कार्यहरूमा राजनीतिक दल सामाजिक समूह वा संघ संस्थाहरूलाई स्वयंसेवक परिचालन गर्न अभिप्रेरित गरिनेछ ।	राज्य पुनर्संरचनाको कार्य अगाडि बढिरहेकोले स्थानीय निकाय श्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०६९ को संशोधन प्रक्रिया अगाडि नबढेको ।
३०३	गरिवसँग विश्वेश्वर कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिएको छु ।	गत आव ०७२/७३ मा कार्यक्षेत्रमा (९७ गाविस) तोकिएको मापदण्ड बमोजिम

ब.व.को बुँदा नं.	बजेट नीति तथा कार्यक्रमको विवरण	फागुन महिनासम्मको प्रगति
		चालु आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा लक्षित परिवार छनौट भई समूह संस्थामा आवद्ध गराइएको ।

सामाजिक सुरक्षा भत्ता पाउनेहरूको संख्यात्मक विवरण:

लक्षित समूह	मासिक दर (रु)	आर्थिक वर्ष	
		२०७२/७३	२०७३/७४
		संख्या	संख्या
जेष्ठ नागरिक (अन्य)	१०००	७९२३७९	८३९६९६
जेष्ठ नागरिक (दलित)	१०००	२३००८५	२११६११
जेष्ठ नागरिक (कर्णाली)	१०००	२७३५५	३१९३६
एकल महिला	१०००	१७२८४२	१०२१७८
विधवा	१०००	४८७२८६	५१७३६८
पुर्ण अपाङ्गता भएका व्यक्ति	२०००	३०९१२	३३११५
आंशिक अपाङ्गता भएका व्यक्ति	६००	३१४०८	४३७५८
लोपोन्मुख आदिवासी/जनजाती	१०००	२३३४६	२४४०१
बालबालिका	२००	४६९९२२	४४२४२८
कुल जम्मा		२२६५५३५	२२५५५४७
७० वर्ष नाघेका जेष्ठ नागरिक(उपचार खर्च)	१०००	-	९०५७२५

श्रोत : केन्द्रीय पञ्जीकरण विभाग ।

पूर्वाधार निर्माणतर्फका प्रमुख उपलब्धिहरू:

१) आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा केन्द्रीय सशर्त अनुदानको भौतिक पूर्वाधार तर्फको वार्षिक प्रगति

क्रियाकलाप	इकाई	उपलब्धी
कच्ची ग्रामीण सडक निर्माण	कि.मि.	१२५०
ग्राभेल सडक निर्माण	कि.मि.	५४६
कालोपत्रे सडक निर्माण	कि.मि.	५५
सडक मर्मत संभार (नियमित र आवधिक)	कि.मि.	३८२५
सडक पुल निर्माण	वटा	६८
झोलुङ्गे पुल निर्माण	वटा	४२२
रोजगारी सिर्जना	श्रमदिन	२८३९९२०

आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा केन्द्रिय सशर्त अनुदानको भौतिक पूर्वाधार तर्फको प्रथम ८ महिनाको प्रगति

क्रियाकलाप	इकाई	उपलब्धी
कच्ची ग्रामीण सडक निर्माण	कि.मि.	३८५.७३
ग्राभेल सडक निर्माण	कि.मि.	२०९
कालोपत्रे सडक निर्माण	कि.मि.	०
सडक मर्मत संभार (नियमित र आवधिक)	कि.मि.	५७००
सडक पुल निर्माण	वटा	३१
झोलुङ्गे पुल निर्माण	वटा	१३९
रोजगारी सिर्जना	श्रमदिन	१२१६५९०

१२. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३६५०११३	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	२४४,८२२	१९०,३१८	७७.७४
३६५०१३३	राष्ट्रिय दलित आयोग	२७,८३७	२७,६५५	९९.३५
३६५०१५३	जेष्ठनागरिक, अशक्त, अपाङ्ग, लोपोन्मुख जाति तथा एकल महिला सुरक्षा व्यवस्था	१६,५३०,००३	१६,१४९,१८०	९७.७०
३६५०१६३	स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सडक विभाग	४३,३७७	३५,४३७	८१.७०
३६५०२०३	राष्ट्रिय मुस्लिम आयोग	१३,२६७	८,८३७	६६.६१
३६५०२१३	कन्द्रीय पिङ्गकरण विभाग	२६,६५२	२०,३११	७६.२१
३६५१०१३	बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समिति	२६,४५९	२६,११२	९८.६९
३६५१०४३	स्थानीय निकाय वित्तीय आयोग	५५,८७७	४७,९८४	८५.८७
३६५१०५३	आदिबासि / जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान	११९,४६८	११३,०४८	९४.६३
३६५१०६३	उपेक्षित, उत्पीडीत र दलितवर्ग उत्थान विकास समिति	५७,३६२	५३,३०३	९२.९२
३६५१०८३	पिछडिएको समुदाय उत्थान विकास समिति	२८,९७३	२६,०६३	८९.९६
३६५१४४३	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	७५,०००	७५,०००	१००.००
३६५१५०३	बादी समुदाय उत्थान विकास समिति	१५,१३७	१३,१८८	८७.१२

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३६५१५१३	साना विकास आयोजना	५००,०००	-	-
३६५८०१३	जिल्ला विकास समिति अनुदान	४,३५४,२५९	३,८६६,६६८	८८.८०
३६५८०२३	गाऊँ विकास समिति अनुदान	८,०५१,८२७	८,०१४,६९७	९९.५४
३६५८०३३	नगरपालिका अनुदान	७,७१८,५१६	७,००५,३१८	९०.७६
३६५८०४३	ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	२१७,३२७	१७८,११९	८१.९६
३६५८०५३	ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजना	१२२,८२९	१०५,००४	८५.४९
३६५८०६३	ग्रामीण पुननिर्माण तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	३३,५०६	२७,०११	८०.६२
३६५८०७३	ग्रामीण सामुदायिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	५१,३६७	४९,२४४	९५.८७
३६५८०८३	स्थानीय यातायात पूर्वाधार क्षेत्रगत कार्यक्रम	१४,८८०	१०,९७८	७३.७८
३६५८०९३	झोलुंगे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम	१४,४८८	१३,७४०	९४.८४
३६५८१०३	ग्रामीण पहुँच कार्यक्रम	४५,०८०	५,६९७	१२.६४
३६५८१५३	विकेन्द्रीत ग्रामीण पूर्वाधार तथा जिविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	१०५,९१८	९४,१७९	८८.९२
३६५८१६३	दुर्गम एवं विशेष क्षेत्र विकास कार्यक्रम	५९,७७९	५६,३३९	९४.२५
३६५८१७३	स्थानीय विकास शुल्क कोष	१,०८७,३२९	१,०७२,६६६	९८.६५
३६५८१९३	स्थानीय शासन तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम	५,६२०,१५१	२,८७६,०२८	५१.१७
३६५८२१३	पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	१७८,७२०	१३६,८३८	७६.५७
३६५८२२३	कर्णाली रोजगार कार्यक्रम	१४,११०	१२,४१७	८८.००
३६५८२५३	स्थानीय अग्रसरतालाई नयाँ ज्ञान र सीपसंग जोड्ने कार्यक्रम	५,४०८	-	-
३६५८३१३	स्थानीय स्तरका सडकपुल तथा सामुदायिक पहुँच सुधार परियोजना	१,७४८	१,४७६	८४.४४
३६५८३३३	सामुदायिक सिंचाइ आयोजना	८४,०९०	७७,७१७	९२.४२
३६५८३७३	साना सिंचाई, नदि नियन्त्रण र अन्य पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	२,०३७	१,५५२	७६.१९
३६५८३८३	सुनौला हजार दिन कार्यक्रम	३,०८३,८३७	१,४६६,०००	४७.५४

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३६५८४०३	पूर्वी चितवन नदि व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	५,५०६	१,०२२	१८.५६
३६५८४१३	उन्नती-समावेशी आर्थिक विकास कार्यक्रम नेपाल	४४,५५४	-	-
३६५८४२३	राष्ट्रिय ग्रामिण यातायात सुदृढीकरण कार्यक्रम	१५९,७५३	११८,५४५	७४.२१
३६५८४३३	स्थानीय सडक सुधार कार्यक्रम	१०,८१७	९,१५३	८४.६२
३६५८४४३	साना सिंचाई कार्यक्रम	८०,८१५	४,७५९	५.८९
३६५८४५३	गरिवसँग विश्वेश्वर कार्यक्रम	१५९,६९७	१४३,८६६	९०.०९
३६५८४६३	वातावरण मैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम	८९७,३९०	४०९,७७८	४५.६६
३६५८४७३	बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम	१००,०००	८७,२६८	८७.२७
३६५८५०३	निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रम	४,८५३,८९१	४,५९८,४५८	९४.७४
३६५८५२३	सीमा क्षेत्र विकास कार्यक्रम	७९,०४१	५९,९४७	७५.८४
	जम्मा	५५,०२२,९०४	४७,२९०,९२०	८५.९५

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३६५०११४	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	१६,१००	८,३०८	५१.६०
३६५०१३४	राष्ट्रिय दलित आयोग	४९०	४९०	१००.००
३६५०१६४	स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सडक विभाग	५१,४००	१३,५०८	२६.२८
३६५०२०४	राष्ट्रिय मुस्लिम आयोग	६००	५६०	९३.३३
३६५०२१४	कन्ड्रिय पिङ्गकरण विभाग	२,५००	२,००१	८०.०४
३६५१०१४	बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समिति	५४,२००	५२,९१८	९७.६३
३६५१०५४	आदिवासि / जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान	१६,०४५	१४,८९१	९२.८१
३६५१०६४	उपेक्षित,उत्पीडीत र दलितवर्ग उत्थान विकास समिति	१०,९२०	१०,२९२	९४.२५
३६५१०८४	पिछडिएको समुदायउत्थान विकास समिति	१८९	१८८	९९.४७
३६५१४४४	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	३५,०००	१९,४१९	५५.४८

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३६५१५०४	बादी समुदाय उत्थान विकास समिति	५,१९३	४,४१८	८५.०८
३६५८०४४	ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	४४६,४४६	३९५,४५३	८८.५८
३६५८०५४	ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजना	१८१,३००	१६७,५६७	९२.४३
३६५८०६४	ग्रामीण पुननिर्माण तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	१,१५०,०१६	६९६,०४८	६०.५३
३६५८०७४	ग्रामीण सामुदायिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	२९१,४६७	२४७,८२१	८५.०३
३६५८०८४	स्थानीय यातायात पूर्वाधार क्षेत्रगत कार्यक्रम	१,६०८,४७२	१,४१०,७५८	८७.७१
३६५८०९४	झोलुंगे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम	२,२६०,४५३	१,५३३,६६६	६७.८५
३६५८१०४	ग्रामीण पहुँच कार्यक्रम	९१४,२४३	४४६,१०१	४८.७९
३६५८१५४	विकेन्द्रीत ग्रामीण पूर्वाधार तथा जिविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	२,०१०,५८६	१,५४८,८१६	७७.०३
३६५८१६४	दुर्गम एवं विशेष क्षेत्र विकास कार्यक्रम	१२१,१८७	१०९,५८७	९०.४३
३६५८१७४	स्थानीय विकास शुल्क कोष	२,३४६,३९७	२,०९०,७०२	८९.१०
३६५८१९४	स्थानीय शासन तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम	४४,९२५	१०,३८४	२३.११
३६५८२१४	पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	२५४,३००	२०८,६९५	८२.०७
३६५८२२४	कर्णाली रोजगार कार्यक्रम	२८४,२००	२६६,१५९	९३.६५
३६५८२५४	स्थानीय अग्रसरतालाई नयाँ ज्ञान र सीपसंग जोड्ने कार्यक्रम	१४,५९२	-	-
३६५८३१४	स्थानीय स्तरका सडकपुल तथा सामुदायिक पहुँच सुधार परियोजना	३,३९३,८१०	१,४३६,८६४	४२.३४
३६५८३३४	सामुदायिक सिंचाइ आयोजना	८०१,३२४	४७४,५४६	५९.२२
३६५८३७४	साना सिंचाई, नदि नियन्त्रण र अन्य पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	९२७,०१८	४९९,१३८	५३.८४
३६५८३८४	सुनौला हजार दिन कार्यक्रम	४,७५०	२,२७९	४७.९८
३६५८४०४	पूर्वी चितवन नदि व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	२३०,२९२	९२,०६५	३९.९८
३६५८४१४	उन्नती-समावेशी आर्थिक विकास	६५५,८०२	-	-

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	कार्यक्रम नेपाल			
३६५८४२४	राष्ट्रिय ग्रामिण यातायात सुदृढीकरण कार्यक्रम	३,१७८,६४५	२,०९६,७२८	६५.९६
३६५८४३४	स्थानीय सडक सुधार कार्यक्रम	९८३,६९७	९००,४२२	९१.५३
३६५८४४४	साना सिंचाई कार्यक्रम	७४०,२००	२४६,३०८	३३.२८
३६५८४६४	वातावरण मैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम	६,१९०	२३२	३.७५
३६५८५१४	आर्थिक केन्द्र तथा दुई जिल्ला जोड्ने सडक	१,२०५,८८२	९६२,५८५	७९.८२
३६५८५२४	सीमा क्षेत्र विकास कार्यक्रम	८५,०७८	७८,९१४	९२.७५
	जम्मा	२४,३३३,९०९	१६,०४८,८३१	६५.९५

१३. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३६५०११३	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	२०५,४३४	१५०,८००	७३.४१
३६५०१३३	राष्ट्रिय दलित आयोग	१९,७४२	१५,०६७	७६.३२
३६५०१५३	जेष्ठ नागरिक दीर्घ सेवा सम्मान र सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम	३२,६९९,९९९	२३,४३९,२२३	७१.६८
३६५०१६३	स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सडक विभाग	४२,९६३	३१,१२८	७२.४५
३६५०२०३	राष्ट्रिय मुस्लिम आयोग	१०,७५८	४,९४२	४५.९४
३६५०२१३	केन्द्रिय पंजिकरण विभाग	४९,१४६	२०,६५९	४२.०४
३६५१०१३	बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समिति	२४,९३१	१७,१६३	६८.८४
३६५१०४३	स्थानीय निकाय वित्तीय आयोग	६९,७१५	३४,६३६	४९.६८
३६५१०५३	आदिवासि / जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान	७९,४२१	४४,२५२	५५.७२
३६५१०६३	उपेक्षित,उत्पीडीत र दलितवर्ग उत्थान विकास समिति	५६,३५७	३२,९९१	५८.५४
३६५१०८३	पिछडिएको समुदायउत्थान विकास समिति	२४,९५७	१०,९५५	४३.९०

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३६५१४४३	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	७०,०००	५१,२५९	७३.२३
३६५१५०३	बादी समुदाय उत्थान विकास समिति	१५,५३१	९,९६९	६४.१९
३६५१५४३	फोहरमैला व्यवस्थापन प्राविधिक सहयोग केन्द्र	३३,४८०	१८,००१	५३.७७
३६५१५५३	संघीय शासन प्रणाली व्यवस्थापन कार्यक्रम	१९४,९७६	८६,६५५	४४.४४
३६५८०१३	जिल्ला विकास समिति अनुदान	४,५८५,६०२	३,३८२,३६५	७३.७६
३६५८०२३	गाऊँ विकास समिति अनुदान	१५,५५४,६५८	९,१८५,४१०	५९.०५
३६५८०३३	नगरपालिका अनुदान	१३,१६६,३०५	७,४६४,७२२	५६.७०
३६५८०४३	ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	१६०,९०२	९८,१९२	६१.०३
३६५८०५३	ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजना	१५४,२७२	५७,०७१	३६.९९
३६५८०६३	ग्रामीण पुननिर्माण तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	३४,३४१	२१,९३२	६३.८७
३६५८०७३	ग्रामीण सामुदायिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	५१,६१८	३४,०८६	६६.०४
३६५८०८३	स्थानीय यातायात पूर्वाधार क्षेत्रगत कार्यक्रम	१४,८३६	९,७३६	६५.६२
३६५८०९३	झोलुगे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम	१,२२५,३१९	६९१,७१०	५६.४५
३६५८१०३	ग्रामीण पहुँच कार्यक्रम	२१,४७९	३,६९७	१७.२१
३६५८१५३	विकेन्द्रीत ग्रामीण पूर्वाधार तथा जिविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	९०,०५१	६०,२७५	६६.९३
३६५८१६३	दुर्गम एवं विशेष क्षेत्र विकास कार्यक्रम	६२,४१०	५२,७४६	८४.५२
३६५८१७३	नगरक्षेत्र पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	३,४३९,००६	१,२३८,०३०	३६.००
३६५८१९३	स्थानीय शासन तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम	३,८०७,४३०	१,००९,८६७	२६.५२
३६५८२१३	पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	१६६,७२८	५५,९५१	३३.५६
३६५८२२३	कर्णाली रोजगार कार्यक्रम	१३,९५८	८,९२०	६३.९१
३६५८२५३	स्थानीय अग्रसरतालाई नयाँ ज्ञान र सीपसंग जोड्ने कार्यक्रम	१,०००	-	-

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३६५८३१३	स्थानीय स्तरका सडकपुल तथा सामुदायिक पहुँच सुधार परियोजना	१,८४३	१,०९१	५९.२०
३६५८३३३	सामुदायिक सिंचाइ आयोजना	१०२,२२८	५४,३०४	५३.१२
३६५८३७३	साना सिंचाई, नदि नियन्त्रण र अन्य पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	१,९९३	१,५३८	७७.१७
३६५८३८३	सुनौला हजार दिन कार्यक्रम	१,३५१,७२०	५३५,१५४	३९.५९
३६५८४०३	पूर्वी चितवन नदि व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	५,१०४	४७६	९.३३
३६५८४१३	उन्नती-समावेशी आर्थिक विकास कार्यक्रम नेपाल	१०,७७३	-	-
३६५८४२३	राष्ट्रिय ग्रामिण यातायात सुदृढीकरण कार्यक्रम	१५२,८९५	८०,०९५	५२.३९
३६५८४३३	स्थानीय सडक सुधार कार्यक्रम	९,२१७	५,१३३	५५.६९
३६५८४४३	साना सिंचाई कार्यक्रम	१७,७५१	२,८४१	१६.००
३६५८४५३	गरिवसँग विश्वेश्वर कार्यक्रम	१६०,०१८	१११,१३९	६९.४५
३६५८४६३	वातावरण मैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम	७९६,२५२	३३३,५१३	४१.८९
३६५८४७३	बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम	२७२,९२०	६१,३९९	२२.५०
३६५८५०३	निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रम	१०,२०५,०००	६,४९८,०७३	६३.६८
३६५८५२३	सीमा क्षेत्र विकास कार्यक्रम	२७९,८०९	१६२,८१२	५८.१९
	जम्मा	८९,५१४,८४९	५५,१८९,९७८	६१.६५

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३६५०११४	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	९,४८०	३,९४०	४१.५६
३६५०१३४	राष्ट्रिय दलित आयोग	४५०	४५०	१००.००
३६५०१६४	स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सडक विभाग	१४,६०५	१,६२१	११.१०
३६५०२०४	राष्ट्रिय मुस्लिम आयोग	३१२	-	-
३६५०२१४	केन्द्रिय पंजिकरण विभाग	७,४७५	५७९	७.७५
३६५१०१४	बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समिति	४९,९३९	२७,८४४	५५.७६
३६५१०४४	स्थानीय निकाय वित्तीय आयोग	१,०००	६७३	६७.३०

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३६५१०५४	आदिवासि / जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान	१५,०००	४,९८०	३३.२०
३६५१०६४	उपेक्षित,उत्पीडीत र दलितवर्ग उत्थान विकास समिति	९,९१५	६,५४९	६६.०५
३६५१०८४	पिछडिएको समुदायउत्थान विकास समिति	१५०	८५	५६.६७
३६५१४४४	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	२०,०००	१२,०६४	६०.३२
३६५१५०४	बादी समुदाय उत्थान विकास समिति	५,०००	२७१	५.४२
३६५१५१४	साना विकास आयोजना	१,०००	-	-
३६५१५४४	फोहरमैला व्यवस्थापन प्राविधिक सहयोग केन्द्र	१५५,९११	५४,०२३	३४.६५
३६५१५५४	संघीय शासन प्रणाली व्यवस्थापन कार्यक्रम	२,३५०	५३४	२२.७२
३६५८०४४	ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	४३९,५८६	१९१,५२७	४३.५७
३६५८०५४	ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजना	२९४,७५०	११२,०७१	३८.०२
३६५८०६४	ग्रामीण पुननिर्माण तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	१,०३७,०२०	५४३,०२४	५२.३६
३६५८०७४	ग्रामीण सामुदायिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	२२८,६८९	१३०,८०८	५७.२०
३६५८०८४	स्थानीय यातायात पूर्वाधार क्षेत्रगत कार्यक्रम	२,२०१,२३८	६९३,०६५	३१.४९
३६५८०९४	झोलुंगे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम	२,२२२,९२६	७०२,१६७	३१.५९
३६५८१०४	ग्रामीण पहुँच कार्यक्रम	८२६,९०१	६०,७४८	७.३५
३६५८१५४	विकेन्द्रीत ग्रामीण पूर्वाधार तथा जिविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	१,९४५,४९८	९८२,१३१	५०.४८
३६५८१६४	दुर्गम एवं विशेष क्षेत्र विकास कार्यक्रम	११८,७९०	३२,४०४	२७.२८
३६५८१९४	स्थानीय शासन तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम	५४,७३४	२,९२०	५.३३
३६५८२१४	पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	३१९,२७२	१०५,७०३	३३.११

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३६५८२२४	कर्णाली रोजगार कार्यक्रम	४३९,७०५	२६०,८९१	५९.३३
३६५८३१४	स्थानीय स्तरका सडकपुल तथा सामुदायिक पहुँच सुधार परियोजना	२,९९५,५९६	१,२६९,८४१	४२.३९
३६५८३३४	सामुदायिक सिंचाइ आयोजना	८१२,२०८	३९०,२४२	४८.०५
३६५८३७४	साना सिंचाई, नदि नियन्त्रण र अन्य पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	८४२,३६०	३७१,९८२	४४.१६
३६५८३८४	सुनौला हजार दिन कार्यक्रम	३,९६०	९३२	२३.५४
३६५८४०४	पूर्वी चितवन नदि व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	१९०,८१५	४,८७९	२.५६
३६५८४१४	उन्नती-समावेशी आर्थिक विकास कार्यक्रम नेपाल	१,५४५,०३६	-	-
३६५८४२४	राष्ट्रिय ग्रामिण यातायात सुदृढीकरण कार्यक्रम	७,१४२,०१०	१,९१३,१०६	२६.७९
३६५८४३४	स्थानीय सडक सुधार कार्यक्रम	७४८,३१५	१७२,७५९	२३.०९
३६५८४४४	साना सिंचाई कार्यक्रम	७४७,९६४	१४३,४८४	१९.१८
३६५८४६४	वातावरण मैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम	३,५५०	३३४	९.४१
३६५८४७४	बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम	४००	-	-
३६५८५१४	आर्थिक केन्द्र तथा दुई जिल्ला जोड्ने सडक	२,०२९,४०५	८९७,६७७	४४.२३
३६५८५२४	सीमा क्षेत्र विकास कार्यक्रम	७२०,२१२	३१९,३६४	४४.३४
	जम्मा	२८,२०३,५२७	९,४१५,६७२	३३.३८

◆ ◆ ◆

संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि :

अनुपम प्राकृतिक सौन्दर्यता, सामाजिक-सांस्कृतिक विविधता र भौगोलिक विषमताले भरिपूर्ण नेपाल विश्व पर्यटन मानचित्रमा प्रमुख पर्यटकीय गन्तव्य स्थलको रूपमा सुपरिचित छ । पर्यटनक्षेत्रलाई अझ सक्षम र सुदृढ बनाउन आन्तरिक र बाह्य यातायातको माध्यम बनेको हवाई यातायातलाई सुरक्षित, स्तरीय र भरपर्दो बनाउन आवश्यक छ । यस प्रकारले संस्कृति, पर्यटन र नागरिक उड्डयन क्षेत्रको उपर्युक्त संयोजन गरी संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयको गठन गरिएको पाईन्छ । सन् १९५० पछि नेपालमा विदेशी पर्यटकहरू आउन थाले पश्चात पर्यटन क्षेत्रका कार्यक्रमहरूलाई व्यवस्थित ढङ्गले अगाडि बढाउन वि.सं.२०१६ सालमा पर्यटन बोर्डको स्थापना गरिएको थियो । वि.सं.२०१८ सालमा निर्माण तथा यातायात मन्त्रालय अन्तर्गत पर्यटन विभागको गठन गरिएको थियो । पर्यटन क्षेत्रको योजनावद्ध विकास तथा प्रवर्द्धन गर्न छुट्टै केन्द्रिय निकायको आवश्यकता महशुस गरी वि.सं. २०३४ सालमा पर्यटन मन्त्रालयको स्थापना भएको पाईन्छ । मुलुकले अवलम्बन गरेको खुला वजारमुखी अर्थतन्त्रमा सरकारको भूमिका र कार्यक्षेत्रलाई व्यवस्थित गर्न वि.सं. २०५५ सालमा मन्त्रालय अन्तर्गतका हवाई विभाग र पर्यटन विभागलाई खारेज गरी नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण र नेपाल पर्यटन बोर्डको स्थापना गरियो । वि.सं. २०५७ देखि संस्कृति क्षेत्र तर्फको कार्य समेत यस मन्त्रालयमा समावेश भई संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय नामाकरण गरिएकोमा वि.सं. २०६५ भदौमा संस्कृतिक्षेत्र अलग भै छुट्टै मन्त्रालयको रूपमा पुर्नगठन हुन गई पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय कायम भएको थियो । पुनःमिति २०६९।०२।०५ मा संस्कृति क्षेत्र यसै मन्त्रालयमा गाभिन गई पुनः यस मन्त्रालयको नाम "संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय" कायम भएको छ ।

२. दृष्टिकोण:

नेपालका प्राकृतिक, सांस्कृतिक, जैविक एवं मानव निर्मित सम्पदाहरूको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्दै नेपाललाई विश्व मानचित्रमा आकर्षक, रमणीय र सुरक्षित गन्तव्यस्थलको रूपमा विकास गर्नु पर्यटन क्षेत्रको दीर्घकालिन दृष्टिकोण रहेको छ ।

३. ध्येय :

- नेपाललाई विश्व पर्यटन मानचित्रमा आकर्षक, रमणीय र सुरक्षित गन्तव्यस्थलको रूपमा विकास गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा योगदान पुर्याउने ।
- राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय रूपमा पर्यटन प्रवर्द्धन मार्फत संख्यात्मक तथा गुणात्मक पर्यटक आगमनमा बृद्धि गरी प्राप्त लाभको समन्यायिक वितरण गर्ने ।
- सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरूको संरक्षण र संबर्द्धन गरी सांस्कृतिक पर्यटनको प्रवर्द्धन गर्ने ।
- विभिन्न भाषा, साहित्य, संज्ञित तथा नाट्यकला र ललितकला जस्ता क्षेत्रहरूको विकास गर्ने ।

- साहित्य, कला, संगित, चलचित्र, सूचना प्रविधि एवं ज्ञान-विज्ञानको क्षेत्रका वास्तविक स्रष्टा एवं तत् सम्बन्धी अधिकारका धनीको आर्थिक तथा नैतिक अधिकारको संरक्षण गर्ने ।
- संस्कृति संरक्षणको माध्यमबाट समाजमा सामाजिक, सांस्कृतिक सदभाव एवं एकता कायम गर्ने ।
- हवाई यातायातको सुरदृढीकरणबाट राष्ट्रिय एवं अन्तराष्ट्रिय स्तरमा आवागमन र पहुँच बढाई गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्ने ।
- नागरिक उड्डयन उद्योगलाई मुलुकको विकासमा महत्वपूर्ण योगदान गर्न सक्ने आर्थिक क्षेत्रको रूपमा विकास गर्ने ।
- पर्यटन क्षेत्रको विविधीकरण र विस्तारद्वारा सर्वसाधारण नागरिकमा स्वरोजगारको सिर्जना गरी पर्याप्त पर्यटन र ग्रामीण पर्यटनलाई गरिबी निवारणसँग आवद्ध गरी उनीहरूको जीवनस्तरमा सुधार गर्न पर्यटन उद्योगको प्रवर्धन गरी यसलाई राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको प्रमुख आधारको रूपमा विकास गर्ने ।
- देशका मूर्त-अमूर्त प्राकृतिक, सांस्कृतिक, जैविक तथा मानव निर्मित सम्पदाहरूको खोज, संरक्षण, सम्बर्धन एवं विकास गरी नेपाललाई पर्यटकीय दृष्टिले आकर्षक र प्रमुख गन्तव्य स्थलको रूपमा विकास गर्ने,
- सुलभ, सुरक्षित, भरपर्दो र नियमित हवाई तथा स्थल यातायातको माध्यमद्वारा पर्यटन क्षेत्रको विकास, विस्तार र प्रवर्धन गर्ने,
- पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास र निर्माणको क्रममा प्राकृतिक स्रोत र साधनको उपयोग गर्दा वातावरण संरक्षण गर्दै त्यस्ता स्रोत र साधनको दिगो रूपमा उपयोग गर्ने ।
- देशलाई आकर्षक तथा थप सुरक्षित गन्तव्यको रूपमा विकास गर्दै पर्यटन आगमनमा उल्लेखनीय वृद्धि गरी जनताको आयस्तरमा वृद्धि गर्ने ।
- पर्यटकीय गन्तव्य स्थल तथा उपजमा विविधीकरण र विकास गर्ने ।
- नेपालका प्रमुख पर्यटकीय उपजहरूको बजारीकरण तथा प्रवर्धन गर्ने ।

४. रणनीतिहरू:

- पर्यटन प्रवर्द्धन र पर्यटन विकास गर्न सार्वजनिक, निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रसँग साझेदारी एवम् सहकार्य गर्ने ।
- नयाँ पर्यटकीय गन्तव्यस्थलहरूको एकिकृत र समन्वयात्मक रूपमा पूर्वाधार विकास गर्ने ।
- पर्यटकीय स्थल र उपजको विविधीकरण र विस्तार गरी ग्रामिण पर्यटन मार्फत थप रोजगारीका अवसरहरूको सिर्जना गर्ने ।
- मुलुकमा सबै मौसममा पर्यटकीय क्रियाकलापहरू संचालनका लागि आन्तरिक पर्यटनलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न छिमेकी तथा नयाँ पर्यटन उदगम मुलुकहरूलाई केन्द्रित गरी व्यापकरूपमा प्रचार प्रसार र प्रवर्द्धन गर्ने ।
- पर्यटकहरूलाई उपलब्ध गराईने सेवा सुविधाको पर्याप्तता र गुणस्तरीयताको सुनिश्चितता गर्दै दिगो पर्यटन विकास गर्ने ।
- सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने ।
- भाषा, साहित्य, संगित तथा नाट्यकला र ललितकला जस्ता क्षेत्रको विकास गर्ने ।
- समाजमा सामाजिक-सांस्कृतिक सदभाव कायम गर्ने ।
- सांस्कृतिक पर्यटनको प्रवर्द्धन गर्ने ।

- साहित्य, कला, संगित, चलचित्र, सूचना प्रविधि एवं ज्ञान विज्ञानको क्षेत्रका वास्तविकस्रष्टा एवं तत्सम्बन्धी अधिकारका धनीको आर्थिक तथा नैतिक अधिकारको संरक्षण गर्ने ।
- गामीण पर्यटनमार्फत यस क्षेत्रका लाभलाई जनस्तरसम्म पुर्याउने ।
- स्थापित तथा नयाँ पर्यटकीय गन्तव्य स्थलहरूको एकीकृत र समन्वयात्मक रूपमा पूर्वाधार विकास गर्ने र पर्यटन क्षेत्रको विकास र विविधीकरण गर्न वैदेशिक लगानी आकर्षित गर्ने ।

५. रणनीतिक उद्देश्यहरू

- नेपाल पर्यटक आगमन बढाउने ।
- पर्यटनबाट प्राप्त हुने राजस्व तथा रोजगारी बढाई समग्र आर्थिक वृद्धि, प्रति व्यक्ति आय एवं कुल गार्हस्थ उत्पादन (GDP) मा पर्यटन क्षेत्रको योगदानको हिस्सा बढाउने ।
- नेपालका पर्यटकीय आकर्षणका क्षेत्र, पर्यटकीय क्रियाकलाप र सेवाहरूमा विविधता ल्याउन अभिप्रेरित गर्ने ।
- प्रमुख पर्यटकीय बजार (जेनेरेटिड मार्केट्स) मा नेपालको पर्यटन ब्राण्डको बजारीकरण गर्ने ।
- पर्यटकीय सम्पदा तथा पर्यटन क्षेत्रमा काम गर्ने जनशक्तिको गुणस्तर र क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- पर्यटनका माध्यमबाट गरीबी निवारण गर्न ग्रामिण पर्यटन होमस्टे लगायत स्थानीय पर्यटकीय क्रियाकलापबाट हुने आयआर्जनमा समुदायको सहभागिता बढाउने ।

६. कार्यनीतिहरू :

- पर्यटकीय सेवा सुविधा विकास र विस्तारका लागि निजीक्षेत्रको लगानी आकर्षित गरिनेछ ।
- नेपाल वायु सेवा निगमको व्यवस्थापनलाई सुधार गरी नयाँ विमानहरू थप र लिजमा लिने व्यवस्था मिलाई राष्ट्रिय ध्वजा वाहकलाई अन्तराष्ट्रिय पर्यटन उदगम बिन्दु सम्म सिधा हवाई सम्पर्क गर्न सक्षम बनाईनेछ ।
- ३ प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरूसम्म पहुँच सहज बनाउन केवुलकार, पर्यटक बस टर्मिनल लगायत एकिकृत पर्यटकीय मनोरंजन स्थल निर्माण तथा संचालनमा निजीक्षेत्रको लगानी प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- पर्यटन पूर्वाधार विकासमा स्थानीय निकाय, समुदाय र निजीक्षेत्रको नेतृत्वदायी भूमिका र सहभागितालाई प्रोत्साहित गर्न पर्यटनक्षेत्रबाट प्राप्त आयको ३० प्रतिशत रकम तत् तत् क्षेत्रको पूर्वाधार विकासमा लगानी गर्ने नीति प्रभावकारी रूपमा लागू गरिनेछ ।
- पर्वतारोहणलाई व्यवस्थित र वातावरणमैत्री बनाई पर्वतीयक्षेत्रलाई उत्कृष्ट पर्यटन गन्तव्य स्थलको रूपमा विकास गरिनेछ ।
- पर्यटन उद्योगलाई दिगो पर्यटन विकास र हरित वृद्धिको प्रमुख क्षेत्रको रूपमा ग्रामिण तह सम्म विकास र विस्तार गरिनेछ ।
- साहसिक एवं मनोरञ्जनात्मक क्रियाकलाप, परम्परागत प्राकृतिक उपचार तथा स्पा, पर्या-पर्यटन, क्यासिनो गेमिङ्ग क्लब, एकिकृत मनोरञ्जन स्थल लगायत पर्यटकीय उपज/क्रियाकलापहरूलाई व्यवस्थित र मर्यादित रूपमा संचालन र प्रबर्द्धनका लागि आवश्यक कानुनी आधार तयार गरी लागू गरिनेछ ।
- पर्यटकीय रूपमा संभाव्य ग्रामिण क्षेत्रमा सामुदायिक होमस्टे संचालन गर्न ग्रामिण समुदायलाई सामुदायिक भवन, पदयात्रामार्ग निर्माण लगायत पूर्वाधार विकासमा टेवा/ सहयोग गरिनेछ ।

- खासखास पर्यटकीय उपजमा केन्द्रित भई पर्यटन क्षेत्रहरूको विविधिकरण गरिनेछ ।
- मुलुकभित्र यात्रा गर्ने नेपालीलाई आन्तरिक पर्यटनको मान्यता दिन पर्यटन तथा यातायात व्यवस्था सम्बद्ध विभिन्न ऐन नियम तथा नियमावलीहरूको आवश्यक संशोधन गर्ने कार्य अगाडी बढाइनेछ ।
- चीन र भारत केन्द्रित गरी निजीक्षेत्रसँगको सहकार्यमा पर्यटन प्रवर्द्धनको कार्ययोजना तयार गरी अभियानका रूपमा प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
- अन्तर्राष्ट्रिय र क्षेत्रिय संगठनहरू आदि तथा आर्थिकरूपमा नव उदियमान राष्ट्रबाट पर्यटक आकर्षित गर्न प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
- नेपाललाई आकर्षक गन्तव्यको रूपमा स्थापित गर्न आर्थिक कुटनीति तथा नेपाली डायस्पोरालाई परिचालन गरिनेछ ।
- मनोरंजन स्थल तथा होटल लगायत पर्यटकीय पूर्वाधारमा आन्तरिक तथा वैदेशिक लगानी प्रवर्द्धन हुने वातावरण सिर्जना गरिनेछ ।
- प्रति पर्यटक खर्च बृद्धिका लागि पर्यटकको बसाई अवधि लम्ब्याउनका लागि नयाँ गन्तव्यहरूको पहिचान तथा सेवा सुविधामा लगानी लगायत सुरक्षाको प्रत्याभूति दिने वातावरण निर्माण गरिनेछ ।
- पर्यटन व्यवसायले प्रदान गर्ने सेवा सुविधामा गुणस्तरियता सुनिश्चित गर्न पर्यटन उद्योगको अनुगमनलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।
- मुलुकभर स्थापना भएका होटल ट्रभल ट्रेकिङ र होमस्टे लगायत पर्यटन उद्योगहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- दुर्गम क्षेत्रमा उडान गर्ने वायुसेवाहरूले त्यस क्षेत्रमा गरेको उडान संख्याको आधारमा विशेष सुविधा तथा सहूलियत उपलब्ध गराइनेछ ।
- हवाई सेवालाई भरपर्दो, सुरक्षित, सर्वसुलभ, नियमित, आरामदायि तथा छिटोछरितो यातायातको माध्यमको रूपमा विकास गरी राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय पहुँच स्थापित गर्ने ।
- सरकारी, निजी, स्थानीय निकाय र समुदायको सहकार्यमा उड्डयन क्षेत्रको विकासको निम्ति आवश्यक पूर्वाधारहरूको विकास र विस्तार गर्ने
- प्रभावकारी अनुगमन, नियमन र अत्याधुनिक प्रविधिको उपयोग मार्फत नागरिक उड्डयन क्षेत्रको सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने ।

७. समष्टिगत लक्ष्यहरू : राष्ट्रिय सम्पदाहरूलाई पर्यटकीय कृयाकलापमा उपयोग गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान बृद्धि गरी जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु पर्यटन क्षेत्रको मुख्य लक्ष्य हुनेछ ।

समष्टिगत लक्ष्यहरू	एकाई	आधार वर्ष (आ.व.२०७२ /७३)	लक्ष्य (आ.व.२०७३। ७४)	लक्ष्य (आ.व.२०७४। ७५)
१.कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान बढाउने	प्रतिशत	२.६	३	३.५
२.पर्यटकहरूको आगमन संख्या	संख्या (बार्षिक)	७,१०,०००	८,००,०००	१०,००,०००

समष्टिगत लक्ष्यहरू	एकाई	आधार वर्ष (आ.व.२०७२ /७३)	लक्ष्य (आ.व.२०७३। ७४)	लक्ष्य (आ.व.२०७४। ७५)
बढाउने				
३.पर्यटकहरूको बसाई अवधि लम्ब्याउने	बसाई अवधी (दिनमा)	१२.४	१३.५	१४
४.प्रति पर्यटक खर्चमा बृद्धि भई विदेशी मुद्रा आर्जन बढाउने	प्रतिदिन प्रति पर्यटक खर्च (USD)	५३	५५	५८
५ पर्यटन क्षेत्रको विकास, विविधीकरण र विस्तारबाट रोजगारी अभिवृद्धि गर्ने	प्रत्यक्ष रोजगारी संख्या (हजारमा)	९०	११५	१३०

द. मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र :

नेपाल सरकार, (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र र मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

- संस्कृति, पर्यटन तथा हवाई यातायातको विकाससम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- पर्यटन तथा हवाई उद्योगको प्रवर्द्धन र संरक्षण;
- ट्राभल र ट्रेकिङ एजेन्सी;
- विश्व पर्यटन सङ्गठनलगायत पर्यटन तथा हवाई यातायातसम्बद्ध अन्तर्राष्ट्रिय संस्था;
- पर्वतारोहण र अन्य साहसिक पर्यटन क्रियाकलाप;
- विमानस्थलको निर्माण, मर्मत, सम्भार तथा व्यवस्थापन;
- हवाई यातायात र परिवहनको सञ्चालन तथा व्यवस्था;
- संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय अन्तर्राष्ट्रिय नागरिक उड्डयन सङ्घ तथा नागरिक उड्डयनसँग सम्बन्धित अन्य अन्तर्राष्ट्रिय वा क्षेत्रीय संस्थासँगको सम्पर्क, सहयोग र समन्वय;
- संस्कृतिको प्रवर्द्धन तथा संरक्षण;
- संस्कृतिसम्बद्ध अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरूसँगको सम्पर्क, सहयोग र समन्वय;
- संस्कृति विषयक अन्तर्राष्ट्रिय सम्झौता, सांस्कृतिक आदान-प्रदान, अध्ययन तथा अनुसन्धान;

- पुरातात्विक महत्त्वका स्मारक र पुरातात्विक वस्तुहरूको सङ्ग्रह, संरक्षण, संवर्द्धन, अन्वेषण तथा उत्खनन;
- निकासी गरिने पुरातात्विक वस्तुको जाँच र अनुमति;
- प्रतिलिपि अधिकार;
- सांस्कृतिक सम्पदा, धरोहर र ऐतिहासिक महत्त्वका दरबारको संरक्षण तथा संवर्द्धन;
- विभिन्न धर्म, जात, जाति, सम्प्रदाय, भाषा, भाषिकाको साहित्य, लिपि, कला र संस्कृतिको संरक्षण तथा विकास;
- पर्यटनसँग सम्बद्ध सङ्घ, सङ्गठन, संस्थान र समिति;
- नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान, नेपाल ललितकला प्रतिष्ठान तथा नेपाल सङ्गीत तथा नाट्यकला प्रतिष्ठान;
- पशुपति क्षेत्र विकास कोष, लुम्बिनी विकास कोष, बृहत्तर जनकपुरक्षेत्र विकास परिषद्, सांस्कृतिक संस्थान र अन्य सांस्कृतिक, धार्मिक, पुरातात्विक, संस्था तथा समिति;
- नारायणहिटी दरबार सङ्ग्रहालय तथा अन्य सङ्ग्रहालय र अभिलेखालय;
- हवाई यातायातसम्बद्ध संस्थान, प्राधिकरण तथा सङ्गठन;
- नेपाल शिक्षा सेवाअन्तर्गत आर्कियोलजी समूहको सञ्चालन;
- नेपाल इन्जिनियरिङ सेवाअन्तर्गत देहायका समूहको सञ्चालन
 - (क) सिभिल इन्जिनियरिङ समूहअन्तर्गत एअरपोर्ट उपसमूह;
 - (ख) एरोनटिकल इन्जिनियरिङ समूह;
 - (ग) सिभिल एभिएसन अपरेसन एण्ड इन्जिनियरिङ समूह ।

९. कानुनी व्यवस्था

नीतिहरू

- *Tourism vision, 2020*
- पर्यटन नीति, २०६५
- हवाई नीति, २०६३
- राष्ट्रिय संस्कृति नीति , २०६७
- नेपालको राष्ट्रिय पर्यटन रणनीति योजना (२०१६-२०२५)

ऐन तथा नियमहरू

पर्यटन तर्फ

- पर्यटन ऐन , २०३५
- नेपाल पर्यटन बोर्ड ऐन, २०५३
- पर्वतारोहण सम्बन्धी नियमावली, २०५९
- ट्राभल तथा ट्रेकिङ नियमावली, २०६२
- जलयान नियमावली, २०६३
- होटेल, लज, रेष्टुराँ तथा रिजर्ट, वार तथा पथ प्रदर्शक नियमावली, २०३८
- नेपाल पर्यटन बोर्ड नियमावली, २०५५
- क्यासिनो नियमावली, २०७०

गठन आदेश/कार्यविधि/निर्देशिकाहरू

- होमस्टे (Home Stay) संचालन कार्यविधि, २०६७
- पर्वतारोहण रोयल्टी वॉडफाँड तथा परिचालन निर्देशिका, २०७०
- पर्यटन उद्योग सेवा प्रवाह निर्देशिका, २०७०
- विदा पर्यटन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७०
- एकतारे होटल देखि पाँच तारे डिलक्स सम्मका होटल र पर्यटक आवास (रिसोर्ट) सम्बन्धी मापदण्ड, २०७०
- तारागाउँ विकास समिति (गठन) आदेश, २०३४
- नेपाल पर्यटन तथा होटल व्यवस्थापन समिति (गठन) आदेश, २०२९
- पर्वतीय प्रशिक्षण विकास समिति (गठन) आदेश, २०५९
- खप्तडक्षेत्र पर्यटन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६३
- राष्ट्रिय ताल संरक्षण विकास समिति (गठन) आदेश, २०६३
- रुरु-रेसुङ्गा क्षेत्र संरक्षण तथा पर्यटन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६३
- विदेह — मिथिला क्षेत्र पर्यटन प्रबर्द्धन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६६
- चिसापानी क्षेत्र पर्यटन प्रबर्द्धन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६६
- लुम्बिनीक्षेत्र पर्यटन प्रबर्द्धन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६६
- सिम्रौनक्षेत्र पर्यटन प्रबर्द्धन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६६
- विराटक्षेत्र पर्यटन प्रबर्द्धन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६६
- कर्णालीक्षेत्र पर्यटन प्रबर्द्धन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६६
- सहलेसक्षेत्र पर्यटन प्रबर्द्धन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६६

नागरिक उड्डयन तर्फ

ऐन तथा नियमहरू

- नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण ऐन, २०५३
- नेपाल वायु सेवा निगम ऐन, २०१९
- गैर सैनिक हवाई उडान ऐन (सिभिल एभिएशन), २०१५
- नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण नियमावली (पहिलो संशोधन), २०७०
- गैर सैनिक हवाई उडान नियमावली, २०५२
- हवाई दुर्घटना जाँच नियमावली, २०७०
- हवाई सुरक्षा (व्यवस्था) नियमावली, २०४६
- विमानस्थल दस्तुर नियमावली, २०३८

गठन आदेश/कार्यविधि/निर्देशिकाहरू

- नागरिक उड्डयन सँग सम्बन्धीत संस्थालाई ईजाजत दिने सम्बन्धी कार्यविधि, २०६६

संस्कृति तर्फ

ऐन तथा नियमहरू

- प्राचिन स्मारक संरक्षण ऐन, २०१३

- संचार संस्थान ऐन, २०२८
- लुम्बिनी विकास कोष ऐन, २०४२
- पशुपतिक्षेत्र विकास कोष ऐन, २०४४
- अभिलेख संरक्षण ऐन , २०४६
- नेपाल प्रतिष्ठान ऐन, २०६४
- नेपाल ललितकला प्रज्ञा प्रतिष्ठान ऐन, २०६४
- नेपाल संगित तथा नाट्य प्रज्ञा प्रतिष्ठान ऐन, २०६४
- बृहत्तर जनकपुर क्षेत्र विकास परिषद् ऐन, २०५५
- प्रतिलिपि अधिकार ऐन ,२०५९
- प्राचिन स्मारक संरक्षण नियमावली, २०४६
- अभिलेख संरक्षण नियमावली , २०६३
- प्रतिलिपि अधिकार नियमावली ,२०६९

गठन आदेश/कार्यविधि/निर्देशिकाहरु

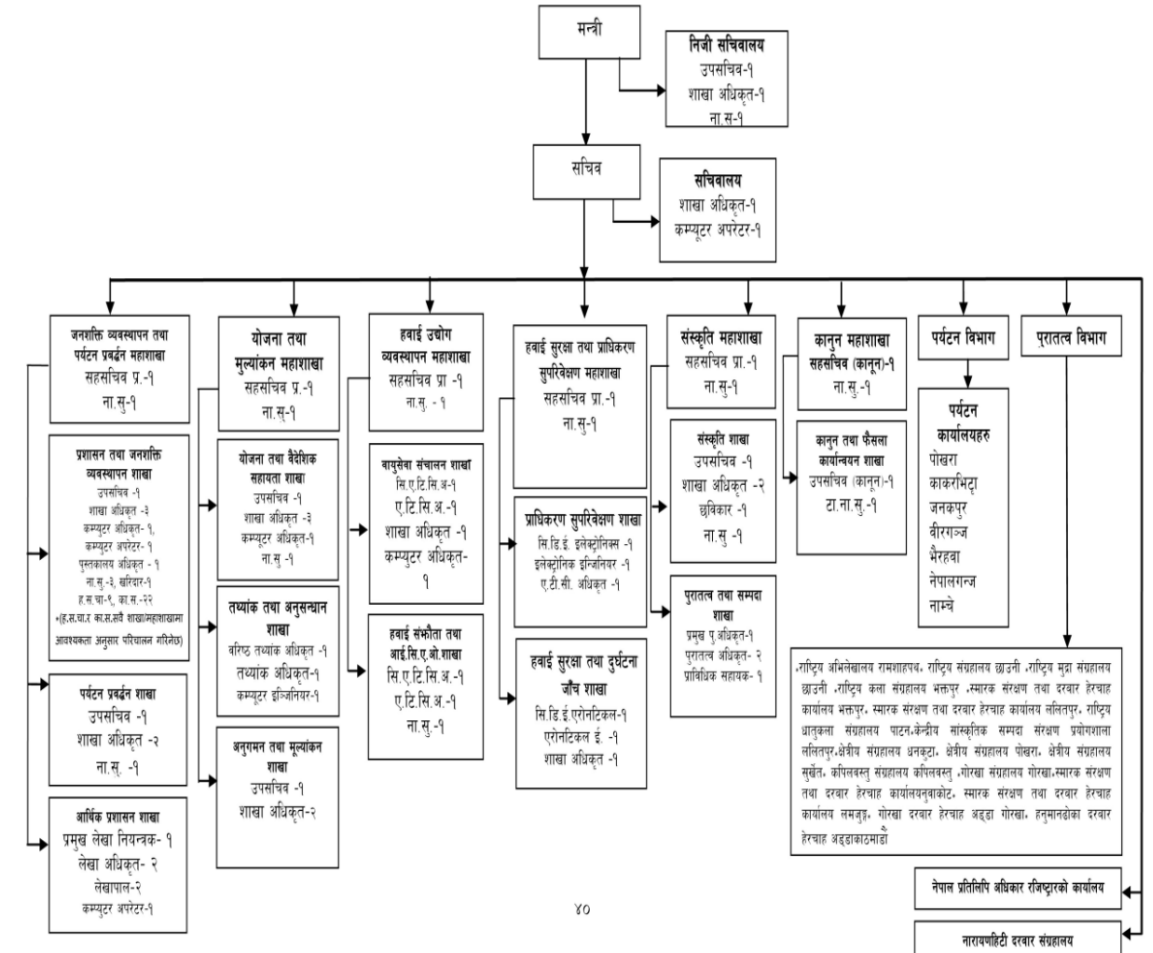
- देवघाट क्षेत्र विकास समिति (गठन) आदेश,२०५०
- भानु जन्मस्थल विकास समिति (गठन) आदेश ,२०५१
- बूढानिलकण्ठ क्षेत्र विकास समिति (गठन) आदेश ,२०५३
- मनकामना क्षेत्र विकास समिति (गठन) आदेश ,२०५३
- बौद्धनाथ क्षेत्र विकास समिति (गठन) आदेश ,२०५३
- पाटन संग्रहालय विकास समिति (गठन) आदेश ,२०५३
- पाथिभरा क्षेत्र विकास समिति (गठन) आदेश,२०५३
- हलेसी महादेवस्थान क्षेत्र विकास समिति (गठन) आदेश,२०५३
- बृहत्तर वराहक्षेत्र विकास समिति (गठन) आदेश,२०६६

वडापत्र, महासन्धी (Protocol, Conversion) हरू :

- Convention on International Civil Aviation, Chicago
- International Air Service Transit Agreement, Chicago
- Protocol on the authentic quadrilingual text of the convention on International Civil Aviation, Montréal.
- Protocol relating to certain amendments to the convention on International Civil Aviation [Article 48 (a), 49 (e) and 61] Montréal.
- Protocol relating to an amendments to the convention an International Civil Aviation [Article 50 (a)], Montréal.
- Protocol relating to an amendments to the convention on International Civil Aviation [Article 83 bis], Montreal.
- Convention for the unification of certain Rules relating to international carriage by Air, Warsaw.
- Protocol to amend the Warsaw convention of 1929
- the Hegue convention of offences and certain other acts committed on board aircraft, Tokyo.
- Conention for the suppression of unlawful seizure of aircraft.

- the Hague convention for the suppression of unlawful acts against the safety of civil aviation, Montreal.
- convention on the privileges and Immunities of the specialized agencies.
- Convention on the Means of prohibiting and preventing the illicit import, export and transfer of ownership of cultural property.
- Convention concerning the protection of the World Cultural and natural Heritage.
- World Intellectual property organisation (WIPO), 1997

१०. मन्त्रालयको संगठन संरचना: संगठनात्मक स्वरूप

११. आर्थिक वर्ष २०७३।७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमासिक अवधिसम्मको प्रगति विवरण:

ब.वको बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्त सम्मको उपलब्धि
२६४	गौतमबुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थललाई विक्रम सम्वत् २०७४ माघदेखि संचालनमा ल्याउने । पोखरा क्षेत्रिय अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको निमार्ण कार्य आगामी चार वर्षभित्र सम्पन्न गरिनेछ। निजगढमा अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल निमार्णका लागि जग्गा प्राप्ती र सिमाङ्कनको कार्य सम्पन्न गर्ने	- ३००० मि. रनवेको sub-grade layer कार्य सम्पन्न गरी सो माथि दोस्रो तह Type १ Fill material राखिएको । - ४२८ बिघा जग्गा अधिग्रहणको कार्य लागि प्रमुख जिल्ला अधिकारी समक्ष पेश भई मूल्यांकनको चरणमा रहेको र प्र.जि.अ.बाट सूचना जारी भैसकेको । - CNS/ATM उपकरण जडान गर्न बोलपत्र आह्वानको क्रममा रहेको । - पेरिमिटर सडकका लागि थप ५० रोपनी जग्गा अधिग्रहणको लागि नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद् मिति २०७३।११।२५ बाट स्वीकृत भएको । EIA गर्न सम्झौता कार्य अगाडी बढाइएको ११० बिगाहा जग्गा अधिग्रहण गर्न मुल्यांकनको चरणमा रहेको । Detail Design तयार गर्ने कार्यको लागि परामर्शदाता छनोट गर्न EOI आव्हान गर्ने कार्यको सूचना प्रकाशित गर्ने प्रक्रियामा रहेको । पेरिमिटर सडक र पहुच सडक निर्माण तथा वन फडानी कार्य नेपाली सेनाबाट गराउन नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदबाट मिति २०७३।११।२५ मा निर्णय भएको ।
२६५	विगतमा सञ्चालन भई बन्द रहेका दोलखाको जिरी, बैतडीको पाटन, अछामको साँफेबगर, दार्चुलाको गोकुलेश्वर, सप्तरीको राजविराज र कञ्चनपुरको कञ्चनपुर विमानस्थलको मर्मत गरी सञ्चालनमा ल्याउने । धनगढी, दाङ, विराटनगर विमानस्थलको क्षमता विस्तार गरिनेछ ।	राजविराज विमानस्थलमा कालोपत्रे कार्यको लागि ठेक्का सम्भैता भइ Earth Work कार्य भइरहेको । डोटी कालोपत्रेको लागि निर्माण सामाग्री संकलन कार्य भइरहेको । साँफेबगर र बैतडीमा कालोपत्रे कार्यको टेन्डर मूल्यांकन प्रक्रियामा रहेको ।

ब.वको बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्त सम्मको उपलब्धि
		*धनगढी Drain र Fencing (तारबार लगाउने) कार्य भैरहेको । यस आ.व.मा नयाँ Drain र Runway को कामको लागि बोलपत्र आव्हान भइ कार्य अगाडी बढेको । दाङमा विमानस्थलको स्तरोन्नतिको संभाव्यता अध्ययनको लागि Consultant Survey सम्पन्न भइ Design को कार्य भैरहेको । *विराटनगरमा Runway Overlay को लागि बोलपत्र आव्हान भइ सम्झौता गर्ने क्रममा रहेको । -थप जग्गा प्राप्तिका लागि विमानस्थल प्रमुखलाई प्रारम्भिक अधिकारी तोकिएको
२६६	लुम्बिनी विकास गुरुयोजनाको बाँकी काम दुई वर्षभित्र पुरा हुने निर्माण कार्य अघि बढाउने र लुम्बिनी क्षेत्रको बृहत्तर विकासका लागि बृहत्तर लुम्बिनी विकास गुरुयोजना तयार गरी सो अनुसारको निर्माण कार्य प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाउने । पशुपति, जनकपुर र मुक्तिनाथक्षेत्र विकासको गुरु योजना आगामी आर्थिक वर्षमा तयार गरी प्रभावकारी ढंगले कार्यान्वयन गरिनेछ ।	* बृहत्तर लुम्बिनी विकास गुरुयोजना तयार गर्ने कार्यको लागि EOI र Request for Proposal (RFP) तयार भएको । बृहत्तर लुम्बिनी अन्तर्गत तिलौराकोट, देवदह, रामग्राम लगायतका क्षेत्र समेटी Master Plan तयार भई कार्य अगाडी बढेको । मुक्तिनाथ क्षेत्र विकासको गुरुयोजनाको लागि EOI को प्राविधिक प्रस्ताव छनोट भएको - पशुपति विकासमा बृहत गुरुयोजना निर्माणका लागि कार्यशाला संचालन भइरहेको ।
२६७	काठमाण्डौ उपत्यकाको कीर्तिपुरमा राष्ट्रिय सांस्कृतिक संग्रहालय निर्माण कार्य आगामी आर्थिक वर्षमा प्रारम्भ गर्ने । नारायणहिटीलाई ऐतिहासिक संग्रहालयको रूपमा विकास गर्ने ।	गुरुयोजना अनुसार १२५ जातिहरूको जातिगतरूपमा नक्शा बनाउने र घरको मोडल तयार गर्ने कार्य भइरहेको ।
२६८	प्राचिन तिलौराकोटको उत्खनन् तथा संरक्षणको लागि आवश्यक पर्ने जग्गाको अधिग्रहण . ऐतिहासिक रामग्रामको संरक्षण तथा विकासका लागि उच्च प्राथमिकता	अधिग्रहण गर्ने जग्गाको विषयमा जिल्ला प्रशासन कार्यालयबाट सम्बन्धित सरोकारवालासंग छलफल भइ कार्य अगाडी बढेको । -जग्गाको मुल्यांकन कार्य अगाडी बढेको ।

ब.वको बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्त सम्मको उपलब्धि
	दिने । ऐतिहासिक सिंजा सभ्यता संरक्षण तथा विकास प्रतिष्ठान स्थापना गर्ने ।	प्रारम्भिक उत्खनन् कार्य भै थप क्षेत्रमा Geo-Physics Survey भैसकेको साथै ३ rd Phase मा थप उत्खननको संरक्षण कार्य भैरहेको ।
२६९	सगरमाथा अन्नपूर्ण रोलवालिङ्ग क्षेत्रमा एकीकृत उद्धार केन्द्र निर्माण गर्ने ।	Himalayan Rescue Association मार्फत मनाङ गाँउमा उद्धार केन्द्र स्थापना गर्ने सम्बन्धमा काम भइरहेको ।
२७०	नेपाल वायु सेवा निगमलाई कम्पनीमा परिणत गर्नुका साथै रणनीतिक साझेदार वा व्यवस्थापन करारबाट सञ्चालन गर्ने . दुईवटा वाइड बडी विमान खरिद गर्ने व्यवस्था मिलाउने	नेपाल वायु सेवा निगममा रणनीतिक साझेदारका लागि ५ वटा देश (अमेरिका, बेलायत, जर्मनी, फ्रान्स र अष्ट्रेलिया) का राजदुतावासमा Request for Proposal (RFP) पठाईएको । -२ वटा जहाज खरिद गर्न अमेरिकन कम्पनीसंग MOU गरी बैना पैसा (Lock up money) पठाइएको । -जहाज खरिदका लागि कर्मचारी संचयकोषसंग ऋण सम्भौता गर्न नेपाल सरकार जमानी बस्ने सम्बन्धी प्रस्ताव मन्त्रिपरिषदमा पठाउने प्रक्रियामा रहेको
२७१	अछाम, कालीकोट, मुगु, जुम्ला, डोल्पा, रुकुम, रोल्पा, जाजरकोट, दैलेख क्षेत्रलाई समेटेर पर्यटनको एकीकृत विकासको लागि कुसेमुसे चाखुरे पर्यटन एकीकृत विकास कार्यक्रम सञ्चालन गिरनेछ ।	EOI मूल्यांकनको क्रममा रहेको ।
२७२	बर्दियामा थारु र कञ्चनपुरमा रानाथारु संग्रहालय निर्माण गर्ने ।	बर्दिया थारु संग्रहालयको लागि जग्गा खरिद गर्न राजापुर न.पा.मा रु १ करोड निकासा भएको र जग्गा खरिद गर्ने कार्य भैरहेको । -कञ्चनपुरमा निर्माण हुने कार्यका लागि पर्यटन कार्यालयलाई नेपालगञ्जमा रु १४० लाख निकासा भएको र रु १० लाखको पर्यटन

ब.वको बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्त सम्मको उपलब्धि
		विभागबाट अध्ययन भैरहेको ।
२७३	प्रत्येक गाउँ विकास समित र नगरपालिकामा हेलिप्याड निर्माण कार्य सम्पन्न गर्ने ।	हेलिप्याड निर्माणको लागी अध्ययन भइरहेको ।
२७४	चितवनको दासढुंगा र गुञ्ज नगरमा मदन-आश्रित स्मृति पार्क निर्माण गर्ने र दासढुङ्गादेखि गुन्जनगरसम्म जलयात्रा गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।	जग्गा खरिदको लागि सम्बन्धित जि.वि.स. र चितवन नगरपालिकामा प्रकृत्यामा रहेको ।
२७५	नयाँ पर्यटकीय गन्तव्यहरुको पहिचान गर्ने । पर्यटकीय सडक र पदयात्रा मार्गको स्तरोन्नति गर्ने	पर्यटकीय सडक र पदयात्रा मार्ग निर्माणको कार्य भैरहेको ।
२७६	कास्कीको विन्ध्यवासिनी, गोरखाको मनकामना, काठमाडौँको दक्षिणकाली, दोलखाको भिमेस्वर, काभ्रेपलान्चोकको पलान्चोक भगवती, खोटाङ्गको हलेसी, प्युठानको स्वर्गद्वारी, ताप्लेजुङ्गको पाथीभरा, बाराको सिम्रौनगढ र गढीमाई, सप्तरीको छिन्नमस्ता, सिराहाको सहलेस फूलबारी, सुनसरीको बराह क्षेत्र, बैतडीको त्रिपुरा सुन्दरी र जुम्लाको चन्दननाथ विकासका लागि गुरु योजनातयार गरी निर्माण तथा सञ्चालनमा निजी क्षेत्रलाई सहभागी गराउने ।	चालु वर्ष विभिन्न ८ स्थानमा रहेका धार्मिकस्थलको गुरुयोजना तयार गर्न ३० लाख बजेट विनियोजन भई प्रकृत्या अधि बढेको ।
२७८	वि.स. २०७३ लाई आन्तरिक भ्रमण वर्षको रूपमा मनाउने । सन् २०१८ लाई नेपाल भ्रमण वर्षको रूपमा मनाउन आवश्यक पूर्व तयारी गर्ने	* आन्तरिक भ्रमण वर्ष २०७३ मनाउने सम्बन्धि सचिवालय र समन्वय समिति गठन भई कार्यविधि तयार भइ मं. प.मा स्विकृतको लागी पठाइएको छ ।
		अन्तर्राष्ट्रिय भ्रमण वर्ष तयारीका लागि अवधारणा पत्रको मस्यौदा तयार भएको ।
२७९	पुष्पलाल, वि. पी. कोइराला, मदन भण्डारी, मनमोहन अधिकारी, गणेशमान सिंह, जीवराज आश्रित, तुल्सीलाल अमात्य, कृष्ण	पुंजिगत अनुदान उपलब्ध गराउने सम्बन्धमा सम्बन्धित जिल्ला विकास समितिहरुमा मार्फत प्रकृत्या अगाडि बढाइएको ।

ब.वको बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्त सम्मको उपलब्धि
	प्रसाद भट्टराई, गिरजाप्रसाद कोइराला, सहाना प्रधान, रामनाथ दाहाल, नर बहादुर कमर्चाय, मोतीदेवि, नेत्रलाल अभागी, महेन्द्र नारायण निधि, गजेन्द्र नारायण सिंह, निर्माल लामा, रुपचन्द्र विष्ट ऋषि देवकोटा आजाद, राम प्रसाद राई, कृष्णसेन इच्छुक, पोष्ट बहादुर बोगटी, शहीद स्मृति लगायतका प्रतिष्ठानहरूलाई पूँजिगत अनुदान उपलब्ध गराउने	

१२. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२५०११३	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	१९९,३०३	१५४,२१९	७७.३८
३२५०१२३	पर्यटन कार्यालयहरू	२२,९८७	१६,३१९	७०.९९
३२५०१३३	पुरातत्व विभाग	३६,८०८	२९,९४६	८१.३६
३२५०१४३	राष्ट्रिय अभिलेखालय	१४,७८९	१२,२७०	८२.९७
३२५०१५३	राष्ट्रिय संग्रहालय (छाउनी)	२१,१५८	१५,२४५	७२.०५
३२५०१६३	राष्ट्रिय कला संग्रहालय (भक्तपुर)	८,०८२	७,४१८	९१.७८
३२५०१७३	क्षेत्रीय संग्रालयहरू	१३,००७	१०,५७४	८१.२९
३२५०१८३	संग्रालयहरू (जातीय) संग्रहालय समेत	४३,८२८	३४,९२५	७९.६९
३२५०१९३	ऐतिहासिक दरबारहरू	५४,८४४	४७,१२९	८५.९३
३२५०२०३	केन्द्रीय सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण प्रयोगशाला	७,१४९	६,१४७	८५.९८
३२५०२१३	नेपाल प्रतिलिपि अधिकार राजिष्ट्रारको कार्यालय	९,७३२	८,६५२	८८.९०
३२५०२२३	नारायणहिटी दरबार संग्रहालय	६३,३९७	५८,६७०	९२.५४
३२५०२३३	स्मारक संरक्षण तथा दरबार हेरचाह कार्यालय (भक्तपुर)	५,१६२	४,८३४	९३.६५
३२५०२४३	पर्यटन विभाग	१०३,३९२	८८,२७८	८५.३८
३२५१०२३	नेपाल पर्यटन तथा होटल व्यवस्थापन	१८,५००	१८,५००	१००.००

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	प्रतिष्ठान			
३२५१०४३	पर्वतीय पर्यटन तथा पर्यटन प्रवर्द्धन आयोजना	८,०१५	४,०४९	५०.५२
३२५१०६३	पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	२७१,१५२	२६७,२५७	९८.५६
३२५१०८३	दक्षिण एशिया पर्यटन पुर्वाधार विकास आयोजना	३३३,४७७	६०,७००	१८.२०
३२५१११३	पुरातात्विक संरक्षण	३९,५१६	२९,४७०	७४.५८
३२५११२३	विश्व सम्पदा क्षेत्र संरक्षण आयोजना	५,५१०	४,७६१	८६.४१
३२५११३३	संस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४९७,३४७	३८२,१७८	७६.८४
३२५११४३	बृहतर जनकपुर क्षेत्र विकास परिषद्	५०,०००	३४,५०४	६९.०१
३२५११५३	पशुपति क्षेत्र विकास कोष	३५३,०२०	२२७,०२०	६४.३१
३२५११६३	लुम्बिनी विकास कोष	५५०,०००	३५०,२००	६३.६७
३२५११७३	सांस्कृतिक संस्थान	८,९००	८,९००	१००.००
३२५११८३	नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान	९०,४३५	९०,०७५	९९.६०
३२५११९३	नेपाल ललितकला प्रज्ञा प्रतिष्ठान	४०,०००	४०,०००	१००.००
३२५१२०३	नेपाल संगीत तथा नाट्य प्रज्ञा प्रतिष्ठान	४१,०००	४१,०००	१००.००
३२५१२१३	ईच्छुक सांस्कृतिक प्रतिष्ठान	३,५८९	३,५८९	१००.००
३२५१२२३	यातायात (हवाई)आयोजना तयारी सुविधा	३७४,८५०	-	-
	जम्मा	३,२८८,९४९	२,०५६,८२९	६२.५४

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२५०११४	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	१९,२२०	१८,६१९	९६.८७
३२५०१२४	पर्यटन कार्यालयहरू	४०,९२०	३८,९९३	९५.२९
३२५०१३४	पुरातत्व विभाग	१२,४३०	११,९२९	९५.९७
३२५०१४४	राष्ट्रिय अभिलेखालय	२८,८४६	२७,३९४	९४.९७
३२५०१५४	राष्ट्रिय संग्रहालय (छाउनी)	८,९९५	६,७०७	७४.५६
३२५०१६४	राष्ट्रिय कला संग्रहालय (भक्तपुर)	१,३००	१,१२३	८६.३८
३२५०१७४	क्षेत्रीय संग्रालयहरू	३३,७५०	२०,११४	५९.६०
३२५०१८४	संग्रालयहरू जातीय) संग्रहालय समेत)	२,५८८	२,५७८	९९.६१
३२५०१९४	ऐतिहासिक दरबारहरू	४०,२०९	२१,०५७	५२.३७
३२५०२०४	केन्द्रीय सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण प्रयोगशाला	३,२१०	३,११३	९६.९८

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२५०२१४	नेपाल प्रतिलिपि अधिकार राजिष्ट्रारको कार्यालय	६००	५२५	८७.५०
३२५०२२४	नारायणहिटी दरबार संग्रहालय	२२,६९३	२१,००६	९२.५७
३२५०२३४	स्मारक संरक्षण तथा दरबार हेरचाह कार्यालय (भक्तपुर)	२३०	२३०	१००.००
३२५०२४४	पर्यटन विभाग	१३,४००	११,५४३	८६.१४
३२५१०६४	पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	७५६,६१८	६२२,२४३	८२.२४
३२५१०८४	दक्षिण एशिया पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	१३०,५७०	८,४५४	६.४७
३२५१११४	पुरातात्विक संरक्षण	२३०,४९५	१६३,३६५	७०.८८
३२५११२४	विश्व सम्पदा क्षेत्र संरक्षण आयोजना	१२,३५०	११,३६७	९२.०४
३२५११३४	संस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१,५००	१,४६८	९७.८७
३२५११४४	बृहतर जनकपुर क्षेत्र विकास परिषद्	-	-	-
	जम्मा	१,३५९,९२४	९९१,८२८	७२.९३

१३. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को विनियोजित बजेट एवं २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२५०११३	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	२११,४६८	४६,७४८	२२.११
३२५०१२३	पर्यटन कार्यालयहरू	२१,६७५	१५,०७१	६९.५३
३२५०१३३	पुरातत्व विभाग	३९,४२७	२६,७९६	६७.९६
३२५०१४३	राष्ट्रिय अभिलेखालय	१७,८०३	१०,०६०	५६.५१
३२५०१५३	राष्ट्रिय संग्रहालय (छाउनी)	२१,५९६	१२,२१९	५६.५८
३२५०१६३	राष्ट्रिय कला संग्रहालय (भक्तपुर)	८,२५९	५,९९१	७२.५४
३२५०१७३	क्षेत्रीय संग्रालयहरू	१५,५८८	९,६३२	६१.७९
३२५०१८३	संग्रालयहरू (जातीय) संग्रहालय समेत	४३,५७०	१३,९४६	३२.०१
३२५०१९३	ऐतिहासिक दरबारहरू	४९,८८२	३६,५७६	७३.३३
३२५०२०३	केन्द्रीय सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण प्रयोगशाला	८,०७१	५,५४४	६८.६९
३२५०२१३	नेपाल प्रतिलिपि अधिकार राजिष्ट्रारको कार्यालय	१०,०३२	४,५७०	४५.५५
३२५०२२३	नारायणहिटी दरबार संग्रहालय	७७,६५५	५४,०१३	६९.५५
३२५०२३३	स्मारक संरक्षण तथा दरबार हेरचाह	५,४९५	४,०९१	७४.४५

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	कार्यालय (भक्तपुर)			
३२५०२४३	पर्यटन विभाग	१०६,१३५	८६,६४७	८१.६४
३२५१०२३	नेपाल पर्यटन तथा होटल व्यवस्थापन प्रतिष्ठान	२५,४९८	१७,४३०	६८.३६
३२५१०४३	पर्वतीय पर्यटन तथा पर्यटन प्रवर्द्धन आयोजना	७,७००	३,१२१	४०.५३
३२५१०६३	पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	३५७,७२०	१८८,९०४	५२.८१
३२५१०८३	दक्षिण एशिया पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	३९४,९७३	१०१,८०४	२५.७७
३२५१११३	पुरातात्विक संरक्षण	३८,७४२	६,८२८	१७.६२
३२५११२३	विश्व सम्पदा क्षेत्र संरक्षण आयोजना	५,३३०	७९५	१४.९२
३२५११३३	संस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१,०५६,०८२	६६८,१४२	६३.२७
३२५११४३	बृहतर जनकपुर क्षेत्र विकास परिषद्	१००,०००	२१,६५०	२१.६५
३२५११५३	पशुपति क्षेत्र विकास कोष	४०७,५००	१२५,५००	३०.८०
३२५११६३	लुम्बिनी विकास कोष	६६०,०००	४१६,२३२	६३.०७
३२५११७३	सांस्कृतिक संस्थान	८,९००	६,६००	७४.१६
३२५११८३	नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान	११३,०१३	९५,७००	८४.६८
३२५११९३	नेपाल ललितकला प्रज्ञा प्रतिष्ठान	४५,९००	१३,५९६	२९.६२
३२५१२०३	नेपाल संगीत तथा नाट्य प्रज्ञा प्रतिष्ठान	५४,२३६	३६,६३७	६७.५५
३२५१२१३	ईच्छुक सांस्कृतिक प्रतिष्ठान	३,५८९	२,२६०	६२.९७
३२५१२२३	यातायातआयोजना (हवाई) तयारी सुविधा	४३८,३५०	-	-
	जम्मा	४,३५४,१८९	२,०३७,१०३	४६.७८

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२५०११४	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	१०,६०४	४,३३६	४०.८९
३२५०१२४	पर्यटन कार्यालयहरु	१३,०३०	८,३६१	६४.१७
३२५०१३४	पुरातत्व विभाग	२०४,४८४	५८९	०.२९
३२५०१४४	राष्ट्रिय अभिलेखालय	३२,३००	४,७७९	१४.८०
३२५०१५४	राष्ट्रिय संग्रहालय (छाउनी)	४,७५०	१,४९४	३१.४५
३२५०१६४	राष्ट्रिय कला संग्रहालय (भक्तपुर)	२,३२५	४०९	१७.५९
३२५०१७४	क्षेत्रीय संग्रालयहरु	२९,०२०	८,२७३	२८.५१
३२५०१८४	संग्रालयहरु (जातीय) संग्रहालय समेत	२,५०८	१,९९६	७९.५९

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३२५०१९४	ऐतिहासिक दरबारहरू	२३,२८०	३,२८०	१४.०९
३२५०२०४	केन्द्रीय सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण प्रयोगशाला	३,१५०	१,५४८	४९.१४
३२५०२१४	नेपाल प्रतिलिपि अधिकार राजिष्टारको कार्यालय	४७५	४१४	८७.१६
३२५०२२४	नारायणहिटी दरबार संग्रहालय	१३,५७७	१,६१८	११.९२
३२५०२३४	स्मारक संरक्षण तथा दरबार हेरचाह कार्यालय (भक्तपुर)	२१०	२०४	९७.१४
३२५०२४४	पर्यटन विभाग	३,०५८	१,१४७	३७.५१
३२५१०६४	पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	९२६,८८१	२२०,९४९	२३.८४
३२५१०८४	दक्षिण एशिया पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	१५,४७०	३,६१४	२३.३६
३२५१११४	पुरातात्विक संरक्षण	२५९,१४५	२७,१४५	१०.४७
३२५११२४	विश्व सम्पदा क्षेत्र संरक्षण आयोजना	१२,३५०	२,१२१	१७.१७
३२५११३४	संस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	५०,०००	३,४००	६.८०
	जम्मा	१,६०६,६१७	२९५,६७७	१८.४०

◆ ◆ ◆

सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

गरिबीलाई न्यून गर्दै लैजाने र अन्ततः विश्वबाट नै गरिबी हटाउने उद्देश्यका साथ आएको दिगो विकास लक्ष्य र सार्क विकास लक्ष्य समेतलाई दृष्टिगत गरी नेपाल सरकारका आवधिक योजनाहरूले गरिबी न्यूनीकरणलाई नै पहिलो प्राथमिकतामा राखेकोले गरिबी निवारण सम्बन्धी विभिन्न निकायबाट सञ्चालन भइरहेका कार्यक्रम बीच संयोजन र समन्वय कायम गर्न तथा सहकारी मार्फत गरिबी निवारणका कार्यक्रमलाई परिचालन गरी ग्रामीण अर्थतन्त्रको विकासमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्ने उद्देश्यलाई अंगिकार गरी सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालयको स्थापना भएको हो । साथै, नेपाल सरकारले नेपालको संविधान लगायत आफ्नो नीति, वार्षिक बजेट तथा आवधिक योजना मार्फत सहकारीलाई आर्थिक विकासको एक प्रमुख स्तम्भको रूपमा विकास गरी आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने उद्देश्य लिएको छ । सरकार, सहकारी र निजी क्षेत्रको संयोजनबाट मात्र आर्थिक तथा सामाजिक विकास गर्न सकिन्छ भन्ने कुराको आत्मसात गर्दै विभिन्न मन्त्रालयहरू र निकायहरूले सञ्चालन गर्ने गरिबी निवारण सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको समुचित समन्वय गर्ने उद्देश्यका साथ नेपाल सरकार (म.प.) को मिति २०६९/०२/०५ को निर्णयले सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालयको गठन भएको हो ।

२. दृष्टिकोण:

सबल र सक्षम सहकारी प्रणाली सहितको गरिबी मुक्त नेपाली समाज ।

३. उद्देश्य:

- समुदायमा रहेको आर्थिक एवं सामाजिक पूँजीको अधिकतम उपयोग हुने गरी सहकारीको विकास, विस्तार र प्रवर्द्धन गर्ने ।
- सन् २०१७ सम्ममा गरिबीको रेखामुनी रहेको जनसंख्या १८ प्रतिशतमा ल्याउने लक्ष्य प्राप्त गर्न सहयोग गर्ने ।

४. रणनीति:

❖ सहकारी तर्फ :

- गरिबी निवारणको सन्दर्भमा सहकारी क्षेत्रको योगदानलाई ध्यानमा राख्दै सहकारीलाई उत्पादन वृद्धि, गरिबी तथा असमानता न्यूनीकरण र सामाजिक न्याय प्रवर्धन गर्ने एक प्रमुख माध्यमको रूपमा विकास गर्ने ।
- कृषि, उद्योग तथा सेवा क्षेत्रमा सहकारी क्षेत्रको लगानीलाई संख्यात्मक भन्दा गुणात्मक पक्षमा अझ जोड दिदै आय आर्जनका अवसरहरूको सृजना गर्दै बेरोजगारी घटाउन सहयोग गर्ने ।
- सहकारी संघ संस्थाहरूको स्थापना र सञ्चालनका आधार र मापदण्डहरू स्पष्टरूपले परिभाषित गरी सूचकहरूको आधारमा सहकारी संघ/संस्थाहरूको स्वनियमन तथा प्रभावकारी रूपमा अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने ।

- शिक्षा, तालिम र सूचनाको माध्यमबाट सहकारीको संस्थागत क्षमता विकास र आम नागरिकहरू एवं बचतकर्ताहरूमा सहकारी सम्बन्धी चेतना अभिवृद्धि गर्ने ।
- महिला, गरिब, सीमान्तकृत, अपाङ्ग, भूमिहीन तथा पिछडिएका वर्ग र श्रमिकहरूका साथै आम नागरिकहरूको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन सहकारीको पहुँच पुऱ्याउने ।
- सहकारी क्षेत्रमा प्रभावकारी व्यवस्थापन विधिको अवलम्बन तथा नियमन मार्फत सुशासन कायम गर्ने ।
- सहकारीको विकास, विस्तार र प्रवर्द्धन गर्न सरकार, सहकारी, निजीक्षेत्र तथा विकास साझेदारहरू बीच सहकार्य र सहयोगलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- सहकारीको विकासका लागि दीर्घकालीन योजना, मानव संसाधन विकास, आवश्यक संगठन संरचनाहरूको निर्माण एवं कानूनी व्यवस्थाहरू गर्ने ।

❖ गरिबी निवारण तर्फ :

- गरिबी न्यूनीकरण सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमहरूको पुनर्संरचना एवं प्राथमिकरण गर्दै सम्बद्ध नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई अझ बढी पूर्वानुमानयोग्य (More Predictable) बढाउने ।
- देशका समग्र आर्थिक सामाजिक कृयाकलापहरू र दिगो एवं फराकिलो आर्थिक वृद्धि मार्फत सृजना हुने रोजगारीलगायतका सम्पूर्ण अवसरहरूको न्यायोचित वितरण हुने गरी सम्बद्ध सबै क्षेत्रगत नीतिहरूलाई परिलक्षित गर्ने ।
- राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय लगानी, वैदेशिक सहयोग एवं गैरसरकारी संघ संस्थाहरूका बीच प्रभावकारी समन्वय र सहकार्यलाई सुदृढ गर्दै गरिबी न्यूनीकरणका लागि स्रोत परिचालन गर्न रचनात्मक भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूबाट सञ्चालित गरिबी निवारणका कार्यक्रमहरूको समन्वय गर्दै कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याउने ।
- गरिबको पहिचान एवं वर्गीकरण गरी सीमान्त गरिबहरूको लागि उपयुक्त नीति र कार्यक्रमहरूको निर्धारण गरी विभिन्न समुदाय र क्षेत्रमा रहेको धनी र गरिब बीचको खाडल कम हुने किसिमका कार्यक्रमहरू तय गर्ने ।
- गरिबी निवारणमा सहयोग पुऱ्याउने कार्यक्रम सञ्चालन गर्न अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्था तथा विकास साझेदारसँग समन्वय र सम्बन्ध विस्तार गर्ने ।

५. कार्यक्षेत्र :

नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७२ अनुसार मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र देहायबमोजिम रहेको छ ।

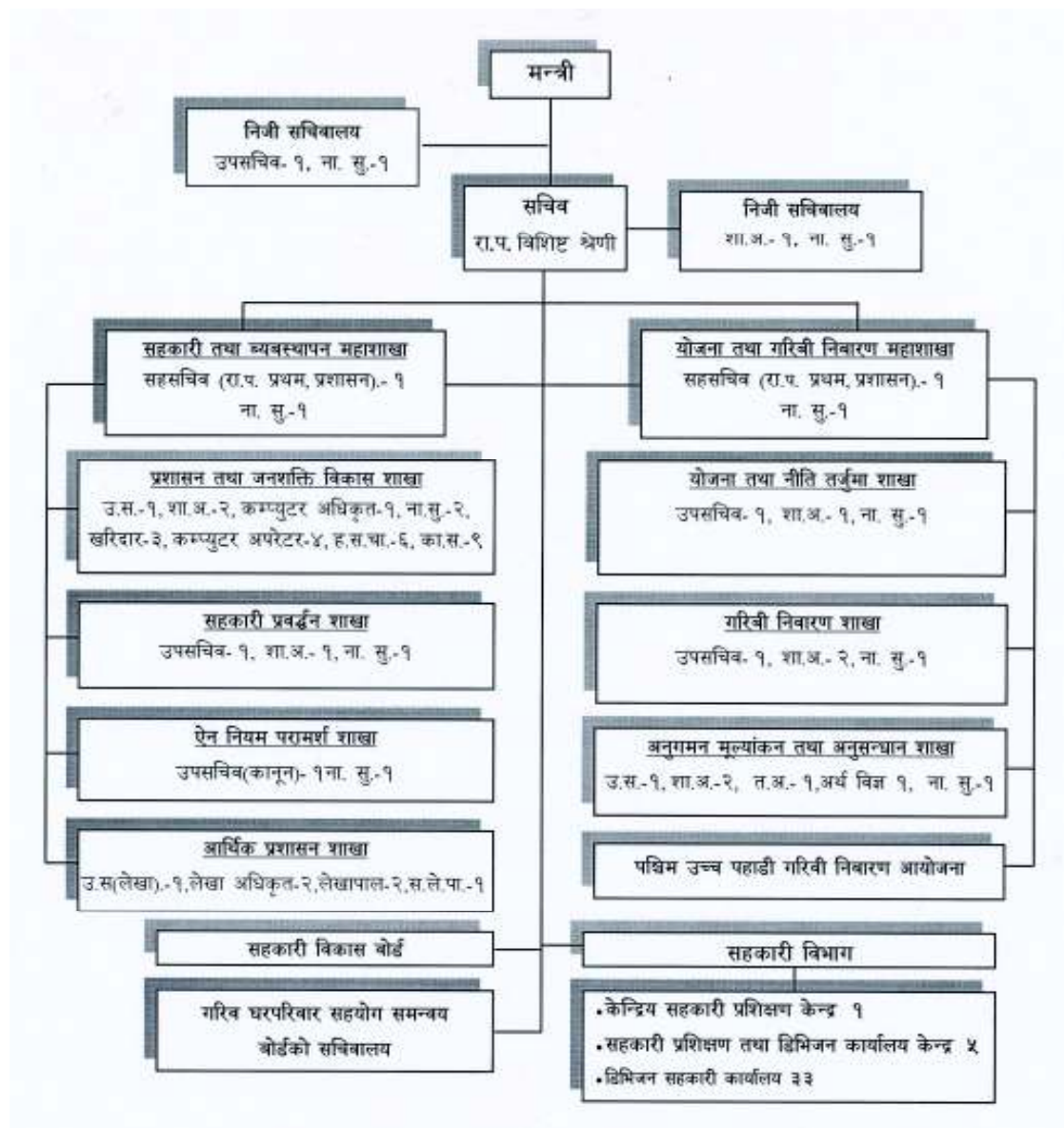
- सहकारी र गरिबी निवारणसम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- सहकारी संघसंस्थाको विकास, सुदृढीकरण र नियमन,
- सहकारी र आर्थिक विकास,
- सहकारीको प्रवर्द्धन र संरक्षण,

- अन्तर्राष्ट्रिय सहकारी संगठनसम्बन्धी विषय,
- अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा सहकारी संस्थाको प्रवर्द्धन र विकास,
- सहकारी बचत तथा ऋण लगानीसम्बन्धी विषय,
- सहकारी र गरिबी निवारणसँग आवद्ध संघसंस्थाको अनुगमन, रेखदेख र नियमन,
- सहकारी रकमको लगानी,
- सहकारी र गरिबी निवारणसम्बन्धी विभिन्न निकायबाट सञ्चालित कार्यक्रमको समन्वय, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- सहकारी र गरिबी निवारणसँग सम्बन्धित अन्तर मन्त्रालयगत कार्यको समन्वय,
- सीमान्तकृत, विभिन्न वर्ग र समुदायमा रहेका गरिबको पहिचान,
- सहकारी र गरिबी निवारणका क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाको प्रवर्द्धन, कामको समन्वय, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- सहकारी र गरिबी निवारणसम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, सर्वेक्षण,
- सहकारीसम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि,
- सहकारी र गरिबी निवारणसम्बन्धी आयोजनाको संभाव्यता अध्ययन, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- दिगो विकास लक्ष्य (गरिबी निवारणसम्बन्धी),
- राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड,
- सहकारी संघ/संस्था ।

६. कानूनी व्यवस्था:

- सहकारी ऐन, २०४८
- राष्ट्रिय सहकारी बोर्ड ऐन, २०४९
- सहकारी नियमावली, २०४९
- गरिब घरपरिवार पहिचान र परिचयपत्र व्यवस्थापन तथा वितरण निर्देशिका, २०६९
- गरिब घरपरिवार पहिचान र परिचयपत्र व्यवस्थापन तथा वितरण आर्थिक निर्देशिका, २०६९
- एकीकरण कार्यविधि, २०७०
- सहकारी लेखा तथा लेखा परिक्षण दिग्दर्शन,
- सहकारी संघ/संस्था दर्ता सञ्चालन, लेखापरिक्षण, अनुगमन तथा नियमनसम्बन्धी मापदण्ड, २०६८
- सुपथ मूल्यका सहकारी पसल सञ्चालनसम्बन्धी नियमावली, २०६५
- राष्ट्रिय सहकारी नीति, २०६९

७. मन्त्रालयको संगठन संरचना:

८. आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ को फागुन मसान्तसम्म सम्पादन भएका महत्त्वपूर्ण कार्यहरू:

सहकारी क्षेत्र:

- सहकारी ऐन, २०७२ को मस्यौदा तयार गरी मिति २०७२/१०/१० मा मन्त्रिपरिषद्मा स्वीकृतिका लागि पेश भएकोमा मिति २०७३/०४/०५ मा स्वीकृत भई उक्त मस्यौदालाई मिति २०७३/०४/०७ मा व्यवस्थापिका संसद सचिवालयमा विधेयकको रूपमा सहकारी क्षेत्रको विकास गर्न सहकारीसम्बन्धी कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक २०७३ दर्ता गरिएको । तत् पश्चात सो विधेयक व्यवस्थापिका संसदमा छलफलको निमित्त टेबुल भई मिति

- २०७३/०६/१८ मा माननीय मन्त्रीज्यूबाट दफावार छलफलको लागि सम्बन्धित समितिमा पठाउने निर्णय भई हाल उक्त विधेयक आर्थिक समिति अन्तर्गत उपसमिति गठन भइ छलफलको क्रममा रहेको।
- साझा यातायातलाई पूर्ण रूपमा सहकारीकरण गर्न सहकारी तथा व्यवस्थापन महाशाखा प्रमुखको संयोजकत्वमा समिति गठन भई TOR निर्माण सम्पन्न भएको। सूचीकृत फर्महरूबाट प्रस्ताव आह्वान गर्न स्वीकृत भई सूचीकृत ६ वटा फर्महरूबाट Technical र Financial Proposal माग भएको।
 - आश्विनमा पूर्वाञ्चलको सुनसरीमा COPOMIS User Training सम्पन्न भएको। COPOMIS निर्देशिकाको मस्यौदा तयारी भएको। COPOMIS सञ्चालनका लागि Annual Maintenance Contract सम्पन्न भएको।
 - सहकारी संघसंस्थाहरूका सञ्चालक, पदाधिकारी, व्यवस्थापक र सदस्यहरूको क्षमता तथा सीप विकास तालिम ७९९ वटा तालिम सञ्चालन गरी २०,८०१ जना सहकारीकर्मीहरूलाई प्रशिक्षित गरिएको। निजामती कर्मचारीहरूको क्षमता विकास तालिम २ वटा सञ्चालन गरी ६१ जना कर्मचारीहरूलाई प्रशिक्षित गरिएको।
 - डिभिजन सहकारी कार्यालय धादिङ, नुवाकोट, ईलाम, झापा, बारा र दोलखामा क्षतिग्रस्त भवनमध्ये धादिङको नयाँ भवन निर्माण कार्य सम्पन्न भएको र नुवाकोटको तेस्रो तल्ला ढलान कार्य सम्पन्न भएको, बर्दियाको भवन निर्माणको काम चालु रहेको र इलाम, झापा, बारा र काभ्रेको लागत अनुमान र ठेक्का सम्झौता भई निर्माण कार्य भइरहेको।
 - मिति २०७३।०९।२७ मा मन्त्रिपरिषदको निर्णयबाट "सहकारी संस्थाहरूलाई अनुदान प्रदान गर्ने निर्देशिका २०७३" पारित भएको।
 - आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को प्रथम ८ महिनामा प्रारम्भिक सहकारी संस्थाको संख्या ३४,३०३ पुगेको छ। जसमा सदस्यहरूको संख्या ६१,०२,६६५ पुगेको छ। पुरुष तथा महिला सदस्यको संख्यात्मक अनुपात क्रमशः ४९ प्रतिशत र ५१ प्रतिशत पुगेको छ। हालसम्मको तथ्याङ्कबाट ४११३ सहकारी संस्थाहरू पूर्णरूपमा महिलाद्वारा सञ्चालन भएको देखिन्छ।
 - चालु आ.व.को प्रथम आठ महिनाको तथ्याङ्क अध्ययन गर्दा सहकारी क्षेत्रमा ५७,८८३ व्यक्तिहरूले प्रत्यक्ष रोजगारी प्राप्त गरेका छन्। यसै गरी चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनामा सबै प्रकृतिका सहकारी संस्थाहरूको कुल शेयर पुँजी रु. ७,५७,४२,३१८ हजार, बचत परिचालन रु. २९,८६,८५,०८० हजार र लगानी रु. २९,२७,२३,२९१ हजार बराबर देखिन्छ।
 - राष्ट्रिय सहकारी संघ १, राष्ट्रिय सहकारी बैंक १, केन्द्रीय विषयगत सहकारी संघ २०, जिल्ला सहकारी संघ ६९ र विषयगत जिल्ला सहकारी संघ २५६ दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका छन्।
 - २,१५५ संघसंस्थाको सघन अनुगमन, प्रतिवेदन तयारी र सरोकारवाला संघसंस्थासंग सुधार कार्ययोजना सहित प्रतिवद्धता लिने काम सम्पन्न भएकोमा चालु आ.व. २०७३/७४ को प्रथम ८ महिनामा विभागस्तरबाट ८८ र डिभिजनस्तरबाट ८२५ समेत जम्मा ९१३ वटा संघसंस्थाहरूको सघन अनुगमन कार्य सम्पन्न भएको छ।
 - गत आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा केन्द्रीय सहकारी प्रशिक्षण केन्द्र, सहकारी प्रशिक्षण तथा डिभिजन कार्यालयहरू र डिभिजन सहकारी कार्यालयहरूबाट ८७६ वटा तालिम कार्यक्रमबाट २१९०० जनालाई विभिन्न प्रकृतिको तालिम प्रदान गरिएकोमा यस आर्थिक वर्ष को प्रथम ८ महिनामा तत् तत्

निकायहरूबाट क्रमशः २४, ८३ र ६५७ गरी जम्मा ७६४ वटा तालिम मार्फत जम्मा १९१०० जनालाई प्रशिक्षित गरिएको छ ।

गरिबी निवारण क्षेत्र:

- राष्ट्रिय गरिबी निवारण नीतिको मस्यौदा प्राविधिक समितिबाट तयार भई नीतिलाई अन्तिम रूप दिनको लागि विज्ञ र अन्य सरोकारवाला समेत संलग्न रहेको एक उच्चस्तरीय समन्वय समितिबाट प्रारम्भिक मस्यौदा तयार भई संघीयता समेतको आधारमा विज्ञको राय परामर्श लिई अन्तिम रूप दिने कार्य भइरहेको ।
- २५ वटा जिल्लाको प्राप्त गरिब घरपरिवार पहिचान विवरण छानविन गरी Database Update गर्ने कार्य गरिएको। Database Update पश्चात गरिब पहिचानको कार्य सम्पन्न गरी पहिचान भएका गरिब घरपरिवारको अन्तिम सूची तयार गरिएको ।

९. आर्थिक वर्ष ०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको दोश्रो चौमासिक अवधिसम्मको प्रगति विवरण:

ब.व.को बुदा नं.	नीति तथा कार्यक्रम	फाल्गुण मसान्तसम्मको
३३९	सामाजिक तथा आर्थिक रूपले पछि परेका सीमान्तकृत, भूमिहीन र पिछडिएका वर्गहरूलाई सहकारी खेतीतर्फ प्रोत्साहित गर्ने । पिछडिएको वर्ग तथा दलितहरूको परम्परागत पेशालाई व्यवसायिक सहकारीमा संगठित गरी आधुनिक व्यवसायमा रूपान्तरण तथा प्रवर्द्धन गर्न सहकारीमार्फत प्रोत्साहित गर्ने ।	- मिति २०७३।०९।२७ मा मन्त्रिपरिषद्को निर्णयबाट "सहकारी संस्थाहरूलाई अनुदान प्रदान गर्ने निर्देशिका २०७३" पारित भएको । - सोही निर्देशिकामा आधारित भई पिछडिएको वर्ग तथा दलितहरूको परम्परागत पेशालाई व्यवसायिक सहकारीमा संगठित गरी आधुनिक व्यवसायमा रूपान्तरण तथा प्रवर्द्धन गर्न सहकारीमार्फत प्रोत्साहित गर्ने उद्देश्यले पुँजीगत अनुदान प्रदान गर्न सूचना प्रकाशित गरिएको ।
३४०	सहकारी क्षेत्रको विकास गर्न सहकारी ऐनको संशोधन विधेयक संसदमा पेश गर्ने ।	सहकारी ऐन, २०७२ को मस्यौदा गरी मिति २०७२/१०/१० मा मन्त्रिपरिषद्मा स्वीकृतिका लागि पेश भएकोमा मिति २०७३ श्रावण ५ मा स्वीकृत भई उक्त मस्यौदालाई श्रावण ७ मा व्यवस्थापिका संसद सचिवालयमा विधेयकको रूपमा "सहकारी क्षेत्रको विकास गर्न सहकारीसम्बन्धी कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक २०७३" दर्ता गरिएको । तत् पश्चात सो विधेयक व्यवस्थापिका संसदमा पेश भई उक्त विधेयक आर्थिक समिति अन्तर्गत उपसमिति गठन भई छुलफलको

ब.व.को बुदा नं.	नीति तथा कार्यक्रम	फाल्गुण मसान्तसम्मको
		क्रममा रहेको।
३४१	सहकारी मार्फत मसला, चिया, कफी, अलैंची, अदुवा, जडिबुटी, फलफूल, तरकारी, माछा, मासु, मह र दूध जस्ता कृषि प्रशोधन तथा सामूहिक खेतीका लागि मापदण्डका आधारमा पुँजीगत अनुदान दिने।	- मिति २०७३।०९।२७ मा मन्त्रिपरिषद्को निर्णयबाट "सहकारी संस्थाहरूलाई अनुदान प्रदान गर्ने निर्देशिका २०७३" पारित भएको। - सोही निर्देशिकामा आधारित भई सहकारी मार्फत मसला, चिया, कफी, अलैंची, अदुवा, जडिबुटी, फलफूल, तरकारी, माछा, मासु, मह र दूध जस्ता कृषि प्रशोधन तथा सामूहिक खेतीका लागि मापदण्डका आधारमा पुँजीगत अनुदान प्रदान गर्न प्रकृया अगाडि बढाइएको। - अनुदानको लागि सहकारी संघसंस्थाबाट पेश भएका दरखास्त उपर मूल्याङ्कन समितिले मूल्याङ्कन गर्ने कार्य गरिरहेको।
३४२	सहकारीबाट उत्पादित वस्तुको विक्री वितरणमा सहयोग पुऱ्याउन ललितपुरको लगनखेल र भरतपुरमा सहकारी बजार केन्द्र निर्माणको कार्य आगामी आर्थिक वर्षदेखि प्रारम्भ गर्ने।	- ललितपुरको लगनखेल र चितवनको भरतपुर स्थित सहकारी बजार केन्द्र निर्माण गर्ने सम्बन्धमा परामर्शदाताबाट लागत अनुमान, drawing, design, सञ्चालन कार्यविधिसहितको प्रतिवेदन पेश गर्न बोर्डको ७५औँ कार्यकारी समितिको बैठकबाट एक उपसमिति गठन भई बोर्डको ७६ औँ बैठकमा सो उपसमितिको प्रतिवेदन प्रस्तुत हुँदा आगामी बैठकमा पुनः प्रस्ताव गर्ने निर्णय भएको। - बोर्डको ७७ औँ बैठकमा उपसमितिले तयार गरेको प्रतिवेदन माथि छलफल हुँदा प्रारम्भिक प्रतिवेदनमा उल्लेख भएबमोजिम इस्टिमेट गरी विस्तृत इस्टिमेचरल, आर्किटेक्चरल, ड्रइंग, वातावरणीय प्रभाव परीक्षण व्यवसायिक परियोजनासहितको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन (DPR) तयार गर्ने।
३४५	आगामी आर्थिक वर्ष २५ जिल्ला र आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा बाँकी जिल्लाहरूका गरिबीको रेखामुनि रहेका नेपाली नागरिकहरू पहिचान गरी उनीहरूलाई राज्य सुरक्षा परिचयपत्र वितरण गरिने।	२५ वटा जिल्लाको प्राप्त भएको विवरण छानविन गरी Database Update गर्ने कार्य गरिएको। - Database Update पश्चात गरिब पहिचानको कार्य सम्पन्न गरी पहिचान भएका गरिब घरपरिवारको अन्तिम सूची तयार गरिएको र समन्वय बोर्डमा पेश गर्ने चरणमा रहेको।

ब.व.को बुदा नं.	नीति तथा कार्यक्रम	फाल्गुण मसान्तसम्मको
		• सो को लागि आवश्यक पर्ने TOR परामर्शदाताबाट तयार भई प्राप्त भएको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७२/०७३ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण :

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय / निकाय / कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५२०११३	सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	१०१,५२६	३८,२७५	३७.७०
३५२०१७३	सहकारी विभाग	१५,७४९	१४,४५५	९१.७८
३५२०१८३	डिभिजन सहकारी कार्यालयहरू	१८०,५९५	१४७,९३३	८१.९१
३५२०१९३	राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड	१३१,४९३	१३१,४९३	१००.००
३५२०२०३	गरीब घर परिवार पहिचान तथा परिचय पत्र वितरण समन्वय बोर्डको सचिवालय	१२१,२४७	४०,६८६	३३.५६
३५२१३३३	सहकारी प्रशिक्षण केन्द्र	४८,१६०	४२,९८९	८९.२६
३५२१३४३	सहकारी क्षेत्र सुदृढीकरण आयोजना	१३५,९९५	१२१,१५६	८९.०९
३५२८१३३	पश्चिम उच्च पहाडी गरिबी निवारण आयोजना	५१३,५९६	४७१,५८७	९१.८२
	जम्मा	१,२४८,३६१	१,००८,५७४	८०.७९

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय / निकाय / कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५२०११४	सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	१२,२००	५,३७२	४४.०३
३५२०२०४	गरीब घर परिवार पहिचान तथा परिचय पत्र वितरण समन्वय बोर्डको सचिवालय	१३,४०७	१,५७०	११.७१
३५२१३३४	सहकारी प्रशिक्षण केन्द्र	१६,८३९	९,३३२	५५.४२
३५२१३४४	सहकारी क्षेत्र सुदृढीकरण आयोजना	६५,०१०	४०,५८७	६२.४३
३५२८१३४	पश्चिम उच्च पहाडी गरिबी निवारण आयोजना	४००	३३०	८२.५०
	जम्मा	१०७,८५६	५७,१९१	५३.०३

१२. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय / निकाय / कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५२०११३	सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	३८८,२०८	३२,८३३	८.४६
३५२०१७३	सहकारी विभाग	१७,३२१	१३,०२२	७५.१८
३५२०१८३	डिभिजन सहकारी कार्यालयहरू	२००,२३३	१४०,२००	७०.०२
३५२०१९३	राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड	३९७,३००	३९,३३०	९.९०
३५२०२०३	गरीब घर परिवार पहिचान तथा परिचय पत्र वितरण समन्वय बोर्डको सचिवालय	३५९,७२०	१६,९८४	४.७२
३५२१३३३	सहकारी प्रशिक्षण केन्द्र	४९,१९०	३२,४७९	६६.०३
३५२१३४३	सहकारी क्षेत्र सुदृढीकरण आयोजना	३८६,९६६	८६,१६४	२२.२७
३५२८१३३	पश्चिम उच्च पहाडी गरिबी निवारण आयोजना	७३,४१२	४०,७१२	५५.४६
	जम्मा	१,८७२,३५०	४०१,७२४	२१.४६

पूँजीगत खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय / निकाय / कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५२०११४	सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	१६,२४१	६४३	३.९६
३५२०२०४	गरीब घर परिवार पहिचान तथा परिचय पत्र वितरण समन्वय बोर्डको सचिवालय	४,३८६	७७६	१७.६९
३५२१३३४	सहकारी प्रशिक्षण केन्द्र	१५,०८४	२,३४७	१५.५६
३५२१३४४	सहकारी क्षेत्र सुदृढीकरण आयोजना	७८,७७८	४३,९३९	५५.७८
	जम्मा	११४,४८९	४७,७०५	४१.६७

सहरी विकास मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

सहरी विकास मन्त्रालयको गठन सहरहरूको योजनावद्ध विकास र सहरी पूर्वाधारको विकाससम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्न सहरी विकास, आवास व्यवस्था, सहकारी भवन निर्माणका लागि भएको हो। रणनीति सडक बाहेकका सहरी सडकको निर्माण तथा संभारको जिम्मा पनि यस मन्त्रालयले पाएको छ। सहरी विकास मन्त्रालय भित्र प्रशासन महाशाखा, योजना अनुगमन तथा वैदेशिक सहयोग महाशाखा, भौतिक योजना तथा सहरीविकास महाशाखा र आवास तथा भवन महाशाखा गरी ४ वटा महाशाखाहरू रहेका छन्। यी महाशाखाहरूले मन्त्रालय अन्तर्गतका नीतिगत कार्य गर्नुका साथै मन्त्रालय अन्तर्गतका निकायहरूबाट भइरहेका निर्माण कार्य तथा सेवा प्रवाह कार्यको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दछ।

यो मन्त्रालय २०६९ जेष्ठ ५ गते गठन भएको हो। मन्त्रालय अन्तर्गत सहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग रहेको छ। यस मन्त्रालय अन्तर्गत सहरी विकास भवन र आवास क्षेत्रको सेवा प्रवाह गर्ने ६ वटा र अन्य सेवा प्रवाहका ३ वटा निकाय रहेका छन्।

सहर तथा सहर उन्मुख बस्तीहरूको योजनावद्ध पूर्वाधार विकास, आवास व्यवस्था, सरकारी भवन निर्माणसम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्न तथा तत् सम्बन्धी विकासका क्रियाकलापहरूमा तीव्रता ल्याउन एक छुट्टै नेतृत्वदायी निकायको आवश्यकता महशुस भई २०६९ जेष्ठ ५ गते यस मन्त्रालयको गठन भएको हो।

२. दृष्टिकोण:

पूर्वाधार तथा सेवा सुविधायुक्त, व्यवस्थित, सफा र सुन्दर सहर तथा बस्तीहरू निर्माण गर्ने।

३. मन्त्रालयको दीर्घकालीन सोच:

- व्यवस्थित, सफा, पूर्वाधार सेवा सुविधायुक्त, सुन्दर सहर तथा बस्तीहरूको विकास गर्ने।
- सबैका लागि सुरक्षित र किफायती आवास व्यवस्था गर्ने।
- सुरक्षित, सुविधायुक्त र आकर्षक भवनहरू निर्माण गर्ने गराउने।

४. मन्त्रालयको उद्देश्य:

सहरी विकास

- २० वर्ष भित्र मध्य पहाडी लोकमार्गमा १० वटा नयाँ सहर विकास गर्ने
- १५ वर्ष भित्र ३० वटा ठूला विद्यमान सहरहरूको भौतिक पूर्वाधार योजनावद्ध रूपमा सुधार गर्ने।

आवास

- अति विपन्न तथा सीमान्तकृत वर्गका लागि “जनता आवास कार्यक्रम” सबै जिल्लामा विस्तार गर्ने,
- सहरी क्षेत्रहरूलाई अनाधिकृत बस्तीरहित बनाउने।

भवन निर्माण

- सहरी क्षेत्रहरूमा राष्ट्रिय भवन निर्माण संहिता लागू गर्ने,
- सरकारी भवन निर्माण तथा मर्मत सम्भार गर्ने ।

काठमाडौं उपत्यकाको विकास

- काठमाडौं उपत्यकालाई अन्तर्राष्ट्रियस्तरको सांस्कृतिक, ऐतिहासिक, पर्यटकीय र राजधानी क्षेत्रको रूपमा विकास गर्ने,
- उपत्यकाका नदी प्रणालीहरूलाई जीवन्त बनाउने,
- उपत्यकाको सडक तथा यातायात व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित बनाउने ।

५. रणनीति:**सहरी विकास**

- सहरीकरणलाई व्यवस्थापन गर्न स्वीकृत भू-उपयोग नीतिमा आधारित एकीकृत पूर्वाधार विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- नगरोन्मुख क्षेत्रहरूमा पूर्वाधार विकास र सहरी सेवाका लागि सम्बद्ध निकायहरूबीच समन्वय कायम गर्दै भौतिक, सामाजिक तथा आर्थिक सम्बन्धको माध्यमबाट सहर—गाउँ अन्तरसम्बन्धलाई सुदृढ गरिनेछ ।
- सहरी पूर्वाधार तथा सेवाहरूको विकासका लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय स्रोतहरूको पहिचान गर्दै लगानी प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
- पूर्वाधार र सेवा सुविधा सम्पन्न घना बस्ती विकासलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जीउ धनको नोक्सानीलाई कम गर्न जोखिम न्यूनीकरण तथा समुदायको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- सहरी योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन प्रभावकारी रूपमा गर्नको लागि सम्बन्धित स्थानीय निकायहरूको संस्थागत क्षमता सुदृढीकरण गरिनेछ ।

आवास:

- आवास वितरण गर्दा आर्थिक रूपमा पिछ्छडिएका र विपन्न वर्गको पहुँच हुने गरी सुरक्षित र किफायती आवासको व्यवस्था गर्नका लागि जग्गा लगायत भौतिक पूर्वाधार र सेवाहरूको विकास एकीकृत रूपमा गरिनेछ ।
- आवास विकासमा सार्वजनिक-निजी साझेदारीको माध्यमद्वारा निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गर्दै आवश्यक स्रोत पहिचान तथा परिचालनमा सहजीकरण गरिनेछ ।
- आन्तरिक रूपमा विस्थापितहरूलाई पुनःस्थापना गर्नका लागि आवासको व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- राष्ट्रिय आवास नीति कार्यान्वयनको लागि सरकारी, गैरसरकारी तथा निजी क्षेत्रको भूमिका स्पष्ट पाउँदा आवास विकाससँग सम्बन्धित नीति निर्माण, कार्यान्वयन, तालिम, अनुसन्धान, मूल्याङ्कन आदि कार्यहरू संस्थागत आधारमा व्यवस्थित गरिनेछ ।
- स्थानीय निकाय समेतको संलग्नतामा आवास नीतिको कार्यान्वयन पक्षको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिनेछ ।

- जोखिमपूर्ण स्थानमा रहेका तथा अव्यवस्थित आवासलाई उचित व्यवस्थापन गरिनेछ ।

भवन निर्माण:

- वातावरणीय दृष्टिले स्वच्छ, वित्तीय दृष्टिले सम्भाव्य र प्राविधिक दृष्टिले उपयुक्त भवन निर्माण प्रविधिको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- भवन निर्माण गर्दा उपयुक्त स्थानीय सामग्रीहरूको प्रयोगलाई जोड दिई भवनहरूको प्रचलित डिजाइन र प्रविधिमा आवश्यक परिमार्जन गरिनेछ ।
- विद्यमान भवन निर्माण संहिताको प्रभावकारी प्रयोगलाई व्यापकरूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- राष्ट्रिय र स्थानीयस्तरका सार्वजनिक र सरकारी भवन निर्माण, मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नति गरिनेछ ।
- गणतन्त्र स्तम्भ, गणतन्त्र स्मारक जस्ता राष्ट्रिय गौरवका संरचनाहरू निर्माण गरिनेछ ।

काठमाडौं उपत्यकाको विकास :

- काठमाडौं उपत्यकाको सहरीकरणलाई व्यवस्थित गर्न जग्गा विकास, नयाँ बस्ती विकास, सहरी पुनः स्थापन कार्यक्रम, खुलाक्षेत्र व्यवस्थापन र सफा सहरको अवधारणालाई अघि बढाउन प्रारम्भिक अध्ययन गरी कार्यान्वयन गर्दै लगिनेछ ।
- काठमाडौं उपत्यकामा एकीकृत सहरी सेवा केन्द्रहरूको विकास गरिनेछ ।
- काठमाडौं उपत्यकाका नदी प्रणालीलाई जीवन्त बनाउन नदी वरपरका पूर्वाधार विकासका क्रियाकलापहरूलाई सुनियोजितरूपमा अघि बढाइनेछ ।
- काठमाडौं उपत्यका भित्रका प्रदुषणयुक्त औद्योगिक संरचनाहरूलाई क्रमशः उपत्यका बाहिर स्थानान्तरण गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- काठमाडौं उपत्यकालाई अन्तर्राष्ट्रियस्तरको सांस्कृतिक पर्यटकीय राजधानी क्षेत्रको रूपमा विकास र संरक्षण गर्न एकीकृत पूर्वाधार विकास र वातावरण संरक्षणलाई विशेष जोड दिइनेछ ।
- काठमाडौं उपत्यकाको विद्यमान चक्रपथ स्तरोन्नति गरिनेछ र प्रस्तावित बाहिरी चक्रपथलाई जग्गा विकासको माध्यमबाट निर्माण गरिनेछ ।
- काठमाडौं, ललितपुर र भक्तपुरका मुख्य सडकहरूलाई विस्तार तथा सुधार गरिनेछ ।

६. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

शहरी विकास:

- विद्यमान सांस्कृतिक, पर्यटकीय तथा ऐतिहासिक क्षेत्रहरूको संरक्षण तथा संवर्धन हुनेगरी आधुनिक, भौतिक सुविधाहरूको व्यवस्था गरी दिगो रूपले शहरहरूको विकास तथा गाउँ र नगरबीचको अन्तः सम्बन्धलाई सुदृढ गर्ने ।
- विद्यमान सांस्कृतिक, पर्यटकीय तथा ऐतिहासिक क्षेत्रहरूको संरक्षण तथा संवर्धन हुने गरी आधुनिक, भौतिक सुविधाहरूको व्यवस्था गरी दिगो रूपले शहरहरूको विकास तथा गाउँ र नगरबीचको अन्तरसम्बन्धलाई सुदृढ गर्ने ।

आवास:

व्यवस्थित बसोबासको प्रवर्द्धन गर्दै सुरक्षित तथा किफायती खालका आवासहरू उपलब्ध गराउने ।

भवन:

सुरक्षित, किफायती र वातावरण अनुकूल सकभर स्वदेशी वास्तुकला झल्कने खालका भवनहरू निर्माण तथा विकास गराउने ।

७. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावलि, २०७२ बमोजिम मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू:

- सहरी विकास र सहरी पूर्वाधारको विकाससम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कन;
- नगरपालिका तथा नगरोन्मुख स्थानहरूको भौतिक योजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन, समन्वय, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- सरकारी भवनको निर्माण, मर्मतसम्भार, रेखदेख र सुरक्षा;
- भवन तथा अन्य निर्माण सामग्रीको प्रविधि, अनुसन्धान तथा विकाससम्बन्धी संहिता र मापदण्डको तयारी तथा कार्यान्वयन;
- शहरीकरण, सहरी भुउपयोग र सहरी विकाससम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा र कार्यान्वयन;
- बसोबास र बस्ती विकास;
- अव्यवस्थित बसोबासको व्यवस्थापन, सहरी विपन्न वर्ग तथा सहरी आवासविहिनको आवास व्यवस्थापन;
- केन्द्रीय सचिवालयको भवन व्यवस्थापन;
- मन्त्रिपरिषद्का सदस्य, संवैधानिक अङ्गका प्रमुख आदिको आवास व्यवस्था;
- नगरविकास समिति र आवास तथा सहरी विकाससम्बन्धी संस्थाको रेखदेख;
- आवास निर्माणसम्बन्धी गैरसरकारी क्षेत्रका संस्थाको प्रवर्द्धन तथा विकास;
- आवास तथा सहरी विकाससम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय वा क्षेत्रीय संघ संस्थासँग सम्पर्क सहयोग;
- रणनीतिक सडक बाहेकका सहरी सडक;
- विशिष्ट सहरी संरचनाको डिजाईन र निर्माण;
- काठमाण्डौ उपत्यका विकास प्राधिकरण;
- नगर विकास प्रशिक्षण केन्द्र;
- सिंहदरबार विकास समिति;
- अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन केन्द्र विकास समिति;
- अधिकार सम्पन्न वाग्मती सभ्यता एकीकृत समिति;
- ग्रामीण आवास कम्पनी लिमिटेड;
- नेपाल इन्जिनियरिङ्ग सेवा, सिभिल इन्जिनियरिङ्ग समुहको बिल्डिङ्ग एण्ड आर्किटेक्ट उपसमुहको सञ्चालन ।

द. कानूनी व्यवस्था:

कार्यालयलाई निर्दिष्ट गरिएका कार्यहरू सम्पादनका लागि व्यवस्था गरिएका कानूनहरू (ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्ड, अन्तराष्ट्रिय सन्धि, सम्झौता, अनुवन्ध तथा सम्मेलनहरू

ऐनहरू

- काठमाडौं उपत्यका विकास प्राधिकरण ऐन, २०४५
- नगर विकास ऐन, २०४५
- नगर विकास कोष ऐन, २०५३
- संयुक्त आवासको स्वामित्व सम्बन्धी ऐन, २०५४
- नेपाल ईन्जिनियरिङ्ग परिषद् ऐन, २०५५
- भवन ऐन, २०५५
- पूर्वाधार संरचनाको निर्माण तथा सञ्चालनमा निजी लगानीसम्बन्धी ऐन, २०६३

नियमावलीहरू

- नगर निर्माण योजना कार्यान्वयन नियमावली, २०३२
- नगर विकास कोष नियमावली, २०५४
- संयुक्त आवासको स्वामित्व सम्बन्धी नियमावली, २०६०
- पूर्वाधार संरचनाको निर्माण तथा सञ्चालनमा निजी लगानीसम्बन्धी नियमावली, २०६४
- भवन नियमावली, २०६६
- काठमाडौं उपत्यका विकास प्राधिकरण नियमावली, २०६८

नीति, निर्देशिका, कार्यविधि, मापदण्ड

- जनता आवास कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७३
- भूकम्पबाट पूर्णरूपमा क्षती भएका आवास पुननिर्माण अनुदान वितरण कार्यविधि, २०७२
- भूकम्प प्रभावित भवन सञ्चालन प्रस्ताव स्विकृती निर्देशिका, २०७२
- बस्ती विकास, सहरी योजना तथा भवन निर्माणसम्बन्धी आधारभूत निर्माण मापदण्ड, २०७२
- सरुवासम्बन्धी मापदण्ड, २०७२
- विपद् पीडित पुनर्वास सञ्चालन कार्यविधि, २०७१
- राष्ट्रिय आवास योजना, २०७१
- भवन निर्माणको नमुना मापदण्ड, २०७१
- लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशिकरण मार्गदर्शन, २०७०
- काठमाडौं उपत्यका भित्रका नगरपालिका र नगरउन्मुख गा.वि.स.हरूमा गरिने निर्माणसम्बन्धी मापदण्ड, २०६४
- राष्ट्रिय सहरी नीति, २०६४
- राष्ट्रिय आवास नीति, २०६८

विकास समिति गठन आदेश

- सिंहदरबार सचिवालय पुनःनिर्माण समिति (गठन) आदेश, २०३०

१०. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- राज्यका विशिष्ट व्यक्तिहरूको कार्यालय/आवास निर्माण/मर्मत एवं सरकारी भवनहरू निर्माण/मर्मतका कार्यहरू सम्पन्न भएको ।
- जनता आवास कार्यक्रम अन्तर्गत आ.व. २०७२/७३ मा क्रमागत तर्फ १२१७ मध्ये ६५२ आवास इकाईको निर्माण सम्पन्न भएको र नयाँ तर्फ १३१६ मध्ये १८८ आवास इकाईको निर्माण सम्पन्न । जम्मा ८४० वटा आवास इकाई निर्माण सम्पन्न भएको । बाँकी आवास इकाईहरू निर्माणको विभिन्न चरणमा रहेको ।
- शहरी सुकुम्बासी र न्यून आय वर्गका लागि आवास व्यवस्थापन अन्तर्गत प्रथम प्याकेज/दोश्रो प्याकेज -क्रमागत कार्यक्रम सञ्चालन, भवन निर्माण स्थलवरिपरिको पूर्वाधार विकास गरिएको, कर्मचारी आवासका लागि सोलुखुम्बुमा पहिलो चरणको निर्माण कार्य सम्पन्न भएको, रोल्पा मा डि.पी.सी. सम्मको कार्य भएको र जुम्लामा छाना छाउने कार्य सम्पन्न भई फिनिसिङ्गको कार्य भई रहेको ।
- एकीकृत कार्यमूलक योजना (शहरी विकास) अन्तर्गत नयाँ नगरपालिकाहरूको भौतिक विकास योजना र आवधिक योजना अद्यावधिक गरेको ।
- विशेष भौतिक तथा पूर्वाधार क्षेत्र विकास आयोजना अन्तर्गत क्रमागत र नयाँ गरी करिव १६०० वटा मठ मन्दिर परिसर सुधार सामुदायिक भवन र अन्य पूर्वाधार निर्माण गर्ने करिव १६०० वटा क्रियाकलाप सञ्चालन भएको ।
- सघन शहरी विकास कार्यक्रम अन्तर्गत आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्ने कार्यको विभिन्न चरणमा रहेको । करिडोरहरूको निर्माणको विभिन्न चरणमा रहेको । पुर्वाधार निर्माणको कार्यहरू विभिन्न चरणमा रहेको ।
- मझौला शहर एकीकृत शहरी वातावरणीय सुधार आयोजना तथा एकीकृत शहरी विकास आयोजना अन्तर्गत
 - विराटनगरमा सतही ढल ४१.१ कि. मि. मध्ये २९.५ किमि रोडसाइड ढल १२.६ कि.मी. मध्ये १२.६ कि.मी. ट्वाइलेट ढल ६३ कि.मी. मध्ये २९.४ कि. मी. ढल प्रशोधन केन्द्र एक वटाको ४० प्रतिशत सडकको ६३ कि.मी.मध्ये ३.३ प्रतिशत कार्य सम्पन्न भएको ।
 - जनकपुरमा ९.२९ कि.मी. सडक र ३१.०८ कि.मी. ढल निर्माण गर्ने कार्यक्रम रहेकोमा १ कि.मी. ढल निर्माण सम्पन्न भएको र सडक निर्माण कार्य शुरू भएको । समग्र कामको ६ प्रतिशत पूरा भएको ।
 - वीरगंजमा ५३ कि.मी. सतही ढल वा नाला निर्माण मध्ये २९.४ कि.मी. र रोडसाइड ढल १५.२ कि.मी. मध्ये ३ कि. मि. काम सम्पन्न भएको ।
 - नेपालगञ्जमा ८.०९ कि.मी. सडक मध्ये पुरै ७.६१ कि.मी. निर्माण सम्पन्न भएको र ६०.०५ कि.मी. ढल निर्माण मध्ये ५९.३९ कि मी ढल निर्माण सम्पन्न भएको । कुल कामको ९८ प्रतिशत सम्पन्न भएको ।

- सिद्धार्थनगर नगरपालिकामा १०.८६६ कि.मी. सडक निर्माण गर्ने कार्यक्रम मध्ये १.९२ कि. मी. सम्पन्न भएको र ४२.७४ कि.मी. सतही नाली निर्माण गर्ने कार्यक्रम मध्ये २४.२६ कि.मी. सम्पन्न भएको । कुल कामको ६२ प्रतिशत सम्पन्न भएको ।
- काभ्रेमा ३५७ कि.मी. खानेपानी पाइपलाइन निर्माण मध्ये १४१ कि.मी. निर्माण कार्य सम्पन्न भएको । ९ वटा रिजर्भवायर मध्ये ४ वटाको निर्माण सम्पन्न भएको । ३ वटा पानि प्रशोधन केन्द्र मध्ये १ वटा निर्माण सम्पन्न भएको ।
- भवन निर्माण संहिता, सरकारी भवन निर्माण अन्तर्गत सरकारी कार्यालय भवनहरूको निर्माण कार्यको विभिन्न चरणमा रहेको । जसमध्ये टिकापुर सभाहल - स्ट्रक्चरको कार्य सम्पन्न भई प्लाष्टरको भइरहेको, डोटी सभाहल - जगको काम सम्पन्न भएको, बुटवल सभाहल - टाइ विमको कार्य सम्पन्न
- नमुना एकीकृत बस्ती विकास कार्यक्रम (तराईमधेश-पहाड-हिमाल) अन्तर्गत ३० वटा न.पा. नभएका जिल्ला सदरमुकामहरूको एकीकृत पूर्वाधार विकास भएको साथसाथै ८ वटा स्थानमा एकीकृत घनाबस्ती कार्यक्रम संचालन भएको, ४० जिल्लाको ७२ वटा स्थानमा एकीकृत बस्ती विकास निर्माण कार्यहरू सञ्चालन भएको ।
- गणतन्त्र स्मारक तर्फ – टायल, फ्ल्स सिलिड, HVAC को कार्य सम्पन्न । Electrical, Sanitary र फिनिसिङको कार्य भइरहेको ।
- गणतन्त्र स्तम्भ तर्फ – माटो खन्ने, दायाँ बायाँका रिटेनिङ्गवाल निर्माण कार्य तथा पि.सी.सी. कार्य भएको ।
- नेपाल भारत सीमा एकीकृत जाँच चौकी विकास आयोजना अन्तर्गत विराटनगर, विरगंज, भैरहवा र नेपालगंजमा एकीकृत जाँच चौकी विकास गर्न अधिग्रहण भएका जग्गा धनीहरूलाई मुआवजा वितरण तथा सडक, भवन, पर्खाल आदि निर्माण गरिएको ।
- शहरी शासकीय क्षमता विकास कार्यक्रम अन्तर्गत ६ वटा नगरपालिकाहरूका पूर्वाधार विकासका कार्यहरू ठेक्का सम्झौता भई निर्माणको कार्यको चरणमा रहेको ।
- विपद् व्यवस्थापन तथा प्राकृतिक प्रकोप पुनर्स्थापना कार्यक्रम अन्तर्गत भिषणबाढीबाट प्रभावित मध्यपश्चिम तराई जिल्लाका बाढीपीडितहरूलाई राहत वितरण गरिएको ।
- नयाँ शहर आयोजना अन्तर्गत १० वटा शहरहरूको एकीकृत विकास योजना तयार गर्न परिचालित परामर्शदाताहरू मध्ये ४ वटा शहरहरूको फिल्ड प्रतिवेदन प्राप्त भएको र १० वटा शहरहरू मध्ये बसन्तपुर र खुर्कोटको पहिलो चरणको डी.पी.आर. को मस्यौदा र ४ वटा फिल्ड प्रतिवेदन प्राप्त भएको ।
- (National Urban Development Strategy) मन्त्रिपरिषद्को आर्थिक तथा पूर्वाधार समितिबाट २०७३ माघ ०९ गते स्वीकृति भएको ।
- ७० वटा नयाँ नगरपालिकाहरूको एकीकृत विकास योजना तर्जुमाको चरणमा रहेको ।
- तराई मधेशका जिल्ला सदरमुकाममा रहेका १८ वटा नगरपालिकामा एकीकृत पूर्वाधार विकासको कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको ।
- ६४ वटा बस्तीमा नमुना एकीकृत बस्ती विकास कार्यक्रम अन्तर्गत पूर्वाधार निर्माण कार्य भइरहेको ।

- १३ वटा स्मार्ट सिटी छनोट तथा अध्ययन कार्य जारी रहेको ।
- ३ वटा मेगा सिटीको अध्ययन कार्य सुरु सञ्चालन भएको ।
- जनता आवास कार्यक्रम कार्यविधि/मापदण्डलाई संशोधन गरी नेपाल सरकार मन्त्रीपरिषद्को आर्थिक पूर्वाधार समितिबाट मिति २०७३।०८।०३ मा निर्णय भई आएको र सो मापदण्ड लागु भएका सबै जिल्लामा पठाइ सकिएको ।
- जनता आवास - क्रमागत १५१८ आवास इकाई मध्ये ५०० आवास इकाई निर्माण सम्पन्न । नयाँ २१६२५ आवास इकाईको निर्माणको विभिन्न चरणमा ।
- जेष्ठ नागरिक आवास ७ वटा सुरु भएको ।
- आकस्मिक आवास ७ वटा सुरु भएको ।
- परिमार्जित राष्ट्रिय भवन संहिता २०२,२०३,२०४ र २०६ मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत भई राजपत्रमा प्रकाशित भएको ।
- १३ वटा एकीकृत सरकारी कार्यालय भवनको निर्माण कार्य भइरहेको ।
- टिकापुर सभाहल सम्पन्न हुने अवस्थामा र अन्य २० वटा सभाहलहरूको निर्माण कार्य जारी ।

११. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमासिक अवधिसम्मको प्रगति विवरण

ब.व. को बुँदा नं.	बजेट बुदाहरू	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
८८	तराई- मधेसका जिल्ला सदरमुकामलाई आर्थिक र व्यवसायिक केन्द्रको रूपमा विकास गरी आधुनिक सहरमा रूपान्तरण गर्न महेन्द्रनगर, धनगढी, गुलरीया, नेपालगञ्ज, तौलिहवा, सिद्धार्थनगर, परासी, वीरगंज, कलैया, गौर, मलंगवा, जलेश्वर, जनकपुरधाम, सिराहा, राजविराज, ईनरूवा, विराटनगर र भद्रपुरमा सडक, ढल, खानेपानी, नवीकरणीय ऊर्जा, बसपार्क मनोरञ्जन पार्क, शिक्षा तथा स्वास्थ्य क्षेत्रका आयोजनाहरूको छनोट गरी सघन सहरी विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । प्रत्येक जिल्ला सदरमुकाममा प्राविधिक तथा प्रशासनिक जनशक्तिसहितको कार्यक्रम कार्यान्वयन इकाई गठन गरिनेछ । सहरी विकास मन्त्रालयले कर्मचारीको नियमित अनुगमन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । यो	• ३७ नगरपालिकाहरूको आवधिक योजना/भौतिक विकास योजना कार्यान्वयन, ठूला शहरी कोरिडोर खण्डको पूर्वाधार विकास हुने कार्यको क्रमागत कार्यक्रम सुरु भई निर्माणको विभिन्न चरणमा तथा नयाँ कार्यक्रमहरूको लागत अनुमान तयारीको क्रममा रहेको • तराईका १८ वटा नगरपालिकाहरूमा एकीकृत पूर्वाधार विकासका लागि योजना छनोट गरी डिजाइन तथा लागत अनुमान तयार गर्ने कार्य भई खरिद प्रक्रिया प्रारम्भ भएको ।

ब.व. को बुँदा नं.	बजेट बुदाहरू	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
	कार्यक्रमलाई क्रमश भित्री-मधेश, पहाडी र हिमाली क्षेत्रका जिल्ला सदरमुकामहरूमा पनि विस्तार गर्दै लागिनेछ ।	
८९	जनता आवास कार्यक्रम अन्तर्गत दलित, विपन्न मुस्लिम, चेपाङ्ग, राउटे, गन्धर्व, बादी, बनकरिया, सुरेल, थामी लगाएतका विपन्न एवं लोपोन्मुख समुदायका थप २० हजार परिवारका लागि आवास निर्माण गरिनेछ ।	१४४७ क्रमागत आवास इकाई मध्ये ४३२ वटा आवास इकाईको निर्माण कार्य सम्पन्न ८१३ वटाको निर्माणको विभिन्न चरणमा रहेको । २१२६५ आवास एकाईको कार्यक्रम कार्यान्वयन हुने ५२ जिल्लाहरू मध्ये १५ वटा जिल्लाको जिल्ला समन्वय समितिको बैठक सम्पन्न भई गा.वि.स/न.पा. छनौट भई लाभग्राही छनौट प्रक्रियामा रहेको तथा बाँकी जिल्लाहरूको जिल्ला समन्वय समितिको बैठक बस्ने क्रममा रहेको ।
९०	पुष्पलाल (मध्यपहाडी) राजमार्गका तोकिएका १० स्थानमा आधुनिक सहरहरूको भौतिक पूर्वाधार निर्माणका लागि बजेट विनियोजन गरेको छु । हुलाकीमार्गका १० नयाँ स्थानमा आधुनिक सहर विकास गर्न स्थान पहिचान, विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको तयारी र पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ । सुर्खेत र प्युठानमा आधुनिक सहर निर्माणका लागि विस्तृत अध्ययन गरिनेछ ।	१० वटा सहरहरूमा जग्गा विकास कार्यक्रम (LP) को DPR तयार गरि कार्यान्वयन गर्ने कार्य मध्ये ४ वटाको प्रथम चरणको कार्य सम्पन्न भई Block Plan स्वीकृतिको चरणमा रहेको । - एकीकृत पूर्वाधार विकास योजना तयार १० मध्ये ८ वटा सहरको Draft प्रतिवेदन तयार भइसकेको । ९ वटा सहरी पूर्वाधारहरूको बहुवर्षिय यस वर्षबाट सुरुभएको र २९ वटा गतवर्षको बहुवर्षिय कार्यक्रम अन्तरगत निर्माण भईरहेको ।
९१	पाँच वर्षभित्र काठमाडौं उपत्यकामा एक लाख रोपनी क्षेत्रफलको स्याटलाइट सहर निर्माण गर्न जग्गा विकासका लागि भू-उपयोग योजना तयार गरिनेछ । साथै काठमाडौं उपत्यकामा थप दुईवटा स्याटलाइट सहरको विस्तृत योजना तयार	- स्थान पहिचान गरी विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गर्न परामर्शदाता नियुक्ति भई फिल्ड प्रतिवेदन प्राप्त भएको । - आसयपत्र प्राप्त भई धितो मूल्याङ्कन कार्य हुँदै गरेको ।

ब.व. को बुँदा नं.	बजेट बुदाहरू	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
	गरिने छ ।	
९२	गोर्खा पालुङ्गटारलाई केन्द्र मानी मस्याङ्दी आसपासका क्षेत्रमा स्मार्ट सिटीको गुरुयोजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । वालिङ, लुम्बिनी र डडेल्धुरा लगायत १० सहरहरूलाई आधुनिक एवं समृद्ध स्मार्ट सहरको रूपमा विकास गर्न गुरुयोजना तयार गरी भौतिक निर्माणका कार्य आरम्भ गरिनेछ ।	• लुम्बिनी निजगढ र पालुङ्गटार क्षेत्रमा Smart City निर्माणको लागि गुरुयोजना बनाउने कार्यमा संक्षिप्त सूचीमा परेका परामर्शदाताको पेश गरेको प्राविधिक प्रस्तावको मूल्यांकन भइरहेको । • वालिङ, लुम्बिनी र डडेल्धुरालगायत १० सहरहरूलाई आधुनिक एवं समृद्ध स्मार्ट सहरको रूपमा विकास गर्न प्रारम्भिक निर्माण कार्य तथा गुरुयोजना तयार गर्न लागत अनुमानसम्बन्धी कार्य भइरहेको ।
९३	विराटनगर देखि इटहरी र आसपासको क्षेत्र, सिद्धार्थनगरदेखि बुटवल र आसपासको क्षेत्र, पोखरादेखि लेखनाथ र आसपासको क्षेत्रलाई समेटेर तीन वटा महानगर निर्माण गर्न विस्तृत अध्ययन र गुरुयोजना निर्माण गरि कार्यान्वयनमा लागिनेछ । सत्तरी नयाँ नगरपालिकाहरूको एकीकृत सहरी विकास योजना तर्जुमा गरिनेछ ।	• परामर्शदाता नियुक्तिका लागि प्रथम चरणको कार्यका लागि प्रकृया अगाडि बढाइएको । • नगरपालिकाहरूको एकीकृत सहरी विकास योजना तर्जुमा गर्न प्याकेजिङ्ग गरी LOI सम्बन्धी कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको ।
९४	एक सहर एक पहिचानको अवधारणा अनुसार इलाम, जनकपुर, लिवाङ्ग, तानसेन, धनगढी, त्रियुगा, गोरखा, जाजरकोट, रूकुमकोट, थाहा नगरपालिका, सिराहा, चन्दननाथ, दमक, बर्दिवास र भरतपुर समेत १५ सहरहरू विकास गर्न गुरुयोजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । भक्तपुरलाई सांस्कृतिक सहरको रूपमा विकास गरिनेछ ।	• प्रारम्भिक चरणका निर्माण कार्यहरू तथा एक सहर एक पहिचान कार्यका लागि लागत अनुमान तयार भई खरिद प्रकृया प्रारम्भ भएको ।

ब.व. को बुँदा नं.	बजेट बुदाहरू	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
९५	भवन संहितालाई परिमार्जन गरिनेछ । भवन संहिताअनुसार भवन निर्माण भए नभएको सघन अनुगमन गरिनेछ । अवदेखि भवन संहिता मापदण्डअनुसार निर्माण नगरिएका भवनहरूमा खानेपानी, ढल, विद्युत, टेलिफोनका सेवाहरू उपलब्ध नहुने व्यवस्था गरिनेछ ।	भवन संहिता परिमार्जन गरी स्वीकृतिका लागि पेश भएको र अनुगमनका लागि प्रारम्भ भएको ।
९६	आगामी आर्थिक वर्षमा राष्ट्रपतिको कार्यालय, उपराष्ट्रपतिको कार्यालय र निवास, सिंहदरवार, सर्वोच्च अदालतको भवन, व्यवस्थापिका-संसद् भवन, सांसद निवास, मन्त्री निवास र नेपाली सेनाको मुख्यालयको निर्माण कार्य प्रारम्भ गरिने छ ।	विशेष व्यक्तित्वहरूको लागि आवश्यक पर्ने जग्गा खरिदका लागि जग्गा खरिद कार्य प्रारम्भ भएको ।
९७	सवै केन्द्रिय विभागहरूबाट प्रदान गरिने सेवा एकै स्थानबाट प्रवाह गर्न काठमाडौंको बबरमहलमा बहुतल्ले प्रशासनिक प्लाजाको निर्माण गरिनेछ ।	बबरमहल प्रशासनिक प्लाजाको डिजाइनका लागि EOI प्रकृया पुरा भई RFP भई परामर्शदाता छनौटको प्रकृत्यामा रहेको ।
९८	बुटवलमा निर्माणाधीन अन्तर्राष्ट्रिय सभा भवन तथा अन्तराष्ट्रिय प्रदर्शनीस्थलको निर्माण कार्य आगामी दुई वर्षभित्र सम्पन्न गरिनेछ । आगामी आर्थिक वर्षभित्र लुम्बिनीमा पाँच हजार क्षमताको सभा भवन निर्माण कार्य आरम्भ गरिनेछ । दमक, दमौली, तुल्सीपुर, धनगढी र बैतडीमा सभागृहको गुरुयोजना तयार गरी निर्माण कार्य प्रारम्भ गरिनेछ ।	बुटवल सभाहल - प्रथम फेज अन्तर्गत मुख्य सभाहलको ब्लक A, B र C को DPC सम्मको कार्य सम्पन्न । - दोश्रो चरणको बोलपत्र कार्य भएको । - तेस्रो चरणको Conceptual डिजाइन कार्य भएको । परामर्शदाता नियुक्तिको प्रकृत्यामा रहेको । - उदयपुर सर्लाही दमक नुवाकोट को डिजाइन तयार भएको । - नुवाकोट तथा उदयपुरको बोलपत्र प्रकृत्यामा रहेको । - सुर्खेत सभाहल बोलपत्र स्वीकृतीको प्रकृत्यामा रत्ननगर डोटी टिकापुर को कार्य

ब.व. को बुँदा नं.	बजेट बुदाहरू	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
		भइरहेको ।
९९	हिमाल, पहाड र तराई छरिएर रहेका बाढी पहिरो जस्ता प्राकृतिक जोखिममा परेका बस्तीहरूलाई एकीकृत गरी व्यवस्थित बस्तीको रूपमा विकास गरिनेछ । मानव विकास सूचाङ्कमा सबैभन्दा पछाडी परेका बाजुरा जिल्लाका जोखिममा रहेका पाँच गाँउ विकास समितिहरूको बस्ती विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।	- जोखिममा रहेका बस्तीहरू पहिचान गर्न आवश्यक पर्ने परामर्श सेवा लिन बजेट व्यवस्थाका लागि अनुरोध गरिएको । - परामर्शदाता नियुक्तिको कार्य शुरू भई योजना तर्जुमाको कार्य अघि बढेको ।
१००	काठमाडौँमा बाग्मती संग्राहालयको स्थापना गरिनेछ ।	- प्राविधिक प्रतिवेदन पेश भएको - निर्माणस्थलको टुङ्गो लागे पश्चात विस्तृत डिजाइन तथा लागत अनुमान कार्य हुने अवस्था रहेको ।

१२. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४७०११३	शहरी विकास मन्त्रालय	५९,५७८	४४,४८९	७४.६७
३४७०१८३	खानेपानी तथा ढल निकास विभाग	७६,०९८	३९,६१३	५२.०६
३४७०१९३	शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग	६१,६६३	५०,६१६	८२.०८
३४७०२०३	शहरी विकास तथा भवन निर्माण डिभिजन कार्यालयहरू	२०८,२३२	१५४,८२१	७४.३५
३४७०२१३	विशेष भवन निर्माण तथा सम्भार डिभिजन	१०६,३८८	९५,६५२	८९.९१
३४७०२२३	काठमाडौँ उपत्यका विकास प्राधिकरण	४१,२१२	३१,३३३	७६.०३
३४७१६६३	वातावरणीय सरसफाई आयोजना	१७१,१०७	१३८,००७	८०.६६
३४७१६७३	राष्ट्रिय सूचना व्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना	१४,१७७	१०,२०८	७२.००
३४७१६८३	खानेपानी सेवा नियमन तथा	७,४६९	२,८८७	३८.६५

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	पुनर्स्थापना कार्यक्रम			
३४७१६९३	डीप ट्युबवेल आयोजना (मर्मत सुधार)	४९९	४७३	९४.७९
३४७१७०३	जनसाधन विकास कार्यक्रम	१९,३१८	१८,१३२	९३.८६
३४७१७१३	खानेपानी तथा गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	४,३१५	२,७९६	६४.८०
३४७१७२३	बागमती क्षेत्र भौतिक पूर्वाधार विकास आयोजना	३६,७८२	२९,४७५	८०.१३
३४७१७३३	ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कोष	१२३,५३०	७१,०२४	५७.५०
३४७१७५३	जलवायु परिवर्तन प्रभाव न्यूनिकरण तथा उपयुक्त प्रविधि प्रवर्धन कार्यक्रम	१,३१०	८०४	६१.३७
३४७१७६३	मेलम्ची खानेपानी आयोजना	७०,९७०	६०,७२९	८५.५७
३४७१७७३	ढल निर्माण तथा प्रशोधन कार्यक्रम	२,०११	१,६९८	८४.४४
३४७१७९३	दोस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना	४२,५६०	२४,८७६	५८.४५
३४७१८०३	आवास व्यवस्था कार्यक्रम	११,५८७	७,९२२	६८.३७
३४७१८२३	एकीकृत कार्यमूलक योजना (शहरी विकास)	५४७	१९२	३५.१०
३४७१८३३	विशेष भौतिक तथा पूर्वाधार क्षेत्र विकास आयोजना	६,५१९	४,६०९	७०.७०
३४७१८५३	नगर विकास कोष	५९६,६००	९९,०८५	१६.६१
३४७१८६३	सघन शहरी विकास कार्यक्रम	४,२०७	२,९१२	६९.२२
३४७१८७३	शहरी तथा वातावरणीय सुधार आयोजना	१,७६४,७२४	९४१,९९९	५३.३८
३४७१८९३	सिंहदरबार पुनर्निर्माण समिति	१३,०५९	१०,५३८	८०.७०
३४७१९०३	भवन निर्माण संहिता, सरकारी भवन निर्माण	२८,६७३	१८,८३२	६५.६८
३४७१९१३	विराटनगर चक्रपथ आयोजना	४,०४३	२३८	५.८९
३४७१९२३	नमुना एकीकृत बस्ती विकास कार्यक्रम (तराई मधेश-पहाड-हिमाल)	३,३०७	१,७७०	५३.५२

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४७१९७३	गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ	२००	१९२	९६.००
३४७३०८३	धोविखोला कोरिडोर सुधार आयोजना	४,४७५	३,८४६	८५.९४
३४७३०९३	नेपाल - भारत सीमा एकीकृत जाँच चौकी विकास आयोजना	२,८००	५९३	२१.१८
३४७३१६३	शहरी शासकीय क्षमता विकास कार्यक्रम	५१७,२९५	४१९,७२२	८१.१४
३४७३१८३	खानेपानी तथा सरसफाई सह लगानी कार्यक्रम	११,७०२	७,७४७	६६.२०
३४७३१९३	सुख्खा क्षेत्र खानेपानी आयोजना (रामेछाप वृहत्, पकरवास, तिमाल र यासोक)	८,६६२	३,९७३	४५.८७
३४७३२०३	एकीकृत शहरी विकास आयोजना	१,५७२,९९०	१,००५,९०२	६३.९५
३४७३२१३	विपद् व्यवस्थापन तथा प्राकृतिक प्रकोप पुनस्थापना कार्यक्रम	६,०००	२५८	४.३०
३४७३५२३	फोहरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	६१,७८७	५५,९९८	९०.६३
३४७३५५३	बागमती विष्णुमती (कोरिडोर) संरक्षण आयोजना- संयुक्त राष्ट्र संघ पार्क विकास समिति	१०,२८३	७,६४३	७४.३३
३४७३५६३	नगरपालिका फोहोर व्यवस्थापन सुधार कार्यक्रम - टिडीएफ	८९,६५०	८९,६५०	१००.००
३४७३५७३	बागमती सुधार आयोजना	४७,८८३	१६,८८४	३५.२६
३४७३५८३	नयाँ सहर आयोजना	३६,१८१	२१,८५५	६०.४०
३४७३५९३	तेस्रो साना सहर खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना	५३,०९८	२९,०७२	५४.७५
३४७३६०३	गरिवी लक्षित सहर पुनर्उत्थान कार्यक्रम	३२,०८१	१,९८४	६.१८
३४७८०२३	खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	६८९,१३४	५७९,५६४	८४.१०
	जम्मा	६,६२४,७०६	४,११०,६१३	६२.०५

पूँजीगत खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४७०११४	शहरी विकास मन्त्रालय	८७,८२१	१२,८८७	१४.६७
३४७०१८४	खानेपानी तथा ढल निकास विभाग	६१,३००	४९,२९८	८०.४२
३४७०२०४	शहरी विकास तथा भवन निर्माण डिभिजन कार्यालयहरू	८२,२५०	७९,२२९	९६.३३
३४७०२१४	विशेष भवन निर्माण तथा सम्भार डिभिजन	१३७,२२८	९०,२७६	६५.७९
३४७०२२४	काठमाडौं उपत्यका विकास प्राधिकरण	१,५७८,०८६	१,५४०,४०३	९७.६१
३४७१६६४	वातावरणीय सरसफाई आयोजना	१८०,१३७	१५६,२९६	८६.७७
३४७१६७४	राष्ट्रिय सूचना व्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना	९४	९४	१००.००
३४७१६८४	खानेपानी सेवा नियमन तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	५००,३५१	४२६,७०७	८५.२८
३४७१६९४	डीप ट्युबवेल आयोजना (मर्मत सूधार)	३६,१३८	३४,२४९	९४.७७
३४७१७०४	जनसाधन विकास कार्यक्रम	७,५८५	६,६५९	८७.७९
३४७१७१४	खानेपानी तथा गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	२५५,०८५	२२१,३६६	८६.७८
३४७१७२४	बागमती क्षेत्र भौतिक पूर्वाधार विकास आयोजना	४४१,३१८	४२२,१४४	९५.६६
३४७१७३४	ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कोष	१,२४५,६३४	६३२,४००	५०.७७
३४७१७५४	जलवायु परिवर्तन प्रभाव न्यूनिकरण तथा उपयुक्त प्रविधि प्रवर्धन कार्यक्रम	३८,६९५	३६,०५५	९३.१८
३४७१७६४	मेलम्ची खानेपानी आयोजना	४,३०४,६८३	३,३५७,७५४	७८.००
३४७१७७४	ढल निर्माण तथा प्रशोधनकार्यक्रम	७१,३९१	५१,५३९	७२.१९
३४७१७९४	दोस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना	७५८,४६२	५२६,९९९	६९.४८
३४७१८०४	आवास व्यवस्था कार्यक्रम	४२०,०००	३०६,७८८	७३.०४
३४७१८२४	एकीकृत कार्यमूलक योजना (शहरी विकास)	५२,३५०	३३,८५५	६४.६७

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४७१८३४	विशेष भौतिक तथा पूर्वाधार क्षेत्र विकास आयोजना	३५९,२४८	२९८,६३८	८३.१३
३४७१८६४	सघन शहरी विकास कार्यक्रम	३९६,६००	२६९,८१३	६८.०३
३४७१८७४	शहरी तथा वातावरणीय सुधार आयोजना	२०,१४८	१२,१४७	६०.२९
३४७१८९४	सिहंदरबार पुननिर्माण समिति	१४३,०८७	९७,८२२	६८.३७
३४७१९०४	भवन निर्माण संहिता,सरकारी भवन निर्माण	२९०,०००	२२९,६८१	७९.२०
३४७१९१४	विराटनगर चक्रपथ आयोजना	५९,५००	१४,०५४	२३.६२
३४७१९२४	नमुना एकीकृत बस्ती विकास कार्यक्रम (तराई मधेश-पहाड-हिमाल)	५०९,७००	४१०,५०४	८०.५४
३४७१९७४	गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ	११७,७००	४६,२२४	३९.२७
३४७३०८४	धोबिखोला कोरिडोर सुधार आयोजना	३४७,९०७	२८१,४६६	८०.९०
३४७३०९४	नेपाल - भारत सीमा एकीकृत जाँच चौकी विकास आयोजना	२७,४००	१६,६७०	६०.८४
३४७३१६४	शहरी शासकीय क्षमता विकास कार्यक्रम	२३९,२८१	३९,८९६	१६.६७
३४७३१८४	खानेपानी तथा सरसफाई सह लगानी कार्यक्रम	३६१,१००	३०९,३८१	८५.६८
३४७३१९४	सुख्खा क्षेत्र खानेपानी आयोजना (रामेछाप वृहत्, पकरवास, तिमाल र यासोक)	१०९,२४१	७२,७५७	६६.६०
३४७३२०४	एकीकृत शहरी विकास आयोजना	४५,०६०	२२,५२५	४९.९९
३४७३५२४	फोहरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	१४४,४४१	१२३,६५२	८५.६१
३४७३५५४	बागमती विष्णुमती (कोरिडोर) संरक्षण आयोजना- संयुक्त राष्ट्र संघ पार्क विकास समिति	१२,६८५	२,९५५	२३.३०
३४७३५७४	बागमती सुधार आयोजना	४५०,४८५	२०६,५३२	४५.८५
३४७३५८४	नयाँ सहर आयोजना	४०३,५९६	२६३,८२८	६५.३७
३४७३५९४	तेस्रो साना सहर खानेपानी तथा	१,०९८,२२८	७८६,०२६	७१.५७

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	सरसफाई आयोजना			
३४७३६०४	गरिवी लक्षित सहरी पुनर्उत्थान कार्यक्रम	३६,०९८	११,१९५	३१.०१
३४७८०१४	ग्रामीण खानेपानी आयोजना	३१,०००	-	-
३४७८०२४	खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	५,३४०,२९५	४,८६५,५००	९१.११
३४७८०५४	उच्च मध्यम स्तरीय ठूला खानेपानी आयोजनाहरू	९२१,६७४	८३३,५५१	९०.४४
	जम्मा	२१,७२३,०८३	१७,१९९,८१५	७९.१८

१३. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको

अवस्था:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४७०११३	शहरी विकास मन्त्रालय	६९६,९३४	३४,३२१	४.९२
३४७०१९३	शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग	५७,५६८	४८,६८४	८४.५७
३४७०२०३	शहरी विकास तथा भवन निर्माण डिभिजन कार्यालयहरू	२०२,९१४	१३५,०६०	६६.५६
३४७०२१३	विशेष भवन निर्माण तथा सम्भार डिभिजन	१११,२३४	७१,७९७	६४.५५
३४७०२२३	काठमाडौं उपत्यका विकास प्राधिकरण	६३,५८६	२७,१६८	४२.७३
३४७१७२३	बागमती क्षेत्र भौतिक पूर्वाधार विकास आयोजना	३९,०६१	३०,७०७	७८.६१
३४७१७६३	मेलम्ची खानेपानी आयोजना	-	(९६)	-
३४७१८०३	आवास व्यवस्था कार्यक्रम	९६,१५२	९,०२३	९.३८
३४७१८२३	एकीकृत कार्यमूलक योजना (शहरी विकास)	५४३	-	-
३४७१८३३	विशेष भौतिक तथा पूर्वाधार क्षेत्र विकास आयोजना	६,४२६	५,०७०	७८.९०
३४७१८६३	सघन शहरी विकास कार्यक्रम	१४१,४८०	७,८४६	५.५५
३४७१८७३	शहरी तथा वातावरणीय सुधार आयोजना	१,७८२,८८३	९०५,९०४	५०.८१

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४७१८९३	सिंहदरबार पुननिर्माण समिति	१२,९०५	१०,१३५	७८.५४
३४७१९०३	भवन निर्माण संहिता, सरकारी भवन निर्माण	४३,६५३	७,६२९	१७.४८
३४७१९१३	विराटनगर चक्रपथ आयोजना	१,६७५	१०४	६.२१
३४७१९२३	नमुना एकीकृत बस्ती विकास कार्यक्रम (तराई मधेश-पहाड-हिमाल)	३,१५४	३८१	१२.०८
३४७१९७३	गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ	२००	-	-
३४७३०८३	धोविखोला कोरिडोर सुधार आयोजना	४,४३५	३,१३५	७०.६९
३४७३०९३	नेपाल - भारत सीमा एकीकृत जाँच चौकी विकास आयोजना	३,१२२	१,४९३	४७.८२
३४७३१६३	शहरी शासकीय क्षमता विकास कार्यक्रम	३८८,७४७	२४६,७३८	६३.४७
३४७३२०३	एकीकृत शहरी विकास आयोजना	१,८७९,४०९	५७२,१९१	३०.४५
३४७३२१३	विपद् व्यवस्थापन तथा प्राकृतिक प्रकोप पुनस्थापना कार्यक्रम	६,०००	-	-
३४७३५५३	बागमती विष्णुमती (कोरिडोर) संरक्षण आयोजना- संयुक्त राष्ट्र संघ पार्क विकास समिति	१०,०९६	५,३३८	५२.८७
३४७३५७३	बागमती सुधार आयोजना	४५,८९६	१७,८११	३८.८१
३४७३५८३	नयाँ सहर आयोजना	३५,८३७	१८,०४५	५०.३५
३४७३६०३	गरिबी लक्षित सहर पुनर्उत्थान कार्यक्रम	७८,३३८	३४,५६०	४४.१२
३४७३६१३	क्षेत्रीयशहरी विकास कार्यक्रम	३९८,९६२	१,०३७	०.२६
३४७८०२३	खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	-	-	-
	जम्मा	६,१११,२१०	२,१९४,०८१	३५.९०

पुँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४७०११४	शहरी विकास मन्त्रालय	१४,०१५	७,६९२	५४.८८
३४७०२०४	शहरी विकास तथा भवन निर्माण डिभिजन कार्यालयहरू	१३५,११९	३७,२९९	२७.६०

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३४७०२१४	विशेष भवन निर्माण तथा सम्भार डिभिजन	१३९,४८०	६६,४६५	४७.६५
३४७०२२४	काठमाडौं उपत्यका विकास प्राधिकरण	९४३,८६१	४८५,७४६	५१.४६
३४७१७२४	बागमती क्षेत्र भौतिक पूर्वाधार विकास आयोजना	१,२९७,३४९	८०४,३८१	६२.००
३४७१८०४	आवास व्यवस्था कार्यक्रम	१,७२१,१४२	१४८,१९४	८.६१
३४७१८२४	एकीकृत कार्यमूलक योजना (शहरी विकास)	२७२,०००	१२,३३६	४.५४
३४७१८३४	विशेष भौतिक तथा पूर्वाधार क्षेत्र विकास आयोजना	६२९,३९१	१२१,७७७	१९.३५
३४७१८६४	सघन शहरी विकास कार्यक्रम	९,३४५,२०३	१४५,३८०	१.५६
३४७१८७४	शहरी तथा वातावरणीय सुधार आयोजना	२१,८९५	७,९१५	३६.१५
३४७१८९४	सिंहदरबार पुननिर्माण समिति	१३३,९८१	४६,४९६	३४.७०
३४७१९०४	भवन निर्माण संहिता,सरकारी भवन निर्माण	१,२३२,०००	१४५,०९७	११.७८
३४७१९१४	विराटनगर चक्रपथ आयोजना	६५,०००	१३,६११	२०.९४
३४७१९२४	नमुना एकीकृत बस्ती विकास कार्यक्रम (तराई मधेश-पहाड-हिमाल)	७३६,२४९	२१०,२४२	२८.५६
३४७१९७४	गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ	५०,०००	४५,००२	९०.००
३४७३०८४	धोबिखोला कोरिडोर सुधार आयोजना	३५०,००१	२९५,२६८	८४.३६
३४७३०९४	नेपाल - भारत सीमा एकीकृत जाँच चौकी विकास आयोजना	४९,९४०	१७,८१८	३५.६८
३४७३१६४	शहरी शासकीय क्षमता विकास कार्यक्रम	२७७,७००	२६,०३१	९.३७
३४७३२०४	एकीकृत शहरी विकास आयोजना	३८,५७८	११,४९५	२९.८०
३४७३२१४	विपद् व्यवस्थापन तथा प्राकृतिक प्रकोप पुनस्थापना कार्यक्रम	३०,०००	-	-
३४७३५५४	बागमती विष्णुमती (कोरिडोर)	१२,३८५	१,८१४	१४.६५

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	संरक्षण आयोजना- संयुक्त राष्ट्र संघ पार्क विकास समिति			
३४७३५७४	बागमती सुधार आयोजना	१,००४,४२९	२६१,१७३	२६.००
३४७३५८४	नयाँ सहर आयोजना	१,०१४,१४४	२४६,१७९	२४.२७
३४७३६०४	गरिबी लक्षित सहरी पुनर्उत्थान कार्यक्रम	१०६,६८३	२८,४१६	२६.६४
३४७३६१४	क्षेत्रीय शहरी विकास कार्यक्रम	१,०००	१२०	१२.००
	जम्मा	१९,६२१,५४४	३,१८५,९४७	१६.२४

◆ ◆ ◆

सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

निजामती प्रशासनको सञ्चालन एवं व्यवस्थापन लगायत केन्द्रीय कर्मचारी निकायको रूपमा रही कार्य गर्ने सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको जिम्मेवारी रहेको छ । नेपालको प्रशासनलाई उपलब्ध ज्ञान, सीप र क्षमताको पूर्ण उपयोग गरी सम्मानयुक्त र भरोसायोग्य बनाउदै जनताप्रति प्रतिवद्ध भई स्वच्छ र विश्वसनीय ढंगले गुणस्तरीय सेवा प्रवाहमा समर्पित गराउने यसको दूरदृष्टि रहेको छ ।

बदलिंदो राज्यको स्वरूपअनुसार निजामती सेवाको पुनःसंरचना गरी सेवा प्रवाहलाई छिटो, छरितो, पारदर्शी, एवं विकासमैत्री बनाई सार्वजनिक प्रशासनबाट प्रदान गरिने सेवासुविधा सरल, सुलभ, भरपर्दो, गुणस्तरयुक्त र उत्तरदायीपूर्ण बनाउनुपर्ने जिम्मेवारी पनि रहदै आएको छ । परिवर्तित सन्दर्भ बमोजिम निजामती सेवालाई समय सापेक्ष प्रतिस्पर्धी, गतिशील र नैतिक बनाउदै लैजानुपर्ने वर्तमान अवस्थामा कर्मचारीको नियुक्ति, पदस्थापन, सरुवा तथा बढुवा लगायतका वृत्ति विकाससँग प्रत्यक्ष सम्बन्ध राख्ने पक्षहरूलाई वैज्ञानिक एवं अनुमानयोग्य तुल्याई कर्मचारीको मनोबललाई उच्च बनाउने भूमिका निर्वाह गर्दै अगाडि बढ्नुपर्ने आवश्यकता महशुस गरिएको छ । निजामती सेवालाई थप समावेशी बनाउन सकारात्मक विभेदको नीति मार्फत सबै जात, जाति, वर्ग, लिङ्ग र क्षेत्रका मानिसहरूको निजामती सेवामा समावेशी प्रवेशलाई प्रवर्द्धन गर्दै सङ्घीय संरचनाअनुरूपको निजामती सेवाको विकास गर्न संघीय ढाँचाअनुरूपको तीन तहको सरकारको कार्यसूची र सहवर्ती अधिकारबमोजिम निजामती सेवाको पुनर्संरचना गर्ने र तदनुसार जनशक्ति तथा क्षमता विकास योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने लक्ष्य यस मन्त्रालयले राखेको छ ।

उपलब्ध ज्ञान, सीप एवं क्षमताको पूर्ण उपयोग गरी सम्मानयुक्त र भरोसायोग्य बनाउदै जनताप्रति प्रतिवद्ध भई स्वच्छ र विश्वसनीय ढंगले गुणस्तरीय सेवा प्रवाहमा समर्पित गराउने यस मन्त्रालयको ध्येय रहेको छ । वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा संघीयता र सङ्क्रमणकालीन व्यवस्थापन, प्रशासनिक पुनर्संरचना तथा संघीयता कार्यान्वयन, सेवा प्रवाहमा सुधार र सेवा प्रदायकको सुरक्षा, सुविधा र क्षमता विकास जस्ता कार्यहरूको व्यवस्थापन र सञ्चालन गर्नु सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र रहेको छ ।

२. दीर्घकालीन सोच / दृष्टिकोण :

जनमुखी, स्वच्छ, जवाफदेही संघीय शासन व्यवस्था ।

३. उद्देश्य/ध्येय:

सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाई सार्वजनिक सेवा प्रवाह र विकास प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउने ।

४. रणनीतिहरू:

- सार्वजनिक सेवाहरूलाई गुणस्तरीय र सर्वसाधारणको पहुँचयोग्य बनाउन संघीय शासन प्रणालीअनुरूप प्रशासन संयन्त्रको पुनर्संरचना गर्ने ।
- सार्वजनिक निकायका काम कारवाही सम्बन्धी सूचनामा नागरिकको पहुँच बढाउने ।
- राष्ट्रसेवकहरूलाई कामप्रति परिणाममुखी र उत्तरदायी बनाउने ।

कार्यनीतिगत लक्ष्य :

- नेपालको संविधानबमोजिम तीन तहको शासन पद्धतिअनुरूप प्रशासन यन्त्रको पुनःसंरचना गरिनेछ ।
- सार्वजनिक सेवाप्रवाहलाई गुणस्तरीय, समावेशी एवं सहज बनाउन विद्युतीय शासन प्रणाली अवलम्बन गरी प्रशासनिक कार्यविधिहरू सरलीकरण र संक्षेपीकरण गरिनेछ ।
- अत्यावश्यक सार्वजनिक सेवाको पहुँचमा कठिनाई भोगिरहेका जनतालाई सेवा पुऱ्याउन एकीकृत घुम्ती सेवालाई व्यापक र प्रभावकारी बनाइनेछ ।
- जनगुनासोलाई प्रत्यक्ष रूपमा अनुभूत गर्ने गरी व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- सेवाप्रवाहलाई जनमुखी र सेवामूलक बनाउन क्षतिपूर्तिसहितको नागरिक वडापत्र कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- सार्वजनिक सरोकारका विषयसँग सम्बन्धित सार्वजनिक निकायमा रहेका सूचनामा कानूनबमोजिम नागरिकको पहुँच अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- आयोजनाको लक्ष्य, यसले समेटेको भौगोलिक क्षेत्र, लाभान्वित हुने जनसङ्ख्या, निर्माण व्यवसायी र निर्माण कार्यमा संलग्न जिम्मेवार पदाधिकारी, लागत, निर्माण सम्पन्न हुने समय आदि महत्त्वपूर्ण सूचनासहितको सूचनापाटी आयोजना स्थलमा राख्न व्यवस्थालाई अनिवार्य बनाइनेछ ।
- सार्वजनिक निकायका नेतृत्व तहका पदाधिकारीको जिम्मेवारी र कर्तव्यलाई जवाफदेहीपूर्ण बनाउन सूचकसहितको कार्यसम्पादन सम्झौता गर्नेपने कानुनी व्यवस्था गरी लागू गरिने छ ।
- भ्रष्टाचार विरुद्धको अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि मार्फत् व्यक्त गरिएका प्रतिवद्धता अनुरूप हुनेगरी भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापको अन्त्य गरी शून्य सहनशीलताको नीति अङ्गीकार गरिनेछ । साथै, सार्वजनिक निकायका पदाधिकारीहरूलाई थप जिम्मेवार बनाइनेछ ।
- सरकारी कर्मचारी तथा उनीहरूका आश्रित परिवारको लागि दुर्घटना र स्वास्थ्य बीमा लागू गरिनेछ ।
- अन्तर्राष्ट्रिय प्रचलन र सीमा भित्र रही निजामती कर्मचारीहरूको ट्रेड युनियनको आचारसंहिता बनाई व्यवस्थापन गरिनेछ ।

५. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम यस मन्त्रालयलाई देहायका कार्यहरू गर्ने गरी कार्य क्षेत्र निर्धारण गरिएको छः

- निजामती कर्मचारी प्रशासन, व्यवस्थापन तथा अभिलेखसम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- बढुवा समितिको सचिवालय;
- सेवा, समूह तथा उपसमूह परिवर्तन;
- निजामती सेवाका पदको लागि न्यूनतम शैक्षिक योग्यताको निर्धारण;
- प्रशासन सुधार;
- प्रशासन विषयक अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घ-संस्था;
- नेपाल सरकारको तालिमसम्बन्धी नीति र सर्वेक्षण;
- नेपाल सरकारद्वारा सञ्चालित विभिन्न प्रशासनिक तालिम कार्यक्रमको स्तरीयकरण, समन्वय र मूल्याङ्कन;
- प्रशासन सेवासम्बन्धी देश भित्र र बाहिरका तालिम, योजना तथा कार्यक्रममा स्वीकृति;
- प्रशासन विषयक तालिमको सञ्चालन र निजामती कर्मचारीलाई प्रदान गरिने विभिन्न तालिम कार्यक्रमको समन्वय तथा मूल्याङ्कन;
- सार्वजनिक सेवाका पदहरूको तलब तथा अन्य सुविधा विषयक नीति र सिद्धान्त तथा परामर्श;
- निजामती कर्मचारीलाई एक मन्त्रालय वा अन्तर्गतबाट अर्को मन्त्रालय वा अन्तर्गत सरुवा;
- निजामती सेवामा रहने पदको दरबन्दी सिर्जना;
- निजामती सेवा अन्तर्गतका विभिन्न सेवा बीच समन्वय;
- निजामती कर्मचारीको कल्याण;
- व्यवस्थापकीय परीक्षण;
- निजामती किताबखाना;
- नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान;
- कर्मचारी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान;
- निजामती कर्मचारी अस्पताल;
- कर्मचारी सम्बद्ध सङ्घ, संस्था;
- नेपाल प्रशासन सेवा, नेपाल आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क सेवा र नेपाल विविध सेवाको सञ्चालन ।

६. कानूनी व्यवस्था:

- निजामती सेवा ऐन २०४९ (चौथो संशोधन सहित) २०७२
- निजामती सेवा (चौधौ संशोधन) नियमावली, २०७३
- नेपाल सरकार कार्यविभाजन नियमावली, २०७२
- विशेष समूहका कर्मचारीहरूको प्रशासन र व्यवस्थापन नियमावली, २०६५
- नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६८
- नेपाल प्रशासनिक प्रतिष्ठान नियमावली, २०५५

८. चालु आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ फाल्गुण मसान्तसम्ममा सम्पादन भएका महत्त्वपूर्ण कार्यहरू:

- नेपालको संविधान लागू भई मूलकको प्रशासन संघीय संरचना अनुरूप सञ्चालन हुने सन्दर्भमा निजामती प्रशासनबाट प्रदान भइरहेको सेवाहरूको संघीयता अनुकूल कार्यात्मक विश्लेषण (Functional Analysis) गरी मानवीय, आर्थिक तथा भौतिक साधनहरूको व्यवस्थापन गर्ने तथा संघीयता अनुकूलको संघीय इकाईहरूको आवश्यक खाका तथा संरचना तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनका लागि संविधानको अनुसूची बमोजिम संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका कार्य सुचीहरूको मसिन्याउने (unbundling) कार्यको प्रतिवेदन तयार भएको ।
- संघीय संरचनामा जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने गरी विद्यमान तालिम केन्द्रहरूको पुनर्संरचना गर्न अध्ययन गर्ने ।
- निजामती सेवालार्थ थप समावेशी बनाउन सकारात्मक विभेदको नीति मार्फत सबै जात, जाति, वर्ग, लिङ्ग र क्षेत्रको निजामती सेवामा समावेशी प्रवेशलाई प्रवर्द्धन गर्न समावेशीकरणको प्रभाव अध्ययन कार्यको लागि परामर्शदातासँग सम्झौता भई अध्ययन कार्य भइरहेको ।
- सरकारी कार्यालयहरूबाट सम्पादन हुने कार्यलाई सरलीकरण तथा गुणस्तरीय गराउन व्यवस्थापन परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने सन्दर्भमा आर्थिक वर्ष २०७२।०७३ मा व्यवस्थापन परीक्षण गरिएका निकायहरूको व्यवस्थापन परीक्षण वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरी नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) समक्ष पेश गरिएको ।
- विभिन्न समयमा भएका प्रशासन सुधार आयोग र समितिका सुझावहरूको सान्दर्भिक पक्षहरूको छनौट गरी कार्यान्वयन गर्ने निकाय समेत पहिचान गर्न एक विज्ञ टोलीबाट अध्ययन गरी प्रतिवेदन तयार भएको छ । साथै, उच्चस्तरीय प्रशासन सुधार कार्यान्वयन तथा अनुगमन समितिबाट सुझाव कार्यान्वयनको प्रगति प्रतिवेदन सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यू समक्ष पेश भएको ।
- संघीय संरचनामा वित्तीय व्यवस्था, अपेक्षित खर्चको आवश्यकता र अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरणसम्बन्धी अध्ययन गरिएको ।
- समावेशी सेवा प्रवाह तथा लैङ्गिकमैत्री कार्य वातावरणसम्बन्धी नीति तयार गरी नेपाल सरकार समक्ष पेश गरिएको ।
- राष्ट्रिय निजामती सेवा नीति तर्जुमाको कार्य अगाडि बढेको ।
- संघमा रहने मन्त्रालय, विभागको संगठन संरचना, संस्थागत व्यवस्था र दरबन्दी विवरणसम्बन्धी अध्ययन कार्य भइरहेको ।

९. आर्थिक वर्ष २०७३।७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमासिक अवधि सम्मको प्रगति विवरण:

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएका नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
३६७	परिवर्तित सन्दर्भमा राज्य सञ्चालनको बदलिँदो भूमिकालाई आवश्यक पर्ने जनशक्तिको आकार, छनौट प्रणाली, योग्यता र उपलब्ध गराइने सेवाका सर्त र सुविधाहरूका बारेमा विस्तृत अध्ययन गरिनेछ ।	- संविधानको अनुसूची बमोजिम संघ प्रदेश र स्थानीयतहका कार्य सूचीहरूको unbundling कार्यको प्रतिवेदन तयार भएको । - धारा ३०२ बमोजिम विधेयक नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्मा पेश गरिएको । - धारा २८५ बमोजिमको संघीय निजामती सेवा ऐनले समेटनुपर्ने सारभूत बुँदा माथि छलफल तथा प्रारम्भिक खाका तयार गर्ने कार्य अघि बढेको । - संविधानको धारा २२७ र धारा २८५ (३) अनुरूपको प्रदेश कानून तर्जुमासम्बन्धी कार्य सुरु गरेको ।
३६९	तालिमलाई जनशक्तिको क्षमता विकास, उत्प्रेरणा र प्रभावकारी सेवा वितरण तर्फ केन्द्रित गरिनेछ । सार्वजनिक सेवाका नवप्रवेशीलाई अनिवार्य रूपमा सेवा प्रवेश तालिम प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।	नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठानले शाखा अधिकृत पदका कर्मचारीको लागि ६महिने आवासीय सेवा प्रवेश तालिम सञ्चालन गरेको ।
३७०	राष्ट्र सेवकको कार्यसम्पादन मूल्यांकनलाई कार्यरत निकायको कार्यसम्पादनसँग आबद्ध गरिनेछ । कर्मचारीको कार्यसम्पादनस्तरलाई समग्र मूल्यांकनसँग आबद्ध गरी निजामती सेवाको सेवा, सुविधा र शर्तहरूसम्बन्धी कानूनी व्यवस्थामा परिमार्जन गरिनेछ ।	- कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गर्दा कार्यसम्पादन करार तथा प्रगति विवरणलाई समेत आधार लिने गरिएको । - सामान्य प्रशासन मन्त्रालय मातहतका निकायसँग कार्य सम्पादन सम्झौता गरिएको ।

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएका नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
३७१	योगदानमा आधारित निवृत्तिभरण प्रणाली लागू गरिनेछ। यससम्बन्धी विधेयक आगामी आर्थिक वर्षमा व्यवस्थापिका-संसदसमक्ष प्रस्तुत गरिनेछ।	- कार्यसम्पादन प्रोत्साहन कोष सञ्चालनसम्बन्धी प्रतिवेदन तयार भएको - नेपालको संविधानको धारा २८५ बमोजिमको संघीय निजामती सेवा ऐनमा योगदानमा आधारित निवृत्तिभरण प्रणाली लागू गर्ने गरी समावेश गर्न लागिएको।
३७२	सरकारी अस्पतालहरूसँग सहकार्य गरी सबै प्रदेशमा निजामती कर्मचारी अस्पताल सेवाको विस्तार गरिनेछ।	निजामती कर्मचारी अस्पताल प्रदेश तहमा विस्तार गर्न तयारी रहेको।

१०. आर्थिक वर्ष २०७२/०७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५६०११३	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	४९०,७६२	३३९,७४६	६९.२३
३५६०१२३	नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	११६,४४०	११३,४४०	९७.४२
३५६०१३३	अतिरिक्त समूह	१२८,७७१	१२७,८३३	९९.२७
३५६०१४३	निजामती किताबखाना	३३,९०४	२९,९८४	८८.४४
३५६०१५३	कर्मचारी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	५८,३२९	५५,९४६	९५.९१
३५६१०१३	निजामती कर्मचारी अस्पताल विकास समिति	२२१,५००	७८,४०९	३५.४०
	जम्मा	१,०४९,७०६	७४५,३५८	७१.०१

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५६०११४	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	२३,५०५	१९,७४२	८३.९९
३५६०१४४	निजामती किताबखाना	२४,३३६	१०,३०१	४२.३३
	जम्मा	४७,८४१	३०,०४३	६२.८०

११. आ.व. २०७३/७४ को विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्त सम्मको अवस्था:

चालु खर्च

(रु.हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५६०११३	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	४१६,६०५	१८७,६१६	४५.०३
३५६०१२३	नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	१९६,४४५	१३०,९६२	६६.६७
३५६०१३३	अतिरिक्त समूह	१२८,३७५	११९,२११	९२.८६
३५६०१४३	निजामती किताबखाना	४१,४८६	२९,१८५	७०.३५
३५६०१५३	कर्मचारी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	७३,७८८	३९,७७४	५३.९०
३५६१०१३	निजामती कर्मचारी अस्पताल विकास समिति	२०३,८३८	१००,०००	४९.०६
	जम्मा	१,०६०,५३७	६०६,७४८	५७.२१

पुँजीगत खर्च

(रु.हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५६०११४	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	१५,७००	४,५०१	२८.६७
३५६०१४४	निजामती किताबखाना	१८,३८९	१,७७१	९.६३
	जम्मा	३४,०८९	६,२७२	१८.४०

◆ ◆ ◆

सिँचाइ मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

विकट भू-बनावट तथा जमिनको अवस्थितिका कारणले नेपालको कुल क्षेत्रफल १,४७,१८,१०० हेक्टरमध्ये २६,४१,००० हेक्टर कृषियोग्य जमिन रहेता पनि करिब १७,६६,००० हेक्टर जमिनमा सिँचाइ सुविधा पुऱ्याउन सक्ने अनुमान गरिएको छ। जल स्थानान्तरण तथा जलाशययुक्त बहुउद्देश्यीय आयोजनाहरूको कार्यान्वयन अपेक्षाकृत गतिमा हुन नसक्दा उक्त क्षेत्रफलको करिब ४० प्रतिशत जमिनमा मात्र बाँह्र महिना सिँचाइ सुविधा उपलब्ध गराउन सकिएको अनुमान गरिएको छ। नेपालको तराई, मधेस, भित्री मधेस तथा पहाडी उपत्यकाको भूमिगत जलश्रोतको स्थिति सम्भाव्यता र परिमाणको अध्ययन गर्नुका साथै सुख्खाग्रस्त र वैकल्पिक श्रोत नभएका क्षेत्रहरूमा स्यालो तथा डिप ट्युबवेलको माध्यमबाट सिँचाइ उपलब्ध गराउने उद्देश्य राखिएको छ।

२. दृष्टिकोण:

मुलुकको सम्पूर्ण कृषियोग्य भूमिमा कृषि उत्पादकत्वमा योगदान पुग्ने गरी वर्षेभरि दिगो एवं भरपर्दो सिँचाइ सुविधा पुऱ्याउने साथै जल उत्पन्न प्रकोपबाट सिर्जित मानवीय, भौतिक तथा आर्थिक हानी-नोक्सानीलाई उपयुक्त प्रविधिको माध्यमबाट जोखिम न्यूनीकरण गर्नुका साथै रोजगारी सिर्जना गरी गरिबी निवारणमा सहयोग पुऱ्याउने।

३. ध्येय:

- कृषिमा उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्न टेवा पुऱ्याउनका लागि मुलुकमा उपलब्ध जलस्रोतको अधिकतम उपयोग गरी सिँचाइ क्षेत्रको दिगो विकास एवं विस्तार गर्ने।
- सिँचाइ संरचनाहरूको उचित मर्मत, प्रभावकारी जल व्यवस्थापन, आधुनिकीकरण गर्ने तथा नयाँ सिँचाइ योजनाहरूको निर्माण गरी वर्षेभरी भरपर्दो सिँचाइ सेवा पुऱ्याउने।
- सिँचाइका लागि सतह तथा भूमिगत जलस्रोतलाई संयोजनात्मक रूपमा उपयोग गर्ने।
- संभाव्यताका आधारमा मुलुकका सबै क्षेत्रमा सिँचाइको संतुलित र सामन्जस्ययुक्त विकास गर्ने।
- बहुउद्देश्यीय जलाशय एवं अन्तर जलाधार जल स्थानान्तरण योजना लगायत सिँचाइ सम्बन्धी प्रविधिको विकास तथा कार्यान्वयन गर्न सक्षम हुने गरी संगठनात्मक सुधार तथा जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।
- जल उत्पन्न प्रकोपबाट सिर्जित भौतिक तथा आर्थिक हानी नोक्सानीलाई तटबन्ध, स्पर, चेकड्याम, वायोइन्जिनियरिङ्ग तथा अन्य उपयुक्त प्रविधिको माध्यमबाट जनसहभागितामूलक पद्धति अपनाई न्यूनीकरण गर्दै जाने।
- जल उत्पन्न प्रकोप न्यूनीकरणका लागि निर्माण भएका संरचनाहरूको आवश्यकता अनुसार मर्मत संभार तथा पुनर्स्थापना गर्ने।

- जनसंख्या वृद्धि, आप्रवासन, जलवायु परिवर्तन, अवैज्ञानिक भू-उपयोग तथा जलजन्य प्रकोपका कारण जलाधार, वस्तीटार, ठूला पूर्वाधारहरू (राजमार्ग) र अन्य समुदाय वसोवास गर्ने क्षेत्रमा परेको प्रतिकूल प्रभावको अध्ययन गरी अनुकुलन सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- विकेन्द्रीकरणको अवधारणा अनुरूप आपतकालीन नदी तथा पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम र व्यवस्थापनमा उपयुक्त प्रविधिको अवलम्बन गरी त्यसमा स्थानीय निकायको संलग्नता वृद्धि गर्ने ।
- नदी तथा पहिरो नियन्त्रण व्यवस्थापनमा प्रभावकारीता अभिवृद्धि गर्न संस्थागत सुदृढीकरण तथा जनशक्तिको विकास र परिचालन गर्ने ।

४. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- तत्काल प्रतिफल दिने तथा रोजगार सिर्जना गर्ने साना तथा मझौला सतह र भूमिगत सिँचाइ आयोजनाहरूको प्राथमिकतापूर्वक कार्यान्वयन गर्ने ।
- बहुउद्देश्यीय जलाशययुक्त एवं जलाधार जलस्थानान्तरण जलस्रोत आयोजना अन्तर्गत सञ्चालन हुने सिँचाइका कार्यक्रममार्फत वर्षेभरि सिँचाइ सुविधा पुऱ्याउने ।
- सिँचाइ संरचनाहरूको विकास एवं सञ्चालन गर्दा वातावरणमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलित, सहभागिता मूलक हुने रोजगारी अभिवृद्धि गर्ने गरी अध्ययन, अनुसन्धान, डिजाइन एवं कार्यान्वयन गर्ने ।
- सिँचाइ विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा अन्य सम्बन्धित निकायसँग समन्वय गरी स्थानीय तहमा रहेका वातावरणमैत्री तालतलैया, पोखरी, सिमसार तथा मूलहरूको संरक्षण, सम्बर्द्धन हुने गरी सञ्चालन गर्ने ।
- बाढी, पहिरो जस्ता जल उत्पन्न प्रकोपहरूको चुनौतीलाई सम्बोधन गर्न नियन्त्रणका कार्यक्रमहरू संचालन गर्नुका साथै नदीको जलाधार क्षेत्रको एकीकृत संरक्षणको कार्यक्रम संचालन गर्नको लागि राष्ट्रिय तथा स्थानीयस्तरमा गुरुयोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण कार्यहरू प्राथमिकताको आधारमा गुरु योजना अनुरूप अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरी सम्बन्धित प्रकोप प्रभावित उपभोक्ता समूह समेतको सहभागितामा सञ्चालन गरिनेछ ।
- जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन सम्बन्धी आवश्यक पर्ने पूर्व सूचना प्रणाली र चेतावनी प्रणाली व्यवस्थापन कार्यमा जोड दिइनेछ ।
- जल उत्पन्न प्रकोपबाट प्रभावित क्षेत्रलाई जोखिमको आधारमा अति जोखिमपूर्ण क्षेत्र, जोखिमपूर्ण क्षेत्र, सामान्य जोखिमपूर्ण क्षेत्र र जोखिम रहित क्षेत्रमा वर्गीकरण गरी सोहि अनुसार प्राथमिकताको आधारमा क्षेत्र निर्धारण गरिनेछ । वर्गीकरण गरिएको क्षेत्रमा सोहि अनुरूप वस्ती विकास तथा आर्थिक क्रियाकलापका कार्यहरू गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।
- जोखिम रहित बगर तथा उकास जग्गा प्रयोगका लागि निजी क्षेत्रले चाहेमा सो को उपयोग गर्नु पूर्व नेपाल सरकारको अनुमति अनिवार्य रूपमा लिनुपर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण तथा व्यवस्थापनमा निजी क्षेत्र, सहकारी तथा समुदायमा आधारित प्रकोप प्रभावित उपभोक्ता समूहलाई समेत सहभागी गराइनेछ ।
- छिमेकी मुलुक भई बग्ने सीमा नदीहरूमा हुने डुवान तथा कटानको समस्यालाई दुवै मुलुकको आपसी समन्वय तथा समझदारीका आधारमा समाधान गरिनेछ ।

- जल उत्पन्न प्रकोपसँग सम्बन्धित अन्तराष्ट्रिय सन्धि सम्झौता तथा मापदण्डको पालना गर्न विद्यमान कानुनी एवं संस्थागत व्यवस्थामा सुधार गरिनेछ ।
- जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण कार्यको प्रभावकारिताका लागि नयाँ तथा उपयुक्त प्रविधिको पहिचान, विकास तथा विस्तारमा जोड दिइनेछ ।
- प्रदेश र स्थानीय निकासँग समन्वय र सहकार्य गरी ती निकायलाई जोखिम न्यूनीकरणमा परिचालन गराइनेछ ।
- जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन क्षेत्रमा अनुसन्धान तथा विकासको कार्यलाई प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाइने छ ।
- जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण तथा व्यवस्थापनमा स्रोत, साधनको दोहोरोपना तथा व्यय हुन नदिने नीति अबलम्बन गरिनेछ ।
- यस नीतिमा उल्लेखित उद्देश्य हासिल गर्न आवश्यकता अनुसार कानुनी र संस्थागत सुधार गरिनेछ ।

५. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम यस मन्त्रालयको क्षेत्रभित्र पर्ने कार्यहरू-

- सिँचाइ क्षेत्रको विकास, संरक्षण, व्यवस्थापन, नियन्त्रण र उपयोग एवं विकास सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन
- सिँचाइ र यसको उपयोग सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, सर्वेक्षण तथा कार्यान्वयन
- सिँचाइ सम्बन्धी बहुमुखी योजनाको निर्माण, सञ्चालन, सम्भार र प्रवर्द्धन
- बाढी र नदी नियन्त्रण
- सिँचाइ विकास सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन, निर्माण सञ्चालन, सम्भार र विकास
- सिँचाइ विकासमा निजी क्षेत्रको प्रवर्द्धन
- जलस्रोत सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, सर्वेक्षण तथा कार्यान्वयन
- सिँचाइ आयोजनाहरूको निर्माण, संरक्षण र सिँचाइ सुविधाको समुचित प्रयोग (फार्म सिँचाइ र साना सिँचाइ सम्बन्धी कार्यक्रमहरू समेत)
- भूमिगत जलस्रोत
- सिँचाइ र त्यसको उपयोग सम्बन्धमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थासँग सम्पर्क
- सिँचाइ र त्यसको उपयोग सम्बन्धी द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय वार्ता, सन्धि सम्झौता
- सिँचाइसँग सम्बन्धित निकायसँग समन्वय
- पानीपोत
- जलउत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन तथा नियन्त्रण
- जल उत्पन्न प्रकोप सम्बन्धी विषयको अध्ययन, अनुसन्धान तथा कार्यान्वयन
- जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन
- जल उत्पन्न प्रकोप सम्बन्धी विषयमा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिनिधित्व
- नेपाल इन्जिनियरिङ सेवा अन्तर्गत देहायका समूह, उपसमूहको सञ्चालन

द. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ फागुन मसान्त सम्ममा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- रानी जमरा कुलरिया सिँचाई आयोजना तर्फ ४.६५ कि.मि. मूल नहर निर्माण , १५.४५ वटा मूल नहर संरचना , ५.२० कि.मि. फिडर नहर निर्माण, १२ वटा फिडर नहर संरचना निर्माण, १८.१ कि.मि. सिँचित क्षेत्र वचावट भएको।
- ववई सिँचाई आयोजना तर्फ १.९५ कि.मि पूर्वी मूलनहर तथा पश्चिम मूलनहर विस्तार एवं ब्रान्च, सेकेन्डरी नहर निर्माण , २ कि.मि. ग्रामीण र सर्भिस सडक निर्माण, १.१५ कि.मि. तटबन्ध पुनःनिर्माण, १ कि.मि. नहर संरचना मर्मत संभार, बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्येवर्ती क्षेत्रबाट नदीजन्य निर्माण सामाग्री संकलन गर्न आवश्यक IEE प्रतिवेदन गत आ.व.मा स्वीकृत भईसकेको।
- भेरी बबइ डाइभर्सन बहुउद्देशिय आयोजना तर्फ निर्माणस्थलमा रुख कटानको कार्य सम्पन्न भइ २.१० कि.मी. Access Road निर्माण भैरहेको, Traditional Method बाट सुरुङ्ग निर्माण गर्ने भै रहेको (६०मीटर सम्पन्न), निर्माण सामाग्री तयार गर्ने उपकरण (Material Crushing and Screening Plant) स्थापना कार्य सम्पन्न भै उत्पादन कार्य भै रहेको ,Batching Plant स्थापना भै Concrete Production कार्य भै रहेको ,Tunnel Boring Machine (TBM) Platform र Entry Portal को निर्माण कार्य भैरहेको,Precast Concrete Segment को design review भैरहेको, संरचना निर्माणको लागि आवश्यक पर्ने स्थानको भोगाधिकारको लागि वन प्रवेश अनुमति प्राप्त भई रुख विरुवा हटाउने कार्य सम्पन्न भै थप रुख हटाउने कार्यको लागि बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालयलाई अनुरोध गरिएको।
- सिक्टा सिँचाई आयोजना तर्फ मूलबाँधमा स्टील गेट जडान तथा अन्य हाइड्रोमेकानिकल कार्य २८ प्रतिशत सम्पन्न मूल नहरको चेनेज ३५.००० कि.मी. देखि d/s तर्फका शाखा प्रशाखा नहर तथा कमाण्ड एरिया विकास कार्यको लागि डिजाइन तथा लागत अनुमान तयार गर्ने कार्य परामर्शदाता मार्फत भइरहेको, डुँडुवा शाखानहर तथा सिक्टा लिंकनहरको निर्माण कार्य शुरु भएको, २८.३४ कि.मि., ९९.७५ कि.मी. सिधनिया शाखानहर निर्माण कार्य, गेट लगायत हाइड्रोमेकानिकल कार्य डुँडुवा शाखानहरको उपशाखा, प्रशाखा नहर तथा सिंचित क्षेत्रको विकास कार्यको लागि डिजाइन एवम् लागत अनुमान तयार गर्ने कार्य परामर्शदाताबाट भइरहेको।
- भूमिगत स्यालो तथा डिप ट्युबवेल सिँचाई आयोजना तर्फ ३८७० वटा स्यालो ट्युबवेल, इनार निर्माण भई ९६७५ हेक्टर तथा १० वटा डिप ट्युबवेल निर्माण बाट १२० हेक्टर गरी कुल ९७९५ हेक्टर जमिनमा थप सिँचाई सुविधा उपलब्ध भएको।
- महाकाली सिँचाई आयोजनातर्फ ०.५६ हे.जग्गा टनकपुर मूल नहरको लागी जग्गा खरिद र मुअब्जा वितरण, १० कि.मी. नहर संरचना निर्माण कार्य सम्पन्न, ४ कि.मी. मूल नहरको माटोको कार्य सम्पन्न, ६ वटा मूल नहर संरचनाको निर्माण कार्य सम्पन्न, ७ कि.मी. सिंचित क्षेत्र भित्र ग्रामीण सडकको निर्माण कार्य सम्पन्न भएको।
- मझौला सिँचाई आयोजनातर्फ क्रमागत रहेका योजनाहरूको निर्माण कार्य तदारुकताकासाथ भइरहेको, ३७ वटा योजनाहरूको Appraisal भई लागत अनुमान तयार भएको, २८ वटा योजनाहरूको विस्तृत संभाव्यता अध्ययन कार्य सम्पन्न भएको र १६० वटा योजनाहरूको पहिचान सर्भेक्षण कार्य सम्पन्न भएको।

- प्रगन्ना तथा बडुकापथ सिँचाई आयोजनातर्फ २.२५ कि.मी. तटबन्ध निर्माण, क्षतिग्रस्त संरचनाको पुननिर्माण २० प्रतिशत भएको, Headwork intake निर्माण १ वटा सम्पन्न, मूल नहर ५.५ कि.मी. सम्पन्न भइ ०.९३ कि.मी. मा lining सम्पन्न भएको।
- बागमती सिँचाई आयोजनातर्फ ३ वटा संरचना निर्माण कार्य सम्पन्न, सिल्ट इजेक्टरको काम ५० प्रतिशत भन्दा बढी निर्माण भएको, ५०० मि. मा सिँक्षित क्षेत्र संरक्षण कार्य भएको, ४० हे. भन्दा बढी क्षेत्रफलमा सिँक्षित क्षेत्र विकास कार्य सम्पन्न भएको।
- सुनसरी मोरङ सिँचाई आयोजनातर्फ Spur/Stud को ५० प्रतिशत प्रतिशत निर्माण कार्य सम्पन्न, Spillway को ०.०२ वटा कार्य सम्पन्न भएको, १५ कि.मी. नहरको डिसिलिटिङ कार्य सम्पन्न भएको।
- नयाँ प्रविधिमा आधारित सिँचाई आयोजना तर्फ २० वटा Detail Feasibility Study सकिएको, सप्तरी जिल्लामा २ वटा Model Solar Water Pump Install भएको, Dhapka Solar Lift Irrigation Project मार्फत २० हेक्टर जमिनमा सिँचाई सुविधा उपलब्ध भएको।

नदी नियन्त्रणतर्फका कार्यहरू:

- कन्काई, रतुवा मावा, बिरिङ्ग, जलाद, औरही, रातो, झिम, लखनदेही, नारायणी, पूर्वी राप्ती, तिनाउ-दानव, पश्चिम राप्ती, मोहना, दोधा र महाकाली समेत १५ वटा नदीहरूमा जनसहभागिता समेत गरी ११.१७ कि.मि. तटबन्ध निर्माण कार्य सम्पन्न भएको।
- नदी किनाराहरूको संरक्षण, सुदृढीकरण तथा व्यवस्थापनको लागि नमुनाको रूपमा कन्काई नदी, झापा र सुरही नदी कपिलबस्तुमा निर्माण कार्यहरू भएको।
- कञ्चनपुरका १६ वटा नदीहरूमा नदी नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्यहरू अन्तर्गत टो बाल, स्पर स्टड र इम्बैकमेन्ट रिभेटमेन्ट निर्माण कार्यहरू भएको।
- रावा खोला, त्रियुगा नदी, आँधी खोला, झिमरुक नदी, भेरी नदी, सेती नदी (डोटी जिल्ला) र रंगुन खोला (७ वटा नदीहरू) को गुरुयोजना तयार गरी अति आवश्यक स्थानहरूमा नदी नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्यहरू भएको।

प्रकोप न्यूनीकरण सहयोग कार्यक्रम:

- लोथर, केरुङ्गे, भोटेकोशी खोला लगायत अन्य जलाधार तथा उप जलाधार क्षेत्रमा प्रकोप न्यूनीकरणका कार्यहरू भएको।
- भुकम्पको कारणले गर्दा गएका पहिरोहरूमध्ये अति आवश्यक स्थानहरूमा पहिरो व्यवस्थापन कार्य भएको।
- मुग्लिण-नारायणघाट, सिन्धुली-वर्दिवास र अरनिको राजमार्गमा यस विभागबाट निर्माण सम्पन्न भएका गेग्रान बहाब र पहिरो न्यूनीकरण तथा नियन्त्रणका कार्यहरूमा विभिन्न प्रविधि प्रयोग गरी नियन्त्रण कार्यहरू भएको।

भारतीय अनुदान सहयोगमा संचालित नदी नियन्त्रण योजनाहरू:

- कमला, बागमती, खाँडो, लालबकैया, गागन, सुनसरी, बाणगंगा नदीहरूमा नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्यहरू भैरहेको।

- तटबन्ध, रिभेटमेन्ट, स्पर, स्टड, नदी च्यानलाइजेशन, बायो इन्जिनियरिङ्ग, embankment सडक graveling आदि नदी/नियन्त्रण कार्यहरू भएको ।
- कमला नदीमा ५९.४० कि.मी. कार्य सम्पन्न, लाल बकैयामा ७८ कि.मी. कार्य सम्पन्न, बागमतीमा ८२ कि.मी. कार्य सम्पन्न भएको ।

बस्ती/टार बजार संरक्षण कार्य

- भित्री मधेस तथा पहाडी क्षेत्रको ठूला तथा मझौला नदी किनारमा रहेका खेती योग्य टारहरू, गाउँ, बजार, बस्ती तथा सार्वजनिक महत्वका स्थलहरू संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यहरू भएको ।
- जोखिमयुक्त जिल्ला सदरमुकामहरू (बझाङ्गको चैनपुर, म्याग्दीको वेनी, खोटाङ्गको दिक्तेल, डोल्पाको दुनै र झापाको भद्रपुर) को DPR र गुरुयोजना तयार गरि अति आवश्यक स्थानहरूमा नदी नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्यहरू गरी भौतिक पूर्वाधार/संरचना, बस्ती, खेती योग्य जमिनको संरक्षण कार्यहरू भएको ।

९. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को बजेट वक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमासिक अवधिसम्मको प्रगति विवरण:

ब.ब. को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
१४७	आगामि पाँच वर्षभित्र सम्पूर्ण कृषि योग्य भूमिमा सिँचाइ सुविधा पुर्याउने गरी सिँचाइ आयोजनाहरू कार्यान्वयन गर्ने ।	यस आ.व. २०७३/७४ बाट समृद्ध तराई मधेश सिँचाइ विपेश कार्यक्रम र सुनकोशी-मरिन डाइभर्सन बहुउद्देशिय सिँचाइ आयोजना सहित २७ वटा आयोजना/ कार्यक्रम संचालन रहेको ।
	निर्माण भएका सिँचाइ प्रणालीहरूको सञ्चालन र मर्मत सम्भारको दिगो व्यवस्था मिलाउने ।	वार्षिक कार्यक्रममा रहेको सिँचाइ प्रणालीहरूको मर्मत संभार भई संचालन भइरहेको ।
१४८	आगामी आर्थिक वर्ष ११ जिल्लामा समृद्ध तराई मधेश सिँचाइ विपेश कार्यक्रम प्रारम्भ गर्ने ।	आ.व. २०७३/७४ बाट समृद्ध तराई मधेश सिँचाइ विपेश कार्यक्रम २२ जिल्लामा कार्यान्वयन भइरहेको ।
१४९	सुनकोशी-मरिन डाइभर्सन बहुउद्देशिय सिँचाइ आयोजनाको निर्माण कार्य शुरु गर्ने ।	वातावरणिय प्रभाव मूल्याङ्कन कार्यको लागि परामर्श सेवा खरिद सम्बन्धि कार्य भइरहेको ।
१५०	निर्माणाधीन वृहत सिँचाइ प्रणालीहरू सिक्टा, रानी जमरा कुलरिया, बबई, भेरी बबई	<u>सिक्टा सिँचाइ आयोजना</u> १) ४.५ हेक्टर जग्गा खरिद भएको । २) मूलनहरमा स्ट्रक्चर निर्माण १ वटा ।

ब.ब. को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
	डाइभर्सन, महाकाली (तेस्रो) र बागमती सिँचाइ आयोजनाको बाँकी काम तीन वर्षभित्र सम्पन्न गर्ने।	३) मूलनहर लाइनिङ्ग कार्य ०.८५ कि.मि.। ४) सिधनिया शाखा नहर ०.२४ कि.मि. निर्माण भएको। <u>रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना</u> १) मूल नहर ०.५ कि.मि. सम्पन्न भएको २) मूल नहरमा संरचना १ वटा निर्माण सम्पन्न भएको। ३) फिडर नहर ०.१० कि.मि. निर्माण सम्पन्न भएको। ४) फिडर नहर संरचना १.० वटा निर्माण गरेको (विश्व बैंक) <u>बबई सिँचाइ आयोजना</u> १) ०.४२५ कि.मि. पूर्वि नहर रिमोडलिङ्ग तथा पश्चिमी मूलनहर विस्तार एवं ब्रान्च, सेकेन्डरी नहर निर्माण। २) ०.२५ कि.मी. ग्रामीण तथा सर्भिस सडक निर्माण। ३) बाढीबाट क्षतिग्रस्त सिँचित क्षेत्र तथा संरचना तटवन्ध ०.२५ कि.मी. पुननिर्माण। <u>भेरी बबई डाइभर्सन बहुउद्देशीय सिँचाइ आयोजना</u> १) ०.०५ कि.मि. एक्सेस रोड निर्माण। २) ५ प्रतिशत साइट क्याम्प निर्माण। ३) कार्यालय भवन निर्माण १३.६५ व.मी. ४) १०% TBM Platform र TBM entry portal कार्य भएको। <u>महाकाली (तेस्रो) सिँचाइ आयोजना</u> १) मूल नहर १ कि.मि. सम्पन्न २) सिँचित क्षेत्र बचावटको लागि ०.०५ कि.मि. तटवन्ध निर्माण भएको। <u>बागमती सिँचाइ आयोजना</u> १) १ वटा स्परको ९०% काम सम्पन्न।
१५१	वृहत सरकारी सिँचाइ पुनर्स्थापना तथा व्यवस्थापन हस्तान्तरण कार्यक्रम अन्तर्गत कोशी पम्प नहर प्रणाली, कमला र नारायणी लिफ्ट सिँचाइका बाँकी काम सम्पन्न गर्ने।	वृहत सरकारी सिँचाइ पुनर्स्थापन तथा व्यवस्थापन हस्तान्तरण कार्यक्रम अन्तर्गत कोशी पम्प नहर प्रणाली, कमला र नारायणी लिफ्ट सिँचाइको वार्षिक कार्यक्रम अनुसार नहर तथा अन्य संरचनाहरु पुननिर्माण कार्य भइरहेको।

ब.ब. को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
१५२	दाङको ग्वार खोला बहुउद्देश्यीय जल उपयोग आयोजनाको विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन गरी गुरुयोजना निर्माण गर्ने।	पूर्व संभाव्यता अध्ययन सम्पन्न भइ सो को मूल्याङ्कन कार्य भइरहेको।
१५३	कन्काई सिँचाई आयोजनाको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी निर्माण कार्य आरम्भ गर्ने।	कन्काई उच्च बाँध ब बहुउद्देश्यीय आयोजनाको विस्तृत अध्ययन विद्युत विकास विभाग बाट भइ रहेको।
	कालीगण्डकी-तिनाउ, सुनकोशी-कमला र राप्ती-कपिलवस्तु डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजनाहरूको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी निर्माण कार्य शुरू गर्ने।	कालीगण्डकी-तिनाउ को विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययनको लागि परामर्शदाता छनौट भइ इनसेप्सन प्रतिवेदन तयार भएको, सुनकोशी-कमला को डेस्क अध्ययन गर्ने प्रक्रियामा रहेको र राप्ती-कपिलवस्तु डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजनाहरूको विस्तृत अध्ययन विद्युत विकास विभागबाट भइरहेको।
१५४	सिँचाई प्रणालीहरूको मूल नहरहरू माथि सोलार प्यानल जडान गरी सौर्य ऊर्जा उत्पादन गर्न निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गर्ने।	भेरी करिडोर बहुउद्देश्यीय विकास परियोजना अन्तर्गत २ वटा सोलार लिफ्ट सिँचाई योजनाको लागत इष्टिमेट तयार गरी खरिद प्रक्रिया अगाडि बढाउने कार्य भइरहेको।
१५५	तराई-मधेशमा जनताको सहभागितामा शुरू गरिएको जनताको तटबन्ध कार्यक्रमलाई आगामी आर्थिक वर्षमा थप चार नदीमा विस्तार गर्ने। पहाडी र उच्च पहाडी क्षेत्रमा बग्ने १२ ठूला नदीहरूमा व्यवस्थित नदी नियन्त्रणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ।	कन्काई, रतुवा मावा, बिरिङ्ग, जलाद, औरही, रातो, झिम, लखनदेही, नारायणी, पूर्वी राप्ती, तिनाउ-दानव, पश्चिम राप्ती, मोहना, दोधा र महाकाली समेत १५ नदीहरूमा जनसहभागिता समेत गरी ११.१७ कि.मि. तटबन्ध निर्माण कार्य सम्पन्न भएको।
१५६	महाकाली, कर्णाली र नारायणी नदीहरूमा बृहत् गुरुयोजना अनुसार तटबन्ध निर्माण, तटबन्ध सडक निर्माण, बायोइन्जिनियरिङ्ग र जग्गा उकासका कार्यहरू	नदी नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्यहरू अन्तर्गत टो वाल, स्पर स्टड र इम्बैंकमेन्ट रिभेटमेन्ट, तटबन्ध, नदी च्यानलाइजेशन, बायो इन्जिनियरिङ्ग, embankment सडक graveling आदि नदी/नियन्त्रण कार्यहरू भइरहेको।

ब.ब. को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
	सञ्चालन गरिनेछ।	
१५७	तराई-मधेशका मोरङ, सप्तरी, नवलपरासी र कैलाली जिल्लामा तराई-मधेश बाढी व्यवस्थापन तथा बस्ती संरक्षण विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।	भित्री मधेस तथा पहाडी क्षेत्रको ठूला तथा मझौला नदी किनारमा रहेका खेती योग्य टारहरू, गाउँ, बजार, बस्ती तथा सार्वजनिक महत्वका स्थलहरू संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यहरू भइरहेको।
१५८	जोखिमयुक्त सदरमुकाम एवं क्षेत्रहरूको संरक्षण र पहिरो नियन्त्रणका कार्यक्रमहरूलाई निरन्तरता दिइएको छ।	जोखिमयुक्त जिल्ला सदरमुकामहरू को DPR र गुरुयोजना तयार गरी अति आवश्यक स्थानहरूमा नदी नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्यहरू गरी भौतिक पूर्वाधार/संरचना, बस्ती, खेती योग्य जमिनको संरक्षण कार्यहरू भइरहेको।

१०. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५७०११३	सिंचाइ मन्त्रालय	८०,६४६	७५,२३६	९३.२९
३५७०१२३	सिंचाइ विभाग	१०३,०९४	६९,८६५	६७.७७
३५७०१३३	क्षेत्रीय सिंचाइ निर्देशनालयहरू	५०,९१३	४६,०६२	९०.४७
३५७०१४३	सिंचाइ विकास डिभिजन-सब डिभिजन समेत	३५०,०१३	२९५,०४५	८४.३०
३५७०१५३	सिंचाइ व्यवस्थापन डिभिजन - ८	७२,३६५	६२,७८५	८६.७६
३५७०१६३	यान्त्रिक कार्यालय-३	१५,५०२	१०,३७९	६६.९५
३५७०१७३	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण विभाग	१६५,९१९	१३६,०३८	८१.९९
३५७१०१३	प्रणाली व्यवस्थापन तथा तालिम कार्यक्रम	८,५३६	७,०६८	८२.८०
३५७१०२३	सिंचाइसंस्थागत विकास कार्यक्रम	१२,१४०	११,००४	९०.६४
३५७१०३३	सिंचाइतथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (सिंचाइ)	१५५,८१६	१३०,८१५	८३.९५
३५७१०५३	सिंचाइ संभाव्यता अध्ययन तथा निर्माण गुणस्तर कार्यक्रम	३,१७६	२,७७७	८७.४४

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५७१०७३	यान्त्रिक व्यवस्थापन कार्यक्रम	३९२	३५२	८९.८०
३५७१०८३	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र आयोजना	२१,८४०	१९,०१३	८७.०६
३५७१०९३	नदी नियन्त्रण	६५,१६९	५५,४०४	८५.०२
३५७११०३	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण प्रविधि परियोजना	१२,८५८	१०,२३४	७९.५९
३५७११२३	भारतीय अनुदान सहयोगमा संचालित नदी नियन्त्रण आयोजनाहरू (बागमती, कमला, खाँडो र लालबकैया समेत)	८,८५२	६,२३०	७०.३८
३५७११३३	भूमिगत जलस्रोत विकास समिति	५५,२६७	३९,७५१	७१.९३
३५७११४३	भूमिगत स्यालोतथा डिप ट्युबवेल सिंचाइ आयोजना	५,२०२	१,८४९	३५.५४
३५७११६३	डीप तथा स्यालो ट्युबवेल सिंचाइ आयोजना	७००	५२०	७४.२९
३५७११७३	सुर्खेत उपत्यका सिंचाइ आयोजना	३८०	३८१	१००.२६
३५७११८३	मर्मत संभार आयोजनाहरू	३२,२०२	२६,९६५	८३.७४
३५७११९३	बृहत सरकारी सिंचाई योजनाको पुनर्स्थापना तथा व्यवस्थापन हस्तान्तरण	११,१०७	९,८१७	८८.३९
३५७१२०३	बागमती सिंचाइ आयोजना	१९,९९३	१८,४६८	९२.३७
३५७१२१३	बबई सिंचाइ आयोजना	१३,१२६	११,५०१	८७.६२
३५७१२२३	महाकाली सिंचाइ आयोजना (कन्चनपुर)	१७,१२८	१४,०६३	८२.११
३५७१२३३	सुन्सरी मोरङ सिंचाइ आयोजना (तेस्रो)	२५,३३०	२२,०५९	८७.०९
३५७१२४३	प्रगन्ना तथा बड्कापथसिंचाइ आयोजना, दाङ	५,७१३	५,३८९	९४.३३
३५७१२५३	सिक्टा सिंचाइ आयोजना	१८,७५०	१६,२०५	८६.४३
३५७१२६३	नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ आयोजना	३,५३९	२,९५१	८३.३९
३५७१२७३	मझौला सिंचाइ आयोजना	७,४५०	६,४६३	८६.७५
३५७१२८३	दरौदी- पालुङटार सिंचाइ (नदी नियन्त्रण) आयोजना	८२८	७४८	९०.३४
३५७१२९३	कर्णाली अंचलसिंचाइ विकास कार्यक्रम	३९०	३९०	१००.००

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५७१३०३	सेती महाकालीसिंचाइ विकास कार्यक्रम	४१०	३९६	९६.५९
३५७१३१३	टार - बजार संरक्षण कार्यक्रम (इन्द्रावती बगर कोरिडोरसमेत)	८८२	८६२	९७.७३
३५७१३२३	रानी जमराकुलरिया सिंचाइ आयोजना (प्रणाली आधुनिकीकरण समेत)	२६,३४०	२२,१२६	८४.००
३५७१३५३	भेरी - ववईडाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	९,७१७	९,५३१	९८.०९
३५७१३६३	जलसाधन योजना तयारी सुविधा आयोजना	३५,५१८	१९,७००	५५.४६
३५७१३७३	सिंचाइ पुनर्स्थापना आयोजना (कुवेत फण्ड)	२,५९५	१,२१८	४६.९४
३५७१३८३	भूमिगत जल सिंचाइ विकास डिभिजन	७२,२२९	३१,७३६	४३.९४
	जम्मा	१,४९२,०२७	१,२०१,३९६	८०.५२

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५७०११४	सिंचाइ मन्त्रालय	५,२३२	४,६८४	८९.५३
३५७०१२४	सिंचाइ विभाग	९४६	९४४	९९.७९
३५७०१४४	सिंचाइ विकास डिभिजन-सब डिभिजन समेत	२१,४४८	२१,४०२	९९.७९
३५७०१५४	सिंचाइ व्यवस्थापन डिभिजन - ८	५,९३१	५,८९४	९९.३८
३५७०१७४	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण विभाग	-	-	-
३५७१०१४	प्रणाली व्यवस्थापन तथा तालिम कार्यक्रम	१,०८०	२८५	२६.३९
३५७१०२४	सिंचाइसंस्थागत विकास कार्यक्रम	७९,५१७	७६,६६३	९६.४१
३५७१०३४	सिंचाइतथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (सिंचाइ)	१,३०३,०४५	१,०३३,७८६	७९.३४
३५७१०५४	सिंचाइ संभाव्यता अध्ययन तथा निर्माण गुणस्तर कार्यक्रम	७३,०२३	५०,८२०	६९.५९
३५७१०७४	यान्त्रिक व्यवस्थापन कार्यक्रम	२४,८००	२४,४६६	९८.६५
३५७१०८४	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र आयोजना	१,००९,७८२	६९९,९१५	६९.३१
३५७१०९४	नदी नियन्त्रण	५,२६३,९४९	४,८७२,६६९	९२.५७

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५७११०४	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण प्रविधि परियोजना	१४७,५००	१३५,२१०	९१.६७
३५७११२४	भारतीय अनुदान सहयोगमा संचालित नदी नियन्त्रण आयोजनाहरू (बागमती, कमला, खाँडो र लालबकैया समेत)	८८०,४७४	७८९,६३२	८९.६८
३५७११३४	भूमिगत जलस्रोत विकास समिति	४५,४७०	३२,४५८	७१.३८
३५७११४४	भूमिगत स्यालो तथा डिप ट्युबवेल सिंचाइ आयोजना	६६८,९८०	५९७,०९६	८९.२५
३५७११६४	डीप तथा स्यालो ट्युबवेल सिंचाइ आयोजना	११७,६९०	१०४,८७९	८९.११
३५७११७४	सुर्खेत उपत्यका सिंचाइ आयोजना	३,६६२	-	-
३५७११८४	मर्मत संभार आयोजनाहरू	१,०४५,३२२	९०९,९१४	८७.०५
३५७११९४	बृहत सरकारी सिंचाई योजनाको पुनर्स्थापना तथा व्यवस्थापन हस्तान्तरण	६२१,००२	५९५,५१०	९५.९०
३५७१२०४	बागमती सिंचाइ आयोजना	७००,४४०	५२४,७४८	७४.९२
३५७१२१४	बबई सिंचाइ आयोजना	१,०७२,७५०	१,०३२,१३७	९६.२१
३५७१२२४	महाकाली सिंचाइ आयोजना (कन्चनपुर)	३३९,२००	३१०,५१९	९१.५४
३५७१२३४	सुन्सरी मोरङ सिंचाइ आयोजना (तेस्रो)	४२४,२२०	३९८,३१७	९३.८९
३५७१२४४	प्रगन्ना तथा बड्कापथसिंचाइ आयोजना, दाङ	२६९,५१०	२२८,५३७	८४.८०
३५७१२५४	सिकटा सिंचाइ आयोजना	१,६७९,७५०	१,३९१,६४४	८२.८५
३५७१२६४	नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ आयोजना	३७८,८२५	२६७,२३३	७०.५४
३५७१२७४	मझौला सिंचाइ आयोजना	२,७६४,५१२	२,०१९,१७४	७३.०४
३५७१२८४	दरौदी- पालुडटार सिंचाइ (नदी नियन्त्रण) आयोजना	३०,०३०	२२,३०१	७४.२६
३५७१२९४	कर्णाली अंचलसिंचाइ विकास कार्यक्रम	७९,६१०	७०,५५०	८८.६२
३५७१३०४	सेती महाकालीसिंचाइ विकास	१७९,५९०	१४६,७४७	८१.७१

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	कार्यक्रम			
३५७१३१४	टार - बजार संरक्षण कार्यक्रम (इन्द्रावती बगर कोरिडोरसमेत)	२९२,६००	२५५,८८४	८७.४५
३५७१३२४	रानी जमराकुलरिया सिंचाइ आयोजना (प्रणाली आधुनिकीकरण समेत)	१,४३९,१७८	१,२२७,४७९	८५.२९
३५७१३५४	भेरी - ववईडाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	९१०,१८५	७९७,३३०	८७.६०
३५७१३६४	जलसाधन योजना तयारी सुविधा आयोजना	२०२,०००	१९३,४६७	९५.७८
३५७१३७४	सिंचाइ पुनर्स्थापना आयोजना (कुवेत फण्ड)	२००,८३६	३,५८८	१.७९
३५७१३८४	भूमिगत जल सिंचाइ विकास डिभिजन	३,०९०	२,९२२	९४.५६
	जम्मा	२२,२८५,१७९	१८,८४८,८०४	८४.५८

११. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा फागुन मसान्तसम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५७०११३	सिंचाइ मन्त्रालय	३०,९२४	२३,०६९	७४.६०
३५७०१२३	सिंचाइ विभाग	१०२,४३०	६५,६९७	६४.१४
३५७०१३३	क्षेत्रीय सिंचाइ निर्देशनालयहरु	४९,३३१	४०,१७८	८१.४५
३५७०१४३	सिंचाइ विकास डिभिजन-सब डिभिजन समेत	३४०,१२५	२६८,५४३	७८.९५
३५७०१५३	सिंचाइ व्यवस्थापन डिभिजन - ८	६७,९९८	५६,७४४	८३.४५
३५७०१६३	यान्त्रिक कार्यालय-३	१५,३०४	९,२९८	६०.७६
३५७०१७३	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण विभाग	१८८,७९६	१२९,००६	६८.३३
३५७१०१३	प्रणाली व्यवस्थापन तथा तालिम कार्यक्रम	७,९३४	५,५१०	६९.४५
३५७१०२३	सिंचाइसंस्थागत विकास कार्यक्रम	११,७२९	८,४२९	७१.८६
३५७१०३३	सिंचाइतथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (सिंचाइ)	१४७,५५६	७६,८१०	५२.०५
३५७१०५३	सिंचाइ संभाव्यता अध्ययन तथा	३,०६०	१,१३९	३७.२२

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	निर्माण गुणस्तर कार्यक्रम			
३५७१०७३	यान्त्रिक व्यवस्थापन कार्यक्रम	३८२	१७१	४४.७६
३५७१०८३	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र आयोजना	२०,८४०	११,६४७	५५.८९
३५७१०९३	नदी नियन्त्रण	६७,६५२	४५,९८०	६७.९७
३५७११०३	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण प्रविधि परियोजना	११,०६९	७,४७१	६७.४९
३५७११२३	भारतीय अनुदान सहयोगमा संचालित नदी नियन्त्रण आयोजनाहरू (बागमती, कमला, खाँडो र लालबकैया समेत)	८,८५२	६,७५८	७६.३४
३५७११३३	भूमिगत जलस्रोत विकास समिति	४९,६८०	२८,९००	५८.१७
३५७११४३	भूमिगत स्यालोतथा डिप ट्युबवेल सिंचाइ आयोजना	५,०४९	२,९२३	५७.८९
३५७११७३	सुर्खेत उपत्यका सिंचाइ आयोजना	३३१	४०	१२.०८
३५७११८३	मर्मत संभार आयोजनाहरू	३१,६३७	१७,४३७	५५.१२
३५७११९३	बृहत सरकारी सिंचाई योजनाको पुनर्स्थापना तथा व्यवस्थापन हस्तान्तरण	१०,२१०	६,५१३	६३.७९
३५७१२०३	बागमती सिंचाइ आयोजना	१९,१३६	११,८११	६१.७२
३५७१२१३	बबई सिंचाइ आयोजना	१२,४५४	१०,५९८	८५.१०
३५७१२२३	महाकाली सिंचाइ आयोजना (कन्चनपुर)	१७,५०८	११,०४२	६३.०७
३५७१२३३	सुन्सरी मोरङ सिंचाइ आयोजना (तेस्रो)	२४,१४२	१८,८७४	७८.१८
३५७१२४३	प्रगन्ना तथा बड्कापथसिंचाइ आयोजना, दाङ	५,५६६	४,४६९	८०.२९
३५७१२५३	सिक्टा सिंचाइ आयोजना	१७,४४७	१३,१०२	७५.१०
३५७१२६३	नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ आयोजना	३,९३४	२,७६९	७०.३९
३५७१२७३	मझौला सिंचाइ आयोजना	६,८७५	३,४३४	४९.९५
३५७१२८३	दरौदी- पालुङटार सिंचाइ (नदी नियन्त्रण) आयोजना	७५०	४३१	५७.४७

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५७१२९३	कर्णाली अंचलसिंचाइ विकास कार्यक्रम	३८६	२७९	७२.२८
३५७१३०३	सेती महाकालीसिंचाइ विकास कार्यक्रम	३९४	२६४	६७.०१
३५७१३१३	टार - बजार संरक्षण कार्यक्रम (इन्द्रावती बगर कोरिडोरसमेत)	८६२	२९०	३३.६४
३५७१३२३	रानी जमराकुलरिया सिंचाइ आयोजना (प्रणाली आधुनिकीकरण समेत)	३०,४५०	२४,९११	८१.८१
३५७१३५३	भेरी - ववईडाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	१०,१९६	७,६९६	७५.४८
३५७१३६३	जलसाधन योजना तयारी सुविधा आयोजना	३९,२६२	१४,७१५	३७.४८
३५७१३७३	सिंचाइ पुनर्स्थापना आयोजना (कुवेत फण्ड)	३,१७१	१,५६४	४९.३२
३५७१३८३	भूमिगत जल सिंचाइ विकास डिभिजन	७०,२६७	३९,७२५	५६.५३
३५७१३९३	जलस्रोत अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र	११,५६०	३,३०४	२८.५८
३५७१४०३	सम्बृद्ध तराई मधेस सिंचाइ विशेष कार्यक्रम	३,४२४	९३६	२७.३४
३५७१४१३	सुनकोशी मरिन डाईभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	२,२१८	७३३	३३.०५
	जम्मा	१,४५०,८९१	९८३,२१०	६७.७७

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५७०११४	सिंचाइ मन्त्रालय	१४,४७४	६,८४०	४७.२६
३५७०१२४	सिंचाइ विभाग	९४६	९४३	९९.६८
३५७०१४४	सिंचाइ विकास डिभिजन-सब डिभिजन समेत	२०,५४७	९,६४४	४६.९४
३५७०१५४	सिंचाइ व्यवस्थापन डिभिजन - ८	५,५८०	१,७११	३०.६६
३५७०१७४	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण विभाग	-	-	-
३५७०१८४	प्रणाली व्यवस्थापन तथा तालिम	९९३	३५०	३५.२५

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	कार्यक्रम			
३५७१०२४	सिंचाइसंस्थागत विकास कार्यक्रम	६९,१०१	६,२४४	९.०४
३५७१०३४	सिंचाइतथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (सिंचाइ)	१,४१९,२१०	४९५,६११	३४.९२
३५७१०५४	सिंचाइ संभाव्यता अध्ययन तथा निर्माण गुणस्तर कार्यक्रम	८५,४९०	२६,८९३	३१.४६
३५७१०७४	यान्त्रिक व्यवस्थापन कार्यक्रम	२३,६३८	९,२४१	३९.०९
३५७१०८४	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र आयोजना	१,०९१,६०८	३११,१६३	२८.५१
३५७१०९४	नदी नियन्त्रण	४,२६६,०३९	२,१२३,७१२	४९.७८
३५७११०४	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण प्रविधि परियोजना	३१४,८००	१२६,२६९	४०.११
३५७११२४	भारतीय अनुदान सहयोगमा संचालित नदी नियन्त्रण आयोजनाहरू (बागमती,कमला,खाँडो र लालबकैया समेत)	७०९,१२०	४६२,४१८	६५.२१
३५७११३४	भूमिगत जलस्रोत विकास समिति	४५,०००	५,१९३	११.५४
३५७११४४	भूमिगत स्यालोतथा डिप ट्युबवेल सिंचाइ आयोजना	६८७,८०९	३५८,९४०	५२.१९
३५७११७४	सुर्खेत उपत्यका सिंचाइ आयोजना	२,०१०	-	-
३५७११८४	मर्मत संभार आयोजनाहरू	८५३,१९५	१८३,४२७	२१.५०
३५७११९४	बृहत सरकारी सिंचाई योजनाको पुनर्स्थापना तथा व्यवस्थापन हस्तान्तरण	६३५,८८४	३३८,४९८	५३.२३
३५७१२०४	बागमती सिंचाइ आयोजना	५१३,४३३	२७७,२३३	५४.००
३५७१२१४	बबई सिंचाइ आयोजना	६८८,१८९	६८०,३४७	९८.८६
३५७१२२४	महाकाली सिंचाइ आयोजना (कन्चनपुर)	३९२,८१३	२७१,७८२	६९.१९
३५७१२३४	सुन्सरी मोरङ सिंचाइ आयोजना (तेस्रो)	५५३,६२३	४०७,५६०	७३.६२
३५७१२४४	प्रगन्ना तथा बड्कापथसिंचाइ आयोजना, दाङ	२३४,५०६	१८७,७३६	८०.०६
३५७१२५४	सिक्टा सिंचाइ आयोजना	१,४२१,३१७	७८७,४०३	५५.४०
३५७१२६४	नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ	५०४,०३१	७०,०७७	१३.९०

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	आयोजना			
३५७१२७४	मझौला सिंचाइ आयोजना	३,१५७,७२१	१,१६२,९५९	३६.८३
३५७१२८४	दरौदी- पालुडटार सिंचाइ (नदी नियन्त्रण) आयोजना	४०,०२९	८,३९५	२०.९७
३५७१२९४	कर्णाली अंचलसिंचाइ विकास कार्यक्रम	१२५,९१०	५८,९६२	४६.८३
३५७१३०४	सेती महाकालीसिंचाइ विकास कार्यक्रम	२४१,२४२	१२१,८९५	५०.५३
३५७१३१४	टार - बजार संरक्षण कार्यक्रम (इन्द्रावती बगर कोरिडोरसमेत)	२८४,५००	१०५,४८७	३७.०८
३५७१३२४	रानी जमराकुलरिया सिंचाइ आयोजना (प्रणाली आधुनिकीकरण समेत)	१,७७८,९०२	१,४३९,२३७	८०.९१
३५७१३५४	भेरी - ववईडाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	४५८,८९२	१५९,९३४	३४.८५
३५७१३६४	जलसाधन योजना तयारी सुविधा आयोजना	१६१,६४३	३२,४४०	२०.०७
३५७१३७४	सिंचाइ पुनर्स्थापना आयोजना (कुवेत फण्ड)	२१३,९८३	२,८९६	१.३५
३५७१३८४	भूमिगत जल सिंचाइ विकास डिभिजन	१,९६३	१,०१२	५१.५५
३५७१३९४	जलस्रोत अनुसन्धान तथा विकास केन्द्र	३२,२२०	६,६४८	२०.६३
३५७१४०४	सम्बृद्ध तराई मधेस सिंचाइ विशेष कार्यक्रम	२,३०१,१२८	३६१,०००	१५.६९
३५७१४१४	सुनकोशी मरिन डाईभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	४६,०१८	-	-
	जम्मा	२३,३९७,५०७	१०,६१०,१००	४५.३५

◆ ◆ ◆

सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि

सूचना तथा सञ्चार क्षेत्रको विकास तथा विस्तारका लागि २०२८ साल साउन १ गते सञ्चार मन्त्रालयको स्थापना भएको हो । यस अधिसम्म सूचना तथा सञ्चार क्षेत्रका विषयहरू हेर्ने जिम्मेवारी निर्माण, यातायात तथा सञ्चार मन्त्रालयलाई सुम्पिएको थियो । प्रशासन सुधार आयोग २०४८ को प्रतिवेदनले सुझाव गरे अनुसार तत्कालीन सञ्चार मन्त्रालयलाई २०४९ सालदेखि सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय नामाकरण गरिएको हो ।

सूचना सञ्चारको क्षेत्रमा विश्वमा भएको द्रुततर प्रगतिले नेपालमा पनि तदनुरूप नयाँ प्रविधि ग्रहण गर्न प्रोत्साहित गरेको छ । सरकारी र निजी क्षेत्रबाट समेत यस क्षेत्रमा भएको उल्लेख्य लगानी र त्यसबाट परेको सकारात्मक प्रभावले मुलुकका विकट क्षेत्रमा समेत सूचना तथा सञ्चारको पहुँच बढेको छ । यस पृष्ठभूमिमा यस क्षेत्रमा भैरहेका विश्वव्यापी विकास प्रयासहरू एवम् उपलब्धी अनुरूप नेपाली जनतालाई सूचना तथा सञ्चारसँग सम्बन्धित सेवाहरू पुर्याउँदै मुलुकको सर्वाङ्गीण विकास र लोकतान्त्रिक गणतन्त्रलाई संस्थागत गर्नका लागि आर्थिक विकासका समग्र पक्षहरूमा सूचना तथा सञ्चारको अधिकतम उपयोगको सम्भावना बढाउँदै लैजाने कार्यमा यस मन्त्रालयको अग्रणी भूमिका रहन्छ । यस मन्त्रालयको मुख्य कार्यक्षेत्रहरूमा हुलाक सेवा, दूरसञ्चार सेवा, प्रसारण, प्रेस तथा सूचना, सूचना प्रविधि, सुरक्षण मुद्रण र नेपाली चलचित्रको विकास गर्ने रहेका छन् ।

२. दीर्घकालीन सोच:

नवीन प्रविधिहरूको अधिकतम उपयोग गर्दै सूचना तथा सञ्चार सेवामार्फत सामाजिक, सांस्कृतिक विकास तथा आर्थिक समृद्धि ।

३. उद्देश्य

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई नवीनतम, भरपर्दो, गुणस्तरीय र पहुँचयोग्य बनाई राष्ट्रको समष्टिगत विकासमा योगदान पुऱ्याउनु

४. रणनीति

- दूरसञ्चार क्षेत्रमा उपलब्ध भएका नवीनतम प्रविधिको प्रयोग गरी देशभर सर्वसुलभ रूपमा भरपर्दो गुणस्तरीय भ्वाइस एन्ड डाटा सेवा उपलब्ध गराउने
- सार्वजनिक सञ्चार माध्यमहरूलाई प्रतिस्पर्धी, व्यावसायिक, आधुनिक र स्वायत्त बनाउने ।
- सुरक्षण मुद्रणसम्बन्धी सबै पूर्वाधार तयार गरी मुद्रण विभागलाई सुरक्षण मुद्रणालयका रूपमा विकास गर्ने ।
- सामाजिक तथा सांस्कृतिक मूल्य, मान्यता, सद्भाव, सहिष्णुता र राष्ट्रिय एकता प्रवर्द्धन हुने तथा नेपालको सांस्कृतिक विविधताको संरक्षण र प्रवर्द्धन हुने खालका मौलिक एवम् आधुनिक चलचित्र निर्माण गर्न जोड दिने ।
- सङ्घीय संरचनाबमोजिम हुलाक सेवाको पुनर्संरचना गरी थप आधुनिक, व्यावसायिक, प्रतिस्पर्धी तथा

- बहुउपयोगी बनाउने ।
- जनताको सुसूचित हुन पाउने सूचनाको हकको प्रत्याभूति गर्न उचित व्यवस्था मिलाउने ।
 - पूर्ण प्रेस स्वतन्त्रताको सम्मान गर्दै आमसञ्चार माध्यमहरूलाई मर्यादित, जिम्मेवार र उत्तरदायी बनाउने ।

५. कार्यनीति

- दूरसञ्चार क्षेत्रको समग्र विकासका लागि आवश्यक पर्ने नीतिगत, कानुनी नियमनका क्षेत्रमा समयोचित सुधार गरिनेछ ।
- ब्रोडब्यान्ड सेवाको राष्ट्रव्यापी पहुँच सुनिश्चित गर्न राष्ट्रिय ब्रोडब्यान्ड पूर्वाधार र ब्रोडब्यान्ड इन्टरनेट पहुँच सञ्जालको विकास, विस्तार तथा स्तरोन्नति गरिनेछ ।
- विपद्को अवस्थामा पनि सार्वजनिक प्रसारणलाई अवरूद्ध नहुने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- प्रसारण प्रविधिमा विविधता कायम गरी Internet Protocol Television (IPTV), Multichannel Multipoint Distribution Service (MMDS) तथा भूउपग्रह प्रविधिको प्रयोग गरिनेछ ।
- रेडियो नेपाल र नेपाल टेलिभिजनलाई सार्वजनिक प्रसारण सेवामा रूपान्तरण गर्न कानुनी तथा संस्थागत व्यवस्था गरी डिजिटल प्रविधिमा आधारित प्रसारण प्रारम्भ गरिनेछ ।
- गोरखापत्रका प्रकाशनहरूलाई क्षेत्रीय स्तरसम्म विस्तार गर्दै लगी प्रकाशनको विद्युतीय अभिलेखीकरण गरी अनलाइनको माध्यमबाट पाठक एवम् अध्येताहरूको पहुँचमा पुऱ्याइनेछ ।
- सार्वजनिक सञ्चार माध्यमको व्यावसायिक कार्ययोजना बनाई स्रोतहरूको अधिकतम प्रयोग गरी सञ्चार सेवा विस्तार र सुदृढीकरण गरिनेछ ।
- सार्वजनिक प्रसारणको पहुँच स्थानीय स्तरसम्म पुर्याइनेछ ।
- सुरक्षण मुद्रणसम्बन्धी कार्य स्वदशमै गर्न आवश्यक कानुनी एवम् भौतिक पूर्वाधार र संस्थागत व्यवस्था गरी मुद्रण प्रारम्भ गरिनेछ ।
- चलचित्रको उत्पादन, वितरण र प्रदर्शनमा प्रतिलिपि अधिकारको व्यवस्थापन, संरक्षण र कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउन सम्बद्ध पक्षहरूबीच विधिसम्मत सम्झौता गर्ने/गराउने पद्धतिको विकास गरिनेछ ।
- नेपाली चलचित्रहरूलाई संरक्षित गर्न डिजिटाइजेसन, चलचित्र पुस्तकालय र राष्ट्रिय चलचित्र सङ्ग्रहालयको स्थापना गरिनेछ । चलचित्र क्षेत्रमा बक्सअफिस सेवा लागु गरिनेछ ।
- कुनै पनि हुलाक कार्यालयबाट ग्राहकलाई बचत र ऋणको सेवा पाउने प्रणालीमा आबद्ध गरी हुलाक बचत बैङ्कको लगानीको क्षेत्र र सेवा विस्तार गरिनेछ ।
- टेलीसेन्टर र अतिरिक्त हुलाकलाई हुलाक कार्यालयसँगको आबद्धता रहने गरी स्रोत साधन र जिम्मेवारीसहित स्थानीय निकायमा हस्तान्तरण गरिनेछ ।
- सूचनाको हकको कार्यान्वयन गर्नका लागि राष्ट्रिय सूचना आयोगलाई प्रभावकारी र सक्षम बनाइनेछ ।
- सार्वजनिक निकायबाट प्रत्येक चार महिनामा आफूले गरेका कार्यहरू सार्वजनिकीकरण गर्ने पद्धतिको विकास गरिनेछ ।

- विभिन्न निकायहरूका ऐतिहासिक महत्वका वस्तु र सेवाहरूलाई डिजिटल अर्काइभमा सुरक्षित गरिनेछ ।
- प्रेस काउन्सिल नेपाललाई सुदृढीकरण गर्दै यसको भूमिका र सेवा विस्तार गरिनेछ ।

६. कार्यक्षेत्र

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालयबाट सम्पादन हुने भनी तोकिएका कार्यक्षेत्रहरू:

- सूचना तथा सञ्चारसम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- प्रेस तथा सूचना र सुरक्षण मुद्रण;
- हुलाक सेवाको सञ्चालन, विकास र प्रवर्द्धन;
- कुरियर सेवाको सुपरिवेक्षण, नियमन तथा नियन्त्रण;
- पत्रपत्रिकाको विकास तथा प्रकाशन;
- सूचना, प्रचार तथा प्रसार;
- रेडियो तथा टेलिभिजन प्रसारण, डाउन लिङ्क तथा केवल सञ्चालन;
- सूचना सञ्चार सञ्जालमार्फत् एकीकृत सेवा;
- चलचित्र विकास;
- दूरसञ्चार;
- सूचना र सञ्चार प्रविधिको विकास तथा विस्तार;
- सूचना र सञ्चार प्रविधि सम्बन्धी राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय संस्थासँगको सम्पर्क;
- फ्रिक्वेन्सी वितरण, व्यवस्थापन तथा अनुगमन;
- नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरण, नेपाल टेलिकम, गोरखापत्र संस्थान, चलचित्र विकास बोर्ड, रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति, राष्ट्रिय समाचार समिति तथा नेपाल टेलिभिजन;
- सञ्चार विषयक अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घ-संस्थासँगको सम्पर्क;
- प्रेस काउन्सिल;
- राष्ट्रिय सूचना आयोग;
- विज्ञापन सम्बन्धी विषय;
- नेपाल इन्जिनियरिङ सेवाको इलेक्ट्रोनिक एण्ड टेलिकम्युनिकेसन इन्जिनियरिङ समूह सञ्चालन ।

७. कानुनी व्यवस्था:

ऐन तथा गठन आदेश:

- रेडियो ऐन, २०१४
- आन्तरिक हुलाक वस्तु (बीमा गर्ने) ऐन, २०१९
- हुलाक ऐन, २०१९
- राष्ट्रिय समाचार समिति ऐन, २०१९
- गोरखापत्र संस्थान ऐन, २०१९
- चलचित्र (निर्माण प्रदर्शन तथा वितरण) ऐन, २०२६

- सञ्चार संस्थान ऐन, २०२८
- छापाखाना र प्रकाशन सम्बन्धी ऐन, २०४८
- प्रेस काउन्सिल ऐन, २०४८
- राष्ट्रिय प्रशारण ऐन, २०४९
- श्रमजिवी पत्रकार सम्बन्धी ऐन, २०५१
- दूरसञ्चार ऐन, २०५३
- रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति गठन आदेश २०५१
- सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४

सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय सम्बन्धी नियमावली:

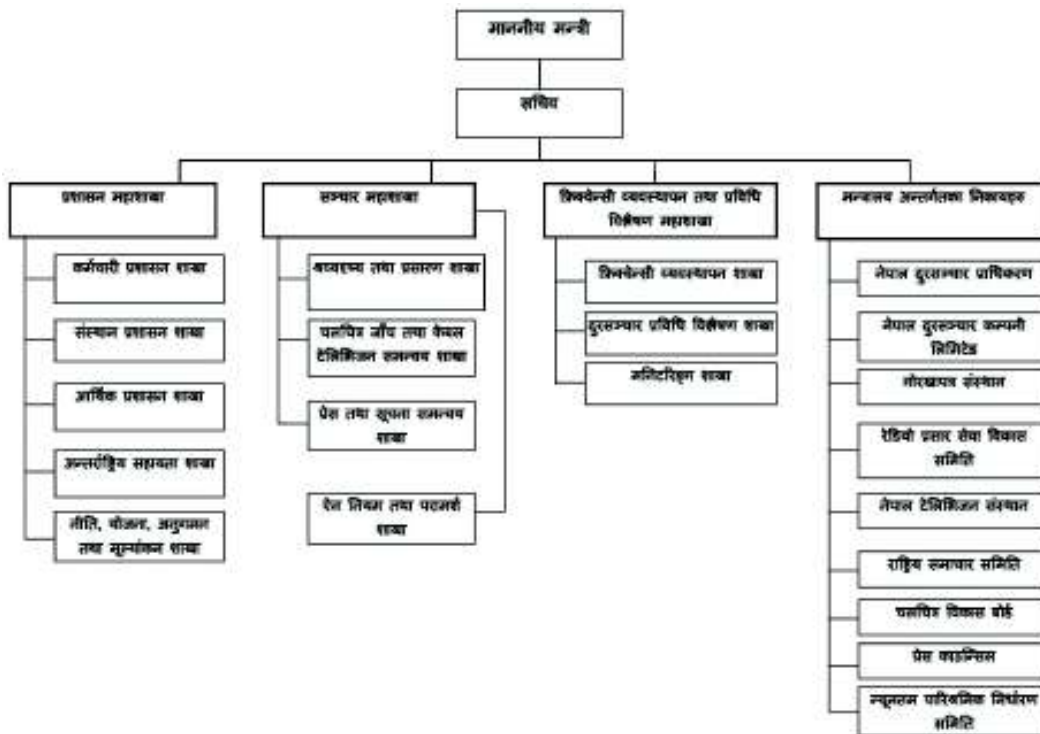
- आन्तरिक हुलाक वस्तु (बीमा नियमावली), २०१९
- हुलाक नियमावली, २०२०
- धनादेश नियमावली, २०३१
- हुलाक बचत बैंक नियमावली, २०३३
- अतिरिक्त हुलाक नियमावली, २०३४
- बैरङ्ग हुलाक नियमावली, २०३४
- गोरखापत्र कर्पोरेसन नियमहरू, २०२१
- राष्ट्रिय समाचार समिति नियमावली, २०४१
- छापाखाना र प्रकाशन सम्बन्धी नियमावली, २०४९
- प्रेस काउन्सिल (कार्य व्यवस्था) नियमावली, २०४९
- श्रमजिवी पत्रकार सम्बन्धी नियमावली, २०५३
- मुद्रण सम्बन्धी नियमहरू, २०५५
- चलचित्र (निर्माण प्रदर्शन तथा वितरण) नियमावली, २०५७
- रेडियो सञ्चार (लाइसेन्स) नियमावली, २०४९
- रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति कर्मचारी सेवा शर्त नियमावली २०५७
- रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति आर्थिक नियमावली २०४९
- राष्ट्रिय प्रशारण नियमावली, २०५२
- दूरसञ्चार नियमावली, २०५४
- सूचनाको हक सम्बन्धी नियमावली, २०६५

सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय सम्बन्धी नीतिहरू

- दूरसञ्चार नीति, २०६०
- सूचना तथा सञ्चार क्षेत्रको दीर्घकालीन नीति, २०५९
- दूरसञ्चार सेवाको रेडियो फ्रिक्वेन्सी (बाँडफाँड तथा मूल्य) सम्बन्धी नीति, २०६९
- राष्ट्रिय चलचित्र नीति, २०७१
- ब्रोडब्याण्ड नीति, २०७१

- सूचना तथा सञ्चार प्रविधि नीति, २०७२
- आम सञ्चार नीति २०७३
- विज्ञापन रहित (Clean -Feed) नीति, २०७३

८. मन्त्रालयको संगठन संरचना:

९. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

नीतिगत कार्यहरू:

- संघीयता कार्यान्वयनका लागि सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालयको कार्यात्मक विश्लेषण (Functional Analysis) सम्पन्न भई संस्थागत प्रोफाइल बनाउने कार्य भइरहेको छ ।
- नेपाल सरकारबाट आम सञ्चार क्षेत्रलाई व्यवस्थित गर्न राष्ट्रिय आमसञ्चार नीति, २०७३ स्वीकृत भई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नका निम्ति राष्ट्रिय आमसञ्चार नीति, २०७३ कार्यान्वयन सुझाव समिति गठन भई कार्य प्रारम्भ गरेको छ ।
- एनालग प्रणालिमा सञ्चालित केबुलहरू काठमाण्डौ, वीरगञ्ज, ललितपुर र पोखरा महानगरपालिका तथा विराटनगर उप महानगरपालिका (काठमाडौं महानगरपालिका क्षेत्रभित्र मिति २०७४ बैशाख १५ सम्म सो बाहेकका अन्य (महानगरपालिका, उप महानगरपालिका र नगरपालिका क्षेत्रभित्र मिति २०७४ कार्तिक १५ सम्म र अन्य सम्पूर्ण क्षेत्रमा मिति २०७५ वैशाख १५ सम्म डिजिटल प्रविधिमा रूपान्तरण गरिसक्ने निर्णय अनुरूप कार्य प्रारम्भ भएको छ ।
- सेवा प्रवाहमा सहजता ल्याउन ५०० वाट सम्मका एफ.एम. रेडियोहरूको प्रसारण इजाजत र रेडियो उपकरण लाइसेन्स जिल्लास्थित हुलाक कार्यालयहरूबाट नविकरण गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
- पत्रकारितालाई स्वच्छ र मर्यादित बनाउन पत्रकार आचारसंहिता २०७३ जारी भई कार्यान्वयनमा

आएको छ ।

- अनलाइन सञ्चार माध्यमलाई व्यवस्थित गर्न अनलाइन सञ्चार माध्यम निर्देशिका, २०७३ स्वीकृत भई लागु भएको छ ।
- सुरक्षण मुद्रण विकास समिति (गठन) आदेश, २०७३ मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत भएको छ ।
- सञ्चार संग्रहालय तथा आमसञ्चार अध्ययन प्रतिष्ठान विकास समिति (गठन) आदेश, २०७३ तर्जुमा भएको छ ।
- सुरक्षण मुद्रण ऐनको मस्यौदा तयार भएको छ ।
- दूरसञ्चार सेवा प्रदायकहरू एक आपसमा गाभ्ने वा गाभिने प्रयोजका लागि गाभ्ने वा गाभिने विषयलाई कानूनी प्रकृत्यामा ल्याउने उद्देश्यले तयार गरिएको दूरसञ्चार सेवा प्रदायकहरू एक आपसमा गाभ्ने वा गाभिने (Merger and Acquisition) सम्बन्धी नियमावली, २०७३ को मस्यौदा छलफलको क्रममा रहेको छ ।
- मन्त्रालय सम्बद्ध संस्थान, समिति, प्राधिकरण लगायतका निकायहरूका पदाधिकारीहरूको नियुक्तिको लागि मापदण्ड र कार्यविधि स्वीकृत गरी नियुक्ति प्रकृत्या निष्पक्ष, पारदर्शी र विश्वसनीय बनाइएको छ ।
- पत्रकारहरूलाई सरकारी अस्पतालमा उपचार गराउँदा लाग्ने खर्चमा ५० प्रतिशत छुटको व्यवस्था मिलाउने कार्य भएको छ । पत्रकारले निवेदन दिएको आधारमा दुर्घटना एव स्वास्थ्य बीमा गरिने प्रावधान अनुरूप चालु आ.व. २०७३/७४ को पत्रकार दुर्घटना बीमा कार्यक्रम अन्तर्गत पहिलो चरणमा २३२ जना पत्रकारको पत्रकार दुर्घटना बीमा भएको ।
- ब्रोडब्याण्ड नीति पारित भएको । Master Plan तयार गर्न नियुक्त परामर्शदाताबाट Final Report प्राप्त भई सो लाई अन्तिम रूप दिने कार्य भईरहेको ।
- सञ्चार संग्रहालय तथा आमसञ्चार अध्ययन प्रतिष्ठान विकास समिति (गठन) आदेश, २०७३ तर्जुमा भएको ।
- संचार प्रतिष्ठानमा कार्यरत श्रमजीवी पत्रकार, कर्मचारी तथा कामदारहरूको न्यूनतम पारिश्रमिक पुनरोवलोकन गरी गत २०७३ साउन १ गते देखि कार्यान्वयनमा ल्याएको छ ।
- अंग्रेजी भाषामा तयार पारिएको Broadband Master Plan लाई नेपाली भाषामा तयार गरी स्वीकृतिको क्रममा रहेको ।
- दूरसञ्चार पूर्वाधार विकास तथा सहप्रयोग सम्बन्धी नियमावली, २०७३ तयार गरि स्वीकृतिको लागि मन्त्रालयमा पठाईएको ।
- हुलाकको माध्यमबाट बिजुली, खानेपानी र टेलिफोन बिल भुक्तानी सम्बन्धी कार्यविधि मस्यौदा भएको ।

कार्यक्रमहरु:

- आ.व. २०७३/०७४ मा सामुदायिक सूचना केन्द्र सामुदायिक विद्यालयमा स्थापना गर्ने नीति अनुरूप थप ३७ जिल्लाका ४० वटा सामुदायिक विद्यालय छनौट गरी बोलपत्र आह्वान भई सम्झौताको क्रममा रहेको छ ।
- चालु आ.व. को फागुन मसान्त सम्ममा हाल सञ्चालनमा रहेका सामुदायिक सूचना केन्द्र र हुलाक टेलिसेन्टरहरूको प्रभावकारिता अभिवृद्धिको लागि मध्यमाञ्चल र सुदुरपश्चिमाञ्चलका २८ जिल्लामा

- तालिम सम्पन्न भएको छ ।
- मन्त्रालय अन्तर्गत सबै संस्थान समिति बोर्ड प्राधिकरणको व्यवस्थापन सुधार कार्ययोजना तयार भई लागू भएको ।
 - मन्त्रालयको e-Attendance System लाई Update / Maintenance गरिएको ।
 - मन्त्रालयको फ्रिक्वेन्सी व्यवस्थापन शाखाबाट जारी भएका लाइसेन्स तथा सिफारिश पत्रहरू र सो सम्बन्धी पेश भएका कागजातहरूलाई समेट्ने गरी सफ्टवेयर निर्माण गर्न आवश्यक कार्य भईरहेको
 - सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायको सूचना एवं तथ्यांकहरूको Digital Archive बनाउन रा.स.स., रेडियो नेपाल, र गोरखापत्र संस्थानलाई अनुदान सहयोग उपलब्ध गराइएको ।
 - गोरखापत्रको क्षेत्रीय प्रकाशनको लागि विराटनगरमा भवन निर्माण गर्न भवन विभागसँग २०७३ भाद्रमा ठेक्का सम्झौता भएको । कोहलपुरमा जग्गाको लागि टेण्डर आब्हान भएको ।
 - नेपालको आफ्नै भू-उपग्रहहरूको विकास गरी दूरसञ्चार प्रविधि, रेडियो र टेलिभिजनको विस्तार गर्ने कार्य प्रारम्भ गरिने लक्ष्य अनुरूप भू उपग्रह प्रक्षेपणको लागि आशय पत्र माग गरिएको
 - पुष्पलाल मध्यपहाडी राजमार्गमा पर्ने बजारकेन्द्र र घोषणा भएका नयाँ नगरपालिकाहरूमा आधुनिक सहरको अवधारणा अनुसार सूचना प्रविधिका सेवाहरू उपलब्ध गराउन नेपाल टेलिकम संग १, २ र ३ नम्बर प्रदेशको लागि सम्झौता भईसकेको र पश्चिमांचलको ४ र ५ नम्बर प्रदेशको लागि सूचना प्रकाशन गरि टेण्डर माग गरिएको
 - महत्वपूर्ण सार्वजनिक स्थलहरूमा दूरसञ्चार प्रदायक संस्था र सम्बन्धित संस्थाले लागत व्यहोर्ने गरी निःशुल्क इन्टरनेट सेवा दिने कार्य सुरु गर्न स्थान छनौट तथा सम्भाव्यता अध्ययन भैरहेको ।
 - दोलखामा चलचित्र नगरी निर्माणको लागि गुरुयोजना तयार गर्न जग्गाको भोगाधिकार प्राप्त भई चलचित्र नगरी निर्माणको क्रममा रहेको ।
 - विभिन्न २९ प्रकारका ४ करोड थान हुलाक टिकट प्रकाशन गरिएको ।
 - Internal online tracking system (हाल ४ जिल्लामा)
 - काठमाडौं उपत्यका भित्र द्रुत डाँक ढुवानीको कार्य गर्न अन्तिम तयारी भएको ।
 - निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा हुलाकको माध्यमबाट रेमिटान्स भुक्तानी सम्बन्धमा अध्ययन भईरहेको ।
 - सूचना विभागबाट सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूको संयुक्त अरब इमिरेटस् र चीनको औपचारिक भ्रमणको अवसरमा पत्रकारहरूको संयोजन र तस्वीर छायांकन कार्य गरेको । नेपाल सरकारका विभिन्न विशिष्ट अवसरहरूमा तस्वीर छायांकन कार्य गरिएको ।
 - पत्रकार परिचयपत्र वितरण Online माफत गर्न सफ्टवेयर निर्माण भई परिक्षणको क्रममा रहेको । कार्यविधि निर्माणको चरणमा रहेको
 - V-Sat Link को स्तरोन्नति गर्न Thai Com वाट विशेषज्ञ टोली आइ स्पेशिफिकेशन सहित लागत अनुमान तयार भइ खरिद प्रकृत्यामा रहेको ।
 - चलचित्रघरहरूमा बक्स अफिस सिस्टम लागू गर्ने सन्दर्भमा Central management system को Software निर्माण तथा जडान सम्बन्धी कार्य गराउनको लागि सूचना प्रकाशन भई बोलपत्र सम्बन्धी कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको ।
 - विदेशी टेलिभिजन च्यानललाई विज्ञापन रहित (Clean Feed) बनाउने नीति अवलम्बन गर्न समिति गठन भई अध्ययन भईरहेको ।

- ५०० वाट सम्मका एफ.एम.रेडियोहरूको प्रसारण इजाजत, रेडियो उपकरण लाइसेन्स नविकरण गर्ने अधिकार सम्बन्धित जिल्ला हुलाक कार्यालयाई प्रत्यायोजन गरिएको ।
- सूचनाको हक सम्बन्धी सहयोग आदान प्रदान गर्न नेपाल र बंगलादेशको सूचना आयोग बीच समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर गरिएको
- एनालग प्रणालीमा संचालित केबुलहरूलाई डिजिटल प्रणालीमा रूपान्तरण गर्न समयसीमा तोकी कार्यान्वयन प्रक्रिया अगाडि बढाइएको ।
- सरकारबाट भएका निर्णय, ऐन, नियम, कानून, निर्देशिका एकै ठाउँबाट उपलब्ध गराउन सूचना विभागमा सूचना बैंक स्थापना गरी सूचना संकलन शुरू भैरहेको ।
- कोहलपुरबाट नेपाल टेलिभिजनको परिक्षण प्रसारण २०७३ माघ देखि शुरू गरी २०७४ वैशाख १ देखि नियमित प्रसारण भएको ।
- हुलाक वस्तुहरूको विद्युतिय प्रणाली (Computerized System) बाट रेकर्ड राख्ने व्यवस्थाको लागि गोश्वारा हुलाक कार्यालयबाट Postal Internal Tracking System निर्माण भई उपत्यका भित्र र उपत्यका बाहिरका ८ जिल्लामा परिक्षणको रूपमा सञ्चालन भईरहेको सो प्रणालीबाट बारकोड सहित बिल प्रिन्ट हुने र उक्त System को मिति २०७३।१२।१५ मा सूचना तथा संचार मन्त्रीबाट शुभारम्भ भएको ।
- हुलाक मार्फत विभिन्न प्रकारका महसुल भुक्तानी गर्ने व्यवस्था मिलाउन कार्यविधिको मस्यौदा तयार भएको ।
- दुरसञ्चार ऐन २०५३ संशोधन प्रक्रिया शुरू भएको ।
- कर्णाली अञ्चलका प्रत्येक वडा वडा सम्म इन्टरनेट सेवा १ वर्ष भित्र उपलब्ध गराउने कार्य शुरू भएको ।
- उपभोक्ताहरूले आफुले फोनमा कुरा गरेको समयको मात्र महसुल दर तिर्न पाउने गरी सबै सेवा प्रदायकहरूले प्रदान गर्ने सेवाको पल्स रेट घटाउने व्यवस्था अनुरूप देहाय बमोजिम हुने गरी २०७४ वैशाख १ गते देखि कार्यान्वयनमा ल्याइएको ।
 - नेपाल राज्यभरका कुनै पनि फोनको प्रयोग गरी अन्तराष्ट्रिय (ILD) कल गर्दा ३० सेकेन्डको पल्स कायम हुने ।
 - ल्याण्डलाइन/CDMA फिक्स्डबाट नेपाल राज्यभरका कुनैपनि नम्बरमा कल गर्दा १ मिनेटको पल्स कायम हुने ।
 - कुनै पनि मोबाइल सेवा (GSM/CDMA) बाट नेपाल राज्यभरका कुनै पनि नम्बरमा कल गर्दा १० सेकेन्डको पल्स कायम हुने ।
- सासेक सूचना राजमार्ग आयोजनाबाट ३० वटा सामूदायिक सूचना केन्द्र स्थापना गर्ने र १७० कि.मी.अष्टिकल फाइबर विच्छयाउने कार्यअन्तर्गत भौतिक निर्माणको कार्य सम्पन्न भई सकेको र प्राविधिक परीक्षण सम्बन्धी कार्य मात्र बाँकी रहेको ।
- रिचिङ्ग द अनरिच्ड एस.डि.एफ आई सि टि प्रोजेक्टबाट ८१ वटा CeC's मा सामुदायिक सचेतना Community Awareness र Verification गर्ने कार्य र भूकम्पबाट क्षति भएका सामुदायिक सूचना केन्द्रहरूको पुनर्स्थापना गर्नेकार्य सञ्चालन भएको । परियोजना ३१ डिसेम्बर २०१६ मा सम्पन्न भई प्रतिवेदन तयारीको कार्य अन्तिम अवस्थामा रहेको ।

पुनर्निर्माण:**गोरखापत्र**

- विराटनगरमा भवन निर्माण गर्न भवन विभागसँग ठेक्का सम्झौता, कोहलपुरमा जग्गाको लागि टेण्डर आह्वान, र नवलपरासीमा जग्गाको व्यवस्था हुन भूमिसुधार मन्त्रालयलाई अनुरोध गरिएको ।

रा.स.स

- राससको केन्द्रीय कार्यालयको नयाँ भवन निर्माणका लागि पुनर्निर्माण प्राधिकरणबाट कार्यक्रम स्वीकृत भई केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाईले कार्य गरिरहेको ।

दुर सञ्चार

- भूकम्प प्रभावित ११ वटा जिल्लाका विद्यालय तथा शिक्षण संस्था, गा.वि.स., अस्पताल आदि निकायहरूमा ब्रोडब्याण्ड सेवा विस्तार गर्न ४ वटा जिल्ला (रसुवा, नुवाकोट, काभ्रेपलाञ्चोक र सिन्धुपाल्चोक) मा नेपाल टेलिकम मार्फत कार्य अगाडि बढाइएको ।
- बाँकि ७ जिल्लालाई २ प्याकेज गरि २ वटा का लागि ISP छनौट गर्न मिति १७ नोभेम्बर, २०१६ मा RFA जारी गरिए वमोजिम प्राप्त निवेदहरूको मूल्यांकन भई सम्झौता को चरणमा रहेको छ ।
- उपत्यका बाहेकका बाँकि ६१ जिल्लाका सबै गा.वि.स., स्वास्थ्य संस्था तथा शिक्षण संस्थामा Broadband Connectivity पुर्याउन प्रत्येक प्रदेशको लागि १-१ वटा ISP छनौट गर्न RFA Document तयार गर्ने कार्य भईरहेको ।
- विद्यालय र क्याम्पसहरूमा इन्टरनेट सेवाको विस्तार गर्न भूकम्प प्रभावित ७ जिल्लाको लागि टेण्डर प्रकाशन गरिएको र ४ जिल्लाको लागि नेपाल टेलिकम संग बार्ता भई रहेको बाँकि ६१ जिल्लाको ७ प्याकेजमा कार्य सम्पन्न गर्न टेण्डर प्रकाशन गर्ने क्रममा रहेको ।

अन्य उल्लेखनीय उपलब्धीहरू:

- चालु आ.व. मा स्वीकृत भएका ४० सहित सामुदायिक सूचना केन्द्रको संख्या कुल १६६ पुगेको छ । त्यस्तै ४०१ वटा हुलाक टेलिसेन्टरहरू स्थापना भएका छन् । चालु आ.व. को फागुन मसान्तसम्ममा थप ६४ वटा एफ.एम. रेडियो दर्ता भएका छन् । यस सहित दर्ता भएका एफ.एम. रेडियोको संख्या कुल ७६६ पुगेको छ । त्यस्तै दर्ता भएका टेलिभिजन च्यानलको संख्या १०३ पुगेको छ ।
- मुद्रण विभागबाट वि. सं. २००८ सालदेखि २०७३ साल सम्मका राजपत्रहरूको विद्युतीय अभिलेखीकरण कार्य सम्पन्न भई हालसम्मका सम्पूर्ण राजपत्रहरू अनलाइनबाटै पाउन सकिने व्यवस्था मिलाइएको छ भने नयाँ प्रकाशन भएका राजपत्रहरू पनि २४ घण्टा भित्रै अपलोड भइसक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
- चालु आ.व. को भाद्र महिनादेखि रेडियो नेपालले २४ सै घण्टा प्रसारण शुरू गरेको छ । बन्दीपुर, रोल्पा र उदयपुरको रौता माईमन्दिर क्षेत्रमा एफ.एम. रिले स्टेशन केन्द्र स्थापनाको लागि प्रारम्भिक सर्वेक्षण भएको छ । अडियो आर्काइभिङ्ग कार्य भइरहेको छ । नयाँ स्टेशन निर्माणको लागि १२ थान ट्रान्समिटर आयात भएको छ । एन्टेना र जेनरेटर खरिद कार्य अगाडि बढेको छ । रेडियो नेपालबाट हाल २१ भाषामा समाचार प्रसारण गर्नुका साथै विभिन्न १८ भाषामा समाचारका अतिरिक्त अन्य विभिन्न कार्यक्रम समेत प्रसारण हुने गरेको छ ।

- “हुलाक वस्तुहरूको विद्युतिय प्रणाली (Computerized System) बाट रेकर्ड राख्ने व्यवस्था गरी International Postal System (IPS) Light संग मेल खाने बनाउनको लागि गोश्वारा हुलाक कार्यालयबाट Postal Internal Tracking System निर्माण भई उपत्यका भित्र र उपत्यका बाहिरका ८ जिल्लामा परिक्षणको रूपमा सञ्चालनमा छ । बारकोड सहित बिल प्रिन्ट हुने उक्त प्रणालीको मिति २०७३ चैत्र १५ मा सूचना तथा संचार मन्त्रालयका माननीय मन्त्रीज्यूबाट शुभारम्भ भएको ।
- नेपालको संचार तथा विज्ञान प्रविधि अनुसन्धान प्रयोजनको लागि आफ्नै भू-उपग्रह स्थापना गर्ने उद्देश्य प्राप्तिको लागि प्राप्त भएका २० वटा आशय पत्र मूल्यांकनको क्रममा रहेको छ ।
- नेपाल टेलिभिजनले कोहलपुर बाँकेबाट २०७३ माघ १७ गतेदेखि क्षेत्रीय परीक्षण प्रसारण प्रारम्भ गरेको छ ।
- गोरखापत्रबाट नेपालको संविधानका मुलभूत विशेषताहरू सम्बन्धी सामग्री ३४ भाषामा प्रकाशित भएको छ । गोरखापत्रले विभिन्न ३७ राष्ट्रिय भाषामा समावेशी कार्यक्रम प्रकाशन गर्ने गरेको छ ।
- नेपाल टेलिकमबाट ४G सेवा सञ्चालनमा आएको छ । आधारभूत टेलिफोन सेवा सञ्चालनका लागि युनाइटेड टेलिकम लिमिटेडलाई मिति २०७३ भाद्र २० मा अनुमतिपत्र प्रदान गरिएको छ ।
- चलचित्र भवनहरूमा ई-टिकटिङ सहितको बक्स अफिस स्थापना गर्ने प्रकृया अघि बढेको छ । नेपाल दूर सञ्चार प्राधिकरणको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण सम्पन्न भएको छ । राष्ट्रिय समाचार समिति, रेडियो नेपाल र गोरखापत्र संस्थानको महत्वपूर्ण तथ्याङ्क र कागजातहरू डिजिटाइजेशन गर्ने कार्य शुरू भएको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७३।७४ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको प्रगति विवरण:

बुँदा नम्बर	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
२८०	काठमाडौँ उपत्यका र उपमहानगरपालिका क्षेत्रमा फोरजी सेवा प्रारम्भ गरिनेछ । मध्यपहाडी लोकमार्ग र हुलाकी राजमार्गमा अप्टिकल फाइबर सञ्जाल विस्तार गरी ७२ जिल्ला सदरमुकाममा तीव्रगतिको इन्टरनेट सुविधा पुऱ्याइनेछ । अप्टिकल फाइबर पुऱ्याउन कठिन हुने दुर्गम क्षेत्रमा माइक्रोवेभ ट्रान्समिसन सेवा मार्फत इन्टरनेट सुविधा विस्तार गरिने ।	नेपाल टेलिकम लाइ ४G को अनुमतिपत्र प्रदान गरिएको र पुष १७, २०७३ बाट सेवा शुरू गर्न सक्ने अनुमति प्रदान गरिएको साथै Ncell Pvt Ltd बाट ४G सेवा सञ्चालन सम्बन्धि Roll Out प्लान प्राप्त भई निर्णयको प्रक्रियामा रहेको ।
		Technical specification निर्माण भईरहेको तथा नेपाल टेलिकमले विस्तृत Survey गर्ने कार्य अन्तिम चरणमा पुऱ्याएको ।
		माइक्रोवेभ ट्रान्समिसनका लागि Specification तयार भएको ।

बुँदा नम्बर	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
२८१	ग्रामीण दूरसञ्चार कोष परिचालन गरी माइक्रोवेभ ट्रान्समिसनबाट सामुदायिक क्याम्पस, सामुदायिक उच्च माध्यमिक र माध्यमिक विद्यालय एवं प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा निःशुल्क इन्टरनेटको सुविधा पुऱ्याइने ।	नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरणबाट सामुदायिक क्याम्पस, सामुदायिक उच्च माध्यमिक र माध्यमिक विद्यालय एवं प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा इन्टरनेट सेवा पुऱ्याउनको लागि कार्य योजना स्वीकृत भई Tender Document तयार भईरहेको ।
२८२	नेपाल टेलिभिजन, रेडियो नेपाल, गोरखापत्र संस्थानलाई व्यावसायिक र आत्मनिर्भर बनाउन नीतिगत, कानुनी र संगठनात्मक सुधार गरिनेछ । तराईमा स्थानीय भाषामा नेपाल टेलिभिजन र रेडियो नेपालको प्रसारण विस्तार गरिने ।	नेपाल टेलिभिजन, गोरखापत्र संस्थान, रेडियो नेपालको व्यवस्थापन सुधार कार्ययोजना तयार भई कार्यान्वयन भएको, नियमित समीक्षा भएको, संघीय कार्यक्षेत्र अनुरूप Functional Analysis भई वित्तीय, भौतिक तथा जनशक्तिको Profile तयार गर्ने कार्य भईरहेको ।
२८३	राष्ट्रिय सूचना आयोगबाट सूचनाको हकको कार्यान्वयन र आमसञ्चार माध्यमबाट प्रकाशित सूचनाको हकसम्बन्धी विषयवस्तुको परीक्षण गरिने ।	RTI Audit को अवधारणापत्र स्वीकृत भई विज्ञ छनौट गर्ने कार्य भएको तेस्रो चौमासिकमा RTI Audit हुने । मासिक रूपमा सञ्चालन भइरहेको
२८४	पत्रकारहरूलाई सरकारी अस्पतालमा उपचार गराउँदा लाग्ने खर्चमा ५० प्रतिशत छुट दिने व्यवस्था ।	सूचना विभागबाट जारी गरिएको पत्रकार परिचयपत्र प्राप्त पत्रकारहरूलाई सरकारी अस्पतालमा उपचार खर्चमा ५० प्रतिशत छुट दिने व्यवस्था गर्न कार्यविधि निर्माण चरणमा पुगेको । साथै छुट सम्बन्धमा स्वास्थ्य मन्त्रालयमा अनुरोधका लागि पठाइएको ।
२८५	हुलाक सेवालालाई पुनर्संरचना गरी स्थानीय निकाय मार्फत सञ्चालन गरिनेछ । सार्वजनिक सेवाका भुक्तानीहरू हुलाकमार्फत हुने र बचत बैकिङ्ग सेवालालाई एविएस प्रणालीमा लैजाने कार्य अघि बढाइनेछ ।	संघीय व्यवस्था अनुरूप हुलाक सेवा विभागको पुनर्संरचना गर्न Functional Analysis भई वित्तीय, भौतिक तथा जनशक्तिको Profile तयार गर्ने कार्य भईरहेको । हुलाक सेवा अन्तर्गत सञ्चालन भइरहेको हुलाक बचत बैङ्कको क्षमता अभिवृद्धि कार्य भइरहेको । ३४ जिल्लामा डाटा ईन्ट्रि सम्पन्न भएको । बाँकी ३१ स्टेशनको डाटा ईन्ट्रिको लागि कर्मचारीलाई तालिम सञ्चालन भइरहेको ।

बुँदा नम्बर	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम कार्यक्रम	२०७३ फागुन मसान्तसम्मको प्रगति विवरण
२८६	मुद्रा, पासपोर्ट, अन्तशुल्क स्टीकर, परिचयपत्र, नागरिकता, प्रमाणपत्र, ऋणपत्र, चेकबुक, सर्टिफिकेट लगायतका सामग्रीहरू स्वदेशमै मुद्रण गर्न सुरक्षण मुद्रण छापाखाना स्थापना गर्न नीतिगत, कानुनी र संस्थागत व्यवस्था मिलाइनेछ ।	सुरक्षण मुद्रण विकास समिति (गठन), आदेश २०७३ स्वीकृत भई कार्यकारी निर्देशक नियुक्ति गर्ने प्रक्रियामा रहेको । उपकरण खरिदको लागि टेण्डर आब्हान गरिएकोमा टेण्डर मूल्यांकनको क्रममा रहेको ।

११. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५८०११३	सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय	१९८,९१०	१८६,८१५	९३.९२
३५८०१२३	मुद्रण विभाग	८६,४०३	६४,२७२	७४.३९
३५८०१३३	सूचना विभाग	१९३,०९३	१७९,१७१	९२.७९
३५८०१४३	संचार केन्द्रहरू	८,५६०	७,९०८	९२.३८
३५८०१५३	राष्ट्रिय सूचना आयोग	२९,७६७	२८,९५७	९७.२८
३५८०१६३	राष्ट्रिय समाचार समिति	७९,६००	७९,६००	१००.००
३५८०१७३	प्रेस काउन्सिल	३९,४४४	३९,४४४	१००.००
३५८०१८३	न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति	३,८४६	३,४८६	९०.६४
३५८०१९३	हुलाक सेवा विभाग	१४७,४८६	१३२,१४७	८९.६०
३५८०२०३	जिल्ला हुलाक कार्यालयहरू	२,३१८,३७२	२,१२७,६५१	९१.७७
३५८०२१३	हुलाक प्रशिक्षण केन्द्र	११,४००	९,६७१	८४.८३
३५८०२२३	केन्द्रीय धनादेश कार्यालय	११,१५५	१०,१३०	९०.८१
३५८०२३३	नेपाल फिलाटेलिक ब्यूरो	४,२८७	३,९६४	९२.४७
३५८०२४३	केन्द्रीय टिकट भण्डार	९,५१२	७,६६६	८०.५९
३५८०२५३	क्षेत्रीय हुलाक निर्देशनालयहरू	१९५,९४६	१८८,४८८	९६.१९
३५८०२६३	गोश्वारा हुलाक	१४६,४८७	१२२,५६५	८३.६७
३५८१०२३	रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति	२१०,०००	२१०,०००	१००.००
३५८१०३३	सासेक सूचना राजमार्ग आयोजना	३५,१३०	३,०९०	८.८०
३५८१०४३	रिचिङ्ग द अन्रिचर्ड एस.डि.एफ. आइसिटि प्रोजेक्ट	२२,५९०	२,०८८	९.२४
	जम्मा	३,७५१,९८७	३,४०७,११३	९०.८१

पूँजीगत खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५८०११४	सूचना तथा सन्चार मन्त्रालय	३३,४००	११,५९४	३४.७१
३५८०१२४	मुद्रण विभाग	४४,१९१	२,२८२	५.१६
३५८०१३४	सूचना विभाग	२,०००	१,४९०	७४.५०
३५८०१४४	संचार केन्द्रहरू	४५०	४४७	९९.३३
३५८०१५४	राष्ट्रिय सूचना आयोग	४,९२८	४,७२८	९५.९५
३५८०१८४	न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति	३,९३५	३,९३५	१००.०१
३५८०१९४	हुलाक सेवा विभाग	८००	७४८	९३.५०
३५८०२०४	जिल्ला हुलाक कार्यालयहरू	१४२,९५०	१०८,७३३	७६.०६
३५८०२१४	हुलाक प्रशिक्षण केन्द्र	६,३६५	३१४	४.९३
३५८०२२४	केन्द्रीय धनादेश कार्यालय	४,७१८	२,८४५	६०.३०
३५८०२३४	नेपाल फिलाटेलिक ब्यूरो	८००	८००	१००.००
३५८०२४४	केन्द्रीय टिकट भण्डार	६६०	६६१	१००.१५
३५८०२५४	क्षेत्रीय हुलाक निर्देशनालयहरू	३१,०५०	५,३७६	१७.३१
३५८०२६४	गोश्वारा हुलाक	५,०५२	५,०४२	९९.८०
३५८१०३४	सासेक सूचना राजमार्ग आयोजना	२६४,७००	५४,२५५	२०.५०
३५८१०४४	रिचिङ्ग द अन्ट्रिड एस.डि.एफ. आइसिटि प्रोजेक्ट	४०,०००	१८,५९९	४६.५०
	जम्मा	५८५,९९८	२२१,८४९	३७.८६

१२. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्त सम्मको खर्चको अवस्था:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५८०११३	सूचना तथा सन्चार मन्त्रालय	२९५,०५१	११८,०७७	४०.०२
३५८०१२३	मुद्रण विभाग	८३,१४५	५५,६७६	६६.९६
३५८०१३३	सूचना विभाग	१९७,२९४	९७,४०८	४९.३७
३५८०१४३	संचार केन्द्रहरू	९,६१८	६,८८९	७१.६३
३५८०१५३	राष्ट्रिय सूचना आयोग	३७,८९४	२७,१४३	७१.६३
३५८०१६३	राष्ट्रिय समाचार समिति	८६,५००	८६,५००	१००.००
३५८०१७३	प्रेस काउन्सिल	४६,७९२	२३,२१७	४९.६२
३५८०१८३	न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति	५,६६३	२,५२२	४४.५३
३५८०१९३	हुलाक सेवा विभाग	१४५,०८५	६३,१३८	४३.५२
३५८०२०३	जिल्ला हुलाक कार्यालयहरू	२,२१९,९४३	१,८९३,३४३	८५.२९
३५८०२१३	हुलाक प्रशिक्षण केन्द्र	१३,०५८	८,८०२	६७.४१

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५८०२२३	केन्द्रीय धनादेश कार्यालय	१०,९४७	७,४४१	६७.९७
३५८०२३३	नेपाल फिलाटेलिक ब्यूरो	४,७८२	३,१४६	६५.७९
३५८०२४३	केन्द्रीय टिकट भण्डार	३७,८६१	२९,७५०	७८.५८
३५८०२५३	क्षेत्रीय हुलाक निर्देशनालयहरू	१९०,२८२	१६८,७२३	८८.६७
३५८०२६३	गोश्वारा हुलाक	१४५,८३५	८७,९५४	६०.३१
३५८१०२३	रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति	२१७,५००	१०६,६००	४९.०१
३५८१०३३	सासेक सूचना राजमार्ग आयोजना	१७,४९०	३,१३७	१७.९४
३५८१०४३	रिचिङ्ग द अन्निचर्ड एस.डि.एफ. आइसिटि प्रोजेक्ट	१,५२७	८४६	५५.४०
	जम्मा	३,७६६,२६८	२,७९०,३१२	७४.०९

पूँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३५८०११४	सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय	८९,६८१	९,२००	१०.२६
३५८०१२४	मुद्रण विभाग	१०९,७७७	१,५६०	१.४२
३५८०१३४	सूचना विभाग	२,६००	५९३	२२.८१
३५८०१४४	संचार केन्द्रहरू	३,०८५	२,१९९	७१.२८
३५८०१५४	राष्ट्रिय सूचना आयोग	१,१४०	४८४	४२.४६
३५८०१८४	न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति	१३५	१३४	९९.२६
३५८०१९४	हुलाक सेवा विभाग	४४,५००	२१०	०.४७
३५८०२०४	जिल्ला हुलाक कार्यालयहरू	१४४,५७०	५१,२२५	३५.४३
३५८०२१४	हुलाक प्रशिक्षण केन्द्र	५,१५५	३,७७२	७३.१७
३५८०२२४	केन्द्रीय धनादेश कार्यालय	४,४२५	३,३९०	७६.६१
३५८०२३४	नेपाल फिलाटेलिक ब्यूरो	१,४९०	४३८	२९.४०
३५८०२४४	केन्द्रीय टिकट भण्डार	७००	३०४	४३.४३
३५८०२५४	क्षेत्रीय हुलाक निर्देशनालयहरू	२०,३७०	२,१८१	१०.७१
३५८०२६४	गोश्वारा हुलाक	१५,०४२	३,१०४	२०.६४
३५८१०३४	सासेक सूचना राजमार्ग आयोजना	११०,७००	४६,६०५	४२.१०
३५८१०४४	रिचिङ्ग द अन्निचर्ड एस.डि.एफ. आइसिटि प्रोजेक्ट	२५,०००	४,९६२	१९.८५
	जम्मा	५७८,३७०	१३०,३६१	२२.५४

♦ ♦ ♦

स्वास्थ्य मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

नेपालमा पहिलोपटक वि.स. १९९० मा स्वास्थ्य सेवा विभागको स्थापना भएकोमा स्वास्थ्य क्षेत्रमा नयाँ विषयहरूको प्रवेशलाई एकीकृत गरी सञ्चालनका लागि वि.सं. २०११ सालमा स्वास्थ्य मन्त्रालयको स्थापना भएको पाइन्छ । विभिन्न आरोह अवरोह पार गर्दै आएको स्वास्थ्य मन्त्रालय अन्तरगत हाल स्वास्थ्य सेवा विभाग, आयुर्वेद विभाग र औषधि व्यवस्था विभाग गरी ३ वटा विभाग रहेका छन् । नेपालको वर्तमान संविधानले मुलुकमा ३ तहको सरकारको व्यवस्था गरेसँगै स्वास्थ्य मन्त्रालय समेत पुनर्संरचनाको संघारमा रहेको छ । वर्तमान संविधानले स्वास्थ्यलाई मौलिक हकको रूपमा अङ्गीकार गर्दै प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने मौलिक हकको प्रत्याभूति गरेको छ । साथै स्वास्थ्य सेवामा सबैको समान पहुँचको व्यवस्था गर्ने, कसैलाई पनि आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाबाट वञ्चित नगरिने, प्रत्येक व्यक्तिलाई आफ्नो स्वास्थ्य उपचारको सम्बन्धमा जानकारी पाउने हकको व्यवस्था गरेको छ । सँगसँगै नेपाललाई सन् २०२२ सम्ममा अतिकम विकसित राष्ट्रको सूचीबाट मध्यम आयस्तर भएका विकासशील मुलुकको सूचीमा पुर्याउने सरकारको सोचलाई साकार गर्न स्वास्थ्य क्षेत्रको सेवालाई मुख्य आधारशीलाको रूपमा लिइएको छ । यस पृष्ठभूमिमा स्वास्थ्य नीति र क्षेत्रगत रणनीतिलाई मध्यनजर गरी विगत वर्षदेखि सञ्चालनमा रहेका प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रमहरूलाई निरन्तरता दिंदै आएको छ ।

२. दीर्घकालीन सोच:

सबै नेपाली नागरिकहरू शारीरिक, मानसिक, सामाजिक र भावनात्मक रूपमा स्वस्थ रही उत्पादनशील र गुणस्तरीय जीवन यापन गर्न सक्षम हुने ।

३. उद्देश्य:

राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति, २०७१ अनुरूप निर्धारण गरिएका निम्न उद्देश्यहरूलाई आधार मानी स्वास्थ्य क्षेत्रका निम्नित आवश्यक योजना तथा वार्षिक कार्यक्रमहरू तय गर्नुपर्नेछ ।

- नागरिकको मौलिक अधिकारको रूपमा रहेको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क उपलब्ध गराउने ।
- प्रत्येक नागरिकले सहज रूपमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्न सक्ने गरी आवश्यक औषधि, उपकरण, प्रविधि र दक्ष स्वास्थ्यकर्मीसहितको प्रभावकारी एवं जवाफदेहीपूर्ण स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको स्थापना गर्ने ।
- स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा जनसहभागिता प्रवर्द्धन गर्ने । यस क्षेत्रमा निजी तथा सहकारी क्षेत्रको संलग्नता वृद्धि र व्यवस्थित गर्दै अपनत्व प्रवर्द्धन गर्ने ।

४. रणनीतिहरू:

चौधौँ योजनाअनुरूप स्वास्थ्य क्षेत्रको विषयगत रणनीतिहरू निम्न बमोजिम रहेका छन्:

- गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबैको सहज पहुँच हुनेगरी प्रभावकारी रूपमा सेवा उपलब्ध गराउने ।

- पोषणयुक्त खानेकुराको बारेमा चेतना बढाउँदै यससम्बन्धी सेवाको पहुँच आम नागरिकसम्म पुऱ्याउने ।
- नवजात शिशु मृत्यु दर, शिशु मृत्यु दर र बाल मृत्यु दर घटाउने र औसत आयु बढाउने ।
- गुणस्तरीय औषधि तथा स्वास्थ्य सामग्रीको आन्तरिक उत्पादनलाई जोड दिने ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा निजी, सहकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रको संलग्नता वृद्धि गरी ती क्षेत्रहरूबाट हुने लगानीलाई व्यवस्थित गर्ने ।
- देशमा उपलब्ध जडीबुटीको व्यवस्थापन र उपयोग गर्दै आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीको विकास तथा प्रचलित अन्य पूरक—चिकित्सा प्रणालीहरूको संरक्षण एवं व्यवस्थित विकास गर्ने ।

५. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ अनुसार स्वास्थ्य मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू निम्न बमोजिम रहेका छन्:

- स्वास्थ्यसम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- एलोप्याथिक, आयुर्वेदिक, होमियोप्याथिक र यूनानी आदि चिकित्सा प्रणालीको विषयमा प्रतिकारात्मक, प्रवर्द्धनात्मक, उपचारात्मक, पुनःस्थापन, अनुसन्धान तथा विकास,
- विश्व स्वास्थ्य सगठन र स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित अन्तराष्ट्रिय संस्था,
- स्वास्थ्य तालिम,
- स्वास्थ्य सेवा सम्बद्ध गैरसरकारी संस्था,
- स्वास्थ्य विषयक अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थासँग सम्पर्क,
- नर्सिङ होम, निजी तथा सामुदायिक अस्पताल,
- स्वास्थ्य क्षेत्रको जनशक्ति विकास र उपयोग,
- जनस्वास्थ्य तथा सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवाको विस्तार, अनुसन्धान, योजना र विकास,
- औषधिको अनुसन्धान, उत्पादन, गुणस्तर निर्धारण, मूल्य नियन्त्रण तथा बिक्रीवितरण र औषधि वा औषधि उत्पादनमा लागू पदार्थको अनुचित प्रयोग वा दुरुपयोग हुन नदिई असुरक्षित तथा न्यून गुणस्तरका औषधिको उत्पादन, बिक्रीवितरण, निकासी, पैठारी, सञ्चयसेवन र नियन्त्रण
- चिकित्सा तथा स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित परिषद्, प्रतिष्ठान तथा अन्य संस्था,
- परिवार नियोजन तथा मातृशिशु कल्याण योजना,
- प्रजनन स्वास्थ्य र पोषण शिक्षा,
- नेपाल स्वास्थ्य सेवाको सञ्चालन,

६. कानुनी व्यवस्था:

ऐन तथा नियमावलीहरू

- बिफर नियन्त्रण ऐन २०२०
- संक्रामक रोग ऐन २०२०
- नेपाल मेडिकल काउन्सिल ऐन २०२०
- औषधि ऐन, २०३५

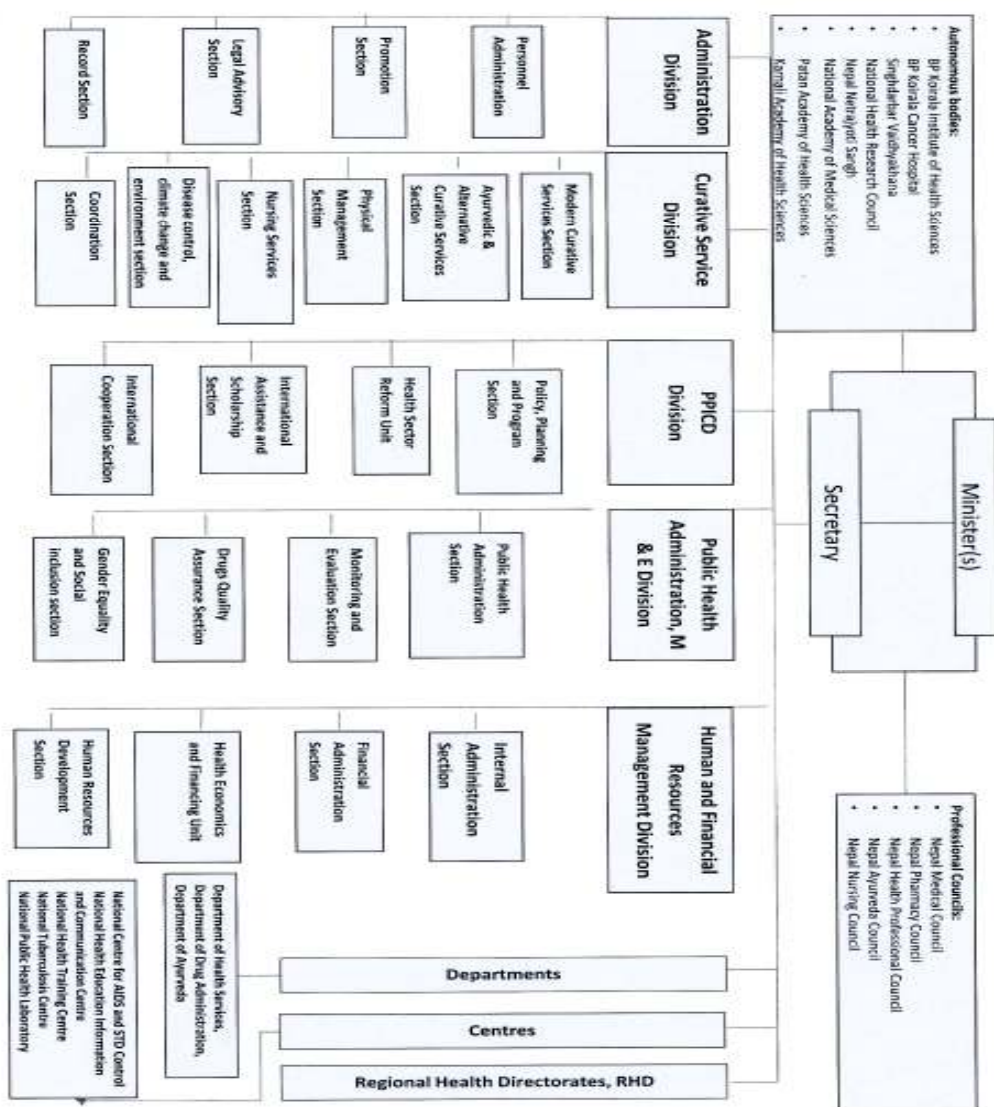
- आयुर्वेद चिकित्सा परिषद् ऐन, २०४५
- नेपाल स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद् ऐन २०४७
- आमाको दुधलाई प्रतिस्थापन गर्ने वस्तु २०४९ (बिक्री वितरण नियन्त्रण)
- वी.पी.कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान ऐन, २०४९
- नेपाल नर्सिङ परिषद् ऐन, २०५२
- नेपाल स्वास्थ्य व्यवसायी परिषद् ऐन, २०४७
- नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३
- वी.पी. कोइराला मेमोरियल क्यान्सर अस्पताल ऐन, २०५४
- मानव शरीरको अंग प्रत्यारोपण (नियमित तथा निषेध) ऐन, २०५५
- शहिद गंगालाल राष्ट्रिय हृदय केन्द्र ऐन, २०५७
- नेपाल फार्मसी परिषद् ऐन, २०५७
- चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान ऐन २०६३
- पाटन स्वास्थ्य विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान ऐन २०६४
- स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य संस्थाको सुरक्षासम्बन्धी ऐन, २०६६
- सूर्तिजन्य पदार्थ ऐन २०६८ (नियन्त्रण र नियमन गर्ने)
- खोप ऐन २०२०
- मानव अंग प्रत्यारोपण (नियमित तथा निषेध) ऐन २०७२ (२०५५ को संशोधन)
- बिफर नियन्त्रण नियामावली, २०२३
- नेपाल मेडिकल काउन्सिल, नियमावली, २०२४
- औषधि परामर्श परिषद् र औषधि सल्लाहकार समिति गठन नियामावली २०३७
- औषधि दर्ता नियामावली २०३८
- औषधि जाँचबुझ तथा निरीक्षण नियमावली, २०४०
- औषधि उत्पादन संहिता, २०४१
- औषधिस्तर नियामावली, २०४३
- स्वास्थ्य कर कोष नियमावली २०५१ (धुम्रपान तथा मदिरा दस्तुर)
- नेपाल स्वास्थ्य सेवा नियमावली २०५५
- नेपाल स्वास्थ्य व्यवसायी परिषद् नियामावली २०५६

निर्देशिका, कार्यक्रमहरू तथा कार्ययोजनाहरू:

- सुरक्षित गर्भपतन सेवा प्रक्रिया, २०६०
- राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला नीति २०६९
- राष्ट्रिय स्वास्थ्य सञ्चार नीति २०६९
- स्वास्थ्य क्षेत्रको ४ वर्षे मानव संसाधन रणनीति योजना २०६९
- विपन्न नागरिक औषधि उपचार कोष निर्देशिका २०७१
- निजी तथा गैर सरकारी अस्पताल सञ्चालन मापदण्ड निर्देशिका २०७०
- मुख स्वास्थ्य नीति २०७०

- स्वास्थ्य सस्था स्थापना, सञ्चालन तथा स्तरोन्नति मापदण्डसम्बन्धी निर्देशिका २०७०
- राष्ट्रिय रक्त संचार नीति २०७१
- राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति २०७१
- राष्ट्रिय स्वास्थ्य बीमा नीति २०७१
- सूर्तिजन्य पदार्थ नियन्त्रण तथा नियमन निर्देशिका २०७१
- सूर्तिजन्य पदार्थको प्याकेटमा चित्र र सन्देश अंकित निर्देशिका २०७१
- विस्तारित अस्पताल सेवा सञ्चालन तथा नन प्राक्टिस भत्ता कार्य सञ्चालन निर्देशिका २०७१

७. मन्त्रालयको संगठन संरचना

८. चालु आर्थिक वर्ष २०७३।७४ फाल्गुन मसान्तसम्म सम्पादन भएका महत्त्वपूर्ण कार्यहरू:

- चालु आ.व. ०७३।७४ को ८ महिनामा २ लाख ५९ हजार १ सय ९१ जनालाई बि.सि.जी. भ्याक्सिन प्रदान गरिएको, २ लाख ३४ हजार ४ सय ८१ जनालाई डि.पि.टि. हेपाटाइटिस बि. तेश्रो मात्रा प्रदान गरिएको २ लाख २९ हजार २ सय ७५ जनालाई पोलियो (तेश्रो मात्रा) प्रदान गरिएको र त्यसैगरी २ लाख १० हजार २ सय ४५ जना महिलालाई टिटानस खोप दिइएको, ९३ लाख ८ हजार १ सय २८ जनालाई दादुरा रूवेला खोप दिइएको २ लाख २३ हजार ५ सय २६ जना महिलालाई आइरन चक्री वितरण गरिएको छ । ६ लाख १९ हजार ६ सय ९२ जना झाडापखालाका रोगीहरू दर्ता भएकोमा ५ लाख ९ हजार ४ सय ५४ लाई जीक र जीवनजलबाट उपचार गरिएको । यसैगरी ४ लाख १८ हजार ३ सय २७ जनाको श्वासप्रश्वाससम्बन्धी रोगको उपचार गरिएको छ ।
- प्रजनन स्वास्थ्य सेवा नेपाल सरकारको उच्च प्राथमिकतामा परेको कार्यक्रम हो । प्रथम पञ्च वर्षीय योजनादेखि नै प्रजनन स्वास्थ्य सेवालार्ई उच्च महत्त्व दिइएको यो कार्यक्रम सन् १९७८ को अल्माटा सम्मेलनले मातृ तथा शिशु स्वास्थ्य तथा परिवार नियोजन सेवालार्ई प्राथमिक स्वास्थ्य सेवाको एक प्रमुख तत्वको रूपमा स्वीकार गरेको र नेपालले पनि उक्त अल्माआटा घोषणामा प्रतिवद्धता जाहेर गरेकोले नेपाल सरकारले यस कार्यक्रमलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्दै सोहि अनुसार विभिन्न कार्यक्रमहरू तय गर्दै आएको छ ।
- सन् १९८७ मा नैरोबी सम्मेलन, १९९९४ को कायरो सम्मेलन आदिको पृष्ठभूमिमा सन् १९९७ मा सुरक्षित मातृत्व नीति तथा १९९८ मा प्रजनन स्वास्थ्य रणनीतिको आधारमा स्वास्थ्य मन्त्रालयले प्रजननसम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ ।
- विगत देखि सञ्चालित कार्यक्रमबाट सम्भाव्य क्षयरोगीहरूको खकार परीक्षण गरी DOTS प्रविधिबाट निःशुल्क औषधि उपचार गरिएको छ । रोकथामका लागि विभिन्न माध्यमद्वारा सन्देशमूलक र चेतनामूलक सामग्रीहरू प्रशारण, स्वास्थ्यकर्मीलाई तालिम प्रदान गर्ने जस्ता कार्यक्रम र MDR TB विरामीको लागि होस्टेलको स्थापना तथा सञ्चालन गरिएको, स्वास्थ्यकर्मीहरूको लागि TB आधारभूत तालिम सञ्चालन गरिएको छ ।
- चालु आर्थिक वर्ष २०७३।७४ को ८ महिनामा मलेरियाका अनुमानित ७ सय ७८ प्रभावितहरू देखिएका छन् भने गत आर्थिक वर्षमा ९ सय ९१ प्रभावितहरू देखिएका थिए । कालाजार प्रभावित क्षेत्रहरूबाट चालु आर्थिक वर्षको ८ महिनामा अनुमानित १ सय ६४ प्रभावित देखिएका छन् भने गत आर्थिक वर्षमा २ सय ५० प्रभावितहरू देखिएका थिए । त्यसैगरी चालु आर्थिक वर्षको ८ महिनामा अनुमानित १ हजार ५ सय २९ प्रभावित देखिएका छन् भने गत आर्थिक वर्षमा १ सय ३४ प्रभावितहरू देखिएका थिए । चालु आर्थिक वर्षको आठ महिनामा विभिन्न ४७ जिल्लाहरूबाट स्क्रब टाइफसका ८३१ प्रभावितहरू देखिएका छन् ।
- आर्थिक वर्ष २०७२।७३ मा हात्तीपाइले निवारणको आम औषधि सेवन अभियान अन्तर्गत ३५ जिल्लाका करिब एक करोड चौबिस लाख मानिसहरूलाई हात्तीपाइले रोग नियन्त्रण, रोकथाम र निवारणको लागि औषधि सेवा उपलब्ध गराइएको थियो । त्यसैगरी चालु आर्थिक वर्ष २०७३।७४ मा सो अभियान ३० जिल्लाहरूमा सञ्चालन गरी १ करोड ८ लाख मानिसहरूलाई उक्त औषधि

- खुवाइने लक्ष्य राखिएको छ । चालु आ.व. २०७३।७४ मा खानेपानीको गुणस्तर निगरानीको लागि पश्चिमाञ्चलका आठ जिल्लाहरूमा अभिमुखीकरण, weighing machine वितरण गरिनुका साथै अनुगमन गरिएको छ ।
- विश्वका अन्य देश सरह नेपालमा पनि कुष्ठरोग निवारण (प्रति १० हजारमा १ भन्दा कम कुष्ठरोगका विरामी) गरिएको । हाल नेपालमा प्रति १० हजार जनसंख्यामा ०.८९ कुष्ठरोग विरामी रहेको अवस्था छ । बहु औषधि विधिबाट करीव १८०००० कुष्ठरोगका विरामीहरूलाई औषधि उपचार गरी निको पारिएको छ ।
 - स्वास्थ्यसम्बन्धी सन्देशहरू नेपाल टेलिभिजन १७०० पटक र २३३३ पटक सार्ने रोग र ३६५० नसार्ने रोग का मुख्य जोखिम तत्व जस्तै सुर्तीजन्य पदार्थको सेवन, रक्सि सेवन, खानपिन र शारीरिक कसरतको कमिका बारेमा जनचेतना फैलाउन संचार कार्यक्रम, अन्तरव्यक्ति सञ्चार, आम सञ्चार, अन्तरक्रिया, गोष्ठी, वकालत लगायत श्रव्य, दृश्य र एफ.एम., रेडियो तथा टेलिभिजनहरू बाट संदेश उत्पादन र प्रसारण गरिएको छ, जसबाट करीव १० लाख जनताहरू लाभान्वित भएको अनुमान छ ।
 - चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्ममा १ सय ५० जना न्यून आय भएका विरामीहरूको आँखाको उपचार गरिएको छ । सुदूर तथा मध्यपश्चिमका जिल्लाहरूमा ५० वर्ष माथिका ४ हजार ५ सय जनालाई निःशुल्क चस्मा वितरण गरिएको छ । दुर्गम जिल्लाहरूमा मोतिविन्दु लागेका करिव ३ हजार ५ सय जनाको शल्यक्रिया गरिएको छ । विपन्न नागरिक कोषबाट विभिन्न ९ प्रकारका रोगहरूको उपचारका लागि ७ हजार ६ सय ७५ जना नयाँ विरामीहरूले सेवा प्राप्त गरेका छन् । स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रम लागु गर्न मन्त्रिपरिषदबाट स्वीकृत गरी स्वास्थ्य बीमासम्बन्धी विधेयक संसदमा पेश गरिएको छ ।
 - आर्थिक वर्ष २०७३।०७४ मा २९ स्थानबाट एच.आइ.भी. संक्रमितहरूलाई CD4 सेवा दिइएको थियो । ६७ वटा ART केन्द्रहरूबाट १३ हजार ६९ जनालाई ART उपचार सेवा दिइएको थियो । १६ जिल्लामा समुदायमा आधारित CB PMTCT सेवा विस्तार गरिएको थियो । सो अवधिमा ARV औषधि सेवन गरिरहेका संक्रमित तथा PMTCT कार्यक्रममा आवद्ध गर्भवती महिला र ARV मा रहेका १५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूलाई पौष्टिक आहार वितरण गरिएको थियो । १ सय ७२ वटा HTC Center बाट एच.आइ.भी. परीक्षण गरिएको थियो ।
 - आर्थिक वर्ष २०७३।७४ को प्रथम आठ महिनामा १ लाख ७३ हजार ७ सय ४९ जनाको HIV परीक्षण गरिएको छ । साथै, ३ लाख ६ हजार ८ सय ७२ जना गर्भवती महिलामा पनि HIV परीक्षण गरिएको छ । उच्च जोखिममा रहेका Migrant र उनीहरूको परिवार MSM, MSWTG, PWID र PLHIV लाई लक्षित गरी गैरसरकारी संस्थाहरूसँग सेवा करार गरेर विस्तृत HIV रोकथाम कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । [MSM (Men that have sex with Men), MSWTG (Male Sex Worker, Transgender Group/Communities), PWID (People who inject drugs) र PLHIV (People Living with HIV/AIDS)]

जनशक्ति विकास, अध्ययन तथा अनुसन्धान

- आर्थिक वर्ष २०७३।७४ मा १ सय ५० जना सि.अ.हे.व तथा १ सय ८० जना अ.हे.व. र ६० जना अ.न.मी. तथा ६० जना सि.अ.न.मी लाई स्तरवृद्धि तालिम प्रदान गरिएको छ । ६० जना स्टाफनर्सलाई दक्ष प्रसूतिसेवा तालिम र १ सय जनालाई एनेस्थेस्टिक असिस्टेन्ट तालिम प्रदान गरिएको थियो । त्यसैगरी, ३५ जनालाई हाई अल्टिच्यूड सिक्नेस प्रशिक्षक तालिम र ६७८ जनालाई TABUCS तालिम प्रदान गरिएको थियो । चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्ममा ८ सय ५० जना नर्स, २ सय ५० जना चिकित्सकलाई मेडिकोलिगल तालिम र इम्प्लान्ट सुरक्षित गर्भपतन सेवा तालिम प्रदान गरिएको छ ।
- रगतको सहज आपूर्तिको लागि दुर्गम ५ जिल्लामा रक्त सञ्चार सेवा विस्तार कार्य सम्पन्न गरिएको । झापा जिल्लामा कम्पोनेन्ट मेशिन खरिद गरी रक्त तथा रक्तजन्य पदार्थको सहज रूपमा आपूर्ति व्यवस्था गरिएको छ ।
- सिकल सेल परीक्षणको लागि भेरी अन्चल अस्पताल, सेती अन्चल अस्पताल र राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशालामा मेशिन स्थापना गरि परीक्षण गर्दै आइरहेको छ ।
- माहामारीजन्य रोगको परीक्षण गर्न बि.एस.एल.थ्रि जस्ता अत्याधुनिक प्रयोगशाला सेवा सञ्चालनमा ल्याइएको छ ।
 - ३५ वटा स्वास्थ्य चौकीहरूमा प्रयोगशाला सेवा सञ्चालन गरिएको छ ।
 - पुराना मेशिन विस्थापित गरि नयाँ वायोकेमेट्रि एनालाइजर वाट २५ वटा जिल्लामा सेवा विस्तार गरिएको छ ।
 - विराटनगरमा क्षेत्रीय स्तरको प्रयोगशाला सेवा सुरू गरिएको छ ।
 - लोकसेवा उत्तीर्ण भई आएका ल्याव टेक्नीसियन र ल्याव असिष्टेन्टहरूलाई सेवा प्रवेश तालिम दिइएको । २० जना ल्याव टेक्नीसियनहरूलाई व्याक्टेरियोलोजिसम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएको छ ।
- विनाशकारी भूकम्प पश्चात क्षतिग्रस्त स्वास्थ्य संस्थाहरूको पुनर्निर्माण गरी प्राथमिक तथा आकस्मिक स्वास्थ्य सेवालाई पुनःस्थापित गर्ने उद्देश्यले हालसम्म विभिन्न ६० भन्दा बढी राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्थाहरूसँग ७.५२ अर्ब भन्दा बढी रकमको सम्झौता मार्फत स्वास्थ्य संस्थाको पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको छ । चालु आर्थिक वर्ष २०७३।७४ मा कोइका, जाइका, के.एफ.डब्ल्यू र युरोपियन श्रोतबाट ३ अर्ब ६५ करोड रकम स्वीकृति भइसकेको छ । त्यसमा कोइका, जाइका र के.एफ.डब्ल्यू को श्रोत सोझै भुक्तानी हुनेछ भने मन्त्रालयलाई युरोपियन युनियनका तर्फबाट ५० करोड खर्च गर्ने अख्तियारी भई भूकम्प प्रभावित जिल्लामा पठाइएको छ । PDNA अन्तर्गत ३१ जिल्लाका लगभग ८८० वटा भन्दा बढी स्वास्थ्य संस्थाको स्थायी पुनर्निर्माण, आवश्यक चिकित्सकीय उपकरण, फर्निचर तथा अन्य सामग्री उपलब्ध गराउन आगामी ५ वर्षका लागि स्वास्थ्य क्षेत्रका लागि मात्र १७.४९ अर्ब रूपैयाको योजना प्रस्तुत गरिएको छ भने पोषण क्षेत्रको सुधारका लागि मात्रै करीव ७.४ अर्ब रूपैयाको प्रस्तावना गरिएको छ ।

९. आर्थिक वर्ष २०७३।७४ को को बजेट वक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको दोस्रो चौमासिक अवधिसम्मको प्रगति विवरण:

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
२४०.	कुनै पनि नागरिकले व्यक्तिगत सम्पत्तिको अभावमा औषधि उपचार गराउनबाट वञ्चित हुनुपर्ने अवस्थालाई सदाको लागि अन्त्य गर्न आगामी तीन वर्षभित्र सबै नेपालीको स्वास्थ्य बीमा गर्ने लक्ष्यसहित राष्ट्रिय स्वास्थ्य बीमा योजना चरणबद्ध रूपमा कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाएको छु । यो योजना आगामी आर्थिक वर्ष २५ जिल्लामा विस्तार गरिनेछ ।	हालसम्म स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रम आठ जिल्लामा लागु भइसकेको, बाँकी जिल्लामा लागु गर्ने तयारी भइरहेको छ
२४१.	सबै नेपालीलाई नेपालिभित्रै विशेष चिकित्सकसहितको अत्याधुनिक स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने उद्देश्यले वीर अस्पताललाई काठमाडौं उपत्यका भित्रको उपयुक्त स्थानमा न्यूनतम पाँच सय रोपनी क्षेत्रफलमा अत्याधुनिक भौतिक पूर्वाधार, यन्त्र उपकरण र विशेष सेवासहितको अन्तर्राष्ट्रियस्तरको सुविधा सम्पन्न अस्पतालको रूपमा विकास गरिनेछ । आगामी आर्थिक वर्षमा जग्गा पहिचान र गुरु योजना तयारी गरी निर्माण कार्य आरम्भ गरिनेछ ।	भक्तपुरको दुवाकोटको जग्गा प्राप्त भइसकेको, हाललाई Academic Session विस्तार गर्न कार्य अघि बढाइएको ।
२४२.	भक्तपुरको सल्लाघारी स्थित तीनकुनेमा आधुनिक स्वास्थ्य प्रयोगशाला र मृगौला उपचार केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।	जग्गा प्राप्त हुन नसकेकोले यस कार्यमा विनियोजित रकम अन्यत्र रकमान्तर गरिएको ।
२४३.	महिलालाई सुरक्षित प्रसुति सेवा निशुल्क रूपमा उपलब्ध गराउन सघन आकस्मिक प्रसुति सेवा र नवजात शिशु सेवालाई ७५ जिल्लामा विस्तार गरेको छु । आमा र बच्चाको पोषण सुनिश्चित गर्न सुनौला हजार दिन कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी बनाइनेछ ।	प्रसुति सेवा र नवजात शिशु सेवा विस्तार हुन बाँकी जिल्लामा अत्याधुनिक प्रसुति सेवा केन्द्र विस्तारको लागि रकम निकास भइ कार्य भइरहेको ।
२४४.	महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको सामाजिक योगदानको कदर गर्दै उनीहरूलाई प्रदान गरिदै आएको पोशाक खर्च रु. १५०० ले वृद्धि गरेको छु । उनीहरूको स्वास्थ्य बीमाको प्रवन्ध गरेको छु ।	वृद्धि गरिएको रु. १५०० सहितको पोशाक खर्च महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूलाई प्रदान गरिएको । अनिवार्य बीमाको व्यवस्था गरिएको ।
२४५.	आगामी आर्थिक वर्ष सात लाख बालबालिकाहरूलाई ११ प्रकारका रोग विरुद्धको खोप निशुल्करूपमा	आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा लक्ष्य अनुसार खोप लगाउने कार्य सम्पन्न

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
	लगाइनेछ ।	हुने ।
२४६.	आयुर्वेदिक औषधिहरूको गुणस्तरमा सुधार ल्याउन सिंहदरबार वैद्यखानाको औषधि उत्पादन प्रक्रियामा असल उत्पादन प्रक्रिया (जीएमपी) अवलम्बन गरिने छ ।	आयुर्वेदिक औषधिहरूको गुणस्तरमा सुधार ल्याउन सिंहदरबार वैद्यखानाको औषधि उत्पादन प्रक्रियामा असल उत्पादन प्रक्रिया (जीएमपी) अवलम्बन गरिएको ।
२४७.	विपन्न नागरिकलाई आठ प्रकारका रोगहरूको निशुल्क उपचारमा अनुदान दिने तथा डायलिसिस सेवालाई मृगौला प्रत्यारोपण नगरेसम्म निशुल्क गरिने । तराई-मधेश क्षेत्रमा विशेष गरी थारू समुदायमा देखिएको सिकलसेल एनिमियाको पहिचान र उपचारको लागि सेवा विस्तार गरिएको ।	डायलिसिस सेवालाई मृगौला प्रत्यारोपण नगरेसम्म निशुल्क गरिएको । विशेष गरी थारू समुदायमा देखिएको सिकलसेल एनिमियाको पहिचान र उपचारको लागि विभिन्न कार्यक्रम गरिएको ।
२४८.	एक गाउँ एक डाक्टर कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउन सोही गाउँका प्रवेश परीक्षा उत्तीर्ण गर्ने विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्तिमा एमबीबीएस पढाउने प्रबन्ध गरिएको छ । अध्ययन सम्पन्न गरेपछि पाँच वर्षसम्म आफ्नै गाउँमा सेवा गर्नुपर्ने प्रबन्ध मिलाएको छ ।	सबै प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा डाक्टर पठाइएको ।
२४९.	गरिबीको रेखामुनिका नागरिकहरूलाई देशभित्रका सरकारी अस्पतालहरूमा क्यान्सर, मुटु, मृगौला र कलेजोको उपचार निशुल्क गर्न प्रबन्ध मिलाइएको ।	गरिबीको रेखामुनिका नागरिकहरूलाई देशभित्रका सरकारी अस्पतालहरूमा क्यान्सर, मुटु, मृगौला र कलेजोको उपचार निशुल्क गरिएको ।
२५०.	सरकारी छात्रवृत्तिमा एम.डी. र एम.एस.गरेका विशेष चिकित्सकहरूले निश्चित अवधिसम्म दुर्गम क्षेत्रमा अनिवार्य रूपमा सेवा गर्नुपर्ने र मेडिकल कलेजको सहकार्यमा दुर्गम क्षेत्रमा प्रदान गरिने विशेष स्वास्थ्य सेवालाई विस्तार गरिनेछ ।	सरकारी छात्रवृत्तिमा एम.डी. र एम.एस.गरेका विशेष चिकित्सकहरूले निश्चित अवधिसम्म दुर्गम क्षेत्रमा अनिवार्य रूपमा सेवा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको । मेडिकल कलेजको सहकार्यमा दुर्गम क्षेत्रमा विशेष स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गरिएको
२५१.	कैलालीको गेटामा दशरथ चन्द स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान निर्माण र सञ्चालनका गरिने छ ।	कैलालीको गेटामा स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान नभै शिक्षण अस्पताल स्थापना गरिने भए अनुरूप शिक्षा

ब.व.को बुँदा नं.	लिइएको नीति तथा कार्यक्रम	फागुन मसान्तसम्मको प्रगति
		मन्त्रालयबाट कार्य भइरहेको ।
२५२.	क्यान्सर रोग निदान तथा उपचारसम्बन्धी थप सेवा पूर्वको धरान र पश्चिमको नेपालगञ्जबाट उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाएको छु ।	वी.पी.कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, धरानबाट क्यान्सर रोग निदान तथा उपचार सम्बन्धी सेवा सुरु भएको, नेपालगञ्जमा सुशील कोइराला प्रखर क्यान्सर अस्पताल स्थापना भएको ।
२५३.	स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्था वा निकायहरूको सेवा प्रवाह, औषधिको गुणस्तर, स्वास्थ्यकर्मीको आचारसंहिताको पालना लगायतका विषयहरूको अनुगमनको लागि सशक्त प्रणालीको विकास गरिने छ । सार्वजनिक, निजी तथा सामुदायिक स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर नियमनको लागि जन स्वास्थ्य विधेयक व्यवस्थापिका-संसद समक्ष प्रस्तुत गरिनेछ ।	जन स्वास्थ्य विधेयक मस्यौदा तयारी भइ राय सहमतको लागि कानून, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालयमा पठाइएको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३७००११३	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	१,१५६,५४४	७४,५६६	६.४५
३७००१२३	स्वास्थ्य सेवा विभाग	१२४,३५९	१२३,०१७	९८.९२
३७००१३३	क्षेत्रीय स्वास्थ्य निर्देशनालयहरू	९३,३९४	७१,७६८	७६.८४
३७००१४३	प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा (जनस्वास्थ्य कार्यालय, स्वास्थ्य केन्द्र, चौकी तथा उपचौकीहरू)	७,४३१,२८२	६,६७१,०२९	८९.७७
३७००२१३	स्वास्थ्य तालिम केन्द्र (क्षेत्रीय र उपक्षेत्रीय समेत)	४९,५२०	४४,३७०	८९.६०
३७००२२३	क्षेत्रीय तथा अञ्चल अस्पताल	८७०,०००	८३२,३११	९५.६७
३७००२३३	अस्पतालहरू	९३७,१४१	८२१,३०९	८७.६४
३७००२४३	औषधि व्यवस्था विभाग	७७,१५७	५२,४९९	६८.०४
३७००२५३	आयुर्वेद विभाग	१४,९११	१२,६१९	८४.६३
३७००२६३	आयुर्वेद चिकित्सालयहरू / औषधालयहरू	६८४,४४८	४४२,०६२	६४.५९

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३७००३०३	पशुपति होमियो चिकित्सालय र युनानी औषधलय	१२,६४२	१०,९४०	८६.५४
३७०१०१३	राष्ट्रिय जनसंख्या कार्यक्रम	३९,३००	२६,८७६	६८.३९
३७०१०२३	चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान (वीर अस्पताल समेत)	६७९,७७०	६७९,७७०	१००.००
३७०१०३३	कान्ति बाल अस्पताल	३५८,१०९	३५८,१०९	१००.००
३७०१०४३	सरूवा रोग अस्पताल	१२७,०००	१०४,५५३	८२.३३
३७०१०५३	प्रसुति गृह- थापाथली	२७१,७००	२६७,०६४	९८.२९
३७०१०६३	नेपाल आखाँ अस्पताल	३१,०२०	२९,६४२	९५.५६
३७०१०७३	बी.पी. कोईराला मेमोरियल क्यान्सर अस्पताल	५६३,९६०	३७७,३६६	६६.९१
३७०१०८३	मनमोहन कार्डियोभस्कुलर केन्द्र (शिक्षण अस्पताल, महाराजगंज)	६०,०००	६०,०००	१००.००
३७०१०९३	शहिद गंगालाल हृदय केन्द्र	४५४,२००	४५४,२००	१००.००
३७०११०३	बी.पी. कोईराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	६९०,०००	६९०,०००	१००.००
३७०१११३	रामवृक्ष यादव स्मृति केन्द्र (जनकपुर अंचल अस्पताल)	२,०००	१,९९५	९९.७५
३७०११२३	त्रि. वि.शिक्षण अस्पताल (सुरेश वाग्ले स्मृति क्यान्सर केन्द्र समेत)	१६८,५००	१६८,५००	१००.००
३७०११३३	क्षयरोग नियन्त्रण	१,०३०,४१६	१६९,५०२	१६.४५
३७०११४३	एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण	५२०,८१४	१८८,६९९	३६.२३
३७०११५३	एकीकृत महिला स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम	१९०,१४६	७५,५५२	३९.७३
३७०११६३	एकीकृत बाल स्वास्थ्य एवं पोषण कार्यक्रम	३,८३४,९४२	३,३९४,६७१	८८.५२
३७०११९३	इपिडेमियोलोजी, औलो , कालाज्वर नियन्त्रण तथा प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन	३५५,९७१	१५४,५२४	४३.४१
३७०१२०३	कुष्ठरोग नियन्त्रण	२४,६५०	१३,१५८	५३.३८
३७०१२१३	औषधि र उपकरण आपूर्ति	१३१,३२३	७८,२२८	५९.५७
३७०१२२३	अस्पताल निर्माण सुधार तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	१,२४५,६८१	१,०९३,०६६	८७.७५
३७०१२३३	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा	१२१,५७४	८८,१६३	७२.५२

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/आयोग/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
	संचार केन्द्र			
३७०१२४३	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम	१६६,३७१	१२०,२५३	७२.२८
३७०१२५३	किटजन्य रोग नियन्त्रण अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्र	२१,९०१	१६,७३८	७६.४३
३७०१२६३	स्वास्थ्य प्रयोगशाला सेवा	१३८,४८४	१२२,८१३	८८.६८
३७०१२७३	स्वास्थ्य करकोषबाट संचालित कार्यक्रमहरू	४००,०००	३२५,१६९	८१.२९
३७०१२९३	विविध कार्यक्रम (आयुर्वेद विभाग)	४१,५२५	३४,४७०	८३.०१
३७०१३०३	सिंहदरबार वैद्यखाना	२१,९००	६,६८६	३०.५३
३७०१३१३	बी.पी. कोईराला लायन्स नेत्र अध्ययन केन्द्र	२५,९६०	२५,९६०	१००.००
३७०१३२३	नेपाल नेत्र ज्योति संघ	५१,३६२	५१,३६२	१००.००
३७०१३३३	स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्	३५,१००	५५,१००	१५६.९८
३७०१३४३	अनुगमन,मूल्यांकन तथा योजना सुदृढीकरण	२,४३९,५८०	१,६३४,९१३	६७.०२
३७०१३६३	प्राथमिक स्वास्थ्य पुनर्जागरण कार्यक्रम	३६३,०००	२०७,२०७	५७.०८
३७०१३८३	ग्रामीण सामुदायिक जनस्वास्थ्य,आधारभूत स्वास्थ्य तथा नमूना स्वस्थ गाँउ कार्यक्रम	१३०,२३८	१२१,४००	९३.२१
३७०१३९३	कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	२७६,७१२	२७६,७१२	१००.००
३७०१४०३	पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	२९९,३००	२९९,३००	१००.००
३७०१४१३	मानव अंग प्रत्यारोपण केन्द्र	२२४,०००	२२१,३३१	९८.८१
३७०८०२३	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	५४,३१९	५०,६४१	९३.२३
३७०८०३३	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम	१८,४७५	१०,१८४	५५.१२
३७०८०४३	एकीकृत जिल्ला स्वास्थ्य कार्यक्रम	५,५१०,६७८	४,३८९,६३४	७९.६६
३७०८०६३	क्षयरोग नियन्त्रण	११७,१५६	७४,४१४	६३.५२
३७०८०९३	आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम	१७१,५२५	१६४,०७१	९५.६५
	जम्मा	३२,८६०,०६०	२५,८३८,४८६	७८.६३

पुँजीगत खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३७००२४४	औषधि व्यवस्था विभाग	५९,८००	३४,३३१	५७.४१

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३७००२६४	आयुर्वेद चिकित्सालयहरू / औषधालयहरू	३०,०००	१६,१०९	५३.७०
३७००३०४	पशुपति होमियो चिकित्सालय र युनानी औषधालय	२,०५०	१,८९५	९२.४४
३७०१०१४	राष्ट्रिय जनसंख्या कार्यक्रम	३००	२३०	७६.६७
३७०११३४	क्षयरोग नियन्त्रण	२०६,५६६	१०५,५०८	५१.०८
३७०११४४	एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण	५,२००	१,१३९	२१.९०
३७०११५४	एकीकृत महिला स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम	३३,४३६	१५,९७०	४७.७६
३७०११६४	एकीकृत बाल स्वास्थ्य एवं पोषण कार्यक्रम	१८७,२४५	९४,८५५	५०.६६
३७०११९४	इपिडेमियोलोजी, औलो , कालाज्वर नियन्त्रण तथा प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन	६,६००	४,६००	६९.७०
३७०१२१४	औषधि र उपकरण आपूर्ति	३५०,३८७	१३२,७९१	३७.९०
३७०१२२४	अस्पताल निर्माण सुधार तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	१७,०००	४,८८९	२८.७६
३७०१२४४	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम	१४,०००	६,१८३	४४.१६
३७०१२६४	स्वास्थ्य प्रयोगशाला सेवा	१४१,५६७	१३४,४८२	९५.००
३७०१२९४	विविध कार्यक्रम (आयुर्वेद विभाग)	१५,३००	६,३७५	४१.६७

११. आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा विनियोजित बजेट तथा २०७३ चैत्र मसान्तसम्मको खर्चको

अवस्था:

चालु खर्च

(रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३७००११३	स्वास्थ्य मन्त्रालय	८१,१७८	५५,२१४	६८.०२
३७००१२३	स्वास्थ्य सेवा विभाग	१२३,०४९	१०६,७२१	८६.७३
३७००१३३	क्षेत्रीय स्वास्थ्य निर्देशनालयहरू	९३,४४५	७२,६०७	७७.७०
३७००१४३	प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा (जनस्वास्थ्य कार्यालय, स्वास्थ्य केन्द्र, चौकी तथा उपचौकीहरू)	७,८३८,९८०	६,१८४,१२५	७८.८९
३७००२१३	स्वास्थ्य तालिम केन्द्र (क्षेत्रीय र उपक्षेत्रीय समेत)	४९,२६३	३९,६९३	८०.५७
३७००२२३	क्षेत्रीय तथा अंचल अस्पताल	८७०,०००	७६८,१३८	८८.२९

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३७००२३३	अस्पतालहरू	१,१०१,१५३	७९०,२७०	७१.७७
३७००२४३	औषधि व्यवस्था विभाग	८७,९१८	३८,९१४	४४.२६
३७००२५३	आयुर्वेद विभाग	१३,१५१	११,७१६	८९.०९
३७००२६३	आयुर्वेद चिकित्सालयहरू / औषधालयहरू	६३१,१६२	४१९,३५६	६६.४४
३७००३०३	पशुपति होमियो चिकित्सालय र युनानी औषधालय	११,५२९	९,०८६	७८.८१
३७०१०२३	चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान (वीर अस्पताल समेत)	८०९,७००	५१४,३७९	६३.५३
३७०१०३३	कान्ति बाल अस्पताल	३३८,०००	२६८,०००	७९.२९
३७०१०४३	सरूवा रोग अस्पताल	१२६,९९९	७८,६५२	६१.९३
३७०१०५३	प्रसुति गृह- थापाथली	२७१,०००	१७९,९९८	६६.४२
३७०१०६३	नेपाल आखाँ अस्पताल	३१,०००	३१,०००	१००.००
३७०१०७३	बी.पी. कोईराला मेमोरियल क्यान्सर अस्पताल	५६३,०००	५१,११०	९.०८
३७०१०८३	मनमोहन कार्डियोथेरासिक भस्कुलर तथा ट्रान्सप्लान्ट केन्द्र, महाराजगंज	९०,०००	५३,४००	५९.३३
३७०१०९३	शहिद गंगालाल हृदय केन्द्र	४६६,०००	४६६,०००	१००.००
३७०११०३	बी.पी कोईराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	६४०,०००	६४०,०००	१००.००
३७०१११३	रामवृक्ष यादव स्मृति केन्द्र (जनकपुर अंचल अस्पताल)	२,०००	४९९	२४.९५
३७०११२३	त्रि. वि. शिक्षण अस्पताल (सुरेश बाग्ले स्मृति क्यान्सर केन्द्र समेत)	१६३,०००	७२,१००	४४.२३
३७०११३३	क्षयरोग नियन्त्रण	५५०,२७०	६२,७८६	११.४१
३७०११४३	एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण	८२५,८८४	१२८,२६५	१५.५३
३७०११५३	एकीकृत महिला स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम	३४४,५३१	२६,८२४	७.७९
३७०११६३	एकीकृत बाल स्वास्थ्य एवं पोषण कार्यक्रम	२,४४७,४९७	३६८,४६९	१५.०५
३७०११९३	इपिडेमियोलोजी, औलो , कालाज्वर नियन्त्रण तथा प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन	६५३,६८५	६७,६०१	१०.३४
३७०१२०३	कुष्ठरोग नियन्त्रण	२९,१९२	५,८०३	१९.८८

ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३७०१२१३	औषधि र उपकरण आपूर्ति	१५१,७५०	९१,३१८	६०.१८
३७०१२२३	अस्पताल निर्माण सुधार तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	१,२५०,५१७	८७३,९३७	६९.८९
३७०१२३३	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	१२०,२४५	३०,८४३	२५.६५
३७०१२४३	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम	१६५,१५०	७८,२३५	४७.३७
३७०१२५३	किटजन्य रोग नियन्त्रण अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्र	२१,९००	९,२७२	४२.३४
३७०१२६३	स्वास्थ्य प्रयोगशाला सेवा	१४४,७९६	१००,४४२	६९.३७
३७०१२७३	स्वास्थ्य कर कोषबाट संचालित कार्यक्रमहरू	६५०,०००	२४७,४७०	३८.०७
३७०१२९३	विविध कार्यक्रम (आयुर्वेद विभाग)	४२,२००	६,१२२	१४.५१
३७०१३०३	सिंहदरबार वैद्यखाना	२९,९००	१३,७३२	४५.९३
३७०१३१३	बी.पी. कोईराला लायन्स नेत्र अध्ययन केन्द्र	२५,०००	२३,०००	९२.००
३७०१३२३	नेपाल नेत्र ज्योति संघ	५८,३००	३४,३४५	५८.९१
३७०१३३३	स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्	५६,०००	३४,३८८	६१.४१
३७०१३४३	अनुगमन, मूल्यांकन तथा योजना सुदृढीकरण	४,९८४,४२६	८४२,१२१	१६.९०
३७०१३६३	प्राथमिक स्वास्थ्य पुनर्जागरण कार्यक्रम	१,०६३,४००	२२६,९३९	२१.३४
३७०१३८३	ग्रामीण सामुदायिक जनस्वास्थ्य, आधारभूत स्वास्थ्य तथा नमूना स्वस्थ गाँउ कार्यक्रम	१८०,०००	८५,८१३	४७.६७
३७०१३९३	कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	४१०,०००	४१०,०००	१००.००
३७०१४०३	पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	६९,३००	४९,३००	७१.१४
३७०१४१३	मानव अंग प्रत्यारोपण केन्द्र	१७४,०००	८९,३८६	५१.३७
३७०८०२३	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	५४,०००	२२,२२६	४१.१६
३७०८०३३	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम	१८,४००	६,२४९	३३.९६
३७०८०४३	एकीकृत जिल्ला स्वास्थ्य कार्यक्रम	६,०९४,०९८	२,७९९,९५९	४५.९५
३७०८०६३	क्षयरोग नियन्त्रण	२०२,८३४	९४,९१५	४६.७९
३७०८०९३	आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम	१७०,७५०	११०,४८६	६४.७१
	जम्मा	३५,३८९,५५२	१७,७९१,२२३	५०.२७

पूँजीगत खर्च		(रु. हजारमा)		
ब.उ.शी.नं.	मन्त्रालय/निकाय/कार्यालय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
३७००२४४	औषधि व्यवस्था विभाग	५९,२००	२,१७४	३.६७
३७००२६४	आयुर्वेद चिकित्सालयहरू / औषधालयहरू	३७,५००	१२,६१८	३३.६५
३७००३०४	पशुपति होमियो चिकित्सालय र युनानी औषधालय	२,८५०	४३६	१५.३०
३७०११३४	क्षयरोग नियन्त्रण	३००,४७१	९,३०२	३.१०
३७०११४४	एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण	५,४००	५,३८१	९९.६५
३७०११५४	एकीकृत महिला स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम	६,४०५	१,७१२	२६.७३
३७०११६४	एकीकृत बाल स्वास्थ्य एवं पोषण कार्यक्रम	२६१,४८०	२०,०८०	७.६८
३७०११९४	इपिडेमियोलोजी, औलो , कालाज्वर नियन्त्रण तथा प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन	६,६००	-	-
३७०१२१४	औषधि र उपकरण आपूर्ति	५३४,७८७	४८,३०९	९.०३
३७०१२२४	अस्पताल निर्माण सुधार तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	९,१००	१,९२८	२१.१९
३७०१२४४	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम	२३,३००	३,६४४	१५.६४
३७०१२६४	स्वास्थ्य प्रयोगशाला सेवा	११९,५२८	५०,५३७	४२.२८
३७०१२९४	विविध कार्यक्रम (आयुर्वेद विभाग)	१८,७२५	१,५८४	८.४६
३७०१३४४	अनुगमन,मूल्यांकन तथा योजना सुदृढीकरण	२५,५००	४,२५५	१६.६९
३७०१३६४	प्राथमिक स्वास्थ्य पुनर्जागरण कार्यक्रम	१,१००	९१५	८३.१८
३७०८०३४	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम	३,०००	३९४	१३.१३
३७०८०४४	एकीकृत जिल्ला स्वास्थ्य कार्यक्रम	३,६८९,५६३	१,९१६,५९८	५१.९५
३७०८०६४	क्षयरोग नियन्त्रण	४,७१६	८०१	१६.९८
३७०८०९४	आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम	३४४,२५०	४३,७०४	१२.७०
	जम्मा	५,४५३,४७५	२,१२४,३७२	३८.९५

◆ ◆ ◆

अनुसूचीहरु

अनुसूची-१
Project Aid Commitment*
Projectwise
FY 2016/17 (2073/74)

S.N.	Date of Agreement	Donor	Name of the Project	Type of Assistance	Amount (in millions)		Sector
					In Foreign Currency	In NRs.	
1	28 July 2016 (13 Shrawan 2073)	DFID	Implementation of Skills for Employment Programme	Grant	Pound 29.5	4480.00	
2	31 August 2016 (15 Bhadra 2073)	JAPAN	Project for Improvement of Aviation Safety Facilities in Major Airports of Nepal	Grant	JPY 1452	1505.60	
			School Sector Development Program (SSDP)	Grant	JPY 300	303.30	
3	August 23, 2016	DFID	Nepal Climate Change Support Programme	Grant	Pound 3	422.82	
4	14 September 2016 (29 Bhadra 2073)	DFID	Nepal Health Sector Programme (NHSP III)	Grant	Pound 85	11980.00	
5	September 9, 2016	DFID	Integrated Programme for Strengthening Security and Justice (IP-SSJ)	Grant	Pound 10	1409.41	
6	1 September 2016 (16 Bhadra 2073)	DFID	Support to Post Earthquake Reconstruction in Nepal	Grant	Pound 71.5	10100.00	
7	14 September 2016 (29 Bhadra 2073)	KOICA	Support to Post Earthquake Reconstruction in Nepal	Grant	US\$ 8.4	900.00	
8	26 September 2016 (10 Asoj 2073)	USAID	USAID Foreign Assistance Programme	Grant	US\$ 29.8	3188.60	
9	16 September 2016 (31 Bhadra 2073)	India	LOC India	Loan	US\$ 750	79500.00	
10	02 December 2016 (17 Mangsir 2073)	ADB	Implementation of School Sector Development Plan	Loan	US\$ 120	13111.00	Education
11	02 December 2016 (17 Mangsir 2073)	ADB	Capacity Development Technical Assistance Project, Supporting Policies and Implementation in the School Sector	TA Grant	US\$ 0.5	54.40	Education
12	11 December 2016 (26 Mangsir 2073)	Norway	School Sector Development Program (SSDP)	Grant	Croner 231	3000.00	
13	19 December 2016 (04 Paush 2073)	World Bank	Road Sector Development Project (RSDP)	Loan	US\$ 55	5940.00	Road
14	22 December 2016 (07 Paush 2073)	Japan	Nagdhunga Tunnel Construction Project	Loan	Yen 16636	15405.00	
15	28 December 2016 (13 Paush 2073)	JAPAN	Improvement of Medical Equipment in TUTH	Grant	Yen 754	692.00	Health
		JAPAN	Japanese Food Assistance Programme	Grant	Yen 350	321.00	Supply
16	18 January 2017 (05 Magh 2073)	ADB	SASEC Power System Expansion Project	Grant	US\$ 20	2160.00	Energy
	18 January 2017 (05 Magh 2073)	ADB	SASEC Road Improvement Project	Loan	US\$ 186.8	20174.40	Road
17	20 January 2017 (7 Magh 2073)	World Bank	Nepal REDD + Readiness Preparation Support Program	Grant	US\$ 5.2	556.40	
18	23 January 2017 (10 Magh 2073)	World Bank	Strengthening Systems for Social Protection and Civil Registration Project	Loan	US\$ 150	16371.00	

S.N.	Date of Agreement	Donor	Name of the Project	Type of Assistance	Amount (in millions)		Sector
					In Foreign Currency	In NRs.	
19	15 February 2017 (04 Falgun 2073)	JAPAN	Improvement of Water Supply in Pokhara	Grant	Yen 4813	4539.00	Water Supply
20	02 March 2017 (19 Falgun 2073)	World Bank	Implementation of Health Sector Management Reform	Loan	US\$ 150	15930.00	
21	11 April 2017 (29 Chaitra 2073)	IDA	Financial Sector Stability Development Policy Credit	Loan	US\$ 100	10700.00	
	Total		Total			222743.94	Percentage
					Grant	45612.54	20.48
					Loan	177131.40	79.52
					Total	222743.94	100.00

* उपर्युक्त विवरण २०७४ वैशाख मसान्तसम्मको मात्र हो

अनुसूची २

आर्थिक ऐन, २०७२ को दफा १९ बमोजिम दिइएको राजस्व छुटको विवरण

आ.व. २०७३।७४

सि.नं.	छुट प्रदान गरिएको संस्थाको नाम	सिफारिश गर्ने निकाय	मालवस्तुको विवरण	मुद्रा	विजक मूल्य	शीर्षकगत छुटको व्यहोरा	निर्णय मिति
१	ब्रिटिश गोर्खा नेपाल	परराष्ट्र मन्त्रालय	खाद्य, औषधि, इन्धन आदी	GBP	१४६७०००.००	दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।४।५
२	श्रमिक बालबालिकाहरूको सामाजिक एकिकरण मञ्च कास्की	शिक्षा मन्त्रालय	Basic Kit S1- Modular Type A for Multi Purpose Building	URO	७५०००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।४।१०
३	कान्ति उच्च मा.वि. बुटवल	शिक्षा मन्त्रालय	टाटा एल.पी. ७१२, ३६ सिट बस	INR	११४४०००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।४।१०
४	Save the Children International	महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	किताब	USD	४०६२३.०६	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।४।७
५	विकलाङ्ग मित्र समूह काभ्रे	महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	स्वास्थ्य सामग्री	USD	८७००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।४।१०
६	नेपाल क्यान्सर फाउन्डेशन, ललितपुर	स्वास्थ्य मन्त्रालय	स्वास्थ्य सामग्री	USD	२७०२३.७५	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।४।२७
७	नेपाली सेना जंगी अड्डा	रक्षा मन्त्रालय	Un Accountments	USD	११०२४.८७	दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।४।२७
८	नेपाल ब्याटमिन्टन संघ	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	खेलकुद सामग्री	USD	२२८०६.२५	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।५।६
९	जनस्वास्थ्य सरोकार ट्रस्ट, बागबजार	महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	स्वास्थ्य सामग्री	URO	४४५८०.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।५।६
१०	श्री कुटीडाँडा उ.मा.वि. दोलखा	शिक्षा मन्त्रालय	डेस्कटप कम्प्युटर सेट	AUD	२४९५०.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।५।५
११	नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	अनुसन्धानात्मक सामग्री	USD	२८५३०.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।५।७
१२	जि. जनस्वास्थ्य कार्यालय चितवन	स्वास्थ्य मन्त्रालय	स्वास्थ्य सामग्री	USD	३००००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।५।७

सि.नं.	छुट प्रदान गरिएको संस्थाको नाम	सिफारिश गर्ने निकाय	मालवस्तुको विवरण	मुद्रा	विजक मूल्य	शीर्षकगत छुटको व्यहोरा	निर्णय मिति
१३	चन्तल मौदिक शैक्षिक संस्था ललितपुर	महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	सोलार प्यानल, LED Bulbs	URO	२६२६७.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।५।७
१४	International Medical Corps, Ktm	महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	हिलचेयर सामग्री	USD	२८२५५.७२	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।५।१२
१५	धवलागिरी आवासीय मा.वि. बागलुङ	शिक्षा मन्त्रालय	स्कुल भ्यान	INR	५२००००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।५।१४
१६	न्याय हेल्थ नेपाल कास्की	स्वास्थ्य मन्त्रालय	स्वास्थ्य सामग्री र अर्थोपेडिक सामग्री	USD	३४२७.४४	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।५।१६
१७	रोटरी इन्टरनेशनल डिस्ट्रिक्ट्स ३२९२ नेपाल	महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	Cable for electrical system, children cloths, hospital bed, wheelchairs etc	USD	७२८६.८०	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।५।१९
१८	नेपाल नेटबल संघ	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	खेल सामग्रीहरू	AUD	१४८५७.९०	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।५।१९
१९	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग	जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय	Himawari Cast Satelite	JPY	२३७७०००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।५।२१
२०	Nick Simons Istitute	स्वास्थ्य मन्त्रालय	स्वास्थ्य सामग्री	USD	१३४००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।५।२७
२१	पोखरा विश्वविद्यालय	शिक्षा मन्त्रालय	Mechanical & Electronics Goods	USD	४३५९६.९१	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।६।६
२२	श्री देवी उ.मा.वि. भक्तपुर	शिक्षा मन्त्रालय	स्कुल बस	INR	१२४००००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।६।६
२३	शिक्षा मन्त्रालय	शिक्षा मन्त्रालय	डेस्कटप कम्प्युटर सेट ४१ थान	USD	३६९२६.३७	दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।६।६
२४	खानी तथा भूगर्भ विभाग	उद्योग मन्त्रालय	Earthquakes Equipments	JPY	३०८७८०००.००	दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।६।९
२५	नेपाल जुडो संघ	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	जुडो म्याट	USD	४८६०.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।७।२
२६	NEP 1001 Introduction and Non Destructive Testing	सहरी विकास मन्त्रालय	Set of non destructive testing equipment	URO	१८८८५.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य	२०७३।७।२

सि.नं.	छुट प्रदान गरिएको संस्थाको नाम	सिफारिश गर्ने निकाय	मालवस्तुको विवरण	मुद्रा	विजक मूल्य	शीर्षकगत छुटको व्यहोरा	निर्णय मिति
			magneto anistropic indicator	USD	५३५००.००	सम्पूर्ण छुट	
२७	आइरिस नेपाल	महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	Solar Lantern	USD	३७६२.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।७।२
२८	काठमाडौं सेन्टर फर रिसर्च एण्ड एजुकेशन	शिक्षा मन्त्रालय	रिसर्च	CNY	१२३६२०३.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।७।२
२९	धुलीखेल अस्पताल	स्वास्थ्य मन्त्रालय	स्वास्थ्य सामग्री	URO	३६५८५.३७	दफा १९ बमोजिम	२०७३।७।३
				USD	१००००.००	१% भन्सार लिइ अन्य	
३०	नेपाल आयल निगम	आपूर्ति मन्त्रालय	ATF 60000 kl	INR		दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।७।३
३१	काठमाडौं विश्वविद्यालय	शिक्षा मन्त्रालय	विभिन्न सामग्रीहरू	USD	१९५००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।७।५
३२	नेपाली सेना जंगी अड्डा	रक्षा मन्त्रालय	APC, Recovery Van, Low Bed etc.	CNY	८००००००.००	दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।७।२३
३३	हुलाक सेवा विभाग	सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय	TVS Phoenix 125cc मोटरसाइकल 10 थान	INR	४०५५७०.००	दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।७।२६
३४	कृषि तथा वनविज्ञान विश्वविद्यालय चितवन	शिक्षा मन्त्रालय	Educational Lab Equipments	URO	१०२४०.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।७।३०
३५	श्री संजय साई विद्यामन्दिर	शिक्षा मन्त्रालय	स्कुल बस	INR	११४५०००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।८।६
३६	UM Hong Gil Human Foundation, Nepal	शिक्षा मन्त्रालय	School supply materials	USD	२४३०.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।८।१०
३७	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग	जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय	Pedestal Mount Base for the Antenna	JPY	१५५०००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।८।१३
३८	नेपाली सेना जंगी अड्डा	रक्षा मन्त्रालय	Humanitarian Mine Action Equipment	USD	८२४८५.३४	दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।८।१३
३९	व्यवस्थापिका संसद सचिवालय	व्यवस्थापिका संसद सचिवालय	विभिन्न सामग्रीहरू	CNY	१९३९५१.००	दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।८।२७
४०	कृषि तथा वनविज्ञान विश्वविद्यालय चितवन	शिक्षा मन्त्रालय	विभिन्न सामग्रीहरू	USD	७९४००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।९।५

सि.नं.	छुट प्रदान गरिएको संस्थाको नाम	सिफारिश गर्ने निकाय	मालवस्तुको विवरण	मुद्रा	विजक मूल्य	शीर्षकगत छुटको व्यहोरा	निर्णय मिति
४१	मानव विकास तथा सामुदायिक सेवा ललितपुर	स्वास्थ्य मन्त्रालय	Ultrasonic Device	URO	१२००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।९।५
४२	नेपाल नेत्रज्योती संघ	महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	स्वास्थ्य सामग्री	USD	६६६८६.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।९।२२
		स्वास्थ्य सामग्री	CHF	२११७४.००	१% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट		
		स्वास्थ्य सामग्री	URO	२३७८२१.५५	१% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट		
४३	पोखरा उ.म.न.पा.	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	सडक सौर्य बत्ती	CNY	५१३४०००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।९।२८
४४	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	निर्माण सामग्रीहरु	CNY	१५०७५.००	दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।१०।६
४५	Karuna Foundation Nepal Baluwatar, Kathmandu	महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	Machines for the production of Orthopedic Children shoes and accessories	URO	३०७४६.२०	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।१०।६
४६	मानव विकास तथा सामुदायिक सेवा ललितपुर	स्वास्थ्य मन्त्रालय	Endoscope Device	URO	१२२२.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।१०।६
४७	नेपाल गल्फ संघ	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	HUXLEY NYLON GOLF PRACTICE MATS	GBP	५१०.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।१०।४
४८	पोखरा उ.म.न.पा.	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	सडक सौर्य बत्ती	CNY	१४७००००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।१०।९
४९	नेपाल फेन्सिङ संघ	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	Absolute Soft Style Fencing Pistle	USD	६००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।११।८
५०	नेपाल आँखा कार्यक्रम	महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	DAC Series IV/MLC Lathe Combination Style With Accessories	USD	३२११११.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।११।८
५१	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	Earthquake monitoring set-30 set and earthquake protection box-30 set (related with earthquake monitoring set)	USD	६०००००.००	दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।११।१७
५२	हुलाक सेवा विभाग	सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय	Maruti Sujuki Eco-7 Seater vans	USD	१९३४८.००	दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।११।१७
५३	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	500 TLD card 500 card holders	URO	२२९३०.००	दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।११।१७

सि.नं.	छुट प्रदान गरिएको संस्थाको नाम	सिफारिश गर्ने निकाय	मालवस्तुको विवरण	मुद्रा	विजक मूल्य	शीर्षकगत छुटको व्यहोरा	निर्णय मिति
५४	खानी तथा भूगर्भ विभाग	उद्योग मन्त्रालय	Solar Box, Ventilators and filters, Switch, cables etc.	URO	२५४०.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।११।२४
५९	नेपाली राजदुतावास, नयाँ दिल्ली	परराष्ट्र मन्त्रालय	Blankets, Tarpaulin, Plastic Sheets etc.(as per attached Sheet)			दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।१२।२
६०	वैकल्पिक उर्जा केन्द्र	जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय	Complete We Care Solar Suitcase MATERIAL Kits, Spare Parts, Ladder & Installation Tools	SAR	१५२३१४.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।१२।३
६१	खानी तथा भूगर्भ विभाग	उद्योग मन्त्रालय	Seismological Equipment and Accessories	USD	५८९१२.००	दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।१२।३
६२	जद्व वारुण यन्त्र कार्यालय, भक्तपुर	गृह मन्त्रालय	Fire Fighter Equipment as per attached doc.	URO	१०००.००	दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।१२।७
६३	हंस वाहिनी मा.वि., तनहुँ	शिक्षा मन्त्रालय	TATA LP 712, 36 SEATER BUS	INR	१२६००००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।१२।४
६४	निजामती आवासीय विद्यालय, धनकुटा	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	TATA LP 912/४९BS3, 50+1 SEATER BUS	INR	१४६७०००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।१२।८
६५	नेपाल भारत्तोलन संघ	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	Brebell, Bar, Shoes, Belt, Costume etc. playing materials(as per attached list)	USD	१७२३५.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।१२।१६
६६	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय धादिङ्ग	स्वास्थ्य मन्त्रालय	EMS Medical Supplies(As per Attached Invoice and Packing List)	USD	२४८२८.०४	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।१२।१७
६७	स्वास्थ्य सेवा विभाग	स्वास्थ्य मन्त्रालय	Medical Equipment	INR	७१२६३२१.००	दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।१२।१८
६८	ए.आइ.टि. प्रा.लि., काठमाडौं	निर्वाचन आयोग	Ballot Box	USD	८४००००.००	दफा १९ बमोजिम	२०७३।१२।२४
			Tamper Evident Seal		७००००.००	१% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	
६९	मानव विकास तथा सामुदायिक सेवा ललितपुर	स्वास्थ्य मन्त्रालय	Medical Equipment (as per proforma Invoice)	USD	१६६९७.३२	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।१२।२५
७०	भगवती संस्कृत तथा साधारण मा.वि. बर्दिया	शिक्षा मन्त्रालय	TATA STARBUS SKOOL 300+1 LP407/34	INR	१११९०००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।१२।२५
			Reconditioned & Well equipped Fire Brigade		४५०००.००		
			Reserved Supply House		१२००००.००		

सि.नं.	छुट प्रदान गरिएको संस्थाको नाम	सिफारिश गर्ने निकाय	मालवस्तुको विवरण	मुद्रा	विजक मूल्य	शीर्षकगत छुटको व्यहोरा	निर्णय मिति
७१	दमक नगरपालिका झापा	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	Used House	JPY	३००००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।१२।२५
			Used house-Nozzle		१०००.००		
			Used Firefighter Clothes		५०००.००		
			Used Firefighter Hard Hat		५०००.००		
			Buster Cable		१००००.००		
			Pulling Rope		८०००.००		
७२	निर्वाचन आयोग	निर्वाचन आयोग	निर्वाचनसंग सम्बन्धित सामग्रीहरू	USD	१३१७२९६.७४	दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।१२।२५
७३	नेपाल जुडो संघ	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	JUDO Mat Model TQ 1520	USD	८६४०.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।१२।२७
७४	महामञ्जुश्री मा.वि. सितापाइला	शिक्षा मन्त्रालय	TATA STARBUS 32+1 seater LP 712/42	INR	१२३२०००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।१२।२७
७५	प्रहरी प्रधान कार्यालय	गृह मन्त्रालय	Fuel Trailers 2000 Ltr.	USD	३६००.००	दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।१२।२७
७६	नेपाल आयल निगम	आपूर्ति मन्त्रालय	ATF	INR		दफा १९ बमोजिम पुरै छुट	२०७३।१२।१८
७७	उर्लावारी बहुमुखी क्याम्पस मोरङ	शिक्षा मन्त्रालय	TATA STARBUS sK00L 50+1 LP912/49 BS3	INR	१४६७०००.००	दफा १९ बमोजिम १% भन्सार लिइ अन्य सम्पूर्ण छुट	२०७३।१२।२५